

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO

PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 8

2006

ISSN 1698-7861

Santiago de Compostela

Edita Xunta de Galicia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretaría Xeral de Política Lingüística

MARÍA SOL LÓPEZ MARTÍNEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Estrada Santiago-Noia, Km.3. A Barcia. 15896 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 981 542 684 Fax. +34 981 542 553

Enderezo electrónico paremias@cirp.es

<http://www.cirp.es>

Autor Varios

Título *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 8

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de Fraseoloxía Galega)

ISSN: 1698-787X (Biblioteca fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

D.L. VG-1302-2004

Imprime: Grafinova, S.A.

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 8

2006

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Director: Xesús Ferro Ruibal
Secretaria: María Álvarez de la Granja

CONSELLO CIENTÍFICO

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)
Maria Conca i Martínez (Universitat de València)
Xermán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)
Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)
Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)
Luís González García (Universidade da Coruña)
M^aIsabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)
Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)
Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)
Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)
Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)
António Nogueira Santos (Portugal)
Fernando Varela Iglesias (Universität Wien)
Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Xesús Ferro Ruibal
Leopoldo Cañizo Durán
Ana García Lozano
Carme López Taboada
Ramón Anxo Martíns Seixo
María do Rosario Soto Arias
Cristina Veiga Novoa
Beatriz Vizcaino Pena

Cadernos de Fraseoloxía Galega, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua galega porque, en primeiro lugar, pretende estimular a recolla e investigación da fraseoloxía galega e da fraseoloxía universal en Galicia; pero tamén porque forma parte dun proxecto social de normalización da lingua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa e de América colaboran xenerosamente neste proxecto de ecoloxía lingüística publicando en galego traballos inéditos nesta revista, que chega xa gratuitamente á cincuenta dos máis importantes fraseólogos do mundo e, en intercambio, a tódalas bibliotecas universitarias de España e Portugal. Chegará tamén a tódalas outras bibliotecas universitarias que o soliciten en intercambio. Os números anteriores, xa esgotados, poden baixarse íntegramente en formato PDF da Rede en <http://www.cirp.es/cdn/index.html>.

Cadernos de Fraseoloxía Galega, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua gallega porque, en primer lugar, pretende estimular la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal en Galicia; pero también porque forma parte de un proyecto social de normalización de la lengua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa y de América colaboran generosamente en este proyecto de ecología lingüística publicando en gallego trabajos inéditos en esta revista, que ya llega gratuitamente a cincuenta de los más importantes fraseólogos del mundo y, en intercambio, a todas las bibliotecas universitarias de España y Portugal. Llegará también a las demás bibliotecas universitarias que lo soliciten en intercambio. Los números anteriores, ya agotados, pueden descargarse íntegramente en formato PDF de Internet en <http://www.cirp.es/cdn/index.html>.

Cadernos de Fraseoloxía Galega, review of phraseological research, is edited in Galician language, firstly because it aims at promoting the collection and research of both Galician and universal phraseology in Galicia, but also because it is part of a social project of normalization of the autochthonous language of Galicia. Important European and American phraseologists generously contribute to this project of linguistic ecology by publishing unpublished works in Galician in this review, which is already received at no cost by fifty of the most important phraseologists in the world and, as an exchange, by all Spanish and Portuguese university libraries. It will also be received by those university libraries which apply for it in exchange. The previous numbers, already sold out, can be entirely downloaded on PDF format from the Internet at <http://www.cirp.es/cdn/index.html>.

Presentación

O oitavo volume de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* conta con oito estudos taxonómicos ou fraseográficos entre os que se inclúen: *Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións*, de Margarita Alonso Ramos; *Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico*, de Anatolij Baránov e Dmitrij Dobrovol'skij; *Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?*, de Xavier Blanco Escoda; *O acrónimo fraseolóxico*, de Mario García-Page e *Problemas relacionados coa determinación da forma “canónica” nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)*, de René Klein.

A comparación bilingüe está presente co traballo de Antonio Nogueira Santos (*Fraseoloxía comparada portugués-inglés: ‘cão/gato’ – ‘dog/cat’*); as cuestións da implicitación e implicación volven con datos de Ana Acuña (*Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas*); e para a didáctica Mª Isabel González Rey enfoca o tema da presenza da fraseoloxía no Marco común de referencia (*A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas*).

Na sección de recadativas ofrécese un corpus que organiza ideoloxicamente mais de 9.000 *Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas*, de Xesús Ferro Ruibal. Segue a edición dun manuscrito menor do gran paremiólogo galego Vicente Llopiz (*‘Paremijs selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llopiz Méndez*) en edición de Xesús Ferro Ruibal e de Cristina Veiga Novoa. Remata esta sección coas *Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)* de Margarita López Barreiro.

A sección de recensións analiza catro obras. Carmen Mellado analiza *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*, de R. Almela, E. Ramón e G. Wotjak. Cristina Veiga reseña *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*, de Dmitrij Dobrovol'skij e Elisabeth Piirainen. Leopoldo Cañizo Durán dá conta da obra colectiva *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, da que foron promotores e editores J. Luque Durán e D. Pamies Bertrán. Por último, Xesús Ferro Ruibal dá noticia de *Proverbs: a handbook*, de Wolfgang Mieder.

Esta última sección complétase coa de NOVAS na que se dá noticia de libros e artigos chegados á Redacción, do contido do número de *Proverbium* deste ano e mais do Congreso

Internacional de Fraseoloxía en Compostela, que se abre nos días en que este número de CFG sae á rúa.

Neste número están representadas as universidades de Santiago de Compostela, A Coruña e Vigo; a Autónoma de Barcelona, a UNED; a Universidade Católica de Lovaina en Bélxica, a Universidade Estatal de Moscova e a Academia Rusa das Ciencias. Ademais, conta coa colaboración do fraseólogo portugués Antonio Nogueira Santos, e, naturalmente, dos investigadores do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades (Santiago de Compostela).

Cadernos de Fraseoloxía Galega agradece as colaboracións recibidas e mailas que xa se anuncian e agradece tamén a atención con que a reciben diferentes investigadores e Universidades de Europa e América. E, como os números anteriores xa están esgotados, informa que se poden baixar íntegros en formato PDF da nosa páxina na Rede <http://www.cirp.es/cdn/cfg/cfg.html>.

As colaboracións para o vindeiro número deberán estar na Redacción antes do 30 de abril do 2007. Como a conversión de formatos entre diferentes procesadores de texto non sempre é doada, CFG solicítalles ós futuros colaboradores que se atean estritamente ás normas de estilo, que se inclúen ó final deste número (pp. 365-366).

O Consello de Redacción

Índice

ESTUDOS	11
ACUÑA, Ana. <i>Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas</i>	13
ALONSO RAMOS, Margarita. <i>Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións</i>	29
BARÁNOV, Anatolij e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij. <i>Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico</i>	45
BLANCO ESCODA, Xavier. <i>Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?</i>	95
GARCÍA-PAGE, Mario. <i>O acrónimo fraseolóxico</i>	111
GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel. <i>A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas</i>	123
KLEIN, Jean René. <i>Problemas relacionados coa determinación da forma «canónica» nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)</i>	147
NOGUEIRA SANTOS, Antonio. <i>Fraseoloxía comparada portugués-inglés: cão/gato-dog/cat</i>	165
 RECADÁDIVAS	 177
FERRO RUIBAL, Xesús. <i>Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas</i>	179
FERRO RUIBAL, Xesús e VEIGA NOVOA, Cristina. <i>‘Paremiæ selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiæ Méndez</i>	265
LÓPEZ BARREIRO, Margarita. <i>Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)</i>	317

RECENSIONES.....	329
ALMELA, R., RAMÓN, E. E WOTJAK, G. (eds.): <i>Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano</i> . Por Carmen Mellado Blanco.....	331
DOBROVOL'SKIJ, D. e PIIRAINEN, E.: <i>Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives</i> . Por Cristina Veiga Novoa.....	334
LUQUE DURÁN, J. de D. e PAMIES BERTRÁN, A. (eds.): <i>La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología</i> . Por Leopoldo Cañizo Durán.....	337
MIEDER, Wolfgang: <i>Proverbs: a handbook</i> . Por Xesús Ferro Ruibal..	340
 NOVAS	343
<i>Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía.....</i>	345
<i>Libros, separatas e revistas recibidas na Redacción.....</i>	352

Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas

Ana Acuña¹

Universidade de Vigo

Neste artigo pretendemos mostrar as relacións entre determinados xéneros da literatura popular e algunhas unidades fraseolóxicas.

Palabras clave: fraseoloxía, literatura popular.

We aim to show in this paper the connections between certain types of folk literature and some phraseological units.

Key words: phraseology, popular literature.

1. Introducción

En traballos anteriores aproximámonos ás relacións entre distintos xéneros da literatura popular. Por unha banda, ocupámonos (Acuña 1999) dos xéneros que puideron crear ensalmos, isto é, das cantigas, romances, contos, oracións, refráns, xogos ou outras formas de poesía popular que acabaron usándose como recitados con función terapéutica. Por outra, conectamos (Acuña 2006) contos, cantigas, refráns e ditos a través do motivo da “cepa torta”.

Nas páxinas que seguen imos deternos en dous xéneros da literatura popular (conto e romance) estreitamente vinculados con unidades da fraseoloxía (fórmulas, locucións e refráns).

¹ A autora desexa agradecer a axuda dos profesores Mª Álvarez de la Granja, X. Ferro Ruibal, J. L. Garrosa Gude e R. Martíns Seixo, e tamén do Museo de Pontevedra, que nos permitiu consultar o valioso material do médico J. Casal y Lois.

Seguindo os estudos de V. Mokienko e do profesor X. Ferro, a relación entre a literatura popular e a fraseoloxía pode considerarse como de implicitación ou explicitación, é dicir,

a compresión da fábula en proverbio, do proverbio en locución e da locución en palabra (fenómeno que el denomina implicitación), e o proceso inverso da dilatación da palabra en locución, da locución en proverbio e deste en fábula (que denomina explicitación). (...) Implicidade é a tendencia do fraseoloxismo (e tamén de fábulas, proverbios e semellantes) á diminución do número dos compoñentes ata quedar nun só lexema (...) Explicitade é a tendencia do fraseoloxismo (e tamén dun só lexema) ó aumento da cantidade dos compoñentes. (Mokienko 2000: 14)

Tendo en conta as dificultades para distinguir se estamos diante dunha implicitación ou dunha explicitación, X. Ferro (2004: 72) indica que é “doado detectar que se trata de implicitación, cando nun lugar de Galicia detectámo-la forma plena e noutros só se usa a forma comprimida co consabido aumento de desmotivación que a achega á arbitrariedade do signo lingüístico”.

Isto é o que puido ocorrer cos exemplos que imos expoñer neste artigo, pois os nosos informantes² só coñecen a unidade fraseolóxica e non son conscientes do elo coa literatura popular.

2. Do conto á unidade fraseolóxica

“No remate dun bo número de contos populares en galego atópase un refrán que alude ao que se vén de narrar ou resume o seu significado” (Blanco 2000: 220), por iso é habitual que os contos, por un proceso de implicitación, permanezan en unidades fraseolóxicas.

A miúdo só se coñece un dos extremos: ou ben a unidade fraseolóxica ou ben o conto. Dado que os nosos informantes só saben do fraseoloxismo, citaremos primeiro este para despois buscar a súa filiación na literatura popular.

2.1. *Morte neghra vaite ó forno*

Morte negra vaite ao forno ou *morte negra* é unha unidade fraseolóxica empregada actualmente para referirse a aquelas persoas (sobre todo nenos) ou animais que non fan cousas do noso agrado. Segundo a nosa informante, é unha “palabra para que [alguén] marche”.

En galego esta fórmula carece de extensión³ e só a atopamos no concello de Marín. Con todo, consérvanse en castelán variantes da expresión dende G. Correas (1627: 326):

² Todos eles naturais do municipio de Marín (Pontevedra).

*Muerte pelada, acá está mi marido tras la cama
La muerte pelada, tras la puerta cata
Muerte pelada veis allí a mi marido detrás de la albarda.*

Ata o famoso artista J. Sabina (*Los Andes On Line*, 24 de abril de 2004) declaraba sobre unha droga “ni probarla, es la muerte pelada”.

Repárese nos adxectivos que acompañan á morte. Estes explícanse recorrendo ao conto cuxas versións, como veremos, atenden a diversidade de cualificativos segundo a morte teña aparencia de galiña negra ou pelada.

2.2. O conto

A unidade fraseolóxica *morte negra vaite ao forno* é a frase final dun conto do tipo AT 1354 (Aarne e Thompson 1995: 236). Este narra “a morte do vello matrimonio. A muller co esposo enfermo: -Que a morte me leve a min, e non a el. Cando a morte chega sinálalle o esposo.”

Aínda que nós non o escoitamos entre os nosos informantes marinenses, o conto mantense vivo tal e como se recolle nas colectáneas de C. Noia (2002), L. Carré (1968) e L. Prieto (1958). Reproducimos as versións máis recentes, coñecidas como “morte ao forno” (Noia 2002: 287-289):

Había na miña terra un matrimonio, el chamábase Andrés e ela Marica. Andrés quixo saber se Marica lle quería, e un día díxolle:

-Marica, eu vou morrer e ti quedas soa. ¿Ti hasme de gardar luito ou haste de enguedellar con outro?

-¿Que cousas dis, Andrés! ¿Por que vas morrer? Ti aínda es novo.

-Si, Marica, si, eu vou morrer. Seino certo.

-¿E logo que viches?

-Vin a Santa Compañía enriba da porta ont´á noite cando viña prá casa.

-¿Riba da porta? Logo, ou virán por ti ou virán por min.

-¿Non, muller, non! Era por min, porque meu compadre do Outeiro que iba ca Santa Compañía sinalou cara min e dixo non sei qué cousa.

-Pois, mira: vaste agochar no forno, e cando veña a morte eu dígolle que non estás na casa.

-Dacordo, Marica.

Pro el foi pilla-lo galo negro que estaba no galiñeiro e foino mollar ben mollado nun regato qu´había tras da casa. Deixouno alí, veu e meteuse no forno. Cando o galo chegou á porta da casa naquela estrana figura, Marica pensou que era a morte e empezou a berrar:

-¡Morte negra, vaite ó forno! ¡Morte negra, vaite ó forno!

³ En Gondomar (parroquia de Vilaza), segundo información que recolle X. Collazo Pazó e que nos transmite R. Martíns Seixo, existe a unidade *Morte ao forno*, que alá está Xoán co significado de ‘o que nos faltaba’, ‘que parvada me estás a contar’.

(Vilar de Banzas, Serra de Outes, A Coruña. Isolina Campos de 76 anos en 2000)

Noutras versión a morte denomínase “morte pelada”:

Era un matrimonio que se quería moito, pero a muller que sempre lle decía ó home que quería ela morrer diante. E el que decía:

-Bueno, pois e..., teño que saber se é verdá ou se non é verdá que queres morrer diante, vamos a ver.

E un día que lle dixo:

-Esta noite vén a morte, disque buscarnos ou a ti ou a min.

E ela que lle dixo:

-Pois, mira, a morte disque é así da feitura dunha galiña, e disque é tamén pelada. E mira, pra que non nos encontre, non imos ir para cama.

E ela que lle dixo:

-¿E logho como imos facer?

E que lle dixo:

-Pois ti vas pró poleiro das ghaliñas e eu vou pro forno.

Cada un vai pró seu sitio. E or dous caladiños, a ver se así non os encontran.

E a ghaliña, que xa estaba bastante esplumada, el aínda a esplumou máis.

Pero, claro, despois el foi pró forno e ela mandouna pró poleiro das ghaliñas. Pero a ghaliña iba po poleiro, que non iba para o forno. E ela, ó que veu que a morte que iba pra onda ela, que lle decía:

-¡Morte pelada, catá no forno que aquí non hai nada!

E despois el que lle dixo:

-Bueno, e esa era a que quería morrer diante de min... ¡Mira, mira como a manda pra o forno!

(Filgueira – Cerdedo, Pontevedra. Manuela Simal de 84 anos en 2001)

En Portugal (Da Silva Soromenho 1986: 72) localízase o conto coa mesma designación da morte como “pelada”⁴:

Duma ocasião era uma mulher, que estava casada com o marido e depois dizia prò marido:

-Ai homem, eu quero-te tão bem, eu quero-te tanto que nem calculas o bem que eu te quero! Se algum dia vier a morte, que venha e leve-me a min e fiques tu cá!

O homem –ela andava sempre com aquela cantiga, sempre a dezer aquilo- o home, um dia:

-Deixa estar, que eu hei-de saber se isso é verdade!

Agarrou um peru! Quando foi à noute, agarrou um peru e depenou o peru vivo. Tirou as penas todas ao peru vivo e pôs-se atrás da porta, ali coiso. E dantes, entigamente, os homens tinham uma besta e botavam a albarda debaixo da

⁴ Non obstante, non se coñece a expresión final na fraseoloxía lusa.

mesa grande. Despois ele botou o peru detrás da porta, depenado vivo e foi-se meter debaixo da albarda.

-Ai, eu, que não sei o qu'ali vem –assim a fugir com medo- ai, eu, que não sei o que ali vem!

Daí a nada, o peru vem aos trambulhões cá prò meio da casa. Ela estava ao pé do lume, assim como alí está a minha parenta:

-Ai, morte pelada, não me leves a min! Leva aquele que está além debaixo da albarda!

(Portalegre)

A literatura en lingua castelá (Agúndez García 2004: 39-50) móstranos máis variedade na adxectivación da morte. Esta, á parte de pelada, pode ser “amarga”⁵:

Otro dice que quería mucho... Una mujer que quería mucho al marido. (...) dice que una quería mucho al marido-, y le decía:

-Ay, hijo de mi alma. Si tú te fueras a morir un día y yo viera la muerte venir, yo me ponía delante.

Decía:

-Pues entonces muy bien, hija. ¡Ay que ver lo que me quiere mi mujer! Dice que como yo me fuera a morir, que se ponía ella delante, y que nada, que no, que la muerte no llegaba a mí.

Bueno. Pues un compadre va y le dijo que iba a venir la muerte. Y entonces ella cogió y le dijo al marido:

-Tú te metes en ese arcón –un arcón grande que había.

Se metió en el arcón. Dice:

-Pues esta noche viene la muerte por mí ya.

Dice:

-Pues ahí te quedas, encerradito ahí.

Pero el compadre le metió un pollo pelado por la puerta, con una luz en la cabeza. Y el pollo: “¡Ahhh...!”, por toda la casa. Y le decía ella:

-¡Ay muerte amarga, mi marido metido en el arca!”

(El Palomar-Paradas)

Desta pequena mostra xorde un interrogante: por que na unidade fraseolóxica galega triunfaría o modificador “negra” fronte a “pelada”?

O adxectivo “negra” unido á morte, tal e como aparece na fórmula recollida en Marín, designou un dos andazos máis graves de todo o mundo: a peste bubónica ou peste negra. Aínda que se sitúa no século XIV, a visión no século XIX continuaba sendo terrorífica: “La peste bubónica, la peste negra, es, sin disputa, la enfermedad epidémica más terrible de todos cuantos azotes han diezclado al género humano desde tiempo inmemorial. La antigüedad de este mal es remotísima.” (*Diario de Pontevedra*, 17 de agosto de 1899).

⁵ Rodríguez Marín (1926: 312) engade “[Muerte] canina [ahí está mi marido detrás de la cortina]”.

Dado que esta pandemia se reflectiu nas manifestacións artísticas e literarias, sería a experiencia da doenza a que influiría na denominación da morte como “negra” no conto e na unidade fraseolóxica? Sexa como for, o sintagma “morte negra” aparece unido en numerosas cantigas populares. Escollemos unha da *Parroquia de Velle* (1936: 295):

*Eu ben vin estar á morte
n-un parral comendo uvas
Vaite de ahí, morte negra,
desamparo das viudas.*

E mesmo se descobre en *Follas Novas* (Castro 2004: 699):

*Morte negra, morte negra,
cura de dores e engaños:
¿por qué non máta-las mozas
antes que as maten os anos?*

A morte negra, irmá da morte branca, é aquela que non avisa pero a que vén facer o seu traballo verdadeiro e inexorable (Reigosa 1999: 116-118). Por iso, o lugar ao que se quere enviar a morte na fórmula *morte negra vaite ó forno* non é arbitrario. En efecto, o forno é o lugar curativo por excelencia da medicina popular e nel introducíanse as persoas enfermas para quedar limpas da doenza. “En algunos casos la práctica es arrojar en su interior la ropa o los remedios a los que quedó adherida la enfermedad, que, de ese modo, es destruida” (Mariño Ferro 1985: 163).

3. O romanceiro e a fraseoloxía

As relacións entre os romances e as unidades fraseolóxicas da nosa mostra son, claramente, de implicitación. Noutroora, os romances debían estar tan espallados que, con só citar o nome do protagonista, se actualizaba o relato poético. Non era estraño, pois, o trasvasamento de personaxes da literatura popular para a fraseoloxía e mesmo para a literatura “cult”. Pénsese, neste sentido, nos aleluias (pregos de cores con estampas) que F. García Lorca recuperou para *Amor de Don Perlimplín con Belisa en su jardín*.

Porén, “co paso do tempo a parte implícita vaise esvaecendo na memoria colectiva das novas xeracións e, se alguén rescata a parte omitida, poden resultar dúas unidades xa distintas. A implicación produce un escurecemento e desmotivación da unidade fraseolóxica e este é un feito moi característico do proceso” (Ferro 2004: 72-73), de aí que xa non se relacionen as unidades fraseolóxicas cos romances dos que proceden.

3.1. Do romance de cego á unidade fraseolóxica

Ser máis parvo ca Pichote é unha locución, abondo estendida en Galicia⁶, que designa a unha persoa moi parva. Tamén aparece inserida nos dicionarios fraseolóxicos casteláns e no dicionario da RAE *más tonto que Pichote*.

Pero quen era este Pichote, personaxe de tanta sona noutras rexións de España ata o punto de ser un alcume común e aparecer incluído⁷ entre os “picados del mal de la tontería” (Montoto y Rautenstrauch 1912: 309)?

A resposta atopámola entre os romances de cego que gardaba o médico pontevedrés J. Casal y Lois e que conserva o Museo de Pontevedra. En efecto, entre os seus “cantares de ciego de asunto amoroso” encóntrase unha folla voandeira debuxada e escrita co seguinte texto:

*La boda de Juan Pichote / con su esposa moño al trote
y lo que le sucedió en el primer parto que tuvo*

*Si me escuchan atentos / voy á explicarles,
un chiste muy gracioso / para alegrarlos*

*En una gran boda, / y esto es muy cierto,
salieron nueve cojos, / y veintium tuertos.*

*Era la cocinera / doña Cotorra,
que llevaba unos pelos / como una zorra.*

*Repartiendo los dulces / salió un jiboso,
que llevaba en la jiba / la fuente del Coso.*

*Tan grande era la jiba / que, aunque derecho,
de un jibazo á la novia / la cascó un pecho.*

*Cuatro pucheros viejos / y dos fiambreras,
bailaban en la boda / las habaneras.*

*Mucho vestido blanco, / mucha vasquiña,
y los piojos bailaban / la marusiña.*

*Tocaron el el baile / flautas, violones,
catorce zapateros / con los porrones.*

*El novio por la noche / fué tan zopenco,
que hizo llevar á todos / el cabezuelo.*

*El novio la petaca / con mucho agrado
le dio á la novia y dijo: / -Echa un cigarro*

⁶ Información que debemos ao profesor X. Ferro Ruibal.

⁷ J. de D. Luque, A. Pamies e F. J. Manjón citan Pichote entre os nomes propios (reais ou imaxinarios) “que ilustran la idiotez” en español . Ademais sinalan paralelos en francés, italiano e inglés (1996: 5).

*La novia le contesta: /-De Monteagudo,
de papel no lo gasto / que fumo puro*

*y cuánto que me gusta, /válgame el cielo,
el día que no fumo / me desconsuelo.*

*La novia al poco tiempo / ya se afligía,
y ansias por la mañana /ella tenía.*

*Dijo el médico que era / un buen hartazo,
que á menudo la dieran / buen jeringazo.*

*Dándola lavativas / soltó tres p..
que mató a la comadre / y á dos horneros.*

*La duró el embarazo / catorce meses,
y por fin parió un chico / cascando nueces.*

*Asistieron al parto / Pedro Pichote,
Don Andrés Culo Roto / con Moño al trote.*

*De las enaguas de ella / al niño le hizo,
una gorra con flecos / para el bautizo.*

*A la iglesia acudieron / nueve muchachos,
á bautizar al niño todos borrachos.*

*Entraron seis peladas / y siete cojos,
Un sordo, nueve tueritos / y diez jibosos.*

*Viendo esta gente el cura, /dejó el hisopo,
y escapó de la iglesia / á buscar otro.*

*Tanto se asustó el cura /que sus sobrinas,
dicen que se ha marchado /á Filipinas.*

*A su casa volvieron /al pobre niño,
á mudarle pañales con gran cariño.*

*Le pusieron un traje /muy arreglado,
con un plumero verde / y otro encarnado.*

*Su abuela le decía /con arte y maña:
-Tú eres el más hermoso / que hay en España.*

*Pareces á tu padre / todo en lo fino,
lo mismo que parece / la leche al vino.*

*Le gastó en los fajeros / cual Don Quijote,
al pobrecito novio / todo su dote*

*Doce varas de lienzo /gastó de pronto,
para hacer un culero / y aun salió corto.*

*De la capa del novio / hizo pañales,
y un gorro para el niño / con cuatro ojales.*

*Le dejó al pobre novio / con gran sonrisa,
con el parto primero / ya sin camisa.*

*Sólo para las presas / gastó lo menos,
veintinueve gallinas / y seis carneros.*

*Y el novio la decía /muy afligido:
-Todo lo de mi casa / lo has concluido*

*Me has vendido la blusa, / manta y calzones,
no vivo más contigo; / y á estas razones*

*le dio un palo su suegra, / con tanto acierto,
que sino es por la ceja / le deja tuerto.*

*A la novia le dieron /dos malas ganas,
y al gato que tenía / le entró tercianas.*

*La madre con la hija / estando solas,
Tenían á menudo / sus merendolas.*

*Comían buenas magras / rico escabeche,
y también les gustaba /café con leche.*

*Al yerno le mandaban / con un pimiento
á trabajar al campo, /siempre contento*

*Y al yerno por la noche / le regañaba,
le hacía un cariñito / y le engañaba.*

*Le decía mañosa: / -Entre estas cestas,
Te guardo un gran puchero / de farinetas.*

*Estoy de noche y día / hilando estopa,
porque pienso muy pronto / comprarte repa [sic]*

*Ciento veinte madejas / tengo ya hilado,
así que está mi cuerpo / ya disipado.*

*De este modo al marido esto decía
y el pobre Juan Pelayo / se lo creía.*

*Cuando éste se iba al campo / de madrugada,
un albañil mancebo / la festejaba*

*El albañil entraba / siempre corriendo,
y este joven la hacía algún remiendo.*

*Un día su marido / junto á la cama,
se encontró la picoleta, / paleta y llana.*

*Voy á mirar la casa, / dijo el marido,
que al albañil sin duda / le has escondido.*

*Su mujer le contesta: / -Calla, tronera,
es que viene á taparme / las ratoneras.*

*Remiendos me tiene hechos / más de cincuenta,
y ayer al medio día /le dí la cuenta.*

*Aquí concluye el chiste / tan divertido,
si alguna falta tiene / perdón os pido.*

*Mañana por las plazas / saldré unos ratos,
á vender los romances, / tres por seis cuartos.*

FIN

(Madrid.- Imprenta Universal, Cabestreros, 5)

Aínda que o prego non contén o ano da publicación, obtivemos unha referencia cronolóxica nunha librería virtual⁸ que vendía un folio semellante coa seguinte explicación: “Chiste gracioso y divertido en el que se declara la boda de Pedro Pichote con su esposa Moño Altrote (...) Ap. 1860”

Esa indicación permitiríanos datar a unidade fraseolóxica a partir do romance de cego. A. Sánchez Romeralo (1978: 217) ofrécenos máis exemplos de versos recollidos e usados dende antigo polas tres grandes ramas da tradición oral (refraneiro, cancionero e romanceiro), pero semella que “el romance fuera anterior y el cantarcillo surgiese de él por desprendimiento, pasando desde entonces a vivir con vida autónoma dentro de la tradición lírica”.

3.2. Do romance burlesco á unidade fraseolóxica

Outro personaxe do corpus fraseolóxico é Xan Guindán. Na fala de Marín está viva a fórmula *Xan Guindán quérése casar e non ten a muller buscada*. Segundo nos explicaron “díselle a quen quere faser unha cousa e non pode”. Así, se “un neno quere faser unha cousa dos maiores, díselle ‘ah, mira p’ aí, Xan Guindán quérése casar e non ten a muller buscada’”⁹.

A nosa informante ignora quen é este Xan Guindán, pero é doado identificalo como protagonista dun romance burlesco. En palabras de X. R. Mariño Ferro e C. Bernárdez (2002: 349-350) é “un morto de fame, quere casar cunha moza tamén miserenta. Ao final ela recapacita e déixao plantado o día da voda.” Velaí unha das numerosas versións que existen deste romance en toda Galicia:

O Xan Guindán quere casar e non ten a muller buscada

⁸ Trátase da Librería Antiquària. Els Gnoms Psicocleptòmans (véxase a páxina <http://www.elsgnoms.com/Gnoms/133.html>)

⁹ Respectamos a variedade da lingua galega (dialectalismos e vulgarismos) usada polos informantes.

foille facer o amor á filla da tía Xoana.
-Boas noites, tía Xoana. ¿Onde lle vai a rapaza?
-Vai buscar o gas prá noite xa me parece que tarda.
E logo entrou a nena pola porta para dentro.
-Boas noites, Xan Guindán, tráíote no pensamento.
-Non sei se o dirás de risa máis eu dígocho de veras
xa fai un pouqueniño que estou eiquí quentando as canelas.
-¿E logo tes moito frío? ¡Ai, nunca Dios che me dera!;
Non sei se me irás quecer agora prá primavera.
-Xa sabes que son soliño non teño con quen partir,
eu riqueza non a teño pero habemos de vivir
-Teño unha cabra moi boa e tres ovelas preñadas;
tamén teño unha galiña pon ovos prás torradas.
A cabra éche moi boa téncheme catro cabirtos,
Mentras dous están mamando os outros andan a brincos.
Xa che fixen o amor non teño máis que decir,
Se me queres dimo axiña que me quero ir durmir.
-Eu casar ben me casaba pero tamén che hei contar,
quero facer unha saia, téñoche a lan por fiar,
os zapatos todos rotos, o pano todo furado;
se tes cartos cómprame outro casámonos de contado.
Fixeron as municións como alí se acostumbraba
e leváronllas ao cura que llas lese de contado.
O cura logo llas leu no ofertorio da misa,
á xente que había dentro todo lle sirveu de risa.
Todos din que é boa moza todos lle din que servía
Chegou á porta da ilesia díxolle que non quería.
Xan Guindán quedou tan teso como as vergas de un canizo
deu a volta para a casa tan siquera adiós lle dixo.
O cura quedou pasmado que nunca tal lle pasou
caieulle o libro da man coa risa que lle pegou.
O padriño e a madriña, o cura e o sacristán
Encheron o corpo de risa cos feitos de Xan Guindán.
(Versión de Cotobade)

Quizais a difusión do romance transformase a Xan Guindán (cuxo nome varía entre Dingán, Xindrán, Ghindán ou Quintán) no Xan Guindallo da cantiga popular, tal e como compila R. Cabanillas (1951: 134):

*A muller do Xan Guindallo
é unha tola baltruteira,
arrastróu a Xan Guindallo
debaixo da borralleira.*

4. Remate

Son numerosos os estudos que relacionan o corpus fraseolóxico coas cantigas, pois

Parece indiscutible que o cancionero popular galego tivo no refraneiro unha fonte importante para a creación de cantigas e que, doutra banda, o refraneiro apoiouse nas cantigas populares para difundirse e, ás veces, tomounas como modelos formais ou conceptuais. (Blanco 2000: 230).

Non obstante, serían necesarias novas análises sobre a vinculación entre a narrativa de tradición oral, a lírica popular e a fraseoloxía. Os matrimonios deste artigo veñen a sumarse a tódolos demais personaxes que, na nosa cultura, se atopan en contos, romances, cantigas e unidades fraseolóxicas. Referímonos aos contos protagonizados por un criado, un xastre, a preguiza e a raposa. Velaí unha mostra:

- A locución referente ao criado *non saír da cepa torta* ou *non pasar da cepa torta* (co significado de non progresar, estar estancado) atópase no conto (Acuña 2006: 2).

Era un xornaleiro que tiña un criado. Bueno, mandouno cavare, sería na viña.

En cando cheghaba a noite:

-A onde cheghache, Pedro?

-A sepa torta, mi amo.

Cheghaba outro día, mandouno outra ves traballare. Cheghou de volta:

-A onde cheghache, Pedro?

-A sepa torta, mi amo.

Dúas veses. Ás tres volveulle disire. Foi pa traballare, ó traballo outra ves. Cheghou de volta:

-A onde cheghache, Pedro?

-A sepa torta, mi amo.

-Pero Pedro, sempre á sepa torta?

-Mire mi amo: pan barolento, sardiña do ballón e viño de vinaghre, O traballa, Pedro non¹⁰.

- O refrán relativo ao xastre “na casa do rico que fai mala vida, puntada longa e acabar axiña; na casa do probe que dá do que tén, puntada corta e apretala ben” (Zamora Mosquera 1972: 144)¹¹ atópase na antoloxía narrativa de L. Carré (1968: 234).

O xastre tiña unha fame que alampaba, a vella da casa que era unha miserenta, dáballa unha cunquiña de papas tan rariñas que levaban mais auga que fariña; o xastre nin sabía primeiro como facer, mas, logo argallou unha maraña, e cando comezou de novo o seu traballo, púxose a coser moi de lixeiro con pontadas longas e prendendo pouco, a vella reparou en como facía, e dislle:

-E logo, hom, cómo é que coses tan de lixeiro; así non vai ben e como é o mandado.

-Siñora, -dixo daquela o xastre,- eu cósolle sempre asegún como, e como as súas papas cocen lixeiras que mesmamente parecen o repinico de unha muiñeira, lixeiro coso eu, mas, tamén seille coser mais amodo, como se lle

¹⁰ Estas frases finais tamén deron lugar a unidades fraseolóxicas.

¹¹ F. Zamora Mosquera, 1972: 144

estila na miña terra onde as papas non cocen tan apresa, e son mestas, como broa, con bó leite de por riba.

-E daquela cómo lles fan, hom, pra que cózan amodo?

-Bótanlle boas presas de fariña.

A vella de tal oír fixo unha papas ben mestas, botoulles leite, e o xastre comeu a fartar, estonces coseu ben de modo como é o mandado.

- A fórmula referente á raposa *Pitos serán pero óleme a can*¹² preséntase en moitas versións do conto (Pisón, Lourenzo e Ferreira 1999: 46-47).

O raposo achegouse á dona das galiñas, e reparando na que estaba máis mantida, díxolle:

-Hoxe lévoche esta.

-Ai, home, esta non ma leves, que lle teño moito aquel -dixo a muller-; volve a mañá, que che hei deixar outras ben mellores.

E ao outro día volveu o raposo e viu que a muller lle deixara un cesto emborcado. Así que se puxo a dar voltas arredor do cesto, uliscando como fan os da súa raza, antes de atreverse coa comida.

-Óleme a can, galiñas serán -rosmaba.

Mais con todo puido a fame que levaba, e levantou o cesto.

E saíronlle dous cans, que todo era ladrar e babexar.

E mentres corría diante deles, o raposo ía dicindo:

-¡Arriba pernas, / arriba zancas,

*que neste mundo / todas son trampas!*¹³

- A fórmula dialóxica cuxa protagonista é a preguiza “Perguiza ¿queres o caldo? – Quero / –Vai pol-a cunca / –¡Ay! Non o quero” (Parga Sanjurjo 1911: 254-255) reproduce o diálogo do relato (Carré 1968: 179-180).

Ela era unha picariña sempre avacoada, que se non movía por cousa; sua nai sempre a berrar con ela, e, ela vaiche boa...

Unha noite, dormexaba no escano acarón da lareira, e a nai prâ espilir decíalle:

-Abre os olliños, Preguiza!, -remusgando ela sen lle facer caso:

-Miña nai, non póodo!

-Abre os olliños, Preguiza!

-Miña nai, non póodo!

Mas, como a vella tiña moita sabencia, engadiu:

-Toma unha cunca de gregos, -e daquela a rapaciña acordou atallando:

-A velos?

¹² Gippini Escoda (1991: 113). En Marín é común a fórmula *cheirar a can* para indicar desconfianza. Trátase dunha redución de *Galiñas serán pero chéirame a can* (incluída, xunto co conto base, nos *Dichos y refranes* de José Casal y Lois).

¹³ Estas frases finais tamén se fixaron en unidades fraseolóxicas. Véxase I. Rielo Carballo (1989: 191) e X. Ferro (1987: 229).

*E disque que a nai a tal ver, sacoulle unha cunca de caldo, e poñéndolla nas
más demandou:*

-Preguiciña, queres pan?

-Si señora, si mo dan, -dixo a nena.

-Pois vai pillal-o coitelo.

*-Aaaa!, señora, daquela non llo quero, -e a nai tamén para a insinar non lle deu
o pan e fíxo a pasar sen ele.*

Para comprobar como se porteñen todos estes exemplos resulta imprescindible coñecer e manexar fontes non estritamente literarias nin fraseolóxicas co fin de entender, en toda a súa extensión, algunhas das características máis importantes da literatura oral e saber así que razóns externas inflúen na conservación ou perda deste patrimonio (Garrosa 2003: 52).

Polo tanto, cómpre un estudo global xa reclamado por L. Carré Alvarellos (1968: 92), certo que “de obrar así, o labor faise máis traballoso, mas o coñecemento conquistado é máis comprobante e perfecto”.

5. Bibliografía

- AARNE, A. e THOMPSON, S. (1995): *Los tipos del cuento folklórico. Una clasificación*. Academia Scientiarum Fennica, Helsinki.
- ACUÑA, A. (1999): “O concepto e imaxe da poesía máxico-ritual dentro e fóra de Galicia” en *Actas do V Congreso Internacional de Estudos Galegos*. O Castro, Sada, 1085-1111.
- (2006): “Relacións entre distintos xéneros de literatura popular: o motivo da cepa torta” en *Culturas Populares. Revista Electrónica* 1 (enero-abril), 15 pp.
- AGÚNDEZ GARCÍA, J. L. (2004): “Cuentos populares andaluces (XIII)” en *Revista de Folklore* 278, 2004, 39-50.
- BERNÁRDEZ, C. e MARÍÑO FERRO, X. R. (2002): *Romanceiro en lingua galega*. Xerais, Vigo.
- BLANCO, D. (2000): “Do refrán á cantiga” en *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor X. Alonso Montero*. Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, II, 203-233.
- CABANILLAS, R. (1951): *Antífona da cantiga*. Galaxia, Vigo.
- CARRÉ ALVARELLOS, L. (1968): *Contos populares da Galiza*. Museu de Etnografía e História Junta Distrital do Porto, Porto.
- CASTRO, R. (2004): *Obra completa*. Fundación Rosalía de Castro, Padrón.
- CORREAS, G. (1627>1992): *Vocabulario de refranes y frases proverbiales*. Visor Libros, Madrid.
- FERNÁNDEZ HERMIDA, V., LOPEZ CUEVILLAS, F. e LORENZO FERNÁNDEZ, X. (1936): *Parroquia de Velle*. Seminario de Estudos Galegos, Santiago de Compostela.
- FERRO RUIBAL, X. (1987): *Refraneiro galego básico*. Galaxia, Vigo.
- (2004): “Explicitación e implicación fraseolóxica: notas galegas” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6, 2004, 57-80.

- GARROSA GUDE, J. L. (2003): "Huellas del romance de la *Pérdida de don Beltrán* en las *Relaciones Topográficas* de Felipe II" en *eHumanista*, vol 3,2003,49-56.
- GIPPINI ESCODA, E. (1991): *Refraneiro Galego (Escolma)*. Edicións do Castro, Sada.
- LUQUE DURÁN, J. de D., PAMIES BERTRÁN, A. e MANJÓN POZAS, F.J. (1996): "El léxico denigratorio relativo al intelecto: estudio contrastivo" en *Sendebarr* 7,1996,13.
- MARIÑO FERRO, X. R. (1985): *La medicina popular interpretada* I. Xerais, Vigo.
- MONTOTO y RAUTENSTRAUCH, L. (1912): *Personajes, personas y personillas que corren por las tierras de ambas Castillas*. Librería de San José, Sevilla.
- MOKIENKO, V. (2000): *Fraseoloxía eslava*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades - Xunta de Galicia, Santiago de Compostela.
- NOIA CAMPOS, C. (2002): *Contos galegos de tradición oral*. Nigratea, Vigo.
- PARGA SANJURJO, A. (1911): "Refranes gallegos" en *Boletín de la Real Academia Gallega* 46,1911,254-255.
- PISÓN, X., LOURENZO, M. e FERREIRA, I. (1999): *Contos do Valadouro*. A Nosa Terra, Vigo.
- PRIETO RODRÍGUEZ, L. (1985): *Contos vianeses*. Galaxia, Vigo.
- REIGOSA, A., MIRANDA, X. e CUBA, X. R. (1999): *Diccionario dos seres míticos*. Xerais, Vigo.
- RIELO CARBALLO, I. (1989): *Cancións galegas*. Diputación de Lugo, Lugo.
- RODRIGUEZ MARIN, F. (1926): *Más de 21. 000 Refranes Castellanos no contenidos en la copiosa colección del Maestro Gonzalo Correias*. Tipografía de la «Revista de Archivos, bibliotecas y Museos», Madrid.
- SANCHEZ ROMERALO, A. (ed.) (1978): *Romancero tradicional de las lenguas hispánicas*, tomo IX. Gredos, Madrid.
- SOROMENHO, A. DA SILVA e CARATÃO SOROMENHO, P. (1986): *Contos populares portugueses (Inéditos)*. Estudo, coordenação e classificação por Alda da Silva Soromenho e Paulo Caratão Soromenho, II vol.. Centro de Estudos Geográficos / Instituto Nacional de Investigação Científica, Lisboa.
- ZAMORA MOSQUERA, F. (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Galaxia, Vigo.

Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións¹

Margarita Alonso Ramos²

Universidade da Coruña

Neste traballo preséntanse algunhas reflexións sobre a escasa utilidade do debate teórico de se unha expresión dada é unha colocación ou non. Defenderase unha visión esencialmente práctica, desde a posición do lexicógrafo que desenvolve un dicionario de colocacións no que o punto de referencia debe ser un aprendiz dunha segunda lingua. Serán, polo tanto, a perspectiva da produción e a perspectiva contrastiva as que guiarán esta exposición. Así mesmo tratarase de ofrecer unha solución ó tratamento lexicográfico bilingüe das colocacións no marco da Lexicoloxía explicativa e combinatoria.

Palabras clave: lexicoloxía, colocación, aprendiz segunda lingua.

Some considerations on the low usefulness of the theoretical debate about a particular expression being a collocation or not are presented in this paper. An essentially practical view from the position of the lexicographer who develops a dictionary of collocations for which the point of reference must be a second language learner will be defended. The production and the contrastive perspectives will therefore guide this presentation. Furthermore, a solution to the bilingual lexicographical treatment of collocations will be attempted in the framework of explanatory and combinatorial lexicology.

Key words: lexicology, collocation, second language learner.

¹ Este traballo enmárcase no proxecto de investigación HUM2005-08052-C02-02 financiado polo Ministerio de Educación e Ciencia.

² Tradución de Beatriz Vizcaíno Pena.

1. Introducción

No ámbito hispano, a bibliografía sobre as colocacións pasou de ser case inexistente a ocupar un posto relevante no índice de temas tratados en fraseoloxía e fóra dela³. Con todo, a noción de colocación dista moito de recibir unha definición unanimemente aceptada. Moitas destas referencias xiran arredor das clasificacións entre as diferentes expresións fraseolóxicas, das diferenzas entre un tipo e outro de expresión fraseolóxica, do medio de trazar unha fronteira entre os distintos tipos, segundo os diferentes autores e, en definitiva, de preguntarse, como reza o título deste traballo: *entón, esta expresión ¿é unha colocación ou non?* Ante tal pregunta, algúns responden defendendo o continuum existente entre os diferentes tipos de expresións fraseolóxicas⁴. Outros, entre os que me inclúo, prefiren pensar nunha división neta entre os diferentes tipos. Nos últimos anos, existe certa tendencia a asignar un carácter gradual a todo aquilo que non é doado de delimitar. Así, por exemplo, o feito de que exista debate sobre se unha expresión dada é unha colocación ou unha locución non debe levar necesariamente a atribuí-la inexistencia de fronteiras precisas, senón, quizais, a concluír que os criterios e as definicións que utilizamos para distinguilas non eran os axeitados. Noutras palabras, creo que é posible definir uns criterios para decidir se unha expresión dada é ou non unha colocación. Se outro autor utiliza outros criterios que, aplicados a esa expresión, producen uns resultados diferentes, non quere dicir que non existan fronteiras entre as expresións fraseolóxicas, que o carácter fraseolóxico sexa gradual, senón que os criterios son diferentes e máis nada.

Neste traballo, non quero abundar no debate terminolóxico que, malia ser necesario nunha fase da investigación, debe cede-lo paso a unha fase de desenvolvemento, é dicir, de descrición de feitos. Non achegarei, polo tanto, ningunha definición de *colocación*, pero si intentarei contestar máis tarde a pregunta do título. Para podermos comprende-las liñas que seguen, limitareime, polo momento, a dicir que interpreto as colocacións no sentido de Hausmann e no de Mel'čuk⁵. Así, dende este enfoque

³ A modo de ilustración, dous números especiais da revista *Lingüística española actual* foron dedicados ó tema das colocacións, un deles aparecido en 2001 e outro, en 2002, onde aparecen, entre outros, Bosque (2001), Corpas Pastor (2001) e Koike (2002). Como resultado dos traballos presentados no Congreso sobre Léxico e Gramática celebrado en Lugo en 2000 son varias as publicacións sobre o tema: vide Castillo (2002) e Ferrando (2002). En traballos máis recentes como Luque Durán e Pamies Bertrán (2005) e Alonso Ramos (ed.) (2006) pódense atopar tamén varios estudos centrados nas colocacións. Non faltan tampouco as monografías, como a de Koike (2001) e Muñiz (2004).

⁴ Son bastante ilustrativas deste enfoque gradualista as seguintes palabras de Herbst (1996: 385): «*It is perfectly obvious that this area of linguistic description is a classic example of gradience. Any attempt to define collocation in this narrow sense [= definición de Hausmann] can thus only be aiming at defining a kind of prototype of collocation, recognizing the gradience character of the combination*». No ámbito español, autores como Penadés (1995) ou Ruiz Gurillo (1998) tamén se inclinaron polo enfoque gradualista.

⁵ A bibliografía sobre as colocacións destes autores é amplísima. A modo de ilustración, vide Mel'čuk (1995, 1998, 2001, 2006), por unha parte, e Hausmann (1979, 1989, 1997, 1998), entre outros.

diremos que, por exemplo, *comportamiento intachable* é unha colocación do español, onde o nome é a *base* da colocación e o adxectivo, o *colocativo*. A postura que defenderei aquí é esencialmente práctica, dende o punto de vista do lexicógrafo que desenvolve un diccionario de colocacións. Tomarei como punto de referencia un usuario (especialmente un aprendiz dunha segunda lingua) dun diccionario de colocacións dunha lingua dada. Así ante a pregunta de se unha expresión é ou non unha colocación, a única vía para atopala resposta é centrarse na visión do que aprende unha segunda lingua. Polo tanto, teremos que verificar se o aprendiz necesita ou non atopar unha expresión dada no diccionario e, en caso afirmativo, decidir onde describila para que a poida atopar. A perspectiva do contraste entre linguas é unha boa ferramenta para descubri-las colocacións. Como Hausmann (1997: 284) sinalou, «*dans une langue étrangère presque tout est différent, presque tout est idiomatique. C'est le parallélisme qui est l'exception, non la spécificité*». Por suposto, as colocacións son sempre colocacións, independentemente de que os falantes sexan nativos ou non. O que acontece é que os falantes nativos non sempre son conscientes do carácter particular dunha expresión dada, precisamente porque son nativos e dominan a súa lingua con tódolos seus automatismos. Non obstante, mesmo o falante nativo percibe a fraseoloxización dunha expresión dada, en canto se lle pon na perspectiva da produción ou da codificación. Serán, polo tanto, a perspectiva da produción e a perspectiva contrastiva as que guiarán esta exposición.

O noso marco teórico é a lexicoloxía explicativa e combinatoria (Mel'čuk *et al.* 1995) que é o compoñente léxico da Teoría Sentido-Texto (Mel'čuk 1997, entre outros). Dende ese marco, estamos a desenvolver-lo *Diccionario de Colocaciones del Español* (de agora en diante DiCE)⁶. Non presentarei aquí este proxecto, pero si será o noso pano de fondo (*vide* Alonso Ramos e Sanromán 2000; Alonso Ramos 2003, 2004, 2005, 2006).

A estrutura do traballo é a seguinte. Na sección 2, abordarei as colocacións como un fenómeno de codificación. Intentarei mostrar que gran parte do debate terminolóxico é inútil se se parte da perspectiva da produción ou codificación. Na sección 3, porei de relevo o contraste entre colocacións mesmo de linguas próximas como son o francés, o portugués e mailo español. Tratarei de ofrecer unha solución ó tratamento lexicográfico bilingüe das colocacións na sección 4 e, por último, presentarei as conclusións e a resposta á pregunta formulada no título.

⁶ Os inicios do DiCE remóntanse a 1999. Recibiu financiamento de diferentes proxectos de investigación: BFF2002-04226-C03-01 (Ministerio de Ciencia e Tecnoloxía e Feder), PGDIT02PXIB30501PR e PGIDITPXIC101401PN (Xunta de Galicia). Existe unha «demo» ou prototipo do que pode ser un diccionario de colocacións do español dende 2004. Así, nos seguintes enderezos electrónicos, <<http://www.dicesp.com>> ou <<http://dicesp.cesga.es>>, pódense consultar dez nomes de sentimento, cos seus diferentes sentidos: *admiración, alegría, amistad, cariño, celos, dolor, enemistad, gana, orgullo e sospecha*.

2. Cuestionamento dos trazos usados para caracteriza-las colocacións

Son varias as nocións que xiran ó redor das colocacións. Termos como *predictibilidade*, *composicionalidade*, *opacidade/transparencia semántica*, *restricións léxicas* vs. *restricións semánticas*, etc. sobrevoan moitas das referencias bibliográficas que mencionabamos ó principio. Como xa dixen, non quixera entrar no debate terminolóxico, senón só mostrar con algúns exemplos como podemos enfoca-la descrición dunha expresión dada como colocación ou non.

2.1. ¿Son as colocacións *impredicibles*?

Un dos trazos que se adoitan usar para caracteriza-las colocacións é o seu carácter impredicible. Así, para Hausmann (1998), unha combinación é predicible se responde ás regras do sistema e, en cambio, é impredicible se as restricións da súa combinatoria non se explican por medio das leis gramaticais e semánticas. Entón, ¿que acontece con, por exemplo, *comportamiento intachable*? ¿é ou non impredicible? Para contestar, temos que analizar que entendemos por «explica-las restricións da súa combinatoria». Poderíase pensar que as colocacións son conformes ás leis do sistema, como fai Muñiz (2004), no sentido de que existe unha unidade léxica (UL) na lingua como *intachable* que significa '[comportamento] tan bo que non pode ser criticado' e que se combina coa UL *comportamiento*, *conducta* e poucos nomes máis. Aínda así, dende a perspectiva da produción, compróbase que a selección de *intachable* non é libre, posto que non podemos seleccionar libremente o adxectivo para expresar dito sentido. En efecto, *comportamiento intachable* é unha combinación restrinxida, posto que o mesmo sentido 'tan bo que non pode ser criticado' se expresa como *intachable* cando se predica de comportamentos, pero non cando se fala de *gusto* (*impecable*) ou de *honor* (*inmaculado*), por exemplo. Dende ese punto de vista, a combinación *comportamiento intachable* pode considerarse como impredicible, posto que non se pode predicir como se vai expresar un sentido dado. O que queredría subliñar aquí é que só se pode valorar se unha combinación é impredicible ou non dende a perspectiva da codificación.

2.2. ¿Son as colocacións *transparentes*?

Algunhas si e outras non, pero o que importa é que a transparencia ou a opacidade semántica non é pertinente para caracterizar unha expresión dada como colocación. Non obstante, algúns autores basean a súa descrición na transparencia. Así, Grossmann e Tutin (2003: 8) clasifican as colocacións en *opacas* (*peur bleue*), *transparentes* (*avoir faim*) e *regulares* (*désespoir affreux*). Os dous primeiros tipos inclúen colocacións impredicibles, mentres que o terceiro tipo se refire a combinacións cun sentido deducible e parecen predicibles, pero a predición baséase en regras semánticas deducidas *a posteriori*. Así, por exemplo, o adxectivo francés *affreux* serve para intensificar nomes de sentimento de polaridade negativa, pero non todos: *une affreuse tristesse* ('unha tristura horrorosa'), *un désespoir affreux* ('un desespero horroroso'), pero non **un abattement affreux* ('un abatemento horroroso') (Grossman e Tutin 2003: 16). Quizais si se poida atopar unha regra semántica que explique por que cuns nomes si e con outros non. Agora ben, hai que preguntarse sobre a utilidade de tal regra: ¿onde

podería formularse de modo que servise a un usuario dun dicionario para poder elixir a boa combinación en cada caso? Ata que a resposta estea clara, na lexicoloxía explicativa e combinatoria optouse por asignalo colocativo a cada base no seu artigo lexicográfico. Esa posición non impide que se teñan en conta posibles xeneralizacións, pero sempre despois da descrición previa dos feitos.

Como ben sinala Netzlaff (2005: 12-13), a transparencia dunha colocación depende, entre outras cousas, da proximidade entre as linguas en cuestión. A transparencia atangue á análise, á descodificación. Así, unha expresión dada pode ser máis ou menos transparente para un suxeito, nativo ou non, dependendo de se coñece o sentido que ten o colocativo en coocorrencia con esa base. Por exemplo, Muñiz (2004: 140) sinala que a combinación *salvar un obstáculo* é transparente para quen coñeza o sentido do verbo nesa colocación. Evidentemente, se é transparente, débese coñecer o sentido de cada un dos constituíntes. Agora ben, mesmo se o dicionario xeral non inclúe unha acepción do verbo *salvar* con ese sentido, o que distingue a combinación *salvar un obstáculo* de *salvar un niño* é que só a primeira está orientada dende o nome. Unha vez máis, a orientación só se percibe dende a produción. Ó codificar unha colocación pátense necesariamente da base posto que a realización do sentido do colocativo depende funcionalmente da base.

2.3. ¿Son as colocacións *restrinxidas semanticamente*?

De novo, hai que contestar que algunhas si e que outras non. A orientación que acabamos de mostrar que caracteriza as colocacións determina tamén a dirección dende onde aborda-la combinación léxica. Así, unha combinación como *balar una oveja* (exemplo de Muñiz, 2004) ou *el barco atraca* (exemplo de Blanco, neste volume) son restrinxidas semanticamente. Se se toma o verbo como punto de partida, a combinación ten pouco de impredecible. Dende a definición do verbo *balar*, obsérvase que o seu primeiro argumento está restrinxido semanticamente a ‘ovella’. Pódese dicir que *balar una oveja* é composicional no sentido de que o seu significado global se entende a partir da unión do significado de verbo e nome. De acordo, pero se se parte, en cambio, do nome *oveja*, vese máis claramente que *balar una oveja* é unha combinación que debe estar mencionada e descrita na entrada lexicográfica de *oveja*. Non é necesariamente predicible cal vai ser o verbo que selecciona este nome para expresa-lo sentido ‘emitilo son característico’. Un aprendiz de español pode coñecer o nome *oveja*, pero non *balar* e non ten outro medio de atopalo que na entrada do nome. O mesmo acontece con *atracar* e *barco*: non é evidente como un aprendiz de español pode atopar que é o que fan as embarcacións cando se achegan á costa, se non se inclúe o verbo *atracar* baixo a entrada do nome *barco* ou de *embarcación*.

A pesar de que *balar una oveja* está semanticamente condicionada, mentres que, por exemplo, *estribar el problema* só está lexicamente condicionada, ámbalas dúas combinacións poden ser descritas lexicograficamente do mesmo modo, é dicir, ámbalas dúas poden ter o rango de colocacións. É certo que as colocacións constitúen, prototipicamente, un fenómeno de natureza esencialmente léxica, non semántica: o colocativo é seleccionado lexicamente pola base. Non se trata dunha decisión do falante: é a lingua a que lle esixe ó falante que se se quere expresar ‘son típico

producido polas ovellas’ se diga *balar*. Da mesma maneira que se esixe seleccionar *estribar* para expresa-lo sentido aproximado ‘consistir’, dito de *problema*. Outra cuestión é que a definición dos colocativos «explique» a combinatoria coas súas bases ou non. É certo que a definición de *balar* se pode demarcar máis facilmente que a de *estribar*, pero dende a perspectiva da produción, nos dous casos se parte do nome e é na súa entrada lexicográfica onde debe ser descrita a combinación co verbo⁷.

A cuestión de fondo aquí é a distinción entre *restricións semánticas* e *restricións léxicas*, latente en *Redes* (Bosque 2004). Pódese chegar a pensar que se trata só dunha diferenza de grao entre «un verbo como *matar*, que exige un objeto animado (‘vivo’) y otro como *enhebrar*, que pide un objeto ‘enhebrable’» (Muñiz 2004: 89). Non obstante, dende o meu punto de vista, a gran diferenza, de natureza e non de grao, entre *matar una persona* e *enhebrar una aguja* é que na entrada lexicográfica de *aguja*, debo mencionar que se fai con ela, pero na entrada de *persona* (ou tódolos nomes tipificados semanticamente como ‘persoa’ ou ‘ser vivo’), non teño por que mencionar *matar*. A combinación *enhebrar una aguja* é unha combinación restrinxida, semanticamente, pero restrinxida ó cabo, polo que debo consignala no dicionario. A selección de *enhebrar* non é libre, debido ó seu sentido extremadamente preciso. Xustamente, no *Redes*, *enhebrar* constitúe unha entrada, así como *estribar*, pero non *matar*.

2.4. As colocacións son un fenómeno de codificación

Na lexicoloxía explicativa e combinatoria, tódalas expresións fraseolóxicas son consideradas dende o punto de vista da produción ou da codificación. Así, ante as preguntas que acabamos de formular aquí, no enfoque que seguimos, a pregunta é diferente: ¿como debemos describir lexicograficamente unha expresión para que poida ser seleccionada e empregada de maneira correcta? No fenómeno das colocacións é onde se percibe máis claramente que a perspectiva da codificación é a máis reveladora, en especial dende unha óptica contrastiva. Non é por casualidade que as colocacións son chamadas *idioms of encoding* (Makkai 1972). Os criterios para identificalas, para describilas e para aprendelas deben estar baseados na produción e non na comprensión. Dende o punto de vista da comprensión, algunhas colocacións poden ser máis ou menos transparentes. Así, *miedo cerval* ou *peur bleue* serán, respectivamente, pouco transparentes para un aprendiz de español⁸ ou para un aprendiz de francés; non obstante, *vino blanco* ou o seu equivalente francés *vin blanc* son completamente transparentes. En cambio, dende o punto de vista da produción, o falante non nativo non pode prever cando un colocativo coincide co seu equivalente en lingua materna e cando non: *vin rouge* pero *vino tinto* non **vino rojo*. Na sección seguinte, abordarei as

⁷ V. Alonso Ramos (2002 e 2003b), sobre as definicións das unidades léxicas colocativas

⁸ De feito non só para os aprendices de español. A maioría dos meus alumnos de Filoloxía, mesmo os de doutoramento, descoñecen o significado de *miedo cerval* que, con todo, parece aínda en uso: unha busca en Google de «*miedo cerval*» produce 10.200 ocorrencias.

colocacións en contraste, centrándonos en tres linguas románicas: francés, portugués e español.

3. Colocacións dende un enfoque contrastivo

Como dicíamos ó principio, a óptica contrastiva permite sacar á luz a fraseoloxización ou falta de liberdade na combinatoria das unidades léxicas, fraseoloxización que pasa máis desapercibida se só se ten en conta a descrición monolingüe. Escollín tres linguas románicas para amosar que, mesmo entre linguas próximas, non é evidente a selección do colocativo correcto en cada caso. Limitareime a expoñer uns poucos exemplos que ilustren as diferentes situacións que se poden dar.

3.1. Proximidade entre as tres linguas

Esta é a situación máis frecuente para estas tres linguas. Podemos traducir palabra por palabra tanto as bases como os colocativos. Na seguinte presentación de exemplos, ofrezco unha notación funcional para mostrar que a un sentido dado lle corresponden varios modos de expresarse en coocorrência coa base. Máis tarde, veremos que dende a lexicoloxía explicativa e combinatoria dispoñemos dunha ferramenta especializada en representa-las colocacións. O sentido aproximado do colocativo será expresado con comiñas simples, mentres que a base e o colocativo están en cursiva. A orde das bases é sempre español, francés e portugués. Véxanse os seguintes exemplos:

1. ‘funcionar’ (*reloj/montre/relógio*) = es. *andar*, fr. *marcher*, po. *andar*
2. ‘aplicar’ (*tortura/torture/tortura*) = es. *someter*, fr. *soumettre*, po. *submeter*
3. ‘recibir con agrado’ (*consejo/conseil/conselho*) = es. *aceptar*, fr. *accepter*, po. *aceitar*

3.2. Falsos amigos

A proximidade entre as tres linguas facilita a abundancia destas «trampas» para os aprendices. É frecuente que existan dúas unidades léxicas moi semellantes entre dúas linguas, pero con significados distintos. Así, aínda que en francés tamén existe o adxectivo *énorme*, non pode usarse como colocativo intensificador. Por exemplo:

4. ‘intenso’ (*ganas/envie*) = es. *enormes*, fr. **énorme*

Para ese sentido, o francés escollería máis ben o adxectivo *folle*, ‘tola’, que tamén se podería traducir directamente ó español. Con respecto ó portugués, temos un caso parecido:

5. ‘intenso’ (*ganas/vontade*) = es. *espantosas*, po. **espantosa*

O portugués tamén dispón do adxectivo *espantoso*, pero non se pode usar como intensificador. Neste caso, o portugués coincide con outro dos colocativos seleccionados polo español, *enorme*. Como vemos, un sentido pode ser expresado de varios modos en colocación. Así, en español son varios os adxectivos que expresan a intensificación do nome *ganas*: entre outros, *enormes*, *espantosas*, *locas*, etc.

A coincidencia entre colocativos de distintas linguas non é previsible. En ocasións, existen as dúas unidades léxicas co mesmo significado aproximadamente, pero só unha se utiliza en coocorrencia cunha base dada. Por exemplo, en portugués existe o verbo *desnatar*, co significado ‘quitarlle a nata ó leite’ e non obstante, o modo de expresar ‘sen graxa’ dito do leite, non é, como en español *desnatado*, senón *magro*. En cambio, en español, reservamos este adxectivo para aplicalo ó nome *carne*.

3.3. Cada lingua, un colocativo distinto

A pesar das semellanzas, tamén se atopan casos en que as tres linguas optan por colocativos distintos. Vexamos algúns exemplos:

6. ‘facer’ (*alarido/hurlement/alarido*) = es. *dar*, fr. *pousser* (lit. ‘lanzar’), po. *fazer*
7. ‘repoñer’ (*gasolina/essence/gasolina*) = es. *poner*, *echar*⁹, fr. *faire*, *prendre*, po. *meter*
8. ‘moi cociñado’ (*bistec/steak/bife*) = es. *bien hecho*, fr. *ben cuit*, po. *bem passado*

3.4. Emparellamentos de linguas

Nas nosas tres linguas, dáse con frecuencia o caso de que dúas delas coinciden na súa selección do colocativo. Na primeira das seguintes series de exemplos, o español e o portugués coinciden; na segunda, é o francés o que se emparella co portugués e na terceira, por último, é o portugués o que discrepa.

9. a. ‘facer’ (*visita/visite/visita*) = es. *hacer*, fr. *rendre* (lit. ‘devolver’), po. *fazer*
b. ‘realiza-las funcións’ (*papel/rôle/papel*) = es. *desempeñar*, fr. *jouer*, (lit. ‘xogar’) po. *desempenhar*
10. a. ‘deducir’ (*conclusión/conclusion/conclusão*) = es. *sacar*, fr. *tirer*, po. *tirar*
b. ‘intentar que alguén abra’ (*puerta*) = es. *llamar*, fr. *frapper*, po. *bater*
11. a. ‘facer’ (*foto/photo/foto*) = es. *hacer*¹⁰, fr. *faire*, po. *tirar*
b. ‘causar’ (*envidia/envie/inveja*) = es. *dar*, fr. *donner*, po. *meter*

⁹ Segundo Camiña e Muñiz (2006), nalgúns zonas de Galicia dise tamén *hacer gasolina* e en Perú, *colocar gasolina*.

¹⁰ Este colocativo sería o escollido por defecto, pero de feito, en España, son moitos os verbos seleccionados polo nome *foto*: entre outros *sacar*, *tirar*, *tomar*, *disparar*. No español falado de Galicia, é usual tamén o verbo *quitar*.

3.5. Desaxustes

Ata agora vimos casos de coincidencias e de diferenzas entre as linguas, todas máis ou menos fáciles de tratar. Maior problema presentan os desaxustes existentes cando nunha lingua temos unha colocación, pero noutra só temos unha UL. Este é o caso, mencionado por Blanco (neste volume), do desaxuste na colocación francesa *tomber amoureux*, que se traduce por unha soa UL tanto en español (*enamorarse*) coma en portugués (*namorarse*).

Outro tipo de desaxuste atópase cando unha colocación presenta unha estrutura actancial diferente á doutra colocación equivalente semanticamente na outra lingua. Por exemplo, as nosas tres linguas poden optar por *tener* ou *ter* ou *avoir* para expresar ‘sentir odio’. O problema estriba en que en español e en portugués, *temos odio* [a alguén], mentres que en francés, *teñen* [a alguén] *en odio* (*avoir quelqu’un en haine*).

A revisión que acabo de facer non é máis ca unha pequena mostra das diferentes situacións que podemos atopar en canto adoptámo-la óptica contrastiva, necesaria tanto para o ensino ou a aprendizaxe de linguas como para a tradución (humana ou automática). Na sección que segue, amosarei algunhas das ferramentas descritivas utilizadas na lexicoloxía explicativa e combinatoria que nos permiten encara-lo tratamento bilingüe das colocacións mellor provistos que só cun dicionario bilingüe tradicional.

4. Tratamento bilingüe das colocacións

As colocacións non adoitan estar moi ben descritas nos dicionarios bilingües, especialmente no que atinxe ó español, o que non é casual, dado o desaxuste terminolóxico e conceptual que existe aínda na lingüística teórica. O tratamento das colocacións nun dicionario bilingüe caracterízase xeralmente pola falta de criterios. Na maioría dos casos, o equivalente dunha colocación aparece na entrada do colocativo, co que dificulta o acceso á información para o aprendiz da lingua que descoñece cal é o colocativo. Outra dificultade radica en que as colocacións aparecen mesturadas frecuentemente entre as locucións e os exemplos de tradución, sen advertir ó usuario dos diferentes tipos de combinacións¹¹.

Dende a lexicoloxía explicativa e combinatoria, non se emprendeu ata o momento ningún dicionario bilingüe, pero si se deseñou un novo modelo de dicionario bilingüe capacitado para poder trata-las colocacións¹². Como xa anunciei máis arriba, neste marco dispónse dunha ferramenta especialmente deseñada para trata-la selección

¹¹ Vide Alonso Ramos (2001) para unha análise do tratamento das colocacións nun dicionario bilingüe español-francés. Tamén en Netzlaff (2005) pode consultarse a análise dalgúns dicionarios bilingües.

¹² Malia que aínda non se trata máis ca do deseño dun modelo de dicionario bilingüe, xa hai bastantes referencias bibliográficas dentro deste marco teórico que abordan este tema: Meyer (1990), Iordanskaja e Mel’čuk (1997), Mel’čuk e Wanner (2001), Alonso Ramos (2001), Mel’čuk (2006).

restrinxida: as *funcións léxicas* (V. Mel'čuk 1996, entre outros). Unha función léxica (FL) modeliza a relación existente entre dúas unidades léxicas onde unha delas, a base da colocación, chamada *palabra chave*, controla a elección léxica da outra, o colocativo. Así, por exemplo, a FL Oper₁ codifica a relación existente entre os seguintes pares de nomes e verbos: es. *dar un alarido*, fr. *pousser un hurlement* e po. *fazer um alarido*. Nestas colocacións, o colocativo funciona como verbo de apoio do nome predicativo (V. Alonso Ramos 2004).

As FFLL preséntanse como unha interlingua útil para a tradución, especialmente para a tradución automática (V. Heylen *et al.* 1994; Mel'čuk 2006). Así, ante unha colocación como *dar un alarido*, o primeiro paso será reducila á súa representación mediante unha FL: Oper₁ (*alarido*). A continuación tradúcese a palabra chave da colocación á lingua meta, francés ou portugués: Oper₁ (*hurlement*) ou Oper₁ (*alarido*). A última fase consiste en selecciona-lo valor da FL: fr. *pousser* ou po. *fazer*. As FFLL permiten calcula-lo equivalente de cada colocación, xa que como Blanco (neste volume) sinala, as colocacións non se traducen propiamente falando, senón que se calculan. Esta peculiaridade das colocacións propiciou o deseño dun novo modelo de dicionario bilingüe que consta de tres partes: 1) unha parte monolingüe da lingua de orixe (L_{orixe}) coa descrición das colocacións; 2) unha parte monolingüe da lingua meta (L_{meta}) coa lingua de orixe como metalingua, igualmente con tódalas colocacións; e 3) unha parte bilingüe L_{orixe}=>L_{meta} na que as colocacións non están presentes. Na parte bilingüe establécese a correspondencia entre as bases das colocacións. Así, se un falante de francés quere saber como se di en español *pousser un hurlement*, debe determinar que a expresión xira arredor do nome *hurlement*. No dicionario de francés, atopará a colocación descrita pola FL Oper₁. Despois, debe buscar na parte bilingüe cál é a UL española equivalente. Unha vez atopada a UL do español, *alarido*, pode consultar un dicionario monolingüe como o DiCE. Aí consultará a entrada *alarido* e atopará unha glosa en francés do colocativo buscado, *dar e soltar*, xunto coa FL¹³.

A situación non sempre é tan sinxela, xa que mesmo atopa-la equivalencia da base pode presentar certas dificultades (V. Alonso Ramos 2001, sobre a tradución do nome do sentimento francés *peine* ó español). Con todo, o enfoque de dividi-la parte puramente de tradución das bases da parte do cálculo dos colocativos é válido para tódolos casos, mesmo os difíciles. Gustaríanos exemplificalo cos casos de desaxuste que presentamos na sección anterior.

Empecemos polo caso da diferenza entre a estrutura actancial entre dúas colocacións semanticamente equivalentes: *avoir [quelqu'un] en haine* e *tener odio [a alguien]*. Este desaxuste é moi doado de resolver coa ferramenta das FL. Imaxinemos un dicionario bilingüe francés=>español con tres partes, como o acabamos de formular. No

¹³ Tal e como estamos a desenvolver-lo DiCE, as glosas dos colocativos están escritas en español, pero poden ser facilmente adaptadas á lingua de orixe dun potencial dicionario bilingüe.

dicionario monolingüe francés a colocación *avoir* [quelqu’un] *en haine* sería descrita por medio da FL seguinte baixo a entrada de *haine*:

Labor₁₂ = *avoir* [N en ~]

Os índices actanciais indican que o experimentador funciona como suxeito gramatical do verbo, mentres que o obxecto do odio funciona como o seu primeiro complemento. A parte bilingüe establecería a equivalencia entre *haine* e *odio*. A colocación equivalente en español atópase no DiCE baixo a entrada de *odio*:

Oper₁ = *tener* [~ a N]

As regras de paráfrases subxacentes á ferramenta das FL establecen a equivalencia semántica entre ámbalas dúas funcións, que só se diferencian pola estrutura actancial.

O segundo caso de desaxuste que mencionamos é máis difícil de resolver. Trátase de poñer en correspondencia unha colocación nunha lingua cunha UL na outra. Por exemplo, o dicionario ten que axudar a traducir ó español a colocación *tomber amoureux*, como en *Jean est tombé amoureux de Marie dès qu’il l’a vue*. O verbo *tomber* aparecería baixo a entrada do adxectivo *amoureux*, mediante a FL que tería como glosa ‘empezar a estar’:

IncepPred = *tomber* [~]

Á súa vez, o adxectivo *amoureux* é o valor da FL A₁(*amour*), que describe o atributo típico para o que sente amor. Unha vez reducida a colocación ó nome *amour* como palabra clave, pode ir ó dicionario bilingüe para atopalo equivalente español, *amor*. No DiCE, o usuario poderá atopar baixo o lema AMOR, a seguinte FL, á que lle achegámo-la glosa ‘empezar a sentir’:

IncepOper₁(*amor*) = // *enamorarse*

As dúas barras diagonais significan que se trata dun valor fusionado, posto que o valor da FL non se combina coa palabra clave. Como vemos, a paráfrase entre os sentidos codificados pola FL IncepPred e pola FL IncepOper₁ pode formularse por medio dunha regra universal (Mel’čuk 1992): ‘empezar a estar namorado [= A₁(*amor*)]’ é unha paráfrase de ‘empezar a sentir amor’.

5. Conclusións

Despois destas breves reflexións sobre as colocacións dende unha perspectiva contrastiva e de produción, é posible encara-la pregunta do título: unha expresión dada, ¿é unha colocación ou non? Con medo a defraudar algún lector, empezarei dicindo que quizais a resposta non sexa moi importante porque tal vez a pregunta non estea de todo ben formulada. Dado que defendín que o punto de referencia que debe guiar-la descrición lexicográfica das colocacións é o aprendiz dunha segunda lingua, o que debe preocuparnos non é tanto se unha expresión dada é ou non unha colocación, senón onde e como podemos describir esa expresión para que un usuario poida seleccionala e usala correctamente.

Así, ante unha expresión como, por exemplo, *abrir el grifo*, tan transparente semanticamente, tan pouco fixada sintacticamente e, en definitiva, tan trivial aparentemente, o que un lexicógrafo debe preguntarse non é tanto que etiqueta asignarlle (*colocación regular, combinación léxica sistemática*, etc.), senón onde poderá dá-la información a alguén que queira saber que se di en español para expresar-lo sentido ‘usar unha billa’. A única vía para atopa-lo verbo *abrir* será darllo na entrada de *grifo*. Un falante de inglés que queira saber como se di en español *to turn the faucet (tap) on* só poderá atopa-la correspondencia con *abrir el grifo* pasando pola descrición da entrada do nome. Mesmo en francés, onde o nome *robinet* se combina tamén co verbo *ouvrir*, debemos describi-la correspondencia co español a través do nome porque o usuario non pode prever cando a correspondencia é ou non palabra por palabra. Deste modo, nun dicionario como o DiCE, atoparíamos baixo a entrada de *grifo* unha pequena descrición, que non é outra cousa que unha FL, aínda que formulada en lingua natural:

‘usar’ = *abrir* [ART ~]

‘deixar de usar’ = *cerrar* [ART ~]

Esta descrición non impide a entrada lexicográfica para a UL *abrir*, onde se poderá describir con maior precisión o sentido deste verbo, pero o usuario só irá a esta entrada cando queira analiza-la combinación *abrir el grifo*, non cando a queira producir.

En cambio, unha expresión como *abrir los ojos* [a alguen] debe ser descrita nunha entrada propia (aínda que por razóns didácticas se pode reenviar dende o verbo e dende o nome). Mesmo se metaforicamente a expresión se pode entender, o sentido global non inclúe nin o sentido do verbo nin o do nome. Non é posible describi-lo sentido aproximado ‘desenganar’ a través da entrada de *ojos* nin tampouco da entrada de *abrir*.

En definitiva, se se quere obstinadamente unha resposta á pregunta do título, a que podo ofrecer aquí é a seguinte: toda expresión formada por dúas unidades léxicas que poida ser descrita por unha FL na entrada dunha delas será considerada, dende un modo operativo, unha colocación.

Referencias bibliográficas

- ALONSO RAMOS, M. (2001): “Construction d’une base de données des collocations bilingues français-espagnol”, en *Langages*, 153, pp. 5-27.
- (2002): “Colocaciones y contorno de la definición lexicográfica”, en *Lingüística española actual*, 24, 1, pp. 63-96.
- (2003a): “Hacia un Diccionario de Colocaciones del español y su codificación” en M.A. Martí et al. (eds.), *Lexicografía computacional y semántica*, Barcelona, Edicions de l’Universitat de Barcelona, pp. 11-34.
- (2003b): “La nature des collocations: leur statut en tant qu’unités lexicales”, en F. Grossmann y A. Tutin (eds.), *Les collocations: analyse et traitement, Travaux et Recherches en Linguistique appliquée*, Amsterdam, Editions De Werelt, pp. 45-60.

- (2004a): “Elaboración del Diccionario de colocaciones del español y sus aplicaciones”, en P. Bataner y J. de Cesaris (eds.), *De Lexicographia. Actes del I Symposium Internacional de Lexicografía*, Barcelona, IULA y Edicions Petició, pp. 149-162.
- (2004b): *Las construcciones con verbo de apoyo*, Madrid, Visor Libros.
- (2005): “Semantic Description of Collocations in a Lexical Database”, en F. Kiefer et al. (eds.), *Papers in Computational Lexicography COMPLEX 2005*, Budapest, Linguistics Institute and Hungarian Academy of Sciences, pp. 17-27.
- (2006): “Glosas para las colocaciones en el Diccionario de colocaciones del español”, en M. Alonso Ramos (ed.), *Diccionario y fraseología (Anexo da Revista de Lexicografía)*, Coruña, Universidade da Coruña.
- (ed.) (2006): *Diccionario y fraseología (Anexo da Revista de Lexicografía)*, Coruña, Universidade da Coruña.
- ALONSO RAMOS, M. e SANROMÁN, B. (2000): “Construcción de una base de datos de colocaciones léxicas”, *Revista de la Sociedad Española de Procesamiento del Lenguaje natural*, 24, pp. 97-98.
- BOSQUE, I. (2001): “Sobre el concepto de *colocación* y sus límites”, *Lingüística española actual*, 23,1, pp. 9-40.
- (dir.) (2004): REDES. *Diccionario combinatorio del español contemporáneo*, Madrid, S.M.
- BLANCO, X. (2006): “Significaciones gramaticales y sentidos colocacionales. ¿Más que una mera coincidencia? ”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 8. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela. Xunta de Galicia.
- CAMIÑA, S.e MUÑIZ, E. (2006): “Sobre la necesidad de marcar las colocaciones en los diccionarios”, en M. Alonso Ramos (ed.), *Diccionario y fraseología (Anexo da Revista de Lexicografía)*, Coruña, Universidade da Coruña.
- CASTILLO CARBALLO, M. A. (2002): “El aspecto colocacional en la producción lexicográfica”, en A. Veiga et al. (eds.), *Léxico y Gramática*, Linguas e Lingüística 3, Lugo, Tris Tram.
- CORPAS PASTOR, G. (2001): “Apuntes para el estudio de la colocación”, *Lingüística española actual*, 23,1, pp. 41-56.
- FERRANDO, V. (2002): “Colocaciones y compuestos sintagmáticos: dos fenómenos colindantes”, en A. Veiga et al. (eds.), *Léxico y Gramática*, Linguas e Lingüística 3, Lugo, Tris Tram, pp. 99-107.
- GROSSMANN, F. e TUTIN, A. (2003): “Quelques pistes pour le traitement des collocations”, en F. Grossmann y A. Tutin (eds.), *Les collocations : analyse et traitement, Travaux et Recherches en Linguistique appliquée*, Amsterdam, Editions De Werelt, pp. 5-21.
- HAUSMANN, F. J. (1979), “Un dictionnaire des collocations est-il possible?”, *Travaux de littérature et de linguistique de l’Université de Strasbourg*, 17, 1, pp.187-195.

- (1989), "Le dictionnaire de collocations", en F. J. Hausmann *et al.* (eds.), *Wörterbücher – Dictionaries – Dictionnaires*, vol. 1, Berlin, de Gruyter, pp. 1010-1019.
- (1997), "Tout est idiomatique dans les langues", en M. Martins-Baltar (ed.), *La locution entre langue et usages*, Fontenay/St. Cloud, ENS Éditions, pp. 277-290.
- (1998), "O dicionario de colocacións. Criterios de organización", en X. Ferro Ruibal (coord.), *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*, Santiago de Compostela, Centro Ramón Piñeiro, Xunta de Galicia, pp. 63-82.
- HERBST, T. (1996), "What are collocations –sandy beaches or false teeth?", *English Studies*, 77, 4, pp. 379-393.
- HEYLEN, D., MAXWELL, K.G. e VERHAGEN, M. (1994): "Lexical Functions and Machine Translation", *COLING*, Japón, pp. 1240-1244.
- IODANSKAJA, L. e MEL'ČUK, I. (1997): "Le corps humain en russe et en français. Vers un Dictionnaire explicatif et combinatoire bilingue", *Cahiers de Lexicologie*, 70, 1, pp. 103-135.
- KOIKE, K. (2001): *Colocaciones léxicas en español actual: estudio formal y léxico-semántico*, Alcalá de Henares, Universidad de Alcalá y Takushoku University.
- (2002): "Comportamientos semánticos en las colocaciones léxicas", *Lingüística española actual*, 24, 1, pp. 5-23.
- LUQUE DURÁN, J. e PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada, Granada Lingüística y Método Ediciones.
- MAKKAI, A. (1972): *Idiom Structure in English*, The Hague: Mouton.
- MEYER, I. (1990): "Interlingual Meaning-Text Lexicography: Towards a New Type of Dictionary for Translation", en J. Steele (ed.), *Meaning-Text Theory: Linguistics, Lexicography, and Applications*, Ottawa, University of Ottawa, pp. 175-270.
- MEL'ČUK, I. (1992): "Paraphrase et lexique: la théorie Sens-Texte et le Dictionnaire explicatif et combinatoire", en Mel'čuk et al., *Dictionnaire explicatif et combinatoire du français contemporain. Recherches lexico-sémantiques III*, Montréal, Les Presses de l'Université de Montréal, pp. 9-58.
- (1995): "Phrasemes in Language and Phraseology in Linguistics", en M. Everaert, E.-J. van der Linden, A. Schenk and R. Schreuder (eds), *Idioms. Structural and Psychological Perspectives*, Hillsdale, N.J.—Hove, Lawrence Erlbaum Associates, pp. 167-232.
- (1996): "Lexical Functions: A Tool for the Description of Lexical Relations in the Lexicon", en L. Wanner (ed.), *Lexical Functions in Lexicography and Natural Language Processing*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, pp. 37-102.
- (1997): *Vers une linguistique Sens-Texte. Leçon inaugurale*, Paris, Collège de France.
- (1998): "Collocations and Lexical Functions", en A.P. Cowie (ed.), *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, Oxford, Clarendon Press, pp. 23-53.

- (2001): “Fraseología y Diccionario en la Lingüística moderna”, en I. Uzcanga Vivar, E. Llamas Pombo & J.M. Pérez Velasco (eds.), *Presencia y Renovación de la Lingüística francesa*, Salamanca, Ediciones Universidad Salamanca, pp. 267-310.
- (2006): “Colocaciones en el Diccionario”, en M. Alonso Ramos (ed.), *Diccionario y fraseología* (Anexo da *Revista de Lexicografía*), Coruña, Universidade da Coruña.
- MEL’ČUK, I. A., CLAS, A. e POLGUÈRE, A. (1995): *Introduction à la lexicologie explicative et combinatoire*, Louvain-la-Neuve, Duculot.
- MEL’ČUK I. e WANNER, L. (2001): “Towards a Lexicographic Approach to Lexical Transfer in Machine Translation (Illustrated by the German-Russian Language Pair)”, *Machine Translation Journal*, 16, 1, pp. 21-87.
- MUÑIZ, E. (2004): *El concepto de 'colocación' en español*, tesis de doctorado, Santiago de Compostela, Universidad de Santiago de Compostela.
- NETZLAFF, M. (2005): *La collocation adjectif– adverbe et son traitement lexicographique Français– Allemand– Espagnol*, tesis de doctorado, Nuremberg, Universidad de Erlangen-Nuremberg.
- PENADÉS, I. (1995): “Las expresiones fijas desde los conceptos centro y periferia de los lingüistas praguenses”, en M. Casas Gómez (ed.), *I Jornadas de Lingüística*, Cádiz, Universidad de Cádiz, pp. 91-134.
- RUIZ GURILLO, L. (1998): “Una clasificación no discreta de las unidades fraseológicas del español”, en G. Wotjak (ed.), *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*, Frankfurt, Lingüística Iberoamericana, pp. 13-37.

Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico

Anatolij Baránov e Dmitrij Dobrovol'skij¹

Academia Rusa das Ciencias e Universidade Estatal de Moscova/Academia Rusa das Ciencias

No artigo descríbese a elaboración do *Tesouro da fraseoloxía rusa moderna*, cunha estrutura de rede semántica. Descríbense os problemas derivados da heteroxeneidade do plano de contido do fraseoloxismo e da función discursiva do mesmo. Nun apartado especial preséntanse os principios da diferenciación estilística do material. No anexo achégase a sinopse do *Tesouro*.

Palabras clave: fraseoloxía, ruso moderno, tesouro.

This paper describes the making of the *Thesaurus of Modern Russian Phraseology*, which has a semantic network structure. The problems deriving from the heterogeneity of the content plane of idioms and their discursive function are also explained in detail. The criteria for the stylistic differentiation of the material are presented in a special section. In the annex, a synopsis of the *Thesaurus* is provided.

Key words: Phraseology, Modern Russian, Thesaurus.

A xeito de introdución

Unha das peculiaridades máis importantes da Escola Semántica de Moscova radica na ausencia dunha delimitación precisa entre os traballos propiamente lexicográficos e as investigacións na área da semántica teórica². No caso ideal, o dicionario preséntase como un conxunto de datos lexicográficos baseados nunha teoría semántica con fundamento científico e debidamente verificada. De feito, o último proxecto lexicográfico deste tipo, o *Novo dicionario sinonímico de lingua rusa*, está formado por unha serie estruturada de artigos científicos acerca dos campos semánticos seleccionados (véxase Noss 2004).

¹ Tradución de Ekaterina Guerbek

² Tal e como está representada nas obras de Iu.D. Apresían e os seus colegas.

A tarefa de construír un Tesouro de fraseoloxía rusa moderna tamén esixiu resolver toda unha serie de tarefas científicas que son máis propias da teoría da fraseoloxía que da práctica lexicográfica. Así, moitos problemas que poderían parecer puramente teóricos resultaron ser esenciais dende o punto de vista práctico e son precisamente tales problemas teóricos de elaboración os que se examinan no presente artigo.

1. Teses xerais

Durante a elaboración do Tesouro batemos coa tarefa de describi-la fraseoloxía rusa moderna dende o punto de vista ideográfico. Tal necesidade débese ó feito de que as descrições ideográficas suficientemente completas de fraseoloxismos están ausentes tanto na práctica universal como na rusa.

O Tesouro está formado por catro partes básicas: a Sinopse, a Lenda, o Tesouro propiamente dito (fraseoloxismos distribuídos por campos semánticos, con exemplos) e os Índices. Unha parte especial do Tesouro está constituída polo Anexo no que se indican as principais fontes dos exemplos.

Este Tesouro foi construído de modo indutivo, é dicir, non a partir dun esquema lóxico abstracto e cara ós fraseoloxismos, senón dende os fraseoloxismos cara ós campos semánticos (para máis información véxase Baránov e Dobrovol'skij 1992; véxase tamén máis abaixo este artigo). O traballo está baseado nun material lingüístico absolutamente novo para a fraseoloxía rusa. A aplicación do modo indutivo para a construción do mesmo está máis xustificada para a fraseoloxía que para o léxico normal, xa que moitos campos semánticos postulados a priori poden estar totalmente ausentes na fraseoloxía. Polo tanto, partindo dun esquema puramente lóxico é imposible predici-la existencia duns ou outros campos na fraseoloxía.

Cómpre considerar como unha das peculiaridades da estrutura do Tesouro a ausencia do conseguinte esquema arboriforme de taxons, o que reflicte a estrutura natural da semántica da fraseoloxía, dado que, en xeral, esta non está organizada segundo un principio xerárquico senón segundo un principio de rede³ (porén, existen excepcións coma os taxons TEMPO e CANTIDADE). As relacións entre os taxons maniféstanse en forma de referencias paradigmáticas (aspecto que trataremos con máis detalle no apartado 2), do que se deduce que non hai unha orde motivada de posición duns taxons respecto dos outros. Noutras palabras, nese caso son posibles solucións puramente técnicas, que carezan de motivación substancial seria.

Así mesmo, unha das peculiaridades importantes do noso achegamento é a división do taxon entre a parte central e a periferia, o que dá conta da idea xeral de que a semántica da lingua natural non se basea en contraposicións, é dicir, en oposicións organizadas segundo o principio de “si-non”, senón en escalas organizadas segundo un principio

³ Notemos que a organización realizada segundo o principio de rede semántica caracteriza a todo o léxico en xeral (a este respecto, son interesantes os debates sobre estes problemas nos límites da tradición do conexionismo de Fodor e Pylyshyn 1988).

gradual; é dicir, a unidade léxica pode pertencer en maior ou menor medida a un campo semántico ou a outro.

Temos debatido sobre a concepción da fraseoloxía, que serve de base teórica para o Tesouro, en distintos traballos, entre os que se atopan: Baránov e Dobrovol'skij 1992, 1995, 1996, 1998, 1999a, 1999b, 2003 e 2005; Dobrovol'skij 1995 e 1996). Consideremos a continuación algunhas teses que forman o fundamento da concepción teórica do Tesouro.

2. Estrutura: o Tesouro como unha rede semántica

A rede é un obxecto formal, unha metalinguaxe especial de descrición e investigación das propiedades da lingua-obxecto. A rede semántica utilízase para a representación do plano de contido das formas lingüísticas e en xeral está formada por nós e polas relacións semánticas que os unen. A diferenza dunha árbore, a rede semántica non está orientada, carece de estrutura xerárquica, é dicir, carece de nós de vértice (que dominan sobre os demais) e de nós terminais (finais). En función do tipo de relacións semánticas entre os nós, poden existir relacións de herdanza de propiedades semánticas, relacións causais, etc.

En xeral, a semántica da lingua natural non está organizada segundo o principio de “árbore” senón segundo o de rede, aínda así, algúns fragmentos do sistema léxico poden ser ordenados en forma de árbore, como por exemplo os termos de parentesco, os nomes de flores, de hortalizas, de froitas, de animais, etc. A estrutura de “árbore” pode atoparse tamén nalgúns fragmentos do Tesouro, como nos campos de TEMPO e CANTIDADE. Desta maneira, non se pode considera-lo Tesouro como unha rede semántica en sentido estrito; este fórmase empiricamente, máis ben, como unha multitude de árbores vinculadas entre si, podendo ser consideradas as relacións entre as mesmas como relacións entre os nós na rede. A estrutura xerárquica das árbores, como regra, é bastante sinxela. A súa profundidade raras veces supera os 3 ou 4 niveis e cada árbore, cos seus nós relacionados semanticamente, forma un **taxon** do Tesouro. Polo tanto, pódese dicir que o Tesouro representa tamén un conxunto de taxons ordenados segundo unhas características bastante arbitrarias.

Agora ben, o Tesouro non representa unha árbore unificada, senón un conxunto de diferentes taxons, moitos dos cales teñen estrutura de árbore. Os taxons arboriformes conteñen unha parte radical na que están incluídos os fraseoloxismos de semántica moi xeral, ademais dos fraseoloxismos para os cales non se atopou ningún subtaxon especial dentro dos límites do dito taxon arboriforme. Por exemplo, na raíz do taxon ESPAZO, LUGAR, atopáronse tanto os fraseoloxismos:

<i>мать сыра земля</i>	<i>terra nai húmida</i>	‘terra’
<i>этом свет</i>	<i>este mundo</i>	‘mundo’

que se caracterizan por unha semántica espacial bastante ampla, como tamén os fraseoloxismos con significados máis concretos:

<i>в головах</i>	<i>nas cabezas</i>	‘no cabezal da cama’
<i>за бугром</i>	<i>tralo montecelo</i>	‘no estranxeiro’
<i>под открытым небом</i>	<i>baixo o ceo aberto</i>	‘fóra de calquera local’, etc.

As estruturas tradicionais dos Tesouros, tal e como están presentadas nos dicionarios de Roget, Dornseif, Hallig e Wartburg, son unha solución de compromiso, unha función de proxección da rede na árbore, que leva unhas alteracións inevitables. Polo tanto, nos Tesouros, as referencias "horizontais" son inevitables (cf. o Tesouro de Roget). No noso Tesouro, as relacións entre os taxons exprésanse mediante un complexo de referencias paradigmáticas. Outro modo de reflecti-las relacións de rede na fraseoloxía é a división do taxon entre a parte central e a periférica.

Nos Tesouros de busca de información, que forman o fundamento das linguaxes de busca de información, distínguense polo xeral tres tipos básicos da relacións paradigmáticas: as relacións “xénero-especie”, as relacións antónimas e as asociativas. Dado que é difícil formaliza-la distinción das relacións asociativas e tendo en conta que isto pode levar a unha arbitrariedade absoluta no proceso de creación dun sistema de referencias paradigmáticas, procuramos orientarnos ás relacións entre o xénero e a especie e ás súas modificacións. Notemos que as relacións antónimas xunto cunha parte das relacións entre o xénero e a especie están fixadas na propia estrutura dos taxons do Tesouro. Por exemplo, a relación de antonimia está presente nos nomes dos taxons: BEN - MAL, POBREZA - RIQUEZA, MOVEMENTO – PARADA e IMPORTANCIA - INSIGNIFICANCIA. Isto significa que neles se distinguen uns subtaxons que conteñen fraseoloxismos cos semas antónimos correspondentes.

No Tesouro están reflectidos os seguintes tipos de relacións paradigmáticas: a relación de **inclusión**, que implica que os fraseoloxismos co significado máis “particular” se colocan nos taxons que lles corresponden e que se fan remisións cara a estes dende os taxons cos significados máis xerais. Por exemplo, os fraseoloxismos:

<i>до седых волос</i>	<i>ata os pelos brancos</i>	‘ata a vellez’
<i>старая гвардия</i>	<i>a garda vella</i>	‘xente de antes, valoración positiva’
<i>старая дева</i>	<i>a virxe vella</i>	‘solteirona’
<i>мышинный жеребчик</i>	<i>cabaliño de cor gris rata</i>	‘vello moceiro’
<i>старой закваски</i>	<i>de fermento vello</i>	‘de educación e de hábitos de antes, valoración

positiva’,

están incluídos no taxon VELLEZ, ó mesmo tempo que se realiza unha remisión dende o taxon de sentido máis xeral HAI MOITO TEMPO cara ó taxon VELLEZ. Unha grande parte das remisións deste tipo, dirixidas cara a outros taxons, conteñen os campos INTENSIFICADORES DE CARÁCTER XERAL, BEN e MAL. Isto é debido a que significados como ‘moi / intensamente’, ‘ben’ e ‘mal’ están presentes na semántica dunha gran parte de fraseoloxismos distribuídos por taxons moi diferentes. Está claro que as remisións motivadas pola relación de inclusión son unidrixidas, xa que a propia relación de inclusión é asimétrica.

As clásicas relacións entre o xénero e a especie diferéncianse das relacións de inclusión unicamente en que a categoría X é de xénero respecto das categorías Y, ..., Z. Como exemplo de relacións entre xénero e especie achegáremo-los taxons CASTIGO e EXECUCIÓN. Dado que a EXECUCIÓN:

<i>высшая мера [наказания]</i>	<i>a medida suprema [de castigo]</i>	‘pena capital’
<i>пустить в расход (кого-л.)</i>	<i>lanzar á liquidación (a alguén)</i>	‘fusilar; eliminar, liquidar’
<i>поставить к стенке (кого-л.)</i>	<i>colocar á parede (a alguén)</i>	‘fusilar’

é unha especie de CASTIGO, no taxon CASTIGO... hai unha remisión á EXECUCIÓN, pero non ó revés.

Nalgúns casos non se reflicte a relación lóxico-semántica incondicional entre os taxons, senón, máis ben, a probabilista. Neste caso pódese falar da relación de **intersección polo extensional**. Por exemplo, algúns fraseoloxismos do taxon VELLO, do tipo:

<i>сдать в архив (кого-л./что-л.)</i>	<i>entregar ó arquivo (a alguén, algo)</i>	‘considerar vello, anticuado, inútil’
<i>видавший виды</i>	<i>o que veu vistas</i>	‘vello, gastado (un obxecto)’
<i>пропахнуть нафталином</i>	<i>encherse de cheiro a naftalina</i>	‘ser vello, anticuado’
<i>в обед сто лет</i>	<i>cen anos á hora de comer</i>	‘dise dunha persoa de idade moi avanzada’

poden utilizarse en referencia ás persoas vellas (aínda que non é obrigatorio). Noutras palabras, unha parte do extensional do taxon VELLO crúzase cunha parte do extensional do taxon VELLEZ e viceversa, algúns fraseoloxismos do taxon VELLEZ como:

<i>старая гвардия</i>	<i>a garda vella</i>	‘xente de antes, valoración positiva’
<i>старой закваски</i>	<i>de fermento vello</i>	‘de educación, de hábitos de antes, valoración positiva’,

nalgúns contextos, non prestan atención á vellez da persoa senón ás súas ideas, normas e valores, que se interpretan como anticuados. En tales casos realizáronse unhas remisións simétricas.

No modo que eliximos para organiza-lo Tesouro, as relacións de rede explícanse non só polas referencias paradigmáticas senón tamén mediante a duplicación do fraseoloxismo en diferentes taxons. Isto pode indicar tanto que o fraseoloxismo se utiliza nestes taxons en significados distintos, como que, utilizado no mesmo significado, ten presentes uns semas diferentes no seu plano de contido. Por exemplo, a fórmula de fala

<i>снова(-)здорово</i>	<i>de novo(-) ola</i>	‘dise cando volve aparecer algún problema, algunha dificultade’
------------------------	-----------------------	---

contén na súa semántica os compoñentes ‘outra vez, de repetición’ e ‘problemas, dificultades’. Polo tanto, colócase nos taxons DE NOVO, OUTRA VEZ e DIFICULTADES:

No Tesouro non están presentadas as relacións entre taxons que reflicten coñecementos sobre o mundo e que non aparecen con regularidade en significados fraseolóxicos (neste caso, porén, pode haber excepcións, cf. as relacións de xénero e especie). Por exemplo, a guerra ou a enfermidade poden levar á morte, e sen embargo, nos fraseoloxismos non é regular tal coincidencia da semántica da enfermidade e da morte, así como tampouco da guerra e da morte. Desta maneira, os coñecementos extralingüísticos non se fixan nas referencias se non están apoiados pola semántica dos fraseoloxismos correspondentes. Non obstante, se un fraseoloxismo reúne no seu significado a idea da guerra e a idea da morte, daquela colócase nos taxons correspondentes, tal e como sucede no exemplo seguinte: *сложить голову quita-la cabeza e poñela abaixo* ‘morrer’.

Do dito anteriormente dedúcese que nas referencias dun taxon ó outro só se explicita unha pequena parte das relacións semánticas que existen entre os campos semánticos dos fraseoloxismos. Sen embargo, as relacións que se distinguen, en certa maneira

forman unha liña principal que permite ver con máis precisión as principais relacións semánticas entre grupos de fraseoloxismos.

3. Consideracións sobre a heteroxeneidade do plano de contido do fraseoloxismo

Na semántica moderna chegou a ser un tópico afirmar que o plano do contido das expresións lingüísticas é heteroxéneo dende o punto de vista do valor dos seus compoñentes vistos por separado (Apresión 1995, Páducheva 1977 e Wierzbicka 1972). Isto tamén afecta plenamente ós fraseoloxismos. Por exemplo, o fraseoloxismo *бежать как крысы с [тонущего] корабля*, *fuxir coma as ratas dun barco [que está a afundir]* contén na súa semántica os compoñentes ‘fuxida, ida’ e ‘aleivosía, traizón’, que se perciben como heteroxéneos polo seu valor. Xulgando polos contextos do tipo do exemplo que se cita a continuación, este fraseoloxismo emprégase nunha situación na que a xente, ó percibir que o perigo se achega, abandona o lugar perigoso que durante moito tempo lles servira como fonte de recursos de calquera tipo, o que se interpreta como traizón:

*Все, что так кропотливо и любовно создавал, собирал по крупицам и отшлифовывал Гордеев, развалится в один момент, рухнет, как карточный домик. Жалко до слез. И перед Гордеевым стыдно, не выдержали первых же трудностей, трусили, **разбежались, как крысы с корабля**. [А. Маринина. Мужские игры]*

*Todo o que Gordéev creara con tanta meticulosidade e agarimo, recompilándoo a pouquiños e pulíndoo, destruírase nun intre, derrubárase coma un castelo de naipes. Dá mágoa ata chorar. E dá vergoña ante Gordéev, xa que non aguantaron as primeiras dificultades que apareceron, acovardáronse, fuxiron cada un ó seu lado, **coma as ratas dun barco**. [A. Marínina. Xogos masculinos]*

No plano do contido deste fraseoloxismo distínguense un compoñente propiamente proposicional e a súa interpretación. Precisamente neste caso (aínda que non sempre, nin moito menos) o compoñente proposicional resulta ser máis importante dende o punto de vista comunicativo, mentres que a interpretación é secundaria. Unha boa descrición ideográfica ten que tomar en conta semellante heteroxeneidade.

Dende o punto de vista teórico, unha heteroxeneidade deste tipo pode ser considerada como o reflexo da heteroxeneidade do contido da unidade máis grande: o enunciado, que se divide en afirmación, presuposicións e consecuencias; en tema e rema; no dado e no novo, etc. Tal estrutura é necesaria, xa que o contido do comunicado ten que ser “empaquetado” nunha estrutura lineal. Aínda que están claros os fundamentos teóricos de tal organización do plano do contido da lingua, isto case nunca foi exposto debidamente na lexicografía práctica. No noso Tesouro intentamos dividi-lo taxon en parte central e periférica. Na parte central atópanse aqueles fraseoloxismos nos que o compoñente semántico do plano de contido ten valor e é importante dende o punto de vista comunicativo, mentres que na parte periférica atópanse os fraseoloxismos que

están relacionados coa semántica do taxon en cuestión, mais non de forma directa, senón a través dunhas consecuencias, presuposicións, semas periféricos e facultativos.

En canto ó exemplo xa examinado do fraseoloxismo *бежать как крысы с [тонущего] корабля* *fuxir como as ratas dun barco que está a afundir*, este principio de organización do Tesouro funciona de tal maneira que este fraseoloxismo se atopa en dous taxons diferentes: na parte central do taxon IDA (A PÉ), IDA (EN TRANSPORTE), FUXIDA e na periferia do taxon ALEIVOSÍA, TRAIZÓN, PERFIDIA, VILEZA. Na semántica do fraseoloxismo que estamos a considerar, o sema 'ida (a pé)' resulta ser máis importante có sema 'aleivosía'. Isto demostrase, por exemplo, mediante unha proba que consiste na introdución do fraseoloxismo nun contexto de prohibición: a frase *Нельзя бежать как крысы с тонущего корабля!* *Non se pode fuxir coma as ratas dun barco que está a afundir!* interprétase máis ben como unha prohibición de marchar, xa que en dita situación a partida sería unha traizón.

Analicemos un exemplo que en certa forma é contrario ó anterior:

<i>грести под себя</i>	<i>remar (alguén) para debaixo de si</i>	'procurar distribuí-los bens coa maior vantaxe para un mesmo, en prexuízo dos outros beneficiarios'
------------------------	--	--

Este fraseoloxismo está presentado na parte central do taxon INMORALIDADE, DESHONESTIDADE; VILEZA e na periferia do taxon OBTENCIÓN DE BENS MATERIAIS. Intuitivamente é evidente que cando se emprega este fraseoloxismo, o sema 'inmoralidade' é o foco de atención e polo tanto ten máis valor que o sema 'obtención de bens materiais'. Esta intuición confirmase mediante a introdución deste fraseoloxismo nun contexto de prohibición: a frase *Перестань, наконец, грести под себя!* *Deixa dunha vez de remar para debaixo de ti!* non se entende tanto como unha prohibición para a obtención de bens materiais, senón como unha esixencia dunha distribución adecuada deles (segundo o criterio do que fala).

O fraseoloxismo:

<i>у X-а [все] как у людей</i>	<i>X teno [todo] como ten a xente</i>	'X vive como lle corresponde, e non peor, segundo o seu status social'
--------------------------------	---	--

atópase na parte central dos taxons CONFORMIDADE COA SÚA POSICIÓN SOCIAL, COA NORMA DE STATUS e CONFORMIDADE CUN PATRÓN, CUN MODELO, e ademais na parte periférica do taxon PROSPERIDADE, NON-POBREZA. A razón é que a característica concreta, segundo a cal X se atopa entre a xente denominada polo fraseoloxismo, non está obrigatoriamente relacionada cos recursos materiais. Desta maneira, o sema 'prosperidade, non-pobreza' resulta ser unha das posibles consecuencias semánticas.

Nalgúns casos a inclusión do fraseoloxismo na periferia do taxon explícase polo carácter facultativo do sema correspondente. Por exemplo, o fraseoloxismo:

на вес золота

a peso de ouro

‘moi importante, moi valorado e, probablemente, difícil de atopar’

está incluído na parte central do taxon IMPORTANCIA, SIGNIFICACIÓN, VALOR e na parte periférica do taxon POUCO, A MENOR PARTE, INSUFICIENTE, NON MOITO. O motivo de tal decisión dedúcese do significado de dito fraseoloxismo: ‘algo considérase como de gran valor e a consecuencia disto a miúdo resulta ser insuficiente’. Mentres o sema ‘gran valor’ é central e non se neutraliza en ningún dos posibles contextos, o sema ‘insuficiente’, introducido polo compoñente da interpretación ‘a miúdo’, está lonxe de realizarse en tódolos contextos; cf. (1), onde a idea de escaseza, probablemente, está presente, e (2), onde esta idea non está.

(1) *Времена-то, сам знаешь, какие наступают! Литературе вроде как вольную дают... Теперь люди с моим уровнем критического мышления на вес золота будут!* [Ю. Поляков. *Козленок в молоке*]

“Xa sabes que tempo está a chegar! Parece que lle dan liberdade á literatura... Agora a xente do meu nivel de razoamento crítico será a peso de ouro!” [Iu. Poliakov. *Cabrito no leite*]

(2) *Повернувшись окончательно к воротам, Анискин пошел так величественно, словно каждый свой шаг ценил на вес золота; отворив калитку, вышел на улицу, застегнув одну пуговицу на рубашке, заложив руки за спину.* [В. Липатов. *Панка Волошина*]

“Aniskin volveuse definitivamente cara ó portalón e púxose a andar cunha maxestosidade coma se valorase cada paso a peso de ouro; abriu o poxigo e saíu á rúa abrochando un botón da camisa e cruzando as mans no lombo.” [V.Lipatov. *Panka Volóshina*]

A atribución dun fraseoloxismo á periferia dun taxon pode estar relacionada non só co grao de valor dun ou doutro sema senón tamén co feito de que o significado do fraseoloxismo está correlacionado de maneiras diferentes coa semántica do campo en cuestión (representada polo conxunto de descritores no título do taxon).

Ás veces, a distribución de fraseoloxismos entre as partes central e periférica do taxon non ten un carácter substancial senón puramente técnico. Se para un grupo grande de fraseoloxismos un dos semas significativos era trivial e outro (igual de significativo) era non trivial, é dicir, non era común para todo o grupo, daquela segundo os semas non triviais estes fraseoloxismos colócanse nas partes centrais dos taxons correspondentes, mentres que, segundo o sema trivial, colócanse na periferia. Por

exemplo, o grupo de fraseoloxismos seguintes, unidos pola idea CALQUERA, ELIXIDO ARBITRARIAMENTE, están incluídos na periferia deste taxon:

<i>где ни попадя</i>	<i>onde cadre</i>	‘en todas partes sen distinción nin criterio’
<i>когда придется</i>	<i>cando cadre</i>	‘nos momentos non elixidos con criterio senón que xurdan’
<i>сколько [душе] угодно</i>	<i>canto se desexe [a alma]</i>	‘moito, ilimitado’

Sendo así, tamén se atopan nas partes centrais dos taxons ESPAZO (subtaxon NUN LUGAR ARBITRARIO – *где ни попадя*), TEMPO (subtaxon NUN MOMENTO INDETERMINADO NO PASADO OU NO FUTURO – *когда придется*), CANTIDADE (subtaxon MOITO, MAIOR PARTE, SUFICIENTE, DEMAIS – *сколько [душе] угодно*).

Como demostra o resultado do noso traballo, existen casos nos que os fraseoloxismos só se colocan nas partes periféricas dos taxons. Isto está relacionado co feito de que a fraseoloxía, a diferenza do léxico xeral da lingua natural, está lonxe de cubrir totalmente tódolos campos semánticos posibles. Cando un fraseoloxismo se coloca só na parte periférica dun taxon significa que o compoñente semántico central do seu significado resulta ser único na fraseoloxía. Noutras palabras, para este fraseoloxismo non se atopa unha cantidade suficiente de “parellas” que puidesen formar un taxon separado e independente. Por exemplo, o fraseoloxismo:

<i>язык сломаешь</i>	<i>vas rompe-la lingua</i>	‘dise de algo difícil de pronunciar, pola súa lonxitude ou por algunhas combinacións raras de sons’
----------------------	----------------------------	---

está presentado só na periferia dos taxons FALA e DIFICULTADES, DESGUSTOS, DESGRAZA, PROBLEMA. Isto débese a que no centro da semántica deste fraseoloxismo está o compoñente ‘difícil de pronunciar’, que non se distinguiña como taxon no Tesouro, posto que non hai máis fraseoloxismos que denominen algo difícil de pronunciar. Así, as ideas máis próximas ó sema central resultan ser ‘fala’ e ‘dificultades’.

Á parte da distribución dos fraseoloxismos entre as partes central e periférica dos taxons, no Tesouro utilízase tamén o sistema de referencias paradigmáticas. En primeiro lugar, as referencias paradigmáticas definen a estrutura de rede da fraseoloxía. Porén, elas tamén permiten transmitir a heteroxeneidade do plano do contido duns fraseoloxismos ou doutros. Por exemplo, os fraseoloxismos do taxon RIQUEZA,

BENESTAR ECONÓMICO conteñen na súa estrutura semántica o compoñente trivial ‘moito’, xa que a riqueza supón unha cantidade importante dalgúns recursos materiais. En principio, habería que duplicalos por completo no taxon MOITO, MAIOR PARTE, SUFICIENTE, DEMAIS pero tanto tecnicamente como esencialmente isto é incómodo, así que no taxon MOITO, MAIOR PARTE, etc. inclúese unha remisión ó taxon RIQUEZA, BENESTAR ECONÓMICO.

4. Consideracións sobre a función discursiva do fraseoloxismo

Os glosarios dos dicionarios fraseolóxicos modernos non toman en absoluto en consideración un grupo concreto de fraseoloxismos moi importante tanto dende o punto de vista teórico como dende o punto de vista práctico, dado o seu significado estreitamente relacionado co discurso e coa situación comunicativa. No Tesouro, os fraseoloxismos deste tipo están colocados nunha zona especial dun taxon, chamada “Fórmulas de discurso”.

Téñense en conta fraseoloxismos como:

<i>старость не радость</i>	<i>A vellez non é unha ledicia</i>	‘dise dunha persoa vella con intención de xustificar algunha dificultade ou comportamento seu pola súa vellez’
<i>не гони лошадей</i>	<i>Non lles arrees ós cabalos</i>	‘non te apresures’
<i>избави бог</i>	<i>Deus salve</i>	‘Deus me (te, etc.) salve diso’
<i>дурак или родом так?</i>	<i>É/Es parvo ou nacido así?</i>	‘dise para expresar que alguén é parvo, en 2ª ou 3ª persoa’
<i>поживем – увидим</i>	<i>Viviremos e veremos</i>	‘verase co tempo’
<i>как только так сразу</i>	<i>Nada máis que, daquela, de inmediato</i>	‘dise a modo de promesa de facer algo inmediatamente despois de que suceda algo’

que, a diferenza dos fraseoloxismos:

<i>коломенская верста</i>	<i>versta⁴ de Kolomna</i>	‘persoa moi alta’
<i>пить горькую</i>	<i>bebe-la amarga</i>	‘beber vodka’
<i>принимать в штыки</i>	<i>recibir coas baionetas</i>	‘darlle un trato profundamente negativo (a algo ou alguén)’

están máis estreitamente relacionados cos factores concretos da situación comunicativa. Así, o fraseoloxismo *старость не радость* *A vellez non é unha ledicia* pode utilizarse como comentario de fala feito respecto dalgunhas accións que unha persoa concreta realice nalgunhas situacións comunicativas. Podería ser algo como ‘valorando a situación dada o falante explica as dificultades que acaba de ter alguén pola súa vellez’. Cf. os contextos dos tipos (3) e (4).

(3) – <...> Соскучился, выпил, может быть, лишнего... Много ли такому старичку требуется! – Да-а-а, – присоединилась к ее мнению кассирша, – **Старость не радость...** Пойдемте, девушки, в помещение!.. [Л. Лагин. “Старик Хоттабыч”]

“– [...] Aborreceuse, pode ser que bebera demais... Acaso necesita moito un velliño así! – Si-i-i –a caixeira compartiu a súa opinión–. **A vellez non é unha ledicia...** Vamos, mozas, para dentro do local!..” [L.Laguin. *O vello Khottábich*]

(4) Теперь припоминаю, – солгал Энэн, – да, именно, передавала вашу записку. Простите, совсем забыл. – **Старость не радость**, – вздохнула Варвара Владиславовна, – я теперь лечусь у гомеопата, чудеса делает, вдохнул в меня новую жизнь. [И. Грекова. “Кафедра”].

“Agora lembro –mentiu Enen–, si, exacto, paseille a súa nota. Desculpe, esquecíao totalmente. –**A vellez non é unha ledicia**– suspirou Varvara Vladislávovna–, agora estou nun tratamento homeopático, o homeópata fai milagres, deume unha nova vida.” [I.Grékova. *Cátedra*].

A referencia que se fai respecto da situación anterior indica con claridade a dependencia discursiva do fraseoloxismo *старость не радость* *A vellez non é unha ledicia*. É fácil ver que tal referencia está ausente nos fraseoloxismos:

<i>до седых волос</i>	<i>ata os cabelos brancos</i>	‘ata a vellez’
-----------------------	-------------------------------	----------------

⁴ *Versta* é unha antiga medida rusa de lonxitude equivalente a 1,06 km aproximadamente. Nota da tradutora.

<i>старая дева</i>	<i>a virxe vella</i>	‘solteirona’
<i>на краю могилы</i>	<i>ó borde da tumba</i>	‘a punto de morrer’
<i>божий одуванчик</i>	“ <i>soprantiño</i> ” ⁵ <i>de Deus</i>	‘persoa vella e fráxil’
<i>пропахнуть нафталином</i>	<i>encherse de cheiro a naftalina</i>	‘ser vello, anticuado’

Desta maneira, a característica do fraseoloxismo *старость не радость*, por uns parámetros puramente semánticos (é dicir, a súa atribución ó campo semántico VELLEZ, xunto cos outros fraseoloxismos citados), resulta ser insuficiente para a descrición da súa función discursiva.

Para as fórmulas discursivas é propio o carácter fixo da forza ilocutiva, asegurada pola súa forma, que é inicial, de caso nominativo.

Por exemplo, se comparamos dous fraseoloxismos como:

<i>и куда только смотрит (кто-л.)?</i>	<i>e para onde mira (alguén)?</i>	‘dise cando alguén (persoa ou institución con autoridade) debería prestar atención e actuar con respecto dunha infracción, un delito, un desorde, etc. que, segundo lle parece ó falante, pasa desapercibido’
<i>блоха в кармане и вошь на аркане (у кого-л.)</i>	<i>(ter alguén) unha pulga no peto e un piollo no lazo</i> ⁶	‘non ter nada, ser moi pobre’

veremos que o primeiro se emprega só nas preguntas retóricas, mentres que o segundo admite diferentes contextos ilocutivos. Cf. (a) pregunta retórica e (b) contexto de narración:

(a) – *Спасибо еще, что нас на* “–*Hai que dar grazas [a Deus, ó*

⁵ Ofrecemos aquí para o nome de flor, en lugar do seu significado literal “dente de león”, “mexacán”, a tradución da súa forma interna, xa que esta ten valor na formación do fraseoloxismo: o nome ruso desta planta está formado coa raíz de significado “soprar”, que describe a súa fragilidade, xa que cando a flor está branca pódese facela voar cun sopro. A fragilidade da flor compárase coa fragilidade dunha persoa vella. N. da T.

⁶ As palabras subliñadas son as que teñen forma de caso nominativo no texto ruso. N. da T.

таможне не трясли. – А чего нас трясти? Разве не видно, что у нас блоха в кармане и вошь на аркане?

destino] que non nos sacudiron na aduana. –E para que sacudirnos? Acaso non se ve que só temos unha pulga no peto e un piollo no lazo?”

(b) – *Этот кот так себе на уме, что не знаешь, чего от него ждать. Жаль только, что у его нового хозяина блоха в кармане да вошь на аркане, а то б я с него за этого кота и сто баксов слупил бы.*

“–Este gato anda ó seu, non sabes que agardar del. Ó único que dá pena é que o seu novo dono só ten unha pulga no peto e un piollo no lazo, que se non eu xa lle tería sacudido cen dólares por este gato.”

Por esta razón, só o primeiro fraseoloxismo se atribúe ás fórmulas discursivas.

As fórmulas discursivas poden ser definidas en xeral como fraseoloxismos de distintos tipos estruturais, funcionalmente equivalentes a un enunciado con forza ilocutiva fixa. A definición ofrecida forma o núcleo da clase das fórmulas discursivas. Na periferia colócanse algúns fraseoloxismos que non se utilizan de xeito autónomo, senón que constitúen elementos sintacticamente independentes dos enunciados, moitos deles situados na categoría das fórmulas-comentarios da fala (para máis información véxase Baránov e Dobrovol'skij 2003).

Cómpre tamén destacar que unha mesma expresión pode utilizarse tanto como fórmula discursiva como coa función de fraseoloxismo non formulaico. Así:

ни тпру ни ну [ни кукареку]

nin xo nin arre [nin quiquiriqui]

‘estar atascado algún asunto; ser ignorante en algo’

é unha fórmula discursiva nun contexto do tipo:

– Начальство подгоняет, заказчики обрывают телефон, мол, мы вам сделали предоплату, а где обещанная программа? А у нас все застряло, ни тпру ни ну.

“–Os xefes métennos présa, os clientes case nos rompen o teléfono co ‘xa os pagamos por adiantado e onde está o programa que nos prometestes?’. E nós témolo todo atascado, nin xo nin arre”.

Aquí represéntase a idea de ‘fracaso’; non obstante, en exemplos como *Он в этих делах ни тпру ни ну* “*el é nin xo nin arre nestas cousas*”, está claramente presente o uso non formulaico, co significado de ‘descoñecemento’.

5. Os principios de diferenciación estilística do material

Nos dicionarios, a cualificación estilística das palabras limítase tradicionalmente polas notas estilísticas, temporais, territoriais e tamén expresivo-emocionais. Este último tipo

de nota (*bromeante*⁷, *irónico*, *desaprobador*, *desprezativo*, *inxurioso* e semellantes) refírese á característica do acto discursivo e, en menor medida, ó significado propiamente léxico. Debido a isto, as notas deste tipo non se utilizan no Tesouro e tampouco están presentes as notas territoriais de tipo *rexional*, *dialectal*, *ruso meridional*, etc. Isto explícase polo feito de que os recompiladores non dispoñían de datos fiables sobre a distribución territorial dos fraseoloxismos.

Desta maneira, das notas tradicionais, no Tesouro están presentes notas de dous tipos: as temporais e as estilísticas. Ademais diso, propóñense dous tipos máis de notas: as notas discursivas e os operadores de rexistro (véxanse máis abaixo).

As notas estilísticas, que tradicionalmente se utilizan nos dicionarios xerais, resultan non ser de todo adecuadas nunha descrición lexicográfica de fraseoloxismos. Isto está relacionado con toda unha serie de factores. A teoría da estilística non está posta a nivel operacional, é dicir, non existen algoritmos precisos de atribución de notas estilísticas e ademais, mesmo se existise un sistema ideal de notas estilísticas para dicionarios xerais monolingües, sería pouco probable o seu sinxelo traslado á área de fraseoloxía. O feito é que a fraseoloxía e a paremioloxía posúen un status especial dende o punto de vista estilístico, forman unha “figura” sobre o fondo do léxico normal: os fraseoloxismos e as paremias están estilisticamente marcadas, é dicir, a fraseoloxía (agás as colocacións), en contraposición ó léxico “neutro”, é máis metafórica, máis coloquial, a miúdo ofrece un xogo lingüístico, etc.

Se para o léxico normal o rexistro neutro resulta se-la norma, para a fraseoloxía a norma consiste nun rexistro máis rebaixado, aproximadamente correspondente ó nivel que tradicionalmente está marcado nos dicionarios como *coloquial*. O principio xeral de economía, empregado durante a recompilación de dicionarios, implica que a maior parte do glosario dun dicionario non reciba ningunha nota. Normalmente, a maior parte do léxico é estilisticamente neutro e polo tanto non está marcada de ningunha maneira. Para os dicionarios fraseolóxicos, o uso das notas estándar implicaría que a maior parte do glosario recibise a nota *coloquial* ou semellantes, como sucede en exemplos como:

<i>спать без задних ног</i>	<i>durmir sen pernas traseiras</i>	‘durmir moi profundamente’
<i>перемывать косточки (кому-л.)</i>	<i>lavarlle os osíños (a alguén)</i>	‘murmurar sobre alguén’

Noutras palabras, se actuamos consecuentemente, son precisamente tales fraseoloxismos, dende o punto de vista sistémico, os que non deben recibir ningunha nota no dicionario fraseolóxico. Por outra banda, no inventario de notas dun dicionario de fraseoloxía ten que ser introducida a nota *neutro*, cf. fraseoloxismos como:

⁷ Os nomes desta nota do Tesouro e das seguintes preséntanse no texto orixinal tal e como están no Tesouro, é dicir, na forma abreviada común dos dicionarios rusos. Na tradución achegámo-la forma completa. N. da T.

<i>для ровного счета</i>	<i>para o cálculo exacto</i>	‘para completar un número redondo ou, ás veces, calquera número’
<i>на каждом шагу</i>	<i>a cada paso</i>	‘con moita frecuencia; en todas partes’
<i>знать себе цену</i>	<i>sabe-lo prezo de un mesmo</i>	‘non ser demasiado modesto’

Precisamente tal estratexia foi realizada no *Tesouro da lingua rusa moderna*. Pasemos a expoñela.

O cambio sistémico xeral cara a un carácter coloquial e metafórico leva a que algunhas notas, características dos dicionarios monolingües de ruso habituais, sexan pouco eficaces e nada económicas para a descrición da fraseoloxía. Unha destas notas é a *coloquial*, xa que a maioría dos fraseoloxismos son coloquiais. A nota *coloquial* (se conservámo-lo seu significado tradicional consolidado) tería que ser atribuída case á maioría dos fraseoloxismos, o que contradí a lóxica da colocación das notas estilísticas nos dicionarios: marca-lo que está destacado por algunhas propiedades estilísticas e que polo tanto se distingue da maioría dos lexemas. Se empregásemos esta nota cun significado distinto do tradicional (algo como “estilisticamente máis rebaixado que o estilo de discurso coloquial entendido como é habitual”) apenas tería sentido xa que levaría a unha polisemia da nota non desexada.

De seguirmos a lóxica da colocación dunha nota baseada na idea de economía, daquela, ás peculiaridades do material da fraseoloxía correspóndelles, en maior grao, unha descrición que elixa como o “punto cero”, non marcado mediante ningunha nota especial, o matiz estilístico de fraseoloxismos como:

<i>[успеть/прибыть] к шапочному разбору</i>	<i>[chegar a tempo / vir] para a recollida de gorros</i>	‘chegar moi tarde, cando algo xa se acaba’
<i>[крепок] задним умом</i>	<i>[forte] coa intelixencia traseira</i>	‘razoa ben pero xa é tarde, había que razoar antes’, etc.

Estes fraseoloxismos empréganse en situacións que teñen un estilo de discurso típico da comunicación cotiá. Na achega que se propón, ós fraseoloxismos propiamente neutros desde o punto de vista estilístico, como:

<i>в сыновья годиться (кому-л.)</i>	<i>ser apto para ser fillo (de alguén)</i>	‘te-la correspondente diferenza de idade’
-------------------------------------	--	---

(é dicir, ós fraseoloxismos situados nun chanzo máis arriba se contamos dende o “cero” elixido) cómpre atribuírlles a nota *neutro*, mentres que ós fraseoloxismos que ocupen o chanzo inmediatamente inferior ó “cero”, correspóndelles a nota *rebaixado*. Cf., por exemplo:

<i>за бугром</i>	<i>tralo montecelo</i>	‘no estranxeiro’
<i>куда ни плюнь</i>	<i>cuspas onde cuspas</i>	‘en todas partes, valoración desprezativa’

O cambio sistémico xeral cara o carácter coloquial e rebaixado leva á necesidade dunha descrición máis diferenciada dos medios para rebaixa-lo rexistro do discurso. De aí a necesidade do uso de todo un complexo de notas estilísticas: *rebaixado*, *brusco*, *indecente*, *obsceno*, en combinación cunhas notas discursivas como *argot* e temporais do tipo de *arcaico* (véxase máis abaixo).

Na esfera da fraseoloxía, a nota “cero estilístico” non é necesariamente só a característica dos fraseoloxismos coloquiais, o “cero” é unha desviación do estilo neutro do discurso, ben cara ó rebaixado (en particular, por conta das palabras coloquiais que forman parte do fraseoloxismo), ben cara ó evidente carácter metafórico do discurso. Por exemplo:

<i>сбиться с ног</i>	<i>caer alguén dos seus pés</i>	‘cansarse ó buscar algo ou a alguén ou tratando de solucionar algún asunto que requiriu trafegar moito’
<i>мчатся на всех парусах</i>	<i>correr con tódalas velas</i>	‘ir rápido e con ilusión’

non son *rebaixados*, pero tampouco *neutros*, isto é o “cero estilístico”, unha imaxe evidente e ben percibida. A eles precisamente atribuímo-lo “estándar” da fraseoloxía.

De aí dedúcese que os fraseoloxismos estilisticamente neutrais (nota *neutro*) son fraseoloxismos cunha forma interna descolorida ou fraseoloxismos que non teñen análogos que estean formados por unha única palabra e polo tanto non se perciban como metafóricos. Cf.:

<i>сойти с ума</i>	<i>baixar da mente</i>	‘tolear’
<i>божья коровка</i>	<i>vaquiña de deus</i>	‘xoaniña’
<i>павлиний глаз</i>	<i>ollo de pavo real</i>	‘especie de bolboreta, <i>Inachis io</i> L.’

O propio concepto do estilo está relacionado coa idea da selección, e se non existe unha equivalencia normal formada por unha única palabra, daquela tampouco hai elección entre os rexistros estilísticos.

Cómpre cualificar de innovación teórica a clasificación das notas do Tesouro en temporais, propiamente estilísticas (de rexistro), discursivas e operadores de rexistro. A continuación, analizaremos máis detalladamente cada un destes grupos:

Notas temporais. En xeral, o glosario do Tesouro está orientado á lingua moderna, polo que non se incluíron fraseoloxismos como:

<i>семо и овамо</i>	<i>para aquí e para alí</i>	‘en todas partes’
<i>выписывать мыслете</i>	<i>escribi-la letra M</i>	‘dise dun un borracho que vai facendo eses’
<i>охулки на руку не класть</i>	<i>non poñer unha blasfemia enriba da man</i>	‘non deixar escapa-lo seu propio proveito’
<i>подбитый ветром</i>	<i>forrado co vento</i>	‘dise dunha prenda de abrigo demasiado lixeira’
xa que só se atopan nas obras dalgúns autores e moi raras veces. Ó mesmo tempo, os fraseoloxismos seguintes e outros semellantes están incluídos no glosario:		
<i>с/от молодых/молодых ногтей</i>	<i>dende as uñas novas (=xoves)</i>	‘dende idade moi temperá’
<i>вошебный фонарь</i>	<i>lanterna máxica</i>	‘xogo antigo que consistía en alumear obxectos cunha lanterna’

Isto débese a que se atopan nas obras de varios autores modernos (polo menos nos córpora de textos que utilizamos). Tales fraseoloxismos recibían a nota temporal *arcaico*. É natural o feito de que os fraseoloxismos arcaicos poidan ser utilizados nas obras periodísticas, artísticas e na fala coloquial modernas para crear un efecto artístico específico. Ademais, atribúeselles tamén ás notas temporais a nota *soviético*, para designa-los fraseoloxismos da época soviética, para o cal se teñen en conta os fraseoloxismos que representaban un modo de denominación de determinadas realidades, específico de dita época:

<i>чёрная суббота</i>	<i>sábado negro</i>	‘un dos sábados que se declaraban laborais oficialmente’
-----------------------	---------------------	--

<i>страна чудес [и членов КПСС]</i>	<i>país das marabillas [e dos membros do PCUS]</i>	‘estado soviético’
-------------------------------------	--	--------------------

<i>родина слонов</i>	<i>patria dos elefantes</i>	‘estado soviético’
----------------------	-----------------------------	--------------------

<i>страна дураков</i>	<i>país dos parvos</i>	‘estado soviético’
-----------------------	------------------------	--------------------

Nunha serie de casos, márcanse como soviéticos os fraseoloxismos que tamén se utilizaban, cun significado parecido, no período presoviético e que sen embargo se asocian agora, na conciencia lingüística, precisamente co período soviético. Por exemplo, o fraseoloxismo *куда надо а onde cómpre*, co significado de ‘á Policía, ó Departamento de Seguridade, etc.’ atópase mesmo nos textos de F.M.Dostoevski.

Notas estilísticas. Dentro da serie de notas estilísticas (de rexistro) utilízanse tanto as tradicionais como as que se introducen por primeira vez neste dicionario:

▪ alto

<i>пыль веков</i>	<i>po dos séculos</i>	‘un toque do tempo pasado; aplícase a algo moi antigo’
-------------------	-----------------------	--

<i>[да] минует/минет чаша сия (кого-л.)</i>	<i>que este cáliz non lle toque (a alguén)</i>	‘que non lle toque a alguén algunha desgraza’
---	--	---

<i>с нами крестная сила</i>	<i>a forza da cruz está connosco</i>	‘exclamación equivalente a “vállame Deus”’
-----------------------------	--------------------------------------	--

▪ neutro

<i>отчаянные головы</i>	<i>cabezas desesperadas</i>	‘persoas audaces’
-------------------------	-----------------------------	-------------------

<i>вызвать огонь на себя</i>	<i>chama-lo fogo cara a si mesmo</i>	‘afronta-las críticas ou responsabilidades, etc., posiblemente desviándoas dos outros’
------------------------------	--------------------------------------	--

<i>на каждом шагу</i>	<i>a cada paso</i>	‘con moita frecuencia, en todas partes’
-----------------------	--------------------	---

<i>знать себе цену</i>	<i>sabe-lo prezo de si mesmo</i>	‘non ser demasiado modesto’
------------------------	----------------------------------	-----------------------------

▪ ausencia significativa de nota

<i>до победного</i>	<i>ata o[intre] triunfante</i>	‘ata solucionar algún asunto por completo; ata moi tarde, sen preve-lo momento de finalizar’
<i>как из пушки</i>	<i>como dun canón</i>	‘dise dun son moi alto e repentino’
<i>медвежий угол</i>	<i>recanto de oso</i>	‘lugar moi afastado e pouco poboado’
▪ rebaixado		
<i>разлюли-малина</i>	<i>Razliuli⁸-framboesa</i>	‘vida libre e boa’
<i>метать икру</i>	<i>lanzar caviar</i>	‘estar preocupado, temer algo’
<i>я с тобой свиней вместе не пас</i>	<i>non teño apacentado porcos contigo</i>	‘díselle á persoa que se comporta co falante de forma demasiado familiar’
<i>гуляй, Вася!</i>	<i>vaite de paseo, Vasia⁹</i>	‘dise cando non se quere atender unha persoa, tanto directamente a el como el mesmo queixándose deste feito’
▪ brusco		
<i>в задницу</i>	<i>ó traseiro</i>	‘dise como blasfemia’
<i>к свиньям собачьим</i>	<i>ós porcos caninos</i>	‘dise como blasfemia’
<i>в дерьме</i> <i>[быть/сидеть/оказаться...]</i>	<i>na merda [estar/estar sentado/atoparse]</i>	‘estar nunha situación mala’
<i>к едрене фене</i>	<i>ó cu malo¹⁰</i>	‘dise como blasfemia’

⁸ *Razliuli* é unha palabra que carece de significado léxico, é propia das cantigas folclóricas. N. da T.

⁹ *Vasia* é nome masculino hipocorístico de *Vasilii*. N. da T.

▪ indecente

<i>[сидеть...] не отрывая жопы</i>	<i>[estar sentado...] sen despega-lo cu</i>	‘estar moi concentrado nunha ocupación, principalmente sentado, levando así moito tempo’
<i>ни бзднуть ни пёрнуть (где-л.)</i>	<i>nin botar un peido nin botar un aire (nalgunha parte)</i>	‘estar nunha situación difícil, por falta de tempo, de espazo, por exceso de ocupacións ou preocupacións’

▪ obsceno

<i>хуй с маслом</i>	<i>carallo con manteiga</i>	‘non vas recibir nada (do falante ou doutra parte)’
<i>к ебене/ебени фене</i>	<i>Ó cu fodido¹¹</i>	‘dise como blasfemia’

A nota *rebaixado* non se refire a tódolos fraseoloxismos rebaixados, xa que tamén son rebaixados os fraseoloxismos bruscos, indecentes e obscenos, senón que se refire a aqueles fraseoloxismos que, sen seren neutros nin tampouco “ceros” (no sentido indicado máis arriba), empréganse principalmente en situacións dun estilo de discurso algo máis rebaixado en comparación co estilo da comunicación cotiá e non se atribúen nin ás expresións bruscas, nin ás indecentes, nin ás obscenas. Así, o fraseoloxismo:

<i>с полтинка</i>	<i>cunha media patada</i>	‘con moita facilidade (dise para poñer algo en marcha, etc.)’
-------------------	---------------------------	---

percíbese como rebaixado en relación ó estándar coloquial, sen ser brusco e menos obsceno. Notemos que a situación de uso dos fraseoloxismos rebaixados (a nota *rebaixado* e outras de estilos inferiores) a miúdo vai acompañada de xestos que non están ben vistos na comunicación normalizada. Así, o uso do fraseoloxismo:

<i>ни бум-бум (кто-л. в чём-)</i>	<i>nin “bum-bum!” (alguén de)</i>	‘non saber nada alguén de
-----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------

¹⁰ As dúas palabras son de argot, aquí achegámo-las súas posibles equivalencias semánticas (que non se perciben así por tódolos falantes, e menos pola xente culta, que non adoita coñecer estes significados aínda que coñeza a blasfemia). N. da T.

¹¹ Véxase a nota anterior, con respecto ó substantivo deste dito. N. da T.

л.)

algo)

algo'

vai acompañado con frecuencia dun xesto característico: un golpe cos cotenos dos dedos na superficie da mesa.

Notas discursivas. Pódense denominar como discursivas as notas *libresco*, *periodístico*, *argot*, *ideoloxía soviética*, *popular e vulgar*, xa que non caracterizan un rexistro de lingua en sentido estrito, senón unhas peculiaridades específicas de denominación nunha sublinguaxe concreta. Noutras palabras, tales fraseoloxismos entran no conxunto de prácticas discursivas propias de esferas específicas do uso da lingua.

Nos dicionarios monolingües, á nota *vulgar* atribúenselle tradicionalmente dous significados diferentes: 1) característica da fala da xente que carece de formación e 2) característica dun rexistro estilístico inferior a *coloquial*. No Tesouro, esta nota emprégase só co primeiro significado (é dicir, caracteriza a fala semianalfabeta ou estilizada como tal), e polo tanto interprétase aquí só como discursiva e non como de rexistro. Cf. os seguintes fraseoloxismos:

незнаю когда

non sabido cando

‘non se sabe cando’

чаи гонять

arrea-los téis

‘tomar té durante moito tempo e en moita cantidade’

всю дорогу

durante todo o camiño

‘durante todo o tempo’

давать пешака

da-lo peón

‘emprender unha marcha longa a pé’

*хорошая мысль приходит
опосля*

a boa idea vén despois

‘dise cando a alguén se lle ocorre algo importante pero xa é tarde para aplicalo’

Notemos que aínda que as notas discursivas se combinan coas de rexistro, particularmente as combinacións “ $\emptyset$ ¹² vulgar”, “*rebaixado vulgar*”, “*brusco vulgar*” e semellantes son teoricamente admisibles, e aínda que na práctica predominan as combinacións co “cero estilístico”, os casos “*rebaixado vulgar*” son dificilmente separables dos “ $\emptyset$ vulgar”. En canto ós fraseoloxismos que teñen as notas de rexistro *brusco*, *indecente*, *obsceno*, son tan expresivos dadas as súas características estilísticas que resulta difícil valoralos como pertencentes a algún tipo especial de discurso.

¹² Con este signo márcase o “cero estilístico” nos casos en que está claramente contraposto a outras notas.

Coa nota *periodístico* márcanse aqueles fraseoloxismos que son característicos dos textos xornalísticos, que practicamente non se atopan na lingua coloquial e que en moi raras ocasións se descubren na lingua da literatura artística en contextos non relacionados coa interpretación. Por exemplo, os fraseoloxismos:

<i>город на Неве</i>	<i>cidade sobre o Neva</i>	‘San Petersburgo’
----------------------	----------------------------	-------------------

<i>страна восходящего солнца</i>	<i>país do sol nacente</i>	‘Xapón’
--------------------------------------	----------------------------	---------

representan uns modelos típicos de expresións periodísticas. Á par da nota *periodístico* tamén se utilizou a nota plenamente tradicional *libresco* coa que se marcan os fraseoloxismos característicos da linguaxe escrita en xeral, e non só das obras periodísticas.

Por exemplo:

<i>рядиться в тогу</i>	<i>disfrazarse coa toga</i>	‘intentar pasar por alguén importante (ou por un profesional, por un experto, etc.) e crearse a reputación correspondente, sen moito fundamento para iso’
------------------------	-----------------------------	---

<i>двуликий Янус</i>	<i>Ianis de dúas caras</i>	‘persoa falsa, hipócrita’
<i>истина в последней/конечной инстанции</i>	<i>a verdade na súa última instancia</i>	‘dise dunha afirmación feita con máis seguridade e ambición das debidas’

Esta mesma nota utilizouse para fraseoloxismos ou expresións oficinescas como:

<i>в плане</i>	<i>en plan</i>	‘a modo de’
<i>в таком разрезе</i>	<i>neste corte</i>	‘dende esta perspectiva, neste enfoque’

O uso de corpus textuais no proceso de atribución das notas *libresco* e *periodístico* permitiu orientarse a parámetros puramente cuantitativos (é dicir, á frecuencia relativa dos fraseoloxismos correspondentes).

A esfera de acción da nota *ideoloxía soviética* crúzase a miúdo coa esfera de acción da nota temporal *soviético* (nestes casos non se marca, é dicir, a combinación "*ideoloxía soviética, soviético*" non existe neste Tesouro). Este tipo de cruces son naturais, xa que esta clase de discurso pertence á historia. Porén, hai unha serie de casos nos que os fraseoloxismos característicos da época soviética poden non levar unha carga ideolóxica. Algúns destes fraseoloxismos reciben a nota "*soviético periodístico*"; Cf.:

<i>голубой экран</i>	<i>pantalla azul clara</i>	‘televisión’
----------------------	----------------------------	--------------

<i>[одна] шестая часть суши</i>	<i>[unha] sexta parte da terra firme</i>	‘URSS’
-------------------------------------	--	--------

Poden servir de exemplo de expresións que reciben a nota *ideoloxía soviética* fraseoloxismos como:

<i>опиум для народа</i>	<i>opio para o pobo</i>	‘relixión’
-------------------------	-------------------------	------------

<i>продажная девка империализма</i>	<i>moza vendible (=rameira) do imperialismo</i>	‘así se lles chamou, en certos momentos, á xenética e tamén á cibernética’
---	---	--

<i>школа коммунизма</i>	<i>escola de comunismo</i>	‘actividade ou traballo que pretendía ou debía inculcar (directa ou indirectamente) os valores comunistas ós seus participantes’
-------------------------	----------------------------	--

A nota *argot* atribúeselles non só a fraseoloxismos como:

<i>лепить горбатого</i>	<i>moldea-lo xorobado</i>	‘mentir, dar información falsa, finxir (a miúdo con obxectivo de sacar algún proveito); pasar por parvo, divertirse, facer bromas’
-------------------------	---------------------------	--

<i>знать дуру</i>	<i>arrea-la parva</i>	‘dicir estupideces, mentir’
-------------------	-----------------------	-----------------------------

<i>склеить ласты</i>	<i>pega-las aletas xuntas</i>	‘morrer’
----------------------	-------------------------------	----------

(nestes casos a nota *argot* utilízase con frecuencia en combinación coas notas de rexistro *rebaixado* e *brusco*), senón tamén a fraseoloxismos como os seguintes, que se empregan nas xergas profesionais (neste caso, na militar):

<i>груз 300</i>	<i>carga 300</i>	‘os feridos’
-----------------	------------------	--------------

<i>коктейль Молотова</i>	<i>cocktail Molotov</i>	‘un determinado explosivo’
--------------------------	-------------------------	----------------------------

Existe unha serie de notas discursivas nas que se emprega tamén a nota *popular* para caracterizar fraseoloxismos como:

<i>ехать в Тулу со своим самоваром</i>	<i>ir (alguén) a Tula co seu propio samovar</i> ¹³	‘ir a un sitio levando cousas que alí hai en abundancia’
<i>по усам текло, а в рот не попало</i>	<i>correu polo bigote pero non entrou na boca</i>	‘non se puido sacar proveito de algo, aínda que era posible’
<i>знать свой шесток</i>	<i>saber cal é a túa (súa, nosa, vosa) percha</i> ¹⁴	‘un ten que darse conta do sitio que lle corresponde na sociedade en xeral, nun acto ou situación concretos, etc. (normalmente trátase dunha posición social relativamente baixa respecto doutras)’
<i>[семь вёрст] киселя хлебать (куда-л.)</i>	<i>[a sete verstás] a come-lo kisel</i>	‘ir a algún sitio moi afastado para facer cousas que se poderían facer moito máis preto’

Operadores de rexistro. Nos operadores de rexistro inclúense as notas *eufemismo* e *disfemismo*, que representan un tipo especial de notas que caracteriza un cambio de forma do fraseoloxismo. Este cambio leva ó traslado do mesmo dende un rexistro estilístico de fala a outro: ben cara ó ascenso de rexistro estilístico (*eufemismo*), ben cara á súa baixada (*disfemismo*). Tradicionalmente cualifícanse como eufemismos tamén as expresións que representan unhas denominacións alternativas dalgunhas entidades tabuizadas. No sentido estrito da palabra, os eufemismos deste tipo non son operadores de rexistro, porén, rendendo tributo á tradición, denominámoslos coa mesma nota e considerámoslos en conxunto. Desta maneira, a nota *eufemismo* caracteriza a dúas clases principais de fraseoloxismos: 1) os fraseoloxismos utilizados en lugar dos obscenos, e 2) os fraseoloxismos utilizados en lugar das denominacións tabuizadas directas. Denominaremo-lo primeiro tipo “eufemismos do obsceno” e o segundo “eufemismos do tabuizado”. Os eufemismos do obsceno son anáforas no sentido en que remiten á expresión obscena correspondente, presente na consciencia lingüística dos

¹³ Samovar é un recipiente típico ruso para facer té. A cidade de Tula noutroira tiña fama polos samovares que alí se fabricaban. N. da T.

¹⁴ Cf. o dito ruso *Всяк сверчок знай свой шесток* cada grilo ten que saber cal é a súa percha co mesmo significado. N. da T.

falantes nativos. Os eufemismos do tabuizado carecen desta propiedade, xa que denominan, dun modo alternativo, un concepto ou unha realidade tabuizados.

A nota *eufemismo* emprégase no Tesouro referíndose ós eufemismos do obsceno só para aqueles fraseoloxismos que na conciencia do falante ruso nativo se relacionan coas expresións obscenas correspondentes, e ó mesmo tempo, esta expresión obscena percíbese como a principal e non como unha variante obscena inventada artificialmente. Por esta razón, por exemplo, o seguinte fraseoloxismo:

<i>пристать/прилипнуть</i>	<i>apegarse/adherirse coma</i>	‘estar pedindo ou dicindo
<i>как банный лист (к кому-л.)</i>	<i>unha folla de bania (a alguén)¹⁵</i>	algo con perseveranza’

está marcado como *rebaixado*, pero non como *eufemismo*, aínda que algúns falantes nativos rusos o relacionan coa forma:

<i>пристать/прилипнуть</i>	<i>apegarse/adherirse como</i>	‘estar pedindo ou dicindo
<i>как банный лист к жопе</i>	<i>unha folla de bania ó cu</i>	algo con perseveranza’

Máis alá dos límites da fraseoloxía, pode servir de analoxía o verbo *накрыться*¹⁶ co significado figurado ‘fracasar, non prosperar, romperse’ e semellantes. Na conciencia dos falantes nativos, este verbo non se relaciona co fraseoloxismo obsceno (*низдой накрыться*, *cubrirse coa cona*) e polo tanto non se percibe como eufemismo. A nota *eufemismo* (como eufemismo do obsceno) combínase a miúdo con notas estilísticas, como por exemplo:

<i>[сидеть...] не отрывая</i>	<i>[estar sentado...] sen</i>	‘estar moi concentrado
<i>задницы/зада – груб. эвф.</i>	<i>despega-lo</i>	nunha ocupación,
	<i>traseiro/pousadoiro</i>	principalmente sentado,
		levando así moito tempo’.

Os eufemismos do segundo grupo, os eufemismos do tabuizado, pertencen, en primeiro lugar, ós taxons MORTE e SEXO, xa que estas dúas esferas están tabuizadas na cultura europea. Examinémolo no exemplo do campo conceptual MORTE. Moitos fraseoloxismos nos que está presentada a re-designación da morte e dos fenómenos que a acompañan, teñen que ser cualificados como eufemismos, é dicir, como denominacións indirectas, que, en maior ou menor medida, lle quitan ó falante a responsabilidade do dito, da mención a esta área prohibida. Porén, non tódalas denominacións indirectas no campo semántico MORTE se atribúen ós eufemismos, nin moito menos. Non se pode chamar eufemismos ás denominacións indirectas nas que o

¹⁵ Na *bania* rusa (especie de sauna, con vapor húmido) úsanse ramas de bidueiro para golpear o corpo conseguindo mellor efecto de limpeza e relax. N. da T.

¹⁶ O seu significado recto é ‘cubrirse’. N. da T.

concepto MORTE e os fenómenos relacionados con el se transmiten a través das situacións que provocan risa:

<i>сыграть в ящик</i>	<i>xogar á caixa</i>	‘morrer’
<i>склеить ласты</i>	<i>pega-las aletas xuntas</i>	‘morrer’
<i>кеды выставить</i>	<i>poñe-los tenis diante</i>	‘morrer’

Neste caso elimínase a tabuización da propia categoría MORTE. A forma interna que provoca risa está lonxe de implicar que o falante queira eludi-la responsabilidade por dirixirse á categoría tabuizada. Ó revés, o traslado da categoría MORTE á esfera humorística, a súa “carnavalización”, permítelle ó falante non preocuparse das posibles “sancións”. Noutras palabras, a peculiar “protección”, típica para os eufemismos do campo conceptual MORTE, está ausente nos fraseoloxismos que teñen a forma interna humorística.

O mesmo pode aplicarse tamén ós eufemismos do tabuizado da área conceptual SEXO. Os fraseoloxismos cunha forma interna humorística tampouco se perciben como eufemismos:

<i>поставить на корягу (кого-л.)</i>	<i>poñer sobre o toco (a alguén)</i>	‘realiza-lo acto sexual en calidade do participante activo (e non o pasivo); por extensión, humillar, poñer nunha situación de desvantaxe, tratar con prepotencia’
<i>поставить на четыре кости (кого-л.)</i>	<i>poñer (a alguén) sobre os catro ósos</i>	‘realiza-lo acto sexual en calidade do participante activo (e non o pasivo); por extensión, humillar, poñer nunha situación de desvantaxe, tratar con prepotencia’
<i>гонять лысого</i>	<i>arrea-lo calvo</i>	‘practica-la masturbación masculina’
<i>натянуть (кого-л.) по самые помидоры</i>	<i>estirar a alguén mesmo ata os tomates</i>	‘realiza-lo acto sexual en calidade do participante activo (e non o pasivo); por

extensión, humillar, poñer
nunha situación de
desvantaxe, tratar con
prepotencia'

Outra cousa é que nesta esfera conceptual a idea de “protección” non é relevante.

O segundo factor que inflúe no status do fraseoloxismo como eufemismo do tabuizado é o grao de convencionalidade da denominación. É ben sabido que co tempo os eufemismos perden a súa forza alegórica e con frecuencia vense tabuizados. Pódese considerar como exemplo deste tipo a palabra *уборная*, ‘retrete’, utilizado antes como eufemismo e ulteriormente substituído polo préstamo *туалет*¹⁷. Cf. tamén a palabra *сортир* ‘retrete, latrina’, que noutroa tamén era eufemismo, igual que a palabra *уборная*. Na esfera da fraseoloxía, pertencen ós fenómenos de deseufemización parcial os fraseoloxismos co compoñente *хер*, ‘carallo’, que, sendo menos bruscos que os propios fraseoloxismos obscenos, resultan ser substancialmente máis bruscos cós fraseoloxismos co compoñente *хрен*, ‘ravo’.

Cando a denominación indirecta chega a ser habitual, xa non se percibe como un intento de evita-la denominación directa da entidade tabuizada. Debido a isto, os fraseoloxismos do campo MORTE, como os seguintes, non se marcan como eufemismos:

<i>отдать богу душу</i>	<i>entregarlle a alma a Deus</i>
<i>господь прибрал (кого-л.)</i>	<i>Deus acolleuno (a alguén)</i>
<i>уйти в лучший мир</i>	<i>irse ó mellor mundo</i>
<i>закрывать глаза навеки</i>	<i>pecha-los ollos para sempre</i>
<i>приказать долго жить</i>	<i>ordenar que vivamos moito</i>

Ó mesmo tempo, os fraseoloxismos como:

<i>груз 200</i>	<i>carga 200</i>	‘os mortos’
<i>черный тюльпан</i>	<i>tulipán negro</i>	‘avión que transporta os militares mortos á patria’

¹⁷ Pronunciado como /tualet/; préstamo do francés, *toilette*. N. da T.

cualifícanse como eufemismos, xa que se perciben como un intento de escaparse da denominación directa da entidade tabuizada, debido a que neles está utilizada unha denominación nova e inesperada.

A substitución eufemística a miúdo leva non só ó cambio dos parámetros pragmáticos senón tamén a unhas consecuencias semanticamente impracticables. Así, os exemplos seguintes son posibles só cando se refíren a nomes animados:

<i>послать... на букву “х”</i>	<i>mandar... á letra “х”¹⁸</i>	‘Mandar ó carallo (expresión algo suavizada)’
<i>послать... на три буквы</i>	<i>mandar... a tres letras</i>	‘Mandar ó carallo (expresión algo suavizada)’
<i>послать на хутор бабочек ловить</i>	<i>mandar ó casarío a cazar bolboretas</i>	‘Mandar ó carallo (expresión algo suavizada)’

Por exemplo, non se pode dicir **послать работу на букву “х”/на три буквы/на хутор бабочек ловить* *manda-lo traballo á letra “х” / a tres letras / ó casarío a cazar bolboretas*, aínda que as formas análogas co fraseoloxismo obsceno sexan plenamente normais, cf. *послать работу на хуй* *manda-lo traballo ó carallo*. Segundo parece, esta prohibición está relacionada co feito de que o eufemismo se emprega neste caso para a descrición do propio acto de insultar, mentres que cando estes fraseoloxismos se utilizan respecto das denominacións dos obxectos inanimados, o acto de insultar non se dá. Está claro que en casos semellantes, os fraseoloxismos correspondentes preséntase como lemas independentes.

A nota *eufemismo*, en certo sentido, está contraposta á nota *disfemismo*, e caracteriza a aqueles fraseoloxismos que sendo obscenos ou bruscos se perciben como derivados dos fraseoloxismos normais da lingua literaria. Por exemplo, o fraseoloxismo:

<i>с гulyкин хуй</i>	<i>do tamaño do carallo da pombiña</i>	‘moi pequeno’
----------------------	--	---------------

percíbese como un derivado de:

<i>с гulyкин нос</i>	<i>do tamaño do nariz de pombiña</i>	‘moi pequeno’
----------------------	--	---------------

Desta maneira, os fraseoloxismos-disfemismos están contrapostos ós eufemismos do obsceno.

¹⁸ Neste exemplo, igual que nos dous seguintes, faise unha alusión á expresión *послать на хуй* ‘mandar ó carallo’, para o que se utilizan ben a primeira letra da palabra *хуй* ‘carallo’, ben a cantidade de letras desta palabra (tres), ben a semellanza fonética das palabras *хуй* /khui/ e *хутор* /khútor/ ‘casarío’. N. da T.

A nota *neutro*, introducida máis arriba, foi caracterizada como puramente estilística; non obstante, entre as notas temporais e as discursivas tamén hai unha peculiar zona neutral. Así, para as notas temporais resultan neutros aqueles fraseoloxismos que non se vinculan con determinadas limitacións temporais. E para as discursivas, aqueles fraseoloxismos que non pertencen a ningunha das mencionadas sublinguaxes concretas. Á parte diso, está claro que as notas temporais e discursivas forman un tipo de escala distinto do formado polas notas estilísticas. Estas últimas sitúanse na escala graduada entre dous polos: *alto* e *obsceno*. En contraposición a isto, as notas temporais e discursivas forman unha serie de oposicións binarias, en cada unha das cales, o membro marcado está contraposto ó neutro: *arcaico* - *neutro*; *periodístico* - *neutro*; *argot* - *neutro*. O contido do concepto de “neutralidade” na esfera das notas temporais e discursivas é diferente ó da esfera das notas estilísticas, o que se explica pola diferenza na organización das escalas. Así, para as notas discursivas e temporais, a nota *neutro* está contraposta a outras notas, mentres que para as estilísticas, a nota *neutro*, non sendo membro de oposicións binarias, ocupa o sitio dun dos significados do parámetro gradual entre o “cero” e a nota *alto*.

Do dito derivase que o concepto de “neutralidade” non é puramente estilístico e polo tanto, para unha notación precisa habería que utilizar tres notas *neutro* distintas: a temporal, a estilística e a discursiva. Porén, está claro que isto dificultaría o uso do dicionario, por iso, no modo elixido de presentación de información, a nota *neutro* úsase de modo sincrético: emprégase só nos casos en que o fraseoloxismo resulta ser *neutro* segundo as tres escalas. De aquí dedúcese que a nota *neutro* non pode combinarse con ningunha outra nota.

Esta notación é unha solución de compromiso: por unha banda, é amigable respecto ó lector, xa que non utiliza notas de tipo *neutro*₁, *neutro*₂, *neutro*₃, e pola outra banda, non é suficientemente precisa, xa que non permite distingui-los casos de tipo “estilisticamente *neutro* + *periodístico*” e “ausencia significativa de nota + *periodístico*”. Porén, debemos precisar que tales casos son extremadamente raros.

O sistema de notas do Tesouro caracterízase polas súas relacións semánticas e pragmáticas complexas. Algunhas destas relacións foron tomadas en conta durante o proceso de colocación de notas. Así, as notas *libresco* e *alto* son interdependentes: os fraseoloxismos característicos para a lingua escrita utilízanse a miúdo na lingua oral, en situacións que requiren un rexistro estilístico alto. Tamén é parcialmente correcto o contrario. Debido a isto, as notas *libresco* e *alto* non se poñen simultaneamente. Por outra banda, as notas de rexistro: *rebaixado*, *brusco* e *indecente* combínanse libremente coa nota *eufemismo*, xa que a eufemización actúa en distintos rexistros estilísticos. As notas discursivas tamén se combinan libremente coas de rexistro, como por exemplo:

<i>держатъ за пядло (кого-л.) – груб. жарг.</i>	<i>ter a alguén por prea-brusco, argot</i>	‘considerar a alguén mala persoa’
---	--	-----------------------------------

ou

<i>(чьѣ-л.) место</i>	<i>o sitio (de alguén) é a</i>	‘dise dunha persoa moi
-----------------------	--------------------------------	------------------------

<i>у/около/возле парашу – груб. жарг.</i>	<i>carón do ouriñal - brusco, argot</i>	insignificante, en xeral ou nun entorno (ou asunto) concretos’
---	---	--

Tamén podemos atopar combinacións de notas temporais con discursivas:

<i>пустить красного петуха – устар. народн.</i>	<i>lanzar un galo vermello - arcaico, popular</i>	‘provocar un incendio’
---	---	------------------------

e con notas de rexistro:

<i>почить в бозе – устар. высок.</i>	<i>morrer no Deus - arcaico, alto</i>	‘morrer’
--	---	----------

Notemos que as diferentes acepcións dos fraseoloxismos poden ter distintas características estilísticas, tal e como sucede no caso de *сумасшедший дом*, ‘*casa tola*’, que na acepción de “hospital psiquiátrico”, pertence ós neutros, mentres que co significado de “desorde”, pertence ós fraseoloxismos marcados co “cero estilístico”.

As propiedades estilísticas do fraseoloxismo, reflectidas nas notas correspondentes, vense influídas en primeiro lugar polas características estilísticas dos compoñentes que o forman. Así, se polo menos un dos compoñentes é unha palabra obscena, daquela todo o fraseoloxismo percíbese como obsceno e recibe a nota *obsceno*. Para os fraseoloxismos obscenos este principio funciona plenamente. Pero, en xeral, a colocación das notas estilísticas non se determina exclusivamente polas características estilísticas das palabras-compoñentes do fraseoloxismo. Por exemplo, o fraseoloxismo:

<i>чѐрт-ме где</i>	<i>o demo [che sabe] onde</i>	‘nun lugar descoñecido, moi afastado ou malo’
--------------------	-------------------------------	--

evidentemente non pertence ós rebaixados e funciona como “cero” estilístico, aínda que en potencia o compoñente *чѐрт* ‘demo’ pode producir un efecto de rebaixamento estilístico. Isto é característico naqueles casos en que se percibe como viva a forma interna do fraseoloxismo co compoñente dado. Así o fraseoloxismo:

<i>чѐрт принес (кого-л.)</i>	<i>o demo trouxe a (alguén)</i>	‘alguén vén desesperadamente e de maneira moi inoportuna’
------------------------------	---------------------------------	---

percíbese como claramente rebaixado. Notemos que tampouco se pode considerar como universal o factor de forma interna viva. Nos fraseoloxismos coa forma interna viva, o colorido estilístico pode verse influído pola presenza dun elemento de xogo na semántica e na situación descrita pola forma interna. Así, no fraseoloxismo:

<i>как чёртик/чёрт из табакепки</i>	<i>como un demiño dende a cigarreira</i>	‘(aparece) de forma inesperada e nun momento moi oportuno, depende para quen’
---	--	--

a forma interna reflicte a situación de xogo (tense en conta o demiño como parte dun xoguete). Conforme a iso, o fraseoloxismo non pertence ó grupo dos rebaixados.

Entre os factores que inflúen nas características estilísticas do fraseoloxismo, están tamén a calidade de citado, a pertenza á tradición folclórica, ós contos máxicos, ós ritos do pobo, etc. Cf. a nota *popular* para os fraseoloxismos do tipo:

<i>при царе Грохе</i>	<i>no tempo do tsar Erguello</i>	‘en tempos moi antigos’
<i>было [и/да прошло] и/да быльём поросло</i>	<i>foi [e/pero pasou] e/pero medroulle a herba enriba</i>	‘algo que tivo lugar xa está esquecido e non ten importancia actualmente’
<i>морковкино заговенье</i>	<i>o “antexaxún”¹⁹ de cenoria</i>	‘momento que non vai chegar nunca ou que se ve moi afastado’

As características estilísticas dos fraseoloxismos (e non só fraseoloxismos) están lonxe de ser indiferentes respecto á semántica “proposicional”. Este aspecto da semántica de estilo está mal estudado, sen embargo, é necesario tomalo en consideración. Por exemplo, a descrición das manifestacións extremas dos indicios e das propiedades pode levar ó cambio de rexistro estilístico. No taxon INTENSIFICADORES DO MALO, os fraseoloxismos neutros están totalmente ausentes, sendo dominantes as notas de tipo *rebaixado*, *brusco*, *indecente*. Un efecto análogo obsérvase no uso dos tropos, das expresións metafóricas e semellantes. Pode servir de exemplo deste tipo a propia fraseoloxía, “desprazada” a un lado dende a “norma” estilística.

A partición da fraseoloxía entre uns campos semánticos separados –taxons ou árbores– está reflectida na sinopse presente no Anexo ó artigo. A sinopse inclúe un conxunto completo de nomes de taxons e subtaxons do *Tesouro da fraseoloxía rusa* coas súas correspondentes referencias paradigmáticas. Dado que na organización semántica da fraseoloxía de diferentes linguas se descubren unha serie de trazos comúns, é razoable supoñer que o esquema dado podería ser utilizado na recompilación dos Tesouros fraseolóxicos doutras linguas.

¹⁹ Tense en conta o último día antes da Coresma, cando aínda se poden comer algúns produtos prohibidos durante a mesma. N. da T.

Bibliografia

- APRESIÁN, Iu. D. (1995): "Nóvii obiasnítel'nii slovar sinónimov: kontseptsia i tipi informátsii" en APRESIÁN Iu. D. (dir. xer.) *Novii obiasnítel'nii slovar sinónimov rússkogo iaziká*. Russkie slovari, Moscova, 7-118. [Новый объяснительный словарь синонимов: концепция и типы информации // Новый объяснительный словарь синонимов русского языка. Под общим руководством Апресяна Ю.Д. "Русские словари", Москва, 7-118].
- BARÁNOV, A.N. e DOBROVOL'SKIJ, D.O. (1992): "K probleme postroienia tezáurusa rússkikh idiom" en *Izv. RAN, Seria literaturi i iaziká*. T.51, № 5, 60-67. [Баранов А.Н., Добровольский Д.О. К проблеме построения тезауруса русских идиом // Изв. РАН, Серия литературы и языка, т. 51, № 5, 60-67].
- (1995): "Sovreménnaia rússkaia idiomática. Proekt slovariá" en *Rusistica segodnia*. № 4. 99-115. [Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Современная русская идиоматика. Проект словаря // Русистика сегодня. № 4. 99-115].
- (1996): "Idiomatichnost i idiomi" en *Voprosi iazikoznania*. № 5. 51-64. [Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Идиоматичность и идиомы // Вопросы языкознания. № 5. 51-64].
- (1998): "Vnutrenniaia forma i problema tolkovania" en *Izv. RAN, Seria literaturi i iaziká*. T. 57, № 1, 36-44. [Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Внутренняя форма и проблемы толкования // Изв. РАН, Серия литературы и языка, т. 57, № 1, 36-44].
- (1999a): "Tip metaforicheskoj modeli kak kriterii videlenia idiom" en *Trudi Mezhdunar. seminar. Dialog 99*. Tarusa, 7-10. [Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Тип метафорической модели как критерий выделения идиом // Труды Международ. семинара Диалог 99. Таруса, 7-10].
- (1999b): Idioms from a cognitive perspective // *Moscow State University Bulletin* 19, 1, 64-75.
- (2003): "Poniatie rechevoi fórmuli: opredelenie i tipologua" en *Russkii iazik segodnia. Vip.2: Aktivnie iazikovie protsessi kontsa XX veka*. Moscova, 39-55. [Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Понятие речевой формулы: определение и типология // Русский язык сегодня. Вып. 2: Активные языковые процессы конца XX века. Москва, 39-55].
- (2005): "Zum Idiombegriff" en BREITENEDER E., DOBROVOL'SKIJ D. (Hrsg.) *Dostoevskij in Focus: Textlexikographie und Phraseologie*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. D28-D91.
- DOBROVOL'SKIJ, D.O. (1995): *Kognitive Aspekte der Idiom-Semantik. Studien zum Thesaurus deutscher Idiome*. Narr, Tübingen.
- (1996): "Óbraznaia sostavliáiuschaia v semántike idiom" en *Voprosi iazikoznania*. № 1. 71-93. [Добровольский Д.О. Образная составляющая в семантике идиом // Вопросы языкознания. № 1. 71-93].
- FODOR, J.A. e PYLYSHYN, Z.W. (1988): "Connectionism and cognitive architecture: A critical analysis" en *Cognition*, 28 (1-2), 3-71.

HALLIDAY M.A.K., HASAN R. (1989): *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford Univ. Press, Oxford.

NOSS (2004): *Novii obiasnítelnii slovar sinónimov rússkogo iaziká*. 2 edición, corrixida e complementada. Iu. D. Apresíán (dir.) Moscova/Viena. [Новый объяснительный словарь синонимов русского языка. 2-е изд., испр. и доп. / Под рук. Ю.Д. Апресяна. Москва/Вена].

PÁDUCHEVA, E.V. (1977): “Poniatie prezumpstii v lingvísticheskoj semántike” en *Semiótica i informática*. Vip.8. VINITI, Moscova, 91-124. [Падучева Е.В. Понятие презумпции в лингвистической семантике // Семиотика и информатика. Вып. 8. М.: ВИНТИ, 91-124].

WIERZBICKA, A. (1972): *Semantic primitives*. Athenäum, Frankfurt am Main.

Anexo

Sinopse

1. Tempo

1.1. Eixe temporal

1.1.1. Pasado	1.1.1.1. Hai moito tempo → vellez → o vello
1.1.2. Presente → o novo	
1.1.3. Futuro	
1.1.4. Nun intre afastado no pasado ou no futuro: algún día, un día	

1.2. Parámetros do tempo

1.2.1. Rapidez, velocidade	1.2.1.1. Rápido, pronto, dunha vez, apresuradamente → movemento rápido → rapidez, facilidade de obtención do coñecemento → o inesperado	
	1.2.1.2. Durante moito tempo, lentamente → permanentemente → movemento lento → traballar moito	
1.2.2. Cantidade de tempo → cantidade	1.2.2.1. Moito tempo; tempo suficiente	
	1.2.2.2. Pouco tempo; tempo insuficiente	
1.2.3. Periodicidade	1.2.3.1. Permanentemente; sempre, para sempre; durante todo o tempo; a miúdo; en calquera momento → durante moito tempo	1.2.3.1.1. De novo, outra vez
	1.2.3.2. Temporalmente, a veces, nunca; raras veces	
	1.2.3.3. Paulatinamente	

1.3. Intervalo temporal segregado; momento segregado

1.3.1. Cobertura do intervalo temporal	1.3.1.1. Cobertura total do intervalo temporal	
	1.3.1.2. Comezo, metade, fin do intervalo temporal	
1.3.2. Conformidade – falta de conformidade co momento	1.3.2.1. Exactamente, a tempo, no momento necesario	1.3.2.2.1. Cedo, prematuramente 1.3.2.2.2. Tarde, demasiado tarde
	1.3.2.2. Non exactamente, non a tempo	
1.3.3. Parte do día	1.3.3.1. Mañá	

	1.3.3.2. Día	
	1.3.3.3. Tarde	
	1.3.3.4. Noite	
1.3.4. Idade	1.3.4.1. Infancia, mocidade	
	1.3.4.2. Idade adulta	
	1.3.4.3. Vellez → o vello	

2. Espazo, lugar

2.1. Distancia

2.1.1. Lonxe; infinitamente; no alto
2.1.2. Preto, ó lado; estreitamente

2.2. En todas partes, en todo lugar, todo [sobre o espazo]

2.3. Nun lugar arbitrario

2.4. Cidades, rexións, países, continentes

2.5. Espazo imaxinario, irreal

2.6. Lugar bo – lugar malo

2.6.1. Lugar bo, natal, coñecido
2.6.2. Lugar secundario, malo, descoñecido

2.7. Espazo limitado

2.7.1. Local, parte do local

3. Movemento – parada [cambio de posición, desprazamento, traslado; cesamento do movemento, ausencia do movemento, parada]

3.1. Movemento, cambio de posición

3.1.1. Movemento rápido, desprazamento
3.1.2. Movemento lento, traslado → durante moito tempo, lentamente → cansazo
3.1.3. Chegada (a pé), chegada (en transporte), aparición
3.1.4. Ida (a pé), ida (en transporte), fuxida

3.2. Cese do movemento, ausencia do movemento, parada

4. Cantidade, significados cuantitativos

4.1. Característica cuantitativa²⁰

4.1.1. Cantidade indeterminada	4.1.1.1. Moito, a maior parte, suficiente, demasiado → moito tempo → riqueza → moita comida → moitos recursos → moito traballo → preto, ó lado; estreitamente	4.1.1.1.1. Aumento, acrecentamento
	4.1.1.2. Pouco, a menor parte, insuficiente; non moito → falta de tempo → pobreza → falta de comida → poucos recursos → pouco traballo	4.1.1.2.1. Diminución → diminución dos recursos
4.1.2. Cantidade determinada		

²⁰ Propiedades do conxunto.

4.2. Característica cuantificadora²¹

4.2.1. Todos, todo → periodicidade → en tódalas partes, todo [sobre o espazo]	4.2.1.1. Xuntos → acordo...
4.2.2. Ninguén, nada, ningunha cantidade → perda...	
4.2.3. Mediante tódolos modos, mediante tódalas maneiras	
4.2.4. Cada → periodicidade → calquera	
4.2.5. Completamente	
4.2.6. Parcialmente, en parte	

5. Intensificadores de carácter xeral²²

→ hai moito tempo → rapidez → moito tempo → pouco tempo → infancia → vellez → lonxe → preto → movemento rápido → movemento lento → ida → moito → pouco → ben → mal → importancia → insignificancia → calidade de necesario – calidade de non necesario → eliminación → exactitude → diferenza → actualidade → o vello → desorde → casualidade, arbitrariedade, o inesperado → inxustiza → o verdadeiro – o falso → fala – silencio → misterio → calumnias → en voz alta → en voz baixa → gratitude → promesa → xuramento → maldición → petición → ameaza → estados emocionais / psíquicos → toleira → razón → coñecemento xa sabido → obtención do coñecemento → intuición → descoñecemento → fastío → fiabilidade – falta de fiabilidade, certeza – incerteza → erro → atención – desatención → inquietude → capacidades – ausencia de capacidades → credulidade – desconfianza → alta posición social → baixa posición social → pertenza á sociedade → desconformidade coa súa posición social, coa norma de status → borracheira – sobriedade → orgullo → liberdade – non liberdade → immoralidade → discusión → rifa → resistencia → coacción física → bondade → amizade – inimizade → alevosía → trato malévolo, desprezativo → axuda – ausencia de axuda → botar fóra → castigo, propio → soidade → control → superioridade – ausencia de superioridade → conduta inconveniente → características exteriores, aspecto exterior dunha persoa → denominacións inxuriosas → comida rica → moita comida → falta de comida → querer comer – non querer comer → sono → amor → saúde – enfermidade → desgraza → pobreza – riqueza → prodigalidade → caro – barato → avidez → recursos → traballar moito → traballar pouco → cansazo → problemas – ausencia de problemas → éxito, sorte, vitoria – ausencia de éxito, fracaso, derrota → perseveranza – indecisión → perigo – precaución → tempo atmosférico → roupa boa → roupa mala → escuridade

6. Ben – mal

6.1. Ben

→ lugar bo → importancia → calidade de necesario → o novo → orde → honradez → xustiza → gratitude → desexo → permiso → ledicia → risa → esperanza → valentía → certeza → capacidades → alta posición social → conformidade coa súa posición social → moralidade → evitación do conflito → bondade → amizade → acordo, axuda mutua → axuda → perdón → superioridade → características de persoa valoradas positivamente → comida rica → moita comida → sono bo → boa saúde → riqueza → traballar moito, traballar ben → ausencia de problemas → éxito → roupa boa

6.2. Mal

Nun lugar arbitrario → lugar secundario, malo, descoñecido → insignificancia → calidade de non necesario → perda → eliminación → falta de conformidade indesexada → o vello → desorde → casualidade, arbitrariedade, ausencia de motivación → o inesperado desagradable → mentira, engano → deshonestidade → inxustiza → divulgación do secreto → calumnias → desacordo, obxección → maldición → ameaza → protección → ofensa → ausencia de vergoña → pranto → tristeza → falta de

²¹ Propiedades dos elementos do conxunto.

²² Os intensificadores que caracterizan propiedades concretas están presentados nos correspondentes taxons.

desexo → medo → desagrado → toleira → astucia → descoñecemento → fastío → incerteza → erro → curiosidade → inquietude → ausencia de capacidades → baixa posición social → desconformidade coa súa posición social → status falso → orgullo → ausencia da liberdade → contravención, delito → asasinato → execución → inmoralidade → conflito → situacións de violencia → inimizade → aleivosía → trato malévolo, desprezativo → ausencia de acordo → ausencia de axuda → botar fóra → castigo₁ → perda do control → ausencia de superioridade → conduta inconveniente → características de persoa valoradas negativamente → denominacións inxuriosas → falta de comida → ausencia de sono → mala saúde → desgraza → pobreza → prodigalidade → débedas → avidez → poucos recursos → traballar pouco, traballar mal → cansazo → dificultades → ausencia de éxito → importunidade → indecisión → imprevisión → roupa mala...

6.2.1. Intensificadores do malo

6.3. Nin ben, nin mal

7. Importancia – insignificancia

7.1. Importancia, significación, valor

→ alta posición social → superioridade → calidade de necesario → actualidade → interese

7.1.1. Valor falso

→ status falso

7.2. Insignificancia, ausencia de significación, ausencia de valor

→ baixa posición social → ausencia de superioridade → calidade de non necesario → indiferenza → calquera, elixido arbitrariamente

7.2.1. Conxunto de conversas / accións sen importancia

8. Calidade de necesario – calidade de non necesario

8.1. Calidade de necesario, necesidade

→ importancia...

8.1.1. Necesidade relativa

8.2. Calidade de non necesario, inutilidade

→ insignificancia...

9. Comezo – fin

→ comezo, metade, fin do intervalo temporal

9.1. Comezo da actividade / proceso

→ o novo → de novo

9.2. Fin da actividade / proceso, remate, resultado

→ éxito → ausencia do éxito → morte → resumo → cesamento de existencia → eliminación

10. Directa/indirectamente

10.1. Directamente, inmediatamente

10.2. Mediante algo, indirectamente

11. Cesamento de existencia

→ eliminación → presenza – ausencia → morte → ausencia de éxito

11.1. Desaparición

12. Presenza – ausencia

12.1. Presenza, existencia

→ chegada (a pé)

12.2. Ausencia²³

²³ Que non supón cesamento de existencia.

→ ida

13. Eliminación, destrución, estrago

→ guerra → perda, desaparición → asasinato

14. Semellanza – igualdade – identidade – diferenza

→ conformidade – desconformidade co momento → conformidade – desconformidade coa posición social de persoa → acordo – ausencia de acordo → indiferenza → confrontación/comparación dos status

14. 1. Semellanza, conformidade; coincidencia; igualdade, identidade

→ indiferenza → orde → exactamente, ó tempo...

14.1.1. Exactitude, correspondencia exacta

→ exactamente, ó tempo

14.1.2. Conformidade cun patrón, cun modelo

14.1.3. Asimilación indesexada, coincidencia indesexada, igualación

14.2. Diferenza, diversidade; desconformidade; distinción

→ desorde → non exactamente, non a tempo

14.2.1. Desconformidade indesexada

→ falta de conformidade coa súa posición social → status falso

14.2.2. Ó revés, non así

15. O novo – o vello

15.1. O novo

→ o novo coñecemento

15.1.1. Actualidade

15.2. O vello

→ vellez

15.2.1. Non actualidade

16. Orde – desorde

16.1. Orde

16.2. Desorde

→ diferenza

17. Casualidade, arbitrariedade, o inesperado

17.1. Casualidade, arbitrariedade, falta de motivación

17.1.1. Calquera, elixido arbitrariamente

→ periodicidade → nun lugar arbitrario

17.2. O inesperado, calidade de repentino

→ asombro

17.2.1. O inesperado desagradable

18. O verdadeiro – o falso

18.1. Verdade – mentira, engano

18.1.1. Verdade

→ coñecemento →

marcadores de

sinceridade

18.1.2. Mentira, engano → status falso → aleivosía	18.1.2.1. Participantes, instrumentos da situación de mentira, engano	
	18.1.2.2. Engano non verbal → roubo, furto	18.1.2.2.1. Finximento
	18.1.2.3. Mentira, engano verbal, indución ó erro → promesa	18.1.2.2.2. Pseudo arte
	18.1.2.4. Autoengano, ilusións	
18.1.3. Honestidade – deshonestidade	18.1.3.1. Honestidade, franqueza, sinceridade → xuramento	18.1.3.1.1. Marcadores de sinceridade → xuramento
	18.1.3.2. Deshonestidade, falta de sinceridade, hipocrisía → astucia → finximento → inmoralidade...	

19. Xustiza – inxustiza

19.1. Xustiza

19.2. Inxustiza

20. Lingua, fala, escritura

→ son

20.1. Fala – silencio

→ honestidade → divulgación do secreto → importunidade → conflito → astucia

20.1.1. Fala → divulgación do secreto → en voz alta → rifa	20.1.1.1. Comunicación, conversa
20.1.2. Silencio, calma → misterio → en voz baixa	

20.2. Escritura, texto, imaxe visual

21. Misterio, segredo, carácter reservado

→ silencio

21.1. Divulgación do secreto, locuacidade

22. Calumnia, murmuración, maledicencia

23. Son, voz, en voz baixa – en voz alta

→ lingua, fala...

23.1. En voz alta

23.2. En voz baixa

24. Actos de discurso

24.1. Gratitude

24.2. Desexo; recomendacións para o futuro (para o camiño); beizón

24.3. Acordo₂ – desacordo²⁴

²⁴ Baixo «acordo₂» compréndese unha reacción positiva a algo, contraposta a "obxección".

24.3.1. Acordo ₂ , confirmación; tratado → sometemento	24.3.1.1. Permiso
24.3.2. Desacordo, obxección; indicación ó carácter inoportuno dunha réplica → castigo ₁	24.3.2.1. Negación, prohibición → botar fóra

24.4. Petición, proposición

→ acordo₂ – desacordo → importunidade

24.5. Promesa

→ ameaza

24.5.1. Xuramento

24.6. Saúdo, invitación, presentación, encontro; alocución

24.7. Despedida

→ morte

24.8. Maldición

24.9. Ameaza, advertencia

→ castigo₁; reproche → coacción física

24.10. Protección, precaución

→ perigo

24.11. Resumo

24.12. Enchedores de pausas

25. Estados emocionais / psíquicos, sentimentos

→ amor...

25.1. Leducia – tristeza

25.1.1. Leducia, pracer; felicidade	25.1.1.1. Alivio
25.1.2. Risa – bágoas	25.1.2.1. Risa, sorriso
	25.1.2.2. Pranto, bágoas
25.1.3. Tristeza, mágoa, impotencia → dificultades... → ausencia de éxito	25.1.3.1. Desgraza, desesperación, sufrimento, angustia → dor física

25.2. Valentía – medo

→ perigo – precaución

25.2.1. Valentía, audacia, irreflexión → decisión	
25.2.2. Medo, susto, horror, pánico → asombro	25.2.2.1. Temor, covardía, conduta indigna

25.3. Desexo – falta de desexo

25.3.1. Desexo, disposición, intención → tenacidade → calidade de necesario	25.3.1.1. Esperanza
25.3.2. Falta de desexo, rexeitamento → negación → calidade de non necesario → ausencia de liberdade...	

25.4. Interese – indiferenza

25.4.1. Interese → importancia → calidade de necesario → flirteo...	
25.4.2. Indiferenza, indolencia, impasibilidade, falta de interese → insignificancia → calidade de non necesario → ausencia de vergoña	

25.5. Vergoña – ausencia da vergoña

25.5.1. Vergoña, confusión, arrepentimento
--

25.5.2. Ausencia da vergoña → immoralidade	
25.6. Desagrado, descontento, reprobación, maldade, malicia, furia, ira, irritación, indignación, anoxo → inimizade → ofensa → trato malévolo, desprezativo	
25.6.1. Estado de descontento...	
25.6.2. Expresión de descontento, inxurias → denominacións inxuriosas → maldición	
25.7. Asombro → conduta inconveniente → o inesperado... → expresión de descontento...	
25.8. Ofensa → pranto...	
26. Razoamento, coñecemento	
26.1. Demencia, toleira; estupidez	
26.1.1. Actividade tola/estúpida	
26.1.2. Lugar de estancia dos tolos	
26.2. Razón, intelixencia, astucia	
26.2.1. Astucia, habilidade → importunidade	
26.3. Proceso de razoamento, reflexión	
26.4. Opinión, aspecto de consideración, achegamento	
26.4.1. Valoración	
27. Coñecemento – descoñecemento, comprensión – incomprensión, memoria – esquecemento → misterio	
27.1. Coñecemento; notoriedade, evidencia; determinación; comprensión → verdade → divulgación do secreto, locuacidade	
27.1.1. Coñecemento notorio, coñecemento evidente	27.1.1.1. Coñecemento de saber común
	27.1.1.2. Coñecemento claro; coñecemento facilmente deducible
27.1.2. Transmisión aberta, evidente do coñecemento; divulgación do coñecemento	
27.1.3. Coñecemento novo	
27.1.4. Obtención do coñecemento, da información; explicación	27.1.4.1. Ensino, estudos
	27.1.4.2. Rapidez, facilidade para obter coñecemento
27.1.5. Intuición, coñecemento intuitivo	
27.1.6. Experiencia, habilidade	
27.1.7. Memoria	
27.2. Descoñecemento, incomprensión, non notoriedade → lugar secundario, malo, descoñecido	
27.2.1. Indeterminación → casualidade, arbitrariedade, falta de motivación → indecisión → nun momento indeterminado no pasado ou no futuro	
27.2.2. Esquecemento, falta de memoria	
27.2.3. Ausencia de experiencia, falta de destreza	

28. Fastío

→ traballar pouco...

29. Fiabilidade – falta de fiabilidade, certeza – incerteza

29.1. Certeza, fiabilidade

→ decisión

29.2. Incerteza, falta de fiabilidade

→ descoñecemento → perigo – precaución → indecisión

30. Erro

31. Atención – falta de atención

31.1. Atención, curiosidade

31.2. Ausencia de atención, falta de atención

32. Inquietude, ansiedade

33. Capacidades – ausencia de capacidades

33.1. Capacidades, talento, dotes naturais

33.2. Ausencia de capacidades, ausencia de talento

34. Credulidade – desconfianza

34.1. Credulidade, confianza, fe

→ mentira, engano

34.2. Desconfianza, falta de fe

35. Poder, estado, sociedade, política, economía

35.1. Poder

35.2. Institucións públicas e estatais, ciencia, arte

35.2.1. Relixión, igrexa

35.2.2. Cine

35.3. Política, economía

35.4. Medios de comunicación

36. Posición social, reputación, status

36.1. Tipo de status

36.1.1. Alta posición social; notoriedade na sociedade / no grupo social; boa reputación; status alto → poder	36.1.1.1. Respecto, estima	
	36.1.1.2. Adquisición da posición social, da notoriedade	
	36.1.1.3. Conservación da posición social, da reputación; defensa do status	
36.1.2. Status medio		

36.1.3. Baixa posición social; falta de notoriedade na sociedade / no grupo social; mala reputación; status baixo → traballo non proveitoso	36.1.3.1. Perda da posición social, da reputación, da notoriedade; humillación → botar fóra, non deixar entrar → castigo,... → contravención, delito, cárcere → ausencia de superioridade → ausencia de liberdade, sometemento, presenza de limitacións	
36.1.4. Conformidade-desconformidade coa súa posición social	36.1.4.1. Conformidade coa súa posición social, coa norma de status	36.1.4.1.1. Pertenza á sociedade
	36.1.4.2. Desconformidade coa súa posición social, coa norma de status	
36.1.5. Status falso, vaidade		

36.2. Contraposición / comparación dos status

37. Orgullo

38. Liberdade – falta de liberdade

→ control...

38.1. Liberdade, ausencia de limitacións

38.2. Ausencia da liberdade, presenza de limitacións, falta de liberdade

→ castigo, → tutela

38.2.1. Sometemento
38.2.2. Coacción, violencia

39. Contravención, delito, cárcere

→ execución

39.1. Cometer un delito, contravención

39.2. Delincuente

39.3. Culpa, proba de culpa; inocencia

39.4. Detención, xuízo

39.5. Castigo,; cárcere, exilio²⁵

39.5.1. Fuxida
39.5.2. Persecución → ida (a pé), ida (no transporte), fuxida

39.6. Tipos de delito

→ asasinato

39.6.1. Suborno
39.6.2. Roubo, furto
39.6.3. Outros delitos

40. Responsabilidade, participación, implicación

→ culpa

²⁵ Baixo “castigo₂” enténdese o ‘prexuízo formalizado por un procedemento xurídico, por cometer unha contravención’.

40.1. Anulación da responsabilidade

41. Asasinato

→ execución

42. Execución

43. Moralidade – immoralidade, moral, conciencia

43.1. Moralidade

→ honestidade

43.2. Immoralidade, deshonestidade; vileza

→ ausencia de vergoña → mentira, engano → roubo, furto → calumnia → suborno → inxustiza
→ avidez → deshonestidade → aleivosía, traizón

43.2.1. Uso doutros nos intereses propios, explotación
--

→ traballo non proveitoso

43.2.2. Vida a cargo doutros

44. Guerra

44.1. Armas

45. Conflito

→ desacordo, obxección → guerra → inimizade → ameaza → desagrado → dano → castigo₁ →
importunidade → ofensa

45.1. Etapas e estado do conflito

45.1.1. Creación do conflito

45.1.2. Profundización do conflito

45.1.3. Evitación do conflito, amaño do conflito, liquidación do conflito

45.2. Tipos de conflito

45.2.1. Discusión

45.2.2. Rifa, escándalo

→ expresión de descontento

45.2.3. Pretensións, desquite

45.2.4. Resistencia, agresión

→ decisión

45.2.5. Competición

46. Coacción física, violencia física

→ execución → botar fóra

46.1. Situacións de violencia

47. Bondade, carácter inofensivo, humanidade, resignación

→ perdón

48. Amizade – inimizade

→ axuda – ausencia de axuda; conflito – ausencia de conflito

48.1. Amizade

48.1.1. Fidelidade, lealdade

48.2. Inimizade, odio

49. Aleivosía, traizón, perfidia, vileza

50. Actitude malévola, desprezativa

→ desagrado → status falso → comparación dos status

51. Acordo – ausencia de acordo

51.1. Acordo, axuda mutua²⁶

51.2. Ausencia de acordo

52. Axuda – ausencia de axuda

52.1. Axuda, protección, coidados, creación de condicións favorables

→ acordo...

52.1.1. Tutela

52.2. Ausencia de axuda, creación de condicións desfavorables, impedimentos

52.2.1. Prestar auxilio, inactividade

52.2.2. Causar dano, crear impedimentos

→ facer pobre → coacción física, violencia física

53. Botar fóra, non deixar entrar

→ perda de traballo → ida

54. Castigo₁ – perdón²⁷

54.1. Castigo₁; reconvención, reprobación, reprensión, acusación, crítica, reproche

→ coacción física → falta de liberdade → cárcere → execución → desacordo, obxección

54.2. Perdón

55. Propio – alleo; o propio – o alleo

55.1. Propio

55.2. Alleo

56. Soidade

57. Control, vixilancia

→ atención → liberdade – non-liberdade → tutela

57.1. Perda de control, ausencia de control

→ desagrado, furia, ira, irritación → liberdade – non liberdade

58. Superioridade – ausencia de superioridade

58.1. Superioridade, vantaxe

→ alta posición social

58.2. Ausencia de superioridade

→ baixa posición social

59. Conduta inconveniente

→ importunidade → curiosidade

²⁶ «Acordo,» enténdese como ‘proximidade de opinións’.

²⁷ Como «castigo,» enténdese o ‘prexuízo para o que non se establece un procedemento xurídico, por cometer unha contravención’.

59.1. Conduta inconveniente, que provoca risa

59.2. Conduta inconveniente, relacionada cos esforzos extremados

59.3. Conduta frívola. Pouco seria

60. Persoa, xente

→ idade → morte

60.1. Home – muller

60.2. Características exteriores, aspecto exterior

60.2.1. Características valoradas en positivo

→ boa saúde

60.2.2. Características valoradas en negativo

→ mala saúde

60.3. Corpo de persoa, partes do corpo

60.3.1. Posición do corpo

60.4. Fisioloxía

60.5. Embarazo, procreación

→ sexo

60.6. Grupos de xente, microcolectivos

61. Denominacións persoais

61.1. Denominacións inxuriosas

→ expresións de descontento

61.2. Denominacións de xente segundo o seu carácter

61.3. Denominacións concretas-referenciais

61.4. Denominacións profesionais, especiais

61.5. Denominacións de parentesco

61.6. Denominacións étnicas, nacionais

62. Borracheira – sobriedade

→ drogadicción

62. 1. Beber, borracho

62.1.1. Beber moito, moi borracho

62.1.1.1. Debido á borracheira

62.1.2. Beber non moito, lixeiramente borracho

62.1.2.1. Beber cun pretexto

62.1.3. Bebidas alcohólicas

62.2. Sobriedade

63. Drogadicción

64. Comida, alimento

64.1. Comida rica, comer rico

64.2. Comida non rica

64.3. Moita comida, comer moito, gula

64.4. Falta de comida, fame

→ dificultades → pobreza

64.5. Querer comer – non querer comer

65. Sono, durmir, sonhos, insomnio

65.1. Bo sono

65.2. Ganas de durmir, somnolencia

65.3. Ausencia de sono, insomnio, espertar

66. Amor, matrimonio, relacións sexuais

66.1. Matrimonio

66.2. Flirteo, cortexo

66.2.1. Participantes das relacións amorosas
--

66.3. Sexo

→ embarazo...

67. Vida, vida cotiá

68. Morte

→ execución → asasinato → espazo imaxinario, irreal

68.1. Suicidio

69. Saúde – enfermidade

69.1. Boa saúde, convalecencia

→ características de persoa valoradas positivamente

69.2. Mala saúde, enfermidade, malestar

→ características de persoa valoradas negativamente

69.2.1. Xordeira, cegueira

69.2.2. Dor física

70. Pobreza – riqueza

→ cartos

70.1. Pobreza, ausencia dos cartos

→ poucos recursos → falta de comida...

70.1.1. Arruinarse, chegar a ser pobre / máis pobre

→ diminución dos recursos

70.1.2. Facer pobre, privar de recursos

→ diminución dos recursos

70.2. Riqueza, benestar material

→ moitos recursos

70.2.1. Prosperidade, non pobreza

70.2.2. Obtención de bens materiais, obtención dos recursos

→ suborno

71. Cartos

→ pobreza – riqueza

71.1. Moderación – prodigalidade

71.1.1. Moderación, aforro

→ avidez...

71.1.2. Prodigalidade, gastos

71.2. Caro – barato

→ compra-venta

71.2.1. Caro

71.2.2. Barato, gratis

71.3. Débedas

71.4. Compra-venta, comercio

→ caro – barato

72. Avidez, avaricia

→ moderación

73. Recursos

73.1. Moitos recursos, reserva

→ riqueza...

73.2. Poucos recursos, ausencia de recursos

73.2.1. Diminución de recursos, gastos

→ arruinarse → facer pobre

74. Traballo – descanso

74.1. Traballo – preguiza

74.1.1. Traballar moito, traballar duro, traballar ben, aplicar grandes esforzos	74.1.1.1. Moito traballo
	74.1.1.2. Bo traballador, profesional
74.1.2. Traballar pouco, traballar mal, folgazanear, ter nugalla, producir mercancía mala, non aplicar esforzos	74.1.2.1. Pouco traballo, traballo fácil
→ fastio	74.1.2.2. Mal traballador
74.1.3. Perda do traballo, dimisión do traballo, despido	
→ botar fóra	
74.1.4. Traballo desvantaxoso, traballo non profesional, traballo non prestixioso	

74.2. Cansazo – descanso

74.2.1. Cansazo
74.2.2. Descanso, diversións, cesamento da actividade laboral

75. Problemas – ausencia de problemas, fácil – difícil

75.1. Dificultades, desgustos, desgraza, problema

→ o inesperado desagradable → tristeza → inseguridade → erro → inquietude → ausencia da liberdade
→ importunidade → coacción → responsabilidade → ausencia da axuda → falta de comida → pobreza
→ guerra → conflito → perigo → ausencia de éxito → débedas → moito traballo

75.1.1. Fonte de problemas, o propio problema

75.2. Ausencia de problemas, solución de problemas; facilidade, fácil

→ anulación da responsabilidade → riqueza → éxito → alivio

76. Éxito, boa sorte, vitoria – ausencia de éxito, fracaso, derrota

76.1. Éxito, vitoria

→ ausencia de problemas → superioridade → exactitude

76.1.1. Fortuna, boa sorte
76.2. Ausencia de éxito, fracaso, derrota, ausencia de resultado
→ dificultades → tristeza → erro → ausencia de superioridade → perda → arruinarse → o inesperado desagradable
76.2.1. Mala sorte
76.2.2. Ineptitude
76.2.3. Esforzos vans, obstinación inútil

77. Perseveranza – indecisión

77.1. Importunidade, falta de cerimonia, teima²⁸

→ astucia...

77.2. Decisión, audacia, persistencia

→ valentía...

77.2.1. Persistencia, perseveranza, cisma

77.3. Indecisión, inconsecuencia

78. Destino

79. Perigo – precaución

→ medo...

79.1. Perigo, risco

→ protección → ameaza...

79.1.1. Imprevisión

79.2. Precaución, previsión

80. Tempo atmosférico, fenómenos de natureza

80.1. Bo tempo

80.2. Mal tempo, aire malo

80.2.1. Vai frío

80.2.2. Chuvia, tempo chuvioso

80.2.3. Vai calor

81. O sobrenatural

82. Artefacto, cousa

→ armas → roupa

82.1. Recipiente

82.2. Escultura

82.3. Medio de transporte

82.4. Xoguete

82.5. Mecanismo

82.6. Edificación

83. Roupa, calzado

→ características exteriores, aspecto exterior da persoa

83.1. Roupa boa; roupa bonita, de calidade e nova; ben vestido

83.2. Roupa mala; roupa fea, de mala calidade e estragada; mal vestido

83.3. Espido; ausencia de roupa

84. Natureza: animais, plantas, pedras, constelacións

84.1. Animais

84.2. Peixes

84.3. Insectos

84.4. Plantas

84.5. Pedras

84.6. Constelacións, estrelas, planetas

²⁸ Modos para lograr un obxectivo, reprobados pola sociedade.

85. Visibilidade

85.1. Boa visibilidade

85.2. Escuridade, mala visibilidade

86. Cor, ornamento

87. Substancia

Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?¹

Xavier Blanco Escoda²

Universitat Autònoma de Barcelona

O artigo pon de relevo a grande área de intersección semántica que existe entre o conxunto de sentidos vehiculados mediante flexemas e derivatemas, por unha banda, e mediante colocacións léxicas, por outra. Saliéntase a importancia que esta cuestión pode ter respecto ó deseño de sistemas de tradución automática con interlingua gramatical. Emprégase o aparello teórico desenvolvido no marco da Teoría Sentido-Texto (TST), particularmente o concepto de función léxica. Faise unha breve presentación do proxecto InterGram.

Palabras clave: significacións gramaticais, sentidos colocacionais, interlingua, tradución automática, función léxica, Teoría Sentido-Texto, InterGram.

This paper highlights the big area of semantic intersection that exists between the set of meanings expressed by means of flexemes and derivatememes, on the one hand, and by means of lexical collocations, on the other. We underline the importance of this issue regarding the design of machine translation systems with grammatical interlingua. We use the theoretical frame of the Meaning-Text Theory (MTT), especially the concept of Lexical Function. A concise presentation of the InterGram project is done.

Keywords: Grammatical Meanings, Collocational Meanings, Interlingua, Machine Translation, Lexical Function, Meaning-Text Theory, InterGram.

1. Introducción

O obxectivo deste artigo é claro: trátase de poñer de relevo que existe unha grande área de intersección semántica entre os sentidos das colocacións léxicas e as significacións gramaticais (flexivas e derivativas) empiricamente observadas en lingüística xeral.

¹ Esta investigación contou co financiamento do Ministerio de Educación y Ciencia (España) no marco do proxecto I+D+i HUM 2005-08052-C02-01 InterGram (Interlingua Gramatical para Sistemas de Procesamiento Automático del Lenguaje Natural).

² Tradución de Cristina Veiga Novoa.

Tanto é así, que poderíamos pensar que estamos, basicamente, diante dos mesmos sentidos vehiculados a través de distintos medios de expresión. Defenderemos, así mesmo, a hipótese de que estes sentidos son universais e extremadamente especiais no que se refire á súa incardinación lingüística, xa que, sexa cal sexa a súa expresión formal, esta non é representable por medios distribucionais, senón que está lexicamente (no caso das colocacións) ou morfoloxicamente (no caso dos flexemas e derivatemas) condicionada.

Disto derívanse, ó noso xuízo, dúas consecuencias importantes (unha teórica e outra aplicada) para o deseño de ferramentas de recoñecemento automático ou de tradución: dende o punto de vista teórico, é imposible, *stricto sensu*, traducir unha colocación, do mesmo xeito que é imposible traducir un flexema ou un derivatema. Só poden recoñecerse e/ou xerarse, mais non traducirse. Para garantir que o sentido da lingua de partida se mantén na lingua de chegada requírirase unha representación intermedia de carácter puramente metalingüístico. Dende o punto de vista aplicativo, non é posible trata-las colocacións léxicas por transferencia, senón unicamente por interlingua. Ó longo deste artigo presentáremo-las bases conceptuais do noso razoamento e tentaremos xustifica-las conclusións apuntadas.

Antes de comezar precisáremo-lo uso que faremos, neste artigo, de tres termos importantes: *significado*, *sentido* e *significación*. O *significado* é unha das tres compoñentes do signo lingüístico. Por conseguinte, un significado sempre vai intimamente vinculado a un significante e a unha combinatoria. Insistamos, pois, en que o significado é sempre o significado dun significante. Non pode, polo tanto, falarse de significado independentemente dun signo lingüístico determinado nunha lingua dada.

O *sentido*, pola contra, corresponde á variante das paráfrases lingüísticas, pode coincidir ou non cun significado no marco dunha lingua determinada, é translingüístico e é previo á operación de lexicalización entendida como paso dunha representación semántica (semas e semantemas) a unha representación sintáctica profunda, que conta xa con unidades léxicas como nodos.

Finalmente, a noción de *significación* presenta un carácter moito máis instrumental, xa que se trata, basicamente, dunha etiqueta que nos permite reagrupar de maneira cómoda, aínda que só aproximada, conxuntos de sentidos interlingüísticos estreitamente emparentados. Así, por exemplo, a significación “plural” reagrupa sentidos moi semellantes nunha mesma lingua (p. ex. plural cuantitativo *versus* plural sortal) ou oposicións semellantes aínda que non idénticas dende unha perspectiva translingüística (p. ex. o plural do castelán oponse unicamente ó singular, mentres que o plural do árabe se opón ó singular e ó dual).

2. A noción de colocación

Na última década, o estudo das denominadas *colocacións* suscitou un grande interese e deu lugar a un gran número de publicacións en distintos eidos da lingüística aplicada (lingüística de corpus, lingüística computacional, didáctica das linguas estranxeiras...).

Ata o punto de que un panorama bibliogr3fico, mesmo superficial, destes estudos resultaría unha empresa tit3nica da que nos manteremos prudentemente 3 marxe.

A isto c3mpre engadir que a propia noci3n de *colocaci3n* dista moito de recibir unha definici3n unanimemente aceptada pola comunidade lingüística; mesmo nos atreveríamos a afirmar que existe un certo *cafarnaum* terminol3xico sobre esta noci3n. Tampouco 3 o noso prop3sito entrar neste debate e evitaremos escrupulosamente tanto considera-los m3ltiples parasin3nimos do termo *colocaci3n* como os seus variados significados. Adoptaremos, logo, de maneira axiom3tica, a definici3n seguinte (Mel'3uk 1995):

Unha colocaci3n 3 un frasema sem3ntico AB (S), onde o sentido (S) $\supset$ (A), de xeito que (A) 3 comunicativamente dominante en (S) e A 3 seleccionado de maneira regular e non forzada, mentres que B 3 seleccionado de maneira non regular.

Tomemos un par de exemplos sinxelos: nas secuencias *error garrafal* e *negar rotundamente*, as unidades l3xicas *error* e *negar* son seleccionadas de maneira libre, mentres que *garrafal* e *rotundamente* corresponden a colocaci3ns seleccionadas polas s3as bases (*error* e *negar* respectivamente) para expresa-lo significado 'intenso'.

Fagamos notar, ent3n, que contrariamente 3 que ocorre noutros marcos de an3lise, de ning3n modo consideramos colocaci3ns secuencias AB (S) en que:

- 1) ben o sentido (A) $\not\subset$ (S) e (B) $\not\subset$ (S) (como, por exemplo, en *tocar las narices* ou *ser culo de mal asiento*), ben (B) $\subset$ (S), pero (A) $\not\subset$ (S), sendo (A) a posici3n comunicativamente dominante³.
- 2) (A) $\subset$ (S) pero ben (B) $\not\subset$ (S) (por exemplo, *llave inglesa*) ou (B) $\subset$ (S) e asemade (C) $\subset$ (S) (por exemplo, *agua con gas*).
- 3) (S) pode descompoñerse nunha relaci3n sem3ntica de tipo argumental (por exemplo, *el barco atraca en el puerto de Nloc* ou simplemente *beber agua*)⁴.

Tampouco consideramos colocaci3ns secuencias de tipo frasm3tico nas que a fixaci3n non 3 morfosint3ctica sen3n puramente sem3ntica; 3 dicir, expresi3ns convencionais para vehicular determinados contidos de maneira estreitamente vinculada a unha situaci3n de comunicaci3n concreta (por exemplo: *reci3n pintado*, *reservado el derecho de admisi3n*, etc.).

³ Un sentido (A) 3 comunicativamente dominante en (S) se e s3 se (S) pode reducirse a (A) con perda de informaci3n pero sen cambio de referencia. Isto 3, (S) 3 unha especie de (A).

⁴ Este 3ltimo tipo de relaci3n tense considerado, a mi3do, colocacional en tradici3ns lingüísticas que empregan o termo *colocaci3n* para caracterizar calquera grupo de unidades que coaparecen cunha determinada frecuencia (calculada mediante diversos m3todos: *mutual information*, *T-score*, etc.). 3 noso entender, tr3tase dun uso impropio do termo, posto que estamos perante restrici3ns de selecci3n totalmente descritibles por medios distribucionais cl3sicos.

Cómpre indicar que, se ben a clasificación de frasemas antes apuntada utiliza os mesmos elementos cá ofrecida no marco da Teoría Sentido-Texto (a través dos conceptos de frasea completo, cuasifrasea e semifrasea), difire da mesma en dous aspectos: por unha parte, non consideramos colocacións, senón unidades léxicas complexas (cuasifrasemas na terminoloxía da TST), casos como *agua con gas* ou *café con leche*, aínda que $(A) \subset (S)$ e $(B) \subset (S)$ porque, ó mesmo tempo, o sentido (S) inclúe unha compoñente ausente de (A) e de (B) á vez (a unidade léxica *agua con gas* non pode aplicarse, en linguaxe ordinaria, a auga que conteña gas freón, por exemplo, senón unicamente a aquela que conteña gas carbónico e ademais sexa potable, etc.)⁵. Por outra parte, tampouco consideramos colocacións, senón cuasifrasemas, unidades léxicas como *llave inglesa*, aínda que $(B) \not\subset (S)$, porque o sentido (B) se aplica só a un número moi restrinxido de unidades léxicas (o significado de *inglesa* respecto do de *llave* non se atopa na coocorrencia de *inglesa* con outras formas (como, por exemplo, *crema inglesa* ou *semana inglesa*); isto é, por unha parte, $[inglesa \mid llave] \neq [inglesa \mid crema]$, e, por outra, $[inglesa \mid llave] \neq [inglesa \mid semana]$).

3. Fixación *versus* idiomaticidade

Sinalemos que o feito de que unha determinada colocación teña unha maior ou menor frecuencia de uso e se combine cun maior ou menor número de bases non está relacionado (como comunmente se pensa) co feito de que a colocación sexa menos estable. Dito doutro xeito, o grao de idiomaticidade é un parámetro independente, dende o punto de vista lóxico, do grao de fixación léxica. Unha secuencia como *llover a cántaros* é fixa e moi idiomática, mentres que unha secuencia como *herir de gravedad* presenta menor idiomaticidade mais, a grandes trazos, a mesma achega semántica e un grao de fixación comparable. En ambos casos, a combinatoria das colocacións coas súas bases é lexicamente restrinxida; é dicir, non pode representarse nun dicionario electrónico mediante restricións de selección de carácter sintáctico-semántico, senón unicamente mediante indicación das unidades léxicas precisas que aceptan a posición indicada; en ambos casos, as colocacións presentan comportamentos idiosincráticos tanto respecto a substitucións parasinonímicas (*llover mucho* pero **herir mucho*; *herir seriamente* pero **herir de importancia*; en cambio *pérdida grave*, *pérdida importante*, *pérdida de importancia* fronte a *pérdida de gravedad*, etc.) como respecto a equivalencias de tradución non controladas (**blesser de gravité*, *to injure seriously*; *schwer verwunden* fronte a **herir pesadamente*, etc.).

Dende o punto de vista teórico, non sería razoable pensar que os sentidos expresables colocacionalmente puidesen ser moi numerosos xa que, ó fin e ó cabo, a expresión colocacional dun sentido dado resulta particularmente antieconómica: empréganse

⁵ De feito, isto lévanos a elimina-lo concepto de *función léxica non estándar* (Mel'čuk 1995), que queda así asimilado a un caso especial de cuasifrasea. Procederemos deste xeito non tanto por razóns teóricas canto por consideracións de orde eminentemente práctica. En efecto, tendo en conta a estrutura adoptada no marco dos dicionarios electrónicos *flexSem* (Blanco 2001), resúltanos moito máis sinxelo introduci-las secuencias correspondentes a funcións léxicas non estándar como lemas do dicionario de n-gramas (cuasifrasemas, en xeral nominais) que tratalas como elementos de microestrutura no dicionario de unigramas.

decenas, centos e ata milleiros de formas distintas para a expresión dun mesmo sentido (se ignoramos algúns matices ou certos valores expresivos e estilísticos). Dende un punto de vista empírico, as investigacións efectuadas no eido das teorías colocacionais corroboraron que, en efecto, a expresión por medios colocacionais afecta unicamente a unha pequena cantidade de sentidos, arredor de sesenta sentidos de base, amais dalgunha das súas posibles combinacións. Alén disto, cómpre salientar un dato da máxima importancia: estes sentidos presentan un carácter universal. É dicir, que os sentidos potencialmente colocacionais son aproximadamente OS MESMOS para calquera lingua⁶.

4. A “tradución” das colocacións

Estes dous trazos das colocacións (o seu carácter lexicamente restrinxido e o reducido número de sentidos ós que afectan) resultan fundamentais para a tradución, pois a primeira fai impracticable o seu tratamento mediante asignación de equivalentes de tradución (postular regras sensíbles ó contexto do tipo *a cántaros* | *llover* = *cats and dogs* resulta inviable⁷, a non ser que esteamos dispostos a acepta-la existencia de decenas de miles de regras *ad hoc* para cada par de linguas) e a segunda dános a chave para o tratamento lexicográfico contrastivo das colocacións: o cálculo do equivalente de tradución.

En efecto, para chegar a *it rains cats and dogs* a partir de *llueve a cántaros* debemos pasar pola codificación de *llueve a cántaros* como **Magn**(*llover*), a tradución de *llover* = *to rain* e o cálculo de **Magn**(*rain*) = *cats and dogs* a partir da consulta do dicionario monolingüe da lingua de chegada. En realidade, non se trata máis que de emprega-lo formalismo das funcións léxicas en lexicografía bilingüe automatizada.

Naturalmente, non tódolos cálculos que implican valores colocacionais son tan sinxelos. Pode suceder, e a miúdo sucede, que o dicionario da lingua de chegada simplemente non presente o valor axeitado da función léxica detectada na lingua de partida en relación coa base correspondente ó equivalente de tradución. Así, por exemplo, *tomber amoureux*, analizado como **IncepCopul**(*amoureux*) = *tomber*, non pode traducirse a partir da equivalencia por transferencia *amoureux* = *enamorado*, xa que nin **caer enamorado* nin ningún outro incoativo parece funcionar correctamente (agás se considerarmos posibilidades claramente menos comúns como *quedar prendado de*). Requirirase, polo tanto, activar unha regra de fisión por verbo soporte para pasar de *tomber amoureux* a *enamorarse*, que é un valor fusionado incoativo de *amar* (como *dormirse* o é de *dormir*⁸).

Con todo, trátase dun problema para o que dispoñemos de diversas vías de solución. De feito, tantas como regras de paráfrase para funcións léxicas, que inclúen substitucións

⁶ Deixando de lado as colocacións non estándar, que deben descubrirse empiricamente para cada lingua, pero que teñen moita menor importancia posto que xeralmente afectan a un número de bases moi reducido.

⁷ Véxase ó respecto Danlos (1994).

⁸ Nótese que **empecé a dormir a las 11* e **empecé a amar a Ana aquel verano* resultan secuencias forzadas en comparación con *me dormí a las 11* e *me enamoré de Ana aquel verano*.

sinonímicas, conversivas, derivativas e metonímicas, así como fisións/fusións de cópula, de negación, de verbo soporte, de hiperónimo, metafóricas e metonímicas. Para o inventario destas regras véxase Mel'čuk (1984).

5. Significados léxicos *versus* significacións gramaticais

No eido das significacións, cómpre facer unha distinción fundamental entre os significados léxicos e as significacións gramaticais. Se ben non se trata en absoluto de dúas categorías estancas, si é certo que ámbolos tipos de sentidos (tanto respecto a unha lingua dada como respecto ó conxunto de linguas naturais) presentan, globalmente, características ben diferenciadas.

De maneira xeral, poderíamos dicir que os significados léxicos constitúen un conxunto aberto e están directamente vinculados á realidade extralingüística (a invención dun novo procedemento ou o descubrimento dun novo ente poden dar lugar a unha creación léxica dotada dun significado inexistente ata ese momento). Como consecuencia diso, podemos observar que os significados léxicos son moito máis numerosos cás significacións gramaticais e corresponden a un obxecto ou a un predicado determinado (ser humano, animal, vexetal, estado, acción, acontecemento, lugar, unidade temporal...). Normalmente, os significados léxicos non se organizan en sistemas de oposición xa que, aínda que entran a formar parte de redes hiperonímicas, sinonímicas, antonímicas, etc., raramente se exclúen uns ós outros. Organízanse, logo, en clases, non en categorías. Dentro dos significados léxicos cabe establecer unha división fundamental entre argumentos elementais (ou obxectos) e predicados, aínda que non nos deteremos aquí nesta cuestión.

As significacións gramaticais, en cambio, forman un conxunto pechado ou semipechado. Os procesos de gramaticalización son moito máis lentos e progresivos cós procesos de lexicoxénese. De feito, un cambio profundo nas significacións gramaticais dunha lingua dada pode mesmo orixinala aparición dunha nova lingua (cousa que nunca ocorrerá por moitos significados léxicos que introduzamos en ou eliminemos dunha determinada lingua). Ademais, as significacións gramaticais non están tan directamente vinculadas á realidade extralingüística como os significados léxicos. Se ben non é certo en tódolos casos, de maneira global pode afirmarse que as significacións gramaticais son sempre predicados e, moi a miúdo, predicados de segunda orde, é dicir, predicados que se aplican sobre outros predicados. Salientemos, finalmente, que as significacións gramaticais se organizan en categorías, isto é, en sistemas cuxos valores se exclúen uns ós outros (non é posible, por exemplo, ser á vez 'presente' e 'futuro'; en calquera caso deberemos postular para unha lingua dada a non distinción gramatical entre presente e futuro, que se oporía, eventualmente, ó pasado⁹).

Resulta fundamental facer notar que unha lingua dada se caracteriza, sobre todo, polo seu sistema específico de significacións gramaticais e polos medios formais que emprega para expresalas. É o que poderíamos chamar o "núcleo duro" dunha lingua. Dentro deste núcleo existe amais un subconxunto privilexiado que corresponde ás significacións gramaticais de tipo flexivo: os flexemas. Un flexema é unha

⁹ É o que ocorre, por exemplo, no xaponés, onde atopamos un pasado que se opón ó non-pasado.

significación que pertence a unha categoría flexiva dunha lingua dada (por exemplo, o plural en español ou o perfectivo en ruso). Para podermos falar dunha determinada categoría flexiva (aplicada a un tipo de signos X) no seo dunha lingua dada é preciso que as significacións desa categoría ('Si₁', 'Si₂'... 'Si_n') cumpran, simultaneamente, cinco condicións: primeira, respecto a todo signo de tipo X, unha e só unha das significacións Si debe expresarse obrigatoriamente; segunda, toda Si_n exprésase polo menos respecto a un signo X; terceira, o resultado da unión de X con Si é calculable de maneira estritamente composicional; cuarta, o número de signos X é moito maior có de significacións Si; quinta e derradeira, case tódalas significacións Si poden expresarse respecto a case tódolos signos X.

O outro tipo de significacións gramaticais son as derivativas. Os derivatemas son moi semellantes ós flexemas canto ós medios de expresión formal (afixos, operacións morfolóxicas, mesmo ás veces supramorfos, é dicir, significantes morfolóxicos de carácter prosódico), pero a súa expresión é moito menos regular (en relación coas condicións arriba enumeradas) e, ademais, non é obrigatoria. Unha diferenza importantísima radica no feito de que as distintas combinacións dun signo X e os flexemas que se lle aplican forman un único lexema (por exemplo, *amarillo, amarilla, amarillos, amarillas*) mentres que as distintas combinacións dun signo X cos derivatemas que se lle aplican dan lugar a distintos lexemas (por exemplo, *amarillo, amarillento, amarillecer...*).

Por outra parte, os derivatemas non teñen por que formar sistemas de oposicións e poden presentar significacións moito máis vinculadas á realidade extralingüística cós gramemas, por exemplo, o derivatema 'sexo feminino'¹⁰ en francés (*acteur, actrice*) ou 'golpe de' en castelán (*mazazo, garrotazo*).

6. Sentidos colocacionais e significacións gramaticais: ¿máis ca unha simple coincidencia?

Unha vez feitas as excepcións precedentes, podemos xa presenta-la hipótese central do noso artigo:

Dende o punto de vista da lingüística xeral, o conxunto de sentidos vehiculables por medio de colocacións léxicas, por unha banda, e o conxunto das significacións correspondentes a flexemas e derivatemas, por outra, presentan unha importante área de intersección semántica.

Dito doutro xeito, os sentidos das colocacións (tal como foron definidas anteriormente) non son arbitrarios, senón que se corresponden de maneira bastante estrita cos sentidos adoptados polas linguas naturais como flexemas e derivatemas.

Engadamos que os mencionados valores (sobre todo os correspondentes a flexemas) son sistematizables e, ata certo punto, calculables. Polo tanto, pódese contar cun inventario presumiblemente próximo á exhaustividade.

¹⁰ Acerca da consideración do feminino como un derivatema en francés no canto de como un flexema, como é normalmente tratado, véxase Mel'čuk (2000).

Trátase dunha hipótese forte que, ata onde temos coñecemento, non foi formulada anteriormente dunha maneira explícita e expresa. Cremos que é certa (*cum grano salis*) e esforzaremos en demostralo neste artigo. Nela descansa, en certo modo, o eixo central do proxecto de investigación coordinado (Universitat Autònoma de Barcelona e Universidade da Coruña) I+D+i HUM 2005-08052-C02-01 InterGram *Interlingua Gramatical para Sistemas de Procesamiento Automático del Lenguaje Natural: Significaciones Gramaticales y Colocacionales*. Desta hipótese despréndense tamén liñas de investigación particularmente aptas para aplicacións en tradución automática.

Subliñemos que incluimos na nosa hipótese a mención á lingüística xeral porque nos estamos referindo non a unha lingua ou familia de linguas concretas senón a calquera lingua natural. Obviamente, a nosa hipótese resultaría trivialmente falsa de referirmonos a un único sistema lingüístico, pois o número de flexemas e derivatemas de calquera lingua cobre só unha pequena parte¹¹ dos sentidos das colocacións léxicas.

É necesario facer tamén fincapé en que a hipótese expresada sería igualmente falsa se o concepto de colocación utilizado incluíse os casos descartados no apartado 2. De aí que resulte crucial definir ben o concepto de colocación, do contrario é imposible formularmos ningunha afirmación ó respecto. Pode resultar paradoxal mais entre os lingüistas profesionais abundan os malentendidos por mor do uso laxo dos termos da nosa propia disciplina.

Outra observación importante radica na distinción entre as colocacións léxicas e as colocacións que cumpren tódalas condicións especificadas no apartado 2 mais nun nivel inferior ó do lexema¹². Por exemplo, en alemán son frecuentes as colocacións de tipo intensivo como *kristallklar* ou *blitzsauber* que forman un composto adxectivo. A análise destas formas de cara á tradución debe se-la mesma cá das colocacións pluriléxicas: **Magn(klar)**, **Magn(sauber)**. Tamén debemos aplica-la mesma análise, aínda que debido a outro fenómeno (a suplección), en casos como o francés *navet* ('película moi mala'), no que unha forma totalmente idiomática constitúe o valor da colocación **AntiBon(film)**. En ámbolos casos, a tradución menos forzada ó castelán é plurilexemática: *más claro que el agua*, *limpio como una patena* e *película malísima*.

A continuación, non nos queda máis que presentar brevemente o sistema de cálculo das significacións gramaticais e, de seguida, poñer en relación un amplo subconxunto de significacións flexivas e derivativas cos sentidos colocacionais, que representaremos mediante o formalismo das funcións léxicas.

¹¹ Aínda que non ten por que ser un subconxunto estrito, xa que podemos atopar facilmente linguas que posúen derivatemas que non constitúen colocacións léxicas, p. ex. *-burger* é actualmente un derivatema do inglés (*cheeseburger*, *fishburger*...) que non corresponde a ningunha colocación formalizable mediante funcións léxicas estándar.

¹² Tampouco debemos esquecer que unha significación gramatical pode expresarse por medios puramente sintácticos, p. ex. o iterativo mediante a estrutura *V* e *V'* (*golpeó* y *golpeó*) (~ 'golpeou repetidamente').

7. Presentación comparada de significacións gramaticais (flexivas e derivativas) e sentidos colocacionais

Ben, ¿cales son as significacións gramaticais (flexivas e/ou derivativas) e os sentidos colocacionais máis comúns?

Boa parte das significacións gramaticais poden preverse, de maneira hipotético-dedutiva, a partir da combinatoria das familias de categorías gramaticais semánticas (coordenadas espaciais, coordenadas temporais, coordenadas cuantitativas e coordenadas cualitativas) e os elementos básicos dunha situación de comunicación, é dicir, a enunciación, os actantes (ou participantes) da enunciación, o enunciado e os actantes (ou participantes) do enunciado. Así pois, o tempo absoluto (*tense, Tempus*) sería, *grosso modo*, a relación entre o tempo do enunciado e o tempo da enunciación; a voz sería a relación entre o enunciado e os seus actantes, sen referencia á enunciación nin ós seus participantes; o modo sería a relación entre o enunciado e os seus actantes con referencia á enunciación e ós seus participantes, etc.

Estes elementos de base e as súas relacións son coñecidísimos e, polo tanto, renunciaremos a presentalos aquí en detalle. Limitarémonos a dar tres referencias, que poderían considerarse xa clásicas, de utilización destas coordenadas (Jakobson 1971, Pottier 1974 e Mel'čuk 1993-2000¹³).

Para ilustrar, se non probar, a nosa hipótese, non nos queda máis que aliña-las significacións flexivas e derivacionais cos sentidos colocacionais para mostrar ata que punto poden apreciarse coincidencias. Representarémolas significacións gramaticais mediante glosas semánticas do tipo 'x' e os sentidos colocacionais mediante o formalismo das funcións léxicas (véxase, entre outros, Mel'čuk 1993 e Wanner 1996¹⁴). É importante que indiquemos que se trata unicamente dunha primeira aproximación á cuestión. Por conseguinte, un número importante de casañas están aínda en branco. As correspondencias definitivas esixirán observacións moito máis detalladas¹⁵. Subliñemos, tamén, que as funcións léxicas non son unidades semánticas (senón nodos da representación sintáctica profunda, unidades léxicas "profundas", por dicilo así) e que, polo tanto, non se trata de establecer aquí unha ecuación entre significación gramatical e función léxica, senón unicamente de suxerir unha relación entre medio de expresión gramatical e medio de expresión por coocorrancia léxica restrinxida.

Dado que non nos referimos a ningunha lingua en particular, a seguinte táboa deberá quedar necesariamente subespecificada (adoptarémolos sistemas de significacións máis comúns para cada categoría). Para a maior parte de significacións presentadas deberían, non obstante, poderse atopar bos exemplos en linguas románicas, xermánicas e eslavas (basicamente, nas linguas denominadas SAE: *Standard Average European*), sen necesidade de recorrer a linguas tipoloxicamente moi afastadas.

¹³ Este último texto, particularmente o volume II (1994), sérvenos de punto de referencia básico para a columna esquerda das seguintes táboas.

¹⁴ Particularmente, Alonso e Tutin (1996) para unha primeira clasificación completa das funcións léxicas.

¹⁵ No marco do proxecto InterGram, estas observacións levaranse a cabo a partir dun cronograma de traballo que se estende ata mediados de 2008.

Sinalemos, como nota importante, que excluimos da presentación as categorías gramaticais de tipo *shifter*, dado que as funcións léxicas non formalizan ningunha destas categorías. Non incluiremos, pois, nas táboas ofrecidas a continuación a deíxe, a orientación *shifter*, o tempo absoluto nin a distancia temporal.

Comezaremos coas categorías vinculadas á expresión do espazo. Son as seguintes (ver Táboa 1):

Localización (non <i>shifter</i>)	'dentro de'	Loc_{in}
	'debaixo de'	Loc_{sub}
	'detrás de'	Loc_{post}
	'ó carón de'	Loc_{apud}
	'entre' / 'no medio de'	Loc_{inter}
	'encol de'	Loc_{super}
	'diante de'	Loc_{ante}
	'adxacente a'	Loc_{ad}
Orientación non <i>shifter</i>	'arredor de'	Loc_{circum}
	'en repouso'	-
	'a X'	-
	'cara a X'	-
	'ata X'	-
	'a través de X'	-
	'de X'	Loc_{ab}
	'a partir de X'	-

Táboa 1

As categorías vinculadas á expresión do tempo son (ver Táboa 2):

Tempo relativo	'simultáneo'	-
	'anterior'	-
	'posterior'	-
Resultatividade	'resultativo'	Result_i
	'non resultativo'	-

Táboa 2

As categorías vinculadas á expresión da cuantificación son (ver Táboa 3). Canto ó aspecto e á súa relación coas funcións léxicas, véxase Nakhimovsky (1996).

Número (nominal)	'singular'	-
	'dual'	-
	'plural'	-
Aspecto numérico	'multiplicativo'	-
	'semelfactivo'	-
Mesuratividade	'aumentativo'	Magn / Augm
	'diminutivo'	AntiMagn / Dim
Distributividade	'concentrativo'	-
	'distributivo'	-
Colectividade	'singulativo'	Sing
	'colectivo'	Mult

Intensidade	‘intensivo’	Magn, Magn^{tiempo}...
	‘atenuativo’	AntiMagn...
Aspecto de distribución	‘concentrado’	-
	‘distributivo’	-
	‘iterativo’	-
	‘iterativo-distributivo’	-
Aspecto de duración	‘puntual’	puntualmente+ FL
	‘durativo’	continuo+ FL
	‘habitual’	habitualmente+ FL
Aspecto de desenvolvemento	‘progresivo’	-
	‘non progresivo’	-
Aspecto de completión	‘perfectivo’	Perf
	‘imperfectivo’	-

Táboa 3

A continuación témo-las categorías referidas ás relacións entre a enunciación, os participantes da enunciación, o enunciado e os actantes do enunciado. Son bastante máis numerosas cás referidas ás coordenadas espaciais, temporais e cuantitativas. Por conseguinte, non as enumeraremos *in extenso*, senón que reteremos unicamente aquelas que xulgamos mellor representadas en linguas do tipo SAE (ver Táboa 4).

Fase	‘incoativo’	Incep
	‘continuativo’	Cont
	‘cesativo’	Fin
Modo	‘indicativo’	-
	‘imperativo’	Imper
	‘optativo’	-
	‘subxuntivo’	-
	‘condicional’	-
	‘irreal’	-
Voz	PASIVOS, PERMUTATIVOS, SUPRESIVOS, REFLEXIVOS	Oper₂, Oper₃, Func₀, Func₁, Func₂, Labor₁₂, Labor₂₃, Conv_{ijk}... ¹⁶
Avaliatividade	‘hipocorístico’	Bon
	‘pexorativo’	AntiBon
Modalidade	‘desiderativo’	-
	‘potencial’	Able₁, Able₂
	‘debitativo’	-
Reactividade	‘asertivo’	-
	‘admirativo’	-
	‘probabilístico’	Qual_i
	‘dubitativo’	-
Evidencialidade	‘experiencial’	-
	‘citativo’	-
	‘inferencial’	-
	‘presuntivo’	-
Respectividade	‘respectivo’	Pos₁, Pos₂
	‘depreciativo’	AntiPos₁, AntiPos₂
Pertenza/Posesividade		-

Táboa 4

¹⁶ Respecto á relación entre verbos soporte e significacións gramaticais, véxase Blanco e Buvet (2004).

Finalmente, presentaremos algunhas significacións gramaticais de tipo derivacional (ver Táboa 5):

Factitivo	‘causativo’	Caus
	‘permisivo’	Perm
	‘decausativo’	Liqu
Aplicativo	‘benefactivo’	Involv
	‘malefactivo’	Involv
	‘comitativo’	Involv
Modos de acción	‘evolutivo’	PredPlus, PredMinus
	‘delimitativo’	-
	‘perdurativo’	-
	‘exhaustivo’	Stop
	‘completivo’	-
	‘nimifactivo’	Excess
	‘saturativo’	-
	‘negativo-resultado’	Nocer
	‘cumulativo’	Magn^{cant}
Recíproco	‘R(X,Y) e R(Y,X)’	$\sim \text{Conv}_{ijk}$
Opositivo	‘contrario de...’	Anti
Simulativo	‘finxir que R’	$\sim \text{AntiVer}$
Transmutativo	‘volverse R ou máis R’	PredPlus, PredMinus
Posibilitivo	‘que pode V doadamente’	Able_i
Identificativo	‘ser un X’	Copul
Habitivo	‘ter X’	-
Produtivo	‘causar que X exista’	-
Usitativo	‘someter ó efecto de X’	Fact_i, Real_i, LabReal_{ij}
Nome de axente	‘o que V’	S₁
Nome de paciente	‘ó que V’	S₂
Nome de lugar	‘onde V’	S_{loc}
Nome de instrumento	‘co que V’	S_{instr}, S_{med}
Nome de maneira	‘como V’	S_{mod}
Nome de resultado	‘como resultado de V’	S_{res}

Táboa 5

Chamémo-la atención sobre o feito de que, aínda que os derivatemases sexan máis difíciles de sistematizar cós flexemas, podemos introducir un principio de clasificación reutilizando as nocións de predicado e actante. Teremos, así, catro tipos de derivatemases segundo nos permitan obter designacións para predicados a partir de designacións doutros predicados, designacións para predicados a partir de designacións de actantes, designacións de actantes a partir de designacións de predicados e, por último, designacións de actantes a partir de designacións doutros actantes.

Unha categoría *sui generis* no tocante ó tema do noso artigo sería a determinación, porque non corresponde a un valor colocativo canto á oposición (‘definido’, ‘indefinido’, ‘partitivo’), mais os artigos deben ser descritos no interior das entradas das funcións léxicas. Deste xeito, por exemplo, se consideramos *tener* (fronte a outras posibilidades como *padecer*, *sufrir de*, etc.) como valor de **Oper_i** para as bases

resfriado, *colera* e *asma*, teríamos, respectivamente, **Oper**₁(*resfriado*) = *tener* [UN], **Oper**₁(*cólera*) = *tener* [EL], **Oper**₁(*asma*) = *tener* [Ø].

Antes de darmos por concluído este apartado, deberíamos facer aínda dúas observacións importantes. En primeiro lugar, antes referímonos exclusivamente a flexemas e derivatemas semánticos. Agora ben, cómpre referirse tamén ós flexemas e derivatemas sintácticos. Entre estes, os máis importantes para o tema que nos ocupa son, sen dúbida, as significacións derivacionais sintácticas, que se dividen en: nominalizadores, p. ex. **S**₀(*admirar*) = *admiración*; verbalizadores, p. ex. **V**₀(*paseo*) = *pasear*; adxectivalizadores, p. ex. **A**₀(*ciencia*) = *científico*, **A**₁(*ira*) = *iracundo*, **A**₂(*odio*) = *odiado* e adverbializadores, p. ex. **Adv**₀(*felicidad*) = *felizmente*, **Adv**₁(*pesar*) = *con pesar*, **Adv**₂(*satisfacción*) = *a satisfacción de*. Téñase en conta que, en caso necesario, poden empregarse os superíndices **FL**^{actual} e **FL**^{usual} para introducir distincións relativas ó aspecto intrínseco das unidades léxicas que constitúen os valores de determinadas funcións léxicas, p. ex. **S**₁^{usual}(*miedo*) = *miedoso* fronte a **S**₁^{actual}(*miedo*) = *asustado*.

En segundo lugar, cómpre destacar que, nas táboas presentadas, partimos das significacións flexivas e derivacionais para poñelas en relación coas funcións léxicas correspondentes. Non obstante, podería facerse xusto o contrario; isto é, partir das funcións léxicas inventariadas para poñelas en relación coas significacións gramaticais correspondentes. Así, do mesmo xeito que puidemos constata-la existencia de significacións aparentemente non relacionadas con funcións léxicas, puidemos detectar funcións léxicas sen vínculo aparente con significacións flexivas e/ou derivacionais. Cremos oportuno, xa que logo, ofrecer aquí a lista de funcións léxicas para as que non detectamos polo de agora ningunha significación paralela. Trátase de:

- **Cap** ('xefe de...'), p. ex. *el capitán del barco*.
- **Centr** 'o centro de...', 'o medio de...', p. ex. *el meollo de la cuestión*.
- **Contr** (termo contrastivo), p. ex. *corazón* respecto de *cabeza*.
- **Culm** 'punto culminante de...', p. ex. *el climax de la película*.
- **Degrad** ('estragarse'), p. ex. *la leche se ha cortado*.
- **Epit** (epíteto estándar desprovisto de sentido), p. ex. *el proceloso océano, el crudo invierno, el cielo azul, el afortunado ganador*.
- **Equip** ('equipo de...'), p. ex. *la tripulación de la aeronave*.
- **Excess** ('funcionar excesivamente'), p. ex. *el caballo se desbocó*.
- **Figur** (metáfora estereotipada), p. ex. *una cortina de humo*.
- **Gener** (termo xenérico), p. ex. *vehículo* respecto de *motocicleta*.
- **Germ** ('o xerme de...'), p. ex. *la chispa de la vida*.
- **Manif** ('manifestarse en...'), p. ex. *una leve sonrisa se dibujó en su rostro*.
- **Obstr** ('funcionar con dificultade'), p. ex. *se le nubla la vista*.
- **Propt** (preposición co significado 'a causa de, debido a...'), p. ex. *bajo los efectos de estupefacientes*.
- **Prox** ('estar a piques de...'), p. ex. *al borde de un ataque de nervios*.
- **Son** ('emiti-lo son característico'), p. ex. *el elefante barrita*.

- **Sympt_{ijk}** ('ser un síntoma físico de'), función moi útil para formalizar unha gran variedade de expresións sobre sentimentos, combinada sempre con **Obstr**, **Excess** ou **Stop**, p. ex. **Excess**(*pelos*) - **Sympt**₁₃(*miedo*) = *se le pusieron los pelos de punta [de miedo]*.
- **Syn** (sinónimos e cuasisinónimos da base).

Cabería aínda considera-lo conxunto das funcións léxicas complexas e as configuracións de funcións léxicas. Tampouco hai que esquecer-la posibilidade de marcar relacións semánticas aproximadas mediante os subíndices $\subset$ ($X \subset Y$ implica que o significado de X está incluído en Y e, polo tanto, que X presenta unha maior extensión semántica ca Y), $\supset$ ($X \supset Y$ implica que o significado X inclúe o significado Y e, polo tanto, que X presenta unha maior intensión que Y) e $\bullet$ ($X \bullet Y$ implica que existe unha intersección entre os significados de X e Y). Ademais, temos superíndices como os empregados máis arriba: **FL**^{cant}, **FL**^{tempo} (p. ex. con **Magn**), **FL**^{actual}, **FL**^{usual} (p. ex. con **S**) e outros como **FL**^{cor}, **FL**^{dim} (dimensión), **FL**^{motor} (movemento), **FL**^r (temperatura), (p. ex. con **Degrad** ou **Excess**), etc.

No marco do proxecto InterGram, trataremos de poñer en relación as funcións léxicas antes enumeradas con derivatemais de distintas linguas naturais. Polo de agora, non podemos ofrecer máis ca este breve esbozo.

8. Conclusións

Resulta tentador preguntarse por que xustamente o conxunto de sentidos ó que nos referimos presenta este funcionamento tan particular. Trátase, sen dúbida, de sentidos moi "importantes". A verdade é que, dende a nosa especialidade (a lingüística aplicada) o "porque" parécenos escuro e non dubidamos de que outros especialistas (probablemente os expertos en diacronía ou en psicolingüística) estarán en mellores condicións ca nós para tentar responder a esta pregunta. Unha vez establecidos un "que" (e, na medida do posible, un "como" para cada lingua particular), a nosa orientación profesional e científica lévanos inmediatamente a preguntarnos o "para que". As consecuencias, máis cá causas, lévanos ás aplicacións.

Dende o noso punto de vista, o "para que" consiste na delimitación precisa dos sentidos que deben tratarse por interlingua (tódolos sentidos gramaticais e colocacionais¹⁷) fronte a aqueles que deben tratarse por transferencia. Cumpriríámolo obxectivo deste artigo se puidemos suxerir-la existencia dun contínuum semántico entre significación gramatical e sentido colocacional e mostrar, así, que se se desexa obter unha tradución automática de calidade obrigatoriamente haberá que dotar ós sistemas da capacidade de

¹⁷ Agás algúns sentidos demasiado específicos para seren incluídos na interlingua e que, previsiblemente, aparecerán só en funcións léxicas non estándar dalgunhas linguas en particular e nalgúns derivatemais tamén moi específicos de determinadas linguas, especialmente aqueles que forman designacións de participantes a partir doutras designacións de participantes. Así, por exemplo, o significado 'restaurante no que se serve a comida X' (Mel'čuk 1993-2000, vol. II: 381), que constitúe un derivatema en ruso, non quedará incluído na interlingua senón que se tratarán tódalas unidades léxicas formadas deste xeito na macroestrutura do dicionario electrónico, sen descomposición de ningún tipo (*blinnaja, pirožkovaja, sosisočnaja*, etc.) e traduciranse por transferencia.

“traducir” un gramema por unha ou varias unidades léxicas e viceversa. Dado que é difícil imaxinar un módulo bilingüe capaz de manexar sen erros nin falsas xeneralizacións equivalencias do tipo *re-V = V de nuevo*, o paso por unha representación abstracta (mediante o formalismo das funcións léxicas ampliado, se é preciso¹⁸, a tódalas significacións gramaticais) revélase indispensable.

Non obstante, conservamos unha tradución puramente por transferencia para os significados léxicos. Logo, postularemos un sistema mixto transferencia-interlingua para a arquitectura do sistema InterGram (Blanco, en preparación), dentro do sistema de dicionarios electrónicos de *fLexSem*. Esta é a principal novidade do noso enfoque xa que o papel fundamental das significacións gramaticais nunha interlingua xa foi posto de relevo por Igor Mel'čuk dunha maneira diáfana en abril de... ¡1959! (v. Mel'čuk 1976), e sen ter acceso a Jakobson (1963). O artigo que dá conta daquela comunicación foi publicado en 1976 (v. “Bibliografía”) e, ó noso modesto entender, recibiu moita menos atención da que merecía. En calquera caso, estamos convencidos de que o mencionado texto segue de actualidade, especialmente no tocante á concepción da gramática como *ars obligatoria*.

Obviamente, debido á presentación panorámica que adoptamos, unha enorme cantidade de cuestións, algunhas de grande importancia, quedaron sen tratar nestas poucas páxinas. Por non citar máis ca unha, non dixemos nada en relación coa diferenza fundamental entre causación directa e causación indirecta, por conseguinte, é posible que o ‘causativo’ gramatical dun verbo dado sexa directo e o **Caus** aplicado ó **S₀** dese verbo sexa indirecto, o que implica diferenzas importantes, como a non presuposición da unidade de tempo e de espazo no último caso (v. Wierzbicka 1988). E aínda quedaría por considera-lo sema ‘causar’ que está presente no significado de moitos verbos transitivos. É evidente que o noso estudo foi extremadamente superficial e aproximativo, mais non tiñamos moitas alternativas tendo en conta a grande extensión do tema abordado. Así pois, esperamos ter ocasión de precisar moitos destes puntos nun futuro próximo.

9. Bibliografía

- ALONSO, M. e TUTIN, A. (1996): “A Classification and Description of the Lexical Functions of the Explanatory Combinatorial Dictionary for the Treatment of LFs Combinations” en Wanner, L. (ed.): *Lexical Functions in Natural Language Processing and Lexicography*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- BLANCO, X. (2001): “Dictionnaires électroniques et traduction automatique espagnol-français” en *Langages* 143, 2001.

¹⁸ Mais só se é realmente preciso, xa que o dito formalismo ofrece un conxunto de posibilidades que van moi alén das funcións estándar e que inclúe, como xa sinalamos, a utilización de funcións complexas, configuracións de funcións e funcións mixtas con glosas abertas. Con todo, queda a posibilidade de introducir novas funcións léxicas estándar. Así, por exemplo, o castelán ten un derivatema para ‘femia de X-animal’ (*perra, gata, burra, cerda, leona, tigresa...*) e, asemade, valores supletivos que poden formalizarse mediante funcións léxicas: **Femia**(*caballo*) = *yegua*, **Femia**(*toro*) = *vaca*, **Macho**(*tortuga*) = *tortuga macho*, etc.

- BLANCO, X. e BUVET, P.-A. (2004): “Verbes support et significations grammaticales. Implications pour la traduction espagnol-français” en *Lingvisticae Investigationes* 27,2004,2. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- BLANCO, X. (dir.) (en preparación): *InterGram. Una interlingua gramatical para sistemas de procesamiento automático del lenguaje natural*.
- DANLOS, L. (1994): “Coder des informations monolingues sur les noms pour éviter des règles bilingues sensibles au contexte” en *Langages* 116,1994.
- MEL’ČUK, I. (1976): “Grammatical Meanings in Interlinguas for Automatic Translation and the Concept of Grammatical Meanings” en *Das Wort*. Wilhelm Fink Verlag, München.
- (1993): “Fonctions lexicales dans le traitement du langage naturel” en Clas, A. e Bouillon, P. (eds): *TA-TAO: Recherches de pointe et applications immédiates*. Aupelf-Uref, Montreal.
- (1993-2000): *Cours de Morphologie Générale*, 5 volumes. Les Presses de l’Université de Montréal / CNRS Éditions, Montreal.
- (1995): “Phrasemes in Language and Phraseology in Linguistics” en Everaert, M. e van der Linden, E.-J. (eds): *Idioms: Structural and Psychological Perspectives*. Erlbaum, Hillsdale.
- (2000): “Un fou/une folle : un lexème ou deux ?” en *Bulag* numéro hors série. Les Presses de l’Université de Franche-Comté, Besançon.
- NAKHIMOVSKY, A. (1996): “A Case of Aspectual Polysemy, with Implications for Lexical Functions” en Wanner, L. (ed.): *Lexical Functions in Natural Language Processing and Lexicography*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- JAKOBSON, R. (1963): “La notion de signification grammaticale selon Boas” en *Essais de linguistique générale*. Les Éditions de Minuit, Paris.
- (1971): “Shifters, Verbal Categories, and the Russian Verb” en *Selected Writings II, Word and Language*. Mouton, The Hague/Paris.
- POTTIER, B. (1974): *Linguistique générale: théorie et description*. Klincksieck, Paris.
- WANNER, L. (ed.) (1996): *Lexical Functions in Natural Language Processing and Lexicography*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- WIERZBICKA, A. (1988): *The Semantics of Grammar*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.

O acrónimo fraseolóxico

Mario García-Page¹

UNED

O acrónimo fraseolóxico é o enunciado novo, de aparente natureza fraseolóxica, que resulta da superposición, normalmente con solapamento ou redución dos constituintes, de dúas unidades fraseolóxicas xenuínas. Salvo nas formacións involuntarias (lapsus), o acrónimo fraseolóxico constitúe habitualmente un tipo de xogo de palabras, individual e non institucionalizado, polo que, de ningún modo, debe describirse como un fraseoloxismo nin como unha variante formal doutro.

Palabras clave: fraseoloxía, acrónimos, creación léxica.

Phraseological acronyms are new statements, apparently phraseological, set up by the superposition of two genuine phraseological units, usually with the overlap or reduction of their components. Except for the case of involuntary formations (slips), phraseological acronyms normally constitute a kind of individual and non-institutionalized play on words. Therefore, they shall never be described as phraseological units or as formal variants of them.

Key words: phraseology, acronyms, word formation .

1. A *acronimia fraseolóxica*, coñecida habitualmente como *fusión* ou *contaminación*² (Palm 1995: 73, Corpas Pastor 1996: 250-251, Mena Martínez 2002: 129, Corpas Pastor e Mena Martínez 2003: 196, Mena Martínez 2003: [3], etc.), é un procedemento de creación baseado na conxunción ou superposición de dúas ou máis³ unidades fraseolóxicas, sexa cal sexa a súa clase (locución, refrán, lugar común, frase

¹ Tradución de Beatriz Vizcaíno Pena.

² No eido da formación de palabras, o termo *contaminación* emprégase tamén para os fenómenos de cruzamento de palabras, artificio que pode estenderse a unidades de nivel superior á palabra, como a frase ou o sintagma. Véxase, por exemplo, Lázaro Carreter (1953: s. v. «contaminación»).

³ O procedemento recursivo ten, teoricamente, un carácter ilimitado, pero razóns pragmáticas e de eficacia do recurso impoñen restricións: a pegada das unidades conformantes debe ser perfectamente visible, o que quere dicir que as unidades fraseolóxicas iniciais ou orixinais deben ser recoñecibles. A nova configuración debe constituír un palimpsesto que permita identificalo contorno daquelas.

proverbial...)⁴. Esta operación, como normalmente sucede nos procesos de creación léxica por acronimia, ten que comportar perda de material fraseolóxico, ben dunha das unidades que entran en xogo, ben das dúas, de xeito que o produto obtido non poida ser confundido cun simple proceso de *composición fraseolóxica* ou *crase*⁵, similar á composición léxica (comp. *cantautor* / *cantamañanas*)⁶.

⁴ Adoptamos neste estudo unha concepción ampla da fraseoloxía fronte á nosa visión particular da mesma (centrada nas locucións, incluídas as fórmulas como un tipo de locución oracional; García-Page 2004a), para poder ofrecer un mostrario meirande de exemplos de acronimia fraseolóxica. Algúns textos son clásicos refráns bimbres; con todo, algún exemplo (como o texto nº. 4) tamén recolle outras manifestacións de «discurso repetido» (Coseriu 1996) ou «linguaxe literal» (Lázaro Carreter 1976).

⁵ Beristáin (1985: s. v. «crase») admite a posibilidade de que o fenómeno de crase non supoña supresión ou contracción de sons: *matalascallando* (Quevedo), fronte a *ido[lo]latría* (Bloomfield); lat. *idolatre*, esp. *idólatra*.

⁶ O requisito da perda de material fraseolóxico leva a Corpas Pastor (1996: 250) a afirmar que a acronimia, chamada pola autora *fusión*, «constituye un tipo especial de combinación de procedimientos, pues implica el acortamiento de varias unidades que se unen para formar una sola». A nós non nos parece que a acronimia resulte da interacción de varios procedementos desautomatizadores e cremos que a perda de material fraseolóxico (de feito, a redución é a única operación que se practica) é inherente ó mecanismo de formación por acronimia fraseolóxica (véxase máis abaixo o comentario sobre a *palabra maleta* como un tipo de acronimia léxica).

Este ingrediente obrigatorio é suficiente para revela-la vaguidade ou laxitude de certas caracterizacións da acronimia, como a que sostén que a acronimia (ou fusión) consiste, simplemente, nunha «mezcla de dos o más unidades» (Corpas Pastor e Mena Martínez 2002: 196, Mena Martínez 2003: [3]). A conxunción ou mestura de dúas unidades fraseolóxicas sen redución non é propiamente un fenómeno de acronimia, cando menos non nun senso estrito acorde coa noción de acronimia léxica. Así mesmo, os fraseoloxismos conformantes deben, en principio, intervir en estado puro, na súa versión canónica, non como estruturas deslexicalizadas (con engadidos, substitucións, permutacións, etc.), co fin de superar felizmente o filtro de recoñecemento.

Xa no ámbito da creatividade léxica, Casado Velarde (1999: 5086) supón que o acrónimo léxico se forma mediante a xustaposición de dúas palabras con eliminación dos sons finais da primeira e os iniciais da segunda, do tipo *teleñecos* = *tele[visión]* + *[mu]ñecos*: «el primer constituyente debe ser fragmento inicial de la palabra de la que ha sido desgajado, y el último, fragmento final de su respectiva unidad léxica». No entanto, é moi frecuente que sexa só un dos formantes léxicos o que sofre a perda de sons (*Nescafé* = *Nes[tlé]* + *café*). O autor (Casado Velarde 1999: 5087) tamén parece recoñecer esta posibilidade. En calquera caso, esta é, sen dúbida, unha concepción da acronimia algo restritiva. Así, por exemplo, baixo esa concepción queda descartada a opción de que sexan os sons finais de ámbalas palabras os segmentos que se suprimen, do tipo *taquimeca* (= *taquígrafa* + *mecanógrafa*), que, acaso, habería que interpretar como unha sigla especial (fronte ás xenuínas SIDA, INRI, OTAN, ONU, etc.). Precisamente, algúns autores, como Álvarez de Miranda (2006: 297) e Serra (2001: 233-236), adscriben a acronimia ó fenómeno de siglación: para este último autor citado, INRI ou IBM, por exemplo, serían acrónimos. Tamén a Academia (DRAE 2001: s.v. «acrónimo», 1ª acepción) considera a acronimia como un «Tipo de sigla que se pronuncia como una palabra; por ejemplo, *o(objeto) v(olante) n(o) i(dentificado)*».

A acronimia é coñecida ás veces como *palabra maleta* (fr. *portemanteau*, ing. *portmanteau word*, etc.), que comprendería outros fenómenos parecidos ademais do indicado: por exemplo, a superposición de dúas palabras con intercalación, no interior da palabra máis extensa, da máis breve. Dubois *et al.* (1982: 26-27) poñen o exemplo *rajolivissant* (= *ravissant* + *joli*; v. gr.: *raJOLiVissant*). Esta caprichosa formación léxica podería constituír un claro contraexemplo á caracterización máis xeral da acronima, que supón o descarte de polo menos un son en calquera dos formantes. En español existe un caso equiparable

O *acrónimo fraseolóxico* será, consecuentemente, o enunciado de factura fraseolóxica resultante de efectuar esta operación (*tener [todo] patas por hombro < tener [todo] patas arriba + tener [todo] mangas por hombro*).

O mecanismo máis común de formación de acrónimos fraseolóxicos é a simple xustaposición ou superposición de unidades fraseolóxicas distintas que comparten un compoñente léxico (frecuentemente, o verbo ou o substantivo máis relevante desde o punto de vista léxico-semántico ou mesmo fónico), que se converte no candidato idóneo para a súa subtracción: *sacar los pies fuera del tiesto < sacar los pies del tiesto (o de las alforjas) + mear fuera del tiesto*. Algunhas veces, ademais da semellanza léxica parcial (lexema común eliminable), as unidades fraseolóxicas formadoras gardan entre si algunha relación semántica (sinonimia, cohiponimia, antonimia, metonimia...): *pagar los patos + pagar el pato + pagar los platos rotos*.

2. Non hai dúbida de que calquera comparación co sistema de creación léxica por acronimia é, en certo modo, ociosa, pois os moi variados e por veces complexos mecanismos de formación de acrónimos léxicos non quedan, nin moito menos, representados na caracterización da acronimia fraseolóxica. Nin sequera un dos máis simples e recorrentes, como é o que esixe a cancelación, por haplofonía, dos sons idénticos⁷ finais da primeira palabra ou dos iniciais da segunda, ou de ámbolos dous a un tempo (do tipo *Moncloaca* = *Moncloa* + *cloaca*, *Trilce* = *triste* + *dulce*), adoita manifestarse como unha vía regular de creación fraseolóxica por acronimia. Non obstante, poderían aducirse os seguintes exemplos, con haplología léxica:

1. *Después, como un cadáver puesto en pie de guerra, clamaría por los campos*

extraído do anuncio do Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (2005) contra a captura de peixes alevíns: «*Sólo los peces grandes comen pezqueñines*». Non obstante, este caso difire daquel en que o acrónimo ou palabra maleta *pezqueñines* se consegue recorrendo á eliminación de material fónico ou amálgama, concretamente a sílaba *pe-*, que abrangue os sons repetidos nas bases conformantes (*pez* + *pequeñines*).

O citado neoloxismo galo indicado por Ph. Dubois tamén representaría un contraexemplo á definición que proporciona Casado Velarde (1999:5086) ó reclamar unha orde «lineal» na combinación das palabras conformantes, condición que o leva a descartar como posibles acrónimos acurtamentos do tipo *taquimeca*, xa citado, ou *polimili* (*político-militar*).

⁷ Este sería, na nosa opinión, o caso máis representativo ou xenuíno, que pode interpretarse como un fenómeno de intersección. Dubois *et al.* (1982: 26-27) propoñen o exemplo de *nauseabondance* = *nauséabond* + *abondance*, similar ó citado *Moncloaca*, aínda que este, mesmo producíndose haplofonía, podería interpretarse como unha simple inclusión (non intersección): *Mon* + *cloaca*, semellante ó que citan Dubois *et al.* (1982) como ilustración do fenómeno de inclusión: *doeil* = *deuil* + *oeil*. Beristáin (1985) cita un exemplo similar, extraído dun anuncio de salchichas «Swan» («*Salchichas hechas a Swantojo*»; v. gr.: *Swantojo* = *Swan* + *antojo*). Non obstante, aquí o solapamento determina dous tipos de inclusións paralelas, pero non simultáneas, a partir do segmento silábico que constitúe a intersección fónica: ben de *Swan* (*Swan* + [*an*]*tojo*), ben de *antojo* (*Sw[an]* + *antojo*). En realidade, o fenómeno de superposición é máis complexo, xa que, foneticamente, *Swantojo* é un calembur do sintagma nominal *su antojo*, coa diferenciación gráfica da maiúscula e do w.

- la paz del hombre [...]* (Blas de Otero)⁸
2. *por favor, decidme qué hora es la de las
lágrimas, sobre todo la de las lágrimas
sin más ni más que llanto...* (Blas de Otero)
 3. *Este país siempre se ha dejado la piel de toro por alguna clase de unidad o de destino.* (*El País*, 29-5-92, p. 84)⁹
 4. *Desde los siete años
oyendo lo mismo a todas horas, cielo santo,
santo, santo, como de Dios al fin obra maestra.* (Blas de Otero)

En 1 as unidades fraseolóxicas que interveñen na formación acronímica (*ponerse en pie de guerra*) son a locución prepositiva *en pie* (que forma colocación ou combinación frecuente co verbo *ponerse*) e a locución adverbial *en pie de guerra*, sendo o segmento de intersección o sintagma preposicional *en pie*. Podería pensarse que se trata, realmente, dun proceso de inclusión e non de intersección: *[[en pie] de guerra]*¹⁰. En 2 é presumible que a estrutura *sin más ni más que* sexa un cruzamento deliberadamente planificado por Blas de Otero da locución adverbial *sin más ni más* e a locución conxuntiva *sin más que / no más que*. O texto de 3 ilustra exemplarmente o proceso de encadeamento das dúas unidades que constrúen o acrónimo: a locución verbal *dejarse la piel* ‘traballar en exceso, esforzarse moito’ e o sintagma nominal idiomático («España») de discutible filiación fraseolóxica *piel de toro*. Corpas Pastor (1996) non dubida en analiza-lo complexo sintagmático *dejarse la piel de toro* como un auténtico

⁸ Este texto e o 4. están recollidos en García-Page (1991a: 81).

⁹ Exemplo citado por Corpas Pastor (1996: 250).

¹⁰ Blas de Otero volve practica-lo mesmo artificio, con maior dose de ludismo, noutros poemas, como ilustra o seguinte fragmento poemático:

*Anda
Levántate,
España.
(Ponte
en pie
de paz).*

A lectura de *ponerse en pie* como un conxunto unitario, aínda que non represente unha locución verbal, vén favorecida pola concorrencia do verbo case sinónimo *levantarse*. O valor lúdico acrecéntase pola intervención conxunta doutras dúas artimañas construtivas: a pausa virtual de fin de verso en relación co encabalgamento sintagmático (García-Page 1991b, 2003: 215-227, 2004b: 161-163) e a ruptura da locución *en pie de guerra*, mediante un antónimo léxico (> *en pie de paz*). O mesmo xogo verbal, pero máis simplificado (o poeta non recorre ó efecto visual e semántico da pausa de fin de verso que creba o sintagma unitario *en pie de paz*), aparece nos seguintes versos:

*Puestos en pie de paz,
Unidos, laboramos.*

Martínez López (1996) cita o mesmo exemplo (o autor utiliza o termo cruzamento de dous fraseoloxismos para se referir ó fenómeno da acronimia):

... los presupuestos del Estado y la reforma laboral que tiene a los sindicatos en pie de guerra (*Tiempo*, xaneiro 1994, p. 3).

exemplo de *fusión* : o substantivo *piel* funciona como elemento de intersección¹¹. A existencia do bloque unitario *piel de toro* descarta a posibilidade de interpreta-lo xogo como unha simple variación creativa conseguida exclusivamente por adición (do sintagma preposicional *de toro*). Blas de Otero volve conxugar en 4 dúas construcións fixas aproveitando o nexa léxico de unión *santo* , a fórmula pragmática que expresa ‘asombro’ *¡Cielo santo!* e o comezo da cita relixiosa *«Santo, santo, santo es el Señor, Dios del universo, llenos están el Cielo y la tierra...»* , que se entoa como oración na misa antes da Consagración.

3. O tipo de cadea fraseolóxica que constitúe o mecanismo de xustaposición con haploloxía léxica que estamos a estudar non difire moito das series encadeadas de colocacións que representan combinacións sintagmáticas do tipo *tributar una calurosa ovación, cosechar un éxito apoteósico, tomar medidas drásticas, incurrir en un error garrafal, guardar estrecha relación, rendir un encendido homenaje, acariciar una remota posibilidad, etc.: tributar un homenaje + homenaje encendido, cosechar un éxito + éxito apoteósico, tomar medidas + medidas drásticas, incurrir en un error + error garrafal, guardar relación + relación estrecha, rendir una ovación + calurosa ovación, acariciar una posibilidad + posibilidad remota, etc.* Corpas Pastor (1996: 119) emprega o termo *concatenación* para a combinación sintagmática *abrir la puerta de par en par* , mentres que Koike (2001: 147-149) fala de *colocacións concatenadas* para secuencias similares ás nosas. Coffey (2001:219) asocia este fenómeno ó mecanismo de *blending* , que ilustra cunha cadea sintagmática similar: *Lavori in corso di formazione* .

4. Sen lugar a dúbidas, a existencia dun compoñente léxico común convértese en escusa suficiente para establece-la superposición de dúas unidades fraseolóxicas, pero, como se indicou antes, este compoñente común non adoita ocupa-la posición final da primeira unidade e a inicial da segunda, de maneira que se constrúa unha cadea fraseolóxica; máis ben é o verbo que encabeza dúas locucións verbais distintas, coma os exemplos que se citan a continuación, ou o substantivo léxica ou semanticamente máis prominente. O feito de pertencer á mesma categoría locucional (nos seis casos seguintes son locucións verbais) e mailo de que constitúan sinónimos ou cohipónimos interfraseolóxicos (6, 8 e 9) son dúas circunstancias favorables á formación de acrónimos deste tipo:

5. *Me pongo a hablar sola por los codos* (Gloria Fuertes)

6. *No os vayáis por las ramas de Úbeda* ¹²

¹¹ Trátase dun caso semellante ó que propoñemos a continuación, no que a escritora combina unha locución (a locución verbal *estar a punto*) e un composto sintagmático de estrutura coordinativa (*punto y aparte*):

Pasé el estado de coma.

Estoy a punto

–y aparte– (Gloria Fuertes)

¹² Exemplo de Mena Martínez (2002: 129).

7. *Pueden darse con una piedra en el pecho* (Nicanor Parra)¹³
8. Se han dejado las pestañas *en la campaña* y *lamentaron que no todos los representantes del sector renovador hayan hecho lo mismo* (*Ideal*, 13-6-94, p.10)
9. *Voy a sudar la tinta gorda*¹⁴
10. *¿Yo? Yo no me gasto ochenta pesetas para pasar calor y luego no ver nada, a mí no me las pegan ni con cola* (M. Caballero Bonald)¹⁵

É abertamente consciente o xogo practicado pola poetisa Gloria Fuertes para forxa-la expresión *hablar sola por los codos* (5); outra cousa é que resulta máis dificilmente defendible que se trate dunha auténtica acronimia fraseolóxica, dada a discutible descrición de *hablar solo (alguien)* como locución. O que está claro é que hai unha ruptura da locución *hablar por los codos* (a través da inserción do adxectivo *sola*), o que provoca a remotivación semántica a partir da segmentación en dous grupos unitarios, co solapamento correspondente do lexema verbal común (*hablar*): *hablar sola* e *hablar por los codos*, aínda tratándose dunha locución semitransparente, pois o verbo *hablar* intervéñ na locución co seu significado recto ‘falar moito’.

En 6 celébrase a comunión de dous fraseoloxismos que constitúen a base de formación do acrónimo, as locucións verbais *irse* (ou *andarse*) *por las ramas* e *irse por los cerros de Úbeda*, que poden considerarse sinónimas ou case sinónimas: ‘desviarse do tema principal, facer comentarios superfluos ou inadecuados’. En 7 son as locucións verbais *darse golpes de pecho* e *darse con un canto* (ou *piedra*) *en los dientes* as bases fraseolóxicas de formación do acrónimo *darse con una piedra en el pecho*, que forxa o poeta chileno Nicanor Parra. Posiblemente, a base semántica común de ‘esfuerzo’ que vincula as locucións verbais *dejarse la piel* (‘esforzarse moito’) e *quemarse las pestañas* (‘estudar con empeño’, ‘esforzarse no estudo’) é a principal causa responsable do cruzamento inconsciente de ambas que representa a expresión *dejarse las pestañas* (8).

Tamén é a relación semántica de sinonimia a razón principal que puido provoca-la creación neolóxica de *sudar la tinta gorda* (9), como cruzamento ou acrónimo de *sudar tinta* e *sudar la gota gorda*, aínda que non debe descartarse a acción que puidera exercer o trazo semántico compartido [+líquido] que permite asociar *tinta* e *gota*. O enunciado de 10 representa un cruzamento das locucións verbais *no pegar ni con cola* e [no] *pegársela* (ou *dársela*) ‘enganar’. Existe, non obstante, unha «irregularidade», posto que aparece o pronome átono *las* co morfema de plural, posiblemente como

¹³ Exemplo citado en García-Page (1991a: 81).

¹⁴ Exemplo de Mena Martínez (2002: 129-130, 2003: [3]).

¹⁵ O exemplo pertence a Martínez López (1996), que o autor cita como «cruzamento»; o fragmento é da novela *Dos días de septiembre*.

auténtico anafórico referido ás pesetas, fronte ó an-anafórico *la/las* de locucións como *diñarla* ou *apañárselas*.

5. Aspecto distintivo non relacionado co proceso creador é que o acrónimo léxico debe ser necesariamente interpretado como unha nova unidade léxica –se se quere, como un tipo especial de composto–, aínda que non se trate máis ca dun hápax léxico irrepetible e condenado ó esquecemento (isto é, que nunca consiga traspasa-la fronteira do individual e ingresar oficialmente no vocabulario da lingua); en cambio, o acrónimo fraseolóxico xa nace co estigma de ser un fraseoloxismo espurio e ilexítimo –ou, mellor dito, de non ser fraseoloxismo–, unha creación bastarda que repudiará a comunidade e, por tanto, co tempo de vida contado: un produto de natureza funxible, de consumo inmediato, destinado a perecer inminentemente. O acrónimo léxico, unha vez sancionado pola comunidade, pode formar parte do acervo léxico colectivo e ser rexistrado nos dicionarios; moitas veces, están chamados a cubrir un baleiro no léxico. O acrónimo fraseolóxico sempre será un hápax ilexítimo ou, se se produce na lingua oral, nin iso, pois normalmente parece no momento en que se emite.

O acrónimo fraseolóxico só pode entenderse como o resultado dun proceso desautomatizador, de creatividade individual, dun xogo consciente e controlado, ou ben froito dun uso equivocado (lapso) da fórmula canónica e consagrada pola tradición. Fronte a outros mecanismos formativos ilexítimos –como a substitución, a supresión ou a adición– que constituíron ó longo da historia –e aínda constitúen na actualidade– vías regulares de produción de variantes fraseolóxicas (mesmo, esporadicamente, poderían chegar a constituílas en calidade de recursos desautomatizadores se se desen as óptimas condicións), a acronimia non parece que actuase nunca como sistema de creación de xenuínas unidades fraseolóxicas, nin sequera de creación de variantes formais. É, pois, só concibible como procedemento «destrutor», xa lúdico e calculado, xa inconsciente e espontáneo¹⁶.

6. Precisamente, estas dúas maneiras fundamentais de formación vanse corresponder con dous tipos de códigos ou sistemas de comunicación: a lingua escrita e a lingua falada do coloquio espontáneo ou non premeditado. A prensa, a publicidade, a literatura... son prolíficas fontes xeradoras de variacións fraseolóxicas creativas (incluída a acronimia). A fala espontánea –especialmente en persoas iletradas, falantes non nativos, xeracións novas, etc.– é o campo ideal para fertilizar acuñacións insólitas ilexítimas nadas por erro. É presumible que sexa aquí onde a acronimia xorde con máis vigor. As formacións neolóxicas forxadas neste medio son difíciles de recoller de xeito que non parezan acuñacións arbitrarias ou caprichos creados *ad hoc* polo estudioso. Vigara Tauste (1998: 103) cita algúns exemplos de acronimia fraseolóxica nados no coloquio:

¹⁶ Esta concepción poñería en dúbida a opinión daqueles fraseólogos que queren ver unha correlación perfecta entre os mecanismos de formación de variantes usuais e maillos mecanismos de formación de variacións libres ou creativas (Sabban 1998: 100, Mena Martínez 2002: 129). A acronimia, como dicimos, nunca produce variantes.

11. *Antonio, no es que yo quiera dorar las orejas..., realmente el récord es tuyo*¹⁷
[*dorar la píldora ‘facer a pelota’ + halagar las orejas (o el oído) ‘adular’*]
12. *Eso sería empezar la casa por la ventana.*
[*empezar (a construir) la casa por el tejado + tirar la casa por la ventana*]

Nós recollémo-lo seguinte testemuño:

13. Corre que pela¹⁸
[*corre que se las pela (ou que vuela) + hace un frío que pela*]

7. Un mecanismo particular de formación de acrónimos fraseolóxicos, e con certo carácter recorrente, consiste na conxunción lineal e inmediata de dous refráns xeralmente bimembres, truncados e acurtados, respectivamente, por apócope do segundo membro e por aférese do primeiro. Tal artificio cumpre estritamente o criterio fixado por algúns autores (p. ex. Casado Velarde 1999) para a formación de acrónimos léxicos baseado na cancelación dos sons finais da primeira palabra e maillos iniciais da segunda. É normal que os refráns seleccionados que actúan de base non teñan en común ningún compoñente léxico marcado:

14. *Cría cuervos y échate a dormir*
[*Cría cuervos y te sacarán los ojos + Ten fama y échate a dormir*]
15. *Fue a por lana y recibió tres tazas*¹⁹
[*El carnero encantado, que fue por lana y volvió trasquilado + Si no quieres caldo, toma tres tazas*]
16. *A palabras necias, ganancia de pescadores* (Antena 3, *Manos a la obra*, 16-1-01)
[*A palabras necias, oídos sordos + En río revuelto, ganancia de pescadores*]
17. *Se cree el ladrón que todo el monte es orégano* (Antena 3, *Manos a la obra*, 2-01)
[*Se cree el ladrón que todos son de su condición + No todo el monte es orégano*]

¹⁷ Este exemplo aparece tamén en Mena Martínez (2003: [2]), co comentario de que «*Antonio Prieto es el nuevo récord de España en los 10.000m*» (Olimpiadas 92).

¹⁸ Curiosamente, Káloustova e Tánych (1998: 126) citan a locución, completamente ilícita, *come que se las pela*, que, a nós, se nos antolla que podería ser un acrónimo de *correr que se las pela + comer como unha lima / que da gusto...* A consecutiva enfática *que se las pela* só forma correlación con *correr*, aínda que é certo que dicionarios coma o DFDEA parecen deixar aberta a porta a outras combinacións ó cualificalo simplemente de intensivo: «Pondera la intensidad con que se realiza la acción que se acaba de expresar»; non obstante, un dos seus exemplos inclúe o verbo *correr*. O erro podería deberse ó feito de que as autoras non son nativas e tal vez o recollen así, de oídas, na rúa.

¹⁹ Estes dous últimos exemplos pertencen a Corpas Pastor e Mena Martínez (2003: 196).

Este mecanismo non sempre se dá en estado puro. O seguinte acrónimo combina os dous procedementos: o truncamento dos membros dos dous refráns orixinarios e maila intersección ou comunidade léxica (a palabra *rey*).

18. *En el país de los ciegos, rey tuerto, rey puesto*²⁰
 [En el país de los ciegos, el tuerto es el rey + A rey muerto, rey puesto]

8. Hai outros tipos de combinación de dúas unidades fraseolóxicas que non producen auténticos acrónimos; trátase máis ben dunha simple xustaposición ou asociación sen solapamento ou redución de material fraseolóxico (salvo que o fraseoloxismo interveña xa nunha versión acurtada, como creación libre autónoma: ex. 20). Si ten en común coa xenuína acronimia o feito de que as unidades fraseolóxicas comparten polo menos un lexema (19-21) ou, cando menos, existe algunha relación semántica (21):

19. *Yo soy el garbanzo negro de mi familia,*
un bala perdida.
¡Y no hay bala perdida que me mate! (Gloria Fuertes)
 [(ser) un bala perdida + (haber) una bala perdida²¹]
20. *Donde no hay harina, ni siquiera de otro costal, todo es mohína, palabra que*
alude al mohín, la mueca o el gesto de disgusto (Sur, 10-9-92, p. 56)²²
 [Donde no hay harina, todo es mohína + Ser harina de otro costal]
21. *La gente dice:*
«Pobres tiene que haber siempre»
y se quedan tan anchos
tan estrechos de miras,
tan vacíos de espíritu (Gloria Fuertes)
 [quedarse tan ancho + (ser) estrecho (ou corto) de miras]

9. Existen, ademais, casos difíciles de clasificar, ás veces porque a manipulación a que foi sometido o fraseoloxismo non deixa transparentar con total claridade as unidades de base:

22. *Y corre de voz en boca*
que la familia que queda
está loca (Gloria Fuertes)
23. *¿Salud? Lo suficiente. ¿Fama?*
Mala. Pero mucha lana (Blas de Otero)

²⁰ Exemplo de Corpas Pastor e Mena Martínez (2003: 196).

²¹ O DRAE (2001: s.v. «bala») non recolle a expresión como tal, senón só o sintagma nominal *bala perdida*, pero asínale o significado de '*bala disparada con desacierto*' (á parte do de '*tarambana*' aplicado a unha persoa). *Haber una bala perdida* é unha expresión bastante frecuente na lingua diaria, aínda que o DFDEA tampouco a rexistra.

²² Exemplo citado en Corpas Pastor (1996: 251). A autora tamén cre que non debe analizarse como fusión.

O texto de 22 podería ser un acrónimo formado pola acción conxunta de *correr la voz* e maila locución adverbial *de boca en boca*, que, á súa vez, representa unha combinación frecuente (*correr de boca en boca*); pero cabe a opción, máis sinxela, de interpretalo como unha simple substitución léxica: *de boca en boca* > *de voz en boca*. A forma fragmentada ou desarticulada con que aparece o refrán *Unos tienen la fama y otros escardan la lana* non impide pensar que se trate do cruzamento do dito refrán coa locución verbal *tener mala fama*. Sen dúbida, é a voz *lana* a que remite inequivocamente ó refrán (dado que *fama* é lexema común á locución citada), que, ademais, encerra o significado de ‘ter (mala) fama’.

Bibliografía

- ÁLVAREZ DE MIRANDA, P. (2006): “Acrónimos, acronimia: revisión de un concepto” en De Miguel, E. *et al.* (eds.): *Estructuras léxicas y estructuras del léxico*. Francfort a. M., Berlín, etc., Peter Lang, 295-308.
- BERISTÁIN, H. (1985): *Diccionario de retórica y poética*. México, Porrúa.
- CASADO VELARDE, M. (1999): “Otros procesos morfológicos: acortamientos, formación de siglas y acrónimos” en Bosque, I. e Demonte, V. (coords.): *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid, Espasa, vol. 3, 5075-5096.
- COFFEY, St. (2001): “Disturbing the Form-Meaning Nucleus of Multiword Units: Data and Issues” en *SILTA* 30:2, 2001, 215-228.
- CORPAS PASTOR, G. (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid, Gredos.
- CORPAS PASTOR, G. e MENA MARTÍNEZ, F. M. (2003): “Aproximación a la variabilidad fraseológica de las lenguas alemana, inglesa y española” en *ELUA* 17, 2003, 181-201.
- COSERIU, E. (1966): “Introducción al estudio estructural del léxico” en *Principios de semántica estructural*. Madrid, Gredos, 1977, 11-86.
- DFDEA (Seco, M. *et al.* eds.) (2004). Aguilar, Madrid.
- DRAE (2001). Espasa Calpe, Madrid.
- DUBOIS, Ph. *et al.* (1982): *La rhétorique des jeux de mots*. Università di Urbino, Urbino.
- GARCÍA-PAGE, M. (1991a): “A propósito de la ‘Ruptura del sistema formado por una frase hecha’” en *NEF* 6, 1991, 71-101.
- (1991b): “En torno al ‘encabalgamiento’. Pausa virtual y duplicidad de lecturas” en *RLit* 53:106, 1991, 595-618.
- (2003): *El juego de palabras en la poesía de Gloria Fuertes*. UNED, Madrid.
- (2004a): “De los fines y confines de la fraseología” en González Calvo, J. M. *et al.* (eds.): *Actas VII Jornadas de Metodología y Didáctica de la Lengua: Las unidades fraseológicas*. Universidad de Extremadura, Cáceres, 23-79.
- (2004b): “Juegos idiomáticos en la poesía contemporánea” en Senabre, R. *et al.* (eds.): *El lenguaje de la literatura. Siglos XIX y XX*. Ambos Mundos, Salamanca, 113-176.
- KÁLOUSTOVA, O. M. e TÁNYCH, K. (1998): “El ‘comer’ en la fraseología rusa-ucraniana-española: apuntes para un diccionario multilingüe” en Luque

- Durán, J. de D. e Pamies Bertrán, A. (eds.): *Léxico y fraseología*. Método Ediciones, Granada, 125-132.
- KOIKE, K. (2001): *Colocaciones léxicas del español actual: estudio formal y léxico-semántico*. Universidad de Alcalá de Henares/Universidad de Tokushoku.
- LÁZARO CARRETER, F. (1984³ [1953]): *Diccionario de términos filológicos*. Gredos, Madrid.
- (1976): “El mensaje literal” en Lázaro Carreter, F. (comp.): *Estudios de lingüística*. Cátedra, Madrid, 1980, 149-171.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, J. A. (1996): La fraseología del español. Acercamiento morfosintáctico, semántico y pragmático. Universidad de Granada, Granada.
- MENA MARTÍNEZ, F. M. (2002): La desautomatización de las paremias inglesas por sustitución: un estudio contrastivo. Universidad de Murcia, Murcia.
- (2003): “En torno al concepto de desautomatización fraseológica: aspectos básicos” en *Tonos. Revista electrónica de estudios filológicos* 5, 2003, 15 págs.
- PALM, Ch. (1995): *Phraseologie: Eine Einführung*. Narr, Tübingen.
- SABBAN, A. (1998): *Okkasionelle Variationen sprachlicher Schematismen. Eine Analyse französischer und deutscher Presse- und Werbetexte*. Niemeyer, Tübingen.
- SERRA, M. (2001³ [2000]): *Verbalia. Juegos de palabras y esfuerzos de ingenio literario*. Península, Barcelona.
- VIGARA TAUSTE, A. M. (1998): “Aspectos pragmático-discursivos del uso de expresiones fosilizadas en el español hablado” en Wotjak, G. (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Vervuert/Iberoamericana, Fráncfort a. M./Madrid, 97-127.

A fraseodidáctica e o *Marco europeo común de referencia para as linguas*¹

Mª Isabel González Rey

Universidade de Santiago de Compostela

O *Marco europeo común de referencia para as linguas* representa un primeiro avance para a didáctica das expresións fixas, ao incluílas como elementos obrigatorios de estudo, ao mesmo título ca o resto dos elementos da lingua que se quere aprender. Porén, o texto comunitario non deixa de mostrar lagoas teóricas que impiden unha posta en práctica eficaz. Estas deben de ser remediadas dende a fraseodidáctica, como campo de autoridade recoñecido nesta materia.

Palabras clave: fraseoloxía, didáctica, expresións fixas.

The *Common European Framework of Reference for Languages* represents a first step forward in the teaching of fixed expressions, since they are included as necessary elements, like the rest of elements involved in language learning. In spite of it, this text presents theoretical gaps that prevent it from being efficiently implemented. Phraseodidactics, as the acknowledged field of study for this issue, must solve such gaps.

Key words: Phraseology, Didactics, fixed expressions.

1. Introducción

Se a importancia da fraseoloxía, como disciplina lingüística, xa non require ser demostrada no plano teórico, moito treito falta aínda por percorrer no plano aplicado, sobre todo no que se refire á súa didáctica. Neste sentido, a sorte desta vertente é moi desigual segundo as linguas e os enfoques, xa que non se corresponden as propostas existentes coa práctica actual². Na realidade, a literatura científica sobre o tema non se

¹ Este traballo encádrase no proxecto de investigación PGIDT04PXIA26302PR, subvencionado pola Xunta de Galicia.

² Ademais, algúns dos estudos realizados sobre a didáctica das expresións fixas presentan certa confusión tanto terminolóxica como conceptual que se reflicten, en ocasións, nas propostas metodolóxicas, segundo observou Carmen Navarro (2003), referíndose sobre todo ao ámbito hispánico.

traduce nunha posta en marcha pedagóxica firme, integrada nos cursos académicos do ensino regrado das linguas, complementada con material didáctico axeitado.

Agora ben, se consideramos a fraseoloxía dunha lingua como aquela parte onde se fixan valores da idiosincrasia dun pobo, comprenderemos a súa importancia na didáctica desa lingua. A experiencia dínos que só se achega o alumno a esa parte na fase final da súa aprendizaxe, nos últimos cursos, por considerala a máis próxima ao status de falante bilingüe. Pero isto supón chegar tarde a unha etapa que debería iniciarse no comezo da aprendizaxe da lingua, xa que ese momento tardío implica non ter o tempo suficiente de asentar unha competencia verdadeiramente activa no uso das expresións fixas. Ademais, moitas veces o alumno nin sequera se interesa por ese “top level”, descartándoo por entender que se trata ou ben dun grao demasiado elevado, ou ben dun eido sen importancia que non necesitará empregar no seu uso cotián da lingua. E nada máis lonxe da realidade xa que a comunicación efectiva cos nativos dun idioma se fundamenta precisamente no dominio da súa dimensión fraseolóxica.

Esta situación lévanos, pois, a preguntarnos sobre o porvir desta aplicación da fraseoloxía, interrogándonos sobre o papel que pode desenvolver no espazo europeo e o modo de mellorar a aprendizaxe das linguas tanto estranxeiras coma maternas.

2. As instrucións oficiais do *Marco europeo común de referencia para as linguas*

A construción de Europa está a percorrer un longo proceso de unificación dos elementos plurais da sociedade, iniciándose primeiro polos factores económicos, como podemos recordar coa posta en marcha do euro o 1 de xaneiro de 2002, despois dunha década de preparativos. Do mesmo xeito, no plano educativo estanse a introducir novas pautas comúns que favorezan o desprazamento estudantil e profesional sen trabas para a integración no espazo europeo de millóns de cidadáns. Un documento recolle estas directrices, nacendo coa vocación de ser unha guía para os sistemas educativos dos países membros da UE: o *Marco europeo común de referencia para as linguas*.

O *Marco europeo común de referencia para as linguas*, elaborado por un grupo de expertos do Consello de Europa, pretende ser un instrumento conceptual e práctico que permita esclarecer os elementos comúns que hai que acadar nas etapas sucesivas da aprendizaxe das linguas, ademais dos medios para conseguilos. Dende novembro de 2001 unha Resolución do Consello da Unión Europea recoméndao para establecer sistemas de validacións das competencias en linguas polos que se describen tanto as capacidades lingüísticas e os saberes mobilizados para desenvolvealos, como as situacións nas que se ten que empregar unha lingua estranxeira. Considérase, pois, unha ferramenta de referencia útil á hora de concibir programas, manuais, probas de exame para docentes, examinadores ou autores de métodos. Pola súa utilidade en amosar un recoñecemento mutuo das cualificacións en linguas que faciliten a mobilidade de estudantes e profesionais, a importancia da súa divulgación compróbase polas numerosas versións que existen a día de hoxe en 19 idiomas: francesa, inglesa, alemá,

finlandesa, friulana, xeorxiana, húngara, italiana, polaca, portuguesa, moldava, serbia, checa, rusa, xaponesa, castelá, catalá, vasca e galega³.

2.1. Os niveis comúns de referencia

Coa finalidade de medir o dominio dun usuario da lingua estranxeira que estuda, o *Marco* establece 6 niveis que se poden resumir en 3, cunha división interna de cada un dos 3 en superior e inferior. Así, o nivel A corresponde ao usuario básico, dividido en A1 (nivel Inicial) e A2 (nivel Elemental); o nivel B atribúeselle ao usuario independente, repartido en B1 (nivel Soleira) e B2 (nivel Avanzado); o nivel C cualifica o usuario competente, e distínguese C1 (nivel Autonomía) e C2 (nivel Mestría).

Estes niveis defínense polo seu carácter flexible e subdivisible. Así, o nivel subdividido en inferior e superior (p. ex. o nivel A en A1 e A2) pode conter unha segunda repartición (p. ex. en A1.1 e A1.2, A2.1 e A2.2), ou introducir un chanzo entre niveis principais (p. ex. A2+ situado entre A2 e B1), coa finalidade de pasar dun a outro dun xeito máis progresivo. Con esta estrutura en ramificacións de niveis, cada institución pode adaptar o seu propio sistema educativo á escala do *Marco* e desenvolver cada nivel ata o grao de profundidade que desexe. Agora ben, o nivel C2 aínda sendo o último referido no *Marco* non constitúe o derradeiro, nin debe ser considerado coma o dun locutor nativo, senón coma o dun usuario brillante que conseguiu a súa aprendizaxe da lingua. Por outra parte, para calquera nivel máis elevado en correspondencia con cursos de formación académica superior ou con fins específicos, enténdese que o nivel acadado de entrada debe ser o C2, podendo ser de maior grao o de saída.

2.2. Do enfoque comunicativo ao enfoque accional

Dende os anos 1970 a didáctica das linguas estranxeiras aplica o enfoque comunicativo ao ensino das mesmas, priorizando a comunicación entre as persoas e colocando o estudante no centro da súa aprendizaxe. Retomando esa mesma finalidade, o enfoque accional, preconizado polo *Marco*, engádelle a idea de “acción” ou de “tarefa” que cumprir nas múltiples situacións nas que se pode atopar un usuario. Este pasa a ser un actor social que debe saber mobilizar todas as súas competencias e todos os seus recursos para conseguir comunicarse en lingua estranxeira. A competencia comunicativa que debe alcanzar nesa lingua esixe que poida demostrar coñecementos, destrezas e habilidades en tres tipos de ámbitos: o lingüístico, o sociolingüístico e o pragmático⁴.

³ As versións francesa (Editions Didier, 2000) e galega (Xunta de Galicia, 2005) serán as que imos seguir para as nosas referencias ao texto comunitario.

⁴ Esta repartición en 3 ámbitos introduce un cambio no enfoque accional con respecto ao enfoque comunicativo, onde se establecen 4: o lingüístico, o estratéxico, o discursivo e o sociolingüístico. O mesmo ocorre cos procesos da competencia lingüística, que son 4 en ambos os dous enfoques, pero con distintas formulacións: no enfoque comunicativo, cóbrense as 4 coas habilidades de comprensión e

As actividades orientadas á consecución da competencia comunicativa abranguen catro procesos: a *comprensión* e *producción* oral e escrita, a *interacción* que implica o intercambio oral e escrito de información entre dúas ou máis persoas, e a *mediación* que supón a reformulación dun texto fonte a unha terceira persoa. Estes procesos deben poder verificarse en ámbitos precisos (persoal, público, educativo e profesional), e en situacións definidas polo lugar, os axentes, os obxectos, os acontecementos e os organismos.

Estas actividades desenvólvense por medio de tarefas, estratexias e textos relacionados cos niveis comúns de referencia. Estes niveis posúen uns descritores que formulan os obxectivos a conseguir segundo 3 metacategorías:

- descritores das actividades comunicativas: recepción, produción, interacción e mediación.
- descritores das estratexias: planificación, compensación, control, corrección.
- descritores das competencias lingüísticas (léxica, gramatical, semántica, fonolóxica, ortográfica e ortoépica), sociolingüística (marcadores lingüísticos de relacións sociais, normas de cortesía, expresións de sabedoría popular, diferenzas de rexistro, dialecto e acento) e pragmática (competencias discursiva e funcional).

Utilízanse estes descritores en cadros que resumen os obxectivos que deben acadar os usuarios dende diferentes perspectivas. Un primeiro grupo de 3 cadros mostra as capacidades xerais que se deben adquirir e a maneira de (auto)avalialas. Así, o primeiro deles recolle dun xeito simplificado as competencias globais (produción e recepción) de cada un dos niveis. Pode ser de utilidade para os usuarios non especialistas e para os profesionais do ensino. O segundo representa un bosquexo que serve de axuda para a autoavaliación dos niveis, destinado aos alumnos que desexen identificar as súas destrezas e o nivel acadado no seu dominio da lingua. O terceiro trata os aspectos cualitativos no uso da lingua falada e permite avaliar as actuacións de expresión oral. En total, nestes 3 cadros chegan a empregarse 68 descritores sobre os 514 do total. O resto está recollido en varios cadros que sintetizan os obxectivos das diferentes compoñentes da competencia comunicativa coa finalidade de describir as capacidades que pode e debe acadar un aprendiz ao longo dos 6 niveis de lingua definidos polo *Marco europeo común de referencia*.

3. A fraseoloxía no *Marco europeo común de referencia*

Como xa é sabido e recoñecido, as expresións fixas forman un conxunto de elementos pluriverbais lexicalizados de natureza moi variada que vai dende as locucións tradicionais ata as paremias. As tipoloxías máis correntes existentes na literatura científica establecen divisións que separan as unidades fraseolóxicas en sintagmas e enunciados a partir dunha perspectiva formal, en expresións idiomáticas e non

produción oral e escrita, no enfoque accional estas mesmas cobren dúas, engadindo as de interacción e mediación (ver infra no texto).

idiomáticas segundo unha perspectiva semántica, ou en fórmulas rutineiras, expresións coloquiais e colocacións, conforme a unha perspectiva pragmática.

Toda esta terminoloxía está sendo empregada ao longo do *Marco europeo común de referencia*. De feito, as constantes alusións ás expresións fixas maniféstanse nos dous planos que caracterizan o documento, o plano analítico, nas súas amplas exposicións conceptuais, e no plano sintético, nos cadros sinópticos onde se recollen os descritores por niveis. Isto demostra que a fraseoloxía ocupa un lugar destacado no *Marco* non só pola súa presenza en termos e conceptos, senón pola repartición das súas unidades nos niveis de acordo co tipo de competencia apuntada.

3.1. O lugar da fraseoloxía na competencia comunicativa

O primeiro dos lugares que ocupan as expresións fixas sitúase no plano analítico, na parte conceptual que trata as compoñentes lingüísticas, sociolingüísticas e pragmáticas da competencia comunicativa.

A) **A compoñente lingüística:** Dentro desta categoría, nas versións manipuladas⁵ podemos observar que as expresións fixas veñen citadas na competencia léxica. Esta componse de elementos léxicos e gramaticais, e as expresións fixas pertencen, segundo o *Marco*, aos elementos léxicos. Estes, á súa vez, divídense en palabras illadas e expresións fixas, polo que estas últimas forman un grupo ben determinado que convén ter en conta. Non obstante, a clasificación destas varía lixeiramente dunha versión a outra, o que nos leva a presentalas por separado.

Na versión francesa, atopamos unha división principal en dúas clases, as “expresións feitas” e as “locucións fixas”, cada unha cos seguintes subapartados (2000: 88):

- 1) As expresións feitas conteñen:
 - indicadores das funcións lingüísticas, como os saúdos: *Bonjour! Comment ça va?*
 - os proverbios: *Un «tiens» vaut mieux que deux «Tu l’auras»!*
 - os arcaísmos: *Aller à vau l’eau*
- 2) As locucións fixas conteñen:
 - metáforas fixas, semanticamente opacas: *il a cassé sa pipe; ça a fait long feu*
 - procedementos de insistencia: *blanc comme neige* = puro; *blanc comme un linceul* = lívido
 - estruturas fixas aprendidas e empregadas coma conxuntos aos que se lles dá un sentido ao introducir palabras ou expresións como: *Pouvez-vous me passer...?*

⁵ Para esta parte do estudo imos empregar as versións francesa e galega do *Marco* coa finalidade de remarcar os fundamentos comúns do documento na súa orixe, mais tamén o grao de liberdade que permite a súa transposición dunha lingua a outra, dunha cultura a outra.

- outras expresións fixas verbais: *faire avec, prendre sur soi...*
- expresións prepositivas: *au fur et à mesure...*
- colocacións fixas compostas por palabras que van a miúdo xuntas: *faire un discours, faire une faute...*

Na versión galega, no entanto, esta mesma listaxe de expresións segue unha clasificación diferente. Así, emprégase un só termo xenérico, *expresións fixas*, subdividido 5 apartados: os enunciados fraseolóxicos, as locucións idiomáticas (inclúense no texto as definicións que a especialista María Álvarez de la Granja⁶ lles dá a ambos os dous tipos de expresións), os esquemas fraseolóxicos, as colocacións e outras expresións verbais con réxime preposicional.

- 1) Os enunciados fraseolóxicos: expoñentes directos de funcións comunicativas, p.ex.: *Encantado de coñecelo, Bos días*, etc.; refráns, proverbios, p.ex.: *Na casa do ferreiro coitelo de pau*; arcaísmos residuais, p.ex.: *Vaia por Deus, Madía leva!, Meu dito, meu feito*.
- 2) As locucións idiomáticas: metáforas lexicalizadas, semanticamente opacas: *pechou o bico* (calou), *quedou de pedra* (quedou abraiado), *estaba nas nubes* (non prestaba atención); intensificadores, ponderativos ou epítetos: *agudo coma un allo* (intelixente); locucións prepositivas (*diante de, por medio de, cara a*).
- 3) Os esquemas fraseolóxicos: conxuntos non analizados nos que se insiren palabras ou frases para formar oracións con sentido: *Por favor, ¿sería tan amable de + infinitivo...?*, *¿Sería posible ...?*
- 4) As colocacións: expresións con palabras que habitualmente se empregan xuntas: *cometer un crime / erro, botar unha man, meter a pata*⁷, etc.
- 5) Outras expresións verbais con réxime preposicional: *contar con, aspirar a, convencerse de, aliñarse con, atreverse a*.

B) A componente sociolingüística: Nesta categoría especificase que a organización cognitiva do vocabulario e a selección de locucións fixas dependen moito das características culturais das comunidades, que é onde se operan a socialización do falante e as súas aprendizaxes. Os distintos elementos que configuran as expresións fraseolóxicas dependen, pois, de factores sociais tales como o status dos interlocutores, a proximidade das relacións e o rexistro do discurso. Nesta competencia entran as

⁶ Cf. *Marco europeo común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación*. Xunta de Galicia, 2005, 166-167, notas 1 e 2.

⁷ Con estes dous exemplos galegos aparece un dos problemas derivados das diferentes versións do *Marco*, ao non coincidir o que se entende por “colocacións”. Tanto na versión francesa (*faire un discours, faire une faute*) como na inglesa (*To make a speech / a mistake*), os exemplos elixidos demostran unha concepción máis restrinxida deste concepto que na galega, onde os exemplos escollidos poderían ser considerados coma locucións idiomáticas nas outras versións.

fórmulas de cortesía que marcan as relacións sociais, as expresións de sabedoría popular, as variedades da lingua segundo o contexto.

Comparando as versións francesa e galega, atopamos unha clasificación concordante, aínda que os exemplos non son estritamente equivalentes nas dúas linguas:

Para o uso e elección de saúdos:

- de recibimento: *Bonjour! Salut!* / Ola, bos días, ¿que tal?
- de presentación: *Enchanté!* / Encantado, ¿Como estás?, Moito gusto.
- de despedida: *Au revoir! À bientôt!* / Adeus, abur, ata logo, ata mañá.

Para o uso e elección de formas de tratamento:

- oficial: *Votre Sainteté, Votre Excellence* / A súa ilustrísima, excelentísimo señor.
- formal: *Monsieur, Madame, Mademoiselle*, empregados sós; *Monsieur ou Madame* + función (*Monsieur le Professeur, Madame la Ministre*) / Señor, señora, doutor, profesor + apelido.
- informal: só o nome (*Jean! Suzanne!*); *Monsieur* + apelido / Xoán, Susana, só o nome de pía, sen forma de tratamento.
- familiar, íntimo: *Chéri, Mon Chou, Mon vieux*, etc. / Parruliño, meu rei, amigo, tío.
- autoritario: só apelido (*Martin!*) / só apelido, como: ¡Pereira, ti por aquí!
- agresivo: *Vous, là-bas!*; *Espèce de* + nome / Parvo, toliño (aínda que na versión galega danlle un matiz cariñoso ao insulto).

Para o uso das expresións de sabedoría popular:

- refráns: *Un «tiens» vaut mieux que deux «Tu l’auras»!* / Na casa do ferreiro coitelo de pao, Na casa do pobre todas son pingueiras.
- locucións idiomáticas: *apporter de l’eau au moulin* / por campar rabiari; saír pitando; saír por pés; saír ao camiño; atar curto; dar con alguén; baixar cabeza.
- comiñas coloquiais: *Un homme est un homme* / Estou po’arrastre.
- expresións de crenzas, por exemplo refráns de tempo atmosférico: *Noël au balcon, Pâques aux tisons* / En maio aínda a vella queima o tallo.
- actitudes, frases estereotipadas: *Il faut de tout pour faire un monde* / Home morto non fai guerra.
- valores: *Qui vole un oeuf, vole un boeuf* / Iso non é un xogo limpo.

Para o uso de rexistros diferentes:

- oficial: *Messieurs, la Cour!* / Fai entrega do premio o Excelentísimo Sr. Presidente da Comunidade Autónoma.
- formal: *La séance est ouverte* / Ten a palabra o Sr. Presidente do....
- neutro: *Pouvons-nous commencer?* / ¿Podemos comezar?
- informal: *On commence?* / ¡Veña! ¿Empezamos xa ou que?
- familiar: *On y va?* / ¡Vale! Ao tema.
- íntimo: *Alors, ça vient?* / ¿Xa, miña raíña?

C) A compoñente pragmática: Dentro desta categoría entran dúas vertentes, a discursiva, é dicir, a capacidade de ordenar un discurso coherente segundo a temática, o principio de cooperación, a estrutura da información, etc.; e a funcional, é dicir, a elección de formas lingüísticas con microfuncións tales coma buscar e ofrecer información factual, expresar e descubrir actitudes, etc., formando enunciados breves, ou ben con macrofuncións como describir, narrar, comentar, etc., formando unha secuencia ás veces ampla de oracións.

No apartado da vertente discursiva, malia non seren explicitamente nomeadas, as expresións fixas poden entenderse como unha das parte das habilidades que o usuario debe mostrar á hora de empregar estratexias de interacción, para reformular ideas con distintos elementos lingüísticos, manter a súa quenda de palabra mentres elabora o que vai dicir, ou ben enlazar frases e crear un discurso coherente mediante unha variedade de conectadores.

Dentro da vertente funcional, as expresións fixas contribúen tamén a demostrar a fluidez de expresión e a precisión de exposición de ideas do usuario. Así a competencia tanto pasiva coma activa destas unidades dálle axilidade ao intercambio con falantes nativos, evitando as situacións críticas de incomprensión e eliminando ambigüidades.

Despois de analizar o lugar que ocupan as expresións fixas nas diferentes compoñentes da competencia comunicativa, importa agora ver máis polo miúdo onde se sitúan con respecto aos niveis do *Marco*.

3.2. A situación das EF segundo os niveis comúns de referencia

O segundo lugar onde se manifestan as expresións fixas resulta ser no plano sintético do *Marco*, é dicir, nos cadros sinópticos que recollen os descritores dos 6 niveis que ofrece. Por razóns de espazo e método imos reducir a variedade de termos explicitados no apartado da compoñente léxica a 4 grupos principais: as fórmulas e expresións básicas, as expresións idiomáticas e coloquiais, os proverbios e as colocacións. Cada grupo é analizado de acordo cos cadros sinalados no punto 2.2.

A) Fórmulas e expresións básicas

Enténdese por fórmulas e expresións básicas frases curtas que se aprenden de memoria para un uso de interacción oral onde prevalecen as microfuncións da compoñente pragmática no apartado das relacións sociais (saudar: *¿Como che vai?*, presentar(se):

¿*Como te chamas?*, despedir(se) *Ata loguiño*, etc...). Introdúcense dende os primeiros niveis da aprendizaxe das linguas, tal e como podemos ver polos descritores presentes nos diferentes cadros.

No cadro da escala de competencias globais indícase que o locutor debe comprender e empregar expresións cotiás de uso moi frecuente xa a partir do nivel A1. No da autoavaliación, o usuario debe recoñecer as expresións máis básicas no nivel A1 no apartado de *Entender-Comprensión oral*, e saber empregar unha serie de expresións para describir persoas e falar de si mesmo no nivel A2 de *Expresión oral*. Dende os aspectos cualitativos do uso da lingua falada, en relación ao repertorio de estruturas que debe saber empregar, o falante ten que utilizar construcións básicas con expresións e fórmulas memorizadas a partir do nivel A2. No C1 xa ten que ter un bo dominio dunha ampla serie de aspectos lingüísticos que lle permitan seleccionar as expresións axeitadas. En relación coa corrección, esíxeselle que empregue con razoable adecuación fórmulas e estruturas de uso habitual asociadas a situacións predicibles a partir do B1. Con respecto á fluidez, ten que manexar e facerse entender con expresións moi breves xa nos niveis A1 e A2.

En resumo, estas fórmulas e expresións básicas son as primeiras frases curtas que o falante aprende a manexar dentro dun patrón de conversas que aparecen a miúdo prefixadas nos manuais xa nas primeiras leccións.

B) Expresións idiomáticas e coloquiais

Enténdese por expresións idiomáticas aquelas que forman unidades expresivas, de sentido non deducible (p.ex. *de contado*, *á espreita*), e por expresións coloquiais aquelas que pertencen a un rexistro de lingua familiar (p.ex. *a fío*, *ás apalpadas*). Ambos os tipos poden ser coincidentes dende o punto de vista semántico e pragmático, pero non necesariamente. De calquera xeito, estas expresións están situadas na maioría dos casos no nivel C⁸. Neste nivel, o derradeiro da escala, tamén chamado Mestría, a competencia comunicativa do usuario achégase á dun nativo, pero sen implicalo. O que si implica é un grao de precisión, propiedade e facilidade no uso da lingua que caracteriza os máis competentes. Entre os descritores dese nivel inclúese o dominio expreso das expresións idiomáticas e coloquiais, debendo ser consciente o falante do nivel connotativo do seu significado.

Así, no cadro da escala das competencias globais, a mestría do usuario debe manifestarse na súa capacidade de expresarse cunha gran fluidez e precisión que lle permitan diferenciar pequenos matices de significado no nivel C2. Pero xa no C1 pideselle un uso flexible e efectivo do idioma, así como saber recoñecer sentidos implícitos. Dende o enfoque da autoavaliación, no apartado da competencia expresiva no intercambio oral, o usuario debe demostrar un bo uso de expresións fixas e coloquiais en calquera conversa no nivel C2. Dende os aspectos cualitativos do uso da

⁸ As expresións idiomáticas veñen sinaladas como elementos que se deben evitar no nivel B (en concreto no B2) por incidir nesa etapa na capacidade de comprensión oral. Tamén se descartan nas conversas informais con amigos nesa fase.

lingua falada, seguen encadradas as expresións idiomáticas no nivel C2, debendo o falante, no apartado do repertorio, demostrar un bo dominio no manexo desas unidades.

Non obstante, obsérvase que as expresións idiomáticas e coloquiais poden ocupar un lugar anterior na escala se imos ao cadro das competencias comunicativas. De feito, dentro das competencias comunicativas de tipo lingüístico, as expresións idiomáticas e coloquiais enmárcanse nos elementos léxicos (e non gramaticais), e deben ser dominadas a partir do nivel C1. Particularmente, dentro das actividades de comprensión xeral de tipo oral do nivel C1, o usuario debe ser capaz de recoñecer unha ampla gama de expresións idiomáticas e coloquiais e apreciar os cambios de rexistro. Máis concretamente no caso do proceso da comprensión audiovisual, esíxeselle ser capaz de comprender películas que empreguen unha cantidade considerable de linguaxe coloquial e de expresións idiomáticas. A partir deste mesmo nivel, nas entrevistas, o falante debe saber facer un bo uso das interxeccións, unidades que nós incluímos dentro da tipoloxía das expresións fixas. Porén, para o dominio dos coloquialismos e rexionalismos, onde se poden dar xiros particulares de uso pouco habitual, hai que esperar ao nivel C2, tanto dentro das actividades de comprensión lectora como das auditivas, no caso de conferencias e presentacións. Dentro do proceso da interacción oral, o usuario debe demostrar tamén no nivel C2 un bo dominio destas expresións e ser consciente dos sentidos connotativos que conteñen.

En definitiva, as expresións idiomáticas sitúanse nos niveis máis altos da aprendizaxe das linguas pola dificultade que presentan, sobre todo no plano da comprensión, xa que o seu sentido opaco obstaculiza a achega analítica do usuario dende os seus coñecementos "canónicos" da lingua, acadados a través dos niveis anteriores.

C) Proverbios

Representan enunciados fixos, propios da cultura de cada lingua, e por ese motivo a competencia paremiolóxica do usuario tan só vén sinalada expresamente na capacidade que debe manifestar con respecto á súa adecuación sociolingüística (p.ex. *Xente nova e leña verde, todo é fume*, empregada nunha situación axeitada, coma introdución ou conclusión ao relato dunha experiencia errada por parte duns mozos). Tendo en conta que estas unidades se distinguen do resto dos elementos fraseolóxicos polas súas características formais e pragmáticas, hainas que integrar no grupo das expresións idiomáticas á hora de buscarlles o nivel correspondente no *Marco*, é dicir o C1 e C2.

D) Colocacións

As colocacións son tipos de locucións fixas, compostas con elementos considerados ás veces como "preferenciais", é dicir, que van unidos polo uso (p. ex. *estrear-se unha película / un vestido / uns zapatos*), pero que tamén poden ser semanticamente restrinxidos (p. ex. *ladrar un can, morder cos dentes, etc.*), e que poden formar parte de discursos de tipo xeral ou técnico. Pola súa estrutura e significado, son elementos que entran dentro da competencia da semántica léxica do usuario, do seu entendemento das relacións internas das palabras.

3.3. Os procesos de aprendizaxe das EF propostos no Marco

Os procesos de adquisición das EF dependen a miúdo do tipo de elementos dos que se está a falar e da situación na que interveñen. De feito, os obxectivos de ensino e aprendizaxe das linguas poden centrarse no desenvolvemento das competencias xerais do alumno con respecto á súa competencia comunicativa, ou ben dunha ou máis competencias parciais relacionadas con operacións funcionais propias dun ámbito dado.

Así, no caso de enunciados fixos relacionados cun comportamento semiautomatizado condicionado polo ámbito dado, tal como no caso dunha recepcionista nunha central de teléfonos, a súa produción vén sendo limitada pola pouca diversidade das tarefas que ten que efectuar. Ao estaren ben delimitadas, a realización destas tarefas repetitivas pode constituír o eixo principal dun obxectivo de aprendizaxe dentro dunha competencia parcial do alumno. O modo de implantar esa aprendizaxe pode seguir unhas pautas concretas:

1. determinar o tipo de ámbito que intervé: público, profesional, educativo ou persoal;
2. fixar o obxectivo principal con respecto a ese tipo de ámbito: a) desenvolver habilidades sociais, b) realizar mellor un traballo, c) axudar nos estudos, ou d) facilitar a vida nun país estranxeiro;
3. encadrar o curso, a materia ou o módulo no marco dunha demanda e oferta precisas de servizos lingüísticos, xa sexan cursos especializados, cursos con fins profesionais, preparación para un período de residencia no estranxeiro, comprensión da lingua de traballadores inmigrantes, etc.;
4. desenvolver as actividades segundo as competencias apuntadas e as súas compoñentes: p. ex. actividades de lingua para a interacción oral, ou de léxico nas compoñentes lingüística e sociolingüística;
5. elixir un enfoque pedagóxico centrado no desenvolvemento de estratexias que permitan a realización das tarefas coa dimensión lingüística correspondente;
6. identificar as expresións lingüísticas fixas adaptadas ás tarefas;
7. fixar un obxectivo comunicativo preciso para empregalas;
8. reformular os resultados variando as competencias apuntadas: orais, escritas, de interacción ou de mediación.

Estas pautas, sinaladas para a adquisición das expresións fixas en situacións de tarefas repetitivas, son válidas tamén para as unidades colocacionais de índole terminolóxica, xa que van moi ligadas a determinados ámbitos profesionais.

No caso da aprendizaxe das expresións fixas nas competencias xerais do usuario, o Marco estipula os seguintes procesos segundo a compoñente lingüística, no apartado do desenvolvemento da competencia léxica:

- mediante a súa simple exposición en textos auténticos orais e escritos;

- mediante a busca en dicionarios ou preguntándolles aos alumnos;
- mediante a súa inclusión en contexto;
- presentándoas con apoio visual;
- mediante a memorización de listas de expresións, coa súa tradución;
- explorando os seus campos semánticos e construíndo mapas conceptuais;
- aprendendo os alumnos a usar dicionarios fraseográficos e recompilacións;
- explicando as súas estruturas e practicando a súa aplicación (expresións de palabras relacionadas, verbos con réxime preposicional, locucións idiomáticas, etc.)
- comparándoas en distintas linguas.

Aínda que o *Marco* inclúe as expresións fixas nos elementos léxicos da comunicación lingüística, considera que poden ser introducidas na competencia gramatical cando se trata, por exemplo, dun esquema fraseolóxico para a inserción léxica (*por favor, pódeme dar....*). Nestes casos, aínda que son consideradas “material complexo”, pódense introducir moi cedo na aprendizaxe da lingua, con tal de que se memoricen.

En canto ás compoñentes sociolingüística e pragmática, nada concreto se contempla con respecto ás EI. Os diferentes usuarios do *Marco* (docentes, examinadores, autores de métodos) son os que deben determinar en que medida se pode deixar que se desenvolvan de forma natural ou ben que métodos e técnicas se deberían empregar para facilitar o seu desenvolvemento.

4. Valoración do tratamento das EI no *Marco*

Este apartado recolle en primeiro lugar a valoración que nos merece todo canto se expuxo ata agora, xa que a nosa intención foi indicar dun xeito obxectivo e estruturado o que manifestan as directrices do Consello da Unión Europea no *Marco*, espalladas en relación coas expresións feitas. En segundo lugar, imos propoñer unhas pautas para a constitución da fraseodidáctica tendo en conta estas directrices.

4.1. Aspectos positivos

O simple feito de incluír a obriga de ensinar, aprender e avaliar as expresións fixas da lingua que se estuda no *Marco europeo común de referencia* debería representar un motivo de gran satisfacción para os distintos colectivos concernidos por elas. En efecto, os primeiros en descubrir a importancia das frases feitas na didáctica das linguas foron os docentes mesmos de linguas estranxeiras, por razóns obvias, xa que, como indica Maria Conca (2005: 79), “o aprendiz dunha LE (Lingua estranxeira) tropeza de contado coa dificultade de descodificar e codificar unha UF (unidade fraseolóxica) que descoñece”. No caso da súa didáctica en linguas maternas, non está tan claro, pois, como segue explicando a autora, “[...] na primeira lingua os falantes apréndenas de forma natural nos contextos de uso e, por iso, non se considerou tan necesario o seu ensino”.

Á parte dos docentes, está outro tipo de especialistas que, situados na perspectiva contrastiva e lexicográfica, contribúen tamén dende a práctica a crear uns instrumentos que axudan a aturar esta situación de precariedade. Por unha banda, as propostas de recolleita e clasificación lexicográfica dan lugar a dicionarios editados en papel ou electrónicos con verdadeira vocación de apoio aos diferentes usuarios de frases feitas. Ademais, a orientación didáctica de moitos deles permite acadar unha competencia pasiva neste tipo de unidades. Por outra banda, as relacións de equivalencias e correspondencias entre unidades fraseolóxicas de sistemas lingüísticos distintos espertan o interese pola comparación, comprensión e asimilación destas unidades. Por este motivo, os enfoques contrastivos en didáctica das linguas, baseados en criterios semánticos ou gramaticais, axudan a adquirilas para unha competencia activa das mesmas.

Pero o verdadeiro paso dado no ámbito da fraseodidáctica vén dende a reflexión científica primeiro, e despois, dende a aplicación metodolóxica ao ensino das linguas tanto estranxeiras coma maternas. De feito, os investigadores en fraseoloxía son os que máis empeño puxeron en demostrar todo o interese que hai en integrar o ensino das expresións fixas no marco da educación regrada das linguas. A reflexión científica neste campo asentou as bases teóricas con traballos realizados en linguas xa pioneiras na fraseoloxía xeral, como o alemán coa obra de B. Wotjak e M. Richter (1988), H.H. Lüger (1997, 2001), S. Ettinger (1998). Tamén de fóra vén a reflexión sobre as demais linguas. Así, para o francés, un alemán foi quen reflexionou primeiro sobre o tema, o xa citado S. Ettinger (1992). Para o español, o húngaro Károly Morvay (1980)⁹ foi quen ofreceu unha proposta didáctica das unidades fraseolóxicas tras botalas en falta ao analizar un manual de ensino do español. A partir de entón, a reflexión gañou os seus propios especialistas en cada lingua¹⁰.

Os desenvolvementos derivados desta reflexión están a seguir un patrón común por parte dos investigadores “aplicados” á didáctica da fraseoloxía:

1. a mención da importancia das expresións fixas dunha lingua;
2. a alusión ás particularidades que representa a súa aprendizaxe segundo o perfil dos alumnos;
3. a denuncia da falta de material pedagóxico ao respecto;
4. a denuncia da falta de metodoloxía didáctica aplicada ao seu ensino;
5. unha proposta para o ensino das expresións fixas.

Estes esforzos, dispersos ata o de agora en linguas distintas e no interior de cada unha delas, parecen atopar, pois, unha saída esperanzadora na inclusión do ensino

⁹ Dato achegado por Mª Ángeles Solano Rodríguez (2005: 384).

¹⁰ A didáctica das unidades fraseolóxicas do castelán e das linguas autonómicas goza dunha vitalidade encomiable dende hai uns anos por parte da comunidade científica española. Unha ollada á literatura máis recente, recensada por María Conca (2005: 76-80), confirma este dato.

obligatorio das expresións fixas no *Marco europeo común de referencia para as linguas*.

4.2. Aspectos negativos

Malia o paso dado, sen restarlle por iso a súa importancia, o *Marco* resúltanos algo tímido en canto ao tratamento dado ás expresións fixas tanto no plano analítico como no plano sintético do documento.

Observamos, no plano analítico, limitacións na teoría que frean dabondo a súa aplicación na práctica docente, como a consideración de elementos léxicos atribuída ás expresións fixas. Isto non deixaría de sorprendernos se non recoñeceramos a tendencia “clásica”, moi tradicional dentro da lingüística francesa (non esquezamos a presenza dos seus especialistas no grupo de expertos que elaborou o texto), de reducilas a unha cuestión de vocabulario¹¹. Aínda que se agradece o esforzo tipolóxico que clasifica as expresións fixas en varios tipos, o status de elemento léxico dado implica varias cuestións:

- son elementos lexicalizados, polo tanto non analizables e en consecuencia, memorizables;
- non forman parte da competencia gramatical, e mesmo aquelas expresións que se inclúen cedo nela deben ser memorizadas;
- non forman parte da competencia fonética, co cal se desbota que poidan ter trazos articulatorios propios.

Outro elemento de crítica construtiva resulta ser a inclusión do tratamento didáctico das expresións idiomáticas exclusivamente na interacción oral, como se non existisen ou non interesara saber empregalas no escrito. Xustifícase esa posición na consideración que lles dan de elementos pertencentes ao rexistro familiar. Isto tampouco nos parece acertado, xa que moitas expresións idiomáticas poden ser dun nivel de lingua elevado, por teren raíces bíblicas, literarias ou técnicas.

En canto ao plano sintético, as secuencias chamadas *expresións básicas* ou *fórmulas* ocupan os primeiros niveis (A1 e A2), pero as *idiomáticas* resérvanse para os niveis superiores (C2), estipulando que se eviten nos niveis anteriores por presentaren problemas de descodificación que obstaculicen a súa aprendizaxe. De feito, no nivel B non queda moi claro o tratamento, xa que por unha parte, indícase que un uso idiomático da lingua pode incidir na capacidade de comprensión xeral do usuario, pero por outra, recoñécese que só o emprego de modismos poucos frecuentes podería presentarlle dificultades na comprensión lectora xeral. O caso é que o dominio das expresións idiomáticas e coloquiais forma parte da máxima competencia comunicativa e por iso se lles reserva o chanzo máis alto da escala. Pero esta valoración contraponse ao feito de que sexa nese derradeiro nivel cando se lle esixe ao usuario unha

¹¹ Esta tendencia resulta ser unha herdanza das teorías da gramática xenerativista que marxinaron o fenómeno fraseolóxico, remitindo ao lexicón.

competencia realmente activa, sen darlle tempo de adquirila previamente, xa que lle recomendan non expoñerse antes ao manexo das expresións.

Por outra parte, nin os refráns nin as colocacións son realmente reflectidas nos descritores e debemos supor que van incluídos, porén, no grupo das expresións idiomáticas. Aquí tamén o peso da terminoloxía¹² inflúe á hora da redacción e tradución do documento.

Por último, o apuntamento do baleiro existente no *Marco* con respecto aos procesos de adquisición das expresións fixas para as compoñentes sociolingüística e pragmática, fronte ás pautas dadas para o seu dominio na compoñente lingüística, revela unha vez máis a prioridade marcada. Isto parécenos indicativo dun desequilibrio no tratamento destas unidades, un desequilibrio que nos devolve á situación na que estabamos ao dicirmos que cada quen debe decidir como facer para integrar esas compoñentes na adquisición das expresións feitas.

5. A fraseodidáctica: elementos constitutivos

A constitución dun campo propio para a didáctica da fraseoloxía require duns elementos recoñecidos por todos aqueles que desexen integralo, tanto dende a investigación como dende a aplicación á docencia, á avaliación ou á fabricación de materiais para editoriais. Por iso, vexamos cales son, empezando por darlle unha denominación.

5.1. Un campo, un nome

A *fraseodidáctica* é o termo co que queremos designar este novo campo na didáctica das linguas, en consonancia coa tradición xermánica que o emprega xa hai tempo con bastante insistencia, como xa vimos¹³. No castelán foi utilizado primeiro por Juan Pablo Larreta Zulategui (2001)¹⁴, e máis tarde por Gloria Corpas Pastor (2003), aínda que sen tocar ningún deles o tema, aludindo tan só ao interese que suporía afondar nel¹⁵. Polo contrario, os investigadores que verdadeiramente se interesaron por el ignoraron esta denominación, á vista da terminoloxía empregada nos seus textos¹⁶: *la didáctica de la fraseología* (Forment Fernández, M.M.), *la enseñanza de las unidades fraseológicas* (Penadés Martínez, I.), *la enseñanza de expresiones coloquiales, modismos...* (Pozo Díez, M.), *un enfoque didáctico de la fraseología* (Ruiz Gurillo, L.), *enseñar las expresiones fijas* (Vázquez Fernández, R., Bueso Fernández, I.), etc. Esta

¹² Así, na versión inglesa do *Marco*, empréganse os termos *idioms* e *folk idioms* para distinguir expresións idiomáticas e proverbios.

¹³ Cf. H.H. Lüger, 1997, 2001; St. Ettinger, 1998.

¹⁴ Ao tratarse dun xermanista, é loxico que o termo “fraseodidáctica” pasara á lingua castelá da súa man.

¹⁵ Nesta obra (2003: 55) a autora limitase a sinalar quen o fixo ata a data da súa publicación, a saber: Kühnert, 1986; Nattinger e DeCarrico, 1988; Lorenz-Bourjot e Lüger, 2001; Panadés, 1999; Wotjak, 1998. Remitimos o lector a este artigo para as notas bibliográficas dos traballos sinalados.

¹⁶ Non proporcionamos aquí ningunha información bibliográfica sobre os traballos destas autoras, para evitar repetir datos incluídos xa nun artigo anterior da nosa autoría, publicado en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6.

dispersión de termos, sendo aínda así moi válidos, non favorece a consolidación do que todos os estudosos pretenden, a saber, a creación dun espazo ben delimitado para a fraseoloxía dentro da didáctica das linguas. Por iso, o termo *fraseodidáctica* contribúe mellor a unificar este eido e a dotalo de entidade.

5.2. Obxectivo e enfoque

Unha vez denominado o campo de acción, cómpre determinar o obxectivo da fraseodidáctica, que consiste obviamente na didáctica da fraseoloxía, pero atribuíndolle un amplo radio de actuación. Por unha banda, debe incluírse neste concepto o ensino-aprendizaxe de todo elemento considerado como unidade fraseolóxica, é dicir, as fórmulas rutineiras, as expresións coloquiais, as locucións idiomáticas, as colocacións e as paremias. Por outra banda, debe formularse a súa didáctica tanto dentro da lingua materna coma nas linguas estranxeiras.

Dende a perspectiva da metodoloxía para a didáctica das expresións fixas, o enfoque accional, preconizado polo *Marco*, ten que aplicarse en todas as compoñentes da competencia comunicativa: lingüística, sociolingüística e pragmática.

5.3. As compoñentes da fraseodidáctica

No eido lingüístico, o tratamento destas unidades, que se atopan entre o léxico e a sintaxe, merece unha consideración á parte, un nivel que certos especialistas chaman o nivel frásico da lingua (termo introducido por Josep Guia), pero que imos propoñer como nivel simplemente fraseolóxico¹⁷. Ademais, a necesidade de atopar un oco propio para o ensino das unidades fraseolóxicas vén reforzada polos avances da investigación lingüística. Así nolo resume Carmen Navarro (2003¹⁸):

[...] para las combinaciones fijas y/o idiomáticas son de gran utilidad los estudios sobre el análisis del discurso y los que se ocupan de construcciones gramaticales¹⁹ y procesos de gramaticalización que nos llegan de la lingüística cognitiva, en los cuales se subraya la necesidad de una gramática que nos permita explicar sea las estructuras sintagmáticas que siguen procesos regulares, sea construcciones "irregulares" pero al mismo tiempo muy usuales en la lengua.

Desbotando a crenza de que a fraseoloxía estea composta por construcións exclusivamente “irregulares”, xa que moitas expresións seguen un patrón de formación totalmente produtivo, o interese pola creación deste nivel provén precisamente desta

¹⁷ Apuntamento de Maria Conca (2005: 77). A proposta de “nivel frásico” parécenos tan interesante coma a de “competencia metáforica” reivindicada por Sanmartín (2000, citado por Carmen Navarro, 2003) para referirse á destreza que debe adquirir un usuario no manexo dos sentidos figurados. Porén, a dimensión gramatical do primeiro e semántica do segundo fainos preferir o termo “nivel fraseolóxico” que implica a ambas.

¹⁸ Cf. a versión electrónica do traballo desta autora: <http://www.ub.es/filhis/culturele/cnavarro.html>.

¹⁹ As teorías de Charles Fillmore e Paul Kay, coa elaboración da súa gramática de construcións, deron cabida ao discurso prefabricado, achegando elementos que axudaron a considerar as unidades fraseolóxicas dun xeito que ía alén dunha simple cuestión de vocabulario.

dobre condición, ao estar composto certamente por elementos propios con trazos definitorios, sen deixar de ser integrantes lingüísticos dun sistema común en uso. Esta dobre condición foi ben resaltada na aplicación didáctica do refrán ofrecida por Mª Rosario Soto Arias e Luis González García (2004: 231-250), unha aplicación dividida en dous enfoques, o enfoque inmanente, encargado de estudar as características de seu ou en relación con outras fontes ligadas ao refraneiro galego, e o enfoque transcendente, convertendo os refráns en materia coa que exemplificar a estrutura da lingua galega. Daquela, nun enfoque transcendente, efectivamente, as expresións fixas poden ser estudadas dende os mesmos elementos lingüísticos ca o resto das formas da lingua, dende a compoñente fonética, léxica ou gramatical, introducindo aquelas que presentan construcións regulares nos primeiros niveis (A1, A2), deixando as irregulares para os niveis máis avanzados (B1, B2). Nun enfoque inmanente, as propiedades particulares das expresións estudadas por tipos ou comparadas coas doutras linguas, xa deben ser tratadas en cursos de mestría (C1, C2).

En canto ás compoñentes sociolingüística e pragmática, deben abordarse antes que a lingüística, xa que o carácter social e cultural das unidades fraseolóxicas prevalece sobre o seu valor de elementos lexicalizados. Isto resulta ser así ao comparalas nun idioma e noutro, onde cada lingua estrutura o seu sistema lingüístico segundo a percepción que fan os seus falantes da realidade. Así, as formulas rutineiras nin se corresponden en todas as linguas (*Como che vai?* GAL, *Qué tal?* ES; *Come vai?* IT; *Ça va?* FR, *How do you do?* IN, etc.), nin teñen necesariamente equivalentes, xa que todo depende da sociedade nas que estean inscritas. Por exemplo, dicir ¡*Que aproveite!* no momento de empezar a comer non é unha expresión que se teña que dicir obrigatoriamente noutras linguas, coma no caso do inglés británico no que, pola súa cultura, non se considera útil dicir nada nesa situación. Isto é máis visible se comparamos sociedades máis afastadas da nosa, como a oriental, na que ten tanta ou máis importancia o xesto que a palabra, chegando mesmo a substituíla. Por suposto, esta reflexión resulta aínda máis evidente no caso das demais expresións fixas, idiomatismos e paremias, profundamente enraizadas na cultura dun pobo.

Aplicando o dito ao eido propiamente sociolingüístico, o estudo das expresións fixas debe vir precedido dunha introdución sobre a sociedade, os costumes, as mentalidades, a cultura implicada en cada tipo. Así, as fórmulas e as expresións básicas deben introducirse coa previa explicación das diferentes situacións que se presentan na vida común do país da lingua que se estuda, ou ben en situacións tipificadas onde interveñen actos de fala sociais, persoais ou profesionais. No caso de expresións idiomáticas ou paremias que son empregadas en textos, prepararemos primeiro o terreo con datos conxuntados (culturais, sociais, biográficos, históricos, etc.) que aclaren o senso e xustifiquen o uso. En canto ás colocacións, unha preparación sobre a temática xeral (p.ex. as expresións sobre as tarefas domésticas), con alusión aos roles das persoas na casa e ás súas responsabilidades individuais, permite afianzar a súa adquisición.

Dende o eido pragmático, o obxectivo para o usuario é acadar a máxima competencia activa, con eficacia e fluidez, nas dúas vertentes, oral e escrita, sexa cal sexa o tipo de produción: descricións, narracións, debates, comentarios, argumentación, etc. É polo tanto o plano máis importante, pola dobre dimensión que comprende, discursiva e

funcional. Del dependerá, pois, o tipo de actividade para acadar o obxectivo inicial de eficacia e fluidez. A competencia activa en expresións fixas necesita non só dun certo tempo para asentalas en forma de actividades e de habilidades, senón tamén para empregarlas dun xeito natural e espontáneo, o que leva anos de práctica. Isto non se obtén chegando simplemente ao nivel C2 dotado dos coñecementos “canónicos” sobre as regras da combinación libre dunha lingua, senón empezando con elas cedo na escala de niveis, como indica Mª Ángeles Solano Rodríguez (2005: 389-390):

[...] es importante aprender las UFs [unidades fraseológicas] a la misma vez que el resto de su léxico, que su gramática, y que su pronunciación, sólo así tendrán posibilidad de ser integradas de un modo natural en el sistema cognitivo del aprendiz. Esto es así porque, en todos los ámbitos de la experiencia humana, una vez que se han aprendido las cosas de determinada manera es difícil y molesto modificarlo [...] Si aplicamos este postulado al aprendizaje de una lengua extranjera, comprobaremos cómo arraiga y sedimenta en nuestro sistema cognitivo el vocabulario inicialmente aprendido, y lo que cuesta substituirlo por sinónimos, léxicos o fraseológicos [...] creemos que es posible y conveniente familiarizar al alumno con las UFs [...] desde un primer momento y no sólo a partir de los niveles intermedios o avanzados.

A afirmación desta autora realizada nun traballo de tese, onde ofrece unha proposta didáctica pensada para alumnos de maxisterio, aprendices de francés lingua estranxeira e futuros docentes en centros de primaria, podería quedar como unha proposta máis, xunto coas que xa existen sen pasaren ao plano da realización. Queda no entanto avalada pola de Carmen Navarro (2003: 102) nestes termos:

Es difícil, aun reconociendo la complejidad que entraña planificar la enseñanza de estas unidades léxicas, compartir propuestas metodológicas que sostienen que la fraseología no puede ofrecerse a alumnos que no posean un nivel medio o avanzado de español²⁰. Al contrario es posible y necesario enseñar un vocabulario que incluya estas combinaciones, de modo gradual, desde el nivel inicial, adoptando como criterios fundamentales la frecuencia de uso, la estructura sintáctica y las capacidades semántica y pragmática.

Esta xa non é unha simple declaración de principios. É o resultado dunha experiencia demostrada coa existencia dun manual para principiantes italófonos, *Amigo sincero* (1998), que introduce locucións e paremias dende as primeiras unidades, case todas contextualizadas, ou ben a partir de exercicios relacionados coa programación xeral da unidade en cuestión.

5.4 Aplicacións por niveis

²⁰ Son desta opinión: Ruiz Gurillo (2000: 259-275); Ruiz Campillo e Roldán (1993:157-165); e García Muruais (1998: 363-368). Avogan, en cambio, pola súa inclusión xa desde niveis iniciais: Gómez Molina (2000: 111-134); Forment (1998: 339-347); Martínez Pérez e Plaza (1992: 123-126), aínda que estas últimas propoñen exclusivamente actividades dirixidas aos niveis intermedio e avanzado. (Nota da autora).

De feito, varias razóns sustentan a posibilidade de aprender as expresións fixas dende cedo e dende calquera dos niveis do *Marco*. Para empezar, as fórmulas rutineiras poden presentar formas tanto simples como complexas, o que non pode limitar este tipo de expresións fixas a un nivel determinado. No caso do galego, a “retranca” que caracteriza o xeito de tratarse a xente debe de terse en conta para non caer nun intercambio de fórmulas calcadas de calquera outra fala recreada nos manuais de linguas estranxeiras. Non é o mesmo despedirse dicindo un simple *Ata loguiño* que dicir ¡*Vai pola sombra!*, ou ben pedirlle a alguén que se identifique cun *¿Como te chamas?* ca dicirlle *E ti, ¿quen ves sendo?*.

O mesmo ocorre coas expresións idiomáticas, as máis presentes e as máis dotadas en recomendacións no *Marco*. No texto apúntase que hai que ignoralas totalmente, por omisión, nos primeiros niveis, evitalas no nivel B, e dominalas no C. A falta de progresión na introdución das mesmas ao longo dos 6 niveis resulta evidente e demostra un descoñecemento das propiedades intrínsecas das expresións idiomáticas como unidades fraseolóxicas. Efectivamente, hainas formalmente regulares e semanticamente transparentes que poderían introducirse cedo na aprendizaxe da lingua. Así, empezando polas equivalentes ás da lingua materna do alumno, poden aprenderse expresións como: *lavar as mans* ou *meter a pata*. As variantes, como *mete-lo zoco*, máis propias da lingua, tamén caben neste nivel. Ademais, moi motivadoras son aquelas que empreguen substantivos do corpo humano, animais, cores ou números. Pouco a pouco, conforme as estruturas se afasten das regras xerais e o senso non sexa deducible, iríase dosificando a exposición do alumno á complexidade desta clase de unidades.

Con respecto ás paremias, chama a atención que se mencionen tan pouco no *Marco* e, porén, parécenos aínda máis necesario introducilas cedo na aprendizaxe, sempre dun xeito progresivo e respectando os principios apuntados para as expresións idiomáticas. A razón é que están a desaparecer da fala de calquera das linguas entre os usuarios nativos por motivos evidentes: a cada vez máis urbanizada vida dos novos (son unidades que pertencen ao mundo rural, á sabedoría popular), a desagregación das familias (a transmisión facíase de pais a fillos), a menor convivencia dos grupos familiares (avós e netos, todos vivían baixo o mesmo teito), o illamento dos grupos sociais (a convivencia do mundo rural xuntaba a xente), os cambios nos hábitos de diversión (os xogos son agora máis individuais), etc. Cheas de valores e de historia, as paremias representan non só un material lingüístico interesante para o estudo intra e interlingüístico das estruturas das linguas senón tamén unha ocasión de profundar nas súas culturas, e iso dende o comezo da aprendizaxe.

En canto ás colocacións, non está o seu nivel de competencia lingüística expresamente estipulado no *Marco*. Ao tratarse de grupos de palabras que presentan un grao de fixación medio, situado entre as combinacións libres e idiomáticas, o seu estudo podería introducirse, no entanto, en calquera dos niveis, segundo o tipo de discurso. Así, no eido da lingua xeral, expresións coma *cometer un crime* ou *cometer un erro* poden atoparse e empregarse cedo na aprendizaxe. Porén, dentro das linguas con fins específicos (a lingua do turismo, das finanzas, da medicina, do dereito, etc.), as colocacións adquiren o status de secuencias terminolóxicas, e polo tanto requiren

coñecementos lingüísticos previos. Así, se o usuario decide achegarse a textos específicos dentro da súa especialidade profesional pode facelo a partir do nivel B2, empezando por consultar o dicionario, ata incorporalos na súa competencia activa nos niveis máis altos.

Pensamos, pois, que as expresións fixas poden ser perfectamente estudadas dende o nivel máis baixo ata o máis elevado, cunha introdución lingüisticamente progresiva que siga criterios metodolóxicos baseados nun contínuum que vaia da regularidade á irregularidade formal e da transparencia á opacidade semántica. Deste xeito as compoñentes sociolingüística e pragmática irán á par coa lingüística, prevendo unha contextualización axeitada por parte dos docentes e dos autores de material didáctico.

Isto lévanos a tratar os puntos centrais da fraseodidáctica: a formación do docente, a elección do mínimo fraseolóxico, a preparación de material didáctico.

5.5. Os piares da fraseodidáctica

Se xa nos quedou claro que o alumno necesita expoñerse dende cedo e de xeito progresivo ao uso das expresións fixas, o importante agora é que o docente teña unha conciencia clara do que ten que facer. A situación máis común describenola Carmen Navarro (2003):

Así, el profesor que decide trabajar en el aula las UFS se encuentra desorientado respecto a las combinaciones que tiene que trabajar y de acuerdo con qué criterios.

Efectivamente, a desorientación por unha parte, e o seguimento do que xa está feito por outra, leva o docente a tratar a cuestión fraseolóxica dun xeito marxinal. Para situala no centro, ao igual ca os demais elementos da lingua, ten que ter un espazo concreto en todos os aspectos que lle incumben ao profesor: a responsabilidade dos seus propios coñecementos, e máis dos medios elixidos para acadalos e transmitilos. Por iso debe impoñerse primeiro comprender o feito fraseolóxico, aprender as súas compoñentes, diferenciar as súas unidades e dominar o seu uso. Todo isto require unha preparación xa integrada na súa formación académica ou continua. Por este motivo, a fraseodidáctica ten que dotarse de entidade dentro dos planos de estudo das linguas dos formadores e futuros formadores, se queremos que cheguen a transmitir ese coñecemento aos discentes máis pequenos ou estranxeiros. O papel do docente, neste sentido, é relevante na sociedade actual na que desaparecen cada vez máis os roles familiares, encargados tradicionalmente de transmitir a fala idiosincrática fronte á lingua “estándar” da escola.

En canto aos medios para transmitir ese coñecemento, os autores do escaso material didáctico fraseolóxico existente no mercado non sempre son os propios docentes senón profesionais que se dividen en dúas categorías: ou ben son os encargados de confianza dunha editorial, —a miúdo non cambian aínda que cambie o produto encargado— ; ou ben son os mesmos especialistas en fraseoloxía os que achegan as súas propostas, —a miúdo de xeito restrinxido ao estudo dun tipo de unidade fraseolóxica—. O resultado desta situación desorganizada consiste, por unha banda, nunha oferta desigual de

dicionarios fraseolóxicos que non distinguen entre o público ao que se dirixen (o custo dese produto esixe unha ampla marxe de “clientes”), por outra banda, nunha carencia absoluta de manuais (libros de texto e de exercicios) pensados para o ensino desa materia. E, por parte, a “tradición” na didáctica dunha lingua, ao basearse moito no emprego dese tipo de material, torna a situación aínda máis complicada dende que se implantou a gratuidade dos libros na escola, xa que as editoriais arriscan cada vez menos con novos produtos. Isto implica o labor do docente como impulsor de enfoques innovadores se quere introducir cambios na súa doxa diaria²¹. Como vemos, volvemos chamar ao seu sentido da responsabilidade en canto a decidir que ensinar e como.

Esta falta de previsión na formación docente e na composición de material pedagóxico pódese corrixir agora a partir do que vén estipulado no *Marco europeo común de referencia*, xa que resulta ser unha guía para todos os axentes implicados no ensino das linguas: profesores, examinadores e autores de manuais. Cómpre, pois, reunir os puntos de vista de todos no que toca ás expresións fixas e poñer en común unha estratexia de ensino, avaliadora e metodolóxica que homoxenice o campo da fraseodidáctica. Mediante unha comisión de expertos, composta por especialistas do campo da investigación fraseolóxica e por usuarios do *Marco*, determinaríanse os puntos comúns que habería que acadar segundo os obxectivos de cada quen.

Os principais principios que se debería tratar serían:

- os tipos de unidades fraseolóxicas por nivel, seguindo un contínuum baseado en criterios de regularidade formal e transparencia semántica;
- mínimo fraseolóxico por tipo, determinado pola frecuencia de uso e clasificado segundo os rexistros de lingua;
- as competencias apuntadas e xerarquizadas conforme aos niveis: competencia pasiva, competencia activa e competencia selectiva (non todas as expresións que se comprenden e se saben usar deben de ser empregadas);
- as actividades pedagóxicas que permitan a adquisición das unidades en consonancia cos tipos de unidades, cos niveis e coas competencias;
- a preparación de material didáctico nuclear (manuais) e de apoio (cadernos de exercicios e dicionarios).

A posta en común destes principios reitores da fraseodidáctica permitirá vertebrar o campo e dotalo de entidade. Cabe esperar que se o *Marco* tivo en conta as achegas das investigacións sobre fraseoloxía procedentes da comunidade científica ao punto de introducir o estudo das expresións fixas nas súas recomendacións, a fraseodidáctica, constituída como un campo de autoridade con dereito a intervir, pode chegar a ser un

²¹ O espazo que queda libre de imposicións económicas e profesionais para a fraseodidáctica, dentro dunha realidade práctica, resulta ser, en definitiva, o ciberespazo. Aí atópase unha oferta dispersa, pero sempre en movemento, de exercicios, glosarios e conceptos que poden axudar puntualmente.

interlocutor que deba terse en conta nas aplicacións do texto comunitario nos diferentes sistemas educativos aos que vai dirixido.

5. Conclusións

A didáctica das expresións fixas en lingua materna ou estranxeira resulta ser hoxe en día unha cuestión pendente de resolver, á vista dos estudos realizados chamando a atención sobre ela sen que sexan levados verdadeiramente á práctica, nin tomados en conta nos sistemas educativos. Xa que non se consegue moito ou nada con reclamar ese tratamento dende a base, é dicir por parte dos propios docentes e fraseólogos de xeito individual e illado, hai que dirixir os esforzos dende o cume da pirámide, onde se toman as decisións que logo se implantan na doxa diaria. Por ese motivo, o *Marco europeo común de referencia para as linguas* representa unha grande ocasión de enxergar un futuro esperanzador para a didáctica das expresións fixas, xa que as incorpora nos elementos obrigatorios que o usuario dunha lingua debe posuír se quere demostrar unha formación plena, de máxima calidade.

Non obstante, malia o desenvolvemento dunha clasificación de expresións fixas na parte conceptual do texto comunitario, o seu tratamento desigual na parte aplicada por competencias amosa un descoñecemento das características inherentes dos diferentes tipos, xa que saen privilexiadas as expresións idiomáticas sobre os refráns ou as colocacións. Por outra banda, a falta de correspondencia na atribución de niveis para a súa incorporación didáctica evidencia unha confusión conceptual importante, posto que as formulas rutineiras non sempre se caracterizan por unha simplicidade estrutural ou unha transparencia semántica que as fagan aptas tan só para principiantes. Do mesmo xeito, hai expresións idiomáticas ben sinxelas que poderían ser aprendidas dende as etapas iniciais da aprendizaxe dunha lingua. O criterio de aplicación seguido polo *Marco* resulta, pois, errado e necesita revisarse dende a óptica da fraseodidáctica.

Coa finalidade de establecer principios de autoridade entre os seus partidarios, dispersos na actualidade en propostas illadas, e principios de referencia para os seus futuros usuarios (docentes, avaliadores e autores de material editorial), desorientados por falta de premisas adecuadas, a fraseodidáctica debe constituírse como un campo dotado de elementos propios, susceptible de adecuar o paso das directrices do *Marco europeo común de referencia* aos sistemas lingüísticos de cada lingua dos países membros.

6. Bibliografía

- CONCA, M. (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 7, 2005, 75-89.
- CORPAS PASTOR, G. (2003) : *Diez años de investigación en fraseología : Análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Iberoamericana-Vervuert, Madrid-Frankfurt am Main.
- ETTINGER, ST. (1992) : “Techniques d’apprentissage des expressions idiomatiques”, en G. u.a. Dorion (ed.), *Le français aujourd’hui : une langue à comprendre*. Diesterweg, Frankfurt, 98-109.

- (1998): “Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik” en W. Eismann (ed.), *Europhras 95. Europäische Phraseologie im Vergleich : Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*. Brockmeyer, Brochum, 1998, 201-217.
- GONZÁLEZ REY, Mª I. (2004) : “A fraseodidáctica : un eido da fraseoloxía aplicada” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 6, 2004, 113-130.
- LARRETA ZULATEGUI, J. P. (2001) : *Fraseología contrastiva del alemán y el español. Teoría y práctica a partir de un corpus bilingüe de somatismos*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- LÜGER, H. H. (1997): “Anregungen zur Phraseodidaktik” en *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 32, 1997, 69-120.
- LÜGER, H. H., LORENZ BOURJOT, M. (2001): “Phraseologie und Phraseodidaktik” en *Französisch heute* 4, 200, 462-464.
- NAVARRO, C. (2003): “Didáctica de las unidades fraseológicas”, en Mª V. Calvi e F. San Vicente (eds.) (2003): *Didáctica del léxico y nuevas tecnologías*. Mauro Baroni Editore, Viareggio, 95-107.
- SOLANO RODRÍGUEZ, Mª A. (2005) : *Unidades fraseológicas francesas. Estudio en un « corpus » : la « Pentalogía de Belleville » de Daniel Pennac. Planteamiento didáctico*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alicante.
- GONZÁLEZ GARCÍA, L. E SOTO ARIAS, Mª R. (2004) : “Aplicacións didácticas dos refráns” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 6, 2004, 231-250.
- WOTJAK, B. e RICHTER, M. (1988) : *Sage und Schreibe (deutsche Phaseologismen in Theorie und Praxis*. Langenscheidt, Leipzig.

Problemas relacionados coa determinación da forma «canónica» nunha base de datos de refráns franceses (*DicAuPro*)

Jean René Klein¹

UC Louvain

Neste artigo examínanse os criterios mediante os que se pode determinar a «forma canónica» de 1500 refráns (e as súas 25.000 variantes) listados no *Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français* (*DicAuPro*). Preséntanse varias posibilidades ilustradas con táboas de variantes de *DicAuPro*.

Palabras clave: paremioloxía, lexicografía, base de datos.

This paper examines the criteria according to which the 'canonical form' of 1 500 proverbs (and their 25 000 variants) listed in the *Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français* (*DicAuPro*) can be determined. Various scenarios are presented and illustrated with variants tables from *DicAuPro*.

Key words: paremiology, lexicography, data base.

1. Descrición do proxecto

O proxecto *DicAuPro* (*Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français*)² consiste na realización dunha base de datos informática dos refráns franceses recollidos no dicionario de Littré, no *Larousse du XXe siècle* e no *Grand Larousse encyclopédique*. Esta empresa tivo a súa orixe nunha trintena de memorias sobre os refráns franceses realizadas recentemente baixo a dirección de André Goosse. A falta

¹ Tradución de Beatriz Vizcaíno Pena e Leopoldo Cañizo Durán.

² Este proxecto naceu en 1999 a partir da colaboración entre os membros do CELEXROM (Centre d'étude des lexiques romans, Université catholique de Louvain), Monique Coppens D'eeckenbrugge, Fiorella Flamini, Jean René Klein, Jean-Marie Pierret e Mirella Conenna, profesora da Universidade de Bari. Evidentemente, as consideracións que seguen arrequereron coas numerosas conversacións que mantiven con estes meus colegas.

de tratamento informático, estes traballos consagrados á descrición sistemática dos refráns franceses, non explotables na súa forma orixinal, corrían o risco de se perderen.

Esta base de datos, en vía de ser rematada, ofrece a primeira documentación de cada unha das variantes dende a Idade Media. A este efecto foron examinados os grandes dicionarios franceses, dende 1606 (Nicot) ata o século XX, os dicionarios históricos, as compilacións de refráns dende a Idade Media ata o século XX e as edicións de textos literarios provistas de listaxes de refráns. Deste xeito, dispoñemos dun corpus de máis de 1500 refráns, que representan máis ou menos 25.000 variantes.

Non era a nosa intención entregarnos a un precipitado traballo de informatización ó xeito das compilacións desprovistas de calquera referencia, coma as que abundan en Internet. Base de datos automatizada que, por suposto, estará dispoñible en formato CD-ROM, *DicAuPro* permitirá, mediante enlaces, efectuar diferentes tipos de buscas orientadas (unidades lexicais, datas, fontes, etc.). Ademais, o traballo foi realizado seguindo un estrito protocolo de rexistro no que se respectan tódalas esixencias filolóxicas. O principio reitor é que todo usuario poderá, mediante informacións sobre o autor, a obra e as referencias precisas desta, chegar á fonte de calquera refrán presentado. Ademais da referencia ó autor, unha cela «oeuvre» sinala os títulos das obras literarias, os dicionarios e as compilacións de refráns; con respecto á cela «références», esta precisa a edición utilizada ou, no seu defecto, a fonte, cando se trata dunha citación de segunda man. Para as datacións, foi preciso distinguir unha data de rexistro (data precisa ou aproximada na que a variante puido ser documentada) e unha data de clasificación (que lle permite ó ordenador establecer unha orde cronolóxica). Calquera usuario da base de datos poderá verificar a través do protocolo a pertinencia da maneira en que a entrada se rexistrou, e terá así mesmo a posibilidade de verificar tódalas documentacións de variantes remitíndose á extensa bibliografía xeral, na que se recollen tódalas obras mencionadas (coas súas abreviacións) no *DicAuPro*: dicionarios, compilacións de refráns, ensaios sobre os refráns, edicións de textos literarios, etc.

É preciso destacar que estas variantes (entre as que están comprendidas as variacións gráficas) representan unicamente as primeiras documentacións dunha *forma proverbial* en particular e non son necesariamente, xa que logo, testemuños da vitalidade real de tal forma na época en cuestión. Exemplo disto é a táboa seguinte, na que se inclúen as variantes do refrán: *Qui a peur des feuilles n'aille au bois*. A forma canónica escolleita (que será sempre indicada en negriña), unha das formas sinaladas por Littré (s.v. *bois*), documentada dende 1595, impúxose sobre formas posteriores: é esta a que atopamos actualmente no TLF e no GRob 2001.

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Qui aura paour des feuilles ne voise point au boys	P		Estienne Legris	Mor 1827	av. 1444	1443

2	Qui a paeur des feuilles ne voise point au bois	P		Prov. gal.	s.v. qui	1519	1519
3	Qui a peur des feuilles ne voise point au bois	P		Meigret	Dejardin, 1891-1892, 306	m. XVIe s.	1550
4	Qui aura paour des feuilles ne voise point au bois	P		Goedthals	: 78	1568	1568
5	Il ne faut pas aller au bois qui craind les feuilles	P		Meurier	: 105	1578	1578
6	Qui a peur des feuilles n'aille au bois	P		Supplément du Catholicon	Satire Ménippée, éd. Tricotel II : 21	1595	1595
7	Qui a peur des fueilles ne voyse point au boys	P		Nic		1606	1606
8	Qui a peur des feuilles ne doit aller au bois	P		Cotgr		1611	1611
9	Qui craind les feuilles, ne doit point aller aux bois	P		Garnier	: 100	1612	1612
10	Qui a peur des loups ne doit point aller aux bois	P		Garnier	: 100	1612	1612
11	Qui a peur des feuilles ne doit point aller aux bois	P		Garnier	: 100	1612	1612
12	Il ne faut pas aller au bois si lon craind les feuilles	P		Loyselet	lettre I	1617	1617
13	Il ne faut pas aller au bois qui a peur des feüilles	P		OudC	s.v. feuille	1640	1640
14	Qui a peur des feuilles ne doit point aller au bois	P		Fur	s.v. feuille	1690	1690
15	Il ne faut point aller au bois qui a peur des feuilles	P		Fur	s.v. peur	1690	1690
16	Qui craint les feüilles n'aille pas au bois	P		Ac		1694	1694
17	Qui a peur des feüilles n'aille point au bois	P		Ac		1694	1694
18	Qui a peur des feüilles ne doit point aller au bois	P		Ac		1694	1694
19	Qui craint les feuilles n'aille pas au bois	P		De Backer	s.v. bois	1710	1710

20	N'aille au bois qui a peur des feuilles	P		Ac		1718	1718
21	N'aille au bois qui a peur des feuilles	P		Ac		1740	1740
22	Qui a peur des feuilles n'aille point au bois	P		Ac		1740	1740
23	Il ne faut point aller au bois quand on a peur des feuilles	P		Le Roux	II : 138	1752	1752
24	Qui a peur des feuilles ne doit pas aller au bois	P		Panckoucke	: 85	1758	1758
25	Qui a peur du loup ne va pas au bois	P		Méry	II : 57	1828	1828
26	Quand on a peur des loups, il ne faut pas aller au bois	P		Hennebert	: 176	1868	1868
27	N'aille au bois qui craint les feuilles	P		Düringsfeld	I : 277	1872	1872
28	Qui craint les feuilles n'aille point au bois	P		Düringsfeld	I : 277	1872	1872
29	Qui a peur des feuilles n'aille pas au bois	P		Demarteau	II : 560	1889	1889
30	Qui a peur des feuilles n'entre au bois	P		Loquet	: 51	1890	1890
31	Qui a peur des feuilles ne va pas au bois	P		Pradez	: 288	1927	1927
32	Il ne doit point aller au bois qui craint les feuilles	P		Vibraye	: 75	1934	1934
33	Qui a peur des loups ne doit point aller au bois	P		Vibraye	: 75	1934	1934

2. O problema das formas «canónicas»

Como para calquera dicionario, a natureza e a forma das entradas que han figurar na nomenclatura –neste caso, a forma do refrán que servirá de entrada na táboa de variantes– é unha cuestión non sempre doada de resolver. No caso particular dos refráns, que fan, por definición, parte da tradición, determina-la variante máis común ou de uso máis corrente na actualidade require un atento exame dos testemuños

dispoñibles. Ó non se poñeren de acordo os dicionarios recentes³ sobre o predominio dunha forma determinada, o ideal sería dispoñer de estudos sobre a utilización real das formas proverbiais por parte dos usuarios contemporáneos. Para o caso do francés, non dispoñemos máis que dos datos achegados polo artigo de Pierre Arnaud (1992), que realizou unha investigación sobre o uso de 415 refráns. Unha consulta en *Google* pode constituír un índice da vitalidade actual dunha forma determinada, sempre e cando verifiquemos que non se trata de listas baseadas en antigas compilacións, senón de documentacións na prensa ou en textos recentes.

Pareceunos importante, así, precisa-los criterios que nos permitiron ata agora escolle-la forma canónica máis apropiada, decisión que resulta difícil para os refráns menos vivos na nosa época. Estas escollas serán ilustradas mediante algúns exemplos-tipo tirados do corpus.

Daremos conta en primeiro lugar dos refráns do Littré, e a continuación daqueles que non figuran neste dicionario e que foron estudados a partir de dous dicionarios do século XX (*Lar. du XXe siècle* e *Grand Larousse encyclopédique*).

Refráns que figuran no Littré

Caso nº1 : O Littré achega unha única forma dun refrán

Tres posibilidades:

1. A forma do Littré non figura nos dicionarios recentes →adóptase como forma canónica.

Ex : FC : *À chevaux maigres vont les mouches*

On fait tomber les charges plutôt sur les petits que sur les grands (Li, s.v. maigre). Les pauvres, les affligés sont plus exposés que d'autres aux mauvaises chances (Li, s.v. mouche).

5 variantes no *DicAuPro*:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
----	----------	------	--------	-------	--------------	-------------------	-------------

³ No posterior citados deste xeito :

Ac⁹ : *Dictionnaire de l'Académie Française*, 1992-.

GLE : *Grand Larousse encyclopédique*, 1960-1964.

GDEL : *Grand dictionnaire encyclopédique Larousse*, 1982-1985.

TLF : *Trésor de la langue française*, 1971-1994.

GRob. 2001 : *Le Grand Robert de la langue française*, 2001

PLi 2005 : *Le Petit Larousse illustré*, 2005

NPR 2006 : *Le Nouveau Petit Robert*, 2006.

1	Aux chevaux maigres va la mouche	P		Baïf	Euvres en rime, éd. Marty-Laveaux V : 78	1581	1581
2	Les mouches vont toujours aux chevaux maigres	P		Cotgr		1611	1611
3	A chevaux maigres vont les mouches	P		Fur		1690	1690
4	A cheval maigre vont les mouches	P		Cahier	374	1856	1856
5	Aux chevaux maigres vont les mouches	P		Pradez	: 30	1927	1927

A cronoloxía achegada polo *FEW* (VI, 3, 248b) –de Furetière 1690 a Larousse 1949– mostra sen dúbida que o refrán xa non está vivo. Observemos que as formas «aparentemente máis recentes» sinaladas na táboa non constitúen necesariamente un índice de vitalidade, dado que certas compilacións de refráns confórmanse con reproducir formas recollidas por veces en fontes relativamente antigas.

2. *A forma do Littré está presente nas obras modernas → adóptase como forma canónica.*

Ex : FC : *À bon chat, bon rat*

Bien attaqué, bien défendu (Li, s.v. bon).
La défense vaut l'attaque (Li, s.v. chat).
Se dit en parlant de celui qui sait se bien défendre, quand on l'attaque (Li, s.v. rat).

12 variantes no *DicAuPro*, entre as cales:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	A mau chat mau rat	P			FEW VI (1) : 124a	XIIIe s.	1250
9	A bon chat bon rat	P	Cholières	Matinées	V, Oeuvres, éd. Tricotel I : 180	1585	1585
12	A mauvais rat mauvais chat	P		Lar XIX		1867	1867

Este exemplo amósanos claramente que á forma adoptada por Littré (Cholières, 1585), plenamente común nos nosos días, seguírona eventualmente outras (v. Lar XIX) que non sobreviviron ó uso moderno.

3. A forma do Littré difire das obras recentes → adóptase unha forma presente nas obras recentes

Ex. (1): *Un bon averti en vaut deux* (Li)

FC : *Un homme averti en vaut deux*

Celui qui a été prévenu, à n'en pas douter, de ce qui peut lui arriver, est doublement sur ses gardes (Li, s.v. averti).

13 variantes no *DicAuPro* :

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Ung homme advisé en vault deux	P	Rabelais	Pantagruel	IX bis, éd. Saulnier : 63	1532	1532
2	Un adverty en vaut deux	P	Charron	De la sagesse	Lac, s.v. adverty	1601	1601
3	Un aduerti en vaut deux	P		Passe-par-tout des pères jésuites	DDL 38, s.v. averti	1606	1606
4	Une personne avertie en vaut deux	P		Ramonneurs	IV, 7, éd. Gill : 121	ca 1624	1624
5	Un homme adverty en veut deux	P	Gantez	Entretien des musiciens	DDL 19, s.v. averti	1643	1643
6	Un homme adverti en vaut deux	P	Gantez	Entretien des musiciens	DDL 19, s.v. averti	1643	1643
7	Un adverti en vaut deux	P		De Backer		1710	1710
8	Un bon adverti en vaut deux	P		Ac		1718	1718
9	Un averti en vaut deux	P		Ac		1718	1718

10	Un bon averti en vaut deux	P		Le Roux		1752	1752
11	Bon averti [...] en vaut deux	E	Fabre d'Eglantine		Lar XIX, s.v. averti	1794+	1794
12	Un homme averti en vaut deux	P		La Mésangère	: 150	1821	1821
13	Qui dit averti dit muni	P		Amory de Langerack		1865	1865

Para este refrán, as obras de referencia (GLE, GDEL, TLF, PLi 2005, NPR 2006, Arnaud 1992) son unánimes ó escolleren a FC. É de subliñar que o dicionario da Academia, na súa 9ª edición, substituíu esta variante por *Un bon averti en vaut deux*, única forma presente na 8ª edición (1935).

Ex. (2) : *Pierre qui roule n'amasse pas de mousse* (Li)

FC : *Pierre qui roule n'amasse pas mousse*

Il ne faut pas changer constamment, il faut se fixer, si l'on veut profiter (Li, s.v. mousse).
Celui qui change souvent de métier, de profession, ne fait pas fortune (Li, s.v. pierre).
Il faut être constant dans une profession pour y faire fortune (Li, s.v. rouler).

29 variantes dans *DicAuPro*, entre as cales :

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Pierre volage ne keult mousse	P		Prov. Au vilain	Mor 1634	ca 1180	1180
12	Pierre souvent muée n'attire point mousse	P		Nic	Appendice : 11	1606	1606
13	Pierre qui se remue n'accueille point de mousse	P		Cotgr		1611	1611
17	Pierre qui roule n'amasse point de mousse	P		OudC	s.v. pierre	1640	1640
19	Pierre qui roule n'amasse pas de mousse	P		Trév		1771	1771

21	Pierre qui roule n'amasse jamais mousse	P		La Mésangère	: 410	1823	1823
22	Pierre qui roule n'amasse pas mousse	P		Boiste	s.v. rouler	1828	1828

De seguírmo-los traballos de Anscombe (e.a. *Langages* 2000), non é casual que a forma sen determinante, a máis concisa e a máis rítmica, con asonancia de [a] (*n'amasse pas*), se impuxera sobre variantes con *accueille*, *attire*, *jamais*, *point*.

Ex. (3): *Il ne faut point disputer sur les goûts* (Li, s.v. goût, 8°)

FC : ***Des goûts et des couleurs il ne faut pas discuter***

Il n'y a pas en soi de goût ou de couleur qui soient préférables à d'autres, leur mérite dépend uniquement de l'estime que chacun en fait (Lar XIX, s.v. goût).

29 variantes en *DicAuPro*, entre as cales:

N°	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Il ne faut point disputer des gousts	P		Fur		1690	1690
8	Il ne faut point disputer sur les goûts	P		Li		1866	1866
11	Des goûts et des couleurs il ne faut pas discuter	P		Martel	440	1883	1883

Os dicionarios de referencia máis modernos adoptan as variantes con *discuter*, *goûts* e *couleurs* para este refrán que ten a súa orixe no latín medieval («*De gustibus et coloribus non disputandum*», PLi 2005). Unha variación menor subsiste en obras recentes (*il ne faut pas discuter* / *on ne discute pas*), e algunhas evocan aínda a antiga variante *disputer* (GDEL, TLF, NPR 2006).

Ex. (4): *Les beaux esprits se rencontrent* (Fur)

Les grands esprits se rencontrent (Quitard)

FC: ***Les grands esprits se rencontrent***

Avoir les mêmes pensées, la même idée (Lar XIX, s.v. se rencontrer).

4 variantes no *DicAuPro*:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Les beaux esprits se rencontrent	P		Fur		1690	1690
2	Les beaux esprits se rencontrent souvent	P		Trév		1771	1771
3	Les grands esprits se rencontrent	P		Quitard	: 359	1842	1842
4	Les beaux esprits se rassemblent	P	Léautaud	Passe- temps	: 53	1927	1927

Nas obras modernas, a variante máis frecuente é sen dúbida *Les grands esprits se rencontrent* (GDEL, PLi 2005, NPR 2006, Arnaud 1992), á que o TLF e o GRob 2001 engaden *Les beaux esprit se rencontrent*. Nótese que esta última forma é atribuída con frecuencia á correspondencia de Voltaire (cf. GRob 2001 e mencións de Google) que, non obstante, non é o autor.

Caso nº 2 : O Littré achega diferentes formas dun refrán

Tres posibilidades:

1. Unha das variantes está mencionada nas obras recentes ou na maioría delas → adóptase esta variante como forma canónica.

Ex : *Qui bien aime, bien châtie* (Li, s.v. *châtier*)

FC : ***Qui aime bien, châtie bien*** (Li, s.v. *aimer*)

C'est une preuve d'amitié que de reprendre quelqu'un de ses défauts (Li, s.v. *aimer*).
On a une affection éclairée pour celui que l'on reprend, que l'on avertit de ses fautes (Li, s.v. *châtier*).

18 variantes en *DicAuPro*, entre as cales:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Cheli qui m'eme, me chastie	P	Jean Martin	Vie du bienheureux Thomas Hélie de Biville	Fehse : 61	XIVe s.	1350
8	Qui aime bien châtie bien	P		D'Hautel	I : 182	1808	1808

Tódalas obras de referencia actuais adoptaron a segunda forma, que aparece a comezos do século XIX.

2. Varias das formas presentes no Littré consígnanse nas obras modernas → adóptase a variante que semella estar mellor representada nos nosos días.

Ex: (1): *Un malheur amène son frère* (Li, s.v. *malheur*)

Un malheur ne vient jamais seul (Li, s.v. *malheur*)

FC: *Un malheur n'arrive jamais seul* (Li, s.v. *arriver*)

76 variantes no *DicAuPro*, entre as cales:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Toz jorz atret / Li uns maus l'autre	P	Chrétien de Troyes	Philomena	éd. de Boer, v. 840-1	ca 1170 (?)	1170
26	Un malheur ne vient jamais seul	P	Rabelais	Pantagruel	Oeuvres, éd. Lefranc IV : 337	1532	1532
65	Un malheur n'arrive jamais seul	P		Ac		1762	1762

No Littré están presentes tres formas, mais neste caso os testemuños actuais están algo máis repartidos, en especial no que respecta ás dúas últimas variantes, mentres que a primeira (con *frère*), recollida no GLE («*ou plus souvent...* ne vient jamais seul») e no TLF (s.v. *malheur*), parece certamente menos habitual. O NPR 2006 e o TLF (s.v. *arriver*, *malheur*, *seul*) consignan sen distinción as variantes con *arriver* e *venir*. Polo

tanto, é a forma con *arriver*, seleccionada pola investigación de Arnaud 1992, a que se adopta como forma canónica.

Ex. (2): *Qui se sent galeux, se gratte* (Li)

FC: *Qui se sent morveux, se mouche* (Li)

No canto de pensar en facer destas dúas variantes refráns sinónimos, resulta máis pertinente considerar *galeux* e *morveux* metáforas equivalentes destinadas a expresar a mesma idea, o cal semella corroborar unha variante que asocie ámbalas dúas formas.

Celui qui se sent coupable des choses qu'on blâme en général, doit prendre pour lui la censure (Li, s.v. morveux).
--

7 variantes (con *morveux*) e 12 (con *galeux*) no *DicAuPro*, das que:

4	Qui se sent morveux se mouche, et qui est galeux se gratte	P	Patin	Lettres	éd. Reveillé-Parise III : 273	10 octobre 1660	1660
---	--	---	-------	---------	-------------------------------	-----------------	------

Falta identifica-la variante que servirá de forma canónica. Mentres algúns dicionarios actuais (GRob 2001, TLF) dan conta das dúas formas, outros (GDEL, PLi 2005, NPR 2006) só inclúen a que contén o termo *morveux*. Por conseguinte, esta última forma, seleccionada por Arnaud 1992 e claramente maioritaria entre as mencións proporcionadas por Google (23000 para *morveux* fronte a 133 para *galeux*), é a que se impón.

Ex. (3): *La balle vient au joueur*

La balle vient au bon joueur

La balle va au joueur

La balle cherche le joueur

La balle au joueur

Au bon joueur vient la balle

Au bon joueur la balle lui vient

FC: *Au bon joueur la balle*

As oito variantes figuran no Littré (s.v. *balle, joueur, venir*).

Un homme habile sait faire tourner en sa faveur les chances fortuites (Li, s.v. balle). À celui qui est habile son habileté fait trouver des occasions favorables (Li, s.v. joueur).

35 variantes no *DicAuPro*, entre as cales:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
----	----------	------	--------	-------	--------------	----------------	----------

1	Au bon çoeilleur vient souvent la pelote	P			MorAN : 423	m. XIVe s.	1350
11	Au bon joüeur la balle	P		Ac		1694	1694

Este exemplo difire lixeiramente dos dous precedentes por canto que o refrán parece estar en desuso segundo o GRob 2001 e o TLF (cómpre reparar, no entanto, en que o PLi 2005, o NPR 2006, o Ac⁹ e Arnaud 1992 non fan a mesma observación). A forma canónica adoptada, a máis concisa, é consignada polo GLE, o TLF e o GRob 2001.

3. Ningunha das formas que recolle o Littré está consignada nas obras recentes → adóptase a forma mellor representada no uso actual.

Ex.: *Quand les chats n'y sont pas, les souris dansent* (Li, s.v. chat)

Quand les chats n'y sont pas, les souris s'ébattent (Li, s.v. souris)

Absent le chat, les souris dansent (Li, s.v. souris)

FC : ***Quand le chat n'est pas là, les souris dansent***

En l'absence des chefs, des maîtres, les inférieurs, les écoliers se dérangent (Li, s.v. chat).
En l'absence du maître, du surveillant, on prend toute licence (Li, s.v. souris).

45 variantes no *DicAuPro*, entre as cales:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Ou chas n'a souris i reuele	P		Prov. au vilain	Tobler 209	ca 1180	1180
42	Quand le chat n'est pas là, les souris dansent	P		Pradez	: 286	1927	1927

O acordo é case unánime respecto da forma canónica seleccionada (GDEL, TLF, s.v. *chat*, *souris*, GRob 2001, s.v. *chat*, *danser*, NPR 2006, s.v. *chat*), ó lado de variantes minoritarias recollidas no GLE, PLi 2005 (*le chat parti*, *les souris dansent*) e GRob 2001 (*quand le chat est parti*, *les souris dansent*).

Caso nº 3: O Littré consigna un refrán que desapareceu do uso moderno → adóptase a variante citada en primeiro lugar por orde alfabética, salvo que exista un criterio pertinente (ritmo, asonancia, concisión...)

Ex.: FC: *Pendant que le chien pisse, le loup s'en va* (Li, s.v. chien)

Le moindre retardement fait manquer l'occasion (Li, s.v. chien).
Il ne faut pas laisser échapper l'occasion qui se présente (Li, s.v. loup).

20 variantes no *DicAuPro*:

N°	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Tant come le chin chie, s'en vet le leu a bois	P		Proverbia rusticorum	Mor 2286	XIIIe s.	1250
2	Taunt cume le chien chie, curt li levre al bois	P		Li respit del curteis et del vilain	StengelRESP : 155	XIVe s.	1350
3	Entrementes que le chien chie, le lou va au boys	P		Estienne Legris	Langlois 247	av. 1444	1443
4	Tendis que chien pisse / Le loup s'enfuit au bois	P		Prov. en rimes	éd. Frank et Miner : 42	XVe s.	1450
5	Tandis que le chien chiet, le loup s'en va	P		Prov. gal.		1519	1519
6	Cependant que le loup chie, la brebis s'enfuit	P		Lambrecht	: 226	1562	1562
7	Ce pendant que le loup chie, / La brebis au bois s'enfuit	P		Meurier	: 38	1578	1578
8	Loup s'enfuit tandis que chien chie	P		Baïf	éd. Blanchemain I : 45	1597	1597
9	Pendant que le loup chie, la brebis eschappe	P		Gomes de Trier, Jardin de récréation		1611	1611
10	Tandis que le chien crie, le loup s'enfuit	P		Cotgr		1611	1611

11	Tandis que le loup muse, la brebis entre au bois	P		Cotgr		1611	1611
12	Tandis que le chien chie, le loup s'en va	P		Cotgr		1611	1611
13	Pendant que le chien chie, le loup s'en va	P		Garnier	: 142 et 521	1612	1612
14	Tandis que le loup chie, la brebis s'enfuit	P		Fur		1690	1690
15	Tandis que le chien pisse, le loup s'enfuit	P		Fur		1690	1690
16	Pendant que le chien pisse, le loup s'en va	P		Ac		1694	1694
17	Tandis que le chien passe, le loup s'enfuit	P		De Backer		1710	1710
18	Pendant que le chien pisse, le lièvre s'enfuit	P		La Mésangère	: 261	1821	1821
19	Pendant que le chien pisse, le lièvre s'en va	P		Lar XIX		1869	1869
20	Pendant que le chien passe, le loup s'enfuit	P		Loquet	: 77	1890	1890

No caso deste refrán, que presenta un número considerable de variantes entrecruzadas, mentres que outras semellan ser produto dunha «confusión paronímica», posiblemente causada polo decoro (var. *chie* e *crie*, *pisse* e *passe*...), debe observarse que a forma adoptada (con *chien*, *pisse* e *loup*) pode considerarse a mellor representada ó longo do tempo.

Refráns que non figuran no Littré

A variante adoptada como forma canónica é a que se atopa representada con máis frecuencia nas obras actuais.

Ex. (1): *La vengeance se mange froide*

FC: *La vengeance est un plat qui se mange froid*

Il faut savoir attendre pour se venger (GLE, s.v. proverbes).

2 variantes no *DicAuPro*:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	La vengeance se mange froide	P		Lar XX	s.v. vengeance	1933	1933
2	La vengeance est un plat qui se mange froid	P		Ilg	: 71	1960	1960

Estas son as dúas únicas formas deste refrán, sen dúbida recente, recollidas no *DicAuPro*. A variante adoptada (NPR 2006, Arnaud 1992, Rey-Chantreau) é obxecto de 35000 mencións en Google, fronte a 6 para *La vengeance se mange froide*, forma que, con todo, tamén figura no GDEL, no GRob 2001 e no TLF.

Ex. (2) : *La crainte du Seigneur est le commencement de la sagesse*

FC: *La peur du gendarme est le commencement de la sagesse*

12 variantes no *DicAuPro*, entre as cales:

Nº	Variante	Type	Auteur	Œuvre	Référence(s)	Date affichage	Date tri
1	Cumencement de sapience, la crieme de nostre Segnor	P		Psautier d'Oxford	éd. Michel : 172	XIIe s.	1150
4	La crainte du Seigneur est le commencement de la sagesse	P		Garnier	: 187	1612	1612
12	La peur du gendarme est le commencement de la sagesse	P		TLF	s.v. gendarme	1981	1981

Este refrán presenta a particularidade de que, tendo orixe nunha cita bíblica (*La crainte du Seigneur est le commencement de la sagesse*), parece estar revestido, na nosa época, dunha forma «laicizada», consignada no TLF (s.v. *gendarme*), ó lado da expresión (*avoir*) *la peur du gendarme*. Cómpre reparar no feito de que certas obras sinalan unicamente o sintagma *la peur du gendarme* (NPR 2006, s.v. *peur*, Rey-Chantreau) que, xa que logo, parece ter substituído a *seigneur*, tal e como o indica de xeito explícito o GDEL: «*La crainte du Seigneur est le commencement de la sagesse, phrase de la Bible (Psaumes CX; Proverbes, IX, 10, etc.) qu'on rappelle en remplaçant souvent 'Seigneur' par 'gendarme'*».

Conclusión

Os exemplos-tipo que se propuxeron mostran con claridade que non sempre é doado determina-la forma canónica que servirá de entrada para as variantes dos refráns, con frecuencia numerosas, nunha base de datos coma o *DicAuPro*. A dificultade radica na propia natureza dos enunciados «tradicionais» que son os refráns e que se perpetúan, en moitas ocasións, dende a Idade Media, cunha identidade indiscutible conservada por medio de múltiples variantes. Esta identidade aparece, no *DicAuPro*, a través da forma canónica establecida ben en función dun uso actual predominante ou ben, no caso dos refráns tirados do uso, pola determinación dunha variante máis representativa no desenvolvemento diacrónico. Non se debe esquecer que esta base de datos recolle os primeiros testemuños das variantes proverbiais, o cal non implica necesariamente a vitalidade efectiva destas no momento en que se rexistran, xa que os dicionarios ou as compilacións consignan, por veces, formas antigas ou simplemente copiadas de obras anteriores. Por último, cómpre reparar no feito de que raramente se atopan indicacións verbo da obsolescencia de certas variantes, excepto nos dicionarios recentes que, con todo, só proporcionan esta información dun xeito esporádico.

Bibliografía

(V. nota 2 para os dicionarios citados no artigo)

ANSCOMBRE, J.-C. (2000): «Parole proverbiale et structures métriques» en *Langages* 139,2000,6-26.

ARNAUD, P. (1992): «La connaissance des proverbes français par les locuteurs natifs et leur sélection didactique» en *Cahiers de lexicologie* 60,1992,195-238.

REY, A. e CHANTREAU, S. (2003): *Dictionnaire des expressions et locutions*. Les Usuels du Robert, Paris.

Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato-dog/cat*

Antonio Nogueira Santos¹

San Pedro de Moel

Estúdase neste artigo o material fraseolóxico relativo aos motivos do can e do gato na lingua inglesa e en portugués, a través de exemplos de expresións idiomáticas ou palabras compostas tirados non só da lingua corrente senón tamén da obra de varios escritores ou de diferentes formas de literatura popular. Achéganse, así mesmo, explicacións históricas sobre algunhas das expresións menos transparentes.

Palabras clave: fraseoloxía comparada inglés-portugués, lexicoloxía.

The phraseological material related to cats and dogs in English and Portuguese is studied in this paper throughout examples of idioms or compound words. These examples are extracted not only from the spoken language, but also from the works of several writers or from different forms of popular literature. Historical explanations about some of the less transparent expressions are presented as well.

Key words: English-Portuguese comparative phraseology, lexicology

1. A comparación de expresións idiomáticas entre dúas linguas é un proceso prometedor de reveladoras e curiosas conclusións sociolingüísticas sobre a evolución histórica, a mentalidade e a psicoloxía dos pobos tal como quedou cristalizada e expresada, co transcorrer dos tempos, nas respectivas linguas. Un aspecto que destaca nesta comparación é a presenza de animais nesas expresións -o que nada ten de sorprendente, dada a milenaria historia das relacións entre o home e os demais animais que comparten a Terra- en especial aqueles que, unha vez domesticados, conviven con el.

Foi ó compilar material para os meus dicionarios de expresións idiomáticas en inglés e portugués cando me decatei do posible significado desta comparación. En base ó dito

¹ Tradución de Cristina Veiga Novoa.

traballo bosquexei o presente artigo comparando o papel que o can e o gato desempeñan na linguaxe e fraseoloxía portuguesa e inglesa.

A popularidade da que gozan estes dous animais entre os ingleses está amplamente demostrada polas numerosas locucións nas que figuran e que tentamos reunir para este artigo co fin de contrastalas coas portuguesas. Tamén resulta instrutivo comproba-la capacidade polisémica dos respectivos substantivos – neste caso *cat* e *dog*, *gato* e *cão*. Naturalmente, esta análise, nas dúas linguas, revela coincidencias e diverxencias que son consecuencia, predominantemente, de factores de orde cultural.

2. Illado, o substantivo *gato/cat* non só designa o animal felino. Así, en portugués, *gato* pode te-los sentidos de: a) grampa metálica; b) erro, descoido. O feminino *gata* pode designar: a) certo tipo de vela; b) áncora; c) (xerga) borracheira; d) suspenso (en exame); e) meretriz; f) muller de mal xenio. Pola súa parte, *cat* encóntrase nas seguintes acepcións: a) cacho de madeira afiado nas puntas que se usa no xogo infantil *tip-cat* (a billarda); b) nos EUA, *cat* (tamén coa grafía *kat*) é un termo coloquial de: tipo, guicho, tío; home/muller; afeccionado ó jazz; c) (xerga arcaica) prostituta; d) (vulg) vaxina – suplantado por *puss(y)*- o que recorda o portugués *rata*.

Lembremos, tamén, que o gato inglés pode ser coñecido por: a) *gib* (diminutivo do nome propio Gilbert), gato (macho, especialmente castrado); b) *grimalkin*, termo xenérico para gato, máis especificamente unha gata vella; c) *kit/kitten/kitty*, diminutivo de gato (epiceno); d) *mog/moggie/moggy* (vulg), termo xenérico de gato; e) *mouser* ou *ratter*, gato que é bo cazador de ratos; f) *puss/pussy(cat)*, diminutivo epiceno. A lingua inglesa non ten unha palabra para designa-la gata: *cat* é substantivo epiceno ó que se pode facer referencia na lingua corrente con *he*, *she* ou *it*. Cando se pretende sinalar que o gato é macho úsase o substantivo *tom* ou *tomcat*. Pero si existe o diminutivo *kitten* (gato pequeno de pouca idade, gatiño).

Canto ás locucións, enumeremos primeiro aquelas que teñen formas e contidos moi semellantes nas dúas linguas: a) *In the dark all cats are grey* – *De noite todos os gatos são pardos*; b) a persoa á que a experiencia lle aconsella ser extremadamente cautelosa é, metaforicamente, para un inglés, *a scalded cat*; ó igual que os portugueses aprenderon que *O gato escaldado da água fria tem medo*; c) *O gato apressado corre sobre brasas* se é portugués e *on hot bricks* (sobre tixolos quentes) se é inglés; d) as persoas que están permanentemente en conflito di un portugués que *vivem como o cão e o gato*; un inglés recorre á mesma imaxe, dicindo *they fight/live like cat and dog* ou *they have a cat-and-dog life*; e) *to have a catlick*, lavar-se como um gato, superficialmente; f) tanto os portugueses como os ingleses consideran o gato como un animal dotado dunha extraordinaria capacidade de sobrevivir a vicitudes, de escapar a perigos e, por iso, aqueles abribúenlle *sete vidas* ou *sete fôlegos*, mentres que para estes *the cat has nine lives*. Esta desvantaxe de dous anos do gato portugués poderá deberse máis ó sentido cabalístico do número sete cá xenerosidade do inglés para co gato.

Non sempre as características da personalidade do gato se expresan de forma idéntica nas dúas linguas. Portugueses e ingleses ven o gato como un animal arteiro, mañoso, que fai cousas ás agachadas, á calada, con maña e axilidade. Esta idea está patente en

expresións portuguesas como: a) *Aquí há/anda gato!* – exclamación de sospeita perante algo estraño, misterioso; b) do que sucede sen que ningún se decate un portugués di que é algo *feito com mão de gato*; c) se algo desaparece misteriosamente, bótaselle a culpa ó gato exclamando: *O gato comeu!*; d) e o que así desaparece pasa a ser *sardinha que o gato levou*; e) *tirar a sardinha do lume/fogo com mão de gato* e botarlle a man a algo dun golpe audaz e repentino; f) *gato por lebre* – aquilo que se pretende facer pasar por algo que é moito mellor; g) *fazer gato-sapato de alguém* – dominar, apoucar a unha persona, tratándoa con desprezo, burla; h) *gato pingado* – empregado dunha funeraria que, polo deber do seu oficio, asiste ós funerais; i) *gata borralheira* – muller moi doméstica; l) *manteiga em focinho de gato/cachorro/cão*, o que rapidamente se gasta, consome, desaparece; m) *azedo/amargo como rabo de gato* – o que é moi acedo; n) *olhos de gata morta* – ollos semipechados cunha expresión apagada de languidez; o) *amarrar a gata/estar na gata* – embriagarse; p) *andar de gatas* – andar de gatiñas; q) *ir o gato às filhós/filhoses* – roubar alguén algo; r) *não poder nem com um gato/uma gata pelo rabo* – estar completamente exhausto.

Consideremos, a seguir, as locucións idiomáticas inglesas nas que figura o gato: a) *alley cat* – persoa á que lle gusta andar polas rúas, especialmente o noctívago, o bohemio, mesmo o libertino (*to have the morals of an alley cat*); b) *as lean as an alley cat* – persoa moi delgada (para o cal o portugués ten numerosas expresións como: *magro como um cão/espeto*; *pau-de-virar-tripas*; *pau-de-vassoura*; *trinca-espinhas*; *feixe/carga de ossos*; *cabide ambulante*); c) *cat's paw* – persoa que é inducida por outra a emprender algo arriscado; d) *to be under the cat's foot* – ser dominado por unha muller; e) *to be made a cat's paw of someone* – ser un xogueito nas mans doutros, ou tira-las castañas do lume a outros; f) nunha sociedade de enraizadas estratificacións de clase, afirmar que *a cat may look at a king* pode ser unha proclamación de insolencia, de insubordinación ou de igualdade; g) *to let the cat out of the bag* – dicir ou facer algo, deliberadamente ou non, que revela un segredo; *pôr ao sol*; *desmanchar a igrejinha*; en Portugal, o *gato escondido com o rabo de fora* é a imaxe dun segredo mal gardado; h) un inglés moi rico é *a fat cat*, mentres que un portugués mesquiño *nem sarna dá a um gato*; i) en Inglaterra pregúntase *Has the cat got your tongue?* (¿Comeuche a lingua o gato?) cando alguén cae nun prolongado mutismo, cando *perde a lingua*; l) *to turn the cat in the pan* (col) – cambiar de bando, de opinión, por intereses persoais; *virar a casaca*; m) cando en Portugal *chovem picaretas* ou *a cântaros*, no mundo anglosaxón *it rains cats and dogs*; n) *to see/watch how the cat jumps* é seguir atentamente a evolución dos acontecementos antes de se pronunciar, de se decidir – como cando un portugués di *ver em que param as modas*; o) cruzarse con *a black cat* é, para un inglés, sinal de bo agoiro; p) *to bell the cat* é expoñerse deliberada e altruisticamente a un perigo em beneficio doutros – esta expresión provén da fábula dos ratos que teñen a brillante idea de protexérense pendurando un axóuxere do pescozo do gato, mais non encontran ningún voluntario para tan arriscada empresa; q) para acentuar que un mesmo fin pode atinxirse por diversos medios, a sabedoría popular, en Portugal, recorda que *há muitas maneiras de apanhar moscas*; en Inglaterra, a mesma idea se expresa con *there are more ways than one to kill/skin a cat* (non hai unha única maneira de matar/esfolar un gato); r) *to put/set the cat among the pigeons* (mete-lo gato no pombal) é armar bronca/liorta ou, no B, *tocar fogo na canjica*; s) *to grin like a*

Cheshire cat é rir abrindo a boca ou, máis castizamente, *mostrar a cartucheira, arreganhar a tacha* (anteriormente o famoso queixo de Cheshire tiña a forma dun gato coa boca aberta; o “Cheshire cat” é unha personaxe importante de *Adventures of Alice in Wonderland*); t) un inglés cun ar ostensivo de estar moi satisfeito, ben tratado pola vida, compárase cun gato que rouba o leite ou que come o canario – *looks like the cat that stole the cream* ou *like the cat that ate the canary*; dun portugués tan oufanamente regalado pola vida dise que *parece uma pega sem rabo*, que *não lhe cabe um feijão no rabo* ou que *lambe as unhas de contente*; u) *to shoot the cat* é unha expresión coloquial de ‘vomitar’ (no portugués exprésase a mesma idea con: *gritar pelo Gregório; deitar a carga ao mar; vomitar as tripas; deitar o cabrito fora*); v) *as sick as a cat* dise de quen ten moita náusea ou está vomitando moito; x) *you kill my cat and I will kill your dog* (col) – trocar amabilidades, xentilezas; z) *cat and mouse* – casa, en xerga rimada do *cockney* londiniense, por rimar con *house*; aa) *to feel as if a cat has kittened in one’s mouth* (col) – estar coa resaca dunha bebedeira, que un portugués compara con *saber a boca a papel de música* ou *a ferro-velho*; ab) a circumspecta seriedade do gato é salientada pola expresión *to make a cat laugh* – dicir ou facer algo tan gracioso, tan hilarante que fai rir a un gato (tamén se atopa esta expresión con *dog*); ac) seguindo a mesma lóxica, un inglés considera que aquilo que nos deixa pasmados de espanto é *enough to make a cat speak (and a wise man dumb)*; ad) para expresa-la idea do gato asañado cando se bate nun combate reñido, os ingleses recorren á curiosa frase *to fight like Kilkenny cats*. Esta antiga locución é de orixe irlandesa e, ó parecer, faise eco da lenda de dous gatos dos que só quedaron os rabos despois dunha loita impiedosa. Esta lenda debeu de ser resucitada como alegoría dunha prolongada e dispendiosa disputa entre as municipalidades irlandesas de Kilkenny e Irishtown a finais do século XVII, a cal deixou as súas poboacións reducidas á miseria, como dos gatos só quedaron os rabos. Un *limerick* humorístico, de autor anónimo, condensa o refrán daquela lenda subxacente na locución: *There once were two cats of Kilkenny/Each thought there was one cat too many;/So they fought and they fit;/And they scratched and they bit,/Till instead of two cats there weren’t any.*

Igualmente significativa é a variedade de vocábulos compostos por aglutinación, xustaposición e sufixación que a lingua inglesa acuñou con *cat*, *puss* e *pussy* e que non teñen equivalente en portugués. Lembremos, primeiro, que *puss/pussy* son variantes familiares de *cat* – en xeral como vocativo, ó igual que en portugués se usa *bicho*, *bichinho*, *bichano*. En xerga, *puss* é unha rapaza brincallona, namoradeira e, nos EUA, pode ser un termo coloquial de cara, face, fuciño, bico; boca. Aínda que o diminutivo *pussy* é feminino pasou á lingua cos sentidos de: a) o acto sexual; b) a muller, en xeral, como femia; c) a persoa de personalidade débil e submisiva – o que un portugués chama *um banana*. Parece máis lóxico o verbo *to pussyfoot* na acepción de: a) moverse furtivamente; *pisar de mansinho* – a semellanza do gato cuxas pisadas ninguén oe; b) proceder cautelosamente, contemporizar.

A continuación enuméranse as palabras compostas máis correntes co substantivo *cat*. Así: a) *catboat*, barco de vela dun só mastro; b) *cat burglar*, ladrón especializado en asaltar casas gabeando paredes, muros, canos; c) *catcall*, asubío, chifra, apupo; d) *cat’s concert*, sons disonantes; e) *cat’s-craddle*, cama-de-gato (xogo infantil); f) *caterpillar*

(adaptación do francés), *bicho-da-conta*, eiruga; g) *cat's eye*, pedra preciosa (Sri Lanka, Malabar); dispositivo de vidro para sinalización vial; h) *catfish*, barbo; i) *cat-fit*, arrouto de furia, como un gato asañado; l) *catgut*, corda de tripa, para instrumentos; de aí *catgut scraper* (col), violinista; m) *cathead*, peza de ferro para iza-la áncora; n) *cat-house* é, nos EUA, un termo eufemístico da xerga para prostíbulo, bordel; o) *catkins*, filamentos das flores de certas árbores que recordan o rabo do gato; felino, mañoso; p) *cat-lap*, té suave, só axeitado para que o lamba un gato; q) *catlike*, semellante ó gato; felino, mañoso; r) *cat-of-nine-tails*, azoute de nove pontas; s) *cat's paw*, brisa, céfiro; xoguete, fantoche doutro; t) *cat's sleep*, sono finxido, como o do gato que espereita o rato; u) *catsuit*, peza de vestiario que cobre o corpo do pescozo ós pés; v) *cat's whiskers/pyjamas* (col), súmmum, cousa excelente; x) *puss-in-the-corner* é o xogo infantil que os portugueses chaman *cinco cantinhos*; z) *cat-heads* (col), seos de muller; melóns, tetas; aa) *cat-market*, balbordo, algarada de xente que fala ó mesmo tempo; ab) *cat-nap*, soneca; ac) *cat-party* (col), reunión, festa exclusivamente feminina; ad) *cat-sticks* (col), as pernas; ae) *cat-witted*, teimoso, rancoroso; vaidoso, caprichoso; af) *cat-nap* ou *dog-nap*, soneca; *passar pelas brasas, tirar um cochilo*; ag) *copy-cat*, imitador – a quen un portugués chama *macaquinho de imitação*.

Engadindo a *cat* o sufixo *-y*, no inglés fórmase o adxectivo *catty*: a) felino; b) mañoso, ladino, renarte, arteiro; c) áxil. Engadindo ó adxectivo o sufixo *-ness*, no inglés se forma o substantivo abstracto *cattiness*, usado principalmente en sentido figurado de astucia, maña – características frecuentemente atribuídas ao gato. O verbo *to cat/catted/catting* só se relaciona co substantivo composto *cathead* e significa: levantal-a áncora. Mais *to go catting* é unha expresión coloquial que significa pasarse ó bando oposto, ó adversario, traizoar.

Moitos poetas ingleses encontraron inspiración no gato. De seguida inclúense algúns extractos de poemas de tódolos tempos que serven de exemplo disto. Thomas Master, da primeira metade do século XVII, lanza pragas contra o gato: *Or May'st thou tumble from some tower./And misse to light upon all fower./Taking a fall that may untie/Eight of nine lives, and let them flye;/Or may the midnight embers sindge/Thy daintie coate, or Jane beswinge/Thy hide, when she shall take thee biting/Her cheese clouts, or her house beshititing*. A parte máis coñecida do longo poema *Jubilate Agno*, da autoría de Christopher Smart (1722-71), é a consagrada ó gato, da que citamos algúns versos: *For the English Cats are the best in Europe./For he is the cleanest in the use of his fore-paws of any quadrupede./...For he is a misture of gravity and waggery/...For there is nothing sweeter than his peace when at rest./For there is nothing brisker than his life in motion*. Do poeta prerromántico Thomas Gray (1716-71) é a elexía *On the Death of a Favourite Cat* – sendo *cat*, neste caso, unha gata que, como Narciso, se deixa encantar co reflexo da súa fermosa imaxe, lánzase á auga e morre afogada. Transcribímo-la segunda estrofa do poema: *Her concious tail her paws/Her coat, that with the tortoise vies/Her ears of jet, and emerald eyes./She saw; and purr'd applause*. O romántico John Keats (1795-1821), nun poema titulado *To Mrs Reynolds' Cat*, describe o gato dun xeito moi realista: *Cat! who hast pass'd thy grand climateric,/How many mice and rats hast in thy days/Destroy'd? How many tit bits stolen? Gaze/With those bright languid segments green, and prick/Those velver ears – and tell me all thy*

frays./Oh fish and mice, and rats and thender chick... Tamén Ted Hughes, nomeado ‘Poet Laureate’ en 1984, dedicoulle un poema a un gato (*Esther’s Tomcat*), do que citamos dous cuartetos: *Daylong this tomcat lies stretched flat/As an old rough mat, no mouth and no eyes./Continual wars and wives are what/Have tattered his ears and battered his head./Like a bundle of old rope and iron/Sleeps till blue dusk. Then reappear/His eyes, green as ringstones: he yawns wide red./Fangs fine as a lady’s needle and bright...*

Edward Lear (1812-88), o grande humorista que, malia os seus achaques de depresión, melancolía e epilepsia, tanto divertiu a xeracións sucesivas de ingleses de tódalas idades, foi un grande apaixonado do gato, como ben o proba a súa obra de deseñador e escritor. O seu gato Foss, compañeiro fiel durante dezasete anos, é mencionado frecuentemente na correspondencia do autor e quedou inmortalizado nunha serie de esbozos caricaturais que captan os distintos aspectos da súa variada personalidade: *Foss couchant, Foss rampant, Foss dansant*, etc. O gato é unha personaxe insondable na súa poesía de *nonsense*. Por exemplo: a) *The Owl and the Pussy-cat went to sea/In a beautiful pea-green boat,/They took some honey, and plenty of money,/Wrapped up in a five-pound note*, é o primeiro cuarteto dunha das súas máis populares *Nonsense Songs*; b) nos seus *Nonsense Alphabets*, a letra C está representada por *Cat*: *C was a cat,/who run after a rat/But his courage did fail/When she seized on his tail*; ou *Crafty old Cat*; ou *C was Papa’s gray Cat./Who caught a squeasy Mouse;/She pulled him by his twirly tail/All about the house*.

Aliada a unha sabedoría sagaz, a imaxinación popular poboou de gatos incontables *nursery rhymes* –simples poesías infantís que foron sobrevivindo ó pasar do tempo. Séguense algunhas particularmente elucidativas do xénero: a) *A cat may look at a King,/And sure I may look at an ugly thing*; b) *The Three Little Kittens*; c) *Pussy-cat, pussy-cat, where have you been?/I’ve been to London to look at the Queen./Pussy-cat, pussy-cat, what did you do there?/I frightened a little mouse under a chair*; d) a fábula edificante *The Two Little Kittens*, que no primeiro dístico se envolveren nunha feroz loita pola posesión dun rato (*Two little kittens, one stormy night,/Began to quarrel, and then to fight*) para recoñeceren as vantaxes da paz e do conforto no derradeiro dístico (*For they found it much better, that stormy night,/To lie down and sleep, than to quarrel and fight.*); e) a historia *The Cat and the Mouse*, en prosa e en verso, sobre o rato que consegue recupera-lo rabo que o gato lle cortara. O único que se lle parece en Portugal é a historia infantil que se resume en: *era uma vez um gato maltês que tocava o piano e falava francês*.

A mediados do século XX, o egrexio poeta T. S. Eliot publicou un delicioso libro de poesía infantil titulado *Old Possum’s Book of Practical Cats*, cuxa adaptación musical en 1981 resultou ser un éxito rotundo nos palcos londinienses. A última estrofa do poema *Macavity: the Mystery Cat* achéganos o sabor de todo o libro: *Macavity, Macavity, there’s no one like Macavity/There never was a Cat of such deceitfulness and suavity./He always has an alibi, and one or two to spare:/At whatever time the deed took place – MACAVITY WASN’T THERE/And they say that all the Cats whose wicked deeds are widely known/(I might mention Mungojerrie, I might mention*

Griddlebone)/Are nothing more than agents for the Cat who all the time/Just controls their operations: the Napoleon of Crime!

O célebre conto infantil francés *Chat boité* de Charles Perrault (1628-1703) foi adaptado ó inglés co título *Puss in Boots* e o conto é un dos temas tradicionais dos espectáculos de pantomima do tempo do Nadal británico, para gozo de nenos que aínda non son vellos e de vellos que aínda son nenos.

3. O substantivo *cão*, en portugués, e *dog*, en inglés, non designan simplemente o animal. *Cão* pode ser tamén: a) peza de arma de fogo; b) peza do muíño que regula a cantidade de millo que cae na moa (esta peza tamén é chamada *cachorro*); c) barco antigo; d) príncipe, comandante oriental (en inglés *khan*). En portugués *cão* tamén pode ser adxectivo, cualificando a quen ten canas (*cãs*). *Cachorro* é diminutivo de *cão* en Portugal mentres que en Brasil é un termo corrente para o can. Tamén é un termo coloquial para: a) a cría de animais salvaxes como o lobo, o león; b) un home de mala índole; c) un rapaz inquieto. *Dog* desempeña unha función morfolóxica que lle falta a *cão*: serve para especifica-lo xénero masculino de substantivos epicenos: a) *dog-fox* –o raposo; b) *dog-wolf*, o lobo. Este substantivo tamén é un termo técnico: dispositivo mecánico para agarrar, enganchar, acoplar –especialmente en palabras compostas (*dog-clutch*, embrague de dentes/poutas; *dog-hook*, gancho dentado). A xerga inglesa fai máis uso do substantivo cá portuguesa. *Dog* pode ser un termo xenérico para home –tío, tipo, suxeito, guicho (*he is a lucky dog*), para unha muller fea e desleixada ou para aquilo que non presta, que é desprezable –ou mesmo, nos EE UU e Australia, para designar a un delator, un traidor. Máis corrente é o plural *dogs*: as populares corridas de galgos nas que se aposta coa esperanza de ver realizado o soño de facer fortuna sen traballar.

Vén de lonxe a tradición de ve-lo can como a encarnación da fidelidade. Algunhas veces a fidelidade, a dedicación pode tomar formas abxectas: cando, por exemplo, o can lle lambe as botas ó dono que o maltrata. Outras veces pode ser nobre: a fidelidade de Argos a Ulises. A fraseoloxía portuguesa reflicte este concepto: a) *ser fiel como um cão*; b) *fidelidade canina*; c) de quen é infiel dise que *é como cão que não conhece o dono*; d) unha persoa servil, que se rebaixa ante os demais compárase cun *cão sabujo* (can de buscas). O portugués reconece tamén a valiosa axuda que o can lle pode prestar, como na locución brasileira: *estar no mato sem cão* –estar só, illado, abandonado, desamparado.

Tanto en portugués coma en inglés, o can é usado como termo despectivo, como metáfora daquela persoa ou cousa que é inferior, vil, desprezable e, como tal, é tratada polo home. Así, o portugués di: a) *estar abaixo de cão* –que non merece a mínima consideración; b) *ter sorte de cão/cachorro* –non ter sorte ningunha; c) *ter vergonha de cão* –ser desaforado, desvergoñado, descarado, impudente; d) *(não) ser osso para andar em boca de cachorro* –(non) ser persoa que ande en boca de todo o mundo; que (non) é branco de maledicencia, censura; e) *cara de cachorro que lambeu panela* –expresión aplicada a unha persoa que é culpada dun erro, falta, parvada, delito; f) *cão tihoso* –o demo; g) a persoa desprezable, ruín é comparada polo pobo a un *cão faldriqueiro* (can faldreiro); h) *tratar alguém como um cão* é tratar con total desprezo,

de maneira inhumana; i) *morror como um cão* –morror no abandono, sen asistencia, sen conforto. Esta connotación pexorativa encóntrase en locucións inglesas, xeralmente da xerga ou a lingua coloquial: a) *dog's chance* –posibilidade nula; b) *dog's dinner/breakfast* –gran porquería, sucidade; c) *dog's life* –vida de can, na acepción de vida penosa, chea de dificultades, privacións, humillacións; d) *to die like a dog* –morror humillado, en vergoña, na miseria; e) *dirty dog* –persoa mesquiña, egoísta; f) *gay dog* –persoa que leva unha vida fútil, de praceres fáciles; g) *to give/throw to the dogs* –arruinar a alguén, en xeral con fins egoístas; h) *to go to the dogs* –entrar en decadencia; dexenerar; envilecerse; i) *mad dog* –(lit) can danado, rabioso; (fig) persoa agresiva, violenta; irresponsable; l) *as sick as a dog* –con moitas náuseas, vomitando moito; deprimido, preocupado; m) *to work like a dog* –o portugués tamén di *trabalhar como um cão*, pero é máis frecuente *trabalhar como um mouro/escravo*; n) *yellow dog* –persoa desprezable; pillabán; malandrín; malvado, canalla; o) *dog-tired* –esgotado, exhausto; *a cair da boca aos cães*. Ó importar o *hot dog* norteamericano (pan con salchicha), o portugués traduciu literalmente o anglicismo: *cachorro quente*. De feito, *dogs* é un termo coloquial para nomear as salchichas. Lémbrese, con todo, que, segundo un lexicógrafo inglés, as expresións pexorativas con *dog* terían unha orixe americana e non inglesa. Aparentemente sería unha contradición inconcibible que aparecesen estas expresións nunha sociedade cunha estima polo can que raia coa idolatría. Mais, en contraste, o inglés recorre a certas razas de can como imaxe dunha persoa servil, condescendente en extremo, rastreira perante outra considerada superior: *lapdog*, *spaniel*, *poodle*. En calquera organización o *top dog* é o patrón, o xefe, o mandamais.

O can figura nalgunhas locucións portuguesas que non teñen correspondencia en inglés: a) *sete/dez/trinta cães a um osso* –moitos pretendentes a unha mesma cousa apetecible, polo xeral cunha connotación sexual; b) *como cão por vinha vindimada* –con total indiferenza, desdén, ignorándoo todo; c) *entre o cão e o lobo* –ó anoitecer; d) *manteiga em focinho de cachorro/cão/gato* –dise dunha cousa pouco duradeira, que axiña se gasta, consome ou desaparece; e) *passar manteiga em focinho/venta de cão/cachorro/gato* –facer algo de balde; prestar axuda a quen non sabe aproveitala nin apreciala; f) *estar o mar um cão* –(lit) estar o mar moi batido; (fig) non se-la situación favorable; g) *ferrar/pregar o/um cão* –non pagar unha débeda; h) *não haver cão nem gato que não...* –non haber ninguén que non...; i) *ser de raça de cão pelado* –dise dunha persoa moi friorenta; l) *do tempo em que se amarrava cachorro com linguiça* –hai moito tempo, *quando a vida era barata*; m) *não poder a cadela com tanto cachorro* –dise cando os medios, recursos dispoñibles son insuficientes para satisfacer tódalas necesidades, cando o que se lle esixe a unha persoa é máis do que pode facer; n) *andar a cair da boca dos cães* –dise da persoa de mal aspecto físico, doente, mal alimentada; o) *mentiroso que só cachorro de preá* (Brasil)-persoa moi mentireira.

Pola súa banda, o inglés recorre a *dog* para acuñar locucións cuxo sentido se expresa en portugués sen o substantivo *cão*: a) *dog eat dog* –competencia sen regras; loita implacable pola supervivencia ou pola supremacía; b) *dog in the manger* –quen garda para si algo que non precisa só para ocultarllo ós demais; non come nin deixa comer; non desfruta nin deixa desfrutar; c) *to give a dog a bad/ill name* –crear mala

reputación; d) *a hair of the dog (that bit one)* –pequena bebida alcohólica que curaría a embriaguez; e) *to have to go and see a man about a dog/horse* –frase estereotipada para xustificar unha ausencia cun fin non indicado; eufemismo para ir ó servizo; f) *to keep a dog and bark oneself* –empregar a alguén para un traballo asignado que este acaba por facer; g) *to let sleeping dogs lie* –non causar problemas; *não acordar moscas mortas; não fazer ondas*; h) *to let the dog see the rabbit!* –exclamación para convidar a alguén a aproximarse, a xuntarse, a participar; i) *like a dog with two tails* –dise dunha persoa que está moi contenta, feliz, eufórica, en especial por conseguir algo que desexaba moito; l) *man bites dog* –o que é noticia para a prensa sensacionalista; m) *to put on the dog* –darse aires de importante; desbanca-lo importante para tentar impresionar; n) *shaggy dog story* –historia longa e complicada cun desenlace humorístico inesperado; o) *the tail wagging the dog* –situación incongruente na que se inverte a orde normal das cousas; p) *there is life in the old dog yet* –caso dunha persoa maior que conserva as súas facultades físicas e mentais; q) *to be in the doghouse* –estar castigado; ser evitado polos demais, condenado ó ostracismo; r) *top dog* –xefe, patrón; mandamais; s) *an old dog* é, en sentido figurado, unha persoa con experiencia e sabedoría (como, en portugués, o *macaco de rabo pelado*) e, de aí a locución *to teach an old dog new tricks*, xeralmente usada na forma negativa *old dogs will not learn new tricks* (as persoas maiores non se adaptan ás novidades; *burro velho não aprende línguas*); t) *it's an easy thing to find a stick to beat a dog* –é fácil encontrar un pretexto para censurar, castigar a quen non se pode defender; u) *fight dog, fight bear* –combater ata a vitoria dun dos bandos (este dito recorda os tempos nos que era popular, en Inglaterra, a loita entre un oso atado e unha manda de cans); v) a visita que non é ben recibida incomoda non só as persoas senón que *he/she worries the dog*; x) *dog biting dog* –criticar a un colega da mesma profesión; z) *to give a person the dog to hold* (xerga obsoleta) –gastarlle unha broma a alguén; aa) *the dogs have not dined* é unha frase coloquial estereotipada que se adoitaba dirixir a un home que levaba a camisa fóra dos pantalóns; ab) *dog's meat* –coloquial, de sentido xenérico para o que non presta, que é de calidade inferior, desde a comida ata un libro; ac) *dog's paste* (col, arc) –salchichas. O vocábulo *doggo* probablemente se forma a partir de *dog* e só se encontra na locución *to lie dogo*: estar inmóbil, quedo ou escondido; tentar non ser notado –frecuentemente para escapar a un castigo ou censura.

Son numerosas as palabras compostas formadas con *dog*, por aglutinación, xustaposición, sufixación: a) *dog-collar* –colar de can; (col) colariño; b) *dog-days* –o período máis quente do ano; c) *dog-eared* –(libro, etc.) cos cantos das follas dobrados; d) *dog-end* –punta do cigarro; pava, cabicha; e) *dogfight* –(lit) loita entre cans; (fig) combate entre avións de caza; desorde, liorta; f) *dogfish* –escualo; cazón; g) *doggy bag* –bolsa usada polos clientes de restaurantes ou invitados dun banquete, festa para levar á casa restos, sobras da comida; h) *to dog-paddle* –nadar como os cans; i) *dogs of war* –os maleficios da guerra; l) *dog-violet* –violeta salvaxe; m) *doglike* –canino (ademais do latinismo *canine*); n) *dogcart* –carro tirado por un can; carro de dúas rodas tirado por un cabalo, con asentos transversais de costas contra costas; o) *dogberry/dogwood* –cornello (arbusto)/froito do cornello; p) *doggerel* –calquera tipo de versos de pouca calidade; q) *doglatin* –latín macarrónico; r) *dog mess/waste* –eufemismos para as feces dos cans ingleses que enchen os xardíns, parques, paseos; s) *to dognap/dognapper* (col)

–roubar; secuestrar;/ladrón, rateiro; t) *dogsboddy* (fam) persoa sobre a que recaen tódolos traballos monótonos; *topa-a-tudo*, *faz-tudo*; u) *dog's bollocks* (vulg) –os testículos do can serven de imaxe para o que se considera que é dunha excelencia insuperable, o *supra-sumo* (v. *cat's whiskers*); v) *dog's-ear* –canto dobrado da folla dun libro; x) *dog's letter* –a letra R (por semellanza onomatopeica co rosmar do can, do latín *litera canina*); z) *dog's nose* –(col) bebida que é unha mistura de xenebra (*gin*) e cervexa; aa) *dog tag* (col) –medalla metálica que o soldado trae ó colo co nome, número e tipo de sangue; ab) (to) *dog-trot* –andar vagarosamente; ac) *dogwatch* (linguaxe náutica) –vixía de 2 horas (4 a 6; ou 6 a 8 da tarde); ad) *doghouse* –caseta do can; canceira; ae) *dog-cheap* –moi barato; *pelo preço da uva mijona/da banana/da chuva*; af) *proud as a dog in a doublet* (col, desuso) –inchado de vaidade, de soberbia; ag) *whose dog is dead?/what dog is a-hanging?* (col, obsoleto) –¿e logo? ¿que hai?; ah) *dog-gone* (xerga; eufemismo de *god-damned*) fantástico, formidable; interxección de impaciencia; partícula intensificadora (*dog-gone arrogant*). Algo semellante a este último exemplo, en portugués (sobre todo no Brasil), é o uso da locución *para cachorro* co sentido de: en gran cantidade, con grande intensidade.

Segundo un proceso típico da lingua, o inglés transforma o substantivo en verbo: *to dog/dogged/dogging* –seguir de cerca, insistentemente; perseguir –*como o cão atrás da caça*. O participio pasado é monosilábico e frecuente en sentido figurado. Por exemplo: *the journey was dogged by bad weather; the company is being dogged by poor management*. Como cualificativo, *dogged* é disilábico: aferrado, afincado, obstinado, perseverante, insistente, teimoso, tenaz. A locución coloquial *It's dogged as does it* quere dicir: a persistencia triunfa, *A quem persiste nada resiste*. A partir do adxectivo, co sufixo *–ness*, fórmase o substantivo *doggedness*: afán, obstinación, perseverancia, insistencia, pertinacia, tenacidade –calidades tradicionalmente atribuídas ó can. É vulgar dicir *to dog* na acepción de ter relacións sexuais imitando os cans. Na xerga londiniense, *to dog away one's time* significa: lacazanear.

O inglés forma varios adxectivos a partir do substantivo *dog*: a) o diminutivo *doggie/doggy* –semellante ó can; b) *doggish* –un tanto canino; *a deitar para cão*; asañado, rabioso. Substantivado, *doggie/doggy* é diminutivo de can: canciño. O adxectivo *dogled/ged* pode te-lo sentido figurado de: angular, curvo, torto –como a pata traseira dun can. Co sufixo *–er*, fórmase o verbo coloquial *to dogger* (enganar, engaiolar, enlear –especialmente nunha transacción) e, a partir do verbo, o substantivo correspondente, *doggery* (engano, mentira, pantomima; ou mesmo parvada, estupidez, tolada, disparate).

Bitch (cadela), feminino de *dog*, serve para precisa-lo feminino de certos animais: *bitch fox* (raposa femia); *bitch wolf* (loba). A cadela e o can son tratados de *girl* e *boy* de forma cariñosa polos seus respectivos donos. Pero *bitch* é un tratamento ofensivo para as mulleres –alén doutros coma *cow* (vaca), *mare* (egua), *sow* (porca). O equivalente máis corrente, en portugués, é *cabra*. Co sufixo *–y* o inglés forma o adxectivo *bitchy*, o cal ten un marcado acento pexorativo e cualifica a quen é desleal, rancoroso, ruín, velenoso, vingativo. Esta connotación desprezativa está tamén patente: a) no verbo *bitch* (EE UU) –criticar; escarnecer; protestar; enganar; b) na locución *the bitch goddess* –éxito, triunfo en cuestións materiais, mundanas; c) na locución coloquial *to*

act like a bitch –enfurecerse; *ficar pior que uma barata/fera*; *dar saltos de corça*; d) no termo vulgar eufemístico *son of a bitch* (tamén na forma contraída *sob*) –fillo de puta.

Para unha comprensión máis completa da relación do can coa sociedade anglosaxona, convén recordar dous grandes concursos caninos ós que a televisión deu maior popularidade. Un deles é o *Cruft's*, que ten lugar anualmente, en Inglaterra, no mes de febreiro. Organizado por primeira vez por Charles Cruft en 1886, é un elegante desfile de snobismo social e de vaidade humana e canina. No extremo oposto están os *dog trials*, concursos de cans pastores que, obedecendo os asubíos do pastor, xuntan e conducen as ovellas cara ó curral. Reticente a someterse ó exhibicionismo do home, o gato non se presta a tales manifestacións de servil obediencia –a súa independencia e dignidade repudian, con olímpica indiferenza, os aplausos, as louvanzas, as recompensas que estes espectáculos prometen. Este contraste entre a obediencia do can e a rebeldía do gato está captado con palabras sinxelas na *nursery rhyme* que comeza con estes dous versos: *The Dog will come when he is called, / The Cat will walk away.../*

Con todo, onde o inglés plasma mellor a súa identificación co can é no dito popular: *Love me, love my dog* –un amigo verdadeiro dun inglés ten que ser, tamén, amigo do seu can. Os franceses impoñen unha regra de convivencia social idéntica ó diciren: *Qui aime Bertrand aime son chien*. En cambio, en contrapartida, os ingleses tamén din, sen compaixón, *Try it on the dog* cando cren que un determinado experimento implica riscos serios e, por iso, deberá facerse primeiro cun can para, por exemplo, saber se unha comida non está estragada.

Este culto do can leva, naturalmente, á súa humanización, da que é un perfecto exemplo a obra de Virginia Woolf (1882-1941) *Flush*. Este libro é unha biografía íntima dos poetas Robert Browning (1812-89) e Elizabeth Barrett Browning (1806-61), na que a intensa relación amorosa dos dous escritores é acompañada polo *cocker spaniel* de Elizabeth, chamado Flush. Paréceme, con todo, que a percepción máis lúcida sobre a interpretación das personalidades do home e do can resultante da súa longa e íntima convivencia, nas máis variadas condicións da sociedade anglosaxona, é a que nos presenta o humorista norteamericano James Thurber (1894-1961) nos seus numerosos artigos e debuxos, especialmente os seleccionados por Penguin's Books na antoloxía *Thurber's Dogs*.

Para demostrar ata onde chega o culto do can en Gran Bretaña, o escritor surafricano Roy Campbell (1901-57), quen viviu moitos anos en Portugal, suxire, nun dos seus libros (*Portugal*, 1957), que quen queira conquistar facilmente a Gran Bretaña moderna só tería que invadila con paracaidistas que, amais das súas armas habituais, deberían pisar solo británico con canciños nos brazos porque ningún tería a crueldade de abrir fogo sobre eles... ¡por temor a matalos! Para que este estrataxema fose absolutamente infalible podería recomendarse que a metade das forzas invasoras desembarque con cans e a outra metade con gatos.

Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas

Xesús Ferro Ruibal¹

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Ofrécese un total de 9.713 ocorrencias de locucións ou fórmulas comparativas ou simplemente elativas galegas ordenadas ideoloxicamente e con numerosas remisións complementarias. A fonte é o Tesouro Fraseolóxico Galego que o autor dirixe no Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

Palabras clave: fraseoloxía, galego, locucións, comparación proverbial.

A total of 9,713 occurrences of Galician idioms or comparative or simply elative expressions are presented ideologically ordered and with numerous complementary remissions. Their source is the Tesouro Fraseolóxico Galego, directed by the author at the Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

Key words: Phraseology, Galician, Idioms, Proverbial comparisons.

No *Tesouro Fraseolóxico Galego* (TFG), que estamos construíndo no Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, conflúe todo o traballo de campo propio pero tamén todo o alleo, que demos localizado, e que estaba disperso en centos de publicacións lexicográficas, estritamente fraseolóxicas, simplemente etnográficas ou que mesmo estaba inédito. Tamén contén numerosos contextos de uso extraídos de gravacións orais e de obras literarias dos mellores escritores. Cronoloxicamente é material dos séculos XVIII-XXI con predominio dos últimos oitenta anos. O actual proceso de depuración dun corpus de certo volume non nos permite poñelo aínda na Rede pero quero presentar aquí un avance do que ese TFG ofrece no eido das locucións e fórmulas comparativas e elativas.

¹ Agradezo a revisión de María Álvarez de la Granja, Leopoldo Cañizo Durán, Ana García Lozano, Carme López Taboada, Rosario Soto Arias, Cristina Veiga Novoa e Beatriz Vizcaíno Pena. Os erros que subsistan son da miña exclusiva responsabilidade e agradezo anticipadamente tódalas observacións que axuden a mellorar este material.

Pola utilidade que este traballo pode ter, editado nun único bloque, o Consello Científico desta revista decidiu outorgarlle un espazo superior ó que as normas de publicación establecen pero, xa se comprende que, en consecuencia, impón severas limitacións de espazo e tipo de letra. A primeira é elimina-la indicación da procedencia de cada entrada, xa que multiplicaría a extensión deste traballo (son neste caso máis de mil referencias que habería que desenvolver). A segunda, foi a de refundi-las entradas repetidas nunha soa, con indicación do número de veces que esa entrada aparece no TFG, dato que, en cambio, si ten certa importancia. A terceira foi establecer algunhas convencións de edición que axuden a diminuí-lo espazo ocupado e que son as seguintes:

1. A **estrutura** do fraseoloxismo inicial mantéñena os que seguen ata o seguinte punto e coma (;) ou, no seu caso o punto final de parágrafo. O que aparece subliñado éelles común mentres que a barra inclinada (/) separa o inicio da variante. Así, *ser coma o rato que non sabe de máis ca un burato / uña e carne* (2); hai que entendelo como equivalente de *ser coma o rato que non sabe de máis ca un burato*; *ser coma uña e carne* (2). E *ser bo coma as niñas dos ollos / o bo pan / o molete* hai que entendelo como equivalente de *ser bo coma as niñas dos ollos*; *ser bo coma o bo pan*; *ser bo coma o molete*.

2. As **variantes morfolóxicas ou dialectais** aparecen unidas por un trazo: *ser coma a debandoira – debandeira* hai que entendelo como equivalente de *ser coma a debandoira*, *ser coma a debandeira*. E *(ser) alto coma a - unha torre* hai que entendelo como equivalente *(ser) alto coma a torre*; *(ser) alto coma unha torre*. *Ser pequeno coma un rato* (8) - *ratos* (3) equivale a *ser [alguén] pequeno coma un rato* (8) – *ser* [varias realidades] *pequenas coma ratos* (3). Non anoto as variantes apreciativas, que son frecuentes nas unidades que aluden á beleza feminina (*roxíña coma un ouro*) pero si aquelas nas que o morfema *-iño –iña* ten carácter intensificador (*caladiños coma petos*, *feitiña coma unha pera*) porque equivale a “completamente calados, moi feita” e, polo tanto, constitúen unha forma de elativizar.

3. Cando se dan os **adxectivos** en masculino, por razóns de espazo e consonte a tradición lexicográfica, sobreenténdese tamén a funcionalidade do feminino: *bravo coma un toxo*, *branco coma a lá dos anos* funcionan tamén como *brava coma un toxo*, *branca coma a lá dos anos*. Cando, en cambio, o xénero está marcado en feminino, lematízase en feminino e indícase o actante [muller], [rapaza] : *botarse a [unha muller] coma un cadelo*; *coma se fose señora* [unha muller]. En certos casos, a maior abundancia de lematizacións en feminino lévame a darlle entrada propia: *(ser) feituquiña como hai poucas / como se a fixesen de cera / coma feita á man*; *como *si a fixera *Dios á man tenta*.

4. Os **números entre paréntese**, como se dixo, indican a cantidade de veces que esa locución ou fórmula aparece no TFG. Así en *coma a troita na auga / o peixe na auga* (4) / *cabra no monte* debe entenderse que *coma a troita na auga* e *coma cabra no monte* aparecen no TFG unha única vez, mentres que *coma o peixe na auga* aparece catro veces, o que significa con certa probabilidade que é máis coñecida e usada cás outras dúas.

5. A utilización de **referentes en plural** non implica que sexa imposible o uso en singular, porque o que aquí ofrezco non é un dicionario (parcial) senón a lectura organizada dun tesouro. Quero dicir que *rubio coma un tomate* e *rubios coma tomates* son a mesma locución cun suxeito singular nun caso e plural no outro. A variación morfolóxica máis frecuente é a seguinte:

	Referente en singular	Referente en plural
co indefinido <i>un – unha</i>	<i>rubio-a coma un tomate</i> <i>bufar coma unha cobra</i> <i>mollado-a coma un pito</i> <i>traballador coma unha formiga</i>	<i>rubios-as coma tomates</i> <i>bufar coma cobras</i> <i>mollados-as coma pitos</i> <i>traballadores coma formigas</i>
co artigo <i>o - a</i>	<i>agudo-a coma o allo</i> <i>doente coma o can</i>	<i>agudos-as coma os allos</i> <i>doentes coma os cans</i>

Ora ben, esta última variante (coma + artigo + subst. pl.) é tamén posible con suxeito en sing.: *quedou teso coma as vergas do canizo*, *amargo coma as xestas*, *arrastrado coma as cóbregas*, *afiado coma os dentes do demo*, *mantense do aire coma os camaleóns*, *fai tanta falta aquí coma os cans na igrexa*, *ía andando a catro pés coma os gatos*.

6. En canto ós **actantes** e por razóns de espazo non expreso o suxeito máis que cando é indispensable por non ser doado suplilo. Por outra banda, a estrutura *ser [algo] coma + (inf)* adoita funcionar só na 3ª de sing.: *ser [algo] coma botalo en cesto roto* funciona como *é – era - foi coma botalo en cesto roto*.

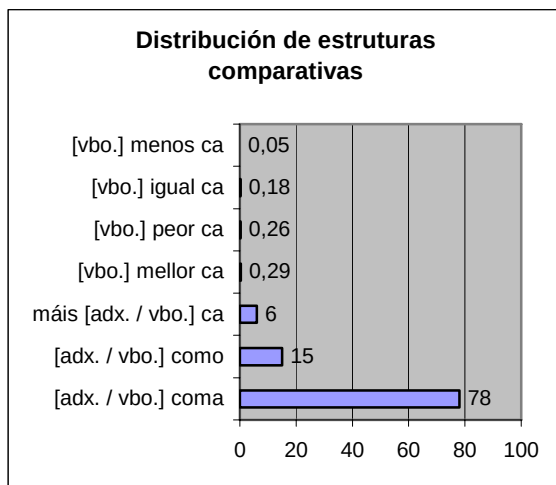
7. Algo máis verbo dos **actantes**. É sabido que en galego o obxecto directo (OD) só moi raras veces leva preposición, mesmo tratándose de nomes propios de persoa (¿*Viches teu pai?* ¿*Viches Fernando?*). Iso significa que a un *[alguén]* que funcione como OD non lle podo poñer unha preposición *a*, que a lingua non admite, pero tampouco podo induci-lo lector a pensar que ese *[alguén]*, sen preposición, é suxeito: nese caso lematizo o actante como *[alguén – OD]*. Así *deixar quedar* [alguén - OD] *como o millo sen espiga*; *poñer* [alguén - OD] *coma un farrapo*; *querer* [alguén - OD] *coma os ollos da cara*; *coller* [alguén - OD] *coma o rato na rateira*.

8. O **asterisco** indica que a palabra marcada é un castelanismo: *ser coma unha noite* **sin* **luna*; **manteca no fociño do gato*. É baixa a presenza de castelanismos na fraseoloxía galega; e a aparición dalgúns neste elenco non prexulga que calquera outro falante non poida oír ou dicir eses mesmos fraseoloxismos na forma normativa (*noite sen lúa*, *manteiga no fociño...*), simplemente o TFG aínda non o rexistrou. De tódolos xeitos, isto é irrelevante, porque nin o TFG ten intención normativa nin un corpus, por grande que sexa, é un rexistro exhaustivo da lingua.

9. Direi agora **o que inclúo e o que exclúo**. Inclúo as estruturas de comparación que conteñen *coma - como*, *máis ca - que*, *menos ca - que*, *igual ca - que*, *maior ca- que*, *menor ca – que*, *tan coma*. Pero exclúo, coma en calquera consulta dun Tesouro, algún material impertinente: en primeiro lugar, aquelas citas literarias ou orais que me parece claro que non teñen garantía da súa fixación (*resucitar coma quen esperta dunha catalepsia*; *sá e con cores de saúde coma feituca e fresca mazá*; *ser coma anxos de*

retablo barroco; coma un feixe de luz auroral)²; exclúo, como é natural, as secuencias *(vbo.) como*, cando este é modal e non comparativo (*vestir como paisano, é como Deus o fixo / deu*³; *gobernarse un como pode, deixa-lo mundo como está*); exclúo os refráns; exclúo aquelas nas que *máis ca* equivale a “só” (*non ser máis ca palabras unha cousa* (2); *non ser máis ca tolerías*) porque non teñen valor comparativo ó equivalenten a “só son palabras, só son tolerías”; exclúo fórmulas de brindé (*¡Se de hoxe dun -nun ano non é con máis alegría, que non sexa con menos!*; *¡Se de hoxe dun – nun ano non somos máis que non sexamos menos!*) por non teren exactamente a estrutura das xa comentadas; e, pola mesma razón, exclúo, ó cabo, o conxunto das outras comparanzas coma *parecer unha meada sen conda e outras máis implícitas* coma *ter barbas de chivo* (“pouca barba”), *ser un caga no niño* (“tardar”) e similares⁴.

10. A inmensa maioría das entradas (78%) utilizan a forma *coma* fronte a *como* (15%). A distribución predominante (aínda que con numerosas excepcións) é *como* (subst. sen artigo / or.) *estar como gato borrallento*; *ir como rei na cesta / dicir si ou non como Cristo nos *enseña*) e *coma* nos outros casos (*ir coma un rei nunha cesta, ir coma o rei na cesta*). Polas aludidas razóns de

² Aínda que é posible que nalgún caso, inadvertidamente, eu incluíse algunha que non teña garantida esa fixación. Todos os que construímos un corpus non automático temos sempre a dúbida de cantas veces temos que oír unha unidade para considerala fixada; o problema dáse especialmente (pero non só) nas de moderna creación, coma esta fórmula de ameaza: *¡Douche un fogonazo e es mellor ca un satélite a voar!*

³ Inclínome a pensar que son modais e non comparativas (e por iso as exclúo) algunhas coma estas: (*non*) *ser como Deus manda*; *chover como Deus a dá*; *chover como Dio-la dá*; (*ser / facer [algo]*) *como Deus manda* (4); *como manda Deus do ceo* (2), *como *Dios manda* (2); *obrar como *Dios manda*; *andar como Deus quer / Deus queira* (2) / *Deus o dou / (*Dios) o trouxo ó mundo* (2) / *o botou súa nai / o pareu súa nai / súa nai o pariu / súa nai o pariu / súa nai o pariu – pareu / súa nai o trouxo ó mundo / veu ó mundo*; *andar - estar espida como a nai o pariu / Diol-o deu*.

⁴ Pero lembrese que moitas veces é case subxectivo considerar non comparativas algunhas delas: véxase esta entrada do *Diccionario* de Eladio Rodríguez: *Ser coma unha cera, o ser unha cera*, “ser muy blando, muy dócil, de genio apacible y benigno; ser un bonazo”. E calquera pode rexistrar *¡O mundo é (coma) un pano da man!*. Por outra banda a algúns fraseoloxismos só lles falta unha leve modificación, que calquera usuario pode facer, coma converte-lo refrán *A obra de Santa Ana empeza ben e nunca acaba* en *ser coma a obra de santa Ana (que empeza ben e nunca acaba)*.

espazo, cando se rexistran as dúas, unífoas en *coma*⁵. A estrutura (*máis*) (*adx.*) *ca* - *cá* - *cás* - *có* - *cós* representa o 6%. O resto das estruturas representan unha porcentaxe irrelevante: *mellor ca – que* (0'29%), *peor ca – que* (0, 26%), *igual ca – que* (0'18%); *menos ca – que* (0'05%).

11. Canto á **extensión**, como é natural dentro dun Tesouro, debe comprenderse que hai locucións que están ben fixadas aínda que o seu uso é local. Cito entre elas: *ser bruto coma os fillos de Quitolis, que canto máis medraban máis brutos se volvían; máis borracho ca Castro* (usado só na redonda de Caritel, concello de Pontecaldelas).

12. Formulo os **temas**, en principio, como substantivos (*abandono*) porque o substantivo dá razón de máis estruturas. Pero non sempre hai un substantivo acádo. Por iso, cando o material está formado basicamente por locucións adxectivas, fórmúloos como adxectivo (*gordo*) e, cando predominan as locucións clausais, fórmúloos como verbo (*andar*)⁶. Algunha vez resúltame inevitable botar man dun adverbio (*aloucadamente*).

13. Nalgúns **fraseoloxismos menos transparentes** explico nunha nota a pé de páxina o significado, ben cunha definición, ben cun contexto de uso: fágoo alí onde comprobei que os lectores teñen algunha dificultade para comprender intuitivamente o significado dalgunha locución ou fórmula e, polo tanto, a razón pola que a poño onde a poño.

14. Inclúo, como di o título, algunha **fórmula**. Ora ben, son poucas e nin tódalas entradas que van entre signos de admiración (!...) son fórmulas; boa parte delas son locucións en contextos libres pero enfáticos. Supoñámo-la entrada *¡Eu vendo como comprei!* (“eu conto ou reproduzo o que oín dicir sen engadir nada nin dar fe da veracidade do relato”): é posible que alguén oía outras variantes **el non ten culpa ningunha, porque vendeu como comprou; *non te preocupes: ti véndelle como compraches* e isto significa que é unha locución; pero, como o TFG só rexistra esta unidade como fórmula, lematízoa así e non como locución, sen que eu exclúa que poida funcionar como locución. Poñerei outro caso máis claro que axude a comprendelo mellor. Un lector atento deste corpus pode encontra-la locución *mazar* [alguén - OD] *coma un polbo* -**pulpo*: ben, pois quen coñeza a existencia desa locución sabe, primeiro, que a pode usar tamén para expresar unha ameaza, igual que calquera outra combinación que signifique “bater” ou “pegar”; segundo, sabe que eses duplicados que detectou o TFG non son os únicos posibles (tamén o son *¡Voute mazar coma un polbo!*; *¡heivos mazar coma polbos!*; *¡xuro que vos mazarei coma polbos!*...); e sabe, terceiro, que tamén a pode usar con outras funcións comunicativas, non só de ameaza ou de descualificación (*a eses dous mazáronos coma polbos*...). O mesmo podíamos dicir da entrada *¡Vouche poñer-lo cu coma un tomate!*.

⁵ Téñase presente que moitas grañas que encontramos nos textos non analizan os elementos gramaticais senón que reproducen a fonética: *auga coma do sol* pode encubrir *como a do sol* e *coma a do sol*; mentres que *como moucho* pode encubrir *coma o moucho* e *como o moucho*.

⁶ Algunha vez a polisemia dos contidos obrígame a xerbrar nos temas substantivos e verbos (*advertencia* ↔ *advertir*).

¿Por que lematizo unha locución só ou tamén nun contexto enfático? Por tres razóns. A primeira é porque, aínda que en teoría os usos locucionais son posibles, na práctica o uso enfático é o máis usual, aínda que non estea absolutamente fixado. A segunda é que eu recibo numerosas consultas de escritores e tradutores que buscan para teceren os seus diálogos recursos deste tipo para felicitar, descualificar, ameazar e similares. A terceira razón é que con exemplos á vista un escritor ou tradutor pode máis doadamente lembra-la realización sintáctica de certas maldicións asimétricas co castelán (*¡Inda (subx.)...!*).

Insisto na obviedade que dixen no punto 5: este material non é xa un dicionario senón aínda a lectura dun tesouro.

E esta advertencia vale tamén para a maior parte das entradas dos temas ADVERTENCIA, AMEAZA, CONFORMIDADE, DESAFÍO, DESEXO, DESCONFORMIDADE, FELICITACIÓN. No conxunto do material son poucas as entradas afectadas e, se utilizo este procedemento excepcional. Que isto sexa a lectura dun tesouro axuda a entender que por veces unha locución apareza con ou sen verbo *ser* (*bo coma o pan; ser coma o pan; ser máis bo có pan*).

15. E, pra rematar, unhas palabras verbo da **organización ideolóxica ou funcional** deste material. Sei ben que este corpus se podía aínda organizar nun nivel superior. Existen diferentes propostas. Tentei segui-la do prof. Stefan Ettinger (aspecto, estado e propiedades do ser humano; disposición, relación cos conxéneres e contorno; formas de actuación humana; valoración dunha situación ou feito; contorno e mundo exterior) que me deixaría fóra unha importante miscelánea. Chegoume tarde a que neste mesmo número desexan os profesores Baránov e Dobrovol'skij para podela experimentar dentro dos límites de tempo que impón a revista e non renuncio a experimentalala tamén no futuro. Son moi pertinentes dúas observacións que fan: a primeira, que é o propio corpus o que impón o sistema, porque, aínda que moitas categorías semánticas existan en tódalas linguas, cada lingua precisa matizar aspectos que ás outras lles pasan desapercibidos, o que significa que todas deixan baleiros espazos que outras linguas enchen con material fraseolóxico; e a segunda, que a polisemia impide a impermeabilidade da clasificación (o concepto “verde” non é só unha color, oposta a outras cores, senón tamén un estado, “inmaturo” en oposición a “maduro”) e outro tanto habería que dicir do concepto “grande” para o que temos material que non se limita ó aspecto físico do ser humano e non podería englobarse como subtema de “aspecto físico”. Súmolle, en fin, que a miña experiencia de consultante de dicionarios e a observación de como os consultan os demais faime ver que, cando os niveis de ordenación son tres, o lector adoita buscar polo máis baixo e concreto, non polos superiores e abstractos. Así que optei por me manter nun primeiro nivel de ordenación semántica, sen elevarme a hipertemas pero, en compensación, introducín dúas axudas:

- enunciarei algúns temas xerais que designan conceptos superiores, tales coma **ACCIÓN** (neutra, negativa, positiva e modo desa acción), **ASPECTO**, **CALIDADE** (neutra, negativa e positiva), **CANTIDADE**, **CONDUTA**, **ESTADO** (o relativo á saúde, enfermidade, idade etc.), **PERCEPCIÓN** (sensorial), **POSICIÓN** (espacial), **RELACIÓNS HUMANAS**, **SENSACIÓN** (o relativo ás sensacións estritamente físicas:

fame, sede, frío, calor, sono, cansazo e similares), **SENTIMENTO** (o estritamente psicolóxico: alegría, tristeza e similares), **SITUACIÓN** (socioeconómica, moral, carencia, complicación...) e finalmente algunhas **FÓRMULAS** (agradecemento, conformidade, desafío, desculpa, desexar mal, desconformidade, felicitación, maldición, negación humorística, reafirmación, verificación e xuramento. Hai tamén fórmulas dispersas nos temas seguintes: contabilidade irregular, demo, dereitos (ter), equidade, librar, morte, mundo, pagar, peculiar, reflexión, relatar, remedio, sal, suposición e testemuña falsa. Neses temas máis xenéricos e superiores suxiro moitos dos conceptos máis específicos e concretos que os desenvolven.

- introducín tamén numerosas remisións a temas conexos en todos aqueles que se complementen noutros máis ou menos próximos.

Coido que a organización ideolóxica ou funcional deste material e mais esas numerosas remisións internas axudarán a que este traballo sexa dalgunha utilidade non só ós fraseólogos senón tamén a escritores, xornalistas, profesores de lingua e antropólogos. Nesta dirección desexo que vexa a luz algún día a totalidade do TFG.

ABANDONO

coma un can (3); andar tirado coma un can; deixar quedar [alguén - OD] como o millo sen espiga; morrer coma un can (4), morrer esquecido coma un can; morrer coma os chitos; morrer no paleiro coma os chitos; sentirse coma un trapo; te-la horta coma un prado.

ABANEAR V. ARRANDEAR

bailar coma o millo; cimbrar como varas verdes; tordear coma un pión.

ABARCAR DE MÁIS V. AMBICIÓN

ABERTO

aberto coma un mexillón / un porco.

ABOIAR V. NADAR BEN

ABONDOSO V. ABUNDANCIA

ABORRECER

ter unha gana de (inf.) coma de saca-las moas.

ABRAIO V. tamén PASMO,

SORPRESA

coa boca aberta coma unha esporta; coma se nunca tal vira; espantado coma se se acabara o mundo;

quedar coma se lle espetaran o coitelo no corazón; quedar como unha vaca mirando para o tren / unha ovelliña; (quedar) teso coma as vergas dun canizo; ¡Cousa coma ela...! (3) ¡Cousa coma ela, na miña vida!; ¡Cousa coma esa, inda na miña vida a vin!; ¡Outra coma ela...!

ABUNDANCIA

abundante coma pelo de oso; abundar máis cá lama (2); andar bastos coma piollos; coller como as amoras na silveira, coller máis [subst] ca unha burra peidos; (haber, ter) coma area (2) /, moscas /, moscas ó mel /, terra / o liño / mantas (2); a merda / a palla / as chuvias / a folla; haber de todo como en - na botica (2); haber hainas - hainos como mantas / coma pra forrar o carro con elas / eles; haber máis (subst.) có demo (3); haber (patacas) coma pedras; haber máis ca de aquí a (topónimo); ter [algo] coma liño;

(*ter / gañar*) [algo] *coma terra* (2),
coller / ter máis (subst.) *ca unha*
burra peidos (2) / *que areas hai no*
mar / que pelos teño na cabeza / que
cabelos teño na cabeza / que
estrelas hai no ceo; darse [algo]
coma *a chuzma* (3) - *a chusma / a*
nabiña do toxo / a tiña / o millo
nunha roza; estar mechos coma os
escarabellos / xunto coma o pelo do
can; medrar coma a mala herba,
nacer coma fionllos, ter tantos
buratos coma unha criba, ser coma
a peste dos pericos, chormear como
un ghamelo (abundancia de froito);
cortar tanto touciño coma pan;
facelas coma mantas

ABURADO V. QUEIMAR, SOL
vir coma un cachourizo.

ABURRIMENTO

aburrirse *coma unha ostra* (2) / *coma*
unha pataca; máis aburrido que
unha ostra.

ABUSO

facer como os cans grandes cos
pequenos; ser coma a mula do
arrieiro; ser coma o burro do
arrieiro.

ACABAR

comezado e acabado como camisa de
aforcado.

ACAER

V. tamén AXEITADO

caerlle [algo a alguén] coma o mel
nas papas; quedar como un guante.

ACCESIBLE

sinxelo coma unha liña.

ACCIÓN

ACCIÓN NEUTRA: ABANEAR, ABOIAR,
 ACABAR, ACENDER, ADVERTENCIA,
 ADVERTIR, AFUNDIRSE, AGADAÑAR,
 AGARIMO, AGARRADO, AGATUÑAR,
 ALUMEAR, AMAGAR, AMAMANTAR,
 ANDAR, APALPAR, APURAR, ARDER,
 ARRAIZAR, ARRADEARSE,
 ARRASTRAR, ARREDARSE, ARROTAR,

ASENTAR, ASUBIAR, ATAR, ATOPAR,
 ATRAPAR, AUMENTAR, AXUSTAR,
 BAFEXAR, BAILAR, BARULLO, BATE-
 LO PÉ, BEBER, BERRO, BRINCAR,
 BRÚIDO, BUFAR, BULIR, BUSCA,
 CÁIDA, CAMBIAR, CAMBIAR DE IDEA,
 CANTAR, CARGA, CAZAR, CENTILEO,
 CHAMAR, CHIAR, CHOIVA NEVE,
 CHORAR, CHOVER, COBRAR, COCER,
 COMER, COMPAÑA, COMPRENDER,
 CONCORDAR, CONFORMARSE,
 CONSUMIRSE, CONTAR, CORRER,
 CUBRIR, CUCO, CUSPIR, DAR VOLTAS,
 DEDICACIÓN, DEFENSA, DEITARSE
 CEDO, DERRETERSE, DESAPARECER,
 DESCONCERTAR, DESCUBRIR,
 DESENTENDERSE, DESEQUILIBRIO,
 DESFACERSE, DESPEDIDA, DEVOCIÓN,
 DIFICULTADE, DISIMULO, DOBRAR,
 DOMINIO, DURMIR, ENCOLLER,
 ENGORDAR, ENREDAR, ENTENDER,
 ENTRETER, ENVOLVER,
 ENVORCALLARSE, EPILEPSIA,
 ERGUERSE TARDE, ERRAR,
 ESBARDALLAR, ESMAGAR,
 ESPAREXER, ESPERAR, ESPREITA,
 ESQUECIMENTO, ESTOUPAR,
 ESVARAR, EXCAVAR, EXHIBIRSE,
 FALA E CARÁCTER, FALAR, FERVER,
 FINXIMENTO, FOLIADA, FUMAR
 MOITO, FUME, FUXIDA, GARDAR,
 GREGARIO, GRIÑIR, GRITAR, GUSTAR,
 HIXIENE, HUMIDADE, IMPEDIR,
 INCHAR, INDICIOS, INQUEDANZA,
 LEMBRANZA, LEVAR, LIORTA, LIXAR,
 LOITAR, LUME, MARCHA DEFINITIVA,
 MARCHAR, MEDRAR, MERCAR,
 MIRADA, MORDER, MORRER,
 MOVEMENTO, MÚSICA, NADAR,
 NADAR BEN, PARELLA, PEDIR, PEDIR
 COMIDA, PEDIR CON ANSIA, PELAR,
 PENSAR, PESCAR, PICADURA,
 PRECAUCIÓN, PRECIPITACIÓN,
 PRENDER UNHA PLANTA EN, PRÉSA,
 PROGRESO, PROÍDO, PROTECCIÓN,

QUEIMAR, QUEIXA, QUENTAR,
RABUÑADURA DE GATO, RAPIDEZ,
REAPARECER, REBELARSE, REBENTAR,
REBULIR, RECUAR, REGAÑAR,
REINCIDENCIA, RENEGAR, REPARTO,
RÉPLICA, REPRENSIÓN, RESPIRACIÓN,
RETUMBAR, REXEITAR, REXISTRAR,
RISA, RODEAR, ROLAR, RONCAR,
ROSMAR, ROUBAR, RUAR, RUBIR,
RUMOR, RUTINA, SANGRAR, SEGredo,
SEGUIR, SELECCIÓN, SEXO, SILENCIO,
SIMULACIÓN, SOL, SOPRAR, SORRIR,
SOTERRAR, SUAR, SUBTERRÁNEO,
TALIÓN, TAPAR, TARDAR, TATEXAR,
TELLADO RUÍN, TENSIÓN, TINO,
TIRARSE Ó CHAN, TREMER, TRISCAR,
TURRAR, TUSIR, VAGAR, VASOIRA,
VENDER, VENTO (ZOA-LO), VESTIR,
VIOLENCIA, VIVACIDADE, VIXIAR,
VOAR, XEAR, XEMER, XIRAR, XURAR,
ZUMBAR.

ACCIÓN POSITIVA: AGARIMO, COIDADADO,
DIVERSIÓN, ENRIQUECERSE,
FUNCIONAR BEN, TRATAR BEN.

ACCIÓN NEGATIVA: ABUSO, ACOSO,
AGOCHARSE, AGRAVAR, ALDRAXE,
APARECER SEMPRE ONDE HAI COMIDA,
AUTOINVITARSE, APROVEITAR,
ATAQUE, ATORMENTAR, AVIVAR
PROBLEMA, BLASFEMIA, BURLA,
CALUMNIAR, COMER, CRÍTICA,
CRÍTICA MORDAZ, DESACERTO,
DESASTRE, DESAPROVEITAR
CONSELLOS, DESBARATAR, DESFEITA,
DESPERDICAR, DESPOTRICAR,
DESPREZO, DESTRUÍR, DIMINUÍR,
DISPARATE, ECONOMÍA, EFECTO
NOCIVO, EMPEORAR, EMPOBRECERSE,
ENFADARSE, ENGANO, ENTERRO
SOLITARIO, ESCATOLÓXICO, ESFORZO,
ESIXIR DE MÁIS, EXCESO, EXPULSIÓN,
FALCATRUADA, GASTAR MOITO,
GOLPEAR, INCUMPRIR, INTROMISIÓN,
INXURIA, MALGASTAR, MALTRATO,
MATAR, MENOSPREZO, MENTIRA,

MOLESTIA, NEGOCIO RUÍN,
PREXUDICAR, PROMESA FALSA,
TRAMPA.

ACCIÓN (MODO DA): ACTUAR,
ALOUCADAMENTE, APARECER
REPENTINAMENTE, AXEITADAMENTE,
BEN, DESAXEITADAMENTE,
DIARIAMENTE, DIRECTO, ENTRAR,
ERGUERSE, FEITO (BEN), FEITO Á
PRESA, FERROZMENTE, FILLOA,
FORZADO, FURTIVIDADE,
INDISCRIMINADAMENTE,
INTENSIDADE, IRREFLEXIVO,
MARCHAR LENTAMENTE, MORTE
REPENTINA, MORTE TRANQUILA,
MORTE VIOLENTA, OUVEO,
PARAUGAS, RAPIDEZ, RISA
INMOTIVADA, SERVILISMO,
SOLERMIÑAMENTE, UNANIMIDADE,
XANTAR, XERAL.

ACEDO V. AMARGOR

ACEITE (GUSTARLLE MOITO O)
ser coma os morcegos.

ACENDER
*encenderse [algo] coma o día;
prender coma un misto.*

ACEPTAR V. ADAPTARSE,
DOCILIDADE

ACOSO V. tamén ATAQUE,
PERIGO
*apurar a un como un can; apurar
[alguén –OD] coma a un can; face-
las voltas coma o raposo ás galiñas
(2); saírlle o lobo ó camiño como ó
parrulo do Carballiño; ser coma un
pulpo.

ACOUGAR V. TRANQUILIDADE

ACTIVIDADE
*ter outra cousa mellor que facer;
buliqueiro como un axóuxere; dar
máis voltas que un muíño de vento;
ser coma a debandoira -
debandeira / unha lanzadeira /
unha andaravía / o sarillo (2) / un
sarillo (3) / un danzarico / un*

*foguete / un lóstrego (2) / un raio;
inquedo coma o rabo dun lagarto /
 abelurios (2); (estar) coma o mar
 nas penas.*

ACTUAR

facen coma (subst.)⁷.

ACUDIR V. AGRESIVIDADE

ACHACOSO V. tamén ENFERMO,

MALESTAR, SAÚDE POUCA

*está coma unha breva; ser igual ca
 unha pita choca; ter máis cravos
 que unha porta vella.*

ADAPTARSE V. AXEITADO

*facen a tódolos ventos como galiño de
 pipileira; [inf.] coma todos.*

ADECUADO V. AXEITADO

ADELGAZAR V. MIRRADO

ADMIRAR V. PASMO

ADOECER

adoecer coma os cans da rabia.

ADOLESCENCIA

ser un mozo coma un carozo (2).

ADVERTENCIA

*¡Vas estoupas coma a castaña no
 lume!; ¿A que foches á escola:
 aprender a ler ou a griñir coma os
 burros?*

ADVERTIR

ventar [algo] coma o can a perdiz.

APECTO V. AGARIMO,

AMIZADE, AMOR

AFIADO

*afiado coma os dentes do demo /
 unha navalla (2), a aguillada (2);
 pico afiado coma unha subela;
 furar coma unha teipe / toupeira.*

AFINACIÓN

quedar coma un reloxo (a andar).

AFLICIÓN

ter un pesar coma un puño (3).

AFLUENCIA V. AGLOMERACIÓN

AFORRADOR

*ser coma os burros da Limia que
 apañan o viño e beben auga (2), ser
 como unha *aceña.*

AFORTUNADO V. SORTE

AFOUTEZA V. VALENTÍA

AFUNDIRSE V. NADAR MAL

AGADAÑAR

agadañar coma o micho.

AGARIMO V. tamén

AMABILIDADE

*arrolar [alguén- OD] coma a fillo de
 rei; ser cariñento coma un can;
 corazón coma a nata.; traer
[alguén] coma os ovos na peneira /
 un santo en palmas / argadelo.*

AGARRADO

agarrar [algo] coma garduña.

AGATUÑAR V. RUBIR

AGLOMERACIÓN

*acudir coma as abellas ó mel /
 moscas ó mel; chover xente coma
 moscas; estar bastos coma piollos;
 estar coma o piollo na costura; ser
 como formigas; estar coma un
 formigueiro.*

AGOCHARSE

*estar metido na casa coma un cocón /
 un moucho.*

AGONÍA

*¡*Dios nos dea máis vida cá que el
 ten!*

AGOIREIRO

ser como o paxaro da chuvia.

AGRADECIMENTO

*¡*Dios vos dea tanta *suerte e *salú
 como para min desexo!*

AGRADO (CON)

levar coma quen leva un santo.

AGRAVAR

*(é) coma botar toxo no lume (2);
 (son) como pingotas de aceite
 botadas no lar*

⁷ A raíz d'un toxo seco/ éche mala d'arrincar/ fai
 com'os amores vellos/ que son malos
 d'olvidar.

AGRESIVIDADE V. tamén ASPEREZA,
 FERRO, CANCRO
*coma unha gata; ser coma o demo;
 ser peor que un alarbio / can da
 rabia / vigairo; lanzarse como un
 can de presa; máis puxante que un
 touro de Fecha.*

AGUDEZA V. INTELIXENCIA
AGUDO V. AFIADO, PICADURA
ALDRAXE

*poñer [alguén - OD] coma un farrapo
 (2) / como un trapo / coma un can /
 coma un bellaco / como merecía;
 botalas coma o barro á parede.*

ALEGRÍA V. LEDICIA

ALIMENTACIÓN

*coma o pan da voda, que enche e non
 engorda; manterse do resío coma
 as chicharras; te-las vacas coma
 carros.*

ALIVIO

*coma se lle quitaran un peso de
 enriba.*

ALOUCADO V. TOLEMIA

ALOUCADAMENTE V. tamén
 INTENSIDADE, EXCITACIÓN, IRA
*(vbo.) coma un tolo (3) / coma unha
 tola (2).*

ALTIVEZ V. tamén DESPREZO
*facen coma quen que son uns
 meiralllos - meiralgas; facer como
 os cans grandes cos pequenos; ser
 teso coma un carabullo / un
 fungueiro / un pao / unha vara.*

ALTO

*alto e forte coma un carballo (2); (ser
 alto) coma a estrela do norte / a -
 unha torre (4) / un carballo (3) / un
 kirieleisón / un laral / un lareiro (2)
 / un pau da luz / un pericoto (2) /
 un pino (15) / un piño / un piñeiro
 (6) / un pico / un salgueiro (4) /
 unha igrexa; ser coma o pino da
 bouza / a copa dun pino / un
 calamón / un fío / un sangarillo;*

*largo coma un filiseu; ser (grande)
 coma os días de maio (2) / un día
 sen pan; máis alto có Picoto.*

ALUMEAR

**alumbrar máis ca unha farola.*

AMABILIDADE

*amante coma unha seda (3); brando
 coma a manteiga (3); doce coma a
 fava - o favo do mel; doce como
 mel; amoroso coma unha rula;
 moliño coma a tona do leite; ser
 coma unha cera (2) / coma unha
 malva; non ten unha fala máis alta
 que outra, non ter unha palabra
 máis alta que outra; ter un corazón
 coma a nata / a seda.*

AMAGAR V. FINXIMENTO

AMAMANTAR

ter máis leite que unha vaca.

AMAR

*amarse coma dous pombos / rulas;
 querer [alguén - OD] coma os ollos
 da cara.*

AMARELO

*(a)marelo coma a cera (6) / unha
 ameixa / a cidra; marelo coma a
 casca do limón; coma o limón de
 marelo.*

AMARGOR V. tamén ACEDO

*acedado coma un abruño verde;
 (estar) acedo coma o demo / o fel /
 rabo de gato (2), o rabo dun gato
 (2) / coma o rabo dun can / o caldo
 (2) / un trobisco (5); máis acedo có
 fermento / cá cabaza herbeira / có
 solimán / có xizo; agre coma rabo
 de can; amargo coma as xestas / o
 fel (4), o piorno (3) unto de sapo
 (2) / unha rabiza / o loureiro;
 amargoso coma a xesta; máis
 amargo có fel que lle deron a
 Cristo; agre como rabo de can (2);
 bravo como as xestas; amarga(r)
 coma a xesta - as xestas (6) / o fel
 (6) / o trobisco (3) / a breca; saber*

*coma o rabo do can; ter un amargor que nin a dos asentes lle gana; cariñoso como o bexato cos pitos; ser coma un come come; bravo coma as xestas; coma quen bebe acivro*⁸.

AMBICIÓN

como Xan das Tramballadas: todo o monte, se non, nada; sementar máis millo do que se pode sachar; coller máis maquí da que se pode moer; levar á boca máis do que se poida debullar - comer; meter na boca máis do que se poida debullar - comer; como facía Marica Ordás: metía a man e tiraba máis; ser coma María Cortizas, canto ves, canto cobizas; ser coma Fuco o vertoleiro: cantas vexo, cantas quero.

AMBIENTADO V. tamén

COMODIDADE, SALVARSE

estar coma a troita na auga / o peixe na auga (4) / cabra no monte / carracho-carrapato na la (2).

AMEAZA

¡Estás tan xogado coma o vaso na mao do borracho, ¡Heite de poñer como cera e pabú!; ¡Vouche dar unha hostia e vas dar máis voltas que un fillo de puta buscando a partida de nacemento! / un garabanzo na boca dun fanado!; ¡Vouche poñe-lo cu coma un tomate!; ¡Vouche retorce-la lingua coma un tarabelo!; ¡Vouvos mazar coma polbos! (2).

AMIGARSE

casar coma os paxaros por detrás dunha silveira / dunha ramalleira.

AMIZADE

(facer) [algo] coma amigo; darse como Deus cos anxos (3); ser coma o rato que non sabe de máis ca un burato / uña e carne (2); (ser) tan amigos coma sempre.

AMOLADO

quedar [alguén] coma se o foderan (2); quedar coma tres cun zoco; quedar negro coma as corres dun canizo; quedar coma as grades dun canizo; ir como o rato ó fol.

AMOR

*namorado coma un portugués / un ollomol (2); cariñento coma un can (2); querer [alguén - OD] coma os ollos da cara (4) / coma as meniñas dos ollos (4) / coma a meniña dos ollos / coma as *niñas dos ollos / coma ó pan trigo / coma se fose o seu fillo / coma se fose un can / coma se o parise morto / máis cás meniñas dos ollos / máis cás meniñas dos meus ollos / máis cá meniña dos ollos / máis có mundo enteiro / máis cá vida dun / tanto coma as meniñas dos ollos (3); quererse como a auga e a terra; roldar [a un mozo] coma as pitas roldan o galo; ter máis amores que areas ten o mar; derreterse por [alguén] coma gato polo peixe / coma o gato polo leite (2); enamorarse coma un boi; non ver máis ca por aquel ollo; quedar prendido en - de [algo] coma a abella no - do mel; ter coma meniña do ollo / querer moito coma a troita ó troito.*

AMOUCADO V. TRISTE

ANCHO

ancho coma unha maseira; te-lo cu coma unha faldroca.

ANDAR V. MOVEMENTO, POSICIÓN, MARCHAR

⁸ Refírese á substancia amarga que se extrae das follas do áloe.

ANDAR A GATAS

andar a catro pés coma os gatos.

ANDAR Á PAR

andar coma un boi cando vai á mea.

ANDAR ARREDOR

andar arredor coma o Salvador - San Salvador.

ANDAR DEREITO

[ir, correr, andar] (dereito) como un riguilete-riguilete (4), andar máis teso que un morgado.

ANDAR (CAMIÑAR) MAL. V. tamén

COMPLICACIÓN, COXEIRA

andar coma o demo / un zopenco; andar a puxós como faco de matuteiro.

ANDAR MOITO

andar como un azacán (2); ser coma un andicio (3).

ANDAR POUCO

andar como piollo por costura.

ANDAR RÁPIDO

andar coma un galgo (3), / un lóstrego / unha asalación; ir como un foguete.

RECUAR

andar a redacú coma os cangarexos; andar coma o cangrexo - os caranguexos - un cangrexo; andar para atrás coma os cangrexos - o cangrexo / os patexos; recuar coma o cangarexo.

ANGURIA V. tamén

PREOCUPACIÓN

apertárselle a [alguén] o corazón coma un novelo; tremar coma a cana do millo / o xungo / vara verde.

ANIMAL

ser coma un cristián, fóra a alma (e figura).

ANIVERSARIO

tal día coma hoxe (4); en tal día coma hoxe; tal día coma hoxe fixo un ano.

ANOXO

V. tamén IRA

saír coma un can cando lle atan unha lata ó rabo.

ANTIECONÓMICO

V. CARO,

NEGOCIO RUÍN

ANTIGO

*como no tempo da *reina María Castaña; máis vello que andar a pé.*

ANTIPATÍA

*ter *gracia como fol de liñaza.*

APALPAR

coma o cego de Rebordaos (2) / coma o cego de Rebordaos, que o que non ve cos ollos apálpao coas maos (2).

APAMPADO

V. PASMO

APARECER REPENTINAMENTE

V.

REPENTINO

APARENCIA

coma a mazá: por dentro podre e por fora sá; ser máis as voces cás noces; ser máis o ruído cás noces (2), ser [algo] coma se fose pintado; ser coma o ferreiro de moito estroncio que, de tanto machacar, esqueceulle o oficio; ser coma a punta dun iceberg; ser un santo de pau; non ser tan fero o león como o pintan.

APARENCIA FALSA

ser coma a leña da figueira: recia de fume, fraca de madeira.

APARENCIA DE SAÚDE

coma a mazá: por dentro podre e por fóra sa (2).

APARVADO

V. PASMO

APERTADO

andar coma piollo na costura / piollo en costura / sardiña en tabal / sardiñas na lata; estar coma sardiñas en banastra / en lata (2) / na lata; ir coma sardiñas na lata; vivir coma as formigas (2); estar como peixe en tixela (2).

APETECER

ser amigo de [algo] / [alguén] coma as abellas do mel; ser por [algo] / [alguén] coma o demo polas almas; ser coma as cereixas / os chuchameles.

APETITO V. tamén FAME,

INAPETENCIA, COMER

comer en [algo] coma en ferrán; comer máis cá sarne brava.

APOLTRONADO

estar [un home] esportreado coma un cabalo.

APRACIBLE

ser dun xenio coma unha malva⁹.

APRECIO V. tamén AMOR,

ESTIMA

*ser coma o pan para as mozas; adorar coma a un *dios / os ollos da cara / pan bendito; estimar coma as meniñas dos ollos / ouro no pano; gardar coma ouro en pano.*

POUCO APRECIO

é – era – foi coma quen llo dá a un can.

APROVEITADO V. tamén PARASITO

facer coma o cuco (3) / os carros: cantan cando van cargados, cando van baleiros nada, nin chian; ser coma o porco de San Antón (2) - de San Antonio (2) / o porquiño de san Antón (4) - de san Antonio (2).

APROVEITAR

aproveitarlle [algo] a [alguén] coma a ferraña ós cans! / o alcacén ós cás-ós cans!

APROXIMACIÓN

coma quen di (18); é coma quen di (2); coma quen di "eí vai eso".

APURADO

*andar apurado coma un gato con sete liviáns (2) - *livianos.*

APURAR

apurar coma unha máquina.

ARDER

arder coma a ascua (5) / a esca / a estopa (2); ardido coma un tizón.

ARDER CON FUME

arder coma a palla (2); arder como pau de oliveira; arder coma (se fora) un feixe de palla.

ARDUO V. tamén LABORIOSO,

DIFICULTADE

non ter máis que un camiño moi estreitiño.

ARGALLANTE

escasurrante coma o trasno.

ARISCO V. ASPEREZA

ARRAIZAR V. PRENDER

ARRANDEARSE V. tamén

ABANEAR

arrendearse coma os xuncos.

ARRASTRAR

andar coas pernas arrastro coma un cangrexo (2) / coma o cangrexo / de rastros coma as cobras / de rastro coma as cobras / a rastro como as cobras / coma a barriga do sapo; arrastrado coma as cóbregas¹⁰; arrastrar coma se fora un trapo [alguén - OD] / igual que se fora un trapo; arrastrarse coma unha cobra / pola lama igual ca se fora un trapo; levar a un como cagallón por fervigueiro.

ARRECENDO

cheira coma unha algaria.

ARREDARSE

⁹ Estebo de Casal era un mozo de pouco coñecemento e d'un xenio com'unha malva. Abofé que non se facía memoria de que houbese tido custión con ningún.

¹⁰ ¡Arrastrado te vexas coma as cóbregas!

arrenegar de [alguén / algo] coma do demo (4) - do diabo - do diaño; librarse de [alguén / algo] coma do diaño - do demo (2) / do lume dos infernos.

ARROTAR

botar arrotos coma palleiros.

ARTEIRO

saber máis ca un polo asado; ser zorro coma o raposo; sabelas armar máis ca Merlín.

ASENTAR

quedar coma un guante.

ASOMBRO V. ABRAIO, SORPRESA

ASPECTO

te-la cara coma un barbeito¹¹ / un pote / unha pandorga; rapaces coma señores, rapazas coma soles.

ASPECTO FÍSICO V. ABURADO,

ADELGAZAR, ALTO, AMARELO, ASPECTO, BARBA, BOCA, CABELO, CALVICE, CARA, CEO, CEREIXA, COLORADO, CORPO, DENTES, DEREITO, FEALDADE, FERMOSURA, FRACO, GORDO, LANZAL, LENTES, LÚA, MIRRADO, MORENO, NEGRO, OLLOS, ORELLAS, ÓSO, PALIDEZ, PEITO DE MULLER, PEQUENO, PERNAS, PÉS, PREÑEZ, RAQUITISMO, ROUPA, ROXO, RUBIO, RUBOR, SECO (“delgado”), SUCIDADE, TENSO, UÑAS, VERDE, VERMELLO, VESTIR, VEXIGAS, XEITOSO.

ASPECTO BO

rapaz coma un señor, rapaza coma un sol.

ASPECTO RUÍN

estar coma se non comera sal nin graxa / un avesinio¹² / un negro.

ASPECTO - ANCHO

ser redonda coma unha noz; ter un cenzo coma un palleiro; ter un cu coma un paxe (2); *ser como as tordas: finas do peto, as cachas gordas.*

ASPECTO – VAN ESTREITO

delgada da cintura coma a palla do centeo (4) / *unha dama real; ser coma o tres de bastos pola cintura.*

ASPECTO - CHEPA

dereito coma unha fouce (2); *torto coma un fouciño; ter unha xoroba coma un condenado.*

ASPECTO - FINO

fino coma unha troita.

ASPECTO - GORDO

redondo coma unha noz.

ASPEREZA V. tamén

AGRESIVIDADE, BRUTO, FERO

(ser) bravo coma un toxo (7) / as xestas (4) / un teixo; (ser) brando coma as ortigas (3), unha ortiga; (ser) cariñoso coma o bexato cos pitos / o buxato para os pitos; liso coma a casca do sobreiro; áspero coma coio ferreal (2) / fero como gato de sobrado; máis áspero que un cardo; máis esgueiro - esguerio que un toxo arnal (2) / máis xoto que un espiño (2); / ríspedo como unhas pallas; ser coma a ETA / un ourizo (3) / un cardo (2) / un toxo (2) / unha besta brava / un purzo / un espiñeiro bravo / un mioto; rascar coma un sanmartiño (2).

¹¹ Como barbeito é o campo que se deixa sen cultivar un ano para que a terra descanse, significa “ter [un home] a cara sen afeitar” ou “ser [alguén] sucio e descoidado”.

¹² Recollido nos Ancares onde *avesú* significa “sombrizo” e supoño que, influenciado por *abisinio*, palabra popularizada cando Mussolini invadiu Etiopía/Abisinia e que deu lugar a que ó xurelo tamén se lle chamase *abisinio*.

ASTUCIA V. PICARDÍA,
INTELIXENCIA

ASUBIAR

*asobiar como unha cobra / coma as
serpes / como o moucho.*

ASUSTADIZO

coma tódalas nais.

ATAQUE V. tamén PERIGOSO

*botarse a [alguén] coma un can
(doente) (2) - cans doentes / gato ós
bofes / galo ó millo / unha fera -
feras / un can danado; levantarse
contra [alguén] coma cans da
rabia; tirarse a [alguén] coma o
gato a bofes; atirarse a [alguén]
como Santiago ós mouros; botarlle
a man a [alguén] coma cadelos;
botarse a [unha muller] coma un
cadelo; botarse [un para o outro]
coma dous leóns; embafarse coma
o lobo nas ovellas.*

ATAR

amarrar a un coma un Cristo.

ATOPAR FACILMENTE

como se se atopara detrás da porta.

ATORDAMENTO

*quedarlle a cabeza a [alguén] coma
un bombo.*

ATORMENTAR

apurar [alguén - OD] como un can.

ATRACCIÓN

*atraer coma a muller ó home (2);
estar coma un frebo; ser coma un
imán.*

ATRAPALLADO

*estar coma o nabo; ser coma a vaca
da tía Ramona (2).*

ATRAPAR

*coller [alguén - OD] coma o rato na
rateira (2).*

ATRAVESADO

*ser atravesado coma os cangrexos
(2).*

ATREVIDO

*se-las mans de [alguén] coma a
lingua das ovellas.*

AUGA

*auga limpa coma un cristal; augas
coma un espello.*

AUGA MORNA

auga coma do sol.

AUMENTAR

*crecer coma a mala herba; medrar
coma cogumelos.*

AUSENCIA

*andar coma a pita sen os pitos (2),
estar como cega.*

AUSTERO

*ser coma a fame / o ano que non hai
que segar / o ano que non ten que
dar.*

AUTORIDADE V. DOMINIO

AVARENTO

*ser coma a fame / a uña da fame / a
*Virxen do puño (2) / a Virxe do
puño (10) / a Virxen do puño (3) / o
ano que non hai pan (2) / o ano que
non ten que dar / o pé dun banco
(2) / o pote que ten cu e non caga /
un puño; (ser) agarrado coma a
Virxe do puño (3) / unha lapa (2) /
os dentes do angazo (2) / un puño;
ser máis agarrado cá chaqueta dun
guardia; ser máis apretado cá
*tuercas dun carro; (ser) máis
apertado cá Virxe do puño; ser
retorto coma o corno dun carneiro;
ser tacaño coma a Virxe do puño;
facer coma o xudeu.*

AVERGOÑADO

corrido coma a moeda¹³

AVIVAR PROBLEMA

é como botar toxo ó lume.

AXEITADAMENTE

¹³ ¡Corrido te vexas coma a moeda!

(verbo de acción) *coma o primeiro / coma o mellor*¹⁴.

AXEITADO V. tamén ACAER,

AXUSTAR

*estarlle [algo] a [alguén] coma o unto ás verzas (2) / *anillo ó dedo; estarlle tan ben [unha peza de roupa a alguén] coma se nacera nela; ir [algo a alguén] coma o anel ó dedo (4), quedar [algo] a [alguén] coma un guante / o unto ó caldo (2) / o unto ás verzas (2) / o rabo á raposa (2); sentar [algo a alguén] como un guante; serlle [algo a alguén] coma o unto ás verzas (2); asentar como unha luva / embude á boca do xerro / anel ó dedo (2) / embudo na boca do xerro (2); facer como o touciño, que di en tódalas olas; ser [para algo] como feito de cera; quedarlle o xeito coma ós músicos vellos; (facer algo) coma a xente; ningún coma el para (inf.); non haber como (inf.) para que (*subst.)¹⁵, non haber como (subst.) para [algo / alguén]¹⁶; non haber (subst) coma [alguén]¹⁷.*

AXILIDADE

áxil coma unha donicela - doniña (2); moverse coma un peixe, ser coma un galafato / unha andaravía; montar coma unha aguia.

AXITACIÓN V. INQUEDANZA,
INQUIETO

AXUSTAR V. tamén AXEITADO
vir xusto como funil en botelo.

AZUL V. tamén OLLOS
azul coma a flor do liño.

BAFEXAR

escumar pola boca coma un can adoecido.

BAILAR

BAILAR BEN

bailar coma unha rapaza (6); unha buxaina (3) / un trompo (3) / unha parafusa; virar coma un fuso (2); bailador coma unha buxaina; bailar coma se foran señores.

BAILAR MAL

bailar coma un tolo - tolos / un oso / unha carballa (2) / un cabalo; ser como os ruíns bailadores: malos de entrar, peores de saír.

BAIXO V. PEQUENO

BALEIRO

soar oco coma un ataúde baleiro; ser coma o prado sen rego (2).

BARBA

*ter a cara coma un barbeito*¹⁸.

BARULLO

facer máis barullo que sete galegos.

BÉBEDO V. BORRACHEIRA /

BEBER

BEBER

beber coma un boi (3) / unha vaca / as vacas na carrada (2) / vaca sedente / un fuso (2) / cans / lobos / unha cuba (3)- cubas / un fudre, un mosquito / un odre / unha cal / unha draga / unha esponxa / unha tella (2) / unha tinalla; beber coma un perdido; beber máis ca un odre (2) / unha tella / unha toupeira / teupeira; chupar máis ca unha esponxa (3) / unha sambesuga -

¹⁴ repenica-las pandeiretas e as cunchas coma o mellor macho.

¹⁵ Non hai como morrer para que gaben a un.

¹⁶ En cras de argallantes, xa non hai como os rapaces de Celanova. ¡O que eles non fan, non o fai o demo!// Para a ovella non hai como o carneiro, quéroche dicir que cada un cos da súa caste.

¹⁷ Non hai compañeiro coma o diñeiro.

¹⁸ Ver n. 11.

sanguesuga (2); poñerse coma un odre.

BEBER POUCO

beber tanto coma as ovellas.

BEIRA DO LUME

estar amorrallado xunto o lume como can torrado.

BELEZA

*unha moza coma un sol (2)¹⁹ / unha rapaciña coma un sol; bela coma unha raiola de sol; bonita coma un anxo / o alabar a Noso Señor / o sol - sol - un sol (2) / unha estrela / os amores / unha rosa; bonito coma unha rosa (7) / un sol (5) / unha prata (5) / unha estrela (2) / un relós - reloxo - reloxo / a flor de maio / un ouro / unha estampa / unha flor / a rosa na roseira; estar coma un tren; (ser) coma un ouro / un sol (2) / un brinco / un pero - unha pera; ser (feito - a) coma un croque / un brinco / unha pera (6) / un piñón; ser feitiña coma unha pera (2) / unha rosa (2) / unha rosa encarnada (2) / un carto (4); (ser) feituquiña como hai poucas / como se a fixesen de cera / coma feita á man; é como *si a fixera *Dios á mau tenta / se a fixera *Dios a mantenta; ser como noso Señor fixo unha estrela; coma *si a pintara *Dios do ceio; coma *si a pintara Deus no ceo; ser ben feito coma un alabar de Deus; ser galana coma un sol; fermosa coma unha fada / fermoso coma o sol de mediodía (2); (ser) garrida coma a prata / a xunca do regato / garrido coma un caravel; (ser) guapa coma unha*

*pomba (3) / unha rosa (3); (ser) guapas coma estrelas; (ser) guapo coma unha estrela / un caravel (3) / un sol (9); (ser) linda coma os amores / un sol / unha rosa; ser lindo coma as peras / o sol (2) / os amores (2) / unha rosa; (ser) máis bonita que un sol; ser *blanca como o leite e colorada coma o trigo; estar coma as rosas; moza coma unha rosa - mozas coma rosas; mozo coma un pino; rapaza branca e bonita coma unha filla de rei; rapazas coma rosas / soles; rapaza bonita coma un sol; ser bonita coma o ouro (2) / un anxo (2) / un ouro / unha estampa (2) / unha fada / unha rosa (2); ser bonito coma un caravel / un sol (2) / un solleiro; ser coma a vella de Zaragoza (canto máis vella, máis fermosa); ser coma o raio do sol (4) - un raio de sol (2) / o sol (4) / un sol divino / un sol espellante (2) / unha estrela / un luceiro (2) / rosas de maio / un brinco (4) / un corolo (2) / un pantrigo; ter un amor coma un sol; ver [alguén] coma rosa na roseira; ser unha moza como unha potra.*

BEN

*coma unha seda (2); estar coma as rosas (4) / *Dios / un reló / nunca; estar máis que regular.*

BENESTAR

V. tamén

AMBIENTADO, COMODIDADE,

FELICIDADE, SALVARSE

*andar coma o peixe na auga (2); estar coma un Pepe / un rei / unha raíña / un rei nunha cesta / *Dios (2); ir coma unha rosa - rosas (2) / rei na cesta; levar unha cama coma*

¹⁹ Sementei garabanzos, / naceron coles, / as neniñas de Corme / son coma soles.

a dun cura; pasa-la noite igual ca un cura; poñerse coma o demo cando era mozo ²⁰; vivir coma *Dios (2), ¡*Quen coma el - ti - vós!* (4).

BENVIDA

recibir como auga de maio; ser recibido coma un marqués.

BERRO

berrar coma becerros / condeados - unha condenada - un conxanado / un adoecido / un argao / un arao / un burro / un condenado (10) / un loco / un tolo (6) / un touro / xovencos (2) / demos pechados nunha catedral; berrar coma se esfolaran a un / se lle arrincaran o estómago; berrar e espernear coma un escondregado; gazmear coma unha pega vella; (bradar) coma un condanado (2); ladrar coma un can de palleiro (2) / un can lunático; muxir coma un xato; oubear coma un can (2), se mataran a un; (ser) coma a campá grande; renxer coma un can; griñir coma os burros.

BLASFEMIA

blasfemar coma os demos do inferno / un condenado / dicir máis pragas que un arreeiro.

BO ASPECTO V. ASPECTO

BOA SAÚDE V. SAÚDE

BOA VISTA V. VISTA

BOCA FEA

ter unha boca coma un lobo / unha alpargata; ter a boca fea coma a lamprea.

BOCA GRANDE

te-la boca coma un burro / a dun forno.

BONDADE

boña coma unha santa Catarina; bo coma o bo pan (2) / o molete (3) / o pan (17) / o pan de Cea / o pan de comer (5) / o pan trigo - pantrigo (3) / o pan bendito / un anaco de pan / un anxeliño / un cacho de pan / un santo; máis bo có pan / có pan de comer; ser bo coma as niñas dos ollos / o bo pan / o molete / o pan (7) / o sol de maio / un anaco de pan (2) / unha baraza de la; ser bon coma o pan (2); ser coma o pan / un anxeliño / un anxoso / unha bendición do ceo; ser dociliño como a la; ser máis bo có pan; ser tan anxoso coma [alguén]; ter un leite coma un óle[o]; ¡Tódolos malos foran coma el / (subst.)!

BONITA V. BELEZA

BORRACHEIRA V. BEBER

agarrar unha chea coma un piano, andar / estar coma un pelexo (2) / coma unha cuba; bébedo como un carro; bebido coma un pelexo; borracho coma unha cuba (16) / un pelexo (7) (o) viño (3) / un coiro / un odre / un pelexo de viño / unha pera / unha uva (3); borrachos coma preas; estar coma unha cuba (8) / unha uva (4), un odre (4) / o rodaballo de Marín / un congro / un cesto; estar (borracho) coma unha pera / unha tella; ir coma unha tella; máis bébedo có viño / que unha uva; máis borracho que unha uva; pesarlle a un a cabeza máis có pé; ser por (o viño) coma o demo polas almas; ter unha chea

²⁰ López Taboada infórmame de que en Sobrado se di [máis feo] có demo cando era mozo. Con todo eu supoño que se refire a cando Lucifer aínda non se rebelara e, como arcánxo, era de gran poder e beleza, segundo a tradición cristiá que elaborou textos bíblicos fragmentarios (Isaías 14, Ezequiel 28; Lucas 10,18; Xudas 1; Apocalipse 12).

coma un piano; vir borracho coma Castro (2).

BRADAR V. BERRAR

BRANCO

*(ser) branco coma a neve (29) / neve / as folerpas da neve (2) / o ampo da neve (7) / a neve da serra / o leite (17) / hai flores / unha azucena (2) / a flor da laranxeira / unha estrela / unha pomba / a escuma do mar (2) / a espuma / a pomba / unha pomba / a prata (2) / unha prata / prata (2) / o cal / o cal da parede (2) / o papel (3) / papel / pelica de nata / un caravel / un serafín / unha cera / unha espelencia / unha estriga / unha estriga (de liño) / a lá dos anos cando saen do río / unha pantasma; branquear coma a neve / a prata; branquiño coma a neve / unha folerpa; estar coma unha alba (5); máis branco cá neve (2); nidio como unha pomba; ser branco, branquiño, coma un oviño de rula; ser coma a neve / o albín da neve / os repolos; ser igual ca neve *blanca; estar *blanco coma a neve; te-la cara branca coma o albín da neve; (subst.) branco coma a neve.*

BRANDO

brando coma a manteiga (3) / o queixo / unha manteiga; máis brando cá cera / que unha seda (2); máis mole cá manteiga; cocido coma a algaria; mol coma o Neno Xesús / a manteiga; mole coma a algaria; moliño coma a nata / a tona do leite; ser coma unha cera.

BRAVO V. ASPEREZA

BRÉTEMA V. ESPESO

BRILLO

*alumear coma os ollos dun gato, *brilar coma prata de mico / un luceiro; brillar coma a prata / un*

sol / lóstregos / un xaspe; lucir como a prata; reluciente coma o ouro (6); relucir coma unha patena; relumar coma brasas; relumbrar coma un espello (3).

BRINCAR

botar máis ca un balón; brincar coma o gran na peneira / un cabrito / un cabrito tolo / un xovenco / coma poldros; choutar coma os cabritos / un cabrito / un xovenco; dar brincos coma un corzo / coma a sardiña na rede; saltar coma un cabrito / un castrón (2) / un corzo (2) / un pencillete (2).

BRISA V. FRÍO

BROMA

escasurrante coma o trasno.

BRUÍDO

bruar coma un boi sen capar / un can doente / un condenado / un touro / unha fera.

BRUSCO

ser como un toutizo; ser gafó coma os cans; te-la lingua coma unha lima; ter máis espiñas que unha silveira.

BRUTO V. tamén ASPEREZA

*(ser) bruto coma un arado (16) / un arado de *vertedera / un arado (de ferro) (4) / as casas / un arroás (2) / un cachalote (2) / un machado (2) / unha porta; fino coma unha tranca; máis bruto que un arado / un tamoeiro; ser coma animais, fóra a alma / o gando / un animal (2) / un animal, fóra a alma / un arado (4) / un arado de ferro (2) / un arado de pao / un bocadillo de toxos / un carneiriño / un carolo / un xouno / un trebón de sarabia; ser máis besta que un arado; ser máis bruto có boi de Tomás; ser bruto coma os fillos de Quitolis, que canto máis medraban máis*

brutos se volvían; ser máis basto que matar un porco a bicos.

BUFAR

bufar coma as cobras / un gato / unha cobra.

BULIGUEIRO

buligueiro coma un axóuxere.

BULIR

bulir coma un formigueiro.

BURLA

apupar a un como un can; burlón coma o demo; máis corrido que unha mona; quedar coma un burro.

BURLADO

corrido coma a moeda; ir coma o can co rabo entre as pernas; irse coma un can tundado; irse corrido coma un can (2); marchar corrido coma un can (5).

BURRO

V. TORPEZA

BUSCA

fuxir de [alguén] [algo] coma o gato da sardiña / o lobo das ovellas; remexerse coma unha xerpa.

CABELO

V. tamén CALVICE,

GRANDE -VELO

ser guedelludo coma un oso; ter máis la que unha ovella; ter pelos coma o porco.

CABELO CRECHO

cabeza crecha coma o niño dunha pega.

CABELO EN DESORDE

te-lo pelo coma unha cabuxa (2).

CABELO LOIRO

colorado coma o trigo; loiro coma unha laverca / un pallaíro / un suevo; ser coma o ouro / os campos de trigo no verán.

CABELO ONDULADO

facer ondas coma mar.

CACHAZA

V. TRANQUILIDADE

CAÍDA

caer coma mosca na sopa / o barro á parede (2) / o figo maduro / pedra

no pozo / sopa no leite / sopa no mel (2) / un bazuncho (5) / un cesto (3) / un choco / un farrapo (2) / un figo maduro (4) / un marrau / un peixe (2) / un sapo (4) / un tordo / un trambollo / un trapo / un trapo ó chan / un saco; caer de maduro coma un figo; caer de pé coma o gato - os gatos; caer espatacado coma un sapo; caer sempre de pé como as touriñas; petar no chan coma se fora un fol de fariña; rodar coma un fol de fariña; caer coma quen as envorca; caer coma un paxariño (2) / un pato (2).

CALAR

V. tamén SILENCIO

ser coma un defunto.

CALIDADE

CALIDADE NEUTRA: ABARCAR DE

MÁIS, ACEPTAR, ACTIVIDADE, AFIADO, AGUDO, ALIMENTACIÓN, AMBICIÓN, ANCHO, ANIMAL, ANTIGO, APRACIBLE, APURADO, ARDUO, ARGALLANTE, ARISCO, ARTEIRO, ASPEREZA, ASTUCIA, ASUSTADIZO, ATRACCIÓN, ATRAVESADO, ATREVIDO, AUGA, AUSTERO, AVERGOÑADO, AXEITADO, AXILIDADE, AXITACIÓN, AZUL, BALEIRO, BELEZA, BRANCO, BRANDO, BRILLO, BROMA, BULIGUEIRO, CALAR, CALIDADE, CALMA, CÁNDIDO, CAPACIDADE ESCASA, CAPRICHIO, CARO, CASTIDADE, CERTEZA, CLARIDADE, COMPARACIÓN, COMÚN, CREDULIDADE, CURIOSIDADE, DEBILIDADE, DELICADO, DESCOMPOSTO, DESCONFIANZA, DOCILIDADE, DURAR POUCO, DUREZA, EFÉMERO, EMPIRISTA, ENGARRAR, ENGURRADO, ENREDAR, ESAXERAR, ESCASEZA, ESCRAVO, ESCURIDADE, ESPESO, ESTÍMULO, EVIDENCIA, EXACTO, FERO, FINO, FLEXIBILIDADE, FONDO,

FRAXILIDADE, FRESCURA, FRÍO,
FUGACIDADE, GRANDE, HABITUAL,
IMPERCEPTIBLE, IMPOSIBILIDADE,
IMPROBABLE, INCAPACIDADE,
INCOMPARABLE, INCONTESTABLE,
INFRECUENTE, INMADURO,
INMERECEDO, INNECESARIO,
INOCENCIA, INOFENSIVO,
INSIGNIFICANCIA, INTIMIDADE,
INTRASCENDENTE, INXENUIDADE,
IRREFUTABLE, IRRELIXIOSO,
IRREPETIBLE, LABORIOSO, LENTITUDE,
LIMPEZA, LISO, LIXEIRO, LONGO,
LONXEVIDADE, MADURO, MANO,
MÉRITO, MOL, MUDABLE, NOVO,
OBEDIENCIA, OMNIPRESENCIA,
ORDINARIO, PAN, PASADO, PASCUA,
PECHADO, PEGAÑENTO, PERA, PESO,
PICARDÍA, PLANO, PÚBLICO, RANCIO,
RAPIDEZ, RARO (INUSUAL,
EXCÉNTRICO), RARO (NON ESPESO),
REDONDO, REMEDIO INSTANTÁNEO,
REPENTINO, RESISTENCIA, RETRANCA,
RUGOSO LISO, SALVAXE, SEDUCIÓN,
SENSIBLE, SERIO, SERVIZAL, SEXO,
SILENCIO, SOLUCIÓN, SONO FRÁXIL,
SUAVIDADE, SUFRIDO,
SUPERIORIDADE, SUSCEPTIBLE,
TIMIDEZ, TORTO, TRABALLO, VALOR,
VAN, VARIEDADE, VENTUREIRO,
VERDADEIRO, VERSÁTIL, VIZOSO,
VOLUNTARIOO, XUSTEZA.

CALIDADE NEGATIVA: ACOSO, ACUDIR,
AGOIREIRO, AGRESIVIDADE, ALTIVEZ,
ANTIECONÓMICO, APROVEITADO,
ATRAPALLADO, AVARENTO, BRUSCO,
BRUTO, CINISMO, COBIZA,
COMENENCIA, COMPAÑA, CONFUSO,
DEFECTO, DESAGRADO, DESCARADO,
DESFEITO, DESLEIXO,
DEVERGOÑADO, DIFICULTADE,
DISPARATE, DÚBIDA, EDUCACIÓN
MALA, ENGANO, ESTIRADO, ESTORBO,
EXCESO, FALSIDADE, FOLGAZÁN,
GUSTO MALO, HIPOCRISÍA, HORTA

DESCOIDADADA, IGNORANCIA, ILEGAL,
IMPERFECCIÓN, IMPRODUTIVO,
INACABABLE, INCOHERENTE,
INCONSTANCIA, INCONVENIENTE,
INDECENTE, INDISCRECIÓN,
INDOCILIDADE, INEFICAZ,
INELEGANTE, INESTABILIDADE,
INFLUENCIABLE, INFORMALIDADE,
INGRATITUDE, INHÁBIL, INOPORTUNO,
INSENSATEZ, INSENSIBLE,
INSERVIBLE, INSOCIABLE,
INOLENCIA, INUTILIDADE, INXUSTO,
LACAZÁN, LADRÓN, MALEDUCADO,
MALICIOSO, MALINTENCIONADO,
MURCHO, TRISTE, ORGULLO, PARVO
PERIGOSO, PREGUIZA,
PROBLEMÁTICO, QUEIXA, RUINDADE,
TEIMOSÍA, TORPEZA, TOSCO, TRAIZÓN,
TRAPALLEIRO, TÚZARO, VIL, VIL, SEN
VALOR, VULGAR.

CALIDADE POSITIVA: BONDADE,
BRUSCO, ACAER, ACCESIBLE,
ADAPTARSE, ADECUADO,
AFORRADOR, AFORTUNADO,
AFOUTEZA, AGARRADO, AGUDEZA,
AMABILIDADE, APETECER,
CATEGORÍA, CONFIANZA, CORRECTO,
CUMPRIR, DECIDIDO, DIGNIDADE,
DISCRECIÓN, EFICAZ, ELEGANCIA,
ESVELTEZ, FACILIDADE,
FECUNDIDADE, FERTILIDADE, FIABLE,
FIDELIDADE, FORMAL, FORTALEZA,
FORZA, HABILIDADE, HONESTIDADE,
HUMILDADE, INSUPERABLE,
INTELIXENCIA, NENO LIMPO,
OPORTUNO, PACIENCIA,
PUNTUALIDADE, PUREZA, RAZOABLE,
RIQUEZA, SABIO, SENSATEZ,
SINCERIDADE, TENRURA,
VENTUROSAMENTE, VIVEZA,
XENEROSIDADE, XUSTO.

CALMA V. tamén MAR CALMO
*andar á présa coma o pouso do
muíño (2); andar coma a auga
mansa; con máis calma que un boi*

de Laíño; *estar coma o can* *sin alma; *estar o mar como o rego*; *ser calmoso a comer coma os burros*; *ser coma a auga mansa / a pedra da Borna*²¹; *sosegado coma unha balsa de aceite*; *ter tanto bazo coma un burro morto / unha vaca / a miña vaca*; *ter unha pachorra como un sapo*.

CALOR V. tamén QUENTAR, QUEIMAR, ABURADO
calor que abochorhoa / como chumbo derretido; *facer máis calor ca no inferno*; *facer unha calor coma se estivesemos nun forno / que caen os páxaros / que caen os paxaros mortos / que rebe / que acora*; *queimar coma o sol*; *ir unha calor que escapan os cans para a sombra*.

CALOR MOLESTA
sintir a calor coma unha vaca vella.

CALUMNIAR
botarllas coma mantas a [alguén].

CALVICE V. tamén CABELO
te-la cabeza coma un pelouro (3) / *un unto* (2); *cabeza monda coma unha mazá*; *encalvexado coma a casca dun ovo por fóra*.

CAMBIAR
cambiar de color coma un polbo (2); *cambiar coma unha virandela / da noite ó día*; *virarse como a folla da ulmeira*; *non se-la cousa coma agora*; *non ser coma antes*.

CAMBIAR DE IDEA
cambiar de cor coma un polbo.

CANCRO V. tamén AGRESIVIDADE
comer en [alguén] coma a couza.

CÁNDIDO V. INXENUIDADE

CANSAZO V. tamén DESFALECER, EXTENUACIÓN, FASTÍO
cansado coma un raposo (7); *cansado coma un raposo de arrastra-lo rabo*; *canso coma un raposo vello corrido dos cans*; *coma un fol desinflado*; *andar mallado igual ca un zorro*; *estar cansiño coma un can*; *estar coma unha breva* (3) / *a leña*, *estar máis farto de [algo] [alguén] que un gato de tripas*; *(estar / ir) moído coma o sal* (4) / *cansiño coma un can*; *máis cansado que unha vella de mazar liño*; *máis morto que vivo*; *mazado coma un polbo*; *estar coma un negro – negros*.

CANTAR
CANTAR BEN
cantar coma un paxaro – paxariño / unha calandra (3) / *a rula* (4) - *unha rula / unha laverca / anxos do ceo / os anxos* (3) - *un anxo / un canario / un reiseñor* (2) - *rousinol / unha *ghulandrina / un crego / unha frauta - frauta / a gaita do gaiteiro* (4).

CANTAR AGUDO
cantar coma un asubío (32).

CANTAR GRAVE
baixar máis ca un porco.

CANTAR MAL
cantar coma as porretas da ferraia-ferralla / un carro vello (2) / *un grilo / un can / un *desdichado / unha galiña / quen está a axoa-los paxaros*; *a cantar ser igual ca unha cabra a berrar*; *canta-lo galo coma unha galiña*; *cantar (a galiña)*

²¹ Recollido en Vilaboa (PO).

*coma o capón; cantar unha pita
coma un galo (2)*²².

CANTIDADE

Para “moito” V. ABUNDANCIA,
AGLOMERACIÓN, ANDAR, COMER,
CORRER, GASTAR, DURACION,
EXCESO, FALAR, FUMAR, PARELLA,
SUFICIENCIA.

Para “pouco” V. POUCO, ANDAR,
BEBER, CHOVER, CORRER, LAVARSE,
ESCASEZA, PESO, SELECCIÓN, UN.

CAPACIDADE ESCASA

*facen coma o ripo*²³ (3).

CAPRICHOS

*con máis antollos que unha preñada;
vertoleiro como boi torto.*

CAPTURA V. CAZAR

CARA

CARA AFIADA

cara afiada coma de aguiá.

CARA DE DOLOR

*poñer unha cara coma a dos ferreiros
cando queiman os dedos.*

CARA MARCADA

*cacarañado coma unha filloa (4); ter
na cara máis grans que un ferrado
de millo; te-la cara coma un
ferreiro.*

CARA SUCIA

*te-la cara coma un pote (2); trae-la
cara coma un porco teixo.*

CARÁCTER

CARENCIA

*coma o ferreiro da maldición, que,
cando ten ferro, non ten carbón (3)
/ que, cando ten ferro, non ten
carbón e, cando ten todo, fáltalle a
devoción; ser coma un home sen
pantalóns (2).*

CARGA

*(andar / ir) cargado coma un burro
(5) / un macho, cargado coma un
burro / o orizo; cargar coma un
burro / un mulo; carrexar como un
bruto / un burro / un macho / un
galego; chormear como un
ghamelo; cargado coma un
gaiteiro; cargado de pollos coma o
toxo de espiñas.*

CARO

V. tamén ERRAR,

NEGOCIO RUÍN

*caro coma o lume; pagar coma un
ministro*²⁴; *ser máis caro o prebe
có peixe; valer máis o viño cá
borras; custar máis o caldo cá
talladas / o pringue có caracois*²⁵.

CASTIDADE

V. tamén SEXO

casta coma unha Susana.

CATARRO

andar coma as limachas.

CATEGORÍA

ser tanto coma o mellor.

CAUTELA

V. PRECAUCIÓN, TINO

CAZAR

*apañar como can no muíño; caer
coma un peixe; caer como figo
maduro / raposo na gramela; pillar
[alguén - OD] coma rato na rateira
(2); paralas coma unha cesta.*

CEGAR

*cegar coma unha toupa, (estar) cego
coma a teupa – a toupeira – tiopa /
unha toupa (8) / un toupo (2); estar
coma unha toupa; ser coma o que
non ve.*

CENTILEO

latexar coma un corazón.

CEO

²² Cando canta unha pita como un galo, ou cando
canta un galo á medianoite, se non se mata
axiña, é que vai haber morte.

²³ que só fai unha función.

²⁴ Comín coma un cura e paghei coma un
ministro.

²⁵ ¡Inda custa máis o pringue que os caracoles!
(ZAMORA MOSQUERA: 122).

ceo coma sebo de carneiro (4), ceo encarnado coma o lume.

CEREIXA V. tamén TAMAÑO

cereixas coma puños.

CERTEZA V. tamén

REAFIRMACIÓN

*estar tan certo de [algo] coma de que habemos dar conta a *Dios; máis certo que haber bruxas; pensar como artigo de fe; ser tan certo coma que temos que morrer (2) / que habemos de finir / que agora é de día - noite / que dúas e dúas son catro (2) / que dous e dous son catro / gaita en voda; ser unha verdá coma un puño / un templo; ser verdades coma puños.*

CINISMO V. tamén

INCOHERENCIA

*facer como frai Tomás: facer como el di, non como el fai; predicar a Cristo e vivir coma *Dios; ser coma os chitos.*

CHAMAR

asubiar de lonxe coma a can que anda perdido / coma se fora un perdido; petar a unha porta coma se fose a do muíño.

CHAQUETA V. ROUPA

CHASCO V. tamén FRACASO

irse cantando como os galos ó millo.

CHEIRAR MAL

cheirar coma unha bubela (3) / as calezas²⁶ / un can / un can morto / un ovo podre / unha arpilleira / unha carnada / unha morriña / unha poupa / unha prea; feder peor có raposo; feder coma unha bubela (3); máis cheirento que un bubelo.

CHEIRO V. RECENDO

CHEO

chea coma unha urca; cheíño coma un ovo; cheo coma un burro que era / un cura (4) / un fol / un ovo (3) / un odre (2) / un pego / un pélogo (2) / un peto (3) / un sapo (2) / un ourizo; cheo de auga coma un cortizo (2); estar coma un chourizo / o ovo / un odre (3); estar / quedar coma unha abrótega; estoupar coma unha breva; ficar como un abade; te-la andorga coma un pandeiro; te-la barriga coma un fol; te-las barrigas coma tambores.

CHIAR

chiar coma as cobras.

CHISPA

coma unha chispa.

CHORAR

botarse a chorar coma unha perdida / un neno de teta; chorar coma unha Madalena (19) / unha Madanela (4) / unha Magdalena (5) / Madalenas (2) – Madanelas / mulleres / nenos / perdidos / un meniño / un neno (7) / un rapaciño / un perdido (3) unha perdida (4) / un tellado (3) / as nubens - as nubes / un queipo de vimbios, / unha fonte (5) / unha veiga tallada (3) / unha videira / unha fonte; chorar bágoas coma puños; chorar máis ca Cristo bendito; chorarlle os ollos a un coma os cans da ribeira; escorrerlle os ollos coma os gotos da goteira; garniar coma unha nena de teta; guindar bágoas coma noces; impar coma un neno de teta.

CHOVER

anuncialo o ceo coma sebo de carneiro; caer auga coma quen a envorca / a tira cun balde (2); caer auga coma chuzos; coma se a

²⁶ A. Fole utiliza caleza (Á lus do candil) pero podería ser errata por calaza (“carne morta e podre”).

envorcaran; chover coma fóra; chover coma na primeira hora; chover coma quen a envorca (7) / a envorca cun xarro -xerro / a tira a caldeiros / a tira cun caldeiro / tira auga cun caldeiro (2); chover coma se a botaran cun cesto / romperan as nubes (2) / a envorcaran / se Deus a dera; chover en [algo] coma na rúa / fóra (3)²⁷; chove que é coma quen a bota a caldeiros; é coma o borracho a beber; chove o mar chovido.

CHOVER POUCO

chover tanto coma a mexeira dun gato (2).

CHOIVA NEVE

(caer-caír) auga coma a neve.

CHUVIA INSISTENTE

ser [algo] coma un borracho bebendo / a beber.

CHUVIA MIÚDA

*barruзар como *si orballara.*

CITA

como di o outro; coma dicir; como dixo o outro; coma o que di; coma o que di²⁸; é coma aquel que di...; é coma dicir; é coma o que di... (2)

CLARIDADE

claro coma a auga / auga / o sol / a luz do sol (3) / o sol de medio día / ollo de galo / un bo viño branco; esta-la conta coma a auga crara; haber un luar coma día / coma o día.

CLIMA V. TEMPO

COBIZA

ser coma María Cortizas: canto ves, canto cobizas.

²⁷ ¡Este mundo é un bandallo / pendello / cesto e chove nel coma fóra!

²⁸ coma o que di 'non quero; non quero; pro bótao neste pucheiro'.

COBRAR

pagarse como o moleiro²⁹.

COCER

cocer coma un pote³⁰.

COIDADO V. tamén TINO

(ter / conservar / gardar) coma ouro en pano (3) / unha reliquia; coidar [algo] coma as meniñas dos ollos.

COLOR V. BRANCO, NEGRO, MORENO, AMARELO, AZUL, COLORADO, RUBIO, ROXO, VERDE, PÁLIDO, RUBOR

COLORADO V. tamén CABELO, RUBOR

colorado coma as cereixas no cereixal / unha cereixa (2) / a grana (2) - a gra (3) - unha grana / a guinda (2) / un pemento morrongo / unha rosa / un caravel / a pez (irón.) ; estar coma un cangrexo / unha ascua (2) / unha grana / unha brasa; estar (ou poñerse) coma unha guinda; rubios coma tomates; sonrosada coma a margarida das herbeiras; te-la cara encarnadiña coma as cereixas (2); vermello coma o coral.

COMENENCIA

achegarse / arrimarse ó sol que máis quenta.

COMER V. tamén SATISFEITO, APETITO

COMER SEN PREOCUPARSE DOS OUTROS

²⁹ A fonte (Vicente Llópiz) non define esta locución pero supoño que é cobrar un servizo detraendo unha parte concordada do produto e supoño que se refire á maquiá que colle para si o muiñeiro.

³⁰ Dispos ai qu'estalo atendendo, mirándoo, ouserbándoo, cuando é que coce ou que non coce. Eu póñoll'a goma, ó medio ferber póñoll'a goma'entonces tápoo, póñoll'un cacharro con auga e aplicoll'a goma elí, está cocendo com'ón pote.

andar coma no chozo; comer coma os de Bertamiráns: todos mirando para nós e os criados cos cans.

APARECER SEMPRE ONDE HAI COMIDA,

AUTOINVITARSE

andar coma o cocho - cochiño de san Antonio / o porco de San Antón (2) - o porco de San Antonio / o porquiño de San Antón (2) - o porquiño de Santo Antonio (2); ser coma o porquiño de santo Antón / o porquiño de Santo Antón (2).

COMER MOITO

V. tamén

GULA

*comer coma un cura (13) / un crego (7) / un frade (3) / un abade (2) / cans / descosidos (2) / un lobo (11) - lobos / un burro (3) - unha burra / un mulo - mulos (2) un animal (2) / un árabe / un asturiano / un bazuncho (2) / un boi / unha vaca (2) / un urco (3) - unha urca / un bruto / un budaque / un cavador / un condenado / un descosido (4) / un lafroias / un voitre / un *sabañón (4) / unha frieira / unha draga / unha lima (7) / limas - limas (xordas) / un quico / un riguilete; comer e beber a embute / coma dous abades³¹ / coma bestas / coma porcos / coma un rei; comer máis ca unha frieira (2) / unha alfándigha / o can dos gardas / a pedra dun afiador; hai que darlle cun caldeiro coma os porcos (2); manducar coma un sabañón, ser coma Santo Antoniño que non come nin bebe e está gordiño; encherse coma un bazuncho / cans / un fol / un odre; enche-lo bandullo coma*

*becerros; ser coma a Fiscalía / un fol furado / un saco sen fondo / san Benedito: non come nin bebe e anda *gordito.*

COMER COMIDA DE CALIDADE

ser [algo] mellor que carneiro / galiña.

COMER POUCO

comer coma pito (10) / un cabaleiro / un corzo / un pito (13) - unha pita (2) / un paxariño (2) / un pisco (3) / comer en [algo] coma o gargullo; comer en seco coma o gorgullo (2); comer coma un mulo.

COMER SEN FALAR

comer coma un odre; comer e calar coma os curas (2); comer calado coma os curas.

COMER RÁPIDO, CON ANSIA

comer coma ladróns / unha perdiz nunha leira de pan.

COMER DEVORANDO

comer coma un lobo (2) - lobos; engolar coma un mazcato.

COMER DE MANEIRA DESORDENADA E

SUCIA

comer coma os marraos na maseira; comer coma un porco (2); chapar coma os porcos.

COMER MAL

comer máis galadas que gaivota da Moureira.

COMODIDADE V. tamén

AMBIENTADO, FELICIDADE, SALVARSE

coma un señor; como un can á boa vida; estar como gato borrallento; ir como rei - reiciño na cesta (2) - reichiño na cesta; (estar / ir) coma un rei nunha cesta; (estar / ir) coma o rei na cesta / reiciño na cesta (2); estar coma o peixe na auga (8) / peixe na auga (4) / un peixe na auga / troita na i-auga; ir como unha seda.

COMPAÑA

³¹ Refírese a dous comensais; polo tanto é variante ocasional de *comer e beber coma un abade*.

pegarse a [alguén] coma unha lapa / unha mosca / unha lesma; ser como as ovelas, que por onde vai unha, van todas; xuntas coma unha nai e unha filla.

COMPAÑA MOLESTA

agarrado como unha lapa; agarrarse coma unha samesuga / unha lapa; apegarse a [alguén] coma un *pulpo / unha lapa - as lapas (3) / un lámparo (2); pegarse coma un *pulpo / unha lapa / unha lesma; pegarse ó chan coma unha lapa; ser coma unha lapa.

COMPAÑAS BOAS

achegarse ós mellores como as abellas ás flores.

COMPARACIÓN

calzar tantos puntos coma [alguén]; non (vbo.) outro – outra coma el – ela³²; (tan) (adx.) coma ningún outro / o primeiro³³ / poucos; (vbo.) coma o primeiro³⁴; coma cada un de tantos / calquera de tantos.

COMPLICACIÓN V. tamén

DIFICULTADE

estar liado coma un palangre; ser como unha meada sen cadelo.

COMPORTAMENTO

portarse como un home.

COMPOSTO

quedar coma un reloxo.

COMPRENDER

entender a [alguén] coma se [un] o parira; entender coma un

*cristiano; entender tanto de [algo] coma eu de grego.

COMÚN

ser coma a auga corrente / unha agra aberta.

CONCORDAR

darlle a razón a [alguén] coma ós tolos.

CONCORDIA

levarse coma irmáns.

CONDUTA:

V. ACEPTAR,

ADAPTARSE, ALIMENTACIÓN, COMPAÑAS BOAS, COMPORTAMENTO, CONTRARIO, CONVENIENCIA, CORTESÍA, CRUELDADE, FACHENDA, GUÍA, GULA, HÁBITO, INCIVIL, INTERESE, MALAS ARTES, PARASITO, TEMERIDADE, TRASACORDO, VIVIDOR, FIRMEZA, INDIVIDUALISMO.

CONFIANZA

V. tamén

FIABILIDADE

claro coma a auga; ¡palabra que eu dou é coma unha escritura!

CONFIDENCIA

descubrinme a el como amigo.

CONFORMARSE

terse que arreglar como demo na botella; ser coma o can: onde lle fan a cama alí se deita; ser coma tódalas cousas.

CONFORMIDADE

¡Xusto, Pepiño, mazáns coma puños!³⁵

³² Non teño outro coma el; non coñezo outra coma ela.

³³ -Eu son tan honrado coma ti, e com'ó pirmeiro. -Mentes. Ti dixeches que pasabas pol-o que dicesen homes, y-agora vés pódolle chatas a toura pra ver se a lévas en menos cartos.

³⁴ -qu'eu son un probe, pro, cando cheg'ó caso, tiro con vinte reás com'ó pirmeiro.

³⁵ Incluíu esta coñecida fórmula aínda que recoñezo que é discutible que aquí se compare algo. Probablemente é unha implicación dalgún relato popular perdido no que alguén dixo que unhas mazás eran grandes coma puños e despois resultou que non eran tan grandes co que, cando volveu esaxerar, alguén lle lembrou a esaxeración anterior e a frase quedou fixada. O curioso é que se utiliza hoxe co dobre sentido antitético de conformidade e desconformidade.

CONFUSO

ser coma unha maraña sen costal /
mea sen conda – mea *sin conda,
meada sen conda.

CONSUMIRSE

murcharse a vida coma flor
arrincada da planta.

CONTAR

contar polos dedos coma as vellas.

CONTABILIDADE IRREGULAR

contas de Xan (que son como as fan).

CONTENTO V. LEDICIA

CONTINUIDADE

andar como se andaba; i-las cousas
coma sempre; ¡O Pepe da Estrada
está como estaba!

CONTRARIO

ser como *Dios de Pego³⁶.

A CONTRAGUSTO V. FORZADO

CONTRINCANTES V.

DISCORDIA

CONVENIENCIA

non apurar co penso coma co leite.

CONXENIAR

facer un pan coma queixo / un queixo
/ unhas tortas; levarse coma irmáns
(3); levarse coma o pan e o leite
(10) / o xamón e o lacón; ser coma
a uña e a carne / carne e óso / dous
nun zapato; ser coma irmáns (2).

COÑECEMENTO V. tamén NOTORIO, SONA

coñecer [alguén - OD] coma se un o
parira (7) - parise; coñecer [alguén
- OD] coma á loba; coñecer coma
a palma da man / os dedos das
mans.

CORDIALIDADE

coma bos amigos; non haber unha
fala máis alta que outra.

CORPO

V. ALTO, BAIXO,

ASPECTO (ANCHO, GORDO, FINO),
BARBA, BOCA FEA, CABELLO, CALVICE,
CARA AFIADA, OLLOS, OÍDO,
ORELLAS, PERNAS, PES, UÑAS

CORRECTO

coma a xente; estar como unhas
mialmas.

CORRER

correr coma un paxaro; correr libre
coma o piñeiro; ser como unha
andaravía.

CORRER POUCO

¡Inda eu corra coma un burro!;
correr máis ca unha *tortuga.

CORRER MOITO

andar lixeiro coma os galgos; ir
como gato polas brasas; alancar
coma un galgo (3); andar coma un
galgo / como corren as raposas;
correr coma unha chispa – chispas
/ unha lebre / un galgo (4) / un gato
polas brasas (2) / un riguiete (2) -
ringuiete / unha andavía / unha
cadela (3) / lebres / unha lebre (9) /
alma en pena / alma que leva
Xudas – o diaño (2) / ánimas en
pena (2) / mil demonios / se o
pillara o demo / a alma que leva o
demo (3) / un condenado (3) / a un
xibaleu / un tolo (2) / un foguete / o
lóstrego - un lóstrego (3) - un
lostro (2) - un arrelustre / unha
centella / un foguete (5) / o aire / o
vento (3) / o rolo costa abaixo / os
cabalos da tropa / se fora un boi
detrás / un barco cando hai
tempestade / unha exhalación;
correr máis có lobo (2) / có tren;
estar feito un peneiro; facer
coma un foguete.

CORTESÍA

-¡Que che aproveite! -Coma se fora
(arroz con) leite; deixa-lo prebe

³⁶ Pego é un lugar do Porriño. Alude posiblemente a unha persoa dese apelido que nunca estaba disposta para nada.

como as costureiras; esborrelarse en cumpridos, como un portugués.

COVARDÍA V. TIMIDEZ

COXEIRA

andar peor ca un trenco.

CREDULIDADE

tragar [algo] coma un corvo a unha solla (4).

CRÍTICA

andar corrido coma a auga da fonte; botalas coma mantas / o barro á parede / o lume; falar mal de [alguén] como o xudeu do touciño; poñer [alguén - OD] coma un can / un fol dunha gaita (2) / un pingo / un trapo / unhas nabisas / como ninguén se vexa; soltalas coma a garlopa; tiralas coma barro a parede.

CRÍTICA MORDAZ

cortar (a lingua de alguén) coma unha navalla (2) / navallas / un asubío / tixeiras; lingua afiada coma unha navalla; poñer [alguén - OD] coma a merda na eira; ter [alguén] a lingua coma unha víbora (2) / unha subela.

CRÍTICA DA PRESUNCIÓN V. tamén

PRESUMIR

ser coma a rosa do caíño; ¡Coma ti había un na miña terra e morreu atado a un pé de millo (cunha faísca)!

CRUELDADE

ten un peito coma un lobo; ser coma a morte: face-la súa e quedar ben.

CUBRIR

cubrir [algo -OD] coma se fose un manto.

CUCO

cuca coma o cuco.

CUMPRIR

andar dereito coma unha vela; non ter un máis que unha palabra.

CURIOSIDADE

tapar medio ollo para non ver (como fan as mulleres).

CUSPIR

cuspir como unha touliña³⁷.

CUSTO V. tamén CARO,

RUINDADE

DAR VOLTAS

dar voltas á toa coma se fora un sarillo / coma o navío no mar / coma rodas de muíño / coma unha roda de muíño / coma un muíño / coma un rolo / coma un sarillo / coma unha debandoira – debadoira.

DEBILIDADE

(ser / estar) coma un pastel (2) / un perexil / as arañas / un gorrión / un papasol / un paxariño / unha pascua; ser brando coma a manteiga; ser coma os cestos [os vellos]; ser forte coma un arañón do cu verde.

DECEPCIÓN

sentar coma un xarro de auga fría; tanto ter o fol coma as amarrallas.

DECIDIDO V. tamén FIRMEZA

dereito coma un fuso.

DEFECTO

deitar coma as cestas (2).

DEFECTO FÍSICO: ACHACOSO, BÉBEDO,

BRUTO, COXEIRA, DEBILIDADE,

ENTUMECIDO, ESFAMEADO,

FEALDADE, FRACO, FRAXILIDADE,

GULA, INELEGANTE, INVIDENTE,

LAVARSE POUCO, MIRRADO,

³⁷ O que se entende polo cuspir dos cetáceos é o vapor de auga que botan na expiración por un burato que teñen na parte superior da cabeza e que nos pequenos cetáceos non ten comparación co chorro que botan as baleas. Polo tanto debe de significar “cuspir para riba”.

SALGADO, TATEXAR, TELLADO RUÍN,
TOLEMIA, TORPEZA, TORTO, TOSCO.

DEFECTO MORAL: ALOUCADAMENTE,
ALTIVEZ, ANTIPATÍA, APAMPADO,
ARISCO, ATRAPALLADO, AVARENTO,
AVERGOÑADO, CAPRICHOSO, COVARDÍA,
CRUELDADE, DESHONESTO, DÍSCOLO,
FACHENDA, FALSIDADE, FOLGAZÁN,
GASTAR MOITO, GORRÓN, HIPOCRISÍA,
IGNORANCIA, INCAPACIDADE,
INDOLENTE, INEFICAZ, INFORTUNIO,
INGRATITUDE, INHÁBIL, INMADURO,
INMERECE, INNECESARIO,
INOPORTUNO, INSENSATEZ,
INSERVIBLE, INSIGNIFICANCIA,
INOLENCIA, INSOPORTABLE,
INXUSTO, LADRÓN, MALICIOSO,
MALINTENCIONADO, NUGALLA,
PARVO, RIDÍCULO, RUINDADE,
SUSCEPTIBLE, TERQUIDADE,
TEIMOSÍA, TESTEMUÑA FALSO,
TRAPALLEIRO.

DEFENSA

defenderse coma un gato boca arriba
/ un león.

DEITARSE CEDO

*deitarse coma as galiñas; facer coma
as galiñas; ir co sol para o
galiñeiro (2).*

DELGADO

V. MIRADO

DELICADO

V. tamén SUSCEPTIBLE

(delicado) coma unha pomba / os
ovos - un ovo (3) / un figo; máis
musiño que un horto de rega; ser
como a vaca parideira; ser como
un figo (3).

DELICADO

ser como as violetas.

DEMO

*¡*Dios che me libre de [algo] /
[alguén] coma dos demos!*

DENTES

V. tamén REGAÑAR

*dentes coma cavadoiros; dentes
negros coma un faco; dentes
miúdos coma as areas do sal; ter*

*dentes coma unha serra / a loba -
unha loba / os dunha loba; ter
dentamia coma a loba; ter dentes
largos coma unha chavella de
carro.*

DEREITO

*(ser) dereito coma un fuso (9) / un
pino (6) / un piñeiro / un xunco (2)
/ unha agulla (2) / unha faio (4) / un
fío / un fungueiro do carro / un pao
/ unha vela / a rabela dun arado³⁸;
dereito igual ca un fío; ir dereito
coma un fío / un fuso / parafuso; ir
teso coma un cartau; máis dereito
que un fuso / unha cana, máis
dereito - teso que un pino; dereito e
teso como un rapaz.*

DEREITOS (TER)

*ser de *Dios coma o can de Miguel /
a becerra.*

DERRETERSE

arder coma a neve.

DERROTA

V. tamén

DIFICULTADE GRAVE, FRACASO,
PERIGOSO

DESACERTO

V. tamén DESFEITA

facer un pan coma unhas hostias (2).

DESACORDO

de acordo como can e gato.

DESAFÍO

*ser tanto coma [alguén]; ¡Inda tes
que nacer para ser coma min!;
¡Nin (pron.) nin trinta coma
(pron.)!³⁹*

DESAGRADO

*ser coma un teixo (2); anoxar como a
mala boroa / unha noite de tronos;
escaparlle a [algo] coma o demo á
cruz; ser coma beber con uvas.*

³⁸ Isto nos lugares de Galicia onde a rabela é
dereita, non torta.

³⁹ ¡Nin el nin trinta coma el!

DESAMBIENTADO

*(estar) coma o peixe fóra da auga (3)
/ galiña en corral alleo / os cans na
misa.*

DESAPARECER V. tamén

EFÉMERO

*desaparecer coma unha meiga / unha
nube / unha saeta; quitárselle
[algo] a [alguén] coma coa man;
ser como lume de palla: fai
lumeirada e apaga logo; ser como
lume de meigas.*

DESAPROVEITAR CONSELLOS

V. tamén ESCOITA INÚTIL

coma o negro do sermón.

DESASTRE V. tamén DISCORDIA

ser coma o rosario da aurora.

DESAXEITADAMENTE V. tamén

DESLEIXO

*estar coma o carro encima dunha
roda.*

DESBARATAR

*facer coma o outro*⁴⁰.

DESCARADO

*ser máis fresco que un xelado; te-la
cara máis dura có ferro / có
cemento / ca un lorcho / cá *suela
dun zapato; ter unha cara coma un
zapato; ser lavado coma o caldo do
venres (2).*

DESCOMPOSTO

descomposto coma unha lurpia.

DESCONCERTAR

*deixar [alguén - OD] coma unha vaca
nun teatro.*

DESCONFIANZA

*andar coma o laverco; desconfiar de
[alguén] coma do demo (11),
(d)esconfiado coma un lombudo;*

*ter tanta confianza en [alguén]
coma nun saco de cobras (2).*

DESCONTENTO V. tamén

FORZADO

ir torto coma un fouciño.

DESCOÑECER

*non coñecer [alguén- OD] máis que
polo tamboril.*

DESCUBRIR V. tamén CAZAR

caer coma un pato (3).

DESCULPA

*como se non fora nada; ¡Tódolos
malos foran coma el!*

DESENGANO

desenganado coma o cocho da ortiga.

DESENTENDERSE V. tamén

INDIFERENZA

lava-las mans coma Pilatos.

DESEQUILIBRIO

ir de banda coma o Miranda.

DESEXO

*coma auga de maio; derreterse coma
a manteiga (2); desexado como
auga de maio; devecer coma gato
pola manteiga; esperar por [algo]
coma o cego por ver, mirar [algo]
coma o gato ás sardiñas; non
írselle a [alguén] máis que a (inf.)⁴¹
¡Deus me - che - lle dea tanta forza
coma ó porco no fociño!; ¡Dios te -
me - nos - vos libre de [algo] coma
do demo!; ¡Dios te - me - nos - vos
arrede de [algo] coma da peste!*

DESEXAR MAL V. MALDICIÓN

DEFACERSE

desfacerse como o sol na auga.

DESFALCER V. EXTENUACIÓN

*caer coma morto / se lle pegaran un
tiro no medio e medio do peito.*

DESFEITA

⁴⁰ O outro é pronominalización que alude ó personaxe proverbial de moi diversas tradicións orais que se dan por sobreentendidas (implicitación).

⁴¹ Non se lle iba máis que a preguntar...

facer un pan coma unhas hostias /
unhas noces.

DESFEITO

ser coma un fachuzo de pallas.

DESGRAZA V. tamén FRACASO,
INOPORTUNO

*morrer coma un sapo, ser como o
ferreiro da maldición, cando non
tiña ferro tiña carbón (2) / nin ten
ferro, nin ten carbón; vir como
croiada no ollo torto, ¡Inda é
mellor que caía a Torre da
Coruña!; ¡Ai, mi madre: foi coma
Xesucristo algún día, ho!*

DESHONESTO V. SEXO

DESINTERESE V. INDIFERENZA

DESISTIR V. INCONSTANCIA

DESLEIXO V. tamén VESTIR MAL
*chover en [algo] coma fóra; ser coma
a *culebra: onde quita a camisa alí
a deixa; facer coma a cóbrega:
deixa a camisa onde se encontra;
escagallar todo coma unha galiña;
estar (todo) coma o cortello dos
porcos (2) / un palleiro (2); andar
a espurriñar coma as quircas; ser
coma un pitocairo; (ser / estar)
máis mal feito cá cama do lobo.*

DESOÍR V. INDIFERENZA

DESORDE V. DESLEIXO

DESORIENTADO

*andar coma a cobra cando perde a
pezoña; andar como (adx.)⁴².*

DESPEDIDA

*da-la despedida como o galo lla dá á
pita / como Cristo a dou no horto /
como deu Cristo en Belén.*

DESPERDIAR

*levar unha cousa como viño en
peneira; ser [algo] como botalo en*

*cesto roto (2) / se caese en cesto
roto.*

DESPREOCUPACIÓN

V.

TRANQUILIDADE

DESPREZO V. tamén ALTIVEZ,
INDIFERENZA

*coma quen llo dá a un can, correr
[alguén - OD] coma un can,
corrido coma unha mona (2);
darlle [algo] a [alguén] coma se se
lle dera ó demo; tratar [alguén -
OD] coma un can / como un
cerello, ¡Inda tes que nacer para
ser coma min!*

DESPROTEXIDO

ir coma a espiga de pardao.

DESTRUÍR

ser coma o lobo no eido.

DESVERGOÑADO

raído coma unha manta sen pelo (2).

DEVOCIÓN

salmear coma un anxo.

DEVORAR V. COMER

DEVORANDO, GULA, VORACIDADE

DIARIAMENTE

coma sempre (2).

DIARREA

*andar coma un río (3) / unha billa;
escagarriñado coma a auga do río;
(es)tar coma o río (2) / unha
lavativa.*

DIFERENZA

*(haber tanta diferenza) coma do ceo
á terra (5) / coma do vivo ó pintado
/ coma da noite ó día; haber tanto
cambio coma do día a noite;
(parecerse tanto) coma un ovo a
unha castaña / o ovo e a castaña
(2) / un allo e un cebola; imitar
coma un ovo a unha castaña;
semellarse como un allo e unha
cebola; ser coma o día e a noite
(2); ser (tan parecido) coma un ovo
a unha castaña.*

⁴² Anda como (un) abouxado, anda coma (un)
tolo.

DIFICULTADE V. tamén ARDUO,
LABORIOSO, PERIGOSO
andar coma a grade (7) / o demo; (andar)
arrastiño coma as cobras / de rastro
coma as cobras / de rastro coma as
cobras; caer coma un cacho de merda
ós fuciños; coma auga arriba (2); coma
quen busca a manteiga no fuciño do
gato / agulla en paleiro / agulla no
paleiro; ser [algo] coma buscar unha
agulla nun paleiro (3) - nunallar /
arar no barbeito (3) / recadar unha
agulla nun paleiro / andar de Herodes
para Pilatos (2) / chover no mollado / o
ano que non hai que mallar; estar
coma a puta na coresma (2) / tres nun
zapato / tres nunha bouza cun zapato;
estar na bouza sen zocas nin zapatos;
(ser) longo e estreito coma o ano
famento; ser máis raro que unha criba,
ser malo de (inf.) coma o demo; verse
arrastrado coma as cóbregas; ¡Pouco
máis negro pode se-lo corvo cás alas!

DIFICULTADE GRAVE V. TAMÉN
BERRO
como o lobo leva á ovella; estar coma
a sardiña entre dous gatos (2) / o
peixe entre dous gatos (2) / o peixe
entre os gatos / o peixe na tixola /
coma o peixe na rede; (estar)
coma a mosca na tea da araña /
ovella na boca do lobo; estar como
peixe na tixela / peixe na sartén /
como a sardiña entre os gatos /
sardiñas na lercha; espichado
polas guelras; quedar coma a pita
na neve: sen plumas e cacarexando
(2); saírlle o lobo ó camiño como ó
parrulo do Carballiño.

DIFICULTADE (CON)
meterse coma piollo por costura (2).

DIGNIDADE
tan honrado é o caldo coma as
castañas (2).

DILAPIDAR V. GASTAR MOITO

DILIXENTE V. ACTIVIDADE,
TRABALLO

DIMENSIÓNS V. ALTO, BAIXO,
LONGO, CURTO, DURAR

DIMINUÍR V. tamén

ENCOLLER

ir a menos coma a correa no lume.

DIÑEIRO V. POBREZA

DIRECTO

coma un fío; coma unha bala (2);
directo coma unha licha.

DISCIPLINA

andar coma o can na corda; tratar
[alguén- OD] coma xovencas que
non se poden deixar da corda.

DÍSCOLO V. INDOCILIDADE,
TORTO

DESCONFORMIDADE

¡Xusto, Pepiño, mazáns coma puños!
(irónico); ¡Es tan listo coma un
burro!; ¡O que non sabe é coma o
que non ve!

DISCORDIA

amigos coma o can e o gato (3) /
amiguiños coma o can e o gato (2);
andar coma o can e o gato (2);
discutir coma cans; (estar, andar)
coma cans e gatos / o can e o gato
(14) / a cabra e o coitelo (4);
levárense coma a cabra e o coitelo
(4) / cabra e coitelo / cans e gatos
(2) / o can e mailo gato (2) / o can
e o gato (17) (que non sexan da
mesma casa) / o coitelo e o cabrito
/ o demo e a auga bendita / o sapo
e o sachó / a cabra e o coitelo;
quererse tanto coma o can e o gato
(2); rematar coma o rosario da
aurora; reñer coma os cans; ser
coma o can e o gato (15) / o gato e
o rato / Santiago para os mouros;
ter tanto trato coma o can e o gato;
vivir coma o can e o gato.

DISCRECIÓN

ser coma unha tumba (2) / unha
pedra que cae nun pozo; ser máis
calado cá morte.

DISCUTIR V. DISCORDIA

DISGUSTO (A) V. FORZADO

DISIMULO

*así coma quen non quer a cousa (2);
coma quen non quere a cousa (34) /
quer a cousa (2) / oe / ve (4) / di
nada (6) – dixo nada; como quen
non quere (2) – quer (1); coma
quen - o que non quere a cousa;
como quen fai outra cousa; como
quen non fai nada.*

DISPARATE V. tamén

INUTILIDADE, PARVO

*coma o que asou a manteiga / asa a
manteiga (nunha verza de col);
coma quen baila sen son; *razonar
como unha vaca no millo; ser coma
a gaita sen fol / cegar e non ver / o
alemán que quería chavar o ravo
pola cabeza / o que come papas
cun fuso / pandeiro sen cordel /
porta sen tarabelo / ter tos – tose e
raña-lo lombo (2) – rañarlle o
lombo / ter tos e rascar unha perna
/ cegar e non ver / home sen
calzóns / o que ten tos e rasca o
lombo; ser unha coma outra; ter
[alguén] tanto xeito coma sacar un
dente polo cu.*

DISTRACCIÓN V. PASMO

DITO

*como di o outro; como din alí (3);
como din os portugueses; como
dixo o outro (2); como diz a vella,
cando fía o seu copo; é coma quen
di.*

DIVERSIÓN

divertirse coma un tolo.

DIVIDIDO

dividido coma a auga e o aceite.

DOADO V. FACILIDADE,

SEGURIDADE

DOBRAR

*dobrar como un vergallo feito na
roupa, domearse coma unha cobra
(2).*

DOCE

*celme - acelme coma o mel; coma
unha seda; doce coma o mel (12) -
mel - o mel das abellarizas / a fava
do mel (4) / o favo do mel / un año /
o cu das abellas.*

DOCILIDADE

*máis mol que unha breva; ser coma a
cera (4) / unha capa de la / unha
malva (4) / unha seda.*

DOMINIO

V. tamén

AUTORIDADE, GREGARIO,

SUFRIMENTO

*mandar aquí coma Franco en
España⁴³ / coma unha reina;
pasarlle coma o rato cando lle vai
a donicela enriba.*

DOR

*coma se lle quitase o pelexo; doer
como unha breca; doerlle [algo] a
[alguén] coma a meniña dos ollos.*

DOURADO V. ROXO

DÚBIDA V. tamén INDECISIÓN

certo como verba de portugués.

DURACIÓN V. tamén EFÉMERO

DURAR MOITO V. tamén

INACABABLE, LONGO

*durar máis ca un día sen pan (2) / un
traxe de pana (2) / unha chaqueta
de pana; grande como os días de
maio; máis grande que un ano sen
pan; máis longo cá Coresma / que
un día sen pan, (2) / que unha noite
de inverno; ser coma o mes de
maio; tan longo como o mes de
maio.*

DURAR POUCO

⁴³ xa obsolecente.

*(durar) coma a ovella na boca do lobo / a auga nun cesto (2) / a neve marciña / manteiga no fuciño do gato; durar tanto coma a neve febreiriña; ser coma a *manteca no fociño do gato / manteiga en nariz de can.*

DUREZA

coma un cazón, duras coma nabos, duro coma a cerna / as cousa duras (2) / as leas / un croio - croios / unha pedra (12) - pedras / ferro (3) - os ferros / os meus pecados / ósos / un cepo / un coiro / un corno (2) / un coio - un croio (4) / un pau ferrón (3) / un penedo (8) / un sapo / un seixo / unha noz ferreña / unha táboa / o pé dun santo (vello) (2) / un canoto (5), un teixugo (2); estar (duro) coma un camiño / un ventreno / o carambelo / un corno / un croio / unha pedra; máis duro que un guineu; máis forte que unha noz ferreña (2); rexo coma un ferro (2); ser duro coma a cerna / a cerna dun carballo / o ferro (2) / un can / un croio (2) / un penedo (3) / un ventreno / un xeixo; ser máis duro que un berro / unha noz ferreña; ter un peito coma un lobo (2).

DURMIR

DURMIR BEN V. tamén SONO
durmir coma dous benditos / unha pedra (13) / pedras / un reloxo / un sapo / un tingué / un lirón (5) / leirón (2) / un lirio / un becerro / un can de palleiro / un morto (2) / un pato / un porco (2) / un tronco (4) / un peixe (2) / un santo (3) / un santiño / un xusto (2) / un Pepe / un raghá; durmir como pedra nun pozo / no pozo; estar coma un cesto / un tronco (2) / unha pedra; pasa-la noite coma un riló; quedar

durmido como unha pedra; quedar coma pedras; te-los brazos coma dormentes.

DURMIR CUN OLLO ABERTO

durmir cos ollos abertos coma a lebre (2) / as lebres; durmir coma as lebres (2) - unha lebre / o Anacleto: cun ollo pechado e outro aberto.

ECONOMÍA

V. tamén CARO,

NEGOCIO RUÍN

sair máis caro o prebe có peixe.

EDUCACIÓN MALA

V.

MALEDUCADO

ser coma sementar en terra sen esterocar; ir criado coma un porco.

EFFECTO NOCIVO

aproveitarlle [algo] a [alguén] como o alcacer – alcacén ós cans.

EFÉMERO

V. tamén

DESAPARECER, PERA

pasar como unha sombra; ser coma lume de meigas; ser coma lume de palla (que) fai labarada e apaga logo / o fogo de palla.

EFICAZ

coma a xesta que varre a cociña (2).

ELEGANCIA

coma a mora na silveira; coma un deputado; coma un riguiete (2); ir coma ourive en campaña (2).

EMIGRACIÓN

V. BENESTAR,

MALESTAR

EMBARAZO

V. PREÑEZ

EMPATE

a uns coma os de Viuxa.

EMPEORAR

andar para atrás coma o caranguexo; é coma ir á corte e matalas todas; ser [algo] como chover no mollado.

EMPIRISTA

ver e crer coma san Tomé / santo Tomé (2).

EMPOBRECERSE

medrar como a verza na ola / o piollo na cinza / o pollo na cinza / rabo de cabalo.

EMPREÑAR

ser coma a vaca parideira.

ENCARNADO V. RUBIO

ENCOLLER

medrar coma a leña no fogo / a verza na ola (3) / sebo na vela.

ENFADARSE V. IRA

ENFERMO V. tamén ACHACOSO,

MALESTAR, SAÚDE POUCA

andar derrengado coma un xunco;

estar coma unha breva / un lazaroso / as almas.

ENFRONTADOS V. DISCORDIA

ENFURECERSE V. IRA

ENGANO

caer coma moscas / un parrulo;
enganador coma o mesmo pecado / o pecado (3); enganar [alguén - OD] coma un chino / un parvo (2) / un xitano; *facen coma a cabra que pariu pró lobo; / picar coma a troita.*

ENGARRAR V. tamén PEGAÑENTO

engarrar coma hedra.

ENGORDAR V. tamén GORDO

engordar coma demonios; poñerse coma un bombo; poñerse-porse coma unha bombona / pipotes / un boto; quedar coma unha pera; rebentar coma unha castaña..

ENGURRADO V. LONXEVIDADE,

FRAQUEZA, MIRRADO

estar coma un figo / un figo paso; mirriado coma unha uva; seco coma unha uva; enrugado coma unha uva seca; delgado coma unha uva

ENRABIA V. IRA

ENREDAR

ser coma unha caldeira; enredar a [alguén] coma un neno; facer coma

os achicocos (2); learse coma un palangre.

ENRIQUECERSE

gañar cartos coma a area; medrar coma a escuma / a escuma no leite (3) / a espuma (2) / a mala herba; medrarlle os cartos a [alguén] coma a masa na artesa.

ENTENDER V. COMPRENDER

ENTERRO SOLITARIO

enterrar - soterrar [alguén - OD] coma un can (2).

ENTRAR

entrar coma o Pedro pola súa casa (2) / Pedro por *su casa / Perico por *su casa / fouciño en herba tenra; entrar e saír coma abellas na colmea / as abellas nun cortizo.

ENTREGARSE V. DERROTA, DOMINIO

ENTRETER

prender coma unha silva (8); engarrar coma unha silva (5).

ENVOLVER

envolver [alguén] coma unha manela de la.

ENVORCALLARSE

envorcallarse coma un can adoecido.

ENGXEÑO V. INTELIXENCIA

ENXOITO

enxoito coma un bacalau / o óso.

EPILEPSIA

escumar pola boca coma un can adoecido.

EQUIVALENCIA V. tamén IGUALDADE

coma aquel que di (2); coma quen di; ser tan (adx.) coma a máis xente⁴⁴; tanto dá (or.) coma (or.), tanto dá (subst.) coma (subst.), tanto dá - daba (unha cousa) coma (outra); ¡Tal boi me das, coma vaca levas!;

⁴⁴ Hai tempadas no ano en que os nenos son tan precisos coma a máis xente.

*¡Tanto monta cortar como desatar!
/ unha cousa coma outra; tanto que
sexa en... coma en...; tanto se lle dá
así como asado; ¡Tal é o caldo
coma as mamotas!; ¡Tan honrado é
o caldo coma as castañas! (3) / Xan
coma Pericán!; ¡Tanto dá touciño
coma soá! (2) / xabrón coma fío
negro!; ¡Tanto ten azoutar coma no
cu dar! (3) / dar no cu coma no cu
dar (2) / darlle no cu coma no cu
lle dar / cardos coma leitaregas /
estar na miña tarroeira como ó pé
dun valado / estar na miña
tarroeira como trás dunha cancela
/ ir a pé coma a cabalo / o carro
coma os fueiros / un coma outro /
unha cousa como outra / Xan coma
Pericán (3) - Perillán / Xan coma
seu irmán (2).*

ERGUEITO V. POSICIÓN

ERGUEITA

ERGUERSE

*erguerse [alguén] coma se o – a
picara unha cobra / un lóstrego /
xigantes.*

ERGUERSE TARDE

madrugar coma o cuco.

ERRAR V. tamén NEGOCIO

RUÍN

*andar ó revés coma as cabras / o
cangrexo; andar para atrás coma o
cangrexo; facer como o toupo (que
cambiou os ollos polo rabo).*

ESAXERAR

*máis papista có papa; non ser tantas
as noces coma as voces; ¡Non será
como un boi, será como un año!*

ESBARDALLAR

latricar coma un crego no altar.

ESBRANCUXADO V. tamén

PÁLIDO

ESCAPAR

V. FUXIDA

ESCARMENTO

*máis queimado que un negro (2);
venta-las maricas⁴⁵, como as bestas
amatadas.*

ESCASEZA V. tamén SELECCIÓN

*coma a mexeira dun gato / rato;
coma os pelos na cabeza dun vello;
estar raro coma os obispos; haber
máis cochos que cortellos; haber
tantos (subst.) coma corvos
brancos; pouquiño e malo coma
cagada de diño; ser máis raro ca
un bispo.*

ESCATOLÓXICO

*(botar / cagar) peidos coma bombas
(3) / tronos / foguetes un día dunha
festa / un burro - unha burra -
burras - burros; facer coma a
bubela⁴⁶.*

ESCOITA INÚTIL

*acabar coma o negro do sermón: coa
cabeza quente e os pés fríos.*

ESCORREGADIZO

V. ESVARAR

ESCRAVO

V. tamén

EXPLOTACIÓN

escravo coma a leña.

ESCURIDADE

*andar coma a ave noite; escuro coma
boca de lobo (6) / a boca do – dun
lobo / coma a noite (8) / a noite dos
tronos (2) / a preguia / un pego / o
breu; estar a noite coma a boca do
lobo (2) / a boca dun lobo; mouro
como o tizón / un cazón; preto
como o carbón; ser escura a noite
coma a boca do lobo; vir unha
noite (negra) coma a boca do lobo;*

⁴⁵ Maricas son as pegas, que pican os cabalos e bestas nas amatas para comeren os insectos que inzan nelas.

⁴⁶ A bubela é prototipo de sucidade, porque emite un cheiro desagradable e fai o niño con excrementos.

*ver tanto cos ollos abertos coma
con eles cerrados.*

ESFAMEADO

esfameado coma un lobo.

ESFORZO

alarga-lo pé máis cá manta (2).

ESGOTADO V. CANSAZO

ESIXIR DE MÁIS V. EXLOTACIÓN

*facer coma a grade que leva os
terróns diante (2).*

ESMAGAR

poñer [alguén- OD] coma un espadín.

***ESPABILADO** V. INTELIXENCIA

ESPANTO V. ABRAIO

ESPALEXER

*correr coma un andacio / unha mala
nova; esparexido coma cisco;
estenderse coma o aceite.*

ESPELIDO V. INTELIXENCIA

ESPERAR

*esperar por [algo] coma o cego por
ver; ter á porta [alguén - OD] coma
un feixe de leña (2).*

ESPERTAR V. ACORDAR

ESPESO

*coma os pelos do can; estar coma o
mel na ola (3); ser coma o mel.*

ESPIDO V. NUDEZ

ESPREITA

agardar coma o gato ó rato.

ESQUECEMENTO

*acordarlle [algo] a [alguén] tanto
coma a primeira camisa que puxo;
acordarse [alguén] de [algo] coma
da primeira camisa que vestiu (2);
caer como pedra nun pozo (4);
estar tan morto coma a miña avoa
(2); esvaeecerse [algo] coma o fume.*

ESQUELÉTICO V. MIRRAO

ESTADO (o relativo á saúde,
enfermidade, idade...): ANDAR

(CAMIÑAR) MAL APERTADO,
ABANDONO, ABERTO, ACHACOSO,
ACOUGAR, ADOECER, ADOLESCENCIA,
AFINACIÓN, AGONÍA, ALOUCADO,

BORRACHEIRA, CANCRO, CATARRO,
CEGAR, CHEO, COMPOSTO, COXEIRA,
DEBILIDADE, DESFALECER, DIARREA,
EMPREÑAR, ENFERMO, ENXOITO,
ESVAECEMENTO, EXTENUACIÓN,
FEBLE, FEBRE, FERIDA, FURADO,
INERTE, INMOBILIDADE, INVIDENTE,
MALESTAR, MAR CALMO, MAREO,
MOLLADURA, MORNO, MORTO,
MUDANZA, NOITE, NUDEZ, PARADO,
QUIETUDE, ROUCO, SAÚDE, TEMPO,
TÍSICO, TOLEMIA, VELLEZ,
VITALIDADE.

ESTALAR V. ESTOUPAR

ESTATURA V. ALTO, BAIXO,
PEQUENO

ESTERILIZAR

saír coma un marrán⁴⁷.

ESTIMA V. AMOR, APRECIO

ESTÍMULO

ser como un trallazo.

ESTIRADO

teso coma un fungueiro.

ESTORBO V. tamén

OMNIPRESENCIA

*(andar / estar) sempre no medio
coma o xoves; coma o can do
hortelán, que nin roe nin deixa
roer; ser coma un boi de Belén;
¡Lévete Xudas!: inda me estorbas
máis que me axudas.*

ESTOUPAR

*dar un estralo como unha castaña;
explotar coma Machichaco; estalar
coma un becho (2); estoupar coma
a castaña no lume / bombas / unha
bomba de palenque / unha bolerca;
reventar coma un tiro; toupar
como unha castaña.*

ESTRAÑO V. RAREZA

⁴⁷ ¡Se me entra na casa, sácolle os collóns e sae
coma un marrán!

ESTUPEFACTO V. ABRAIO, SORPRESA

ESTÚPIDO V. PARVO

ESVAECEMENTO

*estar coma morto; quedar(se) coma
un coello / coma un morto.*

ESVARAR

*escoarse coma unha anguía;
escurrirse coma unha anguía (3);
esvarar coma un cigallote;
*resbalar coma un cigallote; ser
coma pelo de can.*

ESVELTEZ V. LANZAL

EVIDENCIA

*claro coma a auga (15) / o día (5) / a
luz do medio día / a luz do sol;
craro coma a auga / a luz do sol
(2); é coma o sol; estar clara unha
cousa coma o ollo do galo; máis
claro cá auga; ser coma a gaita na
romaría; ver claro coma auga;
nidio coma a verdade.*

EVITAR V. FUXIDA

EXACTO

coma un cravo / un reló(xio).

EXCAVAR V. tamén

SUBTERRÁNEO

*furgar na terra coma as teupas -
toupas.*

EXCEPCIONAL V. INCOMPARABLE,

IRREPETIBLE, INSUPERABLE

EXCESO

*se-lo peixe máis grande có barco;
sementar máis millo do que se pode
sachar.*

EXCITACIÓN V. tamén IRA

*estar coma un tolo (2); vir coma unha
ascua (2).*

EXHIBIRSE

ser coma a vaca moi feireada.

ÉXITO

*coma quen bota aceite no candil;
lograrse con [alguén] coma o
carballo coa folla.*

EXPLOTACIÓN V. TAMEN ESCRAVO,
DOMINIO, TRABALLO

*andar coma a grade / o pito do
sereno / os bois (7) / os bois no
monte; cantar como paio⁴⁸ e comer
como pito (4).*

EXPULSIÓN

*botar [alguén - OD] coma os cans da
misa (6); correr [alguén - OD]
coma un can (2) / unha mona; ¡Ida
*sin volta, coma o can pola porta!;
¡Que tanta tranquilidade encontres,
como paz deixas!*

EXTENUACIÓN V. tamén CANSAZO

estar como a leña.

FACILIDADE

*así como así; coma auga abaixo (2) /
sacar pallas dunha albarda / se
nada (2) / unha amora; irse coma a
auga; (ser) tan bo de facer como se
come un anaco de pan; é coma
quen di enredar.*

FACHENDA

*(andar / ir) máis teso que un morgado
/ que outro tanto / un galo; teso
coma un cartau; máis finchado que
un morgado; campar coma Degho
coa faldra fóra (2), facer coma o
caracol que canto ten pono ó sol /
como que se é moita cousa;
fachendoso coma un galo do corral
(2); garifeiro como galo no
buleiro; inchado coma a ra (2);
inflar coma o fol da gaita; presumir
máis ca un rato enriba dun queixo
(2); ser coma a rosa do caínzo; ser
inchado como o leite fresco; tesño
como perete - tesños coma peretes;
teso coma un carabullo / un espeto
/ un fuso / un garabullo (2) / un pau
(4) / unha táboa / o pau viradoiro /
un garrote / un virote; verse un
coma un piollo en camisa lavada.*

⁴⁸ Papagaio.

FALAR

FALA E CARÁCTER

falar [alguén] coma quen é.

FALAR BEN

*falar coma un libro aberto (8) / un libro (8) / un oráculo (3) / un *Evanxelio (2) / un crego / unha velliña / as señoritas / os da vila / os *cristianos: si ou non como Cristo nos *enseña.*

FALAR COHERENTEMENTE

falar coma a xente.

FALAR MAL V. tamén TATEXAR

falar coma quen baila sen son; falar coma un libro aberto sen follas; falar coma quen dá couces contra un aguillón; falar redondo coma os homes (2); ser como un animal.

FALAR MOITO. FALANGUEIRO

dar máis lería que un batán; facer coma as ovelas: agarrarse a tódalas silveiras; falar coma un descosido (3) / un loro (3) / un papagaio (5) / un sacamoas / unha cotorra / unha radio / unha regadeira; falar e parolar máis do que un escribán, falar máis ca un sacamoas (4) / sete (3) / un avogado (3) / un barbeiro (2) / un barbeiro ós sábados / Cascorro; falar máis que quere; morrer pola boca coma o peixe; non ter máis que lingua / palabras; ser coma unha carrola / unha gaita na festa; ter lengua coma a vaca rabo (3).

FALAR ALTO E CON AUTORIDADE

falar coma a campá grande de Catedral.

FALAR POR FALAR, INUTILMENTE

falar coma quen malla en ferro frío.

FALCATRUADA

facer un pan como unhas noces.

FALSIDADE

coma quen non di nada (2); facer coma unha escopeta que ten falsa a

*chave; máis falso cá moeda que non pasa; poderse confiar en [alguén] coma nunha mula; ser coma as perras gordas (3) / a *caldeirilla (2) / *calderilla / a cascarilla / os que sacan o sangue / ter un peso falso / un santo de pau / unha moeda con cara e cruz / unha *anguila; ser falso coma a *calderilla; (ser) tan certo como que agora é noite / chover albardas / que agora choven albardas(2); ter dúas caras coma os de Bucínos.*

FAMA V. SONA

FAME V. tamén APETITO

esfameado como un lobo; estar a dente como egua galega / faco galego; pasar máis fame que un can / un mestre de escola; ser coma a vida do grilo; ter unha fame coma un can; toca-la hucha coma un tamboril (3).

FARTURA

arrostar coma frades; coa andorga chea coma a dun abade; (estar) coma un odre (6) / un chincho; estar cheo coma Porto / un bode (2) / un castrón / un centolo (3) / un pego / un pélogo (2) / unha nécora (5); farto coma o pote de graxa; (ir) coma un can (2) / un crego / un cuco / un cura (2) / un pego / un Pepe / un peto (2) / un sapo (2); ir cheo coma un pego / un porco / un údremo; ir farto coma un chincho (2); poñerse – porse coma un odre / un Pepe (4); quedar coma un Pepe (5) / un peto (2) / un sapo (2); quedar farto coma de bolo; ser como galiña farta de herba; farto coma un fol ceibe; (vir / estar) como urcas [as vacas] / un sapo.

FASTÍO V. tamén CANSAZO

estar máis cheo que o gato de tripas; farto coma o pote de graxa; ser

*como unha galiña farta de herba;
estar máis farto de [alguén] que un
gato de tripas.*

FEALDADE

*feo coma o demo (9) / un corno (7) /
un can (4) / o lobo / un ourizo
cacho (3) / a cabeza dun sapo (3) /
a morte / a noite / unha noite sen
lúa (2) unha noite de tronos / o
pecado (3) / un pecado / un corvo /
un entroido / un oso / teixugos (2) /
a culpa (2) / un croio (3) / un
moucho (3); guapo coma a noite
escura; máis feo ca Tito / a morte /
un corno / un ourizo cacho; ser
cativo coma un can; ser coma un
croio (2) / unha noite / unha noite
de tronos (3) / unha noite sen lúa /
a morte / os pecados (2) / un corno
/ unha noite *sin *luna / a morte / a
noite escura / a morte / o demo / un
can (2) / un corvo; ser guapa coma
un pote; ser máis feo que un croio;
ser tan feo coma unha noite de
tronos / unha noite sen lúa (2); ser
tan feo coma burro; te-la cara
coma a pez (3); ter un mozo coma
un carozo.*

FEBLE V. DEBILIDADE

FEBRE

ter febre coma un touro.

FECUNDIDADE

*criarse [algo] [nun lugar] coma o
salgueiro na braña; parir coma
unha coella – coenlla.*

FEDOR

*máis cheirento que un bubelo*⁴⁹.

FEITO Á PRESA

feito coma caldo de ladros.

FEITO (BEN)

feito a proveito como o pan larengo.

FELICIDADE V. tamén

AMBIENTADO, COMODIDADE,

SALVARSE AMBIENTADO,

COMODIDADE, SALVARSE

*estar coma na gloria, estar como
unhas pascuas (4) / unha raíña (2) /
unhas castañas / como quere;
feliz coma unha perdiz; ledo coma
un cuco (2) / un neno en Reis / un
paxaro / unha cotovía / unha
pascua; levar unha vida coma
cregos.*

FELICITACIÓN

¡Es coma o demo!; ¡Quen coma ti!

FERIDA

*coma can adoecido; (estar) coma un
Cristo - Santo Cristo / un San
Lázaro / un pulpiño; estar chagado
coma un Lázaro (2); estar máis
esfolado que san Bartolomeu;
(estar / quedar) coma un cribo;
levar unha cara coma se lle deran
a comer asentes; máis chagas que
na perna do pobre; ser coma o
boño de Outes, que folgando
escornouse.*

FERMOSURA V. BELEZA

FERO V. tamén ACOSO,

ATAQUE, ASPEREZA

fero coma un león (3) / un lobo (2).

FEROZMENTE

(arrancar) coma un lobo.

FERTILIDADE V. FECUNDIDADE

FERVER INTENSAMENTE

*ferver coma a ola das papas / a ola
dos ladros / un pote de meas (2) /
caldo no pote.*

FIABILIDADE V. tamén

TRASACORDO

*non ter un máis ca unha palabra; ser
coma escrituras (as palabras de
[alguén]); ser coma un carro
ferrado.*

FIDELIDADE

⁴⁹ O Dicionario de Eladio Rodríguez di *abuelo* pero coído que é unha errata, porque o temos documentado allures.

fiel coma o ouro / un can (2); leal coma a mesma lealtade; máis leial que un can; non ter máis ca unha palabra.

FILLOA

*da-las filloas coma unha prata*⁵⁰.

FINO

*máis fino que un rato; ser coma o peixe *blanco / os peixes de cores / peixes de color (2).*

FINXIMENTO V. tamén

SIMULACIÓN, SUPOSICIÓN

(facen) [algo] así coma quen (3) / coma quen non quere a cousa (2) / coma quen que (or.)⁵¹ (5) / coma – como que (or.)⁵² / de coma quen; face-lo dormido como as raposas; (é) coma facer que facemos – fagamos / o coxear dos cans (2); ter máis caras que un saco de pesetas / un vagón de monecos.

FIRMEZA V. DECIDIDO,

REAFIRMACIÓN

FLEXIBILIDADE

*flexible coma un vimbio; ser coma a caralla do pobre: estira e encolle / a cona da Palmira que é de goma e non se estira / o virgo da *Juana (unhas veces encolle e outras alarga) (2) / un acordeón (2); torcerse como un cancel.*

FOLGAZÁN V. PREGUIZA

FOLIADA

andar coma o laverco.

FONDO

fondo como os currunchos da conciencia.

FORMALIDADE V. FIABILIDADE

FÓRMULAS: V. AGRADECIMENTO, CONFORMIDADE, DESAFÍO, DESCULPA, DESEXAR MAL, DESCONFORMIDADE, FELICITACIÓN, MALDICIÓN, NEGACIÓN HUMORÍSTICA, REAFIRMACIÓN, VERIFICACIÓN E XURAMENTO.

Hai tamén fórmulas dispersas nos temas seguintes: CONTABILIDADE IRREGULAR, DEMO, DEREITOS (TER), EQUIDADE, LIBRAR, MORTE, MUNDO, PAGAR, PECULIAR, REFLEXIÓN, RELATAR, REMEDIO, SAL, SUPOSICIÓN e TESTEMUNHA FALSA.

FORTALEZA

coma un carballo / un trinquete; duro como un teixugo; ser un mozo coma un carballo; estar coma un breu / un buxo (7) / un carballo (5) / un touro (2) / un camión (2); estar (forte) coma un breu (3) / un buxo (12) / coma un carballo (17); estar rexo coma un carballo; estar san coma un buxo; estar fornido coma un carballo; forte coma o aceiro / o penedo – un penedo (4) / un boi (2) / un cabalo / un cañoto / un castelo / un lobicán / un pelouro / un rebolo / un roble / un touro (7) / unha pedra / o ferro; san coma un buxo / máis forte que unha noz ferreña; rexo coma un cabalo / un carballo; rexo e roibo coma un anxo; robusto coma un carballo; saír coma un buxo; ser coma cachopas de carballo / un carro ferrado; ser duro coma un coio (2); ser forte coma a leña / o carallo / un castelo / un castiñeiro (3); / un penedo / un buxo (3) / un buzo / un carballo (2) / un penedo; forte e san coma un buxo (2); ter forza coma un cabalo / un galego; ter

⁵⁰ ...empeñárase en que había d'ir eu a probarlle as filloas, pois estrenara unha pedra das lexítimas de Negreiros que as daba coma unha prata.

⁵¹ facer coma quen que son unhos meiralgos – meiralllos.

⁵² fai coma que se vai e volve; facendo como que fan.

sete fogos coma o gato; ter un peito coma un lobo; ter unha forza coma un boi / un cabalo; ter sete folgos coma o gato; ser rexo coma un buxo (2); ser san coma un buxo; ser tan forte coma un cabalo.

FORTUNA

caer de pé coma o gato / pés coma os gatos.

FORZA

forza coma o porco no fociño (2) / un cabalo (2) / un elefante; loitar coma os almallos; máis forzado que Hércules / un boi; ser coma un cavadore; (ter / dar) forza coma o porco no fociño.

FORZADO

*como *si lle quitasen as moas (2) / quitara o pelexo; como se lle arrincaran os dentes; como se lle sacaran as moas; ir coma os marraos á capa / marrao da capa.*

FRACASO

V. tamén

CHASCO, DERROTA, DESGRAZA,
ENCOLLER, FRUSTRACIÓN,
INOPORTUNO

*acabar coma o rosario da aurora (2) / os cans na misa; (estar) coma a tía Sabela do Piñeiro: *sin creto e *sin diñeiro; facer un pan coma unhas hostias, (3) / unhas noces; levar un carallo coma un brazo (2) / un pau da lus; levar un pau tan grande coma o fungueiro dun carro; máis perdidíño que a vergoña; marchar para atrás coma o cangrexo; quedar coma a agulla sen a liña - unha agulla sen liña (3) / o galo de Morón: *sin prumas e cacareando – cacarexando / o que ceba e non mata (3); quedar sen [algo] coma a agulla sen a liña (2); resultarlle [algo] a [alguén] coma o demo; ser [algo] como deitalo en cesto roto.*

FRACO

V. MIRRADO

FRATERNIDADE

(levarse) coma irmáns - irmás.

FRAXILIDADE

estar como vidro; romper coma a merda; romper coma nada; ser coma un espello.

FRESCURA

(estar / sentirse) coma a rosa na roseira; (estar / ser) fresco coma unha leituga (13) / a auga da fonte / unhas castañas / unha escaina / unha remolacha.

FRÍO

V. TREMER

*aire coma a neve; bailar coma o millo; cortar (o aire / o frío) coma un coitelo / unha fouciña (5) / un fouciño / unha navalla; estar frío coma un polo; facer un día frío coma un can; (estar) frío coma a neve (22) / a auga do río (2) / a xeadá - a xiada (3) / a morte (2) / un morto / un cadáver / un can (2) / un peixe / unha pedra / unha xeadá - xiada / a xeadá - xiada / coma o xelo (5) / fuciño de can; frío de refrescar coma a neve; máis frío cá neve; quedar(se) coma neve; ser coma a vida do grilo; ser frío coma unha salgadeira; tar as augas coma o *hielo; te-los pés coma neve; rabuñar [o mes de marzo] coma o gato; *temblar coma a vara verde / unha vara verde / un xunco – xungo; xear coma fóra (2).*

FRUSTRACIÓN V. FRACASO

FUGACIDADE

coma manteiga en fociño de can - fuciño de can; corre-los días coma o cabalo; vivir coma unha faísca; voar o tempo coma o vento.

FUMAR MOITO

fumar coma un carreteiro (5) / unha carretilla; fumar máis ca un carreteiro.

FUME

arder como pau de oliveira; botar fume coma a cheminea do cura en día de festa.

FUNCIONAR BEN

funcionar coma un reloxo (2).

FURADO

(estar) (furado) como un cribo / unha criba.

FURIA

V. IRA

FURTIVIDADE

(entrar) coma o raposo na capoeira (2) / un raposo na capoeira.

FUXIDA

V. tamén MARCHAR

*apartar de [algo] [alguén] coma do demo; correr como (a) alma que leva o demo; escapar de [algo] [alguén] coma do demo / quen foxe de casa queimada / unha centella (2) / *demonios / alma que leva o demo / san Telmo / se lle prendesen lume ó rabo; escaparlle a [algo] / [alguén] coma o burro ás cabras / coma ó lume; escorregarse como unha anguía; escurriarse coma unha anguía; esquiparse como unha anguía; facer coma a lagarteira; fuxir coma alma que leva o demo (2) / can con vincha ó rabo (2) / foguetes / lebres / lóstregos / o fume / o vento / se o levara o demo / un can perdigueiro cando ventea ó lobo / un condenado / un foguete (3) / un lóstrego (2) / alma que leva o diaño / alma que o demo leva / cu que lle estrala un foguete / o demo que viu a cruz / o demo da cruz (3) / o demo da auga bendita / o Inimigo da cruz / fariña en peneira / gato escaldado (2) / un corzo (2); fuxir coma do demo (4) / do lume (6) / do lobo (2) / da peste (4) / dos cans / dunha enfermidade / da queima (3); gardarse de [algo] / [alguén] coma dun traidor; ir(se)*

*como a alma que leva o demo / a troita nadando / se puxera un foguete no rabo / o peido do cu; librarse coma do demo; liscar coma un foguete / un lustro / unha cobra; marchar coma o peido do cu (3) / alma que leva o demo / quen foxe de casa queimada / quen leva o demo detrás / un foguete / un herexe / un lostro / unha frecha / unha seda; partir como un foguete (2) / un raio / unha bala / unha frecha (2); pegar a correr coma se viñera un exército tras dun; pegar a fuxir coma un condenado; saír coma ánimas que leva o demo / un raio - raios / un foguete (3) / un tiro / unha centella (2) / unha chispa / se [lle] puxeran un foguete no cu; saír facendo fu coma o gato; saír máis que de présa; saír voando coma almas que leva o diaño; ¡Librenos *Dios de [algo] / [alguén] coma do demo!⁵³.*

GAFE

V. AGOIREIRO

GARDAR

ter [alguén - OD] coma o rato na rateira / ouro en pano; gardar [algo] coma o millo da semente (3) / ouro en pano / unha reliquia.

GARRIDA

V. BELEZA

GASTAR MOITO

alarga-lo pé máis do que dá a manta; estira-los pés máis cá manta; irse os cartos coma o leite no lume; arde-los cartos coma faíscas.

GOLPEAR

V. tamén LIORTA

andarlle co lombo a [alguén]; (bourar en [alguén]) coma nun – en centeo verde (5) / en saco de la /

⁵³ De coxo e can rabelo, librenos Dios como do demo.

*nun faco (5) / nunha cuba; brear en alguén / algo coma quen brea nun boi; cañar [alguén - OD] coma a un can; dar a [alguén] como Santiago ós mouros (4); darlle máis paus que lentellas dan por un peso; dar un couce coma unha burra (2); deitar [alguén - OD] coma un chino; deixar mallado a [alguén] coma o *pulpo; darlle coma quen eixa; facer cañeira en [alguén] coma en centeo verde (2); levar tantas coma o liño; mallar en alguén coma en centeo (3) / en centeo verde (13) / no centeo verde (9) / nun centeo verde (1) / nun fol / quen malla o liño / nun *pulpo / quen malla en centeo verde / en liño verde / no trigo / na la; mallar [alguén] coma un polbo; mazar [alguén-OD] coma un *pulpo - polbo (2); mazar [alguén -OD] coma polbos / mazar en alguén coma nun centeo verde (3), en polbo (2) / pulpo; moer alguén coma ó centeo verde / centeo verde (2); moído coma pós de talco; moucir en [alguén] coma nun burro; pegar en [alguén] coma nun centeo verde (3); poñer-pór a un coma Cristo (3) / un pandeiro (3) / unha mazá camoesa / unhas amarrallas / unha criba; poñerlle os nefres como unha filloa de sangue.*

GORDO

V. tamén ENGORDAR

bolecho como un porco teixo; gordecho - gordeiro como un paspallás; gordo e inflado coma un odre; gordo e redondo coma un cabazo; gordo mesmo como un trambollo; gordos coma tubescos; groso coma unha viga / un tingue; non estar coma unha argana; coma san Benedito: comer pouco e andar

*gordito; coma un bocoi; coma un bochelo; coma un rebolo (2); estar cebado coma un porco; estar coma un bazuncho - bazunchos / rebolos / un baluro (3) / un bocoi (2) / un brazado / un cesto barrileiro / un cocho (3) / un entroido (3) / un fol / un foleco / un mastre (3) / un pipote / un porco / un porco cebado / un porco inglés / un porco louseño / un rebolo (2) / un redrollo / un tremo / un zoncho / zonchos / unha ámbao / unha londra (2) / unha meda / unha mesa *camilla / unha vaca / un trollo (2); (estar) gordo coma carballos polo pé / o gato dun abade / o pote / porco por San Martiño / un bazuncho / un bochelo / un bocoi (4) / un boi (2) / un ceboliño / un cepo (2) / un mastre / un pipote (5) / un porco / un porco teixo / un pote / un sapo / un tambullo / un teixo / un teixugo (3) / un touciño / un trambollo / un trallón / un tremedal / un trollo (2) / un zambullo / unha trulla (2) / unha vaca (3); estar inchado coma un pego; ser coma un trompo; ser gordo coma un bocoi / un burro; ser redondo coma as pedras do Suído / unha noz (2) / un o; te-los dedos coma os centolos (2); ter cintura de boi; ter un cu coma un cesto (3); ter unha barriga coma un pandeiro / un sapo (2).*

GRANDE

V. tamén LONGO,

TAMAÑO

(grande) coma de aquí a pasado mañá / un alarbio / un demo / un puño (3) / un sol (3) / unha montaña / a cabeza dun sapo / a esperanza dun pobre / a fame dun pobre / as rodas de carro / o mar (2) / os días de maio / un becerro / un burro / un cuxo / un día de fame

/ un día de maio / un día sen pan (6) / un diluvio / un mundo (2) / un salgueiro / un xato / unha roda dun carro / unha viga / o tesouro de Rande; grande e comedor coma a vontade de *Dios; ir coma de (aquí, alí) a catro varas; máis grande que un ano sen pan; máis que regular; ser coma un touro (5) / a roda dun carro / un demo / un boi; ser grande coma os días de maio / un becerro / un día de maio / un día sen pan (2) / unha roda dun carro (2) / coma a roda dun carro / as Pascuas de maio / fungueiro do carro.

GRANDE -BÁGOA

bágoas coma noces.

GRANDE -BARBO

coma un touro (5).

GRANDE -BOI

bois coma palleiros.

GRANDE -CAN

grande coma un cuxo.

GRANDE -CASTAÑA

castaña coma unha laranxa.

GRANDE -CEREIXA

ser (as cereixas) coma puños (3) / un puño.

GRANDE -CU

te-lo cu coma unha faldroca; ter un cu coma un paxe (2) / un cesto (3) / unha cesta / unha meda; ter un cenzo coma un palleiro; ser como as tordas: finas do peto, as cachas gordas.

GRANDE -FILLOA

filloas anchas e longas coma manteses.

GRANDE -MAZÁ

mazáns coma puños

GRANDE -MOZO

mozos coma xigantes.

GRANDE -NARIZ

ter un nariz coma a chavella do carro.

GRANDE -OLLO

te-los ollos coma pratos.

GRANDE -VELO

nacerlle un pelo no cu coma o corno dunha vaca.

GRANDE -PORCO

porcos coma bois.

GRANDE -PULGA

pulgas coma garduñas.

GRANDE -TESTÍCULO

telos coma o cabalo de Santiago.

GREGARIO V. tamén OBEDIENCIA, DOMINIO

andar atrás de [alguén] coma un can (2); pía que pía coma os pitos ó rabo das galiñas; andar coma un can detrás de [alguén] (2) / de cego detrás de [alguén]; andar polo pau como o cego; (ser) apoucado coma unha lebre montesía; (ser) coma unha malva; entregarse coma unha ovella; facer coma a besta do arrieiro que leva viño e bebe auga; ir coma carneiros tras de [alguén]; (ser) máis manso que unha ovella (2); seguir [alguén - OD] coma a un can (perdigreiro); ser coma as ovellas: por onde vai unha van todas (2) / o boi de Belén / os carneiros: para onde vai un van todos; ir - vir coma folla de castiñeiro.

GRIÑIR

grñir coma os burros.

GRITAR

V. BERRO

GUAPA

V. BELEZA

GUÍA

ser coma un pai para o fillo / [alguén].

GULA

V. tamén COMER

MOITO

*comerlle a un máis os ollos cá boca;
non ter máis Deus có prato; ter
máis ollos que barriga.*

GUSTAR

*gustar coma ás pitas o trigo; ser
amiguiño de (subst.) coma as
abellas do mel; gustar máis có bolo
do pote.*

GUSTO (A) V. tamén

AMBIENTADO

GUSTO (A CONTRAGUSTO) V.

FORZADO

GUSTO MALO

*ter un gusto coma o de lambe-los
mocos / o que lambe os mocos.*

HABILIDADE

*coma coa man (2); quedarlle o xeito
coma ós músicos vellos; ser coma
unha subela; ser escurridizo coma
unha *anguila; ter máis mañas que
sete raposas; saber beber o viño
coma as nenas da ribeira⁵⁴.*

HÁBITO

coma a uso acostumado.

HABITUAL

*como abendoito⁵⁵; ir tirando coma a
roupa de cada día.*

HARMONÍA

⁵⁴ *Anque son de antr'os toxos,/ criada n-as
carrasqueiras;/ tamén sei beber o viño/
com'as nenas d'a ribeira.*

⁵⁵ Esta loc., que aínda usan hoxe algúns
escritores, figura así no primeiro DRAG e
como sinónima de como andoito. En realidade
é aglutinación de como + haber doito – ter
doito e dela naceu, probablemente, o verbo
adoitar, hoxe máis usado. Xa Sarmiento
definía doito da seguinte maneira: “Diestro,
docto, avezado, ensinado, (en castellano
ducho); todo del latín doctus, y se aplica de
mil modos, v. g.: Pedro non a doito, no está en
ello; quen calzons non a doito as costuras lle
fan mal, el que no está ensinado a calzones...
También adoito”. Está no límite entre a
comparación e o modo.

*estar – darse como *Dios cos anxos.*

HIPOCRISÍA

*coma a mazá: por dentro podre e por
fora sá; dicir palabra de santo e
bota-las unllas coma o gato (5);
máis falso que unha burra vella;
por diante coma cas e gato, por
detrás coma irmaus; predicar a
Cristo e vivir coma *Dios; retira-
las mañas como baraza de
buxaina; ser coma a auga mansa
(2) – mansiña - moleira; *ser coma*
un santiño que non pestanexa (2);
*ter máis capas cás cebolas.**

HIXIENE

*lavarse coma os gatos (2); pescozo
mouro coma o dunha besta; coma a
Limpa de Ribas, que lle lavaba á
besta as patas.*

HONESTIDADE

*non ter máis ca unha palabra; (ser)
dereito coma un fuso / a rabela do
arado⁵⁶ (3) / un pao de sanguiño.*

HORTA DESCOIDADA

te-la horta coma un prado.

HUMIDADE

apegar coma almidón.

HUMILDADE

ter un corazón coma unha seda.

HUMILLACIÓN

andar coma un moucho.

IDENTIDADE

*falar [alguén] coma quen é; mirarse
nun coma nun espello.*

IGNORANCIA

*entender tanto de [algo] como eu de
capar cochas / eu de albardar ratos
/ eu de grego; saber tanto de [algo]
como eu de lagares de aceite / eu
do lagar do óleo; *facen coma o*
*mestre Cirola, que non sabe ler e**

⁵⁶ Nos lugares onde a rabela é dereita.

xa pon escola; máis besta que un burro (2); non saber cantas son cinco, como os dedos da man; ser coma se caera en cesto roto; ser coma unha burra atada a un cabezallo; ser burro coma unha tamanca; ser tan listo coma un burro; ¿A que foches á escola: aprender a ler ou a griñir coma os burros?

IGUALDADE V. tamén
EQUIVALENCIA

coma se fora do meu igual; estar coma cando un empezou; montar tanto unha cousa coma outra (2); quedar coma antes (2) / un como está / como estaba (4) / como se estaba; saír como se entrou; ser coma todas / un cristián, fóra a alma; tan bo é o burro coma quen o tange / Pedro coma Xan / Xan coma o seu irmán (2) / Xan coma Pedro (2); tanto dá Xan coma Pericán - Pedro (4); tanto dar unha cousa coma outra (4); ¡Tanto ten Xan coma Perillán! (2) / seu irmán! (2); terte tanto a [alguén] unha cousa coma a outra; ¡Tanto ten azoutar como no cu dar!; tan (adx.) coma o primeiro; tanto coma o que máis; ser un - unha (subst.) coma os outros⁵⁷.

ILEGAL

*ir dereito coma a *xusticia de Roucos.*

ILUSIÓN

estar con [alguén] coma un neno.

IMPACIENCIA

estar coma con lume no rabo.

IMPACTADO V. ABRAIO, SORPRESA

IMPEDIR

ser coma o can do hortelán.

IMPERCEPTIBLE

ser [algo] coma se nada⁵⁸, ser como a carabina de Ambrosio (2).

IMPERFECCIÓN

(ser / estar) máis mal feito cá cama do lobo.

IMPERICIA V. TORPEZA

IMPORTANCIA V. EQUIVALENCIA, VALOR

IMPOSIBILIDADE

coma coller auga nun cesto / paxe; querer achaiar os cotos e quedar altos como estaban; ser [algo] coma dar couces contra o aguillón / darlle golpes ó mar / poñer portas ó campo.

IMPRESCINDIBLE V.

NECESIDADE

IMPRESIONADO V. ABRAIO,

PALIDEZ, SORPRESA

IMPROBABLE

ha de ir coma os meus zocos.

IMPRODUTIVO

dar tanto leite coma unha carqueixa.

IMPROPIO V. tamén INELEGANTE

caerlle [algo] a [alguén] tan ben coma a corbata a un porco / as pistolas a un cristo / o freo a un porco; cantar a galiña coma o capón; quedarlle [algo] a [alguén] coma un cabeceiro a unha pita / a canga á cocha (2); sentar [algo] en [alguén] coma a canga no porco; ser coma unha cuba de ameneiro.

IMPUNIDADE

coma pegarlle a un santo de pao; quedar como se batese en estopa.

⁵⁷ Non hai que falar de María que é unha muller coma as outras.

⁵⁸ Aquí hai un plusc. ind. elíptico: ...coma se nada (oíra / vira...).

INACABABLE V. tamén DURAR

MOITO, LONGO

*coma o ano que non hai que mallar;
obra coma a do Escorial; ser como
a vaca vella: sempre cocendo e
sempre crúa; ser máis longo que un
día sen pan.*

INACCIÓN V. PREGUIZA

INAPETENCIA

*manterse de aire como os camaleóns
(2) / do aire coma os camaleóns;
ser coma un pito.*

INCAPACIDADE

*facen coma o piollo na cinza (3); non
haber máis pergamiños que eses.*

INCAUTO V. INDEFENSIÓN

INCERTO V. DÚBIDA

INCIVIL

andar como un corzo (3).

INCLINARSE V. POSICIÓN

INCLINADA

INCOHERENTE

*facen coma o escribano de Liber, que
sabe escribir e non sabe ler; facen
como frai Tomás: facen como el di,
non como el fai; predicar a Cristo e
vivir coma *Dios.*

INCOMODADO V. IRA

INCOMODIDADE V. tamén

PROBLEMAS

*(estar) coma tres nun zapato (5) / a
galiña no espeto / o peixe fóra da
auga (3) / tres nunha bouza cun
zapato (2) / o vilego na casa de seu
sogro; quedar coma dous nun
zapato; retorcerse coma se estivera
sentado sobre un niño de cobras;
retorcerse coma unha cobra.*

INCOMPARABLE V. tamén

INSUPERABLE

*(adx.) coma el só; non (haber / ver)
nada igual coma [algo] [alguén] /*

*outro coma [algo] / [alguén] para
(inf.) (3)⁵⁹.*

INCOMPLETO

*ser coma casa sen teito (2) / fogo sen
trasfogueiro / gaita sen foles.*

INCOMPENSIÓN

*ollar como boi para *palacio.*

INCOMUNICACIÓN

*non entendérselle a [alguén] máis cá
un burro / unha besta.*

INCONSCIENTE

*andar enganado coma un porco no
mes de santos.*

INCONSTANCIA

*escomezar como faco e parar como
asno; ser coma o vento (que sempre
cambia ao momento) / o casadiño
de onte que lle morreu a muller á
noite; ir e vir coma a faba na ola
(5) / o fol ó muíño / o xerro vai á
boca (2); ser coma auga de maio /
o tempo / quen ceba o porco e non
mata / a faba do pote (2) / a folla
do lamigueiro; (ser) tolo coma o
vento; virar coma as asas do
muíño (4).*

INCONTESTABLE

non ter [algo] máis ca un camiño.

INCONVENIENTE

*(facen tanta falta aquí) coma os cans
na igrexa.*

INCRECULIDADE

*non ver nunca na vida outra coma
ela; ver e crer como santo Tomé
(2); ser coma un soño.*

INCUMPRIR

*facen coma a bubela / o ano bisesto
(2) (que promete e non dá).*

INCHAR

inchar coma unha besta / un bombo.

INDECENTE

⁵⁹ Non vin outro coma el para programar.

puta como unha galiña.

INDECISIÓN / DÚBIDA

*ser coma a brisa / bolos sen sal*⁶⁰ (2).

INDEFENSIÓN

non saber máis ca dun burato; ser coma o rato que non sabe de máis ca un burato / vaca sen rabo; vir coma a espiga de pardao.

INDEPENDENCIA

andar coma Pedro pola súa casa / quen pode.

INDICIOS

deixar rastro coma a lesma (2).

INDIFERENZA V. tamén

DESINTERESE, DESPREZO,
DESENTENDERSE

frío coma a xiada; andar coma pándigos; bebelas coma o boi a auga / o cuco (3 / un boi ladrón; coma Pilatos no credo; coma quen fala cunha parede / non sente nin padece / non ten gana / oe chover (15) / ouve chover (3) / ve chover (2); coma se cantara un can / un carro (18); coma se chovera / ladrara un can / nada (plusc. ind)⁶¹ / rousara o carro / tal cousa; coma Xan Pardal: o mesmo lle dá ben que mal (2) / non fose con (pron. / subst.)⁶²; coma quen fala cun morto / (escoitar / oír / darlle tanto creto) a [alguén] coma quen oe chover (4) / se cantara un carro / se rousara un carro; darlle tanto a [alguén] polo que vai coma polo que vén; darse tanto por [alguén] coma a auga da bogada que vai polo río abaixo (2); dárselle a un

tanto polo que vai coma polo que ven (2); dárselle tanto de [algo] coma se ladrara un can / se rousara un carro / o gato por cebolas (4) / o gato por cebola; escoitar [alguén- OD] coma quen oe chover estando a cuberto; facer coma Pilatos no Credo; facer tanto caso a [alguén] coma se orballase / ó vento / ó que mexan as pitas / se ladrara un can / rousara un carro / ó can (2) / ó aire / o bispo ós cregos (2); importarlle tanto [algo] a [alguén] coma onte que xa pasou; máis xordo que un inglés; pasar de [algo] / [alguén] coma da merda; pesarlle a [alguén] tanto un ombreiro coma o outro (2) / un ombro coma o outro / nun ombro coma no outro; quedar tan tesa como se nada; ser coma Xan Portal, que o mesmo lle dá ben que mal; ser canto diga coma se o tirara nun pozo⁶³; tanto lle dá que (subx.) coma que (subx.); darlle tanto [algo] a [alguén] así coma asá (2) - así coma asado; tanto lle dar a [alguén] matar como morrer; tanto lle ter [algo] a [alguén] coma que cante o carro; ¡Tanto me dá o carneiro coma a lá!; ¡Tanto me dá touciño coma soá!; ¡Tanto me ten arriba coma abaixo!; ¡Tanto se me -lle -che dá polo que vai coma polo que vén!; ¡Tanto se me dá por ti coma se nunca te vira!; ¡Tanto lle - me - che ten unha cousa coma a outra! - cardos coma leitaregas! - xabón coma fío negro!; ¡Tanto me dá como tanto me ten!; ¡Tanto me

⁶⁰ Todol-os mozos d'ahora /son coma bolos sin sal; /proba aquí, proba acolá /e ningún dous cartos vâl.

⁶¹ coma se nada fora / vira / oíra / percibira...

⁶² quedou coma se non fose con el.

⁶³ ¡Todo canto me digas é coma se o tiraras nun pozo!

ten como tanto me vai!; ¡Tanto se me dá como se me deu! (3); ¡Tanto (se) me dá chifaros como asubíos! ¡Tanto lle - me dá que corra a auga para baixo como para cima!

INDISCRECIÓN V. tamén **SEGREDO**
non garda-las augas coma os rapaces vellos; ser coma a bubela / a gaceta / a Porta Faxeira / un libro aberto / un loro; ter a boca coma unha rabada (2).

INDISCRIMINADAMENTE
dea onde dea, como moca de cego.

INDIVIDUALISMO
andar como no chozo.

INDOCILIDADE V. tamén **TORTO**
atravesado como os cangrexos; duro coma o pé dun santo (vello); rabudo coma as uvas do cacho (3); ser como o que malla en ferro frío; ser máis repugnante que un porco (de)baixo (d)o brazo; ser rabudo coma as uvas do cacho; ser / saír retorto coma un loro.

INDOLENTE V. **PREGUIZA**

INEFICAZ
tanto dar perdido como ganado⁶⁴.

INELEGANTE V. tamén **IMPROPIO**
caer [algo] a [alguén] coma a canga ó cocho; coñecer a un por detrás coma a Quevedo; quedar [algo] a [alguén] igual ca un tarambollo a un can; sentarlle [algo] a [alguén] coma un chocallo a un porco.

INERTE
coma un saco de patacas.

INESTABILIDADE
ser coma alí fóra cando chove / o vento (4) / o vento de néboa (4).

INFLUENCIABLE V. tamén

GREGARIO
*mudar de color coma o *pulpo.*

INFORMALIDADE V. tamén

FLEXIBILIDADE
ser coma folla de olmo; ter máis caras que un saco de pesetas.

INFORTUNIO
se-la sorte de [alguén] coma a dos aforcados.

INFRECUEnte
rara como nos xudeus dar diñeiro sen interese; non verse enxamais outra coma ela.

INGRATITUDE
(ser) coma a cabra que paríu para o lobo / as pitas que poñen fóra (2); soberbio como unha galiña farta de herba.

INHÁBIL V. tamén **TORPEZA**
ser coma o ferreiro de moito estronicio, que, de tal machacar, esqueceulle o oficio.

INIGUALABLE V. **INCOMPARABLE**,
INSUPERABLE

INIMIGOS V.

DISCORDIA

INIMITABLE V. **INSUPERABLE**

INMATURO
estar verde coma os felgos (2).

INMEREcido
ser coma un camarón dentro da casca dun mexillón (2).

INMOBILIDADE V. **QUIETUDE**

INNECESARIO
ser [algo] como levar auga ó mar, onde hai moita máis; facen (tanta) falta coma os cans na misa (3) - os cas na misa (2) / os cans na igrexa

⁶⁴ Nós tanto damos perdidos como ganados. Eu tanto dou perdida como ganada.

/ a fala na ola ⁶⁵; *ser un adorno coma á zorra o rabo.*

INOCENCIA

*coma quen non crebou un prato en toda a vida; inocente coma a Virxe Santísima / un cordeiro / un quinto; ser necia coma a Virxe, alabada *sea.*

INOFENSIVO

ser como o Santo que non mata nin tolle.

INOPORTUNO

*caer como mosca na sopa; coma pedrada en ollo de torto; como pedrada en ollo de boticario; como pedrada en ollo de torto; vir como croiada no ollo torto; como o touciño na casa do *xudío; como tirar un peido na cima da artesa.*

INQUEDANZA V. tamén ACTIVO,

ANDAR, INQUIETO, AXITACIÓN

andar á présa como ó que non se lle coce o pan; andar coma a faba na ola (4) / faba na ola / unha faba no pote / unha lavandeira / a galiña co ovo / un azougado / o rabo da vaca no mes de agosto; andar inqueda como galiña sen andego; dar máis voltas que un can con pulgas / un muíño; máis inqueda que un sarillo; moverse máis ca un mono; ser coma o peixe fóra da auga / unha avelaiña; ter [alguén - OD] como ouro na balanza.

INQUIETO V. tamén AXITACIÓN

moverse máis ca un entroido (2); ser coma a ovella do teo.

INSEGURIDADE

estar (tan) seguro coma a auga nun cesto / o vento no puño (2) / a auga no vaso / a auga nunha peneira (2).

INSENSATEZ

cantar coma un melro novo; ser coma poldros; estar coma un pandeiro furado; facer coma as cabras de Mondoñedo; bótanas tarde e métenas cedo; facer coma as ovellas de Pedro Botello, que van tarde e volven cedo; ser coma un loro ⁶⁶.

INSENSIBLE

ser coma unha pedra (4) / a neve; ser de neve; ser duro coma un can.

INSERVIBLE V. INUTILIDADE

INSIGNIFICANCIA

se-lo mesmo que nada; ser como quen lle quita un pelo a un coello; ser tanto coma ningún –ningunha ⁶⁷

INSÍPIDO

*(ser) coma auga sen sal / bolo(s) - bola(s) sen sal / caldo *sin sal / un ovo sen sal, que non sabe ben nin mal (2) / unha mazá sombriza, que non sabe ben nin mal (2).*

INSISTENCIA V. TEIMOSÍA, PESO

INSOCIABLE

estar coma un cesto; ser coma un cesto / un toxo (2) / un toxo bravo (2).

INSOLENCIA V. tamén DESCARO,

INDOCILIDADE, REBELARSE, TORTO

coma se fora un ministro; (facer algo unha muller proletaria) coma se fose señora.

INSOPORTABLE V. FASTÍO, RUINDADE

⁶⁵ Sospeito que é unha errata por *faba*, pero a fonte (V. Llópiz) cita os refs. *Con verbas non se compón o pote. Con palabras ningún fai o pote e iso lévame a pensar que el oíu claramente fala non faba.*

⁶⁶ Coma o loro es tí: di-lo que sabes *sin sabe-lo que dis.

⁶⁷ *Un é tanto coma ningún. // Concentreime na Bahnhof Strasse, a rúa dos bancos, anque as esperanzas de topar alí co Rodicio eran tantas coma ningunha.*

INSUBORDINACIÓN V.

INDOCILIDADE

INSULSO V. INSÍPIDO

INSULTAR V. ALDRAXE

INSUPERABLE V. tamén

INCOMPARABLE

*animaliño coma el non paze na parroquia; [subst. / adx.] coma el so - ela so*⁶⁸; *(adx.) coma poucos; ¡Mellor que mellor (2)! - ¡Mellor que mellor!; ¡Nada mellor que (subst. / or.)!; non haber (subst.) coma (subst. - pron.)*⁶⁹; *non haber cousa coma ela (2); ¡Cousa coma ela...!; non haber mellor que (or.); non haber outro - outra coma el - ela (en todo-a (topónimo)); non haber vida coma ela (6); non haber máis que dicir; non pasar outra coma ela (- outro coma el) debaixo da campana; non ver (subst.) coma el - ela (2).*

INTELIXENCIA

*(ser) agudo coma un raio / a fame / un allo (17) - os allos / un pemento (2) / un rato; (ser) bicho coma un allo (6) / un pemento; (d)esperto coma un rato / como un allo; (ser) fino coma a la de gato (11) - la de gato (3) / un allo (4) / un coello / un coral (2); (ser) listo coma a mesma fame / o demo (2) / un allo (19) - allos; un avoís / un reguilete - renguilete / unha *ardilla / unha bala / unha centella (3) / unha lebre / un raio (2) / unha pólvora / un cuco (2); listo / lixeiro coma unha lebre; saber máis cáas cobras; ser agudo coma un esquío (2) / un*

*pispinete; ser coma o demo / un allo (3) - un allo porreteiro - un allo portugués / un anzón / un cuco (5) / un pensamento / unha centella / unha chispa (3) / unha laverca / unha persoa; ser fino coma a la de mico / unha denociña; ser igual ca unha *ardilla; ser listo coma a pólvora (2) / o cuco / o golpe / o raposo / un abellón / un esquío (2) / un pimento / unha ave (2) / unha cobra / unha chispa; ser máis listo que un cuco; ser máis pillo cá gaceta; ser (listo) coma a pólvora / o demo / diaño / un raio / unha centella / unha chispa; vivo coma unha charamusca (4) / unha faísca; intelixente coma un lóstrego; un rato; ser coma unha *avispa; ser *espabilado coma sabandixas / o demo / unha centella; ser listo coma un pimento; vivo coma unha charamusca (2).*

INTENSIDADE

(vbo.) coma coma un descosido (4) / un tolo (2) - unha tola (2) - tolos / loucos / un condenado - condanado / o demo; ter febre coma un touro.

INTERESE

acudir coma as abellas ó mel.

INTIMIDADE

ser coma da familia (3).

INTRANQUILIDADE

estar coma un azougado (2).

INTRASCENDENTE

coma se non fose nada / non houbera nada / tal cousa (4); ser [algo] coma Pilatos no credo.

INTRATABLE V. tamén IRA

andar con [alguén] como (c)unha vela (encendida).

INTROMISIÓN

cheira-las vidas alleas coma os cans a carniza; coarse por unha fenda

⁶⁸ Mala lengua coma el só.

⁶⁹ Non hai amor coma o primeiro; Non hai bonitura coma a saúde.

coma o piollo na costura; (entrar, andar) coma Perico pola súa casa (2) / Pedro pola súa casa (2) / en casa allea como pola súa casa; ir mete-lo bico e levar máis paus có demo; meterse coma piollo por costura (6); meterse como a irmá do demo; ser coma o can do quinteiro / o cocho de San Antonio.

INUTILIDADE V. tamén **DISPARATE**,

PERDER TEMPO, INDIFFERENZA

andar en van como gambito no verán; (ser) [algo] coma a espada de Bernardo / a espada de Xoán da Palla que nin pincha nin talla / andar a dar auga sen caneco / apañar auga coa peneira (2) / arar no mar (3) / arar no río / beixarlle o cu a un defunto / botar auga no mar (3) / botar auga ó mar / botar pérolas ós porcos / casa sen teito / coller auga cun cribo (2) / coller auga nun cesto / comer papas con fuso / correr tras de quen escapa / darllo a un can / dicirlle a un escarabello que varra / escribir na auga (2) / escribir no aire / escribir no vento / facer regos na auga / facer unha raia na auga para que non se desfaga / falar coas paredes / ir á caza sen can (3) / ir de caza sen can (2) / ladrar os cans á lúa / o que ten tos e raña a barriga / o que ten tos e rasca o cu / lume sen leña / mallar en centeo verde (2) / mallar en ferro frío (3) / mallar nun fol / mallar sen dó / mazar en ferro frío / o ano sen sazón / o que malla en ferro frío / o que asou a manteiga na punta dun garabullo / pór o can a gradar / quen lle bota o alcacén a un can / quen non o ten (5) / quen o bota na mata dun burro / quen oe chober / quen ten un tío na Habana / querer mete-lo mar

*nun puño / sementar na area / ter (un) pai e telo morto (2) / tirarlle pedras ó mar / unha agulla *sin fío (2); ter máis cravos que unha porta vella (3); facer coma a muller sen roca, que maldito cousa val / o santo que nin mata nin tolle (5) / o ripo; facerlle tanto coma o burro á vaca; falar coma quen ara no mar; (ser) igual ca arar no mar; facerlle tanto a [alguén] coma nada; ser coma a auga da tronada: chove moito en pouco tempo e non se lle aproveita nada.*

INVIDENTE V. tamén **OLLOS**,

VISTA, CEGAR

ver tanto coma unha cabra cega.

INXENUIDADE

cándido coma unha azucena; ser á boa fé - abofé (coma os gatos pequenos).

INXURIA

poñer como novo a [alguén] (2); poñer como un zapato a [alguén]; terlle feitas a [alguén] máis que pelos ten na cabeza.

INXUSTO

(ser) dereito coma a rabela dun arado⁷⁰; torto como un arrocho.

IRA

V. tamén **BAFEXAR**,

EXCITACIÓN, INTRATABLE

*andar coma can doente (2) / un orfo; arder como unha labarada; arrabear coma un can (2); bufar como unha cobra; coma un basilisco (2) / unha furia; como lobo no inverno e como cobra no verán; doentes coma os cans; esbufar coma unha *culebra; estar coma o aceite / un pemento de coraxe / lobo no inverno e como*

⁷⁰ Nos lugares de Galicia onde a rabela é torta.

*cobra no verán / o mar de Campelo*⁷¹ / *para facer chatolas cos dentes / peixe na tixela – *sartén / unha bicha* (2); *estar doente coma un can; estar peor ca un can doente* (2); *estar rabioso coma un can; facer fu coma o gato* (3); *fungar coma un vibirón; fungar como funga un abellón; furento como cobra tripada* (2); *imprar como o sapo; inchado coma un sapo* (5); *explotar coma Machichaco; inchar coma un chopo* (4) / *un sapo; ir coma unha ascua* (2); *ir rabioso coma un can; levantarse coma o mar dun baixo; pegarse coma unha mosca; poñerse -porse coma as brasas / o mar do Orzán* (2) / *un bispo / un can da rabia / un demo / un lobo / unha cobra / unha fera / unha gata / un basilisco / unha néspora; poñerse dun xenio coma can que lle quitan o óso / fero coma un can doente / negro coma un condenado; rabear coma os cans / con media catarreira / un can na corda; rebentar como unha bomba; renxer coma un can; ser coma un porco bravo / a guerra de Corea / de malas pulgas / o can; te-lo xenio coma un foguete / unha centella; ter un xenio coma un can / un can adoecido / un condenado; ter xenio coma un can / unha cabra.*

IRREFLEXIVO

vivir coma os cans.

IRREFUTABLE

verdade coma un templo; verdades coma puños (3).

IRRELIXIOSO

impío coma un francés; vivir coma xudeus.

IRREPETIBLE

V. tamén

INSUPERABLE

nunca houbo nin pode haber como [subst.]; *nunca no mundo se viu cousa coma ela* / [algo] *coma* [algo].

IRRESPONSABLE

V.

INSENSATEZ

IRREVERSIBLE

V. FIRMEZA

LABORIOSO

V. tamén ARDUO,

DIFICULTADE

obra coma a do Escorial.

LACAZÁN

V. PREGUIZA

LADRÓN

coma as cabras / un escribán / un gato; ser coma a lapa - unha lapa (2) / *as cabras* (2).

LANZAL

V. ASPECTO – VAN

ESTREITO

coma un trinquete / pino / unha abrotia; delgada da cintura coma a palla do centeo (4) / *unha dama real; dereito coma un esteo* (3) / *un fuso* (9); *esvelta coma unha abrótega - abrotia; lanzal como un piñeiro / os piñeiros do monte; ser largo coma un filiseu.*

LAVARSE POUCO

V. HIXIENE

LEDICIA

alegrarse coma un cuco (3); *(estar / ser) alegre coma un cuco / un pandeiro* (4) / *unhas Pascuas* (8) – *Páscoas* (2) / *unha carricanta* (2) / *unha gaita nas festas* (2) / *unhas castañolas* (10) / *un peneireiro; andar coma o piollo na costura; coma un periquito; contento coma un cuco* (19) / *un rei* (2) / *un rulo* (3) / *unhas Pascuas* (17) / *unhas violas; estar coma nas vodas de Blas / neno con zapatos novos / unhas castañolas* (3) / *unhas Pascuas* (2);

⁷¹ Recollido en Valdoviño.

estar contento coma un cuco (2) / *micho con axóuxere*; *estar ledó coma un cuco*; *está que non cabe en si*; (ser) *fervellasverzas coma unhas castañas*; ir coma o reiciño na cesta (3) / *un ringuilete*; *ir contento coma un cuco*; *ir máis contento que un raio*; *ledicioso coma un xílgaro*; ledo coma un cuco (3) / *mañá de maio / os cregos cando recollían os ovos da Pascua / unhas marabillas / unhas pascuas* (2); *máis contento que unhas páscoas* (2); *ter [algo] máis ca tolos de contentos a [alguén]*; *máis festeiro que unha gaita* (2); *máis rufo que unhas pascuas* (2); *pispo como un pintaxilgo*; *quedar contento coma un cuco* (2).

LEGAL V. CORRECTO
LEITE V. AMAMANTAR

LEMBRANZA

acordar como entre sonos (¿soños?); *acordarse coma se fora hoxe* (2); *acordarse de [algo] coma se fose onte / fora hoxe*; *lembrarlle [algo] a [alguén] coma se fora hoxe*.

LENTES

ter antiparras coma os burros.

LENTITUDE

coma un carro cansón; *correr coma* o sapo na cinsa / o sapo pola cinza (8) / o piollo pola cinza; *dar máis voltas que un can con pulgas*; *de vagariño como xantanza de carpinteiros*; *paseniño como o boi de Laiño*; *peor ca un sapo por entre as muruxas* (2); *pesado coma o pé dun muíño*; *ser coma aceite pesado*; *ser lento coma* o sapo na cinza (2) / unha *tortuga / un caracol / a vaga; *ser máis lento que unha caracola*; *ser tan presoso coma o pé dun muíño*; *ser (un parto) coma o dunha burra* (2); *ter*

tanto bazo coma un burro morto / unha vaca / o difunto na porta da igrexa.

LEVAR

levar tanto como un deixa; *non deixar máis cás paredes*.

LEVARSE BEN V. CONXENIAR

LEVARSE MAL V. DISCORDIA

LEVE V. PESO ESCASO

LIBERDADE

andar coma o can sen dono; *andar solto como* vaca sen choca / as cabras no monte; (correr) *libre como o peneireiro* (2) (¿piñeiro?) / *o porquiño de san Antón*; *dar unha volta na cama coma a troita no remanso*; *estar coma o boi no monte*; *libre coma unha perdiz*; *ser coma as ovelliñas de Barbudo*⁷², *que as botan ó monte pola mañá e volven á noite*.

LIBRAR

¡Librenos Deus de [algo] / [alguén] coma do demo! (5).

LIMPEZA

coma o ampo da neve (2); *deixar [algo] coma* unha patena / un coral; *estar limpo coma* a patena / unha alba / o coral; *estar / quedar coma unha patena*; *fino coma un coral*; *lavar [alguén - OD] coma a Cristo*; *limpo coma* o ceo sen nubes / un cristal (4) / a auga da fonte / un coral (7) / un espello / un ouro (2) / unha escaina (2) / unha patena (12) / unha prata / a prata (2) / un xaspe; *nidio coma a cara da verdade*; *quedar limpo coma un buxo*; *branquear coma a prata*; *deixar coma un trinquete*.

LINDO V. BELEZA

⁷² Barbudo en Ponte Caldelas (PO).

LÍO V. COMPLICACIÓN
LIORTA V. tamén GOLPEAR
agarrarse coma dous gatos; chover paus coma trancas; haber máis ca palabras.

LISO
liso coma a palma da man (2) / o calcadoiro dos sacos; poñer [algo] máis raso que o po da estrada.

LISTO V. INTELIXENCIA

LIXAR V. tamén SUCIDADE
facer coma a bubela.

LIXEIRO
*lixeira coma unha xalgarreta; lixeiro coma o vento (3) / o pensamento / un raio / unha centella / unha chispa / unha mala idea; máis lixeiro ca foguete de romaría / o vento (2); ser coma unha *ardilla (3) / unha donicela; tan lixeiro coma o vento (2); pesar coma a cortiza; tumbarse coma unha dorniña polbeira.*

LOGRARSE V. ÉXITO

LOITAR
loitar coma os almallos / os mouros.

LONGO V. tamén
 INACABABLE, DURAR MOITO
*coma de aquí a mañá (e volver) (2); coma un día sen pan; largo coma o mes de maio / un día sen pan (5); longo coma un adival / a misa de Ramos / a soga (4) / os días de maio / un biorto / un camiño (5) / un día de fame (2) / un día sen pan (7) / un varal / unha corda (2) / unha soga (3) / unha vara / un maio longo (2); longo e estreito coma o ano famento (2); grande coma un día sen pan (7); ser largo coma un día de maio / un día *sin pan; ser longo coma a *gracia de *Dios / os días de maio / un día *sin pan; ser tan grande coma un día sen pan;*

tan longo coma a Coresma / o mes de maio (2).

LONXEVIDADE V. tamén VITALIDADE
morrer enrugado coma unha uva seca.

LÚA
coma un gadaño.

LUME
facer lume coma se estivésemos no inferno.

MADURO
maduro coma o mel.

MALA SITUACIÓN
coma o demo; (estar / ir) o mundo coma unha albóndegas - almóndegas; estar coma o demo; esta-lo mar coma o carallo.

MALAS ARTES
meterse coma irmán do demo.

MALA VIDA V. PROBLEMAS

MALDADE V. RUINDADE

MALDICIÓN⁷³
¡Arrastrado te vexas coma as cóbregas!; ¡De rasto te vexas como as cobras!; ¡Corrido te vexas coma a moeda!; ¡Deus te suma coma o sal na auga fría!; / ¡Que che - lle - vos aproveite coma o alcacén os cans! (2) / a ferraña ós cans!; ¡Inda el estoupe coma unha bomba de palenque!; ¡Inda estoupes coma unha bolerca!; ¡Estou máis farto de ti que un gato de tripas!; ¡Que che aproveite coma a ferraña!; ¡Que rebentes coma un fogo!

MALEDUCADO
estar coma unha cabra sen solta (2).

MALESTAR V. tamén ACHACOSO, ENFERMO, SAÚDE POUCA
(andar / estar) coma o demo (5) / a mona / tres nun zapato / tres nunha

⁷³ Ver na introdución o epígrafe 14.

*bouza cun zapato / un tirizó / nunha voda *sin caldo / a puta na coresma; estar como san Alexo, debaixo da escada; (estar - ir - vir) coma un negro - coma negros.*

MALGASTAR V. NEGOCIO RUÍN
facen coma San Brun, que daba cento por un; gastar cartos coma sarabia.

MALICIOSO
ser coma Sancho Panza.

MALINTENCIONADO
intencións coma as dun can doente (2); ser de canteiro revirado, como ten o porco bravo; ter máis intenzón cá dun raposo axexando unha pita.

MALLAR V. GOLPEAR

MALTRATO
*(andar) coma a grade (2) / o cabalo do mesquiño: farto de auga, mal mantido e ben corrido; non ter máis dó de [alguén] que de carne de *perros; ter [alguén - OD] coma se fose un trasto vello; tratar [alguén - OD] coma un can (7) / un cerello / mouros / ós cans / os raposos ás pitas / se fora un can fóralle Deus a ialma⁷⁴; (ir / vir / estar) coma negros.*

MALTREITO V. GOLPEAR, FERIDA

MANGAS CURTAS V. ROUPA

MANSO V. tamén DOMINIO,

GREGARIO

como o micho de Xan Rebolo, que pra non ve-los ratos pechaba os ollos; liso coma un cordeiro; mainiño coma un añaño; maino coma unha balsa de aceite;

mansiño como faco arganeiro; manso coma un añaño (2) / un boi capado / un cordeiro; manso e humilde coma un cordeiro; sinxelo coma unha pomba (2).

MAR CALMO
esta-lo mar coma un prato (2) - plato / o sebo - un sebo (3).

MARCHAR V. tamén FUXIDA, ANDAR

MARCHAR LENTAMENTE
irse indo como nun fol rachado.

MARCHA DEFINITIVA
ida sen volta, coma os poldros á feira / can pola porta.

MAREO
te-la cabeza coma un bombo (2) / un pote.

MARXINADO
quedar coma as toupas.

MATAR
rachar de arriba a abaixo coma a un marrao.

MEDO
coma se vira ó mesmo demo; coma se vise o lobo; coma un tolo (2); con máis medo que vergonza; estar como a ovella na boca do lobo; bailar coma o millo; ter máis medo que vergoña (2); ter medo coma o gato escaldado.

MEDRAR
bota orellas coma unha burra; crecer coma a escuma / a mala herba (2) / o ovo batido; medrado coma a mala herba; medrar coma a col na horta / o leite quente.

MEDRAR RÁPIDO
medrar coma o leite no lume (4).

MELANCOLÍA
estar coma a noite (2).

MENOSPREZO
coma a un can de palleiro; facerlle caso a [alguén] coma ó can; ser

⁷⁴ ...rifa con todos, as rapazas xa non lle fan moito creto anqu'esté solteiro y-en fin comenzano a tratare como si for'un verdadeiro can, fóralle Deus a y-alma.

coma o galo inglés, que a todas lles dá de lado.

MENTIRA V. tamén TESTEMUÑA

FALSO

*botar no río coma un goxo; caer coma mantas; contalas coma de aquí a mañá / de aquí ás casas; contalas tan grandes coma rodas de muíños; grolas coma puños; máis *embustero que Turpin; mente máis ca fala (3); mentir coma un descosido (4) / truáns / un cesto (2) / unha cesta rota / trapalleira / un ladrón / un prego roto; mentir máis ca unha peseta falsa / a Gaceta; mentira grande coma conto de neno; mentireiro coma un cesto; ser coma a gaceta (3); ser embusteiro coma a cinza; ser un fol de mentiras; ser unha mentira coma unha casa (2); ter máis conto que Calleja; ¡Pregúntalle a Mateu que minte coma eu!; ¡Se correras como mintes...!*

MERCAR

¡Amiguiños, coma sempre, pero a vaca nos trinta réas!

MÉRITO

sen máis méritos cóis de san Fidel.

MIRADA

andar a mirar para os lados coma o furón.

MIRRADO

coma o escalladoiro do forno; coma un bacallau polo rabo; chupado coma un espeto; delgado coma a mirra / a palla de centeo (7) / un can (2) / un canivete (2) / un canizo (2) / un chantón (3) / un chimón (2) / un esbirro / un escano / un espárrago / un esperpento (2) / un espeto (5) / un espicho (3) / un espírito / un fideo (2) / un fío (11) / un figo / un figo paso / un guicho / un guizo (2) / un leño / un pau de

*virar as tripas / un rabo de bacallao / un vimbio (3) / un xirelo - xurelo / unha *anguila / unha bicha / unha cadela / unha cancela furada / unha estadea / unha estriga / unha frauta / unha latoira / unha liña / unha lombriga / unha uva / unha vara (2); delgada da cintura coma a palla do centeo (5) / unha dama real; delgadichiñas e murchas coma pataca de semente; delgadiña coma unha liña torcida; enxoiro como vara de caíño; esquío como unha simillanza; estar coma un can polas pernas / a leña / o bacallao - bacallau polo rabo / un arenque (2) / un bacallao / un bacallao polo rabo (2) / un can polas pernas / un cangallo / un carabullo / un fideo (3) / un figo paso (3) / un fío (2) / un fiuncho (10) / un pau de virar tripas (2) / un pito / un xunco / unha ánima (2) / unha arévena / unha argana (2) / unha estriga (2) / unha lombriga / unha uva / o pao de vira-las tripas / unha espadela / unha esparrela / unha gumia / unha lombriga / unha milriña; estar flaco coma un arancel / un espeto / unha caniza; estar fraque coma a leña / as arañas; estar gordo coma o bacallau polo rabo; estar nos ósos; estar seco coma as pallas / as varas dun caíño / unhas pallas; estar tan delgado coma o guizo; estar tan gordo coma o bacallao polo rabo; feita [muller] coma un fuso; fraco coma as táboas dunha cancela / un asobío / un vimbio / un canivete / un canizo / un coiro vello / un esbirro / un esperpento / un fío / un guicho / un leño / un rabo de bacallao / un xurelo (2) / unha cadela / unha caniza / unha estaca /*

*unha estadea / un xurelo; fraco e delgado coma unha corre; gordo coma a sardiña polo rabo / o bacallau polo rabo / un torgo / un bacallau polo rabo (2); largo coma un filiseu; magro como un espicho / un guízo; máis fraco que un can de paleiro; máis mirrado có cu dun pelo; máis zogado que un cangarexo; mirrado coma un figo (3); mirriado coma unha uva; non ter máis ca ósos - cóos ósos (3) / a armazón; poñerse esgurripado coma un biorto; quedar coma estrigas delgadas / un esbirro (2) / un esquilón (3) / un tentenoaire / unha vara / unha estriga (3) / un esquelete; seco coma unha bruxa / a mirra / a vara dun caínzo / as pallas / os ósos / un enganido – enganado / un figo / un pau (3) / un rabo de bacallao / unha acha (2) / unha facha / unha uva / unhas pallas (4) / vara de caínzo / un bacallau / vara de caínzo; ser coma un anipelo / un chincho de fume / un espeto / un fideu / un fío / un pau de virar tripas / unha carta da baralla / unha lombriga; ser delgado coma un fío / unha palla / un carabullo / un chantón / un chantón / un espárrago / un fuso / unha espadela / un espeto / un fío; ser *flaca coma unha caniza; ser fraca coma un garabullo; ser fraque coma a leña; ser gordo coma o *bacalao polo rabo; (ser / estar) coma o bacalao polo rabo / un fío; sutil coma o aire / unha troita; mirrado coma as encollas; (delgado) coma un fío (8); (subst.) coma fideos.*

MISERIA

V. POBREZA

MOITO

V. ABUNDANCIA,

CANTIDADE

MOL

moliño coma a nata (3).

MOLESTIA

MOLESTIA ACTIVA

*dar máis que facer que un porco ceibo; dar máis traballo que facerlle un pantalón a un *pulpo; pesado como unha mosca en día de verán; ser coma a faba do pote (2); ser coma un chantón; ser / facer coma o can do hortelán.*

MOLESTIA PASIVA

coma se lle sacaran as moas; nacerlle un pelo no cu coma o corno dunha vaca; sentar peor ca un tiro.

MOLLADURA

coller auga coma cestas / un cesto roto; coma a lama / pitos - un pito (3) - un pito (empapado) / unha sopa; chegar coma un pito; estar coma a lama (3) / a pistraca (2) / a troita (no río) (3) / o pingo / un pito (11) / un río (2) / un sapo (3) / unha boira / unha pistraca / unha sopa / unha troita / unha troita no río / breu / o pito - pitos - un pito / un río / un sapo; estar mollado coma a lama / un pito (2) / unha troita / un pito; ficar como unha sopa; mollado coma un cristo / un pito (28) / un zaque (2) / unha troita / unha galiña choca (2); mollados coma pitos; mollarse coma a lama / sopas / un pito (6) - unha pita / unha sopa; poñerse - porse coma o esterco / pitos / un chuzo / un lazareno / un maragoto / un pingo (2) / un piro / un pitiño - un pito (16) - un pito mollado / un sambenito / un zaque / unha boira / unha sopa; quedar coma unha sopa (2); vir coma un pito (6) / unha boira / un lazareno / un trapo / un trollo / unha pelica / unha ran.

MORDER

atanazar coma un lobo; roer igual ca un can.

MORENO

estar coma se non o lambera ben a vaca; moreno como unha mora (2) / un cacho / a terra; estar negro coma un chopo; ser branco coma o chocolate (2); ser moreno como un cacho; ser mouro coma a terra; te-la cara coma a pez.

MORENO, NEGRO

branca coma o pote; estar negro coma o cu do pote; morena coma as amoras das silveiras; moreno como a amora / a casca / a Madanela / a pementa / o pemento / un chamizo; mouro coma a terra / o cu da sartén / o paraño do forno / o pez / o pote / un chamizo (2); mourear coma un cazón; negro coma a gramalleira / a parañeira / unha amora; ser branca coma un pote; ser branco coma o pote - un pote; ser máis mouro có cu do pote; ser mouro coma o acibeche / o cu do pote (2); ser negro coma a parrumeira (2) / un pote / a ferruxe / o acibeche / o carbón / o cu do pote (2) / o pote (2) / os nosos pecados / un chamizo (2); te-los pelos tan negros coma un mexillón (2).

MORNO

coma do sol (3); leite morno coma de teta.

MORRER

MORRER CON DOR

morrer coma un can adoecido / un can da rabia (3) / un can doente; morrer inchado coma un sapo.

MORRER LENTAMENTE.

irse morrendo coma unha luz.

MORRER MOITOS

caer coma chinchas / moscas (4); morrer coma moscas (5).

MORRER SÓ

*morrer coma un can (8) / un *perro; morrer esquecidos coma cans.*

MORRIÑA

estar morriño coma o día.

MORTE

*¡Vós que fostes coma nós e nós habemos de ser coma vós, pedide a *Dios por nós, que nós pediremos por vós!*

MORTE REPENTINA

caer coma ferido dun raio; coma se a fendera un raio.

MORTE TRANQUILA

apagarse (a vida) de [alguén] coma a luz dunha vela / un candil sen saín; caer coma as folerpas da neve cando caen ben espesas; morrer coma un paxariño (6) / un santo; quedar coma un santo / un paxariño; quedar seco coma un paxaro; quedarse coma un paxariño (7).

MORTE VIOLENTA

morrer coma un porco / un cocho.

MORTO

tan morta está coma miña avoa (3).

MOVEMENTO V. tamén ANDAR, POSICIÓN

acanearse coma unha ameixeira (2); avanzar como lume na pineiriña; dar mais voltas ca unha raposa; andar coma unha lavandeira; meneala coma unha galiña; virar coma as aspas do muíño.

MUDABLE

ser [algo] / [alguén] como o fan.

MULTITUDE V. ABUNDANCIA, CANTIDADE

MUNDO

estar (/ir / parecer) o mundo coma unha almóndegas; se-lo mundo coma un pano da man.

MURCHO, TRISTE

ser como prado sen rego (3).

MURMURACIÓN V. CRÍTICA

MÚSICA

tocar coma un xílgaro.

NADAR

NADAR BEN

mergullar como un cortizo; nadar coma un parrulo / un peixe (3) / a cortiza / o aceite na auga / un peixe.

NADAR MAL

*nadar coma o chumbo (2) / *plomo (2).*

NAMORADO V. AMOR

NÉBOA V. BRÉTEMA

NECESIDADE

*como o pan da boca; facerlle falta coma a comida; necesitar como o pan para a boca; non ser coma os santos da igrexa que viven sen comer; ser coma a auga para a terra / a *limosniña a un pobre.*

NEGACIÓN HUMORÍSTICA V.

tamén REAFIRMACIÓN

¡Aínda eu ande en dúas pernas coma as galiñas!

NEGOCIO

NEGOCIO BO V. SORTE

NEGOCIO RUÍN V. tamén CARO,

ERRAR

cambia-los ollos polo rabo coma a toupa (2); facer coma o xastre de Baíñas; perder máis ca ganar; ser - saír máis caro o prebe có peixe; se-lo gasto máis có proveito; ser coma a que cambia pano fino por baeta / o boi ladrón / o negocio da ameixa / o xastre de - das Baíñas (que cose de balde e pon as liñas); o xastre de Valiñas / o xastre do pío pío, que cose de balde e pon el o fío; ser máis o dano có proveito; troca-los ollos polo rabo coma a toupa; valer máis a mátula có sebo / a salsa có

peixe / onza que libra; ¡Nunca a feira veña que máis perda!

NEGRO V. tamén MOURO

*branco coma a gramalleira / o pote; branquiño coma as ás dun corvo; coma o cu da *sartén / o cu do pote / un cazón / un demo / acibeche; esta-la noite coma o mantelo da Virxe dos Dolores; estar mouro coma o pote; estar negro coma un chopo / un escarabello / un pote; máis negro ca as ás do corvo (2) / o acibeche – un acibecho / o fume / ás de corvo (2) / un corvo / un chamizo / un tizón; mouro coma un san Benito / unha doa dun rosario / cu de pote / o cu da sartén / o cu do pote (2) / o demo; negro coma a parrumeira / a auga da bogada / a borralleira / a conciencia dos criminais / a gramalleira / a noite / a parrumeira / a pez / a prégoa – pregua / a trepia (2) / as amoras / ás dun corvo / as miñas culpas (2) / boca de lobo / boca dun lobo / ébano / o acibeche (2) - acebeche – acibeche / o alcatrán / o carbón (4) / o demo (2) / o fume / o paraño da parrumeira / o peixe / os pecados (2) / os pesares que eu teño (3) / pez / potes / un caldeiro por baixo / un carbón (4) / un corvo (6) / un chamizo (16) / un escaravello / un merlo (2) / un mouro / un pote (3) / un tizón / un venteno / unha amora (2) / unha cirola / unha noite de tempestade / unha prégoa; negros coma corvos; poñerse - pórse coma un pego; preto coma o pez; ser máis negro que un cacho; vir negro coma un chamizo; (subst.) coma o mantelo da Virxen dos Dolores.*

NENO LIMPO

ser coma un corolo.

NOITE

NOITE CLARA

facen unha noite de luar coma o día.

NOITE ESCURA

(estar / ser) a noite coma o mantelo da Virxe dos Dolores (2) / a boca do lobo (3) / escura coma a boca do lobo (2) / negra coma a boca do lobo / negra coma o carbón / pecha coma a boca do lobo; pechase a noite coma se se pechasen todas as portas do mundo.

NOITÉBREGO

NOTORIO V. tamén

COÑECEMENTO, SONA

andar coma a gaita na festa (2) / que anda na festa; coñecido coma a ruda; corre-las noticias coma a pólvora / o lume nun regueiro de pólvora; máis coñecido cá ruda (2); máis vello ca a Catedral de Compostela / andar a gatas / andar a pé / Carracuca / Matusalén / o aceite con vinagre; ser coma a gaita na romaría.

NOVO

estar coma un abril.

NOXO

máis noxento que unha carracha.

NUDEZ

estar como súa nai o pariu; (andar / estar / ir) en coiro coma unha ánima do purgatorio; espido coma noso pai Adán; coma unha vaca; os bois no monte (2); tan encoiro como a súa nai o pariu.

NUGALLA V. PREGUIZA

OBEDIENCIA V. tamén GREGARIO
andar atrás de [alguén] coma o rabo do can (2); andar polo pau coma o cego (2) / os cegos (2); cariñento coma un can; non ver máis que polos ollos doutro (2); ser coma un santiño.

OBRIGA

coma o can na cadea.

OCIOSO

estar coma a puta na Coresma (2) – Coaresma / estar coma as putas na Coresma.

OCULTO

estar como carracho - carrapato na la.

ODIO V. tamén

REXEITAMENTO

arrenegar renegar de [algo] coma do demo; non poder ver [alguén - OD] máis que pan en sangue; terlle tanto amor a [alguén] como a cabra ó coitelo (2); terlle unha rabia a [alguén] coma ó lume.

OFERTA EXCESIVA

*andar apurado coma un gato con sete liviáns - *livianos (2).*

OÍDO V. tamén ZUMBAR

oír coma os cochós; oír mellor que unha porca parida; ouvir máis ca un can fanado / un tísico.

OLLOS V. tamén MIRADA,

VISTA, INVIDENTE

con máis ollos que caldo de venres; ollos coma unha nécora; (te-los ollos) secos coma arestas / á par coma os lobos.

OLLOS AZUIS

ollos azues coma os ollos dun anxo (2).

OLLOS GRANDES

(te-los) ollos coma lúas cheas / puños / un boi.

OLLOS INCHADOS

(te-los) ollos coma ovos / pans / patacas / tomates.

OLLOS NEGROS

ollos mouros e cativos coma os dunha donosiña; ollos negros coma a noite escura / a seda de coser / dúas uvas tintas da Arnela / acibeche.

OLLOS VIVOS

(*te-los*) *ollos coma* dous luceiros / soles / unha laverca (3) / unha mora.

OMNIPRESENCIA V. tamén

ESTORBO

ser como san Antón, que está en toda parte.

OPORTUNO

acoller como auga de maio; caer coma a sopa no mel (5) / a sopa no leite / auga de maio / caído do ceo / pera madura (na boca dun larpeiro) / trompo na uña; chegar [algo] no seu tempo coma o zapato de san Nicolau; vir mellor que forza en pescozo de curial; vir coma auga de maio / a auga en maio (2) / anel ó dedo (2) / embude á boca do xarro / pintado / chovido do ceo (2); caer coma chovido do ceo.

ÓPTIMO V. INSUPERABLE

OPULENCIA V. RIQUEZA

ORDE V. CORRECTO

ORDINARIO

un día coma tantos (2).

ORELLAS

(te-la) orella coma a mula; (te-las) orellas coma un burro (4) / grandes coma un burro; ter unhas orellas coma unha burra.

ORGULLO

andar máis teso que un morgado; ir coma un ourizo; máis finchado que un morgado; non ter máis que fumes; ser coma o galo de Morón / no poleiro; verse coma un piollo en camisa lavada.

ÓSO

ter máis óso que a cachucha do porco.

OUVEO

ouvear coma un can (2) / doente; ouvear coma os cans.

PACIENCIA

ter paciencia coma Xan do Outeiro (que estivo tres días solteiro) / (que estivo tres días viúvo e durmiu dúas noites coa criada) (2); ter unha paciencia coma a dun santo; con máis paciencia que un pescador de cana; estar á porta de [alguén] coma cantariño de auga; ser coma o boi de Belén (2) / quen non o - a ten / un boi de Belén (2) / un boi de palla / un sapo; ter máis paciencia que un santo; ter [alguén - OD] á porta coma un feixe de leña.

PAGAR

aquí coma en Ribadeo: cada un paga o seo.

PALIDEZ

esbrancuxada coma cera; estar coma a alba (2); macio coma a cera; máis amarelo cá cera; máis branco cá cera; pálido coma a cera (6) / un defunto (4) - difunto; poñe-lo sangue frío coma unha pedra; poñerse máis branco cá cera; poñerse macio coma a cera; poñerse marelo coma a cera; quedar coma a cera (3); ser coma a alba; volverse coma a cera.

PAN

pan de relón – rolón coma trigo.

PARADO

ser coma un pollo na cinza.

PARASITO V. tamén

APROVEITADO

apegarse a [algo] / [alguén] coma as lapas; correr libre; coma o porquiño de san Antón; pegarse coma unha mosca.

PARAUGAS

(leva-lo paraugas ó pescozo) coma un tratante.

PARELLA

andar ós pares coma os frades (2); tantos coma ollos.

PARVO

V. tamén DISPARATE

*(ser) agudo coma o pé dun muiño (6) / bico do mallo; é coma o que asou a *mantea no espeto e pon o pan por riba; estúpido coma un carneiro (2) / unha besta (2); listo coma as cudelas / un paxaro - unha ave que lle chaman o sapo (2); máis burro que un arado; máis parvo que cagar de pé; ser coma unha zoca (2); ser como Xan Niguén que tras de *nadia vai el; ser listo coma a ave que lle chaman sapo / o burro de Evaristo / o pé dun muiño (2); ser máis tonto que feito de encargue; ser ocorrente coma o que derreteu a manteiga na petrina.*

PASADO

como o de marras; estar tan morto coma a miña avoa; ser coma auga pasada.

PASCUA

alegre coma unha pascua – alegres coma pascuas.

PASMO V. tamén ABRAIO,

APAMPADO, APARVADO, SORPRESA
andar aboiado coma un papaleisón; andar coa boca aberta coma o sapo (2); andar sempre nela, coma Xulián na burra; apampar coma vaca do Treixo; estar coma un pau de caldeiro; facer coma a da grade; mirar coma un papón; ollar coma os bois para o pazo; papa-la mosca coma pasmóns; quedar coma un páparo - unha pápara / un pasmón / unha pedra / unha vaca mirando para o tren.

PECULIAR

¡Non, caso coma el (nunca o vin)!

PECHADO

coma a ameixa, que só abre cando a queiman; pechado como un peto; ter [alguén –OD] coma un paxaro

na gaiola; pecharse como o caracol (2).

PEDIR

andar coma o can dos ovos; pedir máis ca unha monxa / o cura (2); ser coma o pobre da piña; ser pedichón coma un cura / un frade.

PEDIR COMIDA

andar coma o porquiño de Santo Antonio (3).

PEDIR CON ANSIA

botarse a [algo] como o galo ó millo (2).

PEGAÑENTO V. tamén ENGARRAR
pegañoso coma visgo; pegar coma o almidón (2) / brea – breu.

PEITO DE MULLER

lisa coma unha táboa (2).

PELAR

estonarse como unha cobra; pelar coma un polo / un cazón.

PEQUENO V. tamén

RAQUITISMO

baixo coma un pote / un novelo (2) / un repolo (2); máis pequeno có ovo dun carrizo; non avultar máis ca un furco (2); ser alto coma un ovo (4) / unha pulga / unha zoca; máis ben baixo que alto; ser coma cachopas de carballo / un cotrolo; (ser) pequeno coma a mazá / un rato (8) - ratos (3) / a pulga (2) / areñas de sal / o rabo dunha noz / rato (2) / un acheite / un anzón (3) / un boneco (home) / un botón / un cágado / un gran de cebada / un tamboril / unha abella / unha mincha / unha pulga (2) / unha zoca (2) / un axóuxere / unha apóutiga; ser cativo coma un sapo; ser coma un aruxo / un bígaro / un chúcaro / un felpudo (4) / un furco (2) / un peizoco / un rañote (4) / un zoncho / unha mincha / un saramago arrente o chan; ser

grande coma o cereixal dos amorodos; ser tan grande coma un carrizo; ser un ixame coma un puño.

PERA

coma as peras de don Guindo, que cómense indo.

PERCEPCIÓN (sensorial): ACEDO, ACEITE (GUSTARLE O), AMARGOR, ACEDO, APARENCIA, APROXIMACIÓN, ARRECENDO, CHEIRAR MAL, DIFERENZA, DOCE, EQUIVALENCIA, FEDOR, IGUALDADE, IMPROPIO, INCOMUNICACIÓN, INSÍPIDO, NOTORIO, OÍDO, PREFERIBLE, RECENDO, REMEDIO PEOR, SABOR, SALGADO, SEMELLANZA, SONA, VISTA, XORDEIRA.

PERDER V. NEGOCIO RUÍN

PERDER TEMPO V. INUTILIDADE

PERFECTO V. INCOMPARABLE

PERIGO GRAVE V. DIFICULTADE GRAVE

PERIGOSO

coma o can preso á cadea; ser [algo] coma mexar cara ó aire; coma a cabra por su a viña (onde vai a nai vai a filla / por donde vai a nai vai a filla / tanto ten a nai como a filla / vai a nai e mais a filla); facer máis dano cá couza / a sarabia; falso coma unha casa vella; ferir máis có coitelo afiado; ser coma unha brasa; andar coma a galiña a pisar ovos⁷⁵.

PERMANENCIA V.

CONTINUIDADE

PERNAS V. tamén PÉS, CORPO

pernas coma zoscadoiros; te-las pernas coma as cambas dun carro / as navallas (2) / tortas coma un cancel; ser coma un calamón.

PERSEGUIR V. ACOSO

PERSISTENTE V. CONTINUIDADE, TEIMOSÍA

PERSONALIDADE (POUCA) V.

GREGARIO, INFLUENCIABLE

PERVERSO V. CRÍTICA MORDAZ

PÉS V. tamén PERNAS, CORPO
ter pés coma lanchas.

PESCAR

cargar coma de olga⁷⁶.

PÉSIMO V. RUINDADE

PESO

*ser coma aceite pesado; (ser) (pesado) coma chumbo - o chumbo (3)- un chumbo (3) / un demo / o pé dun muíño - o pé do muíño - un pé de muíño (3) / *plomo - o *plomo / un mollo / un paxaro chamado boi / unha pedra; pesar coma catro amas ben mantidas / un trollo / un xudío / unha fanega de pan / o demo; pesar máis có pan do almorzo.*

PESO ESCASO

leve coma a cortiza (2) / o voar das anduriñas / unha palla (2); pesar coma unha palla.

PICADURA

morder como unha loba; picar coma agullas / as néspras / o pancho / un toxo / unha loba; ser afiado coma os dentes do demo; estar picado coma un cribro.

PICARDÍA V. tamén

LISTO, INTELIXENCIA

⁷⁵ Algúns interpretan esta locución como “andar con lentitude” pero a realidade é que as galiñas pisan, manchan e moitas veces escachan os seus propios ovos.

⁷⁶ Significa “pescar moito”.

astuto coma a raposa (2) / un raposo - o raposo; con máis tretas que un escribán vello; fino coma la de gato (3) - a la do gato (4) / un coral / unha raposa / coma a pel do pexego / un allo (5) / un rato; listo coma un avoís⁷⁷ / un donicela [sic]; retrucar coma unha garela; saber máis doutrina có abade; ser coma a leña / o golpe / o raposo (2) / o rato; non lle escapa buratiño / os peixes de color (2) / un Barrabancas / un grilo / un raposo / unha centella; ser pillo coma as cobras / raposo / unha *ardilla; ser vivo coma un allo / un lirón; ser (coma) casa-la filla con dous xenros; ter máis cravos que unha porta vella.

PLACIDEZ

quedar coma unha pera / nadando coma a escuma na ola.

PLANO

coma a palma da man; lisiño e chan coma a palma da man; máis patelo que plastemada de vaca.

POBREZA

V. tamén

EMPOBRECERSE, RECURSOS

a rastas coma as cobras; andar coma a puta na coaresma - coresma (2) / as ánimas (2) / un pobre / as arañas (pra mante-los fillos); estar coma as arañas; estar coma se non comera sal nin graxa / as arañas / unha galiña sen plumas; estar pobre coma a araña - as arañas (2) / un cabazo; estar tan rico coma as arañas no inverno; ir como nunha voda sen caldo; non levar máis cartos que o real da vergoña; non

ter máis ca a capa do lombo (5) / dúas mudas: unha posta e outra na pedra / a idea / a noite e o día / o día e a noite (2) / os ósos / o día e a morte / o seu corpiño / o corpo; (ser) pobre coma as ánimas (3) - as ánimas (do purgatorio) / as arañas (12) / coma as pegas da serra / as ratas (3) / os das portas (2); sen pan como mesa de galegos; ser coma o ferreiro da maldición: cando ten ferro non ten carbón (2) / nin ten ferro nin ten carbón / cando non tiña ferro, tiña carbón; ser máis pobre ca as arañas / o non ter; vivir arrastrado como as cobras; vivir coma un can (3) / un can de palleiro; ¡Se houbese que limpar como hai vento!

POSIBILIDADE

non haber máis que un camiño.

POSICIÓN

(espacial): Ver tamén

APOLTRONADO, BEIRA DO LUME, POSICIÓN, PROXIMIDADE, SENTADO, TESO.

estar nun pé coma a grou⁷⁸ - as grous; nadar como o aceite na auga.

POSICIÓN AGACHADA

andar a catro pés coma os gatos; engruñarse coma unha araña ferida; estar como san Alexo, debaixo da escada.

POSICIÓN ARRASTRADA

a rastro coma as cóbregas / unha *culebra.

POSICIÓN ERGUEITA

andar dereito coma un fuso (2) / unha aguillada (2) / unha vara / unha vela (2); andar teso coma un fuso (4) / un pau; ergueito coma un bido

⁷⁷ Antonio de la Iglesia escribe un'avoís e probablemente debiera escribirse unha boís.

⁷⁸ Llopiz recólleo con xénero feminino.

/ un fuso de lagar; *ir teso coma* un *sanajillo (2); *ser erguido coma* un biorto; *ergueito coma* un velamio.

POSICIÓN INCLINADA

torcerse coma un cancel.

POUCO

algo máis ca nada (2); *facen menos vulto cás barbas dunha formiga*; *pouquiño a pouquiño como pan bendito*; *tanto coma a* *lengua dun gato.

PRACTICAMENTE

coma quen se di.

PRECAUCIÓN V. tamén TINO

andar con [alguén] [algo] *coma* cos ovos (na peneira) / (traer) [alguén-OD] *coma* os ovos na peneira (2).

PRECEPTO PASCUAL

ficar como as meses de san Adrián.

PRECIPITACIÓN

bota-lo carro antes cós bois; *furar coma unha punta de ferro*; *poñe-lo carro antes cós bois*; *poñe-los bois antes có carro* (3); (ser) *coma quen fai o aro e non ten o cesto*.

PREFERIBLE

valer máis pedilo que roubalo.

PREGUIZA

andar á présa coma o pouso do muíño; *arder coma a leña*; *como un gato*; *correr coma* o sapo pola cinza; *é tan preguiñoso coma* o pé dun muíño; *estar coma* gato borrallento / michiño esborrallado; *estar man sobre man coma* a muller do escribán (4); *facen pola vida como a besta pola albarda*; *folgazán coma* a chaqueta dun garda; *fuxir do traballo coma* do lume (2) / *o demo da auga bendita*; *larchán coma a leña*; *levar unha vida coma* un can de palleiro; *máis folgazán cás moas de riba*; *máis vago ca* a camisa / *a chaqueta dun guardia* (Civil) / *a chaqueta dun*

lagoeiro; *oubear coma* as ovellas⁷⁹; *preguiceiro coma* un gato; *sentado coma* un morcón; *ser coma* a chaqueta dun Guardia Civil / *a leña* (2) / *a leña verde e non se mover* / *o boiño de Outes, que folgando escornouse* (2) / *o lume* (2) / *o outeiro de Corno / os bois de Búa, que, cando ollan para o carro cargado, xa súan* / *unha marmota / unha trécola / unha vaca* (2) / *unha vaca cansada* / *o can, que onde lle fan a cama aí se deita*; *ser folgazán coma* a chaqueta dun guardia; *ser nugallán - nugallau coma* o cuco / *unha vaca* / *a leña*; *ser tan preguiceiro coma* o pé dun muíño; *ser tan presoso coma* o pé dun muíño; *traballador coma* un can de palleiro; *vivir coma* os galos.

PRENDER UNHA PLANTA EN [algo]

prender coma o salgueiro no río (2) - *os salgueiros no río / as salgueiras no prado*.

PREÑEZ

barriga coma un fol.

PREOCUPACIÓN V. tamén ANGURIA

andar coma un amargurado; *estar coma* a galiña no espeto / *sardiña na tixela*; *ter un pesar coma* un puño.

PRÉSA V. tamén RAPIDEZ

á présa coma un gato; *andar ás présas coma* tolos; *como enterro de pobre* (2) - *o enterro do pobre*; *avantar como* lume na pineiriña;

⁷⁹ Aínda que o significado máis común de *oubear* é “berrar certos animais, coma cans e lobos”, Rivas Quintas recolle en Dragonte do Bierzo *oubear* co significado de “andar dun lado para outro sen facer nada”. Esta locución está recollida en Maceda; *outobear* ten este segundo significado en Sobrado, segundo me informa López Taboada.

feito coma caldo de ladros; ir ás vinte; lixeiro como enterro de pobre.

PRESTAR V. SABOR

PRESUMIR V. FACHENDA,
CRÍTICA DA PRESUNCIÓN

PREXUDICAR

foder [alguén- OD] máis ca un varrón á súa cocha.

PREZO V. CARO, NEGOCIO

RUÍN

PRISIÓN

estar coma unha trébede / polo en pilón / rato na rateira.

PROBLEMAS V. tamén

INCOMODIDADE

coma un can; levar unha vida coma un can (3); pasar unha vida coma un can de palleiro; se-la vida de [alguén] coma a dun can; ser como un corpo sen alma.

PROBLEMÁTICO V. tamén

INDOCILIDADE, TORTO

ser retorto coma un fouciño.

PROGRESO

crecer coma a espuma (2) / o ovo batido; medrar coma espuma na auga / a espuma - a espuma / o leite no lume (2) / coma o leite quente; rubir coma a espuma no pucheiro; subir como a masa na artesa.

PROÍDO

cozar como unha frieira; morder como unha frieira; picar coma a sarna (2).

PROMESA FALSA

facer coma a bubela / os de Labrada: canto din hoxe, mañá non é nada / o ano bisesto, que promete e non dá / o pexegueiro: moita flor e pouco proveito.

PROSPERAR V. PROGRESO

PROSTITUCIÓN V. SEXO

PROTECCIÓN

abrigar como unha nai ó seu fillo; coma a cabra que pariu para o lobo; ser coma unha galiña: querer ter a todos debaixo da ala; ¡Librenos Deus de [algo] / [alguén] coma do demo! (2).

PROXIMIDADE

estar coma os santos ós brandóns.

PÚBLICO

coma unha agra aberta.

PULGA V. GRANDE

PUNTUALIDADE

coma o reló da Peregrina; coma un reloxo.

PUREZA

puro como unha aurora.

QUEIMAR V. tamén ABURADO,
CALOR, QUENTAR

máis queimado que un cabo de realistas; queimar coma a ascua / a auga da cebola / fogo / o lume / o sol / unha ascua / unha brasa / chumbo derretido / o demo; queimar máis có bugallón.

QUEIXA

laiar como un can lunático; máis queixumeiro que unha galiña choca (2); non lle fallar a [alguén] máis ca sarna para rascar; queixarse máis que unha viúva chorona.

QUENTAR V. tamén CALOR,

QUEIMAR

quenta-lo sol coma un borrallo; quentar coma o lume / un borrallo; estar como unha ra; estar quente coma a augardente / borrallo - o borrallo / un forno / un roxón (7) - rixón (4) / unha burra / un forno; estar quentiño coma un roxón; (estar / durmir) quente coma un remol; quente coma a lareira ás horas de lume / a rabia do Carballiño / o lume (7) / un forno (9) / un remol / un rixón - roxón; quentes coma roxós; quentiños

coma rixóns en caldeira; ser coma unha galiña; tar (as augas) coma o caldo.

QUIETUDE

*coma se se volvese de pedra; (estar / quedar) coma un feixe de leña (3) / a pedra no pozo / unha pedra nun pozo (3); ficar coma unha pedra; ficar morto coma un paxaro; non rebulir máis que a mazá do escaravello; quedar coma unha estatua / unha estea / a pedra nun pozo (2); quedar cravado coma un pao; quedar prantado coma se lle cravasen as patas; quedar(se) coma morto / un morto; ser como *Dios da Arousa.*

RABIA

coma un can adoecido / doente; morrer coma un can adoecido (morrer); doentes coma os cans; rabiosos coma serpentes; rabioso coma un can (2); adoeecer como os cans da rabia.

RABIAR

coma se lle quitara o pelexo.

RABUÑADURA DE GATO

agadañar coma o micho; rabuñar coma o gato.

RANCIO

ser máis rancio que un unto de tres anos.

RAPIDEZ V. tamén PRÉSA

*acudir voando coma se tivesen ás; (andar / correr / ir / erguerse / ser / vir) coma chispas / gato polas brasas (2) / nunha exhalación / o lóstrego / se lle puñeran a un un foguete no rabo / un curisco / un fogo (2) / un foguete (8) / un lóstrego (14) / un lóstrego *sin chispa / un raio (7) / un tolo / unha bala (10) / unha centella (4) / unha chispa (2) / unha exhalación (3) – unha asalación (2) / unha frecha*

(3) / unha mecha; andar listo coma un raio; avanzar como lume na pineiriña; comezado e acabado como camisa de enforcado; igual que un tiro; irse coma o peido do cu / o río / o vento / un lóstrego / un foguete; lixeiro coma unha cesta rota / unha mala idea; máis lixeiro có vento (3); máis que de paso; pasar coma can por viña vendimada / o cabalo / o can / o lóstrego / unha centella / alma que leva o demo / can por bacelar vindimado / o can por viña vendimada (3) / gato sobre brasas / un gato por brasas; rápido coma un chicotazo / un raio (6) / un ai; ser coma unha bala; ser pronto coma unha centella – ser prontos coma centellas.

RAQUITISMO V. tamén PEQUENO
estar mesmo como un respicio.

RARO (NON ESPESO)

(ser) raro coma mexo de rato / o caldo de castañas.

RARO (INUSUAL, EXCÉNTRICO)

(ser) raro coma os bispos (3) / os Padres Santos; ser coma auga arriba.

RAZOABLE

coma a xente; ter tanta razón coma un templo.

REAFIRMACIÓN V. tamén

NEGACIÓN HUMORÍSTICA,

XURAMENTO

*¡Que inda eu adoeza coma os cans da rabia se non é certo o que digo!;
¡Se non [or.], que me vexa coma el - ela!⁸⁰*

⁸⁰ -Pra romatar; douche medio peso máis pol-a toura, e conta que é medio peso que perdo. - ¡Qu'has perder, ho; qu'has perder! ... -Si o

REAPARECER

volver a aparecer coma os sapos cando cae orballo polo verán.

REBELARSE

bater co pé no chau coma un carneiro colludo⁸¹; voltar coma unha gata contra de [alguén].

REBENTAR V. ESTOUPAR

estoupar coma unha castaña (3); estoupar - estourar coma unha landra; estralar como unha castaña (2); rebentar coma un fogo / unha bomba / castañas no medio da cinsa quente.

REBULIR

rebulir como unha madeixa.

RECENDO

ulir coma almizcre.

RECHUMIDO V. ENGURRADO,

FRAQUEZA, MIRRADO, LONXEVIDADE

RECIPROCIDADE V. tamén TALIÓN

mau por mau com'o pardau; man por man como pailán / o pardal (2); man a man como o pardán.

RECUAR V. ANDAR

RECURSOS

arregalado coma micho da tripalleira; como o ferreiro da maldición -maldizón, que, cando ten ferro, non ten carbón; non haber máis cera cá que arde; non levar máis cartos que o real da vergoña; ser máis as fouces que os cambotes.

REDONDO

coma o ovo redondiño, que non ten fondo nin burraquiño; redondo coma un chatón / unha noz / o pé

do mular (2) / o pé dun borriquiño / un chourizo / un pandeiro / un prato / un queixo / unha bola / unha bóla / unha cazola / unha moa / unha moa do muíño / unha noz; redondiño como moa de muíño; redondiño como unha moa; redondo coma unha lousa (2)⁸²; redondo coma unha mesa; redondo redondín coma o pé de san Agustín; redondo redondiño coma a pedra do muíño; remoín; remoín coma o pé do muíño⁸³.

REFLEXIÓN

¡Hai que sacar da cabeza algo máis ca piollos!

REGAÑAR

V. tamén DENTES,

RISA INMOTIVADA

arregaña-los dentes coma un can de palleiro; arrisca-los dentes coma os burros.

REINCIDENCIA

volver ó pasado como o can ó trousado; estar nela coma os de Seoane na danza; volver a ela coma os de Seoane á danza.

RELACIÓNS HUMANAS Ver

AMIGARSE, AMIZADE, CONCORDIA, COÑECIMENTO, CONXENIAR, CORDIALIDADE, DESACORDO, DESCOÑECER, DISCORDIA, FRATERNIDADE, INTRATABLE, RECIPROCIDADE, RECONCILIACIÓN, TRATAMENTO.

non perdo, que me vexa com'ela. Pois, non vai. -Alá ti [...].

⁸¹ Señor Abilio d'Alén /o 'stanqueiro de tabaco /un istanqueiro seguro /ile bate co pé no chau /com'on carneiro colludo.

⁸² É fragmento dunha adiviña da lúa. Supoño que esta locución e maila seguinte teñen sentido recto e non irónico, porque antes a lousa exfoliábase a pico e adoitaba carecer de ángulos, non coma agora que se serra formando poliedros. Tamén hai mesas redondas.

⁸³ A nosa fonte di así pero é probable que na orixe a rima fose redondín / moín ou redondiño / moíño.

RELATAR

¡Eu véndo(che) como comprei!

REMEDIO V. tamén COMPOSTO,

SERVIZAL

¡Deus dea máis putas que unha!

REMEDIO INSTANTÁNEO

ser como auga que apagou o lume
(2).

REMEDIO PEOR

ser peor o remedio cá enfermidade
(2).

RENARTE V. PICARDÍA

RENDEMENTO V. NEGOCIO

RENEGAR V. tamén

REXEITAMENTO

REPARTO

repartir [algo] como pan bendito.

REPENTINO

aprovecer como o leite fervendo; caer
coma un xarro de auga; coma un
lóstrego; como caído das nubes;
como chovido; chegar coma a auga
do trono (4) / un lóstrego.

REPRENSIÓN V. tamén CRÍTICA

poñer [alguén - OD] coma un
farrapo.

RESISTENCIA V. tamén VITALIDADE

cargar coma un mulo; máis duro que
a Pena de Corbal.

RESPIRACIÓN

alacadar coma un can; alentar coma
un sapo.

RETRANCA

con máis voltas que un raposo (2); ter
máis conchas - cunchas que un
galápago / un sapoconcho / pelos
na cabeza; ter máis entrefollos que
unha vaca (2); ter máis rabos que
un polbo (2); ter máis voltas que
unha corredoira de Reboredo; ter
un máis retranscas que pelos na
cabeza; ter un máis trampas que
pelos na cabeza; ter unha saia
coma a de Carolina.

RETUMBAR

retumbar coma un trono.

REVOLTO V. DESLEIXO

REXEITAMENTO

estar tan libre de [algo] coma o ceo
dos lobos; arrenegar [alguén - OD]
coma o demo - diaño; arrenegar
coma do demo; renegar de [algo] /
[alguén] coma do demo (6) / diaño.

REXISTRAR

rexistra-los homes coma as vacas na
feira.

REXO V. FORTALEZA

RIDÍCULO V. FRACASO

RIFAR V. DISCORDIA

RIQUEZA V. tamén

ENRIQUECERSE

(estar) coma reis / un cocho / o ovo;
máis rico que as casas da Coruña;
relucir coma a prata; rico coma un
cocho / un porco (9); ser coma
Rochil; ter cartos coma a area /
herba; cortar tanto touciño coma
pan.

RISA

(botarse a) rir coma un tolo (3) -
tolo - tolos / tolitates / un
badulaque / un descosido / un louco
/ un parvo / un perdido (2) - unha
perdida; rir coma os coellos,
arregañando o beizo; rir como
choran en Francia; rirse coma un
tolo (2); rirse como unha perdida;
sorrir coma papóns.

RISA INMOTIVADA V. TAMÉN

REGAÑAR

rinchar coma unha besta (2).

RISCO V. PERIGO GRAVE

ROBUSTEZ V. FORTALEZA

RODEAR

andar coma o caracol; andar
darredor coma o can do señor.

ROLAR

andar ó roliño como os ourizos.

RONCAR

roncar coma carracas / porquiños / un bendito / un cebón / un cocho / un crego en día de festa / un porco / un sanmartiño (5); rincar máis ca un bombardino; ronquexar coma un porco; roucar como un crego en día de festa.

ROSMAR

rosmar coma abesouros / unha vella; ser coma a trilla brava (2).

ROUBAR

roubar coma un gato; ladrón coma fentos / un escribán / un gato; ladroa coma as cabras; ser coma garduña; ser peor ca unha silva.

ROUCO

te-la voz coma a toda do muíño (2).

ROUPA

V. tamén VESTIR,

DESLEIXO

chaqueta coma a dun toureiro; quedarlle (unha peza de roupa) como para amasar (2)⁸⁴; levalo todo ó lombo coma o caracol; enloitada coma os corvos do monte.

ROXO – ROXA V. tamén RUBIO,

VERMELLO

colorado coma o trigo (5); loira e xeitosa coma unha laverca; loiro coma os raios do sol / un suevo; roibo coma o mel / o sol / un ouro; roxo coma as tabardillas / o coral / un ouro (2) / ouro vello / un becerro; rubio coma as espigas do trigo / o ouro.

RUAR

andar de rúa coma un perdulario.

RUBIO

V. tamén COLORADO

colorado coma a guinda; encarnado coma a cereixa / coral / un pemento co(l)orado / unha cereixa / unha guinda / a gra / os pementos / un

tomate (3); estar coma un pemento de coraxe; máis encendido que unha pementa; roxo coma un caravel / unha cereixa / a papoula marzal; rubio coma unha brasa (5) - as brasas / as brasas do lume / o pemento / o sangue / un tomate; rubios coma tomates / unha laverca (2) ser encarnadiña coma as cereixas; ser rubio coma unha rosa; te-la pel coma un camarón (2); vermello coma o coral / unha cereixa / o sangue / un tomate.

RUBIR

agatuñar coma un gato; subir coma gatos de pena en pena; subir coma un gato (2).

RUBOR

V. tamén COLORADO,

VERGOÑA

aceso coma a grana / o lume (2); cambiar de color coma un polbo; poñerse colorado coma un tomate / unha guinda; poñerse coma un pemento / un tomate; poñerse encarnado coma un escacho (4) / un tomate / unha cereixa (2); poñerse roxo coma un tomate; poñerse vermello coma as cereixas; poñérselle a [alguén] a cara coma un tomate; porse coma a grana / as brasas; porse máis vermello que a doa das *silbardas; rubio como un tomate; vermellearlle a cara a [alguén] coma as cereixas.

RUGOSO

liso coma a casca do sobreiro.

RÚIDO

V. tamén BARULLO,

SON, BALEIRO, RETUMBAR

facen unha feira coma na feira das marañas.

RUÍNA

V. FRACASO

RUINDADE

V. tamén

MALINTENCIONADO, VIL

bo coma o ano que non hai que mallar (2) / *sin pan; cativo -

⁸⁴ “te-las mangas curtas”.

cativeiro como un Xuncras; (ser) coma a carne do pescozo / a esternina (2) / a leña da figueira: recia de fume, fraca de madeira / a pel do pescozo / a pezoña / a tiña / o ano que non hai que mallar (2) / o can da rabia / o demo – un demo / o propio demo / o trigo que non hai que mallar / o xoio / o *veneno / quina / un demo / unha hiena / unha víbora / un gato con borralla; (haber) de todo, coma na botica; máis malo ca a peste (2) / a quina en rama / a ruda / a tiña / as pallas / o demo; máis malo que Caín (3) / un trasno / unha centella; máis ruín ca a grama / a peste; (ser) malo (mao-ma) coma a carne do pescozo (6) / a esternina (2) / a fame (2) / a la de can / a la dos cágados / a pel do demo (3) / a peste (5) – a mesma peste / a quina (3) / a raña / a sarna (5) / a séneca - a sénica (2) / as castañas podres / as cobras (2) / as pulgas / Barrabás (2) / esternina / o demo (17) / o demo do inferno / o demo negro / o fel / o pan da ración / o patanexo / os piollos (2) / un can doente / un demoño / un raio / unha dor / unha dor de dentes (2) / unha víbora / Xudas (2); peor ca árnicia; retira-las mañas como baraza de buxaina; retorto como as vergas do canizo; (ser) ruín coma a fame (13) / a nacida / a peste / as portas do inferno / Caín / la de gato (4) / o demo do inferno / os piollos (2) / o trigo que non hai que mallar / o xoio / unha centella; ser do peor que hai; ser igual ca un can doente; ser máis atravesado que un xoves; ser máis mala que Ánxela; ser máis malo cá quina; ser máis ruín cá carne de pescozo; ser peor

ca a sarna / un can da rabia / unha burra presa a un chiqueiro / o demo / unha dor de barriga; ser tan bo o fol coma as amarrallas / o pai coma o fillo coma o Espirito Santo / Xan coma Perillán (3) / o demo coma súa nai (2) / Pedro coma Xan / un(s) coma o(s) outro(s) / coma la do gato; ser torto coma un fouciño (4); ser unha cadela coma un can (6); ter máis maldade que sete raposas.

RUINOSO V. CUSTO, RUÍNA

RUMBO (SEN)

facen coma barco sen remo.

RUMOR V. tamén NOTORIO

andar (todo / o lerio) corrido coma a auga da fonte / a gaita na festa (4); i-la palabra de boca en boca coma o vento de folla en folla.

RUTINA

coma o ferreiro de moito estroncio, que de tal machacar esqueceu o oficio.

SABIDO V. NOTORIO

SABIO

máis sabio que Merlín; falar coma un libro; saber máis que lle ensinaron; saber [algo] coma o *padrenuestro / a avemaría / pan comido; saber máis ca *Dios (2) / o demo (6) / o que lle ensinaron / o que un lle ensinou; saber máis doutrina có abade; saber tanto coma un vello.

SABOR V. tamén AMARGO, DOCE

SABOR AGRADABLE

saber coma carneiro (7) / o caramelo / o mel (6) / as noces; saborosa coma unha vieira (2); ser coma resolio; ser saboroso coma repinaldos; prestar coma a muruxa.

SABOR DESAGRABLE

saber coma uva de can / a lingua dun gato⁸⁵.

SACIADO V. CHEO, SATISFEITO

SAL

¡Deus te suma coma o sal na auga fría!

SALGADO

salado coma a rapina; (*ser / estar*) salgado coma a pilla (5) - unha pilla / a rapiña / pilas de sal / unha ripa / un arenque (3); *ser / estar* salado coma un arenque.

SALTAR V. BRINCAR

SALVARSE V. tamén

AMBIENTADO, BENESTAR, COMODIDADE, FELICIDADE

(*estar - ir*) coma o rei nunha cesta (4) / un rei nunha cesta (11) / o rei nunha cesta e a cesta polo río abaixo (1); *quedar como un rei* nunha cesta; *vivir coma o rei* nunha cesta.

SALVAXE

ser coma un zouril.

SANGRAR

bota-lo sangue coma o cano dunha fonte; sangrar coma un carneiro (7) - carneiros (2) / un carneiro degolado / un cabrito / un cocho / un porco (5).

SATISFEITO

coma un abril; quedar coma un cuco / un cura / un Pepe (4) / un reloxo (a andar) / un abade (2) / un rulo (2).

SAÚDE

SAÚDE BOA

(*estar*) coma unha rosa – as rosas (5) / un carballo / un reloxo (3) / un

tren (2) / un buxo (3) / un coto; *andar coma un reloxo*; *curado coma un buxo*; *escorreito coma un buxo* (2); *estar fresco coma unha flor*; *estar vivo e san coma un buxo*; *nenos coma un chopo*; quedar coma un reloxo (a andar) / un *cañón; san coma o buxo (15) - un buxo (2) / un breu / un virote / unha mazá; *ser coma un buxo* (2); *ser forte coma un *roble*; *ser un mozo coma un carballo*; *te-la saúde coma un burro*.

SAÚDE CATIVA V. ACHACOSO,

ENFERMO, MALESTAR

delicado coma o pirixel; *estar coma Xudas*.

SECO (“seco” ou “delgado”)

seco coma as pallas (4) / os ósos / un bacallao – bacallau / un cadaveiro / un coiro / un enganado / un espeto / un figo (3) / un pau / as vergas do canizo.

SEDE

(*ter/traer*) a boca seca coma unha acha (3).

SEDUCIÓN V. tamén ENGANO

enganador coma o pecado (4) / o mesmo pecado.

SEGREDO V. tamén

INDISCRECIÓN

ir gardado coma a roupa nova na arca.

SEGUIR V. GREGARIO

SEGURIDADE V. tamén DOMINIO

estar como na man; *poder durmir fóra coma o banco do ferrador*; seguro coma un pote / un tiro; *ter [alguén - OD] / [algo] coma na man*.

SELECCIÓN

(*elixir / escoller*) *coma en peras / como se fosen peras* (2).

SEMELLANZA

(*semellar / parecerse*) *coma un ovo a outro / coma dúas gotas de auga*

⁸⁵ O P. Sobreira (1787-1805) recollía *saber coma* un ambre, substancia perfumada pero posiblemente de sabor desagradable; en calquera caso é un arcaísmo.

(2); *saí-la filla coma a nai; ser coma o finadiño; ser coma un ovo a outro; se-lo carro coma os estadullos / fumeiros.*

SENSACIÓN (o relativo ás sensacións estritamente físicas: fame, sede, frío, calor, sono, cansazo...). Ver APETITO, ATORDAMENTO, CALOR, CANSAZO, DOR, ESFAMEADO, FAME, FARTURA, FELICIDADE, FRÍO, ILUSIÓN, IMPACIENCIA, INAPETENCIA, INDECISIÓN DÚBIDA, NOXO, SEDE, SONO.

SENSATEZ

ser coma a xente (2).

SENSIBLE

ser coma os nenos.

SENTADO

sentado coma un morcón.

SENTAR BEN V. ACAER

SENTAR MAL V. IMPROPIO

SENTIMENTO (o estritamente

psicolóxico: alegría, tristeza...) Ver ABORRECER, ABRAIO, ABURRIMENTO, ADMIRAR, AFFECTO, AFLICIÓN, AGRADO (CON), ALEGRÍA, ALIVIO, AMAR, AMBIENTADO, AMOLADO, AMOR, AMOUcado, ANGURIA, ANOXO, ANTIPATÍA, APAMPADO, APARVADO, APETECER, APRECIO, ASOMBRO, AUSENCIA, BENESTAR, BENVIDA, BURLADO, CHASCO, COMODIDADE, DECEPCIÓN, DESAMBIENTADO, DESCONTENTO, DESENGANO, DESEXO, DESORIENTADO, EXCITACIÓN, FASTÍO, HUMILLACIÓN, IDENTIDADE, INCOMPRESIÓN, INCREDULIDADE, INDIFERENZA, INQUEDANZA, INTRANQUILIDADE, IRA, LEDICIA, MEDO, MELANCOLÍA, MENOSPREZO, MOLESTIA, MORRIÑA, NECESIDADE, ODIO, PASMO, POUco APRECIO, PREOCUPACIÓN, RABEAR, RABIA, SATISFEITO, SILENCIO-MEDO,

SOIDADE, SORPRESA, SUFRIMENTO, TEMOR (AUSENCIA DE) INDIFERENZA, TRANQUILIDADE, TRISTEZA, VERGOÑA, XENIO.

SERIO

(*poñerse / ser / estar*) *serio coma un frade de pau / a pata dun burro / as patas dun banco* (2) / *unha pataca* (5) / *a morte / un morto na tumba / un pote* (7) / *un xuíz*; (3); *ser tan dereito coma a rabela dun arado*⁸⁶.

SERVIZAL

dar a todo coma a vaca do pobre (2); *servicial coma un limpabotas.*

SERVILISMO

arredondear como o gato ós millos.

SEXO

V. tamén CASTIDADE,

FLEXIBILIDADE, OCIOSO

andar á xaneira coma os gatos; andar ás celeiras coma as gatas xaneiras; andar coma os gatos á xaneira (2) / *en xaneiro; andar coma as galiñas / as gatas / un maricallo / un moneco / gatos cando andan á xaneira / os gatos en xaneiro; andar doente coma un can; andar saída coma unha cadela* (2); *andar tan rabichando coma o gato no xaneiro; caer como figo maduro; facer coma a auga bendita (que de todos é apalpada) / a cabra no monte / o cura e a criada / a campá que todos lle dan e toca; ferver coma un pote de meas*⁸⁷; *poñerse coma cadelas; poñerse de pé coma os gatos; ser amigas dos homes coma as abellas do mel*⁸⁸;

⁸⁶ Nos lugares de Galicia onde a rabela é dereita.

⁸⁷ “estar [alguén] moi excitado sexualmente”.

⁸⁸ Aparece nunha cantiga recollida en 1864 (*As costureiras d'ahora / foron feitas ô sisel / son amiguiñas d'os homes / com'as abellas d'o mel*). Pérez Ballesteros reproducía en 1885

ser coma a catedral onde entra quen quere / as galiñas – unha galiña / as pitas / un can / un microondas: se me tocas xa fervo; ser puta coma unha cadela; ser viciosa coma unha cadela; tirarse ás nenas coma o lobo ás ovellas; tirarse os mozos ás mozas coma as raposas ás pitas; tumbarse coma unha dorniña polbeira (3); ¡Deus dea máis putas que unha!

SILENCIO

(estar) caladiño(s) coma un morto (4) / un peto (2) – petos (3) / un rato (3) / un rulo; (estar) calado coma na misa – a misa / un defunto (2) – defuntiño / un morto (3) / un peto (23) / un rato (2) / un rulo (3) / touciño no fol / unha misa (2); estar coma petos / unha pedra nun pozo; estar máis calado que na misa; ser calado coma un peto; calar coma mortos / os curas cando comen (2) / ratos / un afogado (4) / un morto (5) / un peto (25) / un rato (2) / un santo (3) / un Xan / unha estoa / unha puta / na misa / quen está na misa; mudo coma un penedo / unha pedra (2); quedar calado coma un peto (2) / un rato; quedar coma unha pedra / a pedra nun pozo (2); quedar sen voz coma un cuco; sen piar coma na misa; ser calad(iñ)o coma un rato / un santo / un peto (4); ser coma a pata dun mulo - dunha mula; ser máis calado que unha mosca (2).

SILENCIO-MEDO

aprasmado como o galo á vista do raposo.

SIMULACIÓN V. FINXIMENTO
facer coma quen que (or.).

SINCERIDADE

ser claro coma a auga (2).

SITUACIÓN (socioeconómica, moral, carencia, complicación...) Ver INDEPENDENCIA, CARENCIA, COMPLICACIÓN, CONTINUIDADE, DERROTA, DESGRAZA, DESPROTEXIDO, DIFICULTADE (CON), DIFICULTADE, DISCIPLINA, DIVIDIDO, EMPATE, ESCARMENTO, ESCOITA INÚTIL, ÉXITO, EXPLOTACIÓN, FORTUNA, FRACASO, HARMONÍA, IMPUNIDADE, INCOMODIDADE, INCOMPLETO, INCONSCIENTE, INDEFENSIÓN, INFORTUNIO, INSEGURIDADE, LIBERDADE, MALA SITUACIÓN, MARXINADO, MISERIA, OBRIGA, OCIOSO, OCULTO, OFERTA EXCESIVA, PERIGO GRAVE, PLACIDEZ, POBREZA, POSIBILIDADE, PRECEUTO PASCUAL, PRISIÓN, PROBLEMAS, RECURSOS, REVOLTO, REXEITAMENTO, RIQUEZA, RUMBO (SEN), SALVARSE, SEGURIDADE, SORTE, TRABALLO, VENCIDO, VIVIR BEN.

SOBÓN V. ACOSO

SOIDADE

*andar como a perdiz polo aire; levar unha cama coma a dun cura; ser peor ca unha da *calle⁸⁹; so - soíño coma unha curuxa / un moucho / un pau / unha árbore no deserto.*

SOL V. tamén ABURADO, QUEIMAR

mornear ó sol coma un gato; poñerse ó sol coma un lagarto.

SOLERMIÑAMENTE

cunha variante probablemente errónea: com'as ovellas...

⁸⁹ Unha nora é peor que unha da calle; cando se queda viúva non ten quen a defenda.

así como a descazón.

SOLUCIÓN V. tamén COMPOSTO,
REMEDIO

*ser coma unha vasoira*⁹⁰.

SONA V. tamén

COÑECEMENTO, NOTORIO

andar como a gaita na festa (4);

*conecer - coñecer [algo] coma a ruda; (ser) máis *conocido - coñecido cá ruda.*

SONO V. tamén DURMIR

caer coma un figo maduro (5); *(estar) coma unha pedra; fregar nos ollos coma un parvo - parva.*

SONO FRÁXIL V. tamén DURMIR

ter un sono coma unha lebre.

SOPRAR

soprar coma un barquín; soprar máis ca unha gaita.

SORPRESA V. tamén ABRAIO,
PASMO

caer coma unha bomba (4); *coma por encanto* (2); *deixar [alguén - OD] coma un pan* (3); *deixar [alguén - OD] frío coma a neve; ollos abertos coma pratos; poñerse branco coma a cera; quedar coma morto / se fora de *mármol / se lle espetaran o coitelo no corazón; quedar pasmado coma quen ve visións; quedar teso coma as varas - vergas do canizo; quedar [alguén] coma se llas deran; quedar(se) coma neve; quedar(se) máis branco cá parede / có papel; ser coma un milagre.*

SORRIR V. RISA

SORTE V. INFORTUNIO

caer de pé coma o galo / o gato; caer sempre de pé como as touriñas;

facer como a chuvia que cae de pé e corre deitada; nacer de pé coma o gato - os gatos.

SOTERRAR V. ENTERRO

SUAR

*apañarse a auga en [alguén] coma nun río; ser coma os bois de Búa, que, cando ollan para o carro cargado, xa súan; suar coma cabalos / se mallara - estivera mallando / un becho / un becerro / un boi / un cabalo / un *camello / un carneiro* (3) – *carneiros* (2) / *un cocho / un condenado / un monte de terróns / un pito / un porco* (2) / *unha braña / un touro - touros* (2).

SUAVIDADE

(ser) coma unha seda (2); *ser fino coma a la de mico; suave coma a seda* (3) / *o *terciopelo / o veludo - un veludo / un guante* (2).

SUBMISIÓN V. DOMINIO,
ESCRAVO, SUFRIMENTO

SUBTERRÁNEO V. tamén EXCAVAR
andar por baixo do chan coma as teupas.

SUCIDADE V. tamén LIXAR

(andar / estar) coma un cozofello / un preto de Angola / co coiro lordento, coma os bois na corte no inverno (2); *estar coma o cortello dos porcos / un pau do galiñeiro / gato borrallento / michiño esborrallado / un cereiro / a folla do tecido / un porco, fóra a alma e figura; comer e cagar coma a bestas no curral; haber máis merda que no pau dun galiñeiro; limpo coma a gramalleira; máis porco que un batán; peor ca unha bosteira* (2) / *mancha de aceite; poñerse coma o esterco; ser unha carrañosa igual que unha porca de ranchos; sucio coma a parrumeira* (2) / *o pau dun galiñeiro* (3); *te-la cama coma un*

⁹⁰ Coma a vasoira que, retirando a morriñada, saca de diante o problema.

cubil; te-la casa coma un cañeiro / un palleiro.

SUFICIENCIA

non haber máis ca (inf.).

SUFRIMENTO V. tamén ESCRAVO, DOMINIO, EXPLOTACIÓN

escravo coma a leña; ser coma (unha) pedra; ature o que aturar, como culler de pau; levar (tanto tempo) coma can adoecido; morrer adoeendo coma un can; sufrir coma Xesucristo na cruz; a mallo e escóupere como couzón de igrexa.

SUPERIORIDADE

nadar coma o aceite na auga; ser máis ca [alguén]; ter que (volver) nacer [algo] / [alguén] para ser coma [algo] / [alguén].

SUPOSICIÓN V. tamén

FINXIMENTO

*así coma quen; era coma quen*⁹¹.

SUSCEPTIBLE V. tamén DELICADO

delicado coma o pirixel (2); ser coma pelo de ovo (3).

SUSTO V. PALIDEZ

TACITURNO V. SILENCIO

TAMAÑO V. tamén GRANDE, PEQUENO

TAPAR

**Cubrir [algo] coma se fose un manto.*

⁹¹ Estas locucións parecen sintacticamente anómalas pero non o son porque nelas hai dous verbos elípticos: (*facen / dicen*) *así coma quen* (*fai / di algo sen importancia / sen mala fe*). En pasado *era coma quen* (*fai / di algo sen importancia / sen mala fe*). En moitos casos só o contexto permite saber cales son os verbos que se eliden en cada un dos elementos da frase. A segunda locución utilizábase antes moito os nenos nos seus xogos de fantasía cando un deles batía con consecuencias negativas e o outro tranquilizábase dicindo que todo era só unha ficción (*era coma quen*).

TARDAR

facen como o coitado, que tarda de vir do mandado; ser coma a caixa na romaría; ser coma o boi de Laiño, que, tanto tardou, que morreu no camiño; tardar coma unha señorita.

TATEXAR V. tamén FALAR MAL
falar coma un tatexo.

TEIMOSÍA

*andar ó revés coma o cangarexo - un cangrexo (2); (ser) coma os cochos; duro coma unha peta (2); ser cabezudo coma un porco; ser [algo] coma falar coas paredes; ser coma limas xordas (2) / o pioloso: *está morrendo e coteñando / Pepiño o da petaca / quen malla no ferro frío / el so - ela soa / unha sota / falar cunha pedra; ser pesado coma un bolo cru; ser teimudo coma un porco; ser terco coma un arado / un arcebispo - arzobispo / unha burra (2) / unha mula / os burros; ser terque coma os cochos; ser testón coma un burro; ser turrón coma o porco (2) / os cochos (2); *te-la cabeza máis dura que un melón; teimoso coma un burro / un carneiro (3) / un burro (2) / un porco / unha mula (5); teimudo como o porco; terco coma un carneiro; testarrudo coma un burro.***

TELLADO RUÍN

chover na casa coma fóra.

TEMERIDADE

saír ó camiño do lobo, como o curcio tolo.

TEMOR (AUSENCIA DE) V. tamén

INDIFERENZA

terlle tanto medo coma o bispo ós cregos / ó vento.

TEMPERATURA V. FRÍO, CALOR, QUENTAR,

TEMPO

TEMPO BO

estar o ceo limpo coma o ollo dun galo; serán coma se fora verán.

TEMPO MALO

estar un día coma un can; estar un día frío coma un cadelo.

TENRURA

tenro coma unha espuma / un arrollo.

TENSO

(bandullo) teso coma un pandeiro.

TERQUIDADE

V. TEIMOSÍA

TESO

dereito coma unha mula; entesoado coma unha estaca; poñerse teso coma unha estatua; (quedar / estar) teso coma as varas do caínzo - dun canizo (4) / as vergas dun canizo / un esteo (5) / un fungueiro (3) / un fuso / un garabullo / un garrote (4) / un morcón / un pau / un parafuso / un piñeiro / unha sardiña / un virote (3).

TESTEMUÑA FALSA

V. tamén

MENTIRA

¡Pregúntalle a Mateu que é tan bo como eu!; ¡Pregúntalle a Mateu que minte como eu!

TESTÍCULO

V. GRANDE

TIC-TAC

V. SON

TIMIDEZ

ser tan valente coma o que morreu da patada dunha mosca; aficado como corazón de casada; coma coitados; facer coma a avestruz; facer menos vulto cás barbas dunha formiga; ser coma as galiñas.

TINO

V. tamén PERIGOSO,

PRECAUCIÓN

andar coma a galiña con ovos (2) - cos ovos (8); andar coma o gato polas brasas (2); andar como cos ovos (2); ir coma gato polas brasas; ir coma o gato polas ascuas; tan avisado coma

Casanellas; un pé diante doutro coma a galiña; vir [algo] coma os ovos na peneira.

TIRARSE Ó CHAN

vorcarse coa carga coma as bestas.

TÍSICO

V. tamén MIRRADO

ir quedando coma un esquilón.

TOLEMIA

*coma unha cabra; da-lo teo a [alguén] coma ás cabras; ser como a quina; estar [alguén] como ha de ir (8); estar coma unha criba / tolo / unha cabra (15) / unha *cafetera / unha caldeireta (6) - *caldereta / unha chiva (3) / unha chota (6) / unha regadeira (3) / o larico / un tren sen rodas; estar máis tolo que unha cabra (2) / unha esporta (de grilos); estar peor ca unha cabra; estar tolo coma unha cabra (2); facer un coma quen é; máis toliño que unha cachapa de grilos; ser coma unha tarabela; ser atravesado coma os cangrexos; ser bravo coma un demo; ser coma a cabra da Marota de Señorín; (es)tar peor que unha cabra; tolos coma cabras; (estar / porse) coma unha chocolateira (2).*

TORPEZA

andar o mar coma o risón; esperto coma un burro; (ser) burro coma un angazo / un arado (2) / unha porta / unha torda; correr coma o piollo pola cinza / o sapo pola cinza; fino como unha tranca; máis zoupado que un ameneiro enxoiado; ser agudo coma o pé dun muiño; ser coma un arado / un burro atado a un poste; ser igual ca un becerro.

TORTO

V. tamén

INDOCILIDADE, RUINDADE

engorripase coma a correa no lume; máis torto que un corno; retorcido coma a(s) camba(s) do carro / os

cornos dun carneiro / un corno / un loro / unha dopra / os cornos dun carneiro / unha costrán (2) / unha verga (2); retorto como as vergas do canizo; torto coma un guindastre; torto coma un arrocho / a rabiza dun arado / as cambas do carro (2); un cancel (4) / un fouciño (3); quedar torto coma un fouciño.

TOSCO

fino como un zoco.

TRABALLO V. tamén

EXPLOTACIÓN

andar arrastrado coma unha cobra - as cobras; andar ás dúas mans coma a vaca do pobre; andar coma os bois (11) / un Nazareno / faco dos matuteiros / un amargurado; andar como unha debadoira (2) / a formiga; fozar na terra coma unha toupá; ser máis as fouces que os cambotes; ser máis labrego que unha araña; ser traballador coma un can de paleiro; (ser) traballador coma unha besta / unha formiga / unha sarna; tirar coma un boi (2); traballar coma a formiga / un azacán / un boi / un burro (5) / un home; traballar coma un lobo (2) / un mouro / un negro (14) – negros (4) / un oso / unha burra (2) / unha grade / unha negra (3) / a vaca do pobre, ás dúas mans (3) / un descosido / un escravo (2) / unha besta / unha loba; traballar máis ca unha besta.

TRAIZÓN

V. tamén

FALSIDADE

*falsario coma unha mula (2); (ser) falso coma as cartas de xogar / as *culebras / as mulas / as pesetas (9) / as cobras (2) / manta de retallos / unha besta / unha burra / unha burra vella / unha mula / Xudas (3); ser máis falso cás mulas*

(2); ser tan zorro coma o golpe; traidor coma Pilatos (2) / (un) Xudas (3).

TRAMPA

caer como as moscas.

TRANQUILIDADE

coma un rulo; con máis calma que boi de Laiño; estar coma a pedra no pozo / o can sen alma; quedar(se) coma un rulo (3) / unha pedra nun pozo; ser coma a cera / auga mansa / o pan de comer (3) / quen non o - a ten (4) / unha capa de la; ser lento como a vaga; ser manso coma un año (4); ser tranquilo coma Amancio / un monllo (2); ter tanto bazo coma a miña vaca (2) – unha vaca / o defunto á porta da igrexa / o difunto na porta da igrexa / un burro morto (3).

TRAPALLEIRO V. tamén DESLEIXO

ser como a espada de Bernardo / Bernaldo: enmangada nun pao e atada con fío de foguetes.

TRASACORDO

ir (e vir) coma folla de castiñeiro; ir e vir, como a faba na ola (2); lixeiro coma as pesetas; virar coma as aspas do muíño; virarse como a folla da ulmeira.

TRATAMENTO

a tu por tu coma os quintos no cuartel / na taberna - nas tabernas; ti por ti coma se foramos xuntos á escola / comeramos no mesmo prato.

TRATAR BEN

*tratar [alguén - OD] coma un fillo / unha *reina; tratar [algo] coma se fora ouro.*

TREMER

bailar coma o millo; (tremar - tremar) coma a guinda na guindeira (3) / brengas verdes / un condenado / unha corre - corres (2)

/ o xungo - xunco (2) – un xunco (12) / un xunco (na auga) (3) / un vimbio (4) / un vimbio verde - os vimbios / un azougado / un figo maduro (2) / unha folla / unha peneira / unha rama de loureiro verde / vara verde (2) - as varas verdes unha vara verde (18) / unha xostra (2); tiritar coma a neve; tremar de medo coma un xunco / unha vara de xunco; tremarlle o cú a [alguén] coma un figo maduro (2); trembar coma unha vara verde; treme-las pernas coma unha acaniadoira; tremer coma se tivese a perlesía; tremerlle o cu a [alguén] coma unha debandoira / un figo maduro.

TRISCAR

estralar coma a folla do loureiro.

TRISTEZA

(andar / estar) coma un moucho - o moucho / alma en pena (3) / unha alma cándida / a noite (5) - unha noite; ser coma a noite / o ano que non hai que mallar; triste coma a morte / a noite (3) / o malvís das carballeiras / un piollo / un preso / a morte (2); tristeiro coma un alcipreste.

TURRAR

turrar coma xatos.

TUSIR

tusir coma un barquín.

TÚZARO

V. tamén INSOCIALE

andar como no chozo / un corzo.

UN

tantos coma fornos / lúas.

UNANIMIDADE

todos á xunta coma a música da Arzúa.

ÚNICO

V. INCOMPARABLE,

INSUPERABLE

UÑAS

ter unhas uñas coma gubias (2).

ÚTIL

V. AXEITADO

VACILAR

V. DÚBIDA

VAGAR

V. PREGUIZA

andar coma o cortizo na auga / san Telmo de gabia en gabia; oubear coma as ovellas⁹².

VALENTÍA

corazón coma un león; máis valente que un león; portarse coma un home; ser afouto coma as lebres; ser tan home coma calquera / o que máis (2); ter peito coma un lobo; ter valor coma un lobo.

VALOR

ser coma ouro en barras; valer máis ca unha escritura a palabra de [alguén].

VAN

V. INUTILIDADE

VARIEDADE

haber de todo coma na botica (4).

VASOIRA

darlle ó rabo coma unha denociña.

VELOCIDADE

V. RAPIDEZ

VELLEZ

con máis anos que Matusalén / un carballo vello (2); con máis días que un carballo vello; máis revisvello có meu chapeu; máis vello que o meu chapeu / o andar a pé / Salamanca / Zaragoza / a bragueta de Adán / a Catedral de Compostela / a sopa de allos / a Torre de Hércules / andar a gatas / andar a pé (2) / andar ás gatiñas (2) / Carracuca / Matusalen / o aceite con vinagre / o aceite nas tendas; ser máis vello cás Goritas; (ser) vello coma a arruda / a campá de Coiro - a campán de Coiro / a fame / a potra de Adán (2) / a primeira camisa (2) / a

⁹² Ver nota 78.

Punta da Cruz (2) / a sarna / a See de Compostela / a serpe / Adán / andar a pé (5) / o carallo / Matusalén (3) / o caldo de grelos / o caldo de verzas (2) / o chan / o demo (3) / o meu chapeo (5) / o modo de andar (2) / o mundo / o Penedo do Galo (2) / os camiños (6) / os meus ciolos / os meus zocos (2) / Zaragoza (2); ter máis anos que un carballo vello; ter máis camiño andado, do que lle queda por andar; ter máis cravos que unha porta vella; todo vello coma a roupa que se acaba de boa e non se ten para outra.

VELLEZ SA

dereito como unha faia.

VELLEZ TOLA

coma a gaivota, que canto máis vella máis louca (2) / máis tola / vólvese máis tola.

VENCIDO

V.

DIFICULTADE GRAVE

VENDER

VENDER BEN

(venderse) [algo] como pan bendito (3).

VENDER POR XUNTO

vender ó peso coma as patacas.

VENTO (ZOA-LO)

aula-lo vento coma un lobo.

VENTUREIRO

(vir / caer) como auga de maio (2).

VENTUROSAMENTE

V.

OPORTUNO

VERDADEIRO

coma a luz que nos alumea; como Deus está no ceo; como dous e dous son catro; como estamos aquí; como hai Deus; dicir (oito) verdades coma pancenteos / coma puños.

VERDE

estar verde coma a herba (2) / a ouca (2) / o cebolín / o perexil / os felgos (3) / un allo; verde coma a felga (2) / a lesta (2) / a ouca (3) / a rabaza (3) / a xesta / as lestras / o liño / o mar / os allos / ouca / o mar / a rabaza.

VERGOÑA

V. tamén RUBOR

coma un can co rabo entre as pernas; poñerse como un tomate; porse máis vermello que a doa das silbaldas; ter máis medo que vergonza.

VERIFICAR

pregúntalle a Mateu se minte coma eu.

VERMELLO

V. RUBIO

VERSÁTIL

ser coma a vaca do pobre, que ten que andar ás dúas mans; servir tanto para un fregado como para un varrido.

VESTIR

V. tamén DESLEIXO,

ROUPA

levalo todo ó lombo coma o caracol.

VESTIR BEN

coma un xaspe; ir coma ourive en campaña; vestir coma un cabaleiro (2).

VESTIR MAL

andar coma un baldreu / un farrapeiro / un salabardo (3) / un zarangallo (3); andar vestido coma un san Amaro; campar coma Degho coa faldra fóra; ir coma un entroido; ser coma os de Carballo de Riba; ser como un toutizo.

VEXIGAS

cacarañado coma unha filloa.

VIDA PENOSA

V.

MALESTAR, PROBLEMAS

VIDA TRANQUILA

V.

BENESTAR, FELICIDADE

VINGANZA

V. TALIÓN

VIL

ser coma o Santo que non mata nin tolle; valer a tres ichaviños coma os chicharros danados; valer tanto coma un conto calado.

VIL, SEN VALOR V. tamén

RUINDADE

é coma bacachí; estar como unhas mialmas; ser cativo coma un can; (mozas) cativas coma cadelas; valer menos cás orellas dun can cheas de auga; valer tanto coma farrapo de gaita - un farrapo de gaita (3).

VIOLENCIA

retorcerlle a lingua coma un tarabelo.

VISTA V. tamén OLLOS,

INVIDENTE

ter unha vista coma un mascato (4).

VITALIDADE V. tamén RESISTENCIA

ter sete folgos coma os gatos (8) – o gato (3) / os gatos asañados / os michos; ter máis vida que un gato; ter sete vidas coma o gato (2) - os gatos (5).

VIVACIDADE V. AXILIDADE

remexerse coma unha xerpa.

VIVIDOR

facer coma o galo inglés.

VIVIR BEN

*vivir coma patriarcas / reis / un crego / un cura (5) / un marqués / un patriarca (3) / un paxá / un rei (5) / un rei na cesta (2) / un *maraghá / un *Raghá / unha pantasma / *Dios (3) / no mundo coma os cans.*

VIVEZA V. tamén

INTELIXENCIA

arrichado coma un carrizo.

VIXIAR

garda-la casa coma un gato / un león; gardar coma auga na peneira.

VIZOSO

vizoso coma as ortigas.

VOAR

voar coma unha pega / se tivese as.

VOLUBLE V. TRASACORDO

VOLUNTARIO

ter máis xenio que corpo.

VORACIDADE V. COMER MOITO,

GULA

VULGAR

ser coma a (demais) xente / auga corrente / herba aceda / os ruíns bailadores: malos de entrar; peores de saír / o ruín gaiteiro: un peso para que toque e dous para que pare.

XANTAR

(xantar / cear) coma se fose martes de entroido.

XEAR

xea coma fóra (3).

XEITO (SEN) V. DISPARATE

XEITOSO

(estar) coma un tren.

XEMER

xemer coma alma en pena.

XENEROSIDADE

ser coma o xastre das Bañas (que cose de balde e pon as liñas) (2) / el as liñas; ser como o xastre de Valiñas.

XENIO V. IRA

XERAL

(inf.) coma todos.

XIRAR

dar voltas coma un muíño.

XORDEIRA

estar coma unha tapia (3); estar xordo coma un arado / un croio / unha tapia (3); máis xordo que un inglés (2) / unha tapia; ser coma unha tapia; ser xordo coma un canto / unha pedra / un arado (5); xordo coma un canto / un croio (2) / un mudo (2) / un penedo (2) / un seixo / unha pedra (5) / unha porta

(2) / *unha tapia* (6) / *unha parede*
(10).

XOVEN V. NOVO

XURAMENTO V. tamén

REAFIRMACIÓN, NEGACIÓN

HUMORÍSTICA

*¡Así ande coma as cobras a rastro ou
morra nun camiño, se [or.] !*

XURAR

*xurar coma un carreteiro / un
condenado (3) / os xudíos /
condanados.*

XUSTEZA

xusto coma os dedos para os dedais.

XUSTO

dereito coma a rabela do arado.

ZUMBAR V. tamén OÍDOS

*zumba-los oídos coma se voase un
enxamio arredor dun; ruxir [un
insecto] como unha zoadeira.*

Paremiás selectas. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez

Xesús Ferro Ruibal e Cristina Veiga Novoa

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

1. O autor e o seu galeguismo

Vicente Llópiz Méndez (1896-1965) naceu en Olavarria (Arxentina) de familia ferrolá, oriúnda de Manises, que regresou a Ferrol cando el tiña dez anos. Axiña destacou por ser persoa inqueda politicamente e por unha especial habilidade para o debuxo. Formouse militarmente en Zaragoza e despois escolleu o corpo de Intendencia. Tivo o seu primeiro destino en Ferrol e de amigos sacerdotes, avogados e dos seus soldados foi recibindo e coleccionando refráns galegos e palabras galegas. De todo canto lle resultaba sorprendente pedía definición e contextos de uso ós seus informantes. O levantamento de 1936 colleuno publicando en Madrid un *Diccionario Castellano - Gallego* que aspiraba a chegar ás 40.000 entradas e que quedou interrompido na voz *agarraderas* (LLÓPIZ 1935-1936). Durante boa parte da guerra 1936-1939 foi director dos Hospitais Militares da zona de Valladolid. Na posguerra ten unha crise familiar e tamén deixa o exército. Vive en Zaragoza e, sobre todo, en Barcelona, onde frecuentaba afiadores e cantos outros galegos topaba, anotando sempre palabras e refráns, e vía o celtismo como factor diferencial de Galicia (como revela o lema *Artabrum*, que escolleu para presentar en Buenos Aires este traballo) e a ese factor vincula, á moda da época, os ollos azuis (*Ollos azules en cara gallega sonche natureza* e engade como explicación que *representa el abolengo céltico* (503). Parece que nos últimos anos da súa vida (morreu en 1965 en Barcelona) estaba convencido (e insistíalle nisto ós amigos e a un novo fillo que tivo e recoñeceu) de que era inevitable que Galicia acadase unha completa autonomía e, con ela, a prosperidade económica que unha historia infausta lle negara durante seculos. Un par de probas hai neste manuscrito de que, para empuxa-la historia nesa dirección, chega a cometer unha certa prevaricación fraseolóxica ó incluír entre os refráns galegos unha frase sentenciosa de Manuel Lugrís: *Pobo que a súa verba esquece é treidor á natureza* (550), coincidente con outra tamén sospeitosa pero sen referencia de autoría: *O que deixa a verba galega por colle-la castelá, colle madrasca i-enxeita a sua nai* (474).

Debuxaba moi ben e a súa obra está en mans de familiares e amigos. A obra lexicográfica inédita está probablemente perdida. A obra fraseolóxica, verdadeiramente monumental, está inédita e hai anos que soñamos con vence-las dificultades que gafan a súa edición para a que ofrecemos *Cadernos de Fraseoloxía Galega*. Pode verse unha mínima pero significativa mostra dese *Refraneiro* inédito na revista *Paremia* (FERRO 1997), co que en 1955 gañara o Concurso de Refraneiros da Editorial Bibliófilos Gallegos (creada en 1949 por Filgueira Valverde e Sánchez Cantón). O xigantismo da obra facía comercialmente inviable a edición naquela época. En 1955 Llópiz consegue que a Academia lle publique o primeiro fascículo (apicultura) no *Boletín de la Real Academia Gallega* (LLÓPIZ 1955) pero o seu nome aparece con erratas (*V. López M. Esperante*). A RAG fíxoo Académico Correspondente (7.7.1957) a proposta de Leandro Carré, Bouza Brey e Vales Villamarín. Algúns indicios apuntan a que era persoa da que o Réxime mantiña desconfianza.

Vicente Llópiz Méndez foi un dos galeguistas descoñecidos, quizais por seren militares do lado insurxente. Este é tema que algún día se estudará ¹ e nel entrará tamén o xeneral mugarés Beceiro que dedicou moitas horas de lecer no seu tempo de Gobernador Militar de Melilla a traducir ó galego nos anos 60 grandes obras da literatura universal, coma o Quixote, a Odisea, o Hamlet (de traducións castelás) e mesmo deixou escrito un pequeno pequeno diario literario en galego.

2. O manuscrito: estrutura, data, contexto e contido

O manuscrito que hoxe damos á luz con licenza do seu propietario, o Centro Galego de Buenos Aires, é un traballo menor (22 folios a unha columna) no que escolma 707 refráns (un 1,5% do total do *Refraneiro* inédito).

Os refráns aparecen ordenados alfabeticamente pero na fin ten unha engádegas que desfai esa orde. Para esta edición nós refundimos todo e reordenámolo alfabeticamente e, en consecuencia, resulta unha numeración diferente. O número que o refrán ten no manuscrito aparece nesta edición ó final trala indicación *Ms.* Así [*Ms.*: 53] indica que o tal refrán é o número 53 do manuscrito.

Distínguese este manuscrito bonaerense do *Refraneiro* grande e inédito non só pola diferenza de volume (706 refráns aquí contra máis de 40.000 alí) senón tamén porque aquí están organizados de forma alfabética e non ideolóxica, porque aquí poucas veces presenta variantes (só o fai nuns 20 casos) e porque aquí non as agrupa formando un grupo xerárquico, como adoita facer naquel, senón que as pon sucesivas e independentes ou, como moito, remite a elas polos seus números. Nalgúns casos ofrece aquí tamén paralelos noutras linguas.

Llópiz non explícita os criterios con que escolmou os refráns para elaborar este refraneiriño. É posible que botase man dunha escolma que el tivese feita de moitos anos atrás, cando tiña menos refráns, pero o certo é que inclúe algúns refráns recollidos por el con posterioridade ó concurso de Bibliófilos Gallegos. Sabémolo porque o fallo

¹ Realmente xa hai algunhas importantes incursións de Rodríguez Fer (RODRÍGUEZ 1994), de Alonso Montero (ALONSO 1997) e de Núñez Seixas (NÚÑEZ 2006).

do concurso dos Bibliófilos produciuse o 21 de marzo de 1955 e Llópez inclúe aquí un fragmento de cantiga dos maíos de Vilagarcía dese ano (*Gastan as rapazas medias de cristal inda que na casa non quede un rial*: ref. 252) e outro refrán recollido do Faro de Vigo do mes de agosto *Na serra un día é un ano máis de vida*: ref. 376).

Nesta época Llópez estaba moi preocupado por ver publicado o seu refraneiro (do que xa debía ter algúns indicios negativos porque, como dixemos, manda un fascículo ó Boletín da Academia) e tamén por lle encontrar saída ó seu traballo lexicográfico inédito. Hai que sumar a isto que vive unha situación de certa penuria económica que se mitiga algo coas 12.000 pts. do concurso dos Bibliófilos Galegos e con estas *Pemias selectas*, que hoxe damos á luz, e coas que en 1956 consegue 5.000 (m/n arxentina) que corresponden ó Premio Castelao do Centro Galego de Buenos Aires. Alguén pode pensar que esas cantidades eran diñeiro naquela época, pero no mercado laboral da época os milleiros de horas que hai detrás dese traballo tiñan moito máis valor en moitos outros postos.

Pero lendo o pouco que conservamos da súa correspondencia, vese unha segunda penuria que el titanicamente pretende vencer: a de non ser ninguén. Non está queixoso de que persoas con menos horas de dedicación á cultura galega gocen de mellor consideración; está queixoso de non ter un paraugas (ou *ploro*, como lle chaman os refráns 193 e 263) que o protexa socialmente e que lle facilite os medios de traballo e publicación que considera merecer. O nomeamento en 1957 como Académico Correspondente en 1957 mitigará algo esta situación pero non impediu que morrese sen ve-la súa obra publicada e sen vence-lo dobre ostracismo político (perdera a confianza do Réxime e non conqueriu a da oposición). Escribiu cartas pedindo papel para escribir e, na desesperación, chegou a ofrecer á Real Academia Española traduci-lo seu Refraneiro ó castelán.

Este é o contexto do manuscrito bonaerense que editamos con cincuenta anos de retraso.

Este manuscrito menor e de ocasión ten características do *Refraneiro* maior: orixinalidade (Llópez recolle refráns que, en moitos casos, só el recolle), riqueza informativa (Llópez pregunta ós informantes o significado de palabras menos frecuentes ou de valores funcionais dos refráns cando algunhas desas dúas cousas non é transparente e isto é unha das riquezas do seu traballo).

Hai, coma en tódolos refraneiros bloques de indicios útiles para planifica-la actividade agropecuaria, coma *Moitas chorimas no toxo, moita broa polo forno* (348); *Moitas estrelas a coruscar, frío crúo vai entra* (349); *Nadal sin lúa, de cen que levas, pegureiro, quedarache unha* (380); *Nubeiros altos auga train no rabo* (429); *Si en maio rula a perdís, ano felis* (612); *Si súas por maio terás pan pra o ano* (623); *Xiada con brétema, logo neva* (690) ou os que marcan os diferentes intereses de labregos e mariñeiros, coma *Maio ventoso, para o labrego formoso e para o mariño penoso* (311). Non faltan os refráns que funcionan como mnemotecnia de calendario coma *San Marcos, aos cinco, maio* (604); *Si por sománs vas contando, trece meses ten o ano* (619) nin falta a alusión á emigración americana: *Non hai xénea galega que unha ponla n'América non teña* (412). Hai observacións de moito sentido común (*Non tanto pano*

de Holanda á mesa e máis porco na caldeira (421) e hainas verbo das relacións home-muller, que non sempre cadran co tópico, coma *Na rúa, lobo bravo; e na casa, aña* (375); *No lar onde a muller se asaña, o home non ten pau nin mans* (393); *O fume e a muller brava botan ao home dunha casa* (454); *O que a muller garda na casa val tanto como o que o home gana* (470); *Un home, de neno, é rei; e de mozo, capitán; de casado, pasa a besta e, de vello, queda en can* (658); *Verba leva nome de muller* (676). Pero o que sorprende é a proporción de refráns que falan de cogomelos nunha Galicia micófoba, coma *Choupín, cogordón, zaramela da rodela; para min, para ti, para santa Madanela* (148); *Chover miúdo, bo tempo pra os tortullos* (149); *Da noite á mañá o zarroto naz* (150); *Nunha noite naz o zarrote* (436); *Por abril, zarroutas mil; e por maio, zarroutas a carros* (557) e, sobre todo, sorprende a proporción de refráns económicos que hai nun conxunto tan pequeno: *Gana máis o que máis vende*. (250); *Home de pouco ufizo, pouca gananza* (267); *Máis custa facerse rico que moito rico* (314); *Os cartos son como a i-auga, leva toda cras de soufas* (517); *Perdendo tempo non se gaña diñeiro* (546); *Quen naceu para rial, anque entre pesos o poñas* (583); *Si queres saber o que custa o diñeiro, métete a pescador ou mineiro* (620); *Tanto val a marela como dan por ela* (631); *Tenda sin siara, nin regalada* (639); *Ti labrando e moendo i-eu mercando e vendendo* (643); *Todo non anda no ter e no querer, se non máis ben no saber* (649); *Vinte anos e vinte pesos duran pouco tempo* (681).

E, coma en tódalas coleccións, hai refráns que constitúen reflexións moi atinadas que non aparecen noutras coleccións: *Dixo a ira máis do que quería* (174); *Non lle dar creto a calquer nin queixarse sin razón, nin pedir o que han negar nin chorar polo que foi* (413); *Pra o xantar culler nunha man e garfelo na outra, e prá cea ca culler abonda* (568); *Quéimese a túa casa, mais que fume non saia* (575); *Si de cedo minte a semente, de serodio sempre* (611); *Todos nascemos ispidos, logo nos imos vistindo, uns con pano picote, outros con pano fino* (653); *Un día de obra, un mes de basoira* (657); *Vén a morte e non diz día* (671); *Verbas mainas, demos train nas raigañas* (677); *Zapateiro, dentes negros de tirar tanto cerol* (700).

Ende mal, a extraordinaria riqueza dos refraneiros de Llópiz queda mancada pola manipulación caprichosa que ocasionalmente e inexplicablemente fai dalgunhas palabras, aplicando regras que el inventaba no eido gramatical, como diremos nos apartados 3 e 5. Coidamos que lle facemos honor sinalando esas grallas menores e das que, en calquera caso, damos conta no aparato crítico, como é norma nesta revista.

3. A lingua do refraneiro

A pesar de que neste breve refraneiro son poucos os refráns para os que se indica a procedencia, a variedade de fenómenos fonéticos e de dialectalismos léxicos e morfolóxicos que atopamos en só 706 refráns confirman que as fontes son numerosas e diversas. Decidimos manter intacta esta riqueza fonética e dialectal así como, por coherencia, tódolos castelanismos e arcaísmos.

O léxico é rico, como procedente, na súa maior parte, da fonte limpa do uso oral, no que non faltan refráns que xogan coas palabras (*Á mala vivenda chámolle 'morrenda';* 11) ou que manteñen vivas palabras que infrecuentes no uso e mesmo infrecuentes nos

dicionarios, coma agrelar (*O home que sabe, logo agrela dos demais*; 460); ataño (*No ataño que ten buraco sempre se perde algún trago*; 391); cerol (*Zapateiro, dentes negros de tirar tanto cerol*; 700); garfelo (*Pra o xantar culler nunha man e garfelo na outra, e prá cea ca culler abonda*; 568); güinchar (*Demo non é porco e güincha*; 164); intras (*Amigo d'intras estou contigo*; 39); iñarro (*Galicia ten iñarros, mais tolos non*; ploro (*En abril, lama nas zocas e ploros a abrir*; 193); romancar (*Maio faino lourar e Santiago pono a romancar*; 305); siara (*Tenda sin siara, nin regalada*; 639); soufa (*Os cartos son como a i-auga, leva toda cras de soufas* (517); taco (*Berzas no bancal e nabos nun bon taco, xa tes xantar todo o ano*; 82); tiscar (*Onde entra a rella, logo tiscan ovellas*; 508); ou os que conservan un xénero másc. xa infrecuente (*Non ch'hai bon gado sen ferrán seitado* (404). Llópez era moi consciente de que na fraseoloxía hai un tesouro lexicográfico e por iso define 51 palabras ² e 21 fraseoloxismos ³ o que significa que máis do 10% dos refráns teñen notas lexicográficas que fan transparente o refrán (transparencia que non existiría, en certos casos, sen esa nota, como acontece cos 37, 48, 90, 127, 203, 335, 540, 560, 568, 611, 669). Se a iso lle sumámo-los 46 refráns que conteñen algunha explicación do seu significado ou función, decatámonos de que, aínda que este manuscrito sexa menor para Llópez, estamos ante un paremiólogo de categoría superior ó habitual: el non se limita a transcribir refráns que oíu senón que, cando pode haber algunha opacidade do significado ou do uso, pediu explicacións ós seus informantes e ofréceas ó lector, feito que o converte nun paremiólogo enciclopédico ademais de se-lo colector do conxunto paremiolóxico máis rico de Galicia.

A xigantesca información de Vicente Llópez fai máis sorprendente que, nalgúns casos esporádicos, cometa manipulacións (esporádicas, non sistemáticas) que se observan aquí e mais no *Refraneiro*. A primeira é a de utiliza-la forma *ei* por *é* (3ª sing. pres. ind. de *ser*) cando esta leva o dativo de interese enclítico (*eiche*, *eille*). A segunda é utiliza-la forma *ai* por *ha* (do verbo *haber*) na perífrase *haber de* + inf. (*ai de levarlle*). A terceira é *daino* por *dao* (152,153). A cuarta é modifica-la colocación do pronome átono contrariando as normas gramaticais, quizais porque o galego que tiña na cabeza era o de Ferrol onde este fenómeno é máis frecuente en ambientes militares maioritariamente castelanfalantes. Neste caso marcámo-lo refrán antepoñéndolle dous asteriscos (**) e sinalando despois a forma correcta. Parécenos clara a manipulación

² *abafo* (438); *aprovecer* (358); *argallo* (6); *arroleira* (253); *atolado* (85); *augaxa* (240); *axe* (78); *baldrugada* (491); *balduroso* (310); *baltrotar* (459); *bulló* (10); *cacho* (90); *chocallo* (666); *deligras* (688); *embodoar* (358); *ementa* (669); *esbarrifar* (618); *farna* (673); *ferrán* (404); *ferraña* (404); *gandaia* (459); *garoupa* (418); *gaveto* (253); *gorga* (606); *liñaceira* (571); *machada* (4); *marela* (42); *meda* (209); *milgrá* (175); *moicante* (235); *mourillán* (565); *muiña* (532); *nacha* (399); *noca* (399); *pallugueiro* (675); *pegollo* (469); *pipiño* (392); *relear* (18); *remao* (4); *remoedora* (667); *resio* (395); *siara* (639); *soalla* (673); *soterrado* (209); *tarallo* (669); *tortullo* (149); *tulla* (209); *valgada* (367); *zarrote* (436); *zarroto* (150); *zarrouta* (557).

³ *abaixar os alpurnos* (494); *andar á baltrota* (459); *andar á gandaia* (459); *andar xorda* [a galiña] (692); *asollar o diñeiro* (504); *bico lañado* (65); *bolerca de avelá* (679); *de nación* (169); *garabano do ceu* (618); *inverno muiñeiro* (532); *ata-la escola* (559); *micar as cadelas* (124); *nai esgalmida* (381); *nenso folecho* (381); *pallas millas* (537); *sol roxo* (105); *tenda de meia tixela* (638); *vaca chocalleira* (666); *viño teso* (59); *xente latarenga* (689); *xulio xuliado* (223); *zaramela da rodela* (148).

nos 240, 334, 398, 416,451,502,505,507 e 521; caso diferente son algúns outros entre os que incluímos casos de cheísmo ⁴.

É infrecuente pero algunha vez inclúe inadvertidamente como refráns algunha locución (187, 344), algunha fórmula de profundo significado antropolóxico (159) ou non tanto (187), algún dialoxismo (334), algunha cantiga (20, 252), algún cantar ritual (148, 252), un trabalinguas probablemente axeitado do castelán (282) ou algunha frase sentenciosa de autor (*Pobo que a súa verba esquece é treidor á natureza* (de Manuel Lugrís Freire; 550) e outras quince máis ⁵. Unha vez inclúe un refrán probablemente castelán: *Tío que non dá, nin é tío nin é na* (645) e outro en latín escolástico: *Quod natura non dat, Sant-Iago non prestat* (592).

4. As referencias do manuscrito

Como dixemos, as fontes de Vicente Llópiz son numerosísimas e ninguén antes dera axuntado tan inxente colección de fontes fraseolóxicas escritas (algunhas de case imposible localización hoxe) nin tivo ninguén tamaño cantidade de informantes directos. Isto verase con claridade o día que se edite o *Refraneiro* inédito e se estableza o listado exhaustivo das fontes. Lamentablemente perdéronse para sempre os seus ficheiros (ou, con certeza, unha boa parte).

Llópiz ten tódalas trazas de citar de memoria en moitos casos, polo que aquí (e no *Refraneiro* inédito) hai dúas eivas: os títulos ou referencias das obras son sumarias e incompletas (e non sempre coincidentes) e, algunha vez, a cita fraseolóxica non é literal (quizá o caso máis chamativo sexa o refrán 521). A segunda eiva é común a tódolos fraseólogos da época ou anteriores: as citas xeográficas son aproximativas, de xeito que (*Valdoviño. Ferrol*), escrito por V. Llópiz, quere dicir “recollido en Valdoviño, que está preto de Ferrol, localidade máis coñecida”; do mesmo xeito (Petelo. Porriño) supoñemos que debe entenderse como “recollido en Petelo(s) do concello de Mos, estremeiro co concello do Porriño”. Téñase en conta que ninguén dispuña daquela dun mapa de Galicia no que polo menos aparecesen tódolos concellos e tódalas parroquias de Galicia (iso só apareceu na fin do século XX xa que o mapa de Fontán en follas soltas, era pouco manexable e tiñano moi poucas persoas ou bibliotecas) e tampouco era doado acceder a un Nomenclátor completo que contivese tódolos lugares habitados de Galicia, con indicación de a qué parroquia e concello pertencen (iso só apareceu no principio do século XXI). As localizacións son, polo tanto, aproximativas en moitos casos. Supoñemos que o *Fingoyo* dos refráns 260 e 685 é Fingoi. Non demos localizado o Sabal do ref. 500. Con todo vese algún erro de vulto, como cando no ref. 615 parece referirse a Valga como próxima ó máis coñecido P. Cesures pero despistase e escribe P. Caldelas. Este tipo de fallos tamén proliferan no *Refraneiro* monumental e inédito.

⁴ *Á miña casa che levei, ti te quedache i-eu me botei* (15); *A que se case cun vello, o que lle cadra facer é esgurricharlle nos bolsos e lle non dar de comer* (20); *A quen ao pai coméronllos lobos garde de non s'achegar ao souto* (21); *Anda, agullíña, non che me quedas; pontiño de Páscoa, choutiño de lebre* (50); *C'un que che vexa, che viu toda a aldea* (87).

⁵ 14, 69, 71, 104, 115, 169, 177, 183, 200, 317, 413, 433, 503, 594, 651.

5. Criterios de edición

5.1. Puntuación

Elimináronse moitas comas innecesarias colocadas entre suxeito e predicado, separando un obxecto indirecto ou complemento do resto da oración ou ben entre oración subordinada e principal curtas para marca-la rima do refrán: *A boa crianza, arreda da labranza. Confesa, trai penitenza. Cando o día crez, o frío arriquez. Ao campo ben traballado, poucas veces vén mal ano.*

Con todo, a separación mediante comas mantense cando o verbo está elidido, cando se inverten os elementos da oración de xeito que o verbo queda moi afastado ou en posición final ou cando a brevidade do refrán non recomenda separa-la oración subordinada da principal: *En marzo marceiro, sol e chuveiro. Con esterco que ben cheira, ningunha colleita se perde.*

5.2. Acentuación

Aínda que a acentuación de Llópiz é, en xeral, asistemática, poden identificarse as seguintes pautas:

- moitos verbos e substantivos monosilábicos aparecen acentuados ben con til agudo ben con til circunflexo: *âr, bróa, céo, crêr, pón, tén...*
- non se marcan moitos hiatos: *duas, tua...* Pola contra, acentúanse outros que, segundo a norma actual, non precisan til: *abondóan, remóa...*
- faltan tiles diacríticos: *e (ser), mais, ven (vir)...*
- emprégase o til para marca-la abertura vocálica nalgunhas palabras: *bóa, córna, fôrte, nóso...*
- a contracción *con + a/o* márcase con til agudo (*cá, có*), a contracción *a (prep.) + a (art.)* márcase co til circunflexo (*â*) e a contracción de *para + a/o* non sempre se realiza (*pra o, pr'as*) e, cando se realiza, ás veces é acentuada (*prá/prâ* e *pró*) e outras non.

5.3. Uso do apóstrofo

O uso do apóstrofo neste pequeno refraneiro reflicte un fenómeno propio da fala galega. Dado que a marcaxe das sinalefas co apóstrofo era frecuente na época, decidimos conservalo a pesar de que na escrita actual non se contempla esta norma: *antr'os, d'intras, m'han, qu'enxoita, s'esboronda...* Só se eliminou o apóstrofo naqueles casos en que a norma vixente establece a aglutinación: *c'un, d'outros, n'ela...*

5.4. Uso do trazo

Cos pronomes enclíticos Llópiz emprega case sempre o trazo para separa-la vogal da forma pronominal: *axudal-o, fun-o, sel-o, ten-as...* Posto que na escrita actual verbo e mais pronome se aglutinan, estes trazos non se conservaron.

Si conservamos, en cambio, outros trazos que representan a fonética sintáctica: *non-o*, *pra-o*... así como na conxunción copulativa: *i-auga*, *i-eu*, *i-embicou*...

A segunda forma do artigo cambiámola de posición nos casos da segunda forma pronominal: *morrel-a besta* > *morre-la besta*, *pidímol-os ósos* > *pidímo-los ósos*...

5.5. O *n* velar

A grafía *-nh* é a maioritaria. Excepcionalmente redúcese a *-n* (*ninguna*).

5.6. O *y* grego

Polo xeral Llópiz escribe *-i* latino, aínda que opta polo *-y* grego en palabras como: *alfayate*, *gayola*, etc., grafía que regularizamos.

5.7. Os *b* e *v*

A vacilación *b/v* era habitual no galego antes da aprobación das normas ortográficas actuais, razón pola que se mantén *bogar* entre outras. Só modificamos aquelas que na época xa non eran habituais (*vévedo*, *bizo*) e damos conta no aparato crítico.

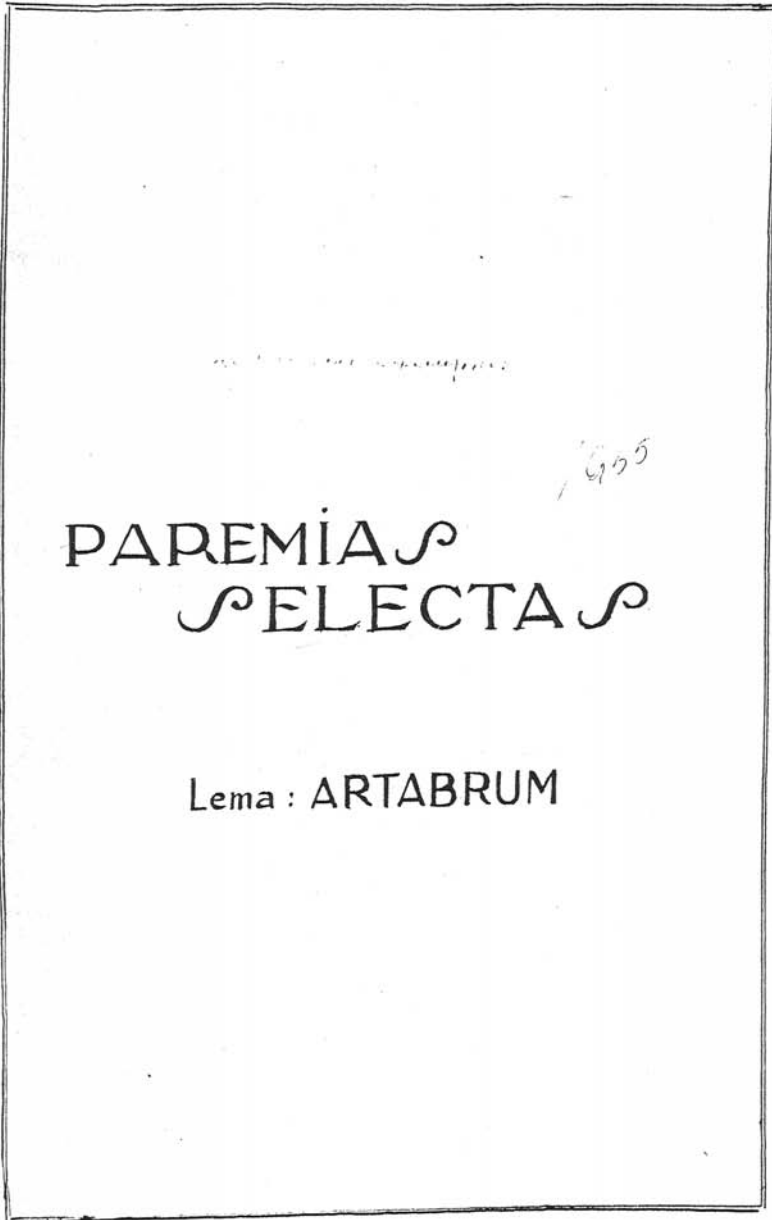
5.8. O *h*

Llópiz omite o *h* en moitas palabras: *an*, *ei*, *erba*, *orto*, *ospital*, *oubera*, *oxe*... Dado que neste caso non existía tal vacilación, corriximos esta grafía; e só nun caso a conservamos porque alteraría a orde ortográfica (*orto* no n. 515).

6. ¿Preludio da edición do gran *Refraneiro* inédito?

Gustaríanos que a edición deste pequeno manuscrito fose o preludio da edición dese *Refraneiro inédito*. Aínda que nel reaparecen as grallas que xa advertimos neste pequeno manuscrito, estas ensombrecen pero non desvalorizan unha obra longa (2.000 folios a dobre columna) que, en todo caso, debemos xulgar como obra paremiolóxica feita por un autodidacta, cando aínda non naceran practicamente os estudos fraseolóxicos en España. O *Refraneiro* inédito de Vicente Llópiz é o maior tesouro paremiolóxico galego. A edición deste pequeno manuscrito no seu cincuentenario é unha pequena homenaxe a Vicente Llópiz Méndez e quere merecer, de quen nolo pode conceder, o privilexio de prepara-la edición do seu *Refraneiro*. Para iso reiteramos publicamente o noso ofrecemento a quen corresponde.

7. *Paremiæ selectas*. Premio Castelao do Centro Galego de Buenos Aires 1956

A

- 1 Abellón de orella, mais falaga que molesto.
"El Refrán Literario"
- 2 A boa crianza, arreda da labranza.
L. Otero Pimentel. *Explica la razón del abstinentismo en nuestros grupos.*
- 3 A boa larada fai o bon pote.
M. Puja, "Picadillo", Pote gallego.
- 4 Acabar todo acaba o o diñeiro primeiro que nada.
R. Lois, "Difus da Kente"
- 5 A comida ben machada, moito axuda na remoa
"Machada", masticada; "rema", la digestion.
- 6 Adoito boa mesa, testamento en merma.
A. M^a de las Casas, Refr. "Ultreya" Conc. cast. La buena mesa testamento merma. (Conc. franc) Gros cuisine, petit testament. Conc. ingl) A fat kitchen makes a lean will. Conc. ital) Grassa cucina, magro testamento. Conc. alem) Kleine Küche grosses Haus.
- 7 A dreita, de Dios padre, a esquerda do xastre e do zapateiro de ninguna parte.
Los sastros trabajan con la mano izquierda y los zapateros con ambas manos.
- 8 A feme aquza o argallo.
"Argallo", ingenio industrial, inventiva.
- 9 A foucina na feira e o home na caya.
Vult et non vult piger. Vox obstantibus!
- 10 A gaita cando sona, às veces canta às veces chora.
"El Refrán Literario"
- 11 A goapa anda antr'as feas para parecer millor, e vella ponse antr'as novas por ver si colle un amor.
Couceiro Freijomil, "Do meu feixe"
- 12 Agóiras de baillar, bailla sen tocar.
- 13 Â i-auga parrulos! qu' enxoia o bullo.
"Bullo", estanque natural, charca de augas, alberca.
- 14 Alegria e paz é a liberta' sinceira, todo o demais é vento, uaindo', laceira.
"Epitoh" del Rey Bermudo.
- 15 Ali' caminën os pés, onde o corazón quer.
- 16 Alza o demo ao Solpor.
Por que no el crepusculo vespertino empieza el reino de las sombras fantásticas.
- 17 Â mala vivenda chámolle "morrenda".
- 18 Amigo certo non tén precio.
- 19 Amigo d'intras estou contigo.
- 20 Amigo leal, eille moís que un irmán
- 21 Amigo na aversidade eiche amigo de verdade.
Goliado Romeo, "Tradiciones Novelas."
- 22 Amistanza a que se queira, pero ao seu precio a marelá.
"Marelá", en general la vasa nacida en locas. Couceiro Freijomil "Do meu feixe"
- 23 A millor regada a que do ceo beixa
- 24 A millor rega a que do ceo s'espera.
Bofel. Sind. Agr. 1953.
- 25 Â miña casa che levei, ti te quedache i-eu me botei.
- 26 A mintira tén que ser parelleira da verda' pra' que ch' podan crêr, que mintira ben composta moito val e pouco costa.
"Cantiga" de Xamino.
- 27 Amores contra vonta' é bogar contra a maré.

1 **A boa crianza arreda da labranza.**⁶

Explica la razón del absentismo en nuestros agros. (L. Otero Pimentel. [Ms.: 2]).

2 **A boa larada fai o bon pote.**⁷

(M. Puga, Picadillo, *Pote gallego*. [Ms.: 3]).

3 **A castaña dentr'ourizo eu ben vos sei o que fai: s'inda anda verde, madura; e s'está madura, cai.**⁸

([Ms.: 667]).

4 **A comida ben machada moito axuda na remoa.**⁹

Machada, masticada; *remao*, la digestión. ([Ms.: 5]).

5 **A dreita, de Dios padre, a esquerda do xastre e do zapateiro de ningunha parte.**¹⁰

Los sastres trabajan con la mano izquierda y los zapateros con ambas manos. ([Ms.: 7]).

6 **A fame aguza o argallo.**

Argallo, ingenio industrial, inventiva. ([Ms.: 8]).

7 **A fouciña na leira e o home na casa.**

LATÍN: *Vult et non vult piger. Vae otiantibus!*
([Ms.: 9]).

8 **A gaita, cando sona, ás veces canta, ás veces chora.**¹¹

(*El Refrán Literario*. [Ms.: 10]).

⁶ *bó*a / *crianza*..

⁷ *bó*a / *bón*.

⁸ *A castana dentr'ourizo, eu ben vos sei o que fai, s'inda anda verde madura, e s'.*

⁹ *machada*, / *remó*a.

¹⁰ *ninguna*.

¹¹ *A gaita cando sona, ás veces canta ás veces chora.*

9 **A goapa anda antr'as feas para parecer millor, a vella ponse antr'as novas por ver si colle un amor.**

(Couceiro Freijomil, *Do meu feixe*. [Ms.: 11]).

10 **¡A i-auga, parrulos! qu'enxota o bulló.**¹²

Bulló, estanque natural, charca de aguas, alberca. ([Ms.: 13]).

11 **Á mala vivenda chámolle morrenda.**¹³

([Ms.: 17]).

12 **A millor regada, a que do ceo baixa.**¹⁴

([Ms.: 23]).

13 **A millor rega, a que do ceo s'espera.**¹⁵

(*Bolet. Sind. Agr.* 1953. [Ms.: 24]).

14 **A mintira ten que ser parelleira da verdá pra que che podan crer, que mintira ben composta moito val e pouco costa.**¹⁶

(*Cantigas de Xaniño*. [Ms.: 26]).

15 **Á miña casa che levei, ti te quedache i-eu me botei.**¹⁷

([Ms.: 25]).

16 **A miña roca espelida, o meu fillo por nacer; déixame Deus fia-los panos que logo ll'han d'envolver.**¹⁸

([Ms.: 668]).

17 **A obra de Santa Ana empeza ben e nunca acaba.**¹⁹

¹² *Á i-auga parrulos*.

¹³ *Á*.

¹⁴ *A millor regada a que do ceo baixa..*

¹⁵ *A millor rega a que do ceo s'espera..*

¹⁶ *tén / prá / ché / crêr*.

¹⁷ *Á*.

¹⁸ *...espelida o meu... / ...nacer, déixame... / fial-os /*

...panos que logo....

¹⁹ *Ana, / bén*.

- ([Ms.: 39]).
- 18 **A pedir, que m'han de dar; onde me digan que non, alí hei de relear.**²⁰
Releat, porfiar, insistir. (J. Sesto El Refrán y su sombra. [Ms.: 50]).
- 19 **A que racha o zoco, racha a media...si as leva.**
([Ms.: 51]).
- 20 **A que se case cun vello, o que lle cadra facer é esgurricharlle nos bolsos e lle non dar de comer.**²¹
([Ms.: 54]).
- 21 **A quen ao pai coméronll'os lobos garde de non s'achegar ao soute.**²²
([Ms.: 53]).
- 22 **A somá dos zapateiros ten dous días de menos.**²³
Domingo para emborracharse y lunes para dormirla. (Ms.: 62)
- 23 **A sombra do castiñeiro é regalado do vran.**
(Jose Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 63]).
- 24 **A terra negra o millo leva, que a branca polas paredes anda.**²⁴
([Ms.: 65]).
- 25 **A ti cho digo, navalla, enténdeo ti, rodela; un home, para ser home, non debe ter longa a léngua.**²⁵
(*Revista Gallega, Sentencias morales*, año 1899. [Ms.: 66]).
- 26 **A verdá solta faise camiño.**²⁶
([Ms.: 69]).
- 27 **A verdade fura a parede.**²⁷
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 70]).
- 28 **A vergoña e as moscas pra todo estorban.**
([Ms.: 71]).
- 29 **Abellón de orella máis falaga que molesta.**²⁸
(*El Refrán Literario*. [Ms.: 1]).
- 30 **Acabar, todo acaba; e o diñeiro, primeiro que nada.**²⁹
(R. Lois, *Ditos da xente*. [Ms.: 4]).
- 31 **Adoito boa mesa, testamento en merma.**³⁰ CASTELÁN: *La buena mesa testamento merma*. FRANCÉS: *Gras cuisine, petit testament*. ITALIANO: *Grassa cucina, magro testamento*. INGLÉS: *A fat kitchen makes a lean will*. ALEMÁN: *Kleine Küche grosses Haus*.
(A. Mº de las Casas, *Refrº. Ultreya*. [Ms.: 6]).
- 32 **Agoiras de baillar, bailla sen tocar.**
([Ms.: 12]).
- 33 **Airiño temperado trai resío ao prado.**³¹
([Ms.: 670]).
- 34 **Álbore de pouca couce, logo o abaixa algún vento.**³²
([Ms.: 671]).

²⁰ ...pedir que m'han... / dar,.

²¹ c'un / ...vello o que....

²² comeronll'os.

²³ zapateiros, / tén.

²⁴ pol-as.

²⁵ A tí cho digo navalla, enténdeo ti rodela, / ...un home para ser home.

²⁶ verda.

²⁷ ...fura parede..

²⁸ , mais.

²⁹ Acabar todo acaba e o diñeiro primeiro que nada..

³⁰ bóa.

³¹ temperado,.

³² Albore / algun.

- 35 **Alegría e paz é a libertá sinceira; todo o demais é vento, vaidá, laceira.**³³
(*Epístola del Rey Bermudo*. [Ms.: 14]).
- 36 **Alí camiñan os pés, onde o corazón quer.**
([Ms.: 15]).
- 37 **Alza o demo ao solpor.**³⁴
Por que con el crepúsculo vespertino empieza el reino de las sombras fantásticas. ([Ms.: 16]).
- 38 **Amigo certo non ten precio.**³⁵
([Ms.: 18]).
- 39 **Amigo d'intras estou contigo.**
([Ms.: 19]).
- 40 **Amigo leal élle máis que un irmán.**³⁶
([Ms.: 20]).
- 41 **Amigo na adversidade éche amigo de verdade.**³⁷
(Galindo Romeo, *Tradiciones Morales*. [Ms.: 21]).
- 42 **Amistanza a que se queira, pero ao seu precio a marelá.**
Marela, en general la vaca nacida en la casa. (Couceiro Freijomil *Do meu feixe*. [Ms.: 22]).
- 43 **Amor entra con cantigas e sal con choricás.**
(V. Risco, *Notas*. [Ms.: 29]).
- 44 **Amor por vinganza, inda máis se agranda.**³⁸
- ([Ms.: 30]).
- 45 **Amor que non se estreve é folerpiña de neve.**³⁹
([Ms.: 31]).
- 46 **Amores contra vontá é bogar contra a maré.**
([Ms.: 27]).
- 47 **Amoriños que foron nunca máis serán.**⁴⁰
(Francisca Herrera *Alma de muller*. [Ms.: 28]).
- 48 **Ana e Xoana, Rebeca e Susana, Lázaro e Ramos e o da Páscoa qu'estamos.**
Corresponden a los siete domingos cuaresmales. ([Ms.: 49]).
- 49 **Andando atópanse os bois.**
([Ms.: 33]).
- 50 **Anda, agullíña, non che me quedas; pontiño de Páscoa, choutiño de lebre.**⁴¹
([Ms.: 32]).
- 51 **Aninovo tanto é pra o que ten, [coma] pra o que non ten.**⁴²
([Ms.: 34]).
- 52 **Ano nevado fartura trai ao cabo.**⁴³
(J. Cabo Pastor, *Rev. Celtiga*. [Ms.: 35]).
- 53 **Antes, que os agros o den; logo, aos santos si convén.**⁴⁴

³³ *sinceira*..

³⁴ *solpór*.

³⁵ *cérto / tén*.

³⁶ *leal*, / *eille* / *mais*.

³⁷ *aversidade* / *eiche*.

³⁸ *mais*.

³⁹ *estreve*..

⁴⁰ *Amoriños que foron, nunca mais serán / mais*.

⁴¹ *Anda agullíña non che me quedas, pontiño de Pascoa, choutiño de lebre*..

⁴² *Aninovo*, / *...ten pra... / tén*.

⁴³ *nevado*..

⁴⁴ *den*, / *logo ao*.

- (Expresiones y modismos Alto Miño-Lea. [Ms.: 36]).
- 54 **Ao amor logrado non se lle pon coidado.**⁴⁵
(Castor Elices, *Poesias*. [Ms.: 38]).
- 55 **Ao boi vello, chocallo novo.**⁴⁶ LATÍN:
Semper seni iuvenulam subjice.
([Ms.: 37]).
- 56 **Ao campo ben traballado poucas veces vén mal ano.**⁴⁷
([Ms.: 40]).
- 57 **Ao home sabio hora telluda lle vén.**⁴⁸
([Ms.: 41]).
- 58 **Ao home sabio poucas palabras lle cómpren.**⁴⁹
(Lo mismo que el anterior figuran en *Romança Proverbiorum*, de Salcedo, S. XV. [Ms.: 42]).
- 59 **Ao home vello, viño teso.**⁵⁰
Viño teso, vino hecho, concentrado y puro.
(Caro y Cejudo, *Colec. refranes castellanos*. [Ms.: 43]).
- 60 **Ao meu gusto ben me axusto.**⁵¹ LATÍN:
Aliis alia placent. CASTELÁN: *Ande yo a gusto que bien me ajusto.* FRANCÉS: *Chacun a son goût.* ITALIANO: *Ognuno ha i suoi gusti.*
([Ms.: 44]).
- 61 **Ao ouro non se ll'apega o lixo.**
([Ms.: 45]).
- 62 **Ao que non ten escopeta todo se lle volve facer ¡pum!**⁵²
([Ms.: 46]).
- 63 **Ao que non ten vizos pequenos sempre ha de levarlle os cartos o demo.**⁵³
([Ms.: 48]).
- 64 **Ao que por maio súa Dios o axuda.**⁵⁴
Es variante del núm 623 [Ms.: 597] V.
([Ms.: 669]).
- 65 **Ao que ten o bico lañado mal lle cadran as deligras.**⁵⁵
En Valdoviño, Ferrol, *deligras* cosquillas;
bico lañado, labios partidos o tiernos.
([Ms.: 47]).
- 66 **Aos cregos non lles pedir e aos frades non lles des e dos ricos non te fies, que ch'amolarán os tres.**⁵⁶
([Ms.: 48]).
- 67 **Ara o boi, e non pra il, que é pra nós.**⁵⁷ *Sic vos, non vobis, fertis aratra, boves* (Virgilio).
(Grandío, *Pensamientos*. [Ms.: 55]).
- 68 **Arre, burriño, o que naz pobre nunca ha ser rico.**⁵⁸
([Ms.: 56]).
- 69 **As alboredas dos agros van ao rivés do labrego, arróupanse polo vrao e díspense polo inverno.**⁵⁹
([Ms.: 672]).

⁴⁵ pón.

⁴⁶ vello chocallo / nóvo.

⁴⁷ traballado.

⁴⁸ sabio / ora / ven.

⁴⁹ paravras / compren.

⁵⁰ téso.

⁵¹ bén.

⁵² escopeta.

⁵³ pequenos, / tén / aí.

⁵⁴ súa.

⁵⁵ lañado.

⁵⁶ dés.

⁵⁷ ...il que... / nos.

⁵⁸ Arre burriño / aí ser.

⁵⁹ pol-o / pol-o.

- 70 **As bestas foron atopar cornos e volveron sin orellas.**⁶⁰
([Ms.: 57]).
- 71 **As follas son da ventisca que as arruma n'outono.**⁶¹
(Francisca Herrera, *Muller ou nai*. [Ms.: 58]).
- 72 **As grilas non van á gaiola.**⁶²
Por que solo canta el macho. ([Ms.: 59]).
- 73 **As leises do labrador tenas metidas nos bois.**⁶³
([Ms.: 60]).
- 74 **Ás mulleres de boa traza non lles faltan rondadores nin solteiras nin casadas.**⁶⁴
(*Enchoyadas*, Valle del Alto Rodil, Lugo. [Ms.: 61]).
- 75 **As penas non se fixeron prás bestas.**⁶⁵
(E. Pereira Borrajo, *Faro de Vigo* 5-XI-55, pag 3. [Ms.: 64]).
- 76 **Aturan as chalancas tres meses con pelo, tres meses sin elo, tres rotas e tres agardando por outras.**⁶⁶
([Ms.: 67]).
- 77 **¡Auga! que se queima o regueiro...e afogárono co lume.**⁶⁷
([Ms.: 68]).
- 78 **Axe quer a morte e non sabe de que sorte.**⁶⁸
- Axe, ocasión, disculpa, motivo. ([Ms.: 72]).
- 79 **Ben que na terra se semea, no ceu se fai a colleita.**⁶⁹
([Ms.: 74]).
- 80 **Benfadado o que ten un amigo que lle axude a chorar.**⁷⁰
(M. Gomez Lopez, *A miña sorte*. [Ms.: 73]).
- 81 **Benia a casa onde colle un vello cabo das brasas.**
([Ms.: 673]).
- 82 **Berzas no bancal e nabos nun bon tacho, xa tes xantar todo o ano.**⁷¹
([Ms.: 674]).
- 83 **Besta que non ornea é qu'esqueciu a tonada.**⁷²
([Ms.: 75]).
- 84 **Boda de laceirosos, xuntanza de piollos.**
([Ms.: 76]).
- 85 **Boi atolado turra ao que quer axudalo.**⁷³
Atolado, atascado en el fango. ([Ms.: 77]).
- 86 **Bos e malos martes hainos en toda parte.**⁷⁴
([Ms.: 78]).
- 87 **C'un que che vexa, che viu toda a aldea.**
([Ms.: 129]).

⁶⁰ *bestas*.

⁶¹ *ventrisca*.

⁶² *â / gayola*.

⁶³ *ten-as*.

⁶⁴ *Âs*.

⁶⁵ *pr'as*.

⁶⁶ *chalancas*.

⁶⁷ *Auga! / afogáron-o / ca*.

⁶⁸ *mórte / sórte*.

⁶⁹ *non?*.

⁷⁰ *tén*.

⁷¹ *n'un*.

⁷² *qu'esquecíu*.

⁷³ *atolado, / axudal-o*.

⁷⁴ *Bós / ainos*.

- 88 **C'un que che vexa, xa o sabe toda a aldea.**
([Ms.: 130]).
- 89 **Cabalo da Remonta, máis sabe da mili que o que o monta.**⁷⁵
(Miguel Castro Miño *El Caballo en Galicia*. [Ms.: 79]).
- 90 **Cada galo ten o seu cacho.**
Cacho en sentido figurado, puesto en la sociedad. ([Ms.: 80]).
- 91 **Cada panza o seu embigo.**
([Ms.: 81]).
- 92 **Cada tecedeira loubra a súa mea.**
([Ms.: 676]).
- 93 **Cada tendeiro gaba o seu novelo.**
([Ms.: 675]).
- 94 **Campán por gaita e os cregos na danza.**
([Ms.: 82]).
- 95 **Cando a casa s'esboronda nin os ratos paran nela.**⁷⁶
(Couceiro Freijomil, *Do meu feixe*. [Ms.: 83]).
- 96 **Cando a fame chama no portal, sal o amor pola ventán.**⁷⁷ VARIANTE: *Cando a fame chega ao portal, sal o amor pol-a ventan.*
([Ms.: 84]).
- 97 **Cando a gana de baillar é moita, pouco é o son que ll'abonda.** LATÍN:
Levis occasio levantem se citat.
([Ms.: 85]).
- 98 **Cando din maldizóns as vellas larpeiras, hastra o demo se tapa as orellas.**⁷⁸
(Amor Ruibal, *Larpeiras*. [Ms.: 86]).
- 99 **Cando estou solo todo e verdá; de que outro vén, será ou non será.**⁷⁹
(Crisanto Soto, prof. Escuela Normal - Pontevedra 1901. [Ms.: 87]).
- 100 **Cando loura o pexego andan os cachos (os acios) no madureiro.**
([Ms.: 677]).
- 101 **Cando non hai que comer a xente aúna.**⁸⁰
(Couceiro F[r]eijomil, *Do meu feixe*. [Ms.: 88]).
- 102 **Cando o día crez, o frío arreequez.**
VARIANTE: *Cando o día crez o frío naz* (Gabriel Mª Vergara. *Dic^o de refr.*).
(L. Saralegui, *Anécdotas*. [Ms.: 89]).
- 103 **Cando o mouchiño mía, inda é noite e vai ser día.**
([Ms.: 90]).
- 104 **Cando o parrulo colle o balado, nin o balado deixa ao parrulo nin o parrulo o balado.**⁸¹
(R. Lois, *Ditos da xente*. [Ms.: 91]).
- 105 **Cando o sol roxo aperta, nin muller, nin cosco, nin berza.**⁸²
Sol roxo, sol fuerte del verano por la Canícula; *cosco*, caracol. ([Ms.: 92]).
- 106 **Cando o toxo crez, a fame enardez; e cando a balloca, a todos toca.**⁸³

⁷⁸ *dín* / maldizóns.

⁷⁹ *eston* / verdá,.

⁸⁰ *ai* / comer,.

⁸¹ *parrulo*,.

⁸² *muler*.

⁸³ *Cando o toxo crez a fame enardez, e cando a balloca a todos toca..*

⁷⁵ *Remonta*, / mais.

⁷⁶ *n'ela*.

⁷⁷ *pol-a* / ventan.

Ocorre entre mayo y junio cuando se han agotado las provisiones del año anterior y aun no se ha recogido la cosecha nueva; *balloca*, avena loca perjudicial a la sementera. También hay explicación para el primer caso, de que cuando crece tojo en un terreno es por que no ha sido arado ni sembrado. ([Ms.: 93]).

- 107 **Cando quer pasar por bo o demo, ponse a roupa de crego i-esconde o rabo debaixo do manteo.**⁸⁴

(Xan d'Outeiro, *Contos da feira*. [Ms.: 94]).

- 108 **Cando se lle morre a sogra, pasa o xenro a millor vida.**

([Ms.: 95]).

- 109 **Cando unha casa se queima, a do lado bota fume que arrabea.**

(J.V.L. *Expresiones y Modismos en Alto Miño-Lea*. [Ms.: 97]).

- 110 **Cando unha casa se queima, a veciña afumega.**

([Ms.: 96]).

- 111 **Cando vén a uva e o figo, aparella o teu abrigo.**⁸⁵

Por que ya se va a acabar pronto el verano. ([Ms.: 98]).

- 112 **Cando vén frío, vai chover ou ten chovido.**⁸⁶

([Ms.: 99]).

- 113 **Cando voan os grouíños vén o figo bacoriño.**⁸⁷

([Ms.: 678]).

- 114 **Canto menos o lixo pesa, o vento máis lixeiro o leva.**⁸⁸

⁸⁴ *quer / bó / se pon? / mantéo.*

⁸⁵ *ven.*

⁸⁶ *ven / tén.*

⁸⁷ *grouíños.*

([Ms.: 100]).

- 115 **Caravel que me recendes, fieime do teu amor e suspeito que me vendes.**

(J. M. Pereda, *Estudios de filología gallega, Douro Litoral*. [Ms.: 101]).

- 116 **Carretoume a miña nai porque casou co meu pai.**⁸⁹

([Ms.: 102]).

- 117 **Cartas son escusadas pró que non sabe ler.**⁹⁰

([Ms.: 103]).

- 118 **Casa de moitos, casa de porcos.**⁹¹

([Ms.: 104]).

- 119 **Casa de moitos, casa sin apouso.**

([Ms.: 106]).

- 120 **Casa de moitos, descanso de poucos.**

([Ms.: 105]).

- 121 **Casa sin portela sempre está aberta.**⁹²

VARIANTE: *Casa sin portela é do que entra.*

([Ms.: 107]).

- 122 **Catou a galiña e deu co capón, ¡malia da casa onde n'hai barón!**⁹³

([Ms.: 108]).

- 123 **Catro cousas (casas) ten abertas o coitadiño sin cartos: a cadea, o hospital, a igrexa e o camposanto.**⁹⁴

([Ms.: 109]).

⁸⁸ *mais.*

⁸⁹ *por que / có.*

⁹⁰ *pro / lêr.*

⁹¹ *pórcos.*

⁹² *esta.*

⁹³ *...capón ¡malia!.. / n'ai.*

⁹⁴ *ospital.*

- 124 **Catro e tres sonche sete, con des
riás nove e media; ao que ben sabe
contar non lle mican as cadelas.**⁹⁵

Micar as cadelas, sisar en las vueltas.
([Ms.: 110]).

- 125 **Catro namorados, tres enganados.**
Solo uno de los cuatro puede ser el
elegido. ([Ms.: 111]).

- 126 **Cazador que mal tira, lixeira ten a
mintira.**⁹⁶
([Ms.: 112]).

- 127 **Cazarratos a dormir, mais cando
acorda déixaos ir.**⁹⁷
En sentido figurado alude a la persona que
promete hacer mucho y que llegada la hora de
la realidad deja pasar la ocasión. ([Ms.: 113]).

- 128 **Cobre a neve ao millo como a nai
ao fillo.**
([Ms.: 114]).

- 129 **Coidan os namorados que todos os
demais son cegos.**⁹⁸
([Ms.: 115]).

- 130 **Coman pouco, coman farto; nunca
gordos se fan fracos.**⁹⁹
(V.M. Risco, *Notas*. [Ms.: 116]).

- 131 **Comer de moca non é pecado i-
engorda.**¹⁰⁰
([Ms.: 117]).

- 132 **Como o micho de Xan Rebolo, que
pra non ve-os ratos pechaba os
ollos.**¹⁰¹

⁹⁵ *dés / ...e media, ao que....*

⁹⁶ *tén.*

⁹⁷ *deixa-os.*

⁹⁸ *cégos.*

⁹⁹ *Coman pouco coman farto, nunca gordos se fan
fracos..*

¹⁰⁰ *moca..*

([Ms.: 118]).

- 133 **Como o mundo está trocado, o gato
garda o bacelo e o can anda no
tellado.**

Se dice cuando todo al revés en una
empresa o gobierno. ([Ms.: 119]).

- 134 **Como Xan das Tramballadas: todo
o monte, se non, nada.**¹⁰²
([Ms.: 120]).

- 135 **Con auga se cura a xente; o que
non morre a modiño, ha de morrer
de repente.**¹⁰³
En boca de los agüistas de Carballino.
([Ms.: 121]).

- 136 **Con esterco que ben cheira,
ningunha colleita se perde.**
([Ms.: 122]).

- 137 **Con nó fixo nunca se perde o fio.**
(Cofradía de Alfayates de Betanzos. [Ms.:
123]).

- 138 **Con pouco tempo nin casa nin
medeiro.**
([Ms.: 126]).

- 139 **Confesa feita peedenza espera.**¹⁰⁴
([Ms.: 124]).

- 140 **Confesa trai penitenza.**¹⁰⁵
([Ms.: 125]).

- 141 **Consellos que non ten conta, por
unha orella entran e salen pola
outra.**¹⁰⁶
([Ms.: 127]).

¹⁰¹ *...de Xan Rebolo que pra... / vel-os.*

¹⁰² *Tramballadas, / senon.*

¹⁰³ *xente, / ai.*

¹⁰⁴ *feita..*

¹⁰⁵ *Confesa..*

¹⁰⁶ *tén / pol-a.*

- 142 **Costume mala, costume boa, o labrego non quer outra.**¹⁰⁷
([Ms.: 128]).
- 143 **Cun solo grao convida a dez galiñas un galo.**¹⁰⁸
([Ms.: 131]).
- 144 **Charamasca tamén é leña, mais non quenta.**¹⁰⁹
([Ms.: 679]).
- 145 **Chego cedo, fago o que quero; chego tarde, fago o que manden.**
([Ms.: 133]).
- 146 **Cheirume dos ratos, agoiro é pró gato.**¹¹⁰
([Ms.: 680]).
- 147 **Choran as nenas de Corme; rapaza con tantos fillos, non sei como sono dorme.**
(*El Gaiteiro de Ventoselo*. [Ms.: 134]).
- 148 **Choupín, cogordón, zaramela da rodela; para min, para ti, para santa Madanela.**¹¹¹
Se refiere a las principales clases comestibles de setas. Hay la creencia de que nacen en parejas y que al hallar una debe andar cerca la otra. Mientras se busca, se canta este estribillo. *Zaramela da rodela*, seta umbelífera. ([Ms.: 136]).
- 149 **Chover miúdo, bo tempo pra os tortullos.**¹¹²
Tortullo, agárico campestre, seta comestible. ([Ms.: 135]).
- 150 **Da noite á mañá o zarroto naz.**¹¹³
Zarroto, seta umbelífera comestible. ([Ms.: 141]).
- 151 **Dabondo panda renda o que ara mala terra.**
([Ms.: 137]).
- 152 **Daino o ano, que non os agros.**¹¹⁴
([Ms.: 138]).
- 153 **Daino o bo tempero, que non os leiros co millor esterco.**¹¹⁵ *Annus producit, non ager.*
(*Fitopatología Agraria* - Coruña. [Ms.: 139]).
- 154 **Dáme diñeiro e chámame galego.**¹¹⁶
(Así figura en *Refr. Gral. Ideológico*, Martínez Kleiser num. 61896. [Ms.: 140]).
- 155 **De enchenta de berzas non morre rei nin reina.**
([Ms.: 146a]).
- 156 **De vontades sin feitos está o mundo cheo.**
([Ms.: 152]).
- 157 **De vontades sin feitos lastrado está o inferno.**¹¹⁷ CASTELÁN: *De voluntades secas está el mundo harto de ellas.*
Lastrado, empedrado. ([Ms.: 153]).
- 158 **De xionllos pra abaixo é do zapateiro.**
([Ms.: 154]).
- 159 **Debía un día ao demo e funo a pagar hoxe.**¹¹⁸

¹⁰⁷ bóa.

¹⁰⁸ C'un / grao,.

¹⁰⁹ tamen / e.

¹¹⁰ ...ratos agoiro....

¹¹¹ ...rodela, para min para ti, para....

¹¹² miúdo / bó / pra-os.

¹¹³ á.

¹¹⁴ ...ano que non....

¹¹⁵ bó / ...tempero que non... / có.

¹¹⁶ Dame / chamame.

¹¹⁷ feitos,.

¹¹⁸ fun-o.

Exclamación cuando acaba de sufrirse una desgracia. (Pereda, *Est. de la lengua gallega - Douro Litoral*. [Ms.: 142]).

160 **Decía o enterramortos: Dios día que facer a cada un no seu ufizo.**¹¹⁹
([Ms.: 144]).

161 **Decir verdades a medias é decir mentiras certas.**
(De *Parnaso Gallego*. [Ms.: 145]).

162 **Deixarvos de cencias, pra namorar femia rica abonda ser linda besta.**
(Ricardo Carballal, *Contos*. [Ms.: 146b]).

163 **Deléirse a neve i-embaixo o esterco quede.**¹²⁰
Confr. con el núm 128 [Ms.: 114] VS. ([Ms.: 147]).

164 **Demo non é porco e güincha.**¹²¹
([Ms.: 148]).

165 **¡Demos non son santos!**
(Pereda, *id id*. [Ms.: 143]).

166 **Dempois de morre-la besta veñen co orxo e a herba.**¹²²
([Ms.: 149]).

167 **Día que che veña corto, agarda por outro.**
([Ms.: 155]).

168 **Digan o que digan, os netos certos son os fillos da filla.**¹²³
([Ms.: 156]).

169 **Dios con sobrada razón: o poeta non se fai, ten que virlle de nación.**¹²⁴

De nación, innato, de nacimiento, por natural inclinación. (Rey Gonzalez, *Fume de pallas*. [Ms.: 157]).

170 **Dios non dá millo senón no eiro semeado.**¹²⁵
([Ms.: 158]).

171 **Dios non manda o millo solo pra os ricos.**
([Ms.: 159]).

172 **Dios non sirve a señor.**
(*Revista Gallega* Pontevedra 1888. [Ms.: 160]).

173 **Dispídos nacemos e logo todo o queremos.**¹²⁶
([Ms.: 681]).

174 **Dixo a ira máis do que quería.**¹²⁷
([Ms.: 162]).

175 **Dixo a milgrá aos seu graos: estoupo eu por non estouparvos.**¹²⁸
Milgrá, granada, fruto del granado. ([Ms.: 161]).

176 **Dixo un sábeo dotor que sin ciumes n'hai amor.**¹²⁹
(*El Proverbio romántico en Galicia*. [Ms.: 163]).

177 **Díxolle a silva ao cardo: ¡safa alá! que me arrabuñas ¡bárbaro!**¹³⁰
(Couceiro Freijomil, *Do meu feixe*. [Ms.: 164]).

¹¹⁹ ...enterramortos: Dios ... ufizo..

¹²⁰ néve.

¹²¹ pórcio.

¹²² morrel-a / bésta / có / erba.

¹²³ nétos.

¹²⁴ ...razón: o poeta...nación..

¹²⁵ ...millo, senon....

¹²⁶ lógo.

¹²⁷ mais.

¹²⁸ milgrá / ...graos: estoupo ... estouparvos..

¹²⁹ n'ai.

¹³⁰ ...cardo ¡safa alá!.. barbaro..

178 **Do afogado, a monteira (tan
sequer).**¹³¹ CASTELÁN: *De mal pagador
siquiera en paja.*
([Ms.: 165]).

179 **Do mal vén o ben, como das
chorimas o mel.**¹³²
Las abejas gallegas a falta de otras plantas
melíferas, como la melisa, toronjil, etc.
liban en las *chorimas* o florecilla amarilla
del tojo (aulaga o aliaga gallega). (*Terra
de Bergantiños*. [Ms.: 166]).

180 **Do ollar naz o amar, de non ver
naz o esquecer.**
([Ms.: 167]).

181 **Do tío rico todos son sobriños.**¹³³
([Ms.: 168]).

182 **Do xogo, males moitos.**
(Camilo Díaz Baliño, *Contos* - Coruña
1928. [Ms.: 170]).

183 **Dous mares bañan Galicia, o que
bate a costa brava e o mainiño das
Rías.**
(Wenceslao Fernández Flores [sic], *Galicia*.
[Ms.: 169]).

184 **Dunha cana arrincada sete acoden
á falta.**¹³⁴
([Ms.: 150]).

185 **Dunha hora a outra se perde
algunha cousa.**¹³⁵
([Ms.: 151]).

186 **Duro con duro amolega.** LATÍN:
Durum duro destruit.
([Ms.: 171]).

187 **¡É moito neno iste cativo!**
Loc. que expresa sorpresa ante el mucho
saber de un rapaz precoz. (J.F.M. *As tres
Maruxas Ideal Gallego*. [Ms.: 172]).

188 **Éche bo caseiro o que rega o
lameiro.**¹³⁶
([Ms.: 173]).

189 **En abril a sardiña val pernil.**¹³⁷
(Rey González, *Muros*. [Ms.: 188]).

190 **En abril déixame dormir.**
(J. Sesto, *El refran y su sombra*. [Ms.:
189]).

191 **En abril ronca o porco no cubil.**¹³⁸
Por que aun tiene frío. (*Parroquia de Velle*
pag. 241. [Ms.: 191]).

192 **En abril todos os labregos viven e
ningún apousa a vivir.**¹³⁹
Pensando en las posibilidades y las
contingencias de la cosecha. ([Ms.: 192]).

193 **En abril, lama nas zocas e ploros a
abrir.**
([Ms.: 190]).

194 **En agosto esmacelamos todos.**¹⁴⁰
([Ms.: 200]).

195 **En agosto non te durmas tralos
toxos.**¹⁴¹
([Ms.: 201]).

196 **En agosto, noite connosco.**¹⁴²
CASTELÁN: *A las siete en agosto sombra en
rosto.* CATALÁN: *Per tot l'agost a las set ja*

¹³¹ *se quer?*.

¹³² *ven / bén.*

¹³³ *rico.*.

¹³⁴ *De unha / arrincada, / á.*

¹³⁵ *De unha.*

¹³⁶ *Eiche / bó.*

¹³⁷ *abril.*

¹³⁸ *abril.*

¹³⁹ *abril, / ningun.*

¹⁴⁰ *agosto.*

¹⁴¹ *che durmas / tral-os.*

¹⁴² *En agosto noite con nosco..*

es fosch. VALENCIANO: *De la Mare de Deu de agost las set ja es fosch.*
(J. Sesto. [Ms.: 202]).

197 **En decembre abilla o anllar e déitate.**¹⁴³
([Ms.: 210]).

198 **En febreiro naz e morre a frol do amendoeiro.**
([Ms.: 184]).

199 **En febreiro, dúas capas e un chapeiro.**¹⁴⁴
([Ms.: 183]).

200 **En Galicia máis che val emigrar que pregar.**¹⁴⁵
([Ms.: 174]).

201 **En Galicia nada se pide...emígrase.**
([Ms.: 175]).

202 **En Galicia, un peso no bolso e outro na camisa.**
(Figura en *Refr. Gral. Ideol.* Martínez Kleiser num. 26288 [Ms.: 176]).

203 **En maio come a vella as zreixas ao borrallo.**¹⁴⁶
Es difícil que escape mayo en Galicia sin ningun coletazo invernizo. ([Ms.: 193]).

204 **En maio fálase do millo e n'agosto do viño.**
(*San Pedro de Begonte*, Lugo. [Ms.: 194]).

205 **En marzo marceiro, sol e chuveiro.**
([Ms.: 185]).

206 **En marzo o sol rega e a i-auga queima.**
([Ms.: 186]).

207 **En marzo, se non hai xiada hai orballo.**¹⁴⁷
([Ms.: 187]).

208 **En Nadal o porco no sal e a galiña ao niñal.**
([Ms.: 211]).

209 **En novembro todo gardado, quer na meda, na tulla ou soterrado.**
La paja en el almiar (*meda*), el grano en el granero (*tulla*) y el vino en la cueva (*soterrado*). ([Ms.: 208]).

210 **En novembro fabas i-en Nadal cabazas.**¹⁴⁸
([Ms.: 209]).

211 **En outubro alza a man das ubres.**
([Ms.: 207]).

212 **En outubro ¡borralliña do meu lume!**
([Ms.: 206]).

213 **En san Xoán fouce na man, pra probar que non pra ceifar.**¹⁴⁹
(Parga Sanjurjo, *Bibl. R.A.G.* [Ms.: 196]).

214 **En san Xoán vaise a froita da man.**¹⁵⁰
([Ms.: 195]).

215 **En Santiago arden as tellas dos tellados, por dafóra que non por debaixo.**¹⁵¹
([Ms.: 197]).

216 **En setembro n'hai friolento que non treme.**¹⁵²

¹⁴³ *decembre,.*

¹⁴⁴ *duas.*

¹⁴⁵ *mais.*

¹⁴⁶ *maio,.*

¹⁴⁷ *ai / ai.*

¹⁴⁸ *ien / cabâzas.*

¹⁴⁹ *Sanxoan,.*

¹⁵⁰ *Sanxoan,.*

¹⁵¹ *dafora?.*

¹⁵² *n'ai.*

- ([Ms.: 204]).
- 217 **En setembro o outono arrecende.**
([Ms.: 205]).
- 218 **En setembro, andando e comendo.**
([Ms.: 203]).
- 219 **En terra allea hastra as vacas turran aos bois.**¹⁵³
(*Coplas de Fungueiriño, Vida Gallega* 1925. [Ms.: 178]).
- 220 **En xaneiro arde enxoito o verdeiro.**
([Ms.: 181]).
- 221 **En xaneiro arde o verdeiro.**
([Ms.: 180]).
- 222 **En xaneiro, rachóns de piñeiro.**¹⁵⁴
([Ms.: 182]).
- 223 **En xulio xuliado safa a moza do teu cabo.**¹⁵⁵
Xulio xuliado, mes clásico de calores caniculares. ([Ms.: 199]).
- 224 **En xulio ¿onde andas, mozo? -Na fonte ou no pozo.**¹⁵⁶
([Ms.: 198]).
- 225 **Enfreio dourado non millora ao faco.**
([Ms.: 177]).
- 226 **Entr'os toxos mesmo ten cantar ben ou cantar mal; mais por onde anda a xente, cantar ben ou non cantar.**¹⁵⁷
([Ms.: 179]).
- 227 **Escusada é a roupa de loito tendo led o corazón.**¹⁵⁸
([Ms.: 212]).
- 228 **Estudante vadio para en boticario.**¹⁵⁹
([Ms.: 213]).
- 229 **Fabal frolecente ben arrecende.**
([Ms.: 682]).
- 230 **Faco emprestado, moita carga e pouco prado.**
([Ms.: 214]).
- 231 **Falar, falamos todos; falar ben, moi poucos.**¹⁶⁰ LATÍN: *Disertos esse multos, eloquente[m] fere neminem.*
([Ms.: 215]).
- 232 **Fame e frío poñen ao home esguío.**
([Ms.: 216]).
- 233 **Fariña que vén do demo, toda se volve farelo.**¹⁶¹
(*Couceiro Freijomil Miudenzas*. [Ms.: 217]).
- 234 **Fía da Virxe, non corras e verás o puntapé que levas.**
(J. Ramon Fernandez Oxea, Orense 1947. [Ms.: 218]).
- 235 **Fillas ricas, ensernada pra moinantes.**¹⁶²
Moinante, pícaro cazadotes. ([Ms.: 219]).
- 236 **Fin de ano, ispido o calendario.**
Despojado de todas sus hojas diarias o mensuales. ([Ms.: 220]).
- 237 **Folguemos agora que podemos, que n'outrora choraremos.**¹⁶³

¹⁵³ *allea*,.
¹⁵⁴ *rachons*.
¹⁵⁵ *xuliado*,.
¹⁵⁶ *...andas mozo...*
¹⁵⁷ *tén, / mal, / andal-a*.

¹⁵⁸ *e / loito*,.
¹⁵⁹ *vádío*.
¹⁶⁰ *Falar falamos todos, falar ben moi poucos*.
¹⁶¹ *ven*.
¹⁶² *prá*.
¹⁶³ *...que podemos que...*

- (Lence Santar y Guitian, *Folklore de Mondoñedo*. [Ms.: 222]).
- 238 **Follas ao abandono sonche prenunzos do outono.**
(Alfredo P. Gensado [N. dos eds. ¿Guisado?], *Vida Gallega* 1915. [Ms.: 221]).
- 239 **Fortuna che mande Dios, que co saber non se come.**¹⁶⁴
(Couceiro Freijomil, *Miudenzas*. [Ms.: 223]).
- 240 ****Freixós non fanse con augaxas.**¹⁶⁵
Augaxa, aguadija de la sangre. *Escoada*. ([Ms.: 224]).
[N. dos eds.: Obviamente este refrán está manipulado, porque a gramática esixe outra colocación do pronome átono: *non se fan con...*].
- 241 **Fuxido o boi, travancas á porta.**¹⁶⁶
([Ms.: 225]).
- 242 **Gaanza sin pecar non se pode dar.**¹⁶⁷
([Ms.: 226]).
- 243 **Gado pouco, coute redondo.**¹⁶⁸
([Ms.: 683]).
- 244 **Galego e asturián, primos curmáns, mais cada un ao seu ar.**¹⁶⁹
([Ms.: 227]).
- 245 **Galicia ten iñarros, mais tolos non.**¹⁷⁰ VARIANTE: *Galicia ten iñarros, mais non parvos*.
([Ms.: 229]).
- 246 **Galiña de moitos e muller de pouca fala valen unha millarada.** VARIANTE: *Galiña de moitos e muller de pouca fala n'ai pesos para pagal-as*.
([Ms.: 230a]).
- 247 **Galiña qu'escarva miñoca saca.**¹⁷¹
([Ms.: 230b]).
- 248 **Galo de moitas pitas, logo vírase rouceiro.**
([Ms.: 231]).
- 249 **Galo gordeiro non sobe ao poleiro.**
([Ms.: 232]).
- 250 **Gana máis o que máis vende.**¹⁷²
([Ms.: 684]).
- 251 **Garda do riso pra outra chora.**
(J. Lucas Miranda, *La Estrada*. [Ms.: 233]).
- 252 **Gastan as rapazas medias de cristal inda que na casa non quede un rial.**
(*Fiesta de los Mayos* Villagarcía 1955. [Ms.: 234]).
- 253 **Gavetos e arroleiras non entran nas eiras.**
Gaveto, cornijal de una heredad labrantía, que por volver mal el tren del arado, queda sin remover ni sembrar; *arroleira*, borde o lindazo entre las tierras de labor, que queda sin sembrar. ([Ms.: 235]).
- 254 **Gosto cativo deixa-lo pantrigo por comer maíno.**¹⁷³
([Ms.: 236]).
- 255 **Gran door non dura sempre.**
([Ms.: 237]).
- 256 **Habendo feira todo se vende.**

¹⁶⁴ ...che mande Dios que... / có.

¹⁶⁵ Freixós, non fanse.

¹⁶⁶ â.

¹⁶⁷ pódese?.

¹⁶⁸ Gádo.

¹⁶⁹ ...asturián primos curmans... / curmans / ár.

¹⁷⁰ nó.

¹⁷¹ escarva,.

¹⁷² mais / mais.

¹⁷³ deixal-o / mainzo.

(P. Boado, *Campesinos*, Arch. R.A.G. [Ms.: 238]).

- 257 **Habendo patacas na aldea e peixe (sardiña) no mar, solo toca a Dios loubar.**
([Ms.: 239]).

- 258 **Hai no mundo máis bestas que preseiras.**¹⁷⁴
([Ms.: 240]).

- 259 **Hastra a noite todo é día, hastra a morte todo é vida.**
([Ms.: 685]).

- 260 **Hastra non pasar maio non deixes o traballo.**
Alude al cuidado de las mieses. (Estación Experimental y Regional de Fingoyo. [Ms.: 241]).

- 261 **Hastra o mulo gaba a súa xénea.**¹⁷⁵
No puede negar el abolengo asnal, por la dimensión y forma de sus orejas. ([Ms.: 243]).

- 262 **Hastra que o galo vello canta, o novo agarda e cala.**¹⁷⁶ FRANCÉS: *Ce que chante la corneille, ne chante le corneillon*. [sic] ITALIANO: *Como canta il gallo, canta il galletto*. INGLÉS: *As the old birds sing, the young ones twitter*.
([Ms.: 242]).

- 263 **Home con ploro e muller que se molla, matrimonio.**
([Ms.: 245]).

- 264 **Home cubizoso, home sin apouso.**¹⁷⁷
LATÍN: *Insatiabilis oculus cupidi* (*Ecles*, 14).

(J. Salgado Rodriguez, Arch. R.A.G. [Ms.: 690]).

- 265 **Home de Lugo, garela de Betanzos e can de Villalba, tres cousas malas.**
(Rodriguez Marín, *Mas de 2100 refranes* pag. 222. [Ms.: 246]).

- 266 **Home de moito renxer, cabalo de moito andar e pelexo de bon viño non son cousas de durar.**¹⁷⁸
(Couceiro Freijomil, *Do meu feixe*. [Ms.: 247]).

- 267 **Home de pouco ufizo, pouca gananza.**
(Carré Aldao, *A Nosa Terra*, 1908. [Ms.: 248]).

- 268 **Home festexeiro, nin sobrado nin celeiro.**
([Ms.: 691]).

- 269 **Home malcasado noutro poleiro irá galeando.**¹⁷⁹
([Ms.: 250]).

- 270 **Home namorado, bo noivo, mal casado.**¹⁸⁰
(Carre Aldao, *A Nosa Terra*!, 1908. [Ms.: 244]).

- 271 **Home sin pecado non é nado.**
(Fig. en *Refr. Geral Ideológico*, Martinez Kleiser al núm. 7580. [Ms.: 692]).

- 272 **Home vévedo nin cumpre verba nin garda sagredo.**¹⁸¹
(Lopez Guillar, *Maestro Nacional*. [Ms.: 249]).

¹⁷⁴ *mais*.

¹⁷⁵ *xenea*.

¹⁷⁶ *...canta o nóvo...*

¹⁷⁷ *Insatiabilis oculus cupide*.

¹⁷⁸ *viño*.

¹⁷⁹ *n'outro / irai?*

¹⁸⁰ *Home namorado, bó noivo mal casado..*

¹⁸¹ *vévedo?*

273 **Homildanza sin diñeiro, moito
aceite pr'un candieiro.**¹⁸²
([Ms.: 454]).

274 **Igrexa pechada, soedá santa.**
([Ms.: 256]).

275 **Igrexa zarrada, divino silencio.**
([Ms.: 257]).

276 **Inda anda nos cueiros e pía por
cirolas.**
([Ms.: 251]).

277 **Inda non comímo-la carne e xa
pidímo-los ósos.**¹⁸³
([Ms.: 252]).

278 **Inda non pareu a mabela e o xato
xa nos berra.**
([Ms.: 253]).

279 **Inverno chovendo, vran
farturento.**
([Ms.: 254]).

280 **Inverno chuvoso, vran abondoso.**¹⁸⁴
([Ms.: 255]).

281 **Ir ca sella prá fontenla con zapato
ringo-rango, éche cousa que non
peta.**¹⁸⁵
(R. Cabanillas. [Ms.: 258]).

282 **Ise dito que ch'han dito que
houbera dito eu, quen cho dixo te
minte porque eu non dixen tal
dito; pero si eu o houbera dito,
estaría moi ben dito por habelo dito
eu.**¹⁸⁶

(Gumersindo Lopez Pardo, Lugo 1895.
[Ms.: 260]).

283 **Iso de comer é cousa de moito
alimento.**¹⁸⁷
([Ms.: 259]).

284 **Iste é o mal que ten a vella: touciño
fraex, carracho nas pernas.**¹⁸⁸
(En esta forma lo abona A. Machado,
Tradiciones pop. esp. [Ms.: 261]).

285 **Labrego con luvas, fillo de
Xuncras.**
([Ms.: 262]).

286 **Labrego malpocado, todos os anos
apedrexado. (apedrazado)**
([Ms.: 263]).

287 **Labrego que vende o paleiro, vaia
na vila e merque pandeiros.**
([Ms.: 264]).

288 **Lamber non é comer.**¹⁸⁹
([Ms.: 265]).

289 **Lar sin agarimo, doucho ao demo o
tal niño.**
([Ms.: 266]).

290 **Leite e culler por farangalla
agarda.**
([Ms.: 267]).

291 **Leña resesa arde e non afumega.**
([Ms.: 693]).

292 **Leña resésega arde ben e
n'afumega.**
([Ms.: 694]).

¹⁸² Omildanza?.

¹⁸³ comimol-a / pidimol-os.

¹⁸⁴ ...chuvoso vran....

¹⁸⁵ pra / ringo rango? / eiche.

¹⁸⁶ ch'an / oubera / chó / ...tal dito pero... / oubera /
habel-o.

¹⁸⁷ comer,.

¹⁸⁸ tén / ...vella touciño... / fraex?.

¹⁸⁹ Lamber,.

- 293 **Leva o que vai ao romaxe moito viño, moito queixo, pouca cera e pouco rezo.**¹⁹⁰
(Carmen A. Canitrot, *Romerías*, Orense. [Ms.: 695]).
- 294 **Longas arolas, grandes enchentas.**¹⁹¹
([Ms.: 268]).
- 295 **Longo de soá, malo pra traballar.**¹⁹²
([Ms.: 270]).
- 296 **Longos aúnos, grandes fartas.**
([Ms.: 269]).
- 297 **Lonxe se conoce a vaca que ha de munxir.**¹⁹³
([Ms.: 272]).
- 298 **Lonxe se coñez a vaca que vai dar leite.**
([Ms.: 271]).
- 299 **Louro rolete non val pra alicerce.**
La peladilla o canto rodado es elemento muy inseguro para entrar en unos cimientos. ([Ms.: 273]).
- 300 **Louvarse pode e moito o que lle chega a carne dende a matanza ao Entroido.**¹⁹⁴
([Ms.: 274]).
- 301 **Machaca, machaca, que pobre que pedincha codelo saca.**¹⁹⁵
([Ms.: 275]).
- 302 **Magoado trato mercar a cinco e vender a catro.**
([Ms.: 276]).
- 303 **Maio de chuveiros non é malo prós eiros.**¹⁹⁶
([Ms.: 278]).
- 304 **Maio de chuvia e vento, para as leiras val por cento.**¹⁹⁷
([Ms.: 279]).
- 305 **Maio faino lourar e Santiago ponon a romancar.**¹⁹⁸
([Ms.: 280]).
- 306 **Maio loura, san Xoán logra.**¹⁹⁹
El fruto y las mieses. ([Ms.: 281]).
- 307 **Maio maieiro, sol madrugadeiro.**²⁰⁰
([Ms.: 282]).
- 308 **Maio sen trebóns, todo o ano bendizón.**²⁰¹
([Ms.: 283]).
- 309 **Maio tolo, moita festa e pan pouco.**
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 284]).
- 310 **Maio tremuiñoso tras de abril chuvioso, fan ao ano longo e balduroso.**²⁰²
Longo e balduroso, de días luminosos y amplios con temperatura cálida. ([Ms.: 285]).
- 311 **Maio ventoso, para o labrego formoso e para o mariño penoso.**²⁰³
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 286]).

¹⁹⁰ ...romaxe moito....

¹⁹¹ ...arolas grandes....

¹⁹² ...de soá malo....

¹⁹³ ai.

¹⁹⁴ dende-a.

¹⁹⁵ Machaca machaca que....

¹⁹⁶ on? / e / pros.

¹⁹⁷ ...e vento para as....

¹⁹⁸ pon-o.

¹⁹⁹ Sanxoan.

²⁰⁰ mayeiro.

²⁰¹ trebons / bendizon.

²⁰² tremuiñoso,.

²⁰³ Maio ventoso para....

- 312 **Maio, cando quer, todo o fai ben.**²⁰⁴
([Ms.: 277]).
- 313 **Máis axiña se confirma que se batiza.**²⁰⁵
([Ms.: 287]).
- 314 **Máis custa facerse rico que moito rico.**²⁰⁶
(*Memorias de la Economía gallega*, Marques de Castelar. [Ms.: 288]).
- 315 **Máis pode o coiro que a camisa.**²⁰⁷
([Ms.: 289]).
- 316 **Máis que nos libros, o médico depende curando aos enfermos.**²⁰⁸
([Ms.: 292]).
- 317 **Máis quero tanxe-la miña sanfoña que fozar no chan como as topas.**²⁰⁹
(Carre Alvarelos, *O pordioseiro e o labrego*. [Ms.: 290]).
- 318 **Máis se afogan de mariñeiros que de labregos.**²¹⁰
(*Refranero mariner*o R. Iravedra. [Ms.: 291]).
- 319 **Máis val amigo á porta que parentes na revolta.**²¹¹
([Ms.: 293]).
- 320 **Máis val morrer de pé que vivir axionllado.**²¹²
(Grandio, *Pensamientos*. [Ms.: 294]).

²⁰⁴ *Maio cando quer...*

²⁰⁵ *Mais.*

²⁰⁶ *Mais.*

²⁰⁷ *Mais.*

²⁰⁸ *Mais / médico..*

²⁰⁹ *Mais / tanxel-a / tiopas?*

²¹⁰ *Mais.*

²¹¹ *Mais / á.*

²¹² *Mais.*

- 321 **Máis val o que os bois zudran a corte que a herba que no prado comen.**²¹³
([Ms.: 696]).
- 322 **Máis val que minta eu que as mazarocas na esbulla.**²¹⁴
(R. Lois, *Ditos da xente*. [Ms.: 295]).
- 323 **Máis val racha-las zocas que non a roupa.**²¹⁵
([Ms.: 296]).
- 324 **Mal lle vai ao inferno cando os trasnos lle fuxen.**
([Ms.: 301]).
- 325 **Malo, malo si as vacas por maio beben no prado.**²¹⁶
([Ms.: 297]).
- 326 **Manda e descoida, non che farán cousa boa.**²¹⁷
(Carré Aldao, *A Nosa Terra* 1908. [Ms.: 299]).
- 327 **Manda e non coides, xa verás a labor que che fan.**²¹⁸
([Ms.: 298]).
- 328 **Mande ben, mande mal, un solo ten que mandar.**²¹⁹
([Ms.: 300]).
- 329 **Mar risada, vento de (con) mollada.**
(D. Rodríguez Novas, *Algunas voces marineras*. [Ms.: 302]).

²¹³ *Mais / la.*

²¹⁴ *Mais / eu..*

²¹⁵ *Mais / rachal-as.*

²¹⁶ *Malo malo....*

²¹⁷ *bó.*

²¹⁸ *...non coides xa verás....*

²¹⁹ *Mande ben mande mal....*

330 **Marta, si mal ensarilla, pior adobana; de fiar malditas as ganas.**²²⁰

(Jose Mª Gil Rey, *A fía na Ulla*, año 1837. [Ms.: 697]).

331 **Melón e casamento, andan no acerto.**
([Ms.: 303]).

332 **Melón e casar, andan no atinar.**
([Ms.: 304]).

333 **Mendrellos e soberba non fan boa parella.**²²¹
([Ms.: 305]).

334 **¡Menos mal! si solo me cortan o pelo -dixo a raposa que se facía a morta.**²²²
([Ms.: 306]).

335 **Mentras as fabas maduran, andan os pegureiros na presura.**
Las judías maduran en abril, cuando los pastores ordeñan sus ovejas y fabrican los quesos. ([Ms.: 698]).

336 **Mentras non se morre n'hai tal camiño andado.**²²³
([Ms.: 307]).

337 **Milliño da miña leira, hastra non verte na malla non me pasas de ser herba.**²²⁴
En el núm 338 [Ms.: 308] se refiere al trigo y en el presente, al millo centenero. ([Ms.: 309]).

338 **Milliño da miña leira, hastra te non ver na aira, milliño, chámote herba.**²²⁵
([Ms.: 308]).

339 **Millo camado puxa dobrado.**
Alude a la conveniencia de mullir el pié de las mieses. ([Ms.: 311]).

340 **Millo con vizo, graus cativiños.**²²⁶
([Ms.: 310]).

341 **Millo non te me chames hastra non che ter trala chave.**²²⁷
Es variante de los núm. 336 y 337 [Ms.: 308, 509]. ([Ms.: 312]).

342 **Millor é non falar qu'empezar e non acabar.**²²⁸ ITALIANO: *Meglio è non dire che cominciare e non finire.*
([Ms.: 313]).

343 **Millor que vergoña é deixa-las cousas onde se atopan.**²²⁹
([Ms.: 314]).

344 **Minte con todas as moas que ten na boca, cas podres e cas boas.**²³⁰
Rotundidad de un mentiroso redomado. ([Ms.: 315]).

345 **Minten os santos e pandan os santeiros.**
([Ms.: 316]).

346 **Miña nai, cáseme cedo, que durmir soia me dá medo.**²³¹
([Ms.: 317]).

²²⁵ ...milliño chámote... / erba.

²²⁶ bizo.

²²⁷ chames, / tral-a.

²²⁸ falar,.

²²⁹ deixa-las.

²³⁰ móas / téñ / cáas / cáas / bóas.

²³¹ Miña nai cáseme cedo que....

²²⁰ Marta si... / ...adobana, de fiar....

²²¹ bóa.

²²² Menos mal! / córtanme? / faciase?.

²²³ n'ai.

²²⁴ erba.

- 347 **Moi santo eres, mais me fedes.**
([Ms.: 318]).
- 348 **Moitas chorimas no toxo, moita broa polo forno.**²³² BABLE: *Añu de flor de cotoya, añu de moita boroña.*
(C. Cabal. [Ms.: 325]).
- 349 **Moitas estrelas a coruscar, frío crúo vai entrar.**
(Sampedro y Folgar, *Refranero de Pescadores*, Ría de Pontevedra. [Ms.: 319]).
- 350 **Moito ao lume, o pelexo revírase vello.**²³³
(Figura en el *Catálogo de proverbios*, Pedro Vallés MDXLIX. [Ms.: 320]).
- 351 **Moito confesar, moito comungar, e a tenda sin pagar.**²³⁴
([Ms.: 321]).
- 352 **Moito goio trai door.** *El exceso de placer ya no es placer* (Voltaire).
([Ms.: 322]).
- 353 **Moito neboeiro compón o tempo.**
CASTELÁN: *Mañanita de niebla tarde de paseo.*
([Ms.: 323]).
- 354 **Moito terma un pau de pé.**
En forma de poste o afirmado de pie, puede recibir fuerte carga obedeciendo a un principio físico de resistencia de las fibras. ([Ms.: 324]).
- 355 **Moreniña ten que ser a terra pra criar boa herba.**²³⁵
([Ms.: 326]).
- 356 **Morte e nai, solo unha hai.**²³⁶

²³² bróa / pol-o / fórho.

²³³ ...ao lume o pelexo, revírase....

²³⁴ *Moito confesar moito comungar e a tenda sin pagar..*

²³⁵ tén / terra / prar / bóa.

(J. Monge, *El Refran Literario*. [Ms.: 699]).

- 357 **Morto o home, o amante xa pode.**²³⁷
([Ms.: 327]).
- 358 **Moscas e vergoña, pouco aprovecen e moito embodoan.**²³⁸
Aprovecer, favorecer; *embodoar* estorbar.
Es variante del núm 28 [Ms.: 71]. ([Ms.: 328]).
- 359 **Mozas con mozos, estopa a rentes do fogo.**²³⁹
([Ms.: 329]).
- 360 **Muller ben gobernada salva a súa casa, que a loca toda a derroca.**²⁴⁰
([Ms.: 330]).
- 361 **Muller cega e home xordo ¡santa paz do matrimonio!**
([Ms.: 331]).
- 362 **Muller que no sábado fía e na véspera do seu día, nunca o traballo acabado vería.**²⁴¹
([Ms.: 332]).
- 363 **Música rateira tira as arás fóra da arañeira.**²⁴²
([Ms.: 353]).
- 364 **N'hai cacho que dure un ano.**²⁴³
(Laureano Prieto, *Estudios Folkloricos* - Ventas de la Barrera, La Gudiña. [Ms.: 357]).

²³⁶ ai.

²³⁷ Mórto.

²³⁸ ...vergoña pouco... / embodóan.

²³⁹ fógó.

²⁴⁰ ...casa que a loca....

²⁴¹ bespera.

²⁴² rateira / fora.

²⁴³ N'ai.

- 365 **N'hai cousa que máis enxeite
qu'estar entr'a mala xente.**²⁴⁴
(Figura en el *Catálogo de Proverbios*,
Pedro Vallés, año MDXLIX. [Ms.: 358]).
- 366 **N'hai cousa que tanto engarre
como unha silva.**²⁴⁵
([Ms.: 359]).
- 367 **N'hai monte sin val, nin val sin
valgada.**²⁴⁶
Valgada, badén. (Jacinto del Prado,
Maximas y refranes gallegos. [Ms.: 360]).
- 368 **N'hai tal amigo como un peso no
bolsillo.**²⁴⁷
([Ms.: 361]).
- 369 **Na casa con arañeiras non casan as
nenas.**
([Ms.: 397]).
- 370 **Na casa do palimoco, ela lle pon as
cirolas i ela ll'alimpa os mocos.**²⁴⁸
LATÍN: *Vir nupsit, conjuxque virum sibi
duxit ineptum*.
([Ms.: 354]).
- 371 **Na casa sin fariña todo é muíña.**²⁴⁹
(V. M. Risco *Notas*. [Ms.: 396]).
- 372 **Na festa sin xantanza nunca está a
gaita temperada.**
(Con lig. var. en Gil Vicente S. XVII. [Ms.:
362]).
- 373 **Na mala feira pouco se merca.**
([Ms.: 363]).
- 374 **Na rosiña de Paixón ollarás sete
puñales, unha coroa d'espíñas e tres
craviños mortales.**²⁵⁰
([Ms.: 364]).
- 375 **Na rúa, lobo bravo; e na casa,
año.**²⁵¹
([Ms.: 365]).
- 376 **Na serra un día, é un ano máis de
vida.**²⁵²
(Leandro Díaz Rey, *Faro de Vigo*, agosto
1955. [Ms.: 366]).
- 377 **Na ventán son unha dama, no
corredor son señora, na mesa son
cortesana, na leira son labradora.**
(Francisca Herrera *Mulleres*. [Ms.: 367]).
- 378 **Na xeira do calor, garda do frío.**²⁵³
([Ms.: 368]).
- 379 **Nada pesa tan pouco como a
cabeza sen miolo.**²⁵⁴
([Ms.: 355]).
- 380 **Nadal sin lúa, de cen que levas,
pegureiro, quedarache unha.**²⁵⁵
([Ms.: 356]).
- 381 **Neno folecho, nai esgalmida.**
Neno folecho, rorro gordinflón; *nai
esgalmida*, madre extenuada. ([Ms.: 369]).
- 382 **Nenos e capados non os cates
calvos.**
([Ms.: 370]).
- 383 **Nin aldea sin taberna nin lumia sin
coberteira.**

²⁴⁴ *N'ai / mais.*

²⁴⁵ *N'ai.*

²⁴⁶ *N'ai.*

²⁴⁷ *N'ai.*

²⁴⁸ *pón/ Vir impsit.*

²⁴⁹ *fariña, / muiña.*

²⁵⁰ *Paixon, / coróa.*

²⁵¹ *bravo, / casa:.*

²⁵² *mais.*

²⁵³ *...calor garda....*

²⁵⁴ *pouco,.*

²⁵⁵ *...levas pegureiro, quedarache....*

- ([Ms.: 373]).
- 384 **Nin besta que coma moito nin home de moito conto.**
([Ms.: 372]).
- 385 **Nin besta que sexa lambiona nin home de moita hestoria.**
([Ms.: 371]).
- 386 **Nin celeiro sin fariña nin outono sin xistra.**
([Ms.: 374]).
- 387 **Nin coxo nin torto entre mozo no teu orto.**²⁵⁶
([Ms.: 375]).
- 388 **Nin home nin frol, ao serán collen color.**
([Ms.: 376]).
- 389 **Nin zapateiro sin dentes nin escudeiro sin parentes.**
([Ms.: 378]).
- 390 **Ninguén é fillo da súa avoa.**²⁵⁷
([Ms.: 377]).
- 391 **No ataño que ten buraco sempre se perde algún trago.**²⁵⁸
([Ms.: 380]).
- 392 **No día de san Martiño, fura o teu pipiño.**
Pipiño, pipeta. (Dr. Labarta, Formulario de boticarios rurales. [Ms.: 381]).
- 393 **No lar onde a muller se asaña, o home non ten pau nin mans.**²⁵⁹
([Ms.: 382]).
- 394 **No pote das fabas, a que sobe xa non baixa.**²⁶⁰
([Ms.: 412]).
- 395 **No resío do avaro, ortega por todos cabos.**
Resío, recinto con xardín al redor de una casa de campo o finca. ([Ms.: 413]).
- 396 **No tempo de chuvia rebuldan as pulgas.**
([Ms.: 701]).
- 397 **No xeito de cuspir vese quen é babexo.**²⁶¹
([Ms.: 414]).
- 398 **** No xerro cun furadiño sempre pérdese un grouchiño.**²⁶²
Es variante del núm 391 [Ms.: 380]. ([Ms.: 415]).
[N. dos eds.: Obviamente este refrán está manipulado, porque a gramática esixe outra colocación do pronome átono: *sempre se perde*].
- 399 **Nocas e nachas tamén se casan.**
Nocas narigudas; nachas chatas. (E. Labarta Pose Cuentos Humorísticos. [Ms.: 379]).
- 400 **Noite crara en tempo de inverno, para o outro día cara de demo.**
(Rec. en Bueu (Pontevedra) en Notas V. Risco. [Ms.: 383]).
- 401 **Noite de ruada, mañán de sono.**²⁶³
([Ms.: 384]).
- 402 **Noite de san Roque Pequeno, romaría nos Caneiros.**²⁶⁴

²⁵⁶ *tórto, / órto.*

²⁵⁷ *abóa.*

²⁵⁸ *buraco, / algun.*

²⁵⁹ *...se asaña o home....*

²⁶⁰ *...das fabas a que....*

²⁶¹ *e.*

²⁶² *c'un furadiño sempre pérdese.*

²⁶³ *mañan / soño?.*

²⁶⁴ *Romaría.*

- (Salvador Golpe, *Refranero de Betanzos*. [Ms.: 382]).
- 403 **Non cadra ben ouro con roupa emprestada.**
([Ms.: 386]).
- 404 **Non ch'hai bon gado sen ferrán seitado.**²⁶⁵
Ferran o ferraña, herrén, forraje verde.
([Ms.: 387]).
- 405 **Non che son galiña pra tentazón de raposo.**²⁶⁶
(Francisca Herrera *Muller ou nai*. [Ms.: 389]).
- 406 **Non é con palla co que o fogo se amata.**²⁶⁷
([Ms.: 700]).
- 407 **Non é polo peso, se non polos vinte ríás.**²⁶⁸
([Ms.: 390]).
- 408 **Non é tanto o mal como din os laíos.**²⁶⁹
([Ms.: 391]).
- 409 **Non fará o demo filloas que non coma.**
([Ms.: 393]).
- 410 **Non fía a fiadora, que fía a servedora.**²⁷⁰
([Ms.: 392]).
- 411 **Non hai verdá antr'os homes.**²⁷¹
([Ms.: 385]).
- 412 **Non hai xénea galega que unha ponla n'América non teña.**²⁷²
([Ms.: 388]).
- 413 **Non lle dar creto a calquer nin queixarse sin razón, nin pedir o que han negar nin chorar polo que foi.**²⁷³
(Couceiro Freijomil, *Miudenzas*. [Ms.: 394]).
- 414 **Non malgastes nin te gages nin arrendes nin emprestes, nin fales do que non vises nin con muller porfiar.**²⁷⁴
(Xan Pla y Zubiri. [Ms.: 395]).
- 415 **Non me falar de bois, que da feira veño.**²⁷⁵
([Ms.: 398]).
- 416 **Non pode se ter un pé en dúas zocas á ves.**²⁷⁶
([Ms.: 399]).
[N. dos eds.: Obviamente este refrán está manipulado, porque a gramática esixe outra colocación do pronome átono: *non se pode ter*].
- 417 **Non porque llo poñan nas cartas calqueira xente ten don.**²⁷⁷
([Ms.: 401]).
- 418 **Non queda atrás o que colle a garoupa.**
*Garoupa, grupa. (M. Castro Miño, *El Caballo en Galicia*. [Ms.: 402]).*

²⁶⁵ *ch'ai / gâdo, / ferran.*

²⁶⁶ *prá?*

²⁶⁷ *fógo.*

²⁶⁸ *pol-o / ...peso se non... / pol-os / rías.*

²⁶⁹ *dín.*

²⁷⁰ *...fiadora que....*

²⁷¹ *ai / verda.*

²⁷² *ai / xenea.*

²⁷³ *pol-o.*

²⁷⁴ *veses.*

²⁷⁵ *...bois que....*

²⁷⁶ *Non pode se ter un pe / â / vés.*

²⁷⁷ *lló / tén.*

- 419 **Non se chufa casamento sen as mil
mentiras dentro.**
([Ms.: 403]).
- 420 **Non se poden sacar nabos do
púcaro sin s'escaldar.**²⁷⁸
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.:
400]).
- 421 **Non tanto pano de Holanda á mesa
e máis porco na caldeira.**²⁷⁹
([Ms.: 404]).
- 422 **Non te mirres, coiro vello, qu'inda
vales pra pandeiro.**²⁸⁰
([Ms.: 405]).
- 423 **¿Non te tostar nin te mollas? -Si
non o tes nin o roubas, vas a fío a
Valdecoullas.**²⁸¹
(M. Leiras Pulpeiro, *Rev. Galicia* 1892-93.
[Ms.: 407]).
- 424 **Non ten a pita auga pra beber e
convida ao parrulo ao baño.**²⁸²
(Avelino Rodríguez Elías, *Chistes gallegos*.
[Ms.: 406]).
- 425 **Non todo o que pon chisteira é
persona principal.**²⁸³
Alude a cocheros, lacayos, pompas
fúnebres, etc. ([Ms.: 408]).
- 426 **Non todos os que asubían son
arrieiros nin todos os que montan
son cabaleiros.**
(Avelino Rodríguez Elías, *Chistes gallegos*.
[Ms.: 410]).
- 427 **Non todos os que asubían son
castradores.**
([Ms.: 409]).
- 428 **Non val o inferno pra derguer
medeiros.**
([Ms.: 411]).
- 429 **Nubeiros altos auga train no rabo.**
([Ms.: 416]).
- 430 **Nubeiros altos, agros mollados.**²⁸⁴
([Ms.: 417]).
- 431 **Nun corpo pequeno moita alma
cabe.**²⁸⁵
(B. Barreiro, *El Proverbio romántico en
Galicia*. [Ms.: 702]).
- 432 **Nunca máis angueiras con forzas
teñas.**²⁸⁶
(S. Cabeza de León, *Miscelanea*. [Ms.:
418]).
- 433 **Nunca un solo bico colma o noso
afán.**²⁸⁷
(J. Rodríguez Lopez *Un bico*. [Ms.: 419]).
- 434 **Nunha boca pequena ¡moitos bicos
caben!**
([Ms.: 420]).
- 435 **Nunha boca pequeniña tantos
bicos caben como nunha grande.**²⁸⁸
([Ms.: 421]).
- 436 **Nunha noite naz o zarrote.**
Zarrote, seta comestible, níscolo de
umbelina. ([Ms.: 422]).

²⁷⁸ *pódense.*

²⁷⁹ *...a mesa... / mais / porco.*

²⁸⁰ *Non te mirres coiro vello qu'inda....*

²⁸¹ *Non / tórtas(?) / téis.*

²⁸² *prá.*

²⁸³ *pón.*

²⁸⁴ *...altos agros....*

²⁸⁵ *N'un / ...pequeno moito....*

²⁸⁶ *mais / forzas.*

²⁸⁷ *nóso.*

²⁸⁸ *pequenino,? / caben, / n'unha.*

- 437 **Nunha terra de primeira colle
unha enta de fabas e outra d'herba
farraneira.**²⁸⁹
Caben dos cosechas en el año, en las
vegas gallegas de buena calidad, una de
habas y otra de alcacer. ([Ms.: 423]).
- 438 **O abafo do pano nunca fixo dano.**
Abafo, abrigo. ([Ms.: 424]).
- 439 **O albeite de Portas, que mandaba
sangra-las bestas mortas.**²⁹⁰
([Ms.: 425]).
- 440 **O amigo máis certo, do meu
chan e do meu tempo.**²⁹¹
([Ms.: 426]).
- 441 **O amor ao namorado nunca lle
pide pecado.**
(*El Proverbio romántico en Galicia*, B.
Barreiro. [Ms.: 427]).
- 442 **O amor do home nunca foi nin é, é
como o zapato ao saír do pé.**²⁹²
([Ms.: 428]).
- 443 **O amor quer que o roguen.**
(A. de las Casas, *Cancº Pop Bol. Est. Gall.*
t. I. [Ms.: 429]).
- 444 **O boi turrión leva sempre
arrabuñado o coiro.**
([Ms.: 432]).
- 445 **O boi, como era mansiño, ao Neno
Dios bafexou; a múa era malina,
soilo comeu e rosmou.**²⁹³
(*Cancº de Petelo, Porriño*. [Ms.: 431]).
- 446 **O bon fogo axuda ao pote.**²⁹⁴
- 447 **O bon galo, no pescozo e no tranco.**
([Ms.: 433]).
- 448 **O bon tempo está no pote, que en
habendo que comer, chova ou
trone, vente ou neve, eso bo tempiño
é.**²⁹⁵
(Jesús Taboada, *Folklore de Monterrey*.
[Ms.: 434]).
- 449 **O ceo é que cura, que o médico
cobra a fatura.**²⁹⁶
(Recuerda a Franklin. [Ms.: 445]).
- 450 **O corzo -dixo Falapouco- éche un
coello con cornos.**²⁹⁷
([Ms.: 435]).
- 451 ****O diz un vello refrán: quen
amora aperta a man.**
(*El Proverbio romántico en Galicia*, B.
Barreiro. [Ms.: 436]).
[N. dos eds.: Obviamente este refrán está
manipulado, porque a gramática esixe
outra colocación do pronome átono: *Dio un
vello refrán ... ou Diz un vello refrán...*].
- 452 **O fogo nunca diz abondo.**²⁹⁸
([Ms.: 703]).
- 453 **O frade ao fogo, logo faise folgo.**²⁹⁹
(*Val do Belelle*, Neda - Ferrol. [Ms.: 437]).
- 454 **O fume e a muller brava botan ao
home dunha casa.**³⁰⁰
([Ms.: 438]).

²⁸⁹ N'unha / primeira..

²⁹⁰ sangral-as.

²⁹¹ mais.

²⁹² e / saír / pe.

²⁹³ malina.

²⁹⁴ fôgo.

²⁹⁵ bó.

²⁹⁶ ...é que cura que... / fatúra.

²⁹⁷ eiche.

²⁹⁸ ...diz: abondo..

²⁹⁹ fôgo / fólgo.

³⁰⁰ brava, / d'unha.

455 **O galo moitas mulleres ten, a
ningunha mantén.**³⁰¹
([Ms.: 439]).

456 **O galo ten mulleres cantas quer,
pero a ningunha mantén.**
([Ms.: 440]).

457 **O home fai muller.**
Home por marido, *muller* por esposa.
([Ms.: 441]).

458 **O home nada fai sin o nome.**³⁰²
(J. Monje, *El refrán literario*. [Ms.: 442]).

459 **O home naz pra traballar e non
pra baltrotar.** *Homo nascitur ad
laborem* (*Job*, V 7).
Baltrotar o *gandaia*r, lo mesmo que *andar á
baltrota* ou *á gandaia*, vagabundear,
vaguear. ([Ms.: 443]).

460 **O home que sabe, logo agrela dos
demais.** *Chi sa, è padron degli altri*.
(S. de la Iglesia, profesor. [Ms.: 444]).

461 **O home que ten que ser home debe
saber tres partidas: facer moito,
falar pouco e non gabarse na
vida.**³⁰³
([Ms.: 704]).

462 **O inverno carolal é intre Santos e
Nadal.**
(Puente y Úbeda, *Meteorología popular*
pag 257. [Ms.: 446]).

463 **O inverno é ido e o vran vindo
;malia do ben que nos fixo!**³⁰⁴
(Derivado de un adagio S. XVII segun A.
Gonzalez Besada. [Ms.: 447]).

³⁰¹ *tén.*

³⁰² *home.*

³⁰³ *tén / ...home debe saber....*

³⁰⁴ *vrán.*

464 **O lume non ten frío.**³⁰⁵
(*Revista Gallega*, Pontevedra 1888. [Ms.:
448]).

465 **O máis amigo cha pega, n'hai máis
amigo que Dios e un peso na
faltriqueira.**³⁰⁶
([Ms.: 451]).

466 **O mar non ten sede.**
(*Revista Gallega*, Pontevedra 1888. [Ms.:
453]).

467 **O marido e o diaño non teñen
cando.**³⁰⁷
([Ms.: 452]).

468 **O millor pra acabar ca mantida é
acabar coila.**³⁰⁸
([Ms.: 455]).

469 **O pegollo ben feito non cai de
vello.**³⁰⁹ FRANCÉS: *Un pot fêlé dure
longtemps.*
Pegollo, *pilastra*, *machón*. ([Ms.: 466]).

470 **O que a muller garda na casa val
tanto como o que o home gana.**³¹⁰
([Ms.: 467]).

471 **O que cala e obedece amólase dúas
veces.**³¹¹
(X. Pla y Zubiri. Fig. en *Colección judeo-
española* S. XVI, Kayserling. [Ms.: 470]).

472 **O que chora ten sentimento.**³¹²
(*El exías*, *Rev. Galicia*, 1887. [Ms.: 468]).

³⁰⁵ *tén.*

³⁰⁶ *pega; / n'ai / mais.*

³⁰⁷ *diaño.*

³⁰⁸ *prá / cá / mantida / e / co-ila.*

³⁰⁹ *feito.*

³¹⁰ *casa.*

³¹¹ *obedece.*

³¹² *tén.*

- 473 **O que dá prestes dá dúas veces.** *Bis dat qui cito dat.*
([Ms.: 471]).
- 474 **O que deixa a verba galega por colle-la castelá, colle madrasca i-enxeita a sua nai.**³¹³
([Ms.: 472]).
- 475 **O que derradeiro chega ao mesón panda ca cama pior.**³¹⁴
([Ms.: 491]).
- 476 **O que Deus axunta, o home non-o debe partir.**³¹⁵
([Ms.: 469]).
- 477 **O que é bo prá maca (chata) é malo pra-o pano.**³¹⁶
(Crisanto Soto, Prof. Esc. Normal Pontevedra 1901. [Ms.: 473]).
- 478 **O que fiache, en marzo non curache.**
(Noriega Varela, *Sabiduría popular*. [Ms.: 474]).
- 479 **O que manda, manda, por moi mal que o faga.**³¹⁷
([Ms.: 476]).
- 480 **O que moito emprende pouco atende.**³¹⁸
(Fuco de Tabeayo, *F. Tettamancy*. 1915. [Ms.: 477]).
- 481 **O que moito fala, moito marra.**
LATÍN: *In multiloquio non deerit peccatum* (*Libro de los Proverbios X*, 19).
([Ms.: 478]).
- 482 **O que n'outono se semea leva un ano de esterca.**³¹⁹
(*Bol. Sind. Agr.* [Ms.: 486]).
- 483 **O que non ten bens gardados non receia ser roubado.**³²⁰
([Ms.: 479]).
- 484 **O que non ten vergonza éntrase por cada porta.**
([Ms.: 480]).
- 485 **O que non vive de esperanzas vive de lembranzas.**
(Alvaro Cunqueiro. [Ms.: 481]).
- 486 **O que obedececala, inda que razón ll'abonde.**³²¹
([Ms.: 482]).
- 487 **O que por san Xoán enxofra, o mildeu non lle agoira.**³²²
Mildeu, enfermedad parasitaria de la vid.
([Ms.: 483]).
- 488 **O que pra si fía, súas son as mazarocas.**³²³
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 484]).
- 489 **O que se bota en outono leva un ano de abono.**
([Ms.: 485]).
- 490 **O que se parella se afeizoa.** VARIANTE: *O que é parello se afeizoa.* LATÍN: *Similis similem amat.*
([Ms.: 487]).
- 491 **O que tarde chega á pousada panda ca baldrugada.**³²⁴

³¹³ collel-a / â.

³¹⁴ meson,.

³¹⁵ ...Deus axunta o home....

³¹⁶ e / bó / prá / pra-o.

³¹⁷ ...que manda manda por....

³¹⁸ emprende,.

³¹⁹ semea,.

³²⁰ tén.

³²¹ ...obedececala inda... / razon.

³²² San Xoan / ...enxofra o mildeu....

³²³ sí.

³²⁴ â / pousada,.

Baldrugada, relieve de comidas, fonduja de la olla. ([Ms.: 492]).

- 492 **O que tardeiro chega á pousada panda ca pior cama.**³²⁵ VARIANTE: *O que tardeiro chega á pousada, panda ca cama mais mala.* ([Ms.: 490]).

- 493 **O que ten a vaca, ise a munxe e a mama.** ([Ms.: 488]).

- 494 **O que ten bois co-iles abaixa os alornos.**³²⁶
Abaixar os alornos, salir al paso de las murmuraciones, eximirse de la crítica. (Couceiro Freijomil, *Miudenzas*. [Ms.: 489]).

- 495 **O queixo á cenlleira, a la ás texeiras.**³²⁷ ([Ms.: 475]).

- 496 **O sol polo vran leva ao vento da man.**³²⁸ ([Ms.: 503]).

- 497 **O suor róuballe quentura ao corpo.**³²⁹ ([Ms.: 507]).

- 498 **O toxo sempre che é toxo por frolexado qu'esteña.**³³⁰ (Leiras Pulpeiro, *Cantares*. [Ms.: 509]).

- 499 **O vello, pra non errar, ben che le polo pasado.**³³¹ ([Ms.: 512]).

³²⁵ á.

³²⁶ co-iles.

³²⁷ á / lá / as.

³²⁸ pol-o / vran.

³²⁹ córho.

³³⁰ ché.

³³¹ ...vello pra non... / lê / pol-o.

- 500 **O viño de Sabal, pouco e mal.**³³²
Sabal es localidad de Orense. [N. dos eds.: Hoxe non figura no Nomenclátor] ([Ms.: 513]).

- 501 **O vran de san Martiño dura o que un can en pasa-lo camiño.**³³³
(Crisanto Soto, Prof. Esc. Normal, Pontevedra 1901. [Ms.: 514]).

- 502 ****Ollando pra o chan se naz, se morre ollando ao ceo.**³³⁴
(Grandío, *Pensamientos*, Lugo. [Ms.: 449]).
[N. dos eds.: Se isto é refrán, e non frase sentenciosa de autor, estaría, en calquera caso, manipulado, porque a gramática esixe outra colocación do pronome átono, maiormente no segundo membro: *mórrese ollando...*].

- 503 **Ollos azules en cara gallega sonche natureza.**
Representa el abolengo céltico. (J. Rodríguez Lopez. [Ms.: 450]).

- 504 **Onde asollan o diñeiro tes de pasar vagariño.**³³⁵
Asollar o diñeiro, gastar bien el dinero. ([Ms.: 456]).

- 505 ****Onde canta un galo, coido que ponse óvos.**
(Heraclio Perez Placer, *Cousas da terra*. [Ms.: 457]).
[N. dos eds.: Se isto é refrán, e non frase sentenciosa de autor, estaría, en calquera caso, manipulado, porque a gramática esixe outra colocación do pronome átono, maiormente no segundo membro: *coido que se pon ovos*].

³³² puco?.

³³³ San Martiño / pasalo.

³³⁴ prao.

³³⁵ diñeiro, / tés.

506 **Onde come o marrau, [a] porca
deixa a maseira, mais nada queda
nela.**³³⁶

((Ms.: 458)).

507 ****Onde en pote mal lavado faise
caldo pr'outro día, n'é pobreza, é
porcaría.**³³⁷

((Ms.: 462)).

[N. dos eds.: Este refrán está manipulado, porque a gramática esixe outra colocación do pronome átono, maiormente no segundo membro: *Onde en pote mal lavado se fai caldo...*].

508 **Onde entra a rella, logo tiscan
ovellas.**

En la rastrojera de cereales. ((Ms.: 459)).

509 **Onde hai sol recende ben a frol.**³³⁸

((Ms.: 705)).

510 **Onde mora o meu cariño ben cho
mo saben os pés.**³³⁹

(*El Proverbio romántico en Galicia*, B. Barreiro. [Ms.: 460]).

511 **Onde non hai raparigos falta
agarimo, onde non hai vello
faltarán consellos.**³⁴⁰

((Ms.: 461)).

512 **Onde s'apuza a i-auga logo xurden
(puxan) prantas.**³⁴¹

((Ms.: 464)).

513 **Onde sintas pranto non entres
cantando.**³⁴²

(J. Monje, *El refrán literario*. [Ms.: 463]).

514 **Onde un pensa que hai touciño, nin
tornas hai pra colgalos.**³⁴³

(Noriega Varela, *Refranes brañegos*. [Ms.: 465]).

515 **Orto e torto e muller de mal catar,
tense que saber catar.**³⁴⁴

((Ms.: 493)).

516 **Os amores do aldeano cando che
vén a ver: unha paxela con óvos e
nunca pasan de tres.**³⁴⁵

((Ms.: 494)).

517 **Os cartos son como a i-auga, leva
toda cras de soufas.**

(Couceiro Freijomil, *Miudenzas*. [Ms.: 495]).

518 **Os couces xurden da terra, dos
couces puxan as pólas, nas pólas
bronchan as emas, das emas saen as
follas.**³⁴⁶

Explicación sintético-vulgarizada del desarrollo arbóreo en su aspecto externo. ((Ms.: 706)).

519 **Os cuñados é sangue que se
travesa.**

((Ms.: 496)).

520 **Os días non son egoales; como
campean os días, campean as
amistades.**³⁴⁷

(*El Proverbio romántico en Galicia*, B. Barreiro. [Ms.: 497]).

521 ****Os fan cristiáns pra logo
traballar como mouros.**³⁴⁸

³³⁶ n'ela.

³³⁷ lavado, / ...n'é pobreza é porcaría..

³³⁸ ai / sol,.

³³⁹ pes.

³⁴⁰ ai / ai.

³⁴¹ i-auga,.

³⁴² pranto,.

³⁴³ ai / ai / colgal-os.

³⁴⁴ tórto.

³⁴⁵ ven.

³⁴⁶ polas.

³⁴⁷ ...son egoales, como... / ...os días campean....

³⁴⁸ cristians.

(Pie de un dibujo de A. R. Castelao. [Ms.: 498])

[N. dos eds.: Non demos localizado ese debuxo de Castelao pero dubidamos que o rianxeiro empezase a frase por un pronome átono. Con toda verosimilitude Castelao escribiu *Fanos cristiáns pra logo traballar como mouros* e Llópiz modificou a orde pola tendencia ferrolá a antepoñe-los pronomes).

522 **Os fillos, ao cabo, sonche un agoiro buscado.**³⁴⁹
([Ms.: 499]).

523 **Os ingratos ten mal fin, lembra que caeu do ceu un ingrato sarafín.**³⁵⁰
(*El Refrán Literario* J. Monje. [Ms.: 502]).

524 **Os máis pecadores andan sempre á confesa.**³⁵¹
([Ms.: 500]).

525 **Os mandamentos do pegureiro son cinco: primeiro, comer papas no caldeiro; segundo, comerlle a herba a todo o mundo; terceiro, durmir á noite ao sereo; cuarto, comerse o millor año; quinto, o que pasa no fato non decilo.**³⁵²
(Rev. *Tio Marcos da Portela*, Orense 1916. [Ms.: 707]).

526 **Os millores amoríños son os caladiños.**
(Ricardo Carballal, *Contos*. [Ms.: 501]).

527 **Os peixes queren viño, que pra auga xa vén del.**³⁵³

(J. Sesto, *El Refran y su sombra*. [Ms.: 504]).

528 **Os que se queixan e non lle doi, coidan que lles doi.**
([Ms.: 506]).

529 **Os santos que me suban, que pra embaixo sempre axudan.**³⁵⁴
([Ms.: 505]).

530 **Os valentes perden sempre.**
([Ms.: 508]).

531 **¡Ou centeo da mala cana!, axiña secas e tarde engraias. -Cala, mioludo, que, cando ti faltas, eu cumpro.**³⁵⁵
Rifan o pantrigo e mais o centeu. ([Ms.: 510]).

532 **Outono sereo, inverno muiñeiro.**³⁵⁶
Inverno muiñeiro, invierno de mucha *muiña* o lluvia de calabobos. ([Ms.: 511]).

533 **Ovella fóra do fato, o lobo sáelle ao paso.**³⁵⁷
([Ms.: 709]).

534 **Ovella fóra do toco colle o camiño do lobo.**³⁵⁸
([Ms.: 708]).

535 **Pabea mollada, inda que enxoite, ten mala malla.**
([Ms.: 515]).

536 **Pai preguiceiro saca aos fillos baltroteiros.**
([Ms.: 516]).

537 **Pallas millas fan medida.**

³⁴⁹ ...fillos ao cabo, sonche....

³⁵⁰ tén / de?.

³⁵¹ mais / á.

³⁵² ...cinco; Primeiro, comer... / decil-o.

³⁵³ ...queren viño que pra... / ven / d'el?.

³⁵⁴ ...me suban que pra....

³⁵⁵ Cala mioludo que cando ti falas eu cumpro..

³⁵⁶ seréo.

³⁵⁷ fora.

³⁵⁸ tóco,.

- Pallas millas*, pajuelas que se deslizan entre el grano de trigo. ([Ms.: 517]).
- 538 **Pan e leña, e o inverno como veña.**
([Ms.: 518]).
- 539 **Pan na eira, échelle o ollo a calqueira.**
([Ms.: 519]).
- 540 **Para enterros, Lugo.**
Tienen fama por su pompa y suntuosidad exageradas. (Gabriel M. Vergara *Diccionario de cant. y refranes*. [Ms.: 520]).
- 541 **Patrón descoidado, pescador trasmallado.**
Indicativo de lo penosa y peligrosa que es la pesca *a la traíña*. ([Ms.: 521]).
- 542 **Pau verde todo é fume.** LATÍN: *Viridi lignum quam maximo fumato* [N. dos eds.: sic. Quizais deba dicir *Viride lignum quam maxime fumatum*].
([Ms.: 710]).
- 543 **Pecado do bo non pasa de error.**³⁵⁹
([Ms.: 522]).
- 544 **Peita a cousa como gaita nun enterro.**³⁶⁰
([Ms.: 526]).
- 545 **Pelexo de ovella ten a barba tesa.**³⁶¹
([Ms.: 523]).
- 546 **Perdendo tempo non se gaña diñeiro.**
(A. de las Casas, *Refranero Ultreya*. [Ms.: 524]).
- 547 **Peso que vai e vén, ao seu dono mantén.**³⁶²
- 548 **Pita que cacarexa, menos pesa.**³⁶³
Por que se ha librado del peso de un huevo. ([Ms.: 527]).
- 549 **Pita que come os ovos aunque lle creben o bico, sempre se botará a eles.**³⁶⁴
([Ms.: 528]).
- 550 **Pobo que a súa verba esquece é treidor á natureza.**³⁶⁵
(M. Lugrís Freire, *Vida Gallega*, 1915. [Ms.: 529]).
- 551 **Pola Asu[n]zón as derradeiras xeadas son.**³⁶⁶
([Ms.: 530]).
- 552 **Pola lei que che teño non te coidara, que os meus gasallos é que me fas falta.**³⁶⁷
([Ms.: 531]).
- 553 **Polo san Outel as primas augas de outono se ven.**³⁶⁸
(San Eleuterio, día 6 septiembre. [Ms.: 532]).
- 554 **Polo san Urbán, nogueiros a abalar.**³⁶⁹
(Rodríguez Marín, *Refranes de Almanaque* pag. 140 [Ms.: 534]).
- 555 **Polo san Urbán, o gavián na man.**³⁷⁰
-
- ³⁵⁹ bó.
³⁶⁰ n'un.
³⁶¹ tén.
³⁶² ven / ...e ven ao seu....
- ³⁶³ ...cacarexa menos....
³⁶⁴ croben? / botaráse?..
³⁶⁵ â.
³⁶⁶ Pol-a Asuzón.
³⁶⁷ Pol-a / ...que os meus gasallos....
³⁶⁸ Pol-o / San / Outel.
³⁶⁹ Pol-o / San / Urban.
³⁷⁰ Pol-o / San / Urban / gavian.

- ([Ms.: 533]).
- 556 **Pombal i alciprés, un pazo é.**³⁷¹
(R. Cabanillas. [Ms.: 535]).
- 557 **Por abril, zarroutas mil; e por maio, zarroutas a carros.**³⁷²
Zarroutas, uno de los muchos nombres de la seta comestible. ([Ms.: 536]).
- 558 **Por detrás e por didiante, garde Dios ao almirante.**
(Daniel R. Novás, *Algunas voces marineras*. [Ms.: 537]).
- 559 **Por moito lata-la escola moitos paran na gaiola.**³⁷³
Lata-la escola, hacer novillos. ([Ms.: 538]).
- 560 **Por san Augusto o labrego salva o susto.**
San Augusto, 7 de octubre, cuando ya se ha acabado la recogida del grano y de la cosecha. ([Ms.: 539]).
- 561 **Por san Martiño, abilla a roupa que vén o frío.**³⁷⁴
([Ms.: 540]).
- 562 **Por san Nicolau, chuvias a vau.**
([Ms.: 541]).
- 563 **Por san Pablo o inverno alonga o rabo.**³⁷⁵
San Pablo Hermitaño, 15 de enero. ([Ms.: 542]).
- 564 **Por san Xoán o vinteún, o día máis longo que ningún.**³⁷⁶
([Ms.: 543]).
- 565 **Por san Xoán rapa o mourillán.**³⁷⁷
Mourillán, pulgón de las leguminosas, especialmente parásito de las habas. ([Ms.: 544]).
- 566 **Pra facenda que voa, unha abelleira.**³⁷⁸
(Ledo Gonzalez, *O cura das abellas*, Lugo 1927. [Ms.: 546]).
- 567 **Pra labrego non s'estudia, mais...se ten que saber.**
([Ms.: 545]).
- 568 **Pra o xantar culler nunha man e garfelo na outra, e prá cea ca culler abonda.**³⁷⁹
Las cenas conviene hacerlas muy ligeras y a base de sopas o puré. ([Ms.: 548]).
- 569 **Pra orquesta de orneos, contraponto de fungueiros.**
([Ms.: 547]).
- 570 **Prá xente moza non hai mal cociñado.**³⁸⁰
([Ms.: 549]).
- 571 **Puchiño con liñaceira non debe levarse á feira.**³⁸¹
Liñaceira, enfermedad bovina contagiosa. (Xavier Prado Lameiro. [Ms.: 550]).
- 572 **Que cante, que chore, primaveira nunca vén sen froles.**³⁸²
([Ms.: 553]).
- 573 **Que importa que o muiño ande se non hai grau na moega.**³⁸³

³⁷¹ y / alcipres.

³⁷² Por abril zarroutas mil e por maio zarroutas a carros..

³⁷³ lata-la / escola..

³⁷⁴ ven.

³⁷⁵ San.

³⁷⁶ San / Xoan / ...o vinteún o día... / mais / ningún.

³⁷⁷ San / Xoan / mourillan.

³⁷⁸ vóa.

³⁷⁹ xantar, / n'unha / prá / cá.

³⁸⁰ ai.

³⁸¹ á.

³⁸² ...cante que chore...

³⁸³ ande, / ai.

- (J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 552]).
- 574 **¿Que se entende por inferno? - Sogras, cuñadas e xenros.**³⁸⁴
([Ms.: 568]).
- 575 **Quéimese a túa casa, mais que fume non saía.**³⁸⁵
([Ms.: 551]).
- 576 **Quéixome porque me doi, que se non non me queixara, ¿quen é aquel que se queixa sin que non lle doia nada?**³⁸⁶
Es variante del núm. 528 [Ms.: 506]. (J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 554]).
- 577 **Quen cas mans non podese, acoda aos dentes.**³⁸⁷
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 556]).
- 578 **Quen chora polo Aninovo, chorará polo ano todo.**³⁸⁸
([Ms.: 557]).
- 579 **Quen da boa colleita non garda, chorará na mala.**³⁸⁹
([Ms.: 555]).
- 580 **Quen mal canta ben reza.**
(Figura en *Adagios Rollandiana* 1780. [Ms.: 558]).
- 581 **Quen moito vai á igrexa, algunha boa ten feita.**³⁹⁰
- (Leiras Pulpeiro, *Rev. Galicia* 1892-93 pag. 639. [Ms.: 559]).
- 582 **Quen n'Aninovo non estría, todo o ano fía.**
([Ms.: 560]).
- 583 **Quen naceu para rial, anque entre pesos o poñas.**
([Ms.: 561]).
- 584 **Quen no baile morreu ¡afellas que diverteu!**
([Ms.: 562]).
- 585 **Quen non se queira queimar, non vaa cabe do forno.**³⁹¹
(*Paremia* S. XVII segun A. Gonzalez Besada. [Ms.: 711]).
- 586 **Quen non sintiu máis que a campán da sua aldeia, apenas sabe dun son.**³⁹² FRANCÉS: *Qui n'entend qu'une cloche n'entend qu'un son*.
([Ms.: 563]).
- 587 **Quen quer saber o que lle val o seu boi, véndao na feira e mérqueo despois.** LATÍN: *Semper seni iuveniculum subijce*.
([Ms.: 565]).
- 588 **Quen quera, vaia; quen non quer, manda.**
(J. Ramon Fernandez Oxea, Orense. [Ms.: 564]).
- 589 **Quen vaia poñer capoeira ten que contar ca pebida.**
([Ms.: 566]).

³⁸⁴ Que.

³⁸⁵ tua / ...casa mais que....

³⁸⁶ por que / ...me doi que... / senon / ...me queixara
¿quen... / nada.

³⁸⁷ cás / ...non podese acoda....

³⁸⁸ pol-o / pol-o.

³⁸⁹ bóa.

³⁹⁰ a / bóa.

³⁹¹ ...queimar non... / vaa.

³⁹² mais / campan / de un / són.

- 590 **Quer polo roncón quer polo
punteiro, o que sal da gaita todo é
vento.**³⁹³
([Ms.: 567]).
- 591 **Quixo o cacho castigar á pedra i-
embicou nela.**³⁹⁴
([Ms.: 569]).
- 592 **Quod natura non dat, Sant-Iago
non prestat.**
(Lugris Freire, *Los proverbios gallegos*.
[Ms.: 570]).
- 593 **Rapás con almallos novos, rego
dereito e fondo; home vello con bois
novos, nin dereito nin fondo.**³⁹⁵
([Ms.: 571]).
- 594 **Rapazas hai como estrelas,
xuventú nos peitos fortes, ¡quen
pensa en penas entr'elas!**³⁹⁶
(Evaristo Martelo Pauman, *Ruada*. [Ms.:
572]).
- 595 **Refaixo que arrabea e vergoña
moita, píntanas roxas.**³⁹⁷
([Ms.: 573]).
- 596 **Rega á mañán, orto louzán.**³⁹⁸
([Ms.: 712]).
- 597 **Rega á mañá, leira louzá.**³⁹⁹
([Ms.: 713]).
- 598 **Remache que non rebique,
rapariga que non chorar e peito que**

**non se abre non se deben
percurar.**⁴⁰⁰
([Ms.: 574]).

- 599 **Rincón por rincón, a ría de
Corcubión.**⁴⁰¹
(Daniel R. Novas, *Algunas voces
marineras*. [Ms.: 575]).
- 600 **Role a boliña prá miña casiña.**
([Ms.: 576]).
- 601 **Rombas ti porque n'hai outro.**⁴⁰²
LATÍN: *Praecipua poematis vel fabulae
persona*.
([Ms.: 577]).
- 602 **Safa, arreda e arruma son tres
cousas nunha.**⁴⁰³
([Ms.: 578]).
- 603 **Sagredo de dous queda en Dios,
sagredo de tres pola rúa a ves.**⁴⁰⁴
([Ms.: 579]).
- 604 **San Marcos, aos cinco, maio.**⁴⁰⁵
([Ms.: 581]).
- 605 **San Xurxo, que en besta branca
andou, algunha toca ll'atopou.**⁴⁰⁶
([Ms.: 580]).
- 606 **Semear gorga é ufizo do demo.**⁴⁰⁷
Gorga, cizaña. ([Ms.: 714]).
- 607 **Sempre é millor falar moito que
traballar pouco.**
([Ms.: 582]).

³⁹³ *pol-o / pol-o.*

³⁹⁴ *Quiso / á / n'ela.*

³⁹⁵ *nóvos.*

³⁹⁶ *ai / ...peitos fortes ¡quen....*

³⁹⁷ *as pintan?*

³⁹⁸ *á / mañan / ...mañan orto... / louzan.*

³⁹⁹ *á / ...mañá leira....*

⁴⁰⁰ *abre,.*

⁴⁰¹ *Ría.*

⁴⁰² *por que / n'ai.*

⁴⁰³ *cousas, / n'unha.*

⁴⁰⁴ *pol-a.*

⁴⁰⁵ *mayo / ...cinco mayo..*

⁴⁰⁶ *...Xurxo que en....*

⁴⁰⁷ *e.*

608 **Sendo a froita doce e sana, ¡que importa que sexan feas as raigañas!**⁴⁰⁸
 ([Ms.: 583]).

609 **Si a mintira pandara sisa poucos mintirás habería.**⁴⁰⁹
 ([Ms.: 586]).

610 **Si abril vén manso nunca hai mal ano.**⁴¹⁰
 Abril siempre abre las puertas al año agrícola. (*Bol. Sind. Agra.* [Ms.: 585]).

611 **Si de cedo minte a semente, de serodio sempre.**
 Mas veces se acierta sembrando temprano que tardamente. ([Ms.: 587]).

612 **Si en maio rula a perdís, ano felís.**⁴¹¹
 ([Ms.: 591]).

613 **Si está mal fiado o fío, súas son as mazarocas.**
 (J. Sesto, *El Refrán y su sombra.* [Ms.: 588]).

614 **Si foran leás os vermellos, o demo estaría no ceo.**⁴¹² LATÍN: *Si ruber est fidelis, diabolus est in caelis.*
 Luzbel, antes de ser lanzado al Averno fulminado por el rayo de Dios, era un angel bueno. ([Ms.: 589]).

615 **Si hai brétema en Valga non se fai a matanza.**⁴¹³
 Son gente muy reparona en cuestión de la matanza del cerdo que habrá que hacerla en día de muy buen tiempo sin calor, ni

frio, lluvia, viento o niebla. (Potel Pardal, *Cuadernos Estudios Gallegos.* Valgo, Puente Caldelas. [Ms.: 584]).
 [N. dos eds.: Valgo, Puente Caldelas (sic), quizais por P. Cesures].

616 **Si no maio non fas traballo, andarás co saco debaixo do brazo pidindo por todo o ano.**⁴¹⁴
 (J. Sesto, *El Refrán y su sombra.* [Ms.: 590]).

617 **Si non podes travar, non arregañe-los dentes.**⁴¹⁵
 (Avelino Rodríguez Elías, *Chistes gallegos.* [Ms.: 592]).

618 **Si o garabano do ceu esbarrifa e o labrego bota bo esterco, de viño enche-las pipas, de palla a meda e de grao o celeiro.**⁴¹⁶
Garabano do ceu, regadero del cielo; *esbarrifar*, asperger. ([Ms.: 593]).

619 **Si por sománs vas contando, trece meses ten o ano.**⁴¹⁷
 ([Ms.: 595]).

620 **Si queres saber o que custa o diñeiro, métete a pescador ou mineiro.**
 ([Ms.: 715]).

621 **Si queres ter paz na horta, tapa o buraco da porta.**⁴¹⁸
 ([Ms.: 716]).

⁴⁰⁸ ...e sana ¡que....

⁴⁰⁹ *mintirans / abería.*

⁴¹⁰ *ven / aí.*

⁴¹¹ *perdis.*

⁴¹² *céo / diabolus.*

⁴¹³ *aí.*

⁴¹⁴ *có.*

⁴¹⁵ *arregañel-os.*

⁴¹⁶ *enche-l-as.*

⁴¹⁷ *somans.*

⁴¹⁸ *tér / orta / pórt-a.*

622 **Si queres ver ao rei no seu reino,
olla ao labrego traballar no seu
leiro.**

([Ms.: 596]).

623 **Si súas por maio terás pan pra o
ano.**⁴¹⁹

(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.: 597]).

624 **Si tes fillas na casa e froita na
horta, non deixar aberta a porta.**⁴²⁰

([Ms.: 718]).

625 **Sin terras nin mañas non se ten
nada.**

(Angel Lázaro, *poesía Lonxe*. [Ms.: 594]).

626 **Susto mexado, millor que
sangrado.**

([Ms.: 598]).

627 **Talliscas pequenas acesan o fogo,
foupas e cepos o manteñen logo.**⁴²¹

([Ms.: 719]).

628 **Tamén a mouriña dai-o leite
branco.**⁴²²

Mouriña, vaca de piel prieta. ([Ms.: 599]).

629 **Tan malo é traspasar como non
chegar.**⁴²³

([Ms.: 600]).

630 **Tan verdiña é a herbiña do
cimiterio como a do regado
lameiro.**⁴²⁴

(Fray Aurelio Pardo, O. P. [Ms.: 601]).

631 **Tanto val a marelá como dan por
ela.**

([Ms.: 721]).

632 **Tecedeira e bailladeira nunca
teñen pés á queda.**⁴²⁵

([Ms.: 605]).

633 **Tecelán e bailladeiro non poden ter
os pés quedos.**⁴²⁶

([Ms.: 606]).

634 **Tempo contado logo pasa.**⁴²⁷

(M. Valladares, *Rev. Galicia* 1887. [Ms.: 602]).

635 **Ten cen anos miña avoa
compridos, e ben compridos cicais
polo pan de broa.**⁴²⁸

(Xavier Montero, *Triadas*. [Ms.: 607]).

636 **Ten dúas grorías o tenreiro, zugar
e berrar no cortello.**⁴²⁹

([Ms.: 608]).

637 **Ten máis conta ser labrego do que
artesán sin facenda.**⁴³⁰

([Ms.: 609]).

638 **Tenda de meia tixela, cagada das
moscas nas zarrapelas.**

Tenda de meia tixela, tienducho de poca parroquia; *zarrapela*, ornatos de papel. ([Ms.: 604]).

639 **Tenda sin siara, nin regalada.**

Siara, parroquia acreditada. ([Ms.: 603]).

640 **Teño tres vaquiñas: dúas son
alleas, a outra non é miña.**⁴³¹

⁴¹⁹ *prao-o*.

⁴²⁰ *tés / órta / ...órta non... / deixal-aberta a porta*.

⁴²¹ *lógó*.

⁴²² *Tamen / mouriña, / leita / branca*.

⁴²³ *e*.

⁴²⁴ *...cimiterio como a do...*

⁴²⁵ *á*.

⁴²⁶ *bailladeiro*.

⁴²⁷ *contado*.

⁴²⁸ *aboa / ...compridos e ben... / pol-o / bróa*.

⁴²⁹ *Tén*.

⁴³⁰ *Tén / mais*.

⁴³¹ *...vaquiñas, dúas... / alléas / ...alléas a outra...*

- ([Ms.: 610]).
- 641 **Terra boa, terra mala, cada unha
ca súa anada.**⁴³²
([Ms.: 611]).
- 642 **Testo ten que ser o vrao que pasa
alén san Bernardo.**⁴³³
([Ms.: 612]).
- 643 **Ti labrando e moendo i-eu
mercando e vendendo.**
(R. Lois, *Ditos da xente*. [Ms.: 613]).
- 644 **Tintureiro, carreta auga e tira
diñeiro.**
([Ms.: 720]).
- 645 **Tío que non dá, nin é tío nin é
na.**⁴³⁴ *Como o tío de Meirás que nin é tío
nin é ná.*
([Ms.: 614]).
- 646 **Tio que non dá, tanto me ten, tanto
me dá.**⁴³⁵
([Ms.: 615]).
- 647 **Tocando a cousa de amores, dan
moito promo por prata.**⁴³⁶
(Avelino Rodríguez Elías, *Vida Gallega*.
[Ms.: 616]).
- 648 **Toda frol quer ser froito.**
(Francisca Herrera, *Mulleres*. [Ms.: 617]).
- 649 **Todo non anda no ter e no querer,
se non máis ben no saber.**⁴³⁷
([Ms.: 619]).

- 650 **Todo o dos outros semella millor
que o noso.**⁴³⁸ LATÍN: *Domestica
negligimus, transmarina quaerimus.*
([Ms.: 620]).
- 651 **Todo o que non trai morte fai
forte.**⁴³⁹
(Alvaro Cunqueiro, derivado de un
pensamiento de Nietzsche. [Ms.: 621]).
- 652 **Tódolos camiños levan á porta.**⁴⁴⁰
CASTELÁN: *Todos los caminos conducen a
Roma.*
(J. Sesto, *El Refrán y su sombra*. [Ms.:
618]).
- 653 **Todos nascemos ispidos, logo nos
imos vistindo, uns con pano picote,
outros con pano fino.**⁴⁴¹
(J. Otero Pimentel, *Xan d'Outeiro*. [Ms.: 622]).
- 654 **¿Tres cregos? Nó ao lenzo.**⁴⁴²
([Ms.: 623]).
- 655 **Troca de meiciñas empez a
curanza.**⁴⁴³
([Ms.: 624]).
- 656 **Un burro carregado de libros non
é doutor.**
([Ms.: 631]).
- 657 **Un día de obra, un mes de basoira.**
([Ms.: 632]).
- 658 **Un home, de neno, é rei; e de mozo,
capitán; de casado, pasa a besta e,
de vello, queda en can.**⁴⁴⁴

⁴³² *bóa / ...bóa terra... / cá.*

⁴³³ *sel-o.*

⁴³⁴ *llé / llé / ná.*

⁴³⁵ *tén.*

⁴³⁶ *...amores dan moito....*

⁴³⁷ *tén?? / ...querer se non... / mais.*

⁴³⁸ *Nóso / Doméstica.*

⁴³⁹ *morte, / fóрте.*

⁴⁴⁰ *Todo-os / à / póрта.*

⁴⁴¹ *...picote outros....*

⁴⁴² *Trés.*

⁴⁴³ *meiciñas.*

⁴⁴⁴ *Un home de neno e rei e de mozo capitán, de casado
pasa a besta e devello queda.*

- (([Ms.: 722])).
- 659 **Un tallo non fai escola.**
(V. Risco, *Notas para un refranero popular*.
[Ms.: 633]).
- 660 **Unha barruza non fai inverno.**
Barruza, lluvia pesada y lenta que empapa
los terrenos. ([Ms.: 625]).
- 661 **Unha folla pouco tapa.**
Alude a la hoja de parra. (J. Rodríguez
Lopez, *O liño*. [Ms.: 626]).
- 662 **Unha mala hora leva o que nun
ano se logra.**⁴⁴⁵ *VARIANTE: O que n'un ano
se logra, pérdese n'unha mala hora.*
(Couceiro Freijomil, *Do meu feixe*). LATÍN:
*Labitur exiguo, quod partum est tempore
longo.*
[Ms.: 627]).
- 663 **Unha noite sola é pasadoira.**
[Ms.: 628]).
- 664 **Unha zoca é comadre da outra.**
[Ms.: 630]).
- 665 **Unhas bodas compón outras.**
[Ms.: 629]).
- 666 **Vaca chocalleira colle a dianteira.**
Vaca chocalleira, vaca madrina de un hato,
que lleva *chocallo* o cencerro. ([Ms.:
634]).
- 667 **Vaca remoedora, leite é toda.**
Remoedora, rumiadora. ([Ms.: 635]).
- 668 **Vaca suiza, corna cornicha; vaca
galega, corna gallardeira.**⁴⁴⁶
[Ms.: 636]).
- 669 **Vaquíñas de Deus, ementas de
balde, pró ano que vén outro tarallo
vos garde.**⁴⁴⁷
En boca de un pastor despedido que se
separa con sentimento del hato que
cuidaba. *Ementas*, salario pastoril; *tarallo*,
monigote, testafarro de quien se abusa.
([Ms.: 637]).
- 670 **Vella que zuga os grelos, zuga os
dedos.**
*VARIANTE: Vella que proba os grelos, zuga
os dedos.* (*Sabiduría popular* de Noriega
Varela. [Ms.: 723]).
- 671 **Vén a morte e non diz día.**⁴⁴⁸
(*El Proverbio filosófico Cuad. Estudios*
Gallegos. [Ms.: 724]).
- 672 **Vento das illas Ons nunca son
bons.**
(Sampedro y Folgar, *Refranero de*
Pescadores. [Ms.: 638]).
- 673 **Vento e soalla, xeira da farna.**
Soalla, solanera; *farna*, fecundación
vegetal. ([Ms.: 639]).
- 674 **Vento mareiro, nunca bo horteiro.**⁴⁴⁹
[Ms.: 640]).
- 675 **Vento quente, sempre falagueiro,
lévase o grao e deixa o pallugueiro.**
Pallugueiro, paja semipulverizada que deja
la espiga cuando se malogra por
sofocación. ([Ms.: 641]).
- 676 **Verba leva nome de muller.
(femia)**⁴⁵⁰
[Ms.: 642]).

⁴⁴⁵ *n'un / exiquo.*

⁴⁴⁶ *Vaca suiza, córna cornicha, vaca galega córna
gallardeira.*

⁴⁴⁷ *ven.*

⁴⁴⁸ *mórte / día.*

⁴⁴⁹ *...mareiro nunca... / bó / orteiro.*

⁴⁵⁰ *Verba.*

- 677 **Verbas mainas, demos train nas raigañas.**
([Ms.: 646]).
- 678 **Verbas mansas, train o demo nas entranas.**
([Ms.: 645]).
- 679 **Verbas vaas roxen como bolercas de avelás.**⁴⁵¹
Bolercas de avelás, avellanas hueras.
([Ms.: 643]).
- 680 **Vergoña de demo, rápea o demo.**
([Ms.: 644]).
- 681 **Vinte anos e vinte pesos duran pouco tempo.**
(Avelino Rodríguez Elías, *Chistes gallegos*. [Ms.: 647]).
- 682 **Vólvese o d'atrás pra diante, o pobre do labrador ha ter quen lle cobre e mande.**⁴⁵²
(Couceiro Freijomil, *Miudenzas*. [Ms.: 648]).
- 683 **Vran na montaña empeza en Santiago e acaba en santa Ana.**⁴⁵³
Santiago Apostol y santa Ana, respectivamente 24 y 25 de Julio. Es decir, que en la sierra solo se goza de cuarenta y ocho horas de verano efectivo. (Alvarez Limeses, *Clima de Pontevedra*. [Ms.: 649]).
- 684 **Xa pasou o día qu'eu riscaba e cusía.**
([Ms.: 650]).
- 685 **Xaneiro lle tira o sebo, febreiro o desuca e marzo panda ca culpa.**
(Estación Pecuaria Regional de Fingoyo. [Ms.: 725]).
- 686 **Xastre de chasco, mendrello o pano.**⁴⁵⁴
([Ms.: 651]).
- 687 **Xenros e noras, dos meus fillos son familia, mais non da miña.**⁴⁵⁵
([Ms.: 653]).
- 688 **Xente agastadiza n'entende de deligras.**
Deligras, cosquillas. ([Ms.: 652]).
- 689 **Xente latarenga, sexa pobre sexa rica, atópase de feira en feira.**
Xente latarenga, feriantes, chalanes.
(Noriega Varela, *Refranes brañegos*. [Ms.: 726]).
- 690 **Xiada con brétema, logo neva.**
VARIANTE: *Neboeiro e xiada, en nevada para.*
([Ms.: 654]).
- 691 **Xolda de onte, cotadas de hoxe.**⁴⁵⁶
Las juergas del vispera, traen estas cabezadas de sueño. ([Ms.: 655]).
- 692 **Xordas andan as pitas polas vindimas.**⁴⁵⁷
Xordas, atendiendo a que no cacarean, pues estan en el período de la muda y dejan de poner. ([Ms.: 656]).
- 693 **Xuncras te valla, pastor alleeiro, a túa maiola ao lobo fai carniceiro.**⁴⁵⁸
(J. Vidal Lois, *Expresiones y modismos Alto Miño-Lea*. [Ms.: 727]).

⁴⁵¹ váas.

⁴⁵² prá / tér.

⁴⁵³ Vrán / Santa.

⁴⁵⁴ ...chasco mendrello....

⁴⁵⁵ ...noras dos....

⁴⁵⁶ oxe?.

⁴⁵⁷ pol-as.

⁴⁵⁸ ...valla pastor... / tua.

- 694 **Xuenco gordeiro antes vai ao matadeiro.**
([Ms.: 657]).
- 695 **Zapateiro aos teus chancos.**
([Ms.: 658]).
- 696 **Zapateiro de primeira é morrer á derradeira.**⁴⁵⁹
(Fig. en *Refr. Gral Ideológico* Martínez Kleiser num 64996. [Ms.: 729]).
- 697 **Zapateiro mal calzado, xaste mal traxado.**
([Ms.: 661]).
- 698 **Zapateiro mendeiro come tripas de carneiro.**⁴⁶⁰
([Ms.: 662]).
- 699 **Zapateiro solón, bótame aquí un tacón.**
([Ms.: 665]).
- 700 **Zapateiro, dentes negros de tirar tanto cerol.**⁴⁶¹
([Ms.: 659]).
- 701 **Zapateiro, gado reles, tende sempre conta deles.**⁴⁶²
([Ms.: 660]).
- 702 **Zapateiro, pés dispidos, alfaiate mal vistido.**⁴⁶³
(De *Cofradía de Alfayates* de Betanzos. [Ms.: 663]).
- 703 **Zapateiro, ¿por que choras? - Porque non teño obras.**⁴⁶⁴
([Ms.: 664]).
- 704 **Zapatiño de charó, nin prá chuvia nin pra o sol, nin pra o frío nin pró calor.**⁴⁶⁵
([Ms.: 730]).
- 705 **Zoquiños noviños enfoncha ao neniño.**
Alude a los niños presumidos. (Méndez Brandón, *Frangullas*. [Ms.: 731]).
- 706 **Zreixa a zreixa s'esmocha a cerdeira.**
([Ms.: 666]).

8. Bibliografía

- ALONSO MONTERO, Xesús (1997): *Os poetas galegos e Franco (Estudio e antoloxía)*. Akal, Madrid.
- FERRO RUIBAL, Xesús (1997): “Centenario de Vicente Luís Llópez Méndez” en *Paremia* 6, 1997, 205-206.

⁴⁵⁹ e? / â.

⁴⁶⁰ mendeiro..

⁴⁶¹ Zapateiro dentes... / ...negros de....

⁴⁶² Zapateiro gâdo... / gâdo / d'eles.

⁴⁶³ Zapateiro pés...? / alfayate.

⁴⁶⁴ Zapateiro ¿por....

⁴⁶⁵ pra-o / frío.

- FERRO RUIBAL, Xesús (1997): “Centenario de Vicente Luís Llópez Méndez” en *Paremia* 6,1997,205-206.
- LLÓPIZ MÉNDEZ, Vicente ⁴⁶⁶ (1935-1936): “Diccionario castellano gallego. Contiene todas las equivalencias de uso corriente en Galicia, Valle del Navia, El Bierzo y Sanabria, palabras del gallego antiguas tomadas de documentos históricos y formas castellanizadas que se emplean en el lenguaje popular” en *Galicia en Madrid*, 37, 1935:1-4 [*ab-abducción*]; 38, 1935:5-12 [*abducir-accidental*]; 39, 1935:13-20 [*accidentalmente-afección*]; 40, 1935:13-20 [*accidentalmente-acrebite*]; 41, 1935:21-28 [*acrecencia-adnotación*]; 42, 1936:29-36 [*adobado-agarraderas*].
- (1955): “La abeja en la paremiología” en *Boletín de la Real Academia Gallega* XXVI, 301-308, 1955, 107-130 ⁴⁶⁷.
- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé M. (2006): “Identidade e propaganda na Galicia dos sublevados. ‘Mariscos’ en pé de guerra” en *Grial* 170,2006,64-81.
- RODRÍGUEZ FER, Claudio (1994): *A literatura galega durante a guerra civil (1936-1939)*. Xerais, Vigo.

⁴⁶⁶ BILEGA (<http://www.cirp.es/bdo/bil/bilega.html>) informa de que ten paxinación propia, independente da que lle corresponde á revista; que se repiten as páxinas dos núms. 39 e 40 porque o autor decidiu incluír novas voces e que quedou interrompido na voz agarraderas.

⁴⁶⁷ Publicado como se dixo no ap. 1 co nome de V. López M. Esperante.

Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)

Margarita López Barreiro

O Cachafeiro, lugar do concello de Forcarei duns cento vinte veciños na actualidade, está situado nun punto privilexiado do interior de Galicia onde se xuntan as estradas que comunican Lugo con Pontevedra e Ourense con Santiago de Compostela. As distancias aproximadas que separan o lugar destas catro poboacións son de trinta e oito quilómetros a Pontevedra, sesenta a Ourense, noventa a Lugo e cincuenta a Santiago. Debe ser por iso que ao estar o lugar ben comunicado foron chegando aquí miles de verbas entretecidas doutras tantas formas que deron lugar a numerosas expresións das cales ofrezco aquí esta pequena mostra¹.

A maioría destas frases foron recollidas dos meus familiares e veciños e espero que este traballo poida servir para que se difundan, aínda que só sexa unha miguiña, polo resto da xeografía do noso país. Quero aproveitar para agradecer a axuda que me prestaron os meus pais, Áurea Barreiro Rivas e Xaime López Varela, na explicación de moitas expresións, e, en especial, o seu fermoso agasallo de me transmitiren dende que nacín esta maneira de comunicar e de vivir.

O galego que se fala no Cachafeiro pertence ao chamado bloque central, do que podemos destacar os seguintes trazos: a) Plural dos nomes acabados en -n: *ladrós, cas, xardís*. b) Terminación -ao(s) no masculino de palabras como *irmao, vrao* ou *chao*. c) Ditongo *oi* en palabras como *moito, escoitar, loita, troita, noite, oito* ou *coiro*. d) Existencia de gheada (*ghato*) e ausencia de seseo, mesmo parcial (*luz, dez, rapaz*). e) Formas verbais *colliches, vendiches*. f) Formas dos demostrativos neutros con *e-* (*esto, eso, aquilo*). Por outra parte, hai unha serie de formas que o achegan ao galego occidental: a terminación -án para o feminino en palabras como *miña irmán, ran* ou

¹ Este traballo inscribíse nun proxecto do Departamento de Galego da Escola Oficial de Idiomas de Vigo que consiste en recoller expresións e refráns da fala actual coa intención de espallar o seu coñecemento. Comecei a recolla no ano 2002 cando cursaba 4º de galego e desde entón ata hoxe non deixei de incorporar novas expresións ao meu traballo.

lan e o pronome *ti* no lugar de *tu*. Outros trazos característicos da nosa fala son, nos verbos acabados en *-ir*, formas como *subeu, parteu, viveu*, etc., ou o uso do verbo *caír*. En relación con este aspecto, manteño nos lemas os escasos trazos dialectais non coincidentes coa norma actual, aínda que non fago o mesmo nos exemplos. En concreto, esas formas son *caír, lan, pareu, ran, vrao* e o demostrativo *eso*. Neste último caso, manteño a forma tamén no exemplo na expresión *todo eso por medio peso*, que lxicamente perdería a “rima” se se substituíse *eso* por *iso*..

Abreviaturas e símbolos:

COL.: coloquial

fór.: fórmula rutineira

HUM.: humorístico

IRÓN.: irónico

loc. adv.: locución adverbial

loc. adx.: locución adxectiva

loc. sub.: locución substantiva

loc. ver.: locución verbal

PEX: pexorativo

VUL.: vulgar

#: forma como foi oída a expresión

(A) cada un o seu (-dixo o que roubaba) fór. COL. [Dise cando alguén se equivoca (a favor ou en contra) pagando algo ou cando desconfiamos de que se nos queira beneficiar ou prexudicar con respecto aos máis. Tamén cando se colle algo que non é dun. A segunda parte pode dicila outra persoa. Úsase tamén xogando ás cartas cando se fai ao final o reconto e hai dúbidas canto a que estea ben feito]. *Vaia, xa me dabas de máis! Ai, non ho, cada un o seu dixo o que roubaba!* | *-Que flores máis fermosas ten Marica no xardín. -Non llas collas que non lle gusta. -Bah, bah, a cada un o seu, dixo o que roubaba.*

a contragusto loc. adv. Contra a vontade ou o desexo propio ou doutra persoa. *Deixou de ir a balonmán porque ía a contragusto.*

a darlle co zoco loc. adv. COL. En abundancia, en moita cantidade. *Este ano houbo patacas a darlle co zoco.*

A fame voando fór. COL. [Dise referido a quen presume de saber facer algo para o que non está capacitado]. - *Hoxe fixen eu a comida. -A fame voando.*

a pé 1. loc. adv. Andando, camiñando. *Fomos a pé deica a praia e tardamos unha hora. 2. loc. adx.* Levantado, sen estar deitado. *Cando chegamos era noite pecha mais aínda os atopamos a pé. | Inda andades a pé a estas horas?*

A que santo se lle reza? fór. COL. [Úsase para preguntar sobre a causa de algo que non é moi frecuente, equivale a “cal é o motivo?”]. - *Hoxe convidáronme a xantar á súa casa. -Anda! E a que santo se lle reza?*

Abaranta pernas, abaranta zancas, que neste mundo son todas trampas *fór.* COL. [Díselle normalmente a un neno ou nena para que se levante].

Abernuncio, san Silvestre, meigas fóra! *fór.* COL. [Úsase para dar a entender que se detesta algunha cousa ou expresa un sentimento de horror e aversión con que se protesta dalgún feito. Tamén se di cando alguén espirra]. *Abernuncio, san Silvestre, meigas fóra! Que foi ese ruído?*

Agora si que (a) foi! *fór.* IRÓN. [Expressa asombro, desgusto, desaprobación ante algo que se considera absurdo]. *Agora si que che foi! Iso non é certo, que estaba eu alí e vino cos meus ollos!*

Ai hoxe! *fór.* COL. [Expressa contrariedade ou desgusto leve, úsase xeralmente cando algo sae mal repetidas veces]. *Ai hoxe!, xa me trabuquei outra vez no mesmo!*

aos biosbardos / nos biosbardos *loc. adx.* COL. Moi distraído, moi despistado, sen decatarse do que ocorre. [Úsase con verbos como *andar* ou *estar*]. *Anda aos biosbardos, non pensa no que lle mandaches.*

arder nun candil *loc. ver.* COL. Ser de calidade, bo. [Aplicase sobre todo ao viño, a licores ou a comidas]. *Aquel cocido do domingo ardía nun candil, a ver cando comemos outro igual.*

Arre carallo! *fór.* VUL. [Expressa admiración ou sorpresa]. *Arre carallo, se che parece pide máis aínda!*

Arre demo! *fór.* COL. [Expressa admiración ou sorpresa]. *Arre demo! A ese prato haslle ter que poñer ladrais. Moito botaches!*

Arriba, cu de media libra! *fór.* COL. [Díselle normalmente a un neno ou nena ao axudalo a erguerse]. *Arriba, cu de media libra, que xa son horas!*

Benia a nai que te/o... pareu/fixo! *fór.* [Expressa louvanza ou agradecemento cara a alguén]. *-Hoxe acompañoa eu ata a casa para que non vaia soa. - Benia a nai que te fixo, miña filla, que xeitosiña es.*

bo para ir buscar a morte *loc. adx.* COL. IRÓN. Moi lento en facer algo. *Este meu fillo era bo pra ir buscar a morte. Non acaba nunca!*

botar soberbias *loc. ver.* COL. Vangloriarse, alardear; falar mal doutros ou facer críticas doutros que poden chegar a facer de nós ou que poden volverse contra nós. *-O fillo do Xosé este ano suspendeu todas as materias. -Que parviolo é. -Non botes soberbias que che poden caer na boca.*

buscar un da capa negra en Santiago *loc. ver.* COL. Procurar algo moi difícil de achar. *-Marchou para a cidade e non o damos atopado. -Si, buscade un da capa negra en Santiago.*

buscar unha agulla nun palleiro *loc. ver.* COL. Procurar algo moi difícil ou imposible de encontrar. [Úsase a miúdo en comparacións]. *Despois dun bo espazo de tempo, deime conta de que buscaba unha agulla nun palleiro. | Iso é coma buscar unha agulla nun palleiro.*

caír as aves do ceo *loc. ver.* COL. Ir moita calor. *Ata as seis da tarde polo menos non saio da casa, que agora caen as aves do ceo.*

caír/ir [a alguén] **ao lombo** *loc. ver.* COL. Recaer [unha cousa, xeralmente

un pagamento, un traballo ou unha responsabilidade] en [alguén], terse que facer cargo de todo [unha persoa]. *Si, xa me dixeron que foses cear, pero polo visto a conta foiche a ti ao lombo, coma sempre, claro.* | *Decidiron facer o traballo xuntos pero Xoán fixo o parvo e a quen lle foi todo o traballo ao lombo foi ao Paulo.*

caír os ollos [a alguén por algo] *loc. ver.* COL. Ollar con desexo [algo], devercer [por algo]. *Deixa o réxime por un día, que che están caendo os ollos por ese pastel!* | *Caíanlle os ollos vendo comer ao seu avó as sopas de cabalo cansado.*

cambiar os ollos polo rabo *loc. ver.* COL. Saír perdendo [nun troco, nunha escolla], facer un mal negocio. *Deixou a carreira de medicina no último curso para facer maxisterio, fíxate ti!, cambiou os ollos polo rabo!*

cando san Xoán baixe o dedo *loc. adv.* COL. Nunca. –*Eses din que van ir a París este ano.* –*Xa levan falando diso desde hai quince anos, eses van ir a París cando san Xoán baixe o dedo.* # san Juan

cerrar unha chousa *loc. ver.* Dar unha volta, facer unha camiñada [xeralmente grande]. *Como teu pai ten que camiñar fun con el e a esta hora da mañá xa che cerramos unha boa chousa.*

chamar o demo as vacas [a alguén] *loc. ver.* COL. [Úsase cando a alguén lle pasan varias desgrazas seguidas]. *Ese rapaz acaba de ter un accidente co coche e agora enriba está saíndo con esa rapariga tan pouco asisada. Nin que o demo lle estivese chamando as vacas.*

coa canga baixa *loc. adx.* COL. **1.** Coa cabeza baixa ou inclinada. *Sempre pasa coa canga baixa e abstraído a pensar nas súas cousas.* **2.** Decaído, triste ou avergoñado. *Anda coa canga baixa coma decote nos últimos tempos.*

coma o can que lle cortan o rabo *loc. adx.* COL. Amolado, desgustado, contrariado. [Úsase con verbos como *ir* ou *quedar*]. *Miña nai supoñía que ía quedar a durmir o día da festa e quedou coma o can que lle cortan o rabo cando lle dixeran que non o faría.*

coma un bazuncho *loc. adx.* COL. Moi gordo. *Púxose coma un bazuncho.* # bocencho, bezuncho

coma un secante *loc. adx.* COL. Moi bebedor [Úsase xeralmente co verbo *ser*]. *O teu irmán é coma un secante. Moito bebe.*

coma un verdoallo / **coma o verdoallo** *loc. adx.* COL. Moi verde, sen madurar [vexetal]. *Mira eses tomates, están coma verdoallos.*

comer a figura [a alguén] *loc. ver.* COL. Rifar [a alguén], intimidar [alguén]. *Viña tan cabreado co que lle dixeron que cando chegou á casa comeulle a figura ao fillo.*

comer lume *loc. ver.* COL. Aguantar unha situación que non agrada, sufrir. *Moito tiveron que aguantar naquela reunión, como non podía falar moito lume común.*

cortar o que ve e deixar o que encontra *loc. ver.* COL. Non cortar ben [arma ou obxecto cortante]. *Estes coitelos que che tocaron na tómbola non valen un can, cortan o que ven e deixan o que encontran.*

cun pé aquí e outro alá *loc. adx.* COL. Próximo da morte. [Úsase xeralmente co verbo *estar*]. *Estiven moi mal, estiven cun pé aquí e outro alá, case non o conto.*

de rabo de rula *loc. adx.* COL. Pouco de fiar, perigoso, que require cautela. *Non llo contes a ese que é de rabo de rula.*

de rebimba o mallo *loc. adx.* ou *adv.* COL. Moi bo, magnífico, excelente; moi ben, magnificamente. *O domingo imos comer á casa da miña sogra que fai uns callos de rebimba o mallo. | Que tal o pasastes onte na ruada? - Pasámolo de rebimba o mallo. # de rebimbía o mallo*

deitarse no rego *loc. ver.* COL. Renderse, darse por vencido, non ser capaz de facer ou de acabar algo. *Ese empezou a traballar con moito entusiasmo mais ao final deitouse no rego. | Dixo que me ía axudar mais na metade do labor deitouse no rego.*

Deus diante (e o carro cante) *fór.* COL. 1. [Expresa asombro ou incredulidade]. *-Dixéronme que viron o teu fillo fumando. -Deus diante! 2 [Utilízase, en sentido irónico, cando non se acepta a proposta que fai outra persoa]. -Mañá convídote a cear á miña casa e se queres podes durmir alí. -Non ho, Deus diante e o carro cante!. # Dios*

Deus o faga mellor *fór.* COL. [Expresa desexo de que algo mencionado (polo que fala ou por outro) non suceda]. *-Non quixen ir con el porque levaba unhas copas de máis. Espero que non lle pase nada. -Deus o faga mellor! # Dios*

dicir amén [a algo] *loc. ver.* COL. Dar aprobación [a algo], consentir [algo]. *Se non se lle di amén a todo o que di, non está á vontade.*

Dígocho, fillo; enténdeme, nora / dígocho, filla, enténdeme, nora *fór.* COL. [Úsase para referirse a unha situación na que alguén reprende ou di algo a unha persoa coa que ten confianza, coa intención de que, indirectamente, outra ou outras presentes entendan]. *Díxenlle ao neno que non empezase a comer antes ca os máis, que é de mala educación, quería que tamén collese a mensaxe o meu pai, ¿non sabes? dígocho filla, enténdeme nora.*

Dígocho, Xan; enténdeme, Pedro *fór.* COL. [Úsase para referirse a unha situación na que alguén reprende ou di algo a unha persoa coa que ten confianza, coa intención de que, indirectamente, outra ou outras presentes entendan]. *Díxenlle ao neno que non empezase a comer antes ca os máis, que é de mala educación, quería que tamén collese a mensaxe o meu pai, ¿non sabes? dígocho Xan, enténdeme Pedro.*

Dous días nun vrao *fór.* COL. [Aplicase a algo que se cre que vai durar pouco]. *-A filla da Paca botou mozo. -Si, dous días nun verán, xa verás ti o que lle dura.*

dun tempo *loc. adx.* Da mesma idade. [Úsase xeralmente co verbo *ser*]. *Meu irmán e mais ti sodes dun tempo, nacestes o mesmo ano.*

(duro) coma un ferrote / máis duro ca un ferrote *loc. adx.* COL. Moi duro, moi forte fisicamente. *Está coma un ferrote.*

É bo milagre! *fór.* COL. IRON. [Expressa que algo non é de estrañar ou non sorprende]. –*Hoxe dóenme as costas. –Éche bo milagre, levas todo o día a traballar...!* # milagro

É como se di *fór.* COL. [Emprégase antes ou despois de dicir unha frase ou dito coñecido]. *Si, xa chegamos de vacacións, agora hai que empezar a traballar de novo. É como se di.*

en ran *loc. adx.* COL. Espido, sen roupa. *Esa anda pola casa sempre en ra.*

entre a cruz e o calvario *loc. adx.* COL. Nunha situación moi difícil [Úsase con verbos como *estar*, *poñer*, *verse*]. *Esa ten na casa o irmán e a pobre está entre a cruz e o calvario porque el lévase moi mal co marido.*

Eso e nada é todo un *fór.* COL. [Dise cando alguén se considera pouco ou insignificante]. –*O avó deulle dez euros polo día dos anos. -Iso e nada é todo un.* | –*A veciña agasalloume cun puñado de mazás -Iso e nada é todo un.*

estar/andar na horta e non ver as verzas *loc. ver.* COL. Estar moi despistado, non darse conta de algo moi evidente. *Se o tes diante, muller. Hoxe estás na horta e non ves as verzas.*

facen un pan coma queixo *loc. ver.* COL. Conxeniarse [dúas ou máis persoas de características parecidas (en sentido negativo, especialmente se é para faceren trasnadas)]. *Eses dous fan un pan coma queixo.*

feo coma un corno / máis feo ca un corno *loc. adx.* COL. Moi feo. *O noivo dela é máis feo ca un corno.*

(fino) coma a lan de gato *loc. adx.* COL. 1. Moi agudo ou vivo. [Ás veces en sentido irónico]. *Cando lle toca pagar a el, sempre pide cousas baratas, ese é fino coma a la de gato.* 2. Moi fino, esixente. [Ás veces en sentido irónico]. *Non lava as mans para comer e despois quere que lle cambien o prato. É fino coma a la de gato.*

haber pata con allo *loc. ver.* COL. Celebrarse algo cunha comida ou cun banquete. *Mañá na casa do Paulo hache de haber pata con allo; celébrase o día dos anos do seu avó.*

haber que ir ao libro / ter que ir ao libro *loc. ver.* COL. [Dise do que é moi difícil ou custa moito]. *Pra te levantar da cama hai que ir ao libro. | Para entender a ese tes que ir ao libro. | Onte pra vos atopar tiven que ir ao libro.*

ir coma o rato ao mollo *loc. ver.* COL. Non poder resistir o desexo de comer un alimento determinado [xeralmente a deshora]. *Eu non podo ter chocolate na casa, porque cando o teño, sempre vou coma o rato ao mollo.*

irse do verbo *loc. ver.* COL. Dicir algo que non se debe. –*Non entendo como Xan puido saber iso. –É que o teu irmán foise do verbo.*

lavarse por parroquias *loc. ver.* COL. Lavarse por partes [non o corpo todo dunha vez]. *Alí teñen o costume de se lavaren por parroquias, eu prefiro facelo dunha vez.*

Madia levas/leva...! *fór.* COL. [Dise de quen ten ou tivo boa sorte]. –*Veu o seu primo e axudoulle a rematar todos os traballos que tiña empezados. –Madia che levou!*

(Malia) a nai que te/o... pareu/fixo! *fór.* COL. [Expressa desgusto, reproche, recriminación, rexeitamento, desacordo ou admiración]. *Malia a nai que te fixo que non sabes vir aquí máis que para quentarme a cabeza. | A nai que os pariu! Non me volveron a facer outra vez o mesmo?*

Malpocado, miña xoia, barbas tristes *fór.* COL. [Expressa compaixón por alguén]. -*Que mal o fai!, e aínda pensa que o fai ben!* -*Malpocado, miña xoia, barbas tristes!*

mesturar papas con verzas *loc. ver.* COL. Confundir ou mesturar cousas ou feitos totalmente diferentes. *Iso non vén ao caso, non mestures papas con verzas.*

meter ao cinto [algo] *loc. ver.* COL. Comer e (ou) beber [algo] [Xeralmente en moita cantidade]. *Metinlle ao cinto unha cunca de caldo.*

meterse en camisa de once varas *loc. ver.* COL. Implicarse en asuntos difíciles ou dos que é difícil saír. -*Comprometeuse a axudar a esa xente, e agora non ten tempo para nada. -Si, iso pásalle por meterse en camisa de once varas.*

Miña peneiriña nova! *fór.* COL. IRÓN. [Dise cando alguén está moi contento con algunha cousa nova para indicar que xa se cansará dela]. -*É tan riquiña a rapaza coa que estou saíndo... -Miña peneiriña nova...!*

mundo e cocido *loc. adx.* COL. Feito, limpo, preparado de xeito que sexa fácil de facer. *Os seus pais traballaban arreo e sempre lle deron todo mundo e cocido.*

na fura dianteira *loc. adx.* COL. Ben vestido, elegante; cheo de orgullo, querendo destacar, ser o protagonista, de primeiro, diante. [Úsase con verbos como *andar, estar e ir*]. *O meu veciño hoxe á mañá ía na fura dianteira, debía ir a algún acto importante.*

nas piras *loc. adx.* COL. Moi arranzado. [Úsase con verbos como *ir ou poñerse*]. *Como sabe que vai ver esa rapaza que lle gusta, púxose nas piras.*

necesitar coma o pan de comer [algo] *loc. ver.* COL. Ter moita necesidade [de algo], facer moita falta [algo]. *Sen falta tes que compralo xa, necesitas ese pantalón coma o pan de comer.*

nin pola veiga da porta *loc. adv.* COL. Absolutamente por nada, de maneira ningunha. [Úsase en frases negativas con diferentes verbos, como *dar, deixar, facer, etc.*]. -*Voulle pedir o coche a meu avó, a ver se me deixa ir dar un raite. -Non cho deixa, non; nin pola veiga da porta.*

Nin tanto acá nin tanto alá *fór.* COL. [Expressa que non se debe esaxerar, equivale a "nin excederse nin ficar curto"]. -*O ano pasado non lle merquei nada pero este ano botei a casa pola ventá. -Pois nin tanto acá nin tanto alá.*

ninguén que vai para ningures *loc. sub.* COL. PEX. Persoa sen importancia, persoa insignificante. *Ese ningué que vai para ningures pretende darnos a nós leccións. # ninguién*

no medio da merenda *loc. adv.* COL. No medio dun acontecemento (xeralmente unha lea ou conflito).

Viuse no medio da merenda e só pasaba por alí.

non caber o pan no corpo [a alguén] *loc. ver.* COL. Estar intranquilo; ter que reaccionar por non poder aguantar a impaciencia ou por non admitir ou tolerar algo. *Este rapaz na cama ata a unha. Eu á súa idade xa estaba a pé había ben tempo. Xa non me cabía o pan no corpo.*

non dar pancada *loc. ver.* COL. Non facer nada, non traballar. *Esa empregada é ben traballadora, pero hoxe non sei que lle pasou que non deu pancada, non fixo branca, debe estar algo enferma.*

non dar puntada sen nó *loc. ver.* COL. Actuar de forma premeditada para acadar os propios obxectivos, non facer nada sen procurar o interese propio. *Díxolle que o axudaba cos deberes pero se o convidaba ao cine, ese non dá puntada sen nó. # nudo/nó*

non estar o alcacén para gaitas *loc. ver.* COL. Non ser propicio o momento [para facer ou dicir algo, por causa do estado de ánimo de alguén]. *Para quieta co teu pai que hoxe non che está o alcacén pra gaitas.*

non poder cunha galiña polo rabo *loc. ver.* COL. Estar moi débil, moi canso ou con moi pouco ánimo. *Estivo moi enfermo e aínda non pode cunha galiña polo rabo.*

non (se) pousar unha mosca [a/en alguén] *loc. ver.* COL. Ir moi ben vestido e axeitado e moi limpo [unha persoa]. *Que elegante ía! Non se pousaba unha mosca nel. | Non se lle pousa unha mosca.*

non saber da misa amén *loc. ver.* COL. Estar mal informado, descoñecer algo determinado. *-Aquela mestra dixo que non era obrigado falarlles aos nenos en galego na escola. -Esa non sabe da misa amén.*

non ser ollo de santo (nin compás de carpinteiro) *loc. ver.* Non ser [unha cousa] tan importante como para ter que acadar a perfección. *Non fai falta que te esmeres tanto ao pasar o ferro a esa camisa, non é ollo de santo.*

non ter papas na lingua *loc. ver.* COL. Falar con claridade e sen medo, dicir o que se pensa sen rodeos. *Non, Chávez non ten papas na lingua. # lingua*

non ter traza nin xeito *loc. ver.* Non ter lóxica ou sentido, non ter orde nin fundamento, non ter razón aparente. *Pasáchesme uns apuntamentos que non teñen traza nin xeito, non hai quen os entenda.*

o ollo do paxariño *loc. sub.* COL. O mellor sitio, un sitio privilexiado. *Fixo a casa mesmo no ollo do paxariño. | Antes moraba nun barrio mais agora foi vivir para o ollo do paxariño.*

Oullo ao can que a cadela é miña *fór.* COL. [Dise como advertencia a alguén para que trate ben a outra persoa. Xeralmente dío o pai dunha rapaza ao pai do rapaz co que sae ou do que é noiva]. *Dilles que non veñan tarde, eh?, e ollo ao can que a cadela é miña.*

para sacramentos *loc. adx.* COL. Moi enfermo, con moi pouca saúde. [Úsase xeralmente co verbo *estar*]. *Eu naquel momento estaba pra sacramentos, mais ao final salveime.*

Parece que todo o mundo che/lle... debe e ningún che/lle... paga *fór.*

COL. [Dise de persoas de mal carácter, que sempre se mostran incomodadas ou teñen malos modos e tamén das que se teñen por superiores]. *Os fillos da María son cariñosos, educados, responsables, non coma os meus que parece que todo o mundo lles debe e ningún lles paga.* # ningún

pasar as de Cristo *loc. ver.* COL. Estar en situación difícil e comprometida. *No hospital pasei as de Cristo.*

pensar na morte da becerra *loc. ver.* COL. Estar abstraído, estar despistado, non prestar atención ao que o rodea. *Escusas falar que non te atende, está a pensar na morte da becerra.*

peso falso *loc. sub.* COL. Persoa falsa. *Aquel garda civil novo era un peso falso, tiñas que ter moito coidado con el.*

Piro Chosco *loc. sub.* COL. O sono [Dise sobre todo falando cos nenos pequenos cando comezan a topenear]. *Voume pra a cama que me está vindo o Piro Chosco.*

plantar salgueiros *loc. ver.* COL. Querer impoñer a [súa] opinión, querer mandar, entremeterse. *Non ho, vai vir ese aquí agora plantar salgueiros, diso nada. | Que vaia plantar salgueiros a outro lado, aquí os que decidimos somos nós.* [Nota: Era costume plantar salgueiros nos lindes das veigas, e ás veces alguén plantaba un na terra que non era súa para apropiarse dela. De aquí proviría esta expresión].

pola vella *loc. adv.* En cantidade, con abundancia. *Foi un acontecemento pouco frecuente na vila: había coches pola vella.*

poñer o cu ás azoutas *loc. ver.* COL. Aguantar, resignarse ante as adversidades. *-Este ano foiche ben malo, todo foron desgustos. -Pois si, pero hai que lle poñer o cu ás azoutas.*

poñer (os) ladrais [a algo] *loc. ver.* COL. HUM. [Dise para expresar que o prato, a cunca ou algo similar, está tan acugulado de comida que xa non cabe máis nada, que está a punto de bordar]. *Arre demo! A ese prato haslle ter que poñer ladrais. Moito botaches! | Fáltache poñerlle os ladrais! # ladrales*

poñer os ósos nun feixe [a alguén] *loc. ver.* COL. Bater [a alguén], golpear [alguén]. *-Hoxe o rapaz deixouche escapar as vacas. -Pois déixao vir que lle vou poñer os ósos nun feixe.*

por non cagar n' o comer *loc. ver.* VUL. Ser moi avaro. *Non sabes ti ben como é, ese por non cagar n' o come.*

Poucas as grazas! *fór.* COL. [Expresa que algún feito non é para admirarse ou non é de estrañar, senón que é o normal ou natural, que hai razóns para que sexa así]. *-Levoulle un agasalho ao que lle meteu o fillo na Citroen. -Home, poucas as grazas! # pouca-las grazas*

cheirar que alcatrea COL. [Úsase co verbo *cheirar* para ponderar o mal cheiro]. *Ao pasar por esa froitaría non se para, cheira que alcatrea.*

(Que) Deus o/os... descanse! *fór.* [Dise cando se menciona unha persoa morta]. *Mañá vai ser a misa da miña irmá, Deus a descanse. # Diolo descanse*

que non paran nin os cas (atados) *loc. adx.* COL. [Pondera a intensidade do frío]. *Nese parque vai un frío que non paran nin os cans atados.*

saber que relouca COL. [Úsase co verbo *saber* para ponderar o sabor]. *Estas vieiras que fas saben que reloucan.*

Que te/vos vexo polo cucurexo! fór. COL. HUM. [Dise ao ver a alguén, especialmente cando non quere que o vexan. Úsase en diferentes situacións e xeralmente con nenos]. *Non collas máis chocolate, que te vexo polo cucurexo.* (Presqueiras, Forcarei)

quedar no seo da manta loc. ver. COL. Quedar sen facer algo que se esperaba que fixese. *–Iamos ir todos de paseo, pero eles os dous ao final non viñeron. –Si, eses sempre quedan no seo da manta.*

que lle ronca o caravillo/prexegueiro loc. adx. COL. Moi bo, magnífico, excelente. *Os veciños de en fronte compraron un coche que lle ronca o caravillo.*

saber a resolío loc. ver. COL. Saber moi ben. *O xantar de onte sóubome a resolío.*

sacar as entradas loc. ver. COL. HUM. Limpar o interior do nariz cos dedos. *E logo hai cine? Estás a sacar as entradas?*

ser da horta do tío Pedro loc. ver. COL. Non ser de fiar. *Aos homes non lles fagas caso que todos son da horta do tío Pedro.*

ser mellor ir á corte e matalas todas loc. ver. COL. [Expresa desaprobación]. *–Para as festas vou convidar a cinco amigos a durmir á casa. –Si, home! Entón aínda é mellor ir á corte a matalas todas. | –Teño que ter coidado co coche que é do meu pai, non sexa que me pase algo. –Dígocho*

eu! Entón aínda é mellor ir á corte e matalas todas.

ter a carne no espeto loc. ver. COL. Ser persoa pouco indicada para criticar por ser moi posible que lle vaia pasar o mesmo que critica, estar na mesma situación [ca outro a quen critica]. *–O fillo do Xosé este ano suspendeu todas as materias, que parviolo é! –Non botes soberbias que tes a carne no espeto.*

ter a lingua na boca loc. ver. COL. Ter apetito. *Imos cear que ti xa tes a lingua na boca.* # *lengua*

ter bo mal loc. ver. COL. Non estar nada mal, non haber queixa. [Úsase habitualmente en frases exclamativas]. *Esa cea ten bo mal, non sei por que non a quere.*

ter boa antona loc. ver. COL. Ser egoísta ou aproveitado, facer o que lle convén en cada momento. *Non, ti tes boa antona, comes ti o melloriño sen fixarte se queda para os demais.*

ter boa saia / ter unha saia que che/lle... arrastra loc. ver. COL. Ser egoísta ou aproveitado, facer o que lle convén en cada momento. *Chega e non axuda nada e despois quere ter todo feito, ten unha saia que lle arrastra.*

ter de ollo [alguén/algo] loc. ver. 1. Vixiar [alguén/algo] de preto, observar, controlar os movementos [de alguén]. *O meu consello é que desconfíes deles e os teñas de ollo.* 2. Sentir antipatía por [alguén]. *O veciño do quinto tenvos de ollo desde a discusión que tivestes.*

ter o ás para matar o tres loc. ver. COL. Ter unha resposta pronta para todo, ter sempre a última palabra. *A ti*

non se che pode dicir nada que sempre tes o ás pra matar o tres.

ter o sangue mesturado coa merda loc. ver. VUL. PEX. Ser de pouco ánimo, de pouca iniciativa, ser excesivamente tranquilo, pasivo ou calmoso. *E non fixeches nada ante tal inxustiza? Tes o sangue mesturado coa merda! # sangue*

ter pouco sangue loc. ver. COL. PEX. Ser de pouco ánimo, de pouca iniciativa, ser excesivamente tranquilo, pasivo ou calmoso. *Ese rapaz, que pouco sangue ten! Eu no canto del xa tería feito algo. # sangue*

ter un cu coma unha cesta loc. ver. COL. Ter un cu grande. *Mira ese que cu ten. Ten un cu coma unha cesta.*

ter unha leira en Toledo loc. ver. COL. Ter un defecto, non ser de fiar. *Aos homes non lles fagas caso que todos che teñen unha leira en Toledo.*

Tó demo, tó! fór. COL. [Expresa asombro, incredulidade, desaprobación ou desacordo. Ás veces en sentido irónico]. *-E non sabes que o teu fillo onte chegou bébedo á casa? -Tó demo, tó. | -Mamá, hoxe vou ir á festa. - Ogou!, tó demo, tó!*

Todo eso por medio peso fór. COL. [Dise cando se acaba de contar algo]. *- E que máis? -Todo eso por medio peso.*

(torto) coma abeaca loc. adx. COL. Moi torto [xeralmente dise das pernas]. *Mira esa moza que pernas máis feitas ten, e cando era pequena tiñaas tortas coma abeacas.*

Tres veces nada: cousa ningunha fór. COL. [Expresa que algo é moi pouco ou que non paga a pena]. *-O seu relatorio*

seica non foi moi afortunado. -Que ía ser! Tres veces nada: cousa ningunha. | -A túa amiga fíxoche algún agasallo? - Fixo, fixo, tres veces nada: cousa ningunha.

verde coma un allo / verde coma o allo / máis verde ca o allo / máis verde ca un allo loc. adx. COL. Moi verde, sen madurar [vexetal]. *Mira eses tomates, como están, verdes coma allos.*

(Xa) podes ir para o palleiro fór. COL. [Dise a quen queda moi farto, despois de comer]. *Con todo esa comida que metiches ao cinto xa podes ir pró palleiro.*

ALMELA, R., RAMÓN, E. E WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia: Servicio de Publicaciones, 368 páxinas.

En outubro de 2003, o profesor Gerd Wotjak foi o organizador de dous importantes congresos internacionais en Leipzig: o *VI Congreso de Lingüística Hispánica* e o *V Congreso de Lingüística Contrastiva*. Destes dous congresos editáronse tres libros de actas en 2005: o volume que é tema desta recensión, en colaboración coa Universität Leipzig, e dous volumes de *Studien zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich*, editados por Christian Schmitt e Barbara Wotjak na editorial Romanistischer Verlag de Bonn. O traballo que aquí nos ocupa recolle 19 dos relatorios que se expuxeron nos ditos congresos: 14 do Congreso de Lingüística Hispánica e 5 do Congreso de Lingüística Contrastiva.

Como se di no prólogo da obra (12), os traballos que nela se publican “abordan desde distintos ángulos lingüístico-cognitivos los problemas inherentes y resultantes de los componentes y mecanismos propios del comportamiento verbal”. Sen dúbida, trátase dunha importante achega á fraseoloxía en lingua castelá¹, que vén confirmar a vitalidade e dinamismo desta disciplina tanto no noso país como en gran parte dos países europeos. En concreto, en España, a obra de Gloria Corpas Pastor (2003): *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos* (Vervuert: Lingüística Iberoamericana) sérvenos de referencia para avalia-lo impresionante labor fraseolóxico levado a cabo por parte de lingüistas españois entre 1993 e 2003. Deste xeito, podemos constatar que o noso país se sitúa entre os primeiros postos da investigación fraseolóxica en Europa, xunto ós países xermanófonos e outros de fala eslava como Rusia, a República Checa ou Eslovenia.

¹ Os traballos incluídos na obra que aquí nos ocupa (agás “Petite sémantique des proverbes avec une vue spéciale sur leur status de dénomination”, de Georges Kleiber) ou están relacionados directamente coa fraseoloxía española, algúns deles realizados por fraseólogos de fala non hispana (como Kazumi Koike, Universidade de Takushoku, Tokio, que trata sobre “Colocaciones complejas en español actual”), ou son froito de investigadores de fala hispana, entre eles tamén de ámbito hispanoamericano (como o traballo de Marina Luz Roa Arancibia, de Santiago de Chile, ou de Silvia Kaul de Marlangeon e Ofelia Duo de Brottier, ambas de universidades arxentinas).

Na obra *Fraseología contrastiva* trátanse con profundidade aspectos como as relacións entre fraseoloxía e formación de palabras (traballo de Pérez Vigaray e Batista Rodríguez), a variación tanto sintópica como diatópica (traballo de Ortega Ojeda e González Aguiar), o uso dos fraseoloxismos en distintos tipos de textos e contornos comunicativos (traballo de Duo de Brottier) e a súa función como marcadores do discurso (traballo de Ruiz Gurillo). Tamén se aborda a análise das características estruturais das colocacións e das perífrases verbais dende diversos puntos de vista (traballos de García-Page, Koike, Bustos Plaza, Blasco Mateo, Duo de Brottier e Kaul de Marlangeon), así como cuestións de tradución de idiomatismos do castelán co francés e o alemán (respectivamente, traballos de Sierra Soriano e Tabares Plasencia) e faise unha reflexión teórica verbo da noción de “hapax” en fraseoloxía aplicándoo ó francés e ó castelán (traballo de Mª Isabel González Rey).

Trátase, na súa maioría, de traballos ben documentados e estruturados que reflicten os resultados de investigacións empíricas feitas polos seus autores en grupo ou individualmente a partir de corpóra de diversa índole. Con certas reservas canto ó traballo de Zurdo (“Panorama de los estudios fraseológicos en Alemania”), con significativas lagoas bibliográficas e de actualización de datos (p. ex. páx. 46 en relación cos encontros celebrados de EUOPHRAS), o resto dos artigos recollidos constitúe unha boa referencia de documentación e sistematización da investigación de cada tema tratado.

Do conxunto de temas que achega a obra, especialmente dous deles reflicten as correntes que na actualidade están a cobrar forza no panorama fraseolóxico europeo. Por unha banda, trátase do estudo das colocacións e estruturas afíns como perífrases verbais e locucións verbonominais (traballos de García Page “Colocaciones simples y complejas: diferencias estructurales”, de Koike “Colocaciones complejas en el español actual”, de Esther Blasco Mateo “Similitudes entre perífrasis verbales de infinitivo con enlace y locuciones verbales de infinitivo”, de Alberto Bustos Plaza “*Poner en movimiento / in Bewegung setzen*: ¿verbos pseudocopulativos españoles frente a verbos funcionales alemanes?” e de Silvia Kaul de Marlangeon “Evaluación de clichés del discurso paraepimónico”). Nestes artigos expónse a necesidade de sistematización que require a tipoloxía estrutural destas construcións e aprofúndase en cuestións metodolóxicas relacionadas coas restricións combinatorias no discurso. Sen dúbida é o tema das colocacións un dos máis frutíferos na investigación fraseolóxica dos últimos dez anos, entre outras causas 1) pola súa enorme aplicabilidade práctica no ensino de linguas estranxeiras, 2) pola imperante necesidade de seren recollidas sistematicamente nas obras lexicográficas, e 3) polas conexións que revelan coa investigación en voga do discurso repetido e das concorrencias léxicas.

Neste contexto, a investigación actual da fraseoloxía discorre de maneira clara cara ó eido da lingüística de corpus, cara á análise do comportamento real das unidades fraseolóxicas no nivel falado e textual e cara á busca de interconexión e traballo en común con outras disciplinas lingüísticas (como a lexicografía, a pragmática, a lingüística de corpus, a psicolingüística, a tradución ou a lingüística diacrónica) e

outras de carácter non estritamente lingüístico como a etnoloxía ou a antropoloxía². Só mediante a elaboración e análise sistemática de grandes corpóra textuais se pode chegar a descifra-la función específica e os trazos semánticos propios de cada fraseoloxismo, o que poderá, por outra banda, reverter positivamente na elaboración e actualización das definicións dadas nos dicionarios.

No marco da lingüística de corpus, está a cobrar forza en Europa a investigación dos idiomatismos como marcadores de discurso e portadores de trazos pragmáticos e ilocutivos (véxase no volume o importante traballo de Ruiz Gurillo sobre “Las locuciones marcadoras del español: análisis y aplicaciones”³), isto sobre todo no nivel da lingua falada (véxase o artigo de Roa Arancibia “Fraseología oral en Chile: una propuesta metodológica”), así como a aplicación de corpóra para desenvolver mecanismos de tradución en linguaxes especializadas. Neste punto, destaca no volume de *Fraseología contrastiva* o orixinal traballo de Encarnación Tabares Plasencia e José Juan Batista Rodríguez (“Notas sobre fraseología jurídica comparada español-alemán”), onde os autores expoñen, a partir dun nutrido corpus, a finalidade última de confeccionar un dicionario castelán-alemán, alemán-castelán que sirva de ferramenta a tradutores e intérpretes en materia xurídica.

O outro importante eido da investigación actual representado neste volume é o dos modelos cognitivos en fraseoloxía. Sobre este tema versa a contribución de Antonio Pamies e Olena Potápova (“Metaphoric competence and the recognition of idioms: an experimental approach”), que se fai eco dos últimos resultados obtidos no eido da lingüística cognitiva deseñando un mecanismo para analiza-las estratexias de recoñecemento de fraseoloxismos ingleses, franceses e alemáns por parte de falantes ucráinos e españois. Neste contexto, o estudo da iconicidade e as imaxes metafóricas dos idiomatismos a partir de presupostos da lingüística cognitiva é, sen dúbida ningunha, un dos campos máis dominantes da investigación fraseolóxica actual, como o testemuñan os traballos, entre moitos outros, de D. Dobrovol’skij, E. Piirainen, Z. Kövecses / P. Szabo e R. W. Gibbs dos últimos 15 anos.

A este propósito, e como os mesmos editores do volume *Fraseología contrastiva* sinalan, son os aspectos de semántica e lingüística cognitiva os menos abordados nesta obra (só a contribución de Pamies / Potápova), o que, ó meu entender, pon de manifesto unha clara deficiencia neste eido dentro do noso panorama investigador, deficiencia que esperemos poida solucionarse nos anos vindeiros.

Carmen Mellado Blanco⁴

Universidade de Santiago de Compostela

² Conclusións extraídas da asistencia ó último congreso de fraseoloxía EUROPHRAS (*Phraseologie disziplinär und interdisziplinär*), celebrado entre o 9 e o 11 de xuño de 2006 na Universidade de Veszprém en Hungría.

³ Este artigo dá a coñece-lo proxecto de elaboración do *Diccionario de Partículas Discursivas del Español*, dirixido polo profesor Antonio Briz, e integra resultados da investigación fraseolóxica da última década canto á descrición lexicográfica.

⁴ Tradución de Cristina Veiga Novoa

DOBROVOL'SKIJ, D. e PIIRAINEN, E. (2005): *Figurative Language. Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives. Current Research in the Semantics/Pragmatics Interface*, volume 13. Elsevier Ltd., 419 páxinas.

Segundo os mesmos autores de *Figurative Language* indican no prólogo (2), o estudo desenvolvido nesta obra cingúese ás “unidades figuradas convencionais” (*conventional figurative units*), sendo o seu obxectivo último a elaboración dunha teoría lingüística capaz de ter en conta a compoñente da imaxe e o contido cultural incluídos nestas.

Na introdución fórmulanse as preguntas concretas ás que se pretende dar resposta, que poden resumirse na seguinte e definitiva cuestión: “*Is it possible to verify the assumption that some basic principles of human cognition are responsible for the creation of figurative units on the basis of literal ones, principles that are modified by relevant cultural factors?*” (3). Como a mesma pregunta implica, o enfoque dado ó estudo é cognitivo, xa que se abordan distintos tipos de coñecemento como base para explicar fenómenos lingüísticos.

No inicio do capítulo 1, Dobrovol'skij e Piirainen formulan unha premisa básica da que se derivarán as seis hipóteses das que parte a súa investigación:

“The image component, i.e. a specific conceptual structure mediating between the lexical structure and the actual meaning of figurative units, is a relevant element of their content plane”. (5)

De seguida preséntanse as ferramentas de traballo empregadas. En primeiro lugar, os datos empíricos: locucións, refráns, colocacións figuradas e metáforas monoverbais, é dicir, o que os autores consideran unidades figuradas, que deben ser expresións pluriverbais fixadas ou “convencionalizadas”. Neste punto argumentase con detalle a escolla das linguas analizadas, dez linguas que presentan, a priori, diferenzas lingüísticas e culturais considerables: inglés, alemán, sueco, neerlandés (catro linguas xermánicas estándar), “Westmünsterländisch” (WML, lingua xermánica non estándar, un dialecto westfaliano falado nunha pequena área da fronteira noroccidental de Alemaña con Holanda), francés (unha lingua románica), ruso (unha lingua eslava), lituano (unha lingua báltica), grego moderno, finés e xaponés (estas dúas últimas non indoeuropeas e aglutinantes). As fontes serán, obviamente, dicionarios xerais e fraseolóxicos, cörpora e outras fontes escritas para as linguas estándar; mentres que os datos do WML proveñen dun traballo de campo baseado en cuestionarios.

As segundas ferramentas de traballo son dous criterios establecidos polos autores para distingui-las unidades figuradas convencionais (UFC) doutros fenómenos semellantes. Para a distinción entre os fenómenos de literalidade, non literalidade e figuratividade apóianse na noción de compoñente da imaxe (*image component*) como unha estrutura conceptual situada entre a estrutura léxica e o significado real das unidades figuradas. Así mesmo, empregan a noción de denominación adicional (*additional naming*) para identifica-las UFC, que entenden como outra forma de dicir algo que se pode dicir dun xeito máis directo e primario.

Unha vez definido o ámbito e ferramentas do seu estudo, Dobrovol'skij e Piirainen dedican o segundo capítulo a trata-las UFC dende a perspectiva da fraseoloxía, desenvolvendo unha tipoloxía das mesmas en canto frases. Así, ofrécese unha explicación pormenorizada do concepto de locución, colocación restrinxida e refrán botando man de exemplos dun amplo abano de linguas.

No capítulo 3 analízanse algúns aspectos específicos da linguaxe figurada convencional dende unha perspectiva interlingüística facendo uso de locucións de distintos idiomas. En concreto, esta análise céntrase naqueles factores que deben ser considerados na procura dun equivalente e que dan conta das diferenzas semánticas, sintácticas e pragmáticas existentes entre locucións similares de linguas distintas. Os autores demostran que a compoñente da imaxe é determinante aínda que non definitiva no tocante á equivalencia de locucións semanticamente moi próximas. Da comprobación anterior extráese a conclusión de que o concepto tradicional de “equivalente absoluto” non é máis ca unha ficción lexicográfica froito dunha análise semántica incompleta e inexacta. Por iso, os autores substitúen este concepto polo de “equivalencia funcional” (*functional equivalence*) e afirman que atopar equivalentes funcionais sería o único obxectivo razoable da análise fraseolóxica contrastiva para satisfacer as necesidades da lexicografía bilingüe, a tradución e a aprendizaxe dunha segunda lingua (78). De novo, todo se reduce a unha simple pregunta: “*given an L1-idiom, which L2-equivalents (if more than one) are possible under which contextual conditions?*”.

O capítulo catro é fundamental para a comprensión de capítulos posteriores, xa que se estuda en detalle o fenómeno da motivación. O primeiro apartado analiza brevemente a correlación entre etimoloxía e motivación. No segundo márcanse claramente as fronteiras entre o concepto de motivación e os de descompoñibilidade e ambigüidade semántica. A seguir, explícanse os tipos de motivación principais (motivación baseada no índice ou indicio, icónica e baseada no símbolo), outros casos especiais de motivación (estereotipos, metáforas xestuais, xogos de palabras...) e a frecuente “fusión” de varios destes tipos de motivación nas UFC. Para os autores a utilidade desta tipoloxía da motivación está moi clara: partindo dela será posible analiza-las UFC segundo o seu tipo motivacional e describilas coa axuda das ferramentas metalingüísticas que máis se axusten a cada tipo dado (105).

A noción de falsos amigos fraseolóxicos é o tema do seguinte capítulo. Demóstrase que, no marco da linguaxe figurada convencional, os falsos amigos esixen unha análise semántica e conceptual distinta á dos “falsos amigos do tradutor”. As diferenzas entre os significados secundarios de dous fraseoloxismos considerados falsos amigos poden explicarse, segundo os autores, polas diferentes “imaxes ricas” ou “metáforas conceptuais” nas que estes se basean, ou ben polas diferenzas entre o significado secundario ou figurado dun dos constituíntes actualizado en cada un dos fraseoloxismos. Deste xeito, o fenómeno da paronimia queda relativamente regularizado e reducido a estes tres factores.

O exame e crítica da Teoría Cognitiva da Metáfora e a súa aplicación na análise das UFC dende diversas perspectivas, entre elas a da lingüística e a da antropoloxía, son o obxectivo do capítulo 6. A conclusión é contundente e ambiciosa: non é posible

explica-lo funcionamento das UFC apoiándose unicamente nas metáforas conceptuais subxacentes, deben terse en conta tamén certos conceptos baseados na cultura, que en moitos casos resultan cruciais no proceso de inferencia do literal ó figurado (144).

O capítulo 7 consiste na aplicación dalgunhas das ideas expostas nos capítulos precedentes, especialmente no relativo á Teoría Cognitiva da Metáfora. Aclárase que os instrumentos de análise son modelos baseados nas metáforas e metonimias ó mesmo tempo, seguindo as teorías de Goossens e Geeraerts (145). O campo semántico elixido para a dita análise é o do MEDO, posto que os autores o consideran apropiado para investiga-las correspondencias entre fenómenos semánticos e propiedades conceptuais, entre a compoñente da imaxe do plano do contido e o significado real. En contra da tradición, os resultados empíricos deste capítulo proban que as teorías semánticas cognitivas son compatibles coas ideas de descomposición semántica desenvolvidas na semántica estrutural. A consecuencia práctica máis relevante desta análise é que *“the same emotion expressed by different means can invoke different parts of people's conceptual knowledge and therefore does not remain completely the same emotion”* (159). Dito doutro xeito: ó analiza-las locucións relacionadas co medo (e outras emocións) debe terse en conta non só o seu significado figurado ou real senón tamén as estruturas conceptuais que se esconden detrás desa emoción.

No capítulo 8 desenvólvese e aplícase o modelamento cognitivo á análise das UFC de acordo coa Semántica Marco de Fillmore. Máis especificamente, os autores delimitan os elementos e operacións da metalinguaxe do modelamento cognitivo e ilustran o funcionamento desta metalinguaxe analizando algúns aspectos da motivación da locución *ovella negra* (*black sheep*). Unha vez máis, o que se pretende é descubrir unha relación motivacional entre a composición e o significado das UFC.

As técnicas analíticas do capítulo 8 son aplicadas novamente no capítulo 9, aínda que de forma máis ampla, ó concepto CASA empregado en locucións de varias linguas europeas estándar, no WML e no xaponés. Tratan, en consecuencia, este concepto como base dunha descrición interlingüística e intercultural. Os autores identificaron diferenzas conceptuais e culturais que explican as diferenzas semánticas e pragmáticas existentes entre as locucións analizadas.

O capítulo 10 profunda no complexo tema da importancia da cultura na linguaxe figurada. Os autores tentan sistematiza-la análise cultural das UFC mediante a identificación de cinco clases de coñecemento baseado na cultura aplicables ás mesmas: as interaccións sociais e os patróns de conduta, a cultura material, os fenómenos intertextuais, as referencias a dominios conceptuais ficticios e modelos precientíficos do mundo e, por último, os símbolos culturais. Ademais, analizan a coocorrenza destes fenómenos e as “connotacións culturais” nas UFC. A aplicación da tipoloxía anterior permite decidir que fenómeno cultural está presente nun fraseoloxismo concreto e emprega-los métodos de análise que correspondan.

No capítulo 11 Dobrovol'skij e Piirainen detéñense no estudo dunha das clases de coñecemento cultural definidas no capítulo 10: os símbolos culturais. Despois de facer un breve repaso do concepto de “símbolo” en diversas disciplinas, examinan máis polo miúdo este concepto dende a perspectiva da lingüística e a semiótica. Con este pano de

fondo crean un concepto propio de “símbolo cultural na linguaxe”, que ilustran a través de exemplos moi diversos. Neste proceso resulta particularmente relevante a distinción que establecen entre metáfora e símbolo como recursos da linguaxe figurada, da que se extrae que este está máis “embebido” de cultura ca aquela.

Nos capítulos seguintes (12 e 13) preséntanse dous estudos, un relacionado cos números e outro cos animais, nos que se aplica a teoría desenvolvida ó longo de toda a obra. Os autores consideran que estes dous campos semánticos son axeitados para demostra-la significación da correspondencia entre a linguaxe figurada convencional e a cultura. En efecto, a análise interlingüística e intercultural levada a cabo resulta considerablemente informativa e reveladora neste sentido.

O capítulo final dedícase á síntese, reformulación e posibles aplicacións futuras da teoría lingüística que, como se indicou no inicio desta recensión, tentan desenvolver Dobrovolskij e Piirainen, denominada por eles mesmos “Teoría da Linguaxe Figurada Convencional”. A súa conclusión final ó respecto é a seguinte:

“...the Conventional Figurative Language Theory is a theory designed to analyse certain parts of the lexicon rather than a grammar-like theory. It provides principles and methods of analysis, reasonable heuristics, and ways of description, rather than productive rules.” (360)

Todo o tratado teórico-práctico comentado ata agora complementase cunha extensa lista de referencias bibliográficas, un índice do corpus fraseolóxico empregado ordenado alfabeticamente por (a) idioma e (b) palabra chave, un índice temático e, finalmente, un índice dos autores citados.

Figurative Language é un traballo baseado nun corpus importante no que se aprecia en todo momento, por unha banda, o rigor e exhaustividade dos seus autores na síntese de conceptos, metodoloxías e puntos de vista procedentes de eidos ás veces moi distantes entre eles; e, por outra banda, claridade, precisión e fundamentación na exposición das novas ideas achegadas por eles. Esta obra representa, sen dúbida, un paso teórico importante para a lingüística cultural e contrastiva.

Cristina Veiga Novoa

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

LUQUE DURÁN, J. de D. e PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada Lingvística, Granada, 484 páxs.

Baixo o atraente título de *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Juan de Dios Luque Durán e Antonio Pamies Bertrán, directores da colección *Collectae* de Granada Lingvística, ofrécennos unha miscelánea de 25 traballos de recoñecidos especialistas no campo da fraseoloxía de ámbito nacional e

internacional. Neste compendio de artigos, que se insire no ronsel de anteriores publicacións da mesma serie como *Léxico y fraseología* (1998), *Trabajos de lexicología y fraseología contrastivas* (2002) e *Fraseología y metáfora* (2002), e que ve a luz coa vontade, en palabras dos editores, de “*avanzar un poco por los agrestes senderos de las colocaciones, locuciones, paremias y otras unidades que constituyen el objeto de esta disciplina lingüística*”, atopamos colaboracións de diferente natureza, pero que comparten a fraseoloxía como campo de estudo: no ámbito da paremioloxía, **Julia Sevilla Muñoz** e **Mª Teresa Barbadillo** (*El máximo y el mínimo paremiológicos y sus implicaciones didácticas*) reflexionan sobre a pertinencia e a utilidade da obtención do mínimo e do máximo paremiolóxicos do español, así como as súas posibles aplicacións na didáctica da lingua, mentres que **Olga Tarnowska** (*El mínimo paremiológico en la lengua española*) ofrécenos os resultados dunha súa enquisa verbo deste tema, realizada como parte da súa tese de doutoramento; **Mirella Conenna** demóstranos a relevancia da descrición minuciosa das transformacións cronolóxicas dun refrán en *Acerca de la historia de los proverbios* e **Frantisek Cermak** ofrécenos un estudo estatístico nas linguas inglesa e checa sobre *Introdutores textuales en paremias y otras unidades fraseológicas*. De raíz tamén estatística, aínda que referido a colocacións e modismos, é o estudo de **Antonio Pamies Bertrán** e **José Manuel Pazos Breña** *Extracción automática de colocaciones y modismos*⁵, que toma como corpus de traballo o texto do Quixote.

A pertinencia da análise fraseolóxica para outros campos da lingüística –neste caso, a gramática–, queda patente en *La relación de consecutividad en español desde la óptica fraseológica*, de **Esteban Tomás Montoro del Arco**, artigo que se enmarca dentro da reflexión metalingüística, á que tamén se adscriben *¿Qué significado podemos atribuir a las unidades fraseológicas?*, de **Gerd Wotjak**, profunda disertación teórica sobre a clasificación das unidades fraseolóxicas dende unha perspectiva semántica; *Formas rutinarias en los diccionarios didácticos*, de **Barbara Wotjak**, no que atopamos unha análise detallada sobre os tipos de fraseoloxismos e as posibles organizacións internas dos dicionarios, ou *Intertextemas y texto en las lenguas eslavas*, de **Valerii Mokienko**, no que amais da reflexión terminolóxica o autor ofrécenos unha serie de exemplos tirados dos textos bíblicos e de Pushkin e confrontados entre diferentes linguas eslavas.

A comparación interlingüística é a cerna de varios artigos, como no caso de *La oralidad del discurso escrito: la traducción de unidades fraseológicas en Während meine Schöne schläft* de **Gloria Corpas Pastor** e **Jorge J. Leiva Rojo**, en que se explican diferentes estratexias adoptadas polos tradutores fronte a problemas de orde fraseolóxica, ilustrando a explicación con exemplos tirados dunha tradución do italiano ao alemán. En *Europa bajo un mismo techo. La fraseología de los textos europeos* **G. Greciano** estuda un texto trilingüe da Unión Europea poñendo especial atención nas estratexias de creación de metáforas conceptuais en francés e alemán, mentres que en *Convergencias idiomáticas en alemán y español desde una perspectiva cognitivista* **Carmen Mellado Blanco** realiza unha análise exhaustiva dende os postulados da Semántica Cognitiva das similitudes e diverxencias de diferentes estruturas

⁵ Publicado por primeira vez no núm. 6 de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*.

fraseolóxicas do alemán e do español. O artigo de **D. Dobrovolskii** *Acerca de la equivalencia translingüística de los fraseologismos* afonda no tema da análise contrastiva dos fraseoloxismos, e nel exemplifícase o uso dos parámetros de comparación fraseolóxica que o autor propón entre unidades fraseolóxicas do alemán e do ruso. Outras achegas coma *Metáfora y fraseología en portugués: cuando la lengua se pretende intraducible* de **Maria-João Marçalo** ou *Colocaciones en árabe y español* de **Nader Al Jallad** e **Isabel Alijo Martínez**, insírense tamén no grupo dos estudos contrastivos: o primeiro dá noticia dun documento portugués do século XVII repleto *ex profeso* de unidades fraseolóxicas intraducibles, e o segundo é unha lista de colocacións da lingua árabe co seu respectivo equivalente en español.

Da autoría de **Isabel Alijo Martínez** e **Nader Al Jallad** é tamén *Colocaciones comparativas árabes*, no que son as comparacións da lingua árabe o obxecto de estudo, e que se relaciona tematicamente con outros tres artigos da escolma, nos que se estudan as comparacións en diferentes linguas. Parece ser este un dos campos nos que a *creatividade* da que fala o título do libro se manifesta nas linguas con máis forza, e deste xeito, temos constancia da pervivencia de orixinais creacións en: *Las comparaciones proverbiales en inglés. Una aproximación tipológica y traductológica* de **Lucía Luque Nadal**, *Las colocaciones de cuantificación por comparación: tradición e innovación en las comparaciones proverbiales* de **Juan de Dios Luque Durán**, que achega unha moi ben artellada clasificación deste tipo de unidades fraseolóxicas para o español; e *Comparación estereotipada y colocación en español y francés* de **Antonio Pamies Bertrán**, no que á reflexión teórica se unen clarificadores exemplos de contrastación francés-español. En todos e cada un dos traballos anteriores, ademais, están presentes continuamente notas explicativas sobre a motivación histórica de diferentes unidades fraseolóxicas, que resultan moi interesantes para o lector - incluso para os menos amantes da lingüística-; nesta mesma liña insírese *La fraseología, espejo de la historia de un pueblo. Notas gallegas*, de **Xesús Ferro Ruibal**, que explica a procedencia histórica de diferentes fraseoloxismos da lingua galega de uso actual. Sobre a mutabilidade e a permanencia dun tipo concreto de unidades fraseolóxicas reflexiona, pola súa parte, **Harald Burger** en *Aspectos de la vitalidad de los modismos*, para quen “sólo se puede hablar razonada y unívocamente de vivo cuando el modismo es usual en una comunidad lingüística”.

Liñas de investigación temática máis concreta son as das investigadoras **Mª Isabel González Rey** e **María Sánchez Puig**, que acotan un tema en particular (*La fraseología de la música: la productividad y mutabilidad de sus expresiones fijas e Fraseología fálica en el lenguaje marginal del ruso moderno*, respectivamente), con afán de exhaustividade, estratexia que difire da empregada por **Elena Mironesko**, que cinguíu a unha etapa cronolóxica (1994-2004) o seu estudo sobre os *Apotegmas rusos como medio de creación del titular periodístico*, ou da de **Ricard Morant** e **Debra Westall** (*Lo que el cine nos dejó: la herencia fraseológica*), para os que a sensibilidade lingüística debeu de xogar un papel primordial, dado o difusa que pode resultar a avaliación da influencia na lingua da produción cinematográfica en xeral.

En *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología* mestúranse, en resumo, traballos teóricos e investigacións concretas sobre campos da fraseoloxía

como as paremias, as colocacións, os ditos, a comparación interlingüística, etc. Un lector pouco avisado podería preguntar onde reside a tal creatividade dentro desta meada temática, pero a lectura atenta dos artigos lévanos a observar o modo en que as linguas (isto é, os seus falantes) *crean* comparacións atendendo a calidades recoñecibles no mundo natural ou a partir de singulares elucubracións, *fixan* apreciacións relacionadas con feitos históricos, *repiten* creacións anteriores almacenadas no tesouro da lingua ou fan que estas *muden* atendendo ao seu tempo e circunstancias... A ordenación temática –ou polo menos alfabética–, así como resumos introdutorios en cada un dos artigos axudarían, ao noso parecer, a darlle maior manexabilidade a unha obra que, sen deixar de ser sumamente interesante, é por momentos pexada pola súa condición de *colectánea*.

Leopoldo Cañizo Durán

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*. Greenwood Press. Westport, 304 páxinas.

Eis un manual de paremioloxía que, por máis que estea feito dende a cultura anglosaxona, abre para os galegos numerosas e interesantes perspectivas de atención e estudo desta parcela da lingua ou, se se quere, do discurso repetido.

Estamos ante un libro propedéutico que ten o rigor dun especialista con moitos anos de dedicación a esta parcela (e, polo tanto, con opinión formada sobre case tódolos aspectos da materia) pero que ten tamén a amenidade da persoa que non precisa parecer erudito, porque lle sobra erudición, e que, a pesar diso, ten suficiente capacidade de síntese para escolma-los aspectos máis atraentes e significativos da inmensa bibliografía que manexa. Dá a impresión de se-lo texto dun magnífico curso de doutoramento para investigadores en paremioloxía, escrito co obxectivo de falar de case todo, de maneira equilibrada, resumindo as investigacións máis coñecidas no mundo da paremioloxía e ó mesmo tempo chamando a atención sobre algúns estudos innovadores que xa existen ou que se deberán emprender no futuro.

O libro divídese en catro partes. A primeira sobre definición e clasificación dos refráns e nela trata de definilos e delimitalos (1-9), fala da orixe e difusión dos refráns (9-13), dedica un espazo a outras formas próximas como as frases proverbiais, as comparacións proverbiais e outras formas de elativizar (13-16) e informa de varios intentos de crear un sistema internacional de clasificación dos refráns partindo do sistema creado por Matti Kuusi e a súa filla Outi Lauhakangas (16-20) e describe os tipos de refraneiros.

A segunda parte constitúe un ameno un estudo entre diacrónico e sincrónico de seis proverbios: *O peixe grande come o pequeno* (34-43); *Na acea primeiro moe o que primeiro chega* (52); *A mazá non cae lonxe da maceira* (52-60); *O único indio bo é o indio morto* (60-69); *Un bo valado fai un bo viciño* (69-78); *Unha imaxe vale máis ca mil palabras* (79-88). A seguir ofrece unha selección persoal de refráns africanos, árabes, chineses, franceses, alemáns, indios, irlandeses, italianos, xaponeses, rusos, españois, yiddish (89-100) e céntrase nos intentos de establecer qué refráns foron creados en América (100-106). Fala da sorprendente escaseza de refráns das culturas indíxenas de Norteamérica e cita os refráns que conseguiu recoller (107-112) e remata o capítulo falando dos proverbios afroamericanos (112-114).

A terceira parte está dedicada a dar conta de catorce perspectivas diferentes de reflexión verbo dos proverbios: revistas, ensaios e bibliografía paremiolóxicos (118-121); coleccións paremiolóxicas máis importantes da historia (121-125); visións de conxunto (125-127), mínimos paremiolóxicos (127-131), onde curiosamente os máis frecuentes no mundo norteamericano parecen ser *Enough is enough*, *Time will tell* e *First come, first served*; afronta despois cuestións lingüísticas e semióticas (131-133), realizacións en contexto social (133-134), temas de cultura, folclore e historia (135), políticos, estereotipos e visión do mundo (137-139), sociolóxicos, psicolóxicos e psiquiátricos (139-142); o uso na literatura popular (142-144); a relixión e a literatura culta (144-146); a pedagogía e o ensino das linguas (146-148); a presenza na iconografía con especial atención ós afamados cadros de Pieter Bruegel (148-150) e a presenza nos medios de comunicación (150-153).

A cuarta parte é unha contextualización diacrónica de frases proverbiais como *Un home elegante non usa refráns*; *Deitarse cedo e erguerse cedo*; *Detrás dunha nube brilla o sol*; *As frases feitas son unha especie de fogos de artifício*; *O home é un lobo para o home*. W. Mieder vai trazando a súa orixe, o uso por parte de Lord Chesterfield (162-171), Benjamin Franklin (171-180), A. Lincoln (180-189), Ch. Dickens (189-198), W. Churchill (198-207), Bertolt Brecht (207-215) e de novo B. Franklin (216-224). Nestes apartados e nos que seguen ponse á vista a pervivencia, a reutilización e desconstrución e a recreación destas unidades fraseolóxicas na música popular, nas caricaturas e na publicidade.

Unha das características deste libro é que, en cada caso, ofrece a referencia exacta que leva á fonte limpa onde extraer máis información e, para máis, pecha cada capítulo cunha bibliografía selecta verbo dos temas tratados. Aínda así, o libro remata con valiosos índices. Primeiro de bibliografía (de catálogos de bibliografía especializada, de revistas paremiolóxicas, dos máis salientables estudos paremiolóxicos, das coleccións de refráns multilingües, bilingües e angloamericanas, das coleccións doutras culturas e temáticas). Informa dalgunhas páxinas web específicas (www.deproverbio.com; www.manythings/proverbs.org; www.creativeproverbs.com; www.afriprov.org). Segue un glosario terminolóxico; un índice de autores citados, temas tratados e mesmo de temas dos que se citaron refráns.

A aparencia simple, a amenidade e maila claridade deste texto é, como dixeran, feitaura inconfundible dun experto que domina a materia. Por algo detrás deste libro está quen

dende 1977 traballa na bibliografía paremiolóxica internacional anotada, con lóxica atención ó mundo anglófono (pero tamén ó europeo en xeral e ó africano) e con específica atención á presenza do refrán no uso literario, na iconografía e nas ciencias sociais. Dende 1980 dirixe un anuario fraseolóxico (*Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship*) na University of Vermont onde ten un arquivo con 10.000 traballos científicos verbo desta materia, 4.000 coleccións de refráns de todo o mundo e unhas 9.000 diapositivas de todo tipo de representacións gráficas de refráns, dende as misericordias dos coros monásticos ou catedralicios ás actuais utilizacións na publicidade ou na caricatura.

A amenidade e sinxeleza, en medio de tanta información, é feito infrecuente, porque conciliar semellante capacidade de análise con semellante capacidade de síntese é don que a natureza non adoita axuntar na mesma persoa.

Pouco importa que este libro parta dunha taxonomía algo diferente da que se usa entre nós, porque iso para min é secundario: son varios os sistemas que aínda hoxe buscan converterse en estándares. Para min unha das revelacións deste libro é a enorme atención á vitalidade do refrán non só na literatura senón tamén na política, no xornalismo, na publicidade, no humor gráfico, porque iso contrasta coa visión acomplexada e dominante entre nós, os galegos de hoxe, que vincula o refrán co mundo rural, co pasado, co obsoleto e que, en consecuencia, foxe do seu estudo e, en boa parte, do seu uso, quitándolle así á lingua galega todo o seu perfil escultural e boa parte da súa expresividade. Os fraseólogos galegos tócano-la tarefa de desmontarmos ese prexuízo que tanto empobrece a lingua de xornalistas e escritores. Eu mesmo teño a sensación de non estar atento abondo á creación paremiolóxica galega, cando vexo que no libro de Mieder se rexistran unidades coma *Unha imaxe val máis ca mil palabras* que todos sabemos que está en uso en Galicia pero que non rexistra ningún refraneiro galego do que eu teña noticia. Un libro coma este habería que escribilo en galego e convertelo en libro de texto, ou mellor, en parte do programa de tódolos niveis do ensino da lingua de Galicia.

Galicia chega con moito retraso a estes estudos por mor duns séculos escuros que duraron máis do que se di e unha das consecuencias é que neste libro non hai, que eu vise, ningunha mención á nosa fraseoloxía (como tampouco á catalá nin á orixinal fraseoloxía vasca). Pero todo se andará, porque me consta que o prof. Wolfgang Mieder empeza a estar atento tamén á nosa cultura cun afecto que agradezo.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

CONGRESO INTERNACIONAL DE FRASEOLOXÍA E PAREMIOLOXÍA

Universidade de Santiago de Compostela, 19-22 de setembro de 2006

MARTES, 19 DE SETEMBRO, Facultade de Filoloxía (Campus Norte de Santiago de Compostela)

10:00-12:00	ACTO INAUGURAL (Salón de Actos) CONFERENCIA PLENARIA: Xesús Ferrro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades): <i>As locucións elativas como radiografía lingüística</i>
COMUNICACIÓNS	
12:30-13:00	I. Bojilova Tchobánova. <i>Classificação temática dos fraseologismos na lingua portuguesa</i> M. E. Olímpio de Oliveira Silva. <i>El tratamiento lexicográfico de las locuciones verbales con "se"</i> G. Szpila. <i>Metonymic Replacements in Idioms</i> S. Gómez-Jordana Feraly. <i>Les proverbes sont-ils des expressions figées? Étude diachronique de deux proverbes français</i> V. Shkolyarenko. <i>Semantische Entwicklung der Phraseologismen der deutschen Sprache</i> M. A. Barrios Rodríguez. <i>Propuesta de fórmulas rutinarias del español básico y su descomposición semántica en el marco de la Teoría Sentido-Texto</i>
13:00-13:30	C. López Taboada / Mª Rosario Soto Arias. <i>Problemas na elaboración dun dicionario fraseolóxico do galego</i> M. I. González Aguiar . <i>La fraseología andaluza en la producción lexicográfica de José M.ª Sbarbi</i> D. Kučanda / M. Omazić. <i>Polysemy in phraseology</i> J-R. Klein. <i>Le figement dans les proverbes et les expressions verbales: un débat qui n'est pas encore...figé</i> H. Schemann. <i>Die "Geburt" eines idiomatischen Ausdrucks - Symbol für die "Geburt" des Wortes?</i> R. Anguiano Pérez. <i>La desautomatización de unidades fraseolóxicas a través de la imagen: un reto para el traductor de mensajes publicitarios</i>
13:30-14:00	N. Álvarez Villar. <i>Unidades fraseolóxicas nun dicionario terminolóxico de fútbol</i> M. Privat. <i>Los refranes y sus traducciones en los diccionarios bilingües</i> A. Sabban. <i>On the culture-boundness of phraseology: a critical assessment</i> F. Ruiz Quemoun. <i>Les expressions idiomatiques, tributaires de la notion de figement</i> N. Bubenhofer. <i>"Es liegt in der Natur der Sache...": Korpuslinguistische Untersuchungen zu Kollokationen in Argumentationsfiguren</i>

MARTES, 19 DE SETEMBRO, Facultade de Filoloxía (Campus Norte de Santiago de Compostela)

COMUNICACIÓNS	
16:00-16:30	M. C. Augusto. <i>O elemento zoomórfico na fraseoloxía e paremioloxía: uma abordagem léxico-semântica contrastiva</i> X. M. Gómez Clemente. <i>A incorporación de unidades fraseolóxicas nas traducións de textos literarios</i> O. Afansyeva. <i>La unión fraseolóxica como medio de la expresion del concepto (en el material del concepto de tiempo)</i> G. Gimpl. <i>“Phrasen stehen auf zwei Beinen” (Karl Kraus). Sprachkritik als Gesellschaftskritik</i> M. Bell-Corrales / N. Corrales Martín. <i>Estudio morfosintáctico de refranes españoles desde la perspectiva de la gramática verbal</i>
16:30-17:00	M. García-Page. <i>Los animales verdaderos y falsos de la fraseología</i> A. Papageorgiou. <i>La traducción de los refranes de La Celestina al griego</i> B. Cortina / W. C. Lozano / A. Pamies. <i>Las metáforas del alcohol: contraste translingüístico e intercultural</i> I. Migla. <i>Vergleichende Verbidiome im Roman "Denn das Wagnis ist schoen" von Z.Maurina</i> T. M. Rodríguez Ramalle. <i>Análisis sintáctico y posición de las interjecciones improprias en la estructura funcional de la oración</i> A. García Fuentes. <i>There is no such thing as a free lunch: The Adquisition of negative idioms in English as a Foreign Language</i>
17:00-17:30	J. Velasco Menéndez. <i>Característica léxico-gramatical de las unidades fraseológicas deanimalísticas de la lengua rusa</i> J. A. Marín Calvarro. <i>Los enunciados fraseolóxicos en los textos dramáticos isabelinos y jacobeos y su traslado al español</i> J. J. Batista Rodríguez / D. García Padrón / P. Romero Ganuza. <i>Aproximación contrastiva a las UF del campo semántico-conceptual de la “alegría” en español y alemán</i> V. Umborg. <i>Deutsche feste Wortverbindungen im Vergleich mit estnischen und russischen</i> J. Ruivinho Brazão. <i>A Retórica das Adivinhas</i> M. Paquot. <i>EAP phraseology in the International Corpus of Learner English: the role of transfer</i>
17:30-18:00	M. Conca Martínez / J. Guia Marín. <i>L’Espill, una extraordinària obra literària catalana del segle XV amb interès fraseològic</i> M. J. Barsanti Vigo. <i>Análisis del primer y último refrán de Sancho en el Quijote de Ludwig Tieck</i> S. Geck. <i>Fraseología de la despedida</i> L. Chacoto. <i>"Vale mais um gosto na vida que três vinténs na algibeira". Las estructuras comparativas en los proverbios portugueses</i> G. Ziegler. <i>Proverbs as explanation resources in foreign language teaching and learning</i>

MÉRCORES, 20 DE SETEMBRO, Facultade de Filoloxía (Campus Norte de Santiago de Compostela)

COMUNICACIÓNS	
9:00-9:30	L. Melis / J. Nikolaeva. <i>Studio contrastivo di proverbi russi e italiani: semantica</i> H.-W. am Zehnhoff. <i>Der sprichwörtliche Fuchs kann auch einmal ein Reh sein. Ein theoretisches Modell für das Übersetzen von Repertoren</i> A. M. Grosso Guerreiro Fernández. <i>A Mulher vista através dos Provérbios</i> E. Piirainen. <i>Phraseology from an areal linguistic perspective</i> M. J. Martínez Rodríguez. <i>Las unidades fraseológicas: una propuesta didáctica en la clase E/LE</i> M. Naray-Szabo. <i>Figement, pragmatique et syntaxe</i>

9:30-10:00	M. C. Barrado Belmar. <i>Religión, sacerdotes, monjes y monjas en los proverbios italianos y españoles</i> P. Buján Otero. <i>Analyse von Phraseologismen im Text: Ein übersetzungsdidaktisch orientierter Ansatz</i> D. Catalá / L. Chacoto. <i>Estudio contrastivo de los proverbios portugueses y españoles en el ámbito de las profesiones</i> A. Kovacs / O. Kovacs. <i>Significance of the biblical phraseology</i> B. Cortina Pérez. <i>Una aproximación metodológica a los fraseologismos de los actos de habla en las segundas lenguas</i> F. Hammer. <i>Dire et redire. Les phrasèmes de l'énonciation en français</i>
10:00-10:30	P. Quiroga Munguía. <i>Los estudios fraseológicos del italiano y el español en contraste</i> G. Antos / A. Lewandowska. <i>Polnische und deutsche Sprichwörter in den Printmedien: Ein Vergleich</i> A. Nogueira. <i>“Quem sai aos seus (não) degenera”: estruturas sintáticas clássicas em proverbios portugueses</i> R. Ayupova. <i>The Convergence of Languages and its Influence on the Phraseological Fund</i> R. Climent Espino / M. J. Marçalo. <i>La traducción y enseñanza de la fraseología española a estudiantes portugueses: el caso de los somatismos</i> Vilmos Bardosi. <i>Les figés du français: héritage classique et renouvellement</i>
11:00-12:00	CONFERENCIA PLENARIA: Harald Burger (Universität Zürich): <i>Das idiomatische "Bild" und seine Modifikationen –theoretische und empirische Aspekte</i>

MÉRCORES, 20 DE SETEMBRO, Facultade de Filoloxía (Campus Norte de Santiago de Compostela)

COMUNICACIÓNS	
12:15-12:45	M. Meliss. <i>Das Konzept “Geräusch” in phraseologischen Einheiten des Deutschen und Spanischen: eine vergleichende Studie</i> M. I. González Aguiar / G. Ortega Ojeda. <i>La técnica fraseográfica: el DRAE-2001 frente al DEA-1999</i> M. T. Díaz Hormigo / I. Penadés Martínez. <i>Hacia la noción lingüística de motivación</i> M. L. Ortíz Álvarez. <i>“Cada macaco no seu galho”. Um estudo dos padrões de uso dos provérbios brasileiros e seus equivalentes em espanhol e russo</i> M. B. Moreno Jaén. <i>Un modelo para la enseñanza de colocaciones de una lengua extranjera mediante herramientas digitales</i> Jorge Baptista. <i>The lexicon-grammar of frozen sentences in Portuguese: current issues and future perspectives</i>
12:45-13:15	J. P. Larreta Zulategui. <i>Kontrastive Analyse der Kollokationen mit bedeutungsweiten Verben im Deutschen und Spanischen</i> A. Heinemann. <i>El tratamiento metalexiconográfico de las unidades fraseológicas en las diferentes ediciones del Diccionario de la Academia</i> O. Lisyova. <i>La función de los adjetivos relacionales en las frases nominales</i> J. Ruivinho Brazão. <i>A Retórica dos Provérbios</i> S. Lugo Mirón. <i>Algunas consideraciones sobre la enseñanza-aprendizaje de la fraseología española con estudiantes griegos</i> K. Kozak. <i>How to differentiate idioms from other fixed noun compounds</i>
13:15-13:45	A. Pavić Pintarić. <i>Phraseologismen im kroatischen und deutschen Modejargon</i> Nina Lampinen. <i>Diccionario paremiológico español-finés-español</i> V. Angelova Nenkova. <i>La comparación, la metáfora y la metonimia: recursos principales para la creación de las unidades fraseológicas</i> M. J. Postigo Aldeamil. <i>Términos paremiológicos en el portugués de los siglos XVI y XVII</i> B. Erman. <i>Collocations in a native and a learner corpus</i>

MÉRCORES, 20 DE SETEMBRO, Facultade de Filoloxía (Campus Norte de Santiago de Compostela)

COMUNICACIÓNS	
16:00-16:30	B. Méndez Cendón. <i>Medical language collocations: an english-spanish contrastive analysis in medical research papers</i> L. Lui. <i>G. L. Permiakov revisitado. Análisis contrastivo de las paremias españolas y chinas</i> E. Krzysnik / J. Markic. <i>El componente mano en las fraseologías eslovena y española</i> E. A. Marques. <i>Las unidades fraseológicas desde una perspectiva cognitiva. Estado de la cuestión</i> M. J. Marçalo. <i>Fraseologia e paremiologia no ensino da Língua Materna</i> L. Sánchez Rodríguez. <i>Aproximación al estudio de las unidades fraseológicas de las obras dramáticas de Shakespeare</i>
16:30-17:00	S. Molina. <i>English and Spanish Idioms in Contrast: A Functional and Cognitive View</i> C. Crida Álvarez. <i>Fraseología comparada del español y el griego moderno. Campo virgen</i> M. Sardelli. <i>Las manos en los fraseologismos italianos y españoles.</i> E. T. Montoro del Arco. <i>El concepto de locución con casillas vacías</i> C. A. Antunes Fernández. <i>A Pedagogia da Oralidade</i> M. Sanchez García. <i>Manipulación fraseológica en la obra de Shakespeare</i>
17:00-17:30	E. Semushina. <i>Instantional usage of phraseological units and compound nouns in English and Russian</i> M. Sosiński. <i>A equivalencia entre tipos de locucións en castelán e en polaco</i> M. R. Pérez Paredes / B. Sanz Martín. <i>Frases hechas con el verbo “tener” y partes del cuerpo</i> C. R. Bevilacqua. <i>Unidades fraseológicas especializadas eventivas: aspectos para su selección y caracterización</i> M. L. Ortiz Álvarez. <i>As expressões idiomáticas nas aulas de ELE: um bicho de sete cabeças?</i> P. Sancho Cremades. <i>El discurso repetido en Astérix le Gaulois</i>
17:30-18:00	L. Brink. <i>Speech Act Switching Idioms</i> J. E. Gargallo Gil. <i>“La lluna setembrina, set llunes endevina”. Refrâns meteorolóxicos con lúa na Romania</i> A. Mansilla. <i>El amor y otras cualidades humanas en la fraseología</i> P. Fernández Bello. <i>Las colocaciones en el sociolecto jurídico</i> S. Moreno Pereiro. <i>El tebeo como recurso didáctico para la enseñanza de unidades fraseológicas</i> Y. Bürki. <i>La función de la fraseología en la prensa judeoespañola de entre siglos (XIX-XX)</i>
18:15-19:15	CONFERENCIA PLENARIA: Jean Claude Anscombre (Université Paris XIII): <i>Marcadores mediativos y clasificación de formas sentenciosas</i>

XOVES, 21 DE SETEMBRO, Facultade de Humanidades (Campus de Lugo)

10:30-11:30	CONFERENCIA PLENARIA: Julia Sevilla Muñoz (Universidad Complutense de Madrid): <i>El valor etnolingüístico de los refranes</i>
COMUNICACIÓNS	
12:00-12:30	J. Brumme. <i>La traducción de la frase hecha. El caso del castellano de Cataluña</i> G. Jorge. <i>Traduire la phraséologie: le cas des expressions idiomatiques</i> E. Manero Richard. <i>La representación de las figuras del emisor y el receptor en el refranero español de contenido metalingüístico</i> C. Bolly. <i>L’acquisition des unités phraséologiques en FL2 – Verbes à haute fréquence et corpus d’apprenants</i> M. A. Llorca Tonda. <i>“De tal palo tal astilla”, “De tal buc, tal eixam”, “Tel père, tel fils”: tres perspectivas diferentes para una misma realidad</i>

12:30-13:00	J. L. Oncins Martínez. <i>Fraseología y anglicismos: observaciones en torno al calco fraseológico del inglés en el español actual</i> L. Meskova / M. Olejarova. <i>Les différences interculturelles des phrasèmes</i> R. González Ruiz / I. Olza Moreno. <i>Fraseología metafórica de contenido meta-lingüístico en español: aproximación a las unidades basadas en el plano gráfico</i> P. Blanco. <i>La didáctica de las paremias en la enseñanza rural en España y Provenza: dos realidades distintas, una misma solución.</i> M. Quitout. <i>Parémiologie & parémiographie au Maroc : état des lieux et perspectives</i> C. Nicolas. <i>Les chiffres et les unités phraséologiques. Proposition d'analyse contrastive (français-espagnol)</i>
13:00-13:30	V. Benchik. <i>Calcos fraseológicos del portugués en el español canario</i> O. Ozolina. <i>Quelques aspects de la parémiologie comparative</i> M. Sánchez Puig. <i>Los rusos, vistos por sí mismos en el espejo de su refranero</i> M. J. Corvo Sánchez. <i>Los refranes en los manuales de lenguas extranjeras</i> A. Sierra Soriano. <i>La phraséologie de la tauromachie dans la langue populaire: aspects sémantiques de la traduction espagnol-français</i> M. García Yelo. <i>Estudio contrastivo de las paremias relativas a la casa en francés y en español.</i>
13:30-14:00	J. R. Magdalena Nom de Dieu / E. Mironesko Bielova. <i>La llave de la casa de Toledo: una cata en el refranero sefardí</i> O. Tsaknaki. <i>Traduction et proverbes transparents</i> A. Sztuba. <i>Los autorretratos y retratos lingüísticos en el refranero polaco</i> M. A. Solano Rodríguez. <i>Enseñanza y aprendizaje de las unidades fraseológicas de la lengua extranjera</i> R. Crespo Jiménez. <i>Reflexiones sobre la casa. El Refranero Español como fuente de las paremias en torno a este concepto.</i>

VENRES, 22 DE SETEMBRO, Facultade de Filoloxía (Campus Norte de Santiago de Compostela)

10:00-11:00	CONFERENCIA PLENARIA: Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen): <i>Fraseología y Lingüística de texto</i>
COMUNICACIÓN	
11:15-11:45	B. Assam. <i>Enfoque discursivo de la traducción de la fraseología: aplicación a la traducción del árabe al español</i> C. M. Xatara. <i>Expressões idiomáticas em interface bilingüe eletrônica</i> M. Noueshi. <i>Feste Wortverbindungen im DaF-Unterricht fuer aegyptische Studenten. Ein sprachliches Hindernis oder Hilfe? Einige Ueberlegungen zur Phraseodidaktik</i> O. Petrova. <i>Phraseological meaning and context</i> N. Bayzhanova. <i>About the conceptual system in the Altay proverbial space</i> G. Wotjak. <i>Acerca del potencial combinatorio de las UL: procedimientos escenogenésicos y preferencias sintagmático-colocacionales</i>
11:45-12:15	E. Guerbek. <i>O lugar do significado literal do fraseoloxismo no proceso da tradución da obra literaria</i> P. Mogorrrón Huerta. <i>Diccionarios electrónicos multilingües de expresiones verbales</i> R. Safina. <i>Ziele und Uebungstypologie in der Phraseodidaktik</i> I. Skrypnik. <i>Phraseological units and the theory of intertext</i> N. Bragina. <i>Space Metaphors of Memory (Russian Collocations, Set Expressions, and Idioms)</i> A. Bustos Plaza. <i>Relaciones de dependencia sintáctica y semántica en combinaciones verbonominales lexicalizadas</i>
12:15-12:45	A. Aierbe Mendizábal. <i>La traducción a la lengua vasca de las unidades fraseológicas especializadas del lenguaje administrativo</i> N. M. Iglesias Iglesias. <i>Phraseologismen in DaF-Lehrwerken</i> A. Zalyaleeva. <i>Russian phraseological units and proverbs as headlines of newspaper and magazine articles</i> M. Rivas González. <i>Colocaciones, locuciones y verbos soporte. Algunos casos problemáticos</i>

13:00-14:00	Acto de clausura CONFERENCIA PLENARIA: Antonio Pamies Bertrán (Universidad de Granada): <i>La idiomática y sus paradojas</i>
-------------	---

PONENCIAS NON PRESENCIAIS

- Gunn Aarli. *Implicaturas conversacionales y principio de cooperación en las UF*
Gunn Aarli / Juan Antonio Martínez López. *Las variantes geográficas de las UF: Innovaciones y ajustes*
Mª Belén Alvarado Ortega / Leonor Ruiz Gurillo. *Unidades de la conversación y fraseología: acerca de la autonomía de las fórmulas rutinarias*
María Álvarez de la Granja. *As variantes funcionais das locucións verbais*
Jennifer Aparicio Morgado. *La justicia en el refranero*
Elisabete Ares Licer. *Equivalências para unidades fraseológicas do portugués do Brasil ao galego*
Mercedes Ariza / Maria Giovanna Biscu / María Isabel Fernández García. *La fraseología de las emociones y la adquisición de la competencia comunicativa intercultural*
María Teresa Barbadillo de la Fuente. *Enseñar refranes mediante textos literarios*
Olga Billere. *L'analyse comparative des proverbes français et lettons*
Iovka Bojilova Tchobanova / Nadezhda Spassova. *O contributo búlgaro para o desenvolvemento da fraseología e da fraseografía*
Anatoly Buschuy / Lutfullo Hamidov. *Zu den Primärquellen der Parömiologie*
Tatyana Buschuy. *Im Ausgangspunkt der Samarkander phraseologischen Schule*
Anna Ciéslicka. *Hemispheric differences in processing salient and nonsalient meanings of L1 and L2 fixed expressions*
Mla. Susana Domínguez Pena. *Realidad y leyenda del mal de ojo*
Isabel Echevarría Isusquiza. *Refranes y frases de mujeres en el Vocabulario de Correas*
Áurea Fernández Rodríguez. *Problemas de equivalencia en la traducción de paremias*
Sabine Fiedler. *Phraseologie in Jerome D. Salingers "Der Fänger im Roggen"*
Óscar García Agustín. *Estudio contrastivo de las expresiones referidas al Otro en español y danés*
Fernando García Romero. *Aristóteles y los proverbios*
María Isabel González Rey. *Le rôle de la phraséologie dans la mise en discours de la langue juridique*
Gonzalo Guillén Monje. *Estudio culturológico de los antropónimos en unidades fraseológicas rusas y españolas*
Bente Gundersen. *La fraseología del español y el noruego: un estudio basado en corpus*
Lutfullo Hamidov / Fazliddin Ruzikulov. *On systemic approach to the construction of contemporary concept of phraseological representation in contrastive lexicography*
Stefana Kaldieva-Zaharieva. *De l'information cognitive contenue dans la phraséologie (la représentation de l'âme selon la phraséologie roumaine et bulgare)*
Kseniya Kolba. *Los meses del año en el refranero español y ucraniano*
Helena Kuster. *Der Kanon Klassischer Zitate - Ein System im Soziokulturellen Polysystem*
Abdenbi Lachkar. *Masculin/féminin, phraséologie et société*
Marek Laskowski. *Phraseologische Wortverbindungen in der Textsorte Witz als didaktische und psycholinguistische Herausforderung*
Edith Le Bel Cabos. *Le "dire" dans la phraséologie française et espagnole: approche lexicographique et traductologique*
Maslina Ljubičić / Vinko Kovačić. *Alcuni ittonimi nella fraseología croata*
María Josefa Marcos García. *Descripción formal de las unidades fraseológicas en francés y en español. Estudio contrastivo.*
Rita Marinelli. *Idiomatic expressions and metaphors from the maritime domain*
Adelaida Martín Bosque. *Fraseología y traducción: español e italiano*
Patricia Martín Ortiz. *La adaptación al teatro de la obra de Roald Dahl como técnica de enseñanza y aprendizaje de la fraseología*
Juan Antonio Martínez López. *Sobre la estructura morfosintáctica de las locuciones adjetivas*
Iciar Martínez Martínez. *Valores simbólicos de "cerdo" en la Fraseología y Paremiología en español*
Carmen Mellado Blanco. *Wortbildung und Expressivität im Deutschen und Spanischen*
María Montes López. *Algunas observaciones sobre los modismos y las frases hechas en gallego e italiano*
Irina Naumova. *Phraseographical mismatches in Russian and English*
Rafael Pisot / Constantin Teodorovici. *Una mirada a los frásicos del español y del rumano*

- Walter Quiroga. *Sobre los criterios lingüísticos de adaptación paremiológica en el corpus argentino*
 Sch. Safarov. *Informationsrichtungen in der phraseologischen Schule zu Samarkand (in historischer Hinsicht)*
 Mona Salah El Din Shalan. *El tratamiento de las locuciones adverbiales en los diccionarios monolingües del español*
 Leonor Ruiz Gurillo / Larissa Timofeeva. *La ironía en locuciones nominales del ruso y del español*
 Gabriela -Liana Scurtu. *Deux types d'équivalence pour les "expressions figées"?*
 Marta Mellado San Máximo / Ana Moreno Vaquero. *Didáctica de la fraseología en lengua alemana a través de textos de literatura infantil y juvenil*
 María Mar Soliño Pazó. *La traducción de unidades fraseológicas en la literatura infantil y juvenil alemana y española*
 Monika Sulkowska. *Expressions figées au cours de l'enseignement - apprentissage des langues étrangères.*
 Juan de Dios Torralbo Caballero. *Las paremias y refranes en Pepita Jiménez: notas sobre la traducción inglesa*
 Juan de Dios Torralbo Caballero. *Paremias de Sancho, refranes de Don Quijote: estudio sobre la traducción escrita*
 Carolina Travalía. *Las colocaciones coloquiales: definición y uso*
 Raúl Urbina Fonturbel. *De la paremia a la publicidad, de la publicidad a la paremia. la creatividad fraseológica del lenguaje publicitario*
 Mª Isabel Veiga Levray. *Défigement et interférences linguistico-culturelles des expressions figées dans la chanson française*
 Radostina Zaharieva. *L'idée du mensonge à travers la phraséologie française et bulgare*
 Jean Philippe Zouogbo. *Les études empiriques en parémiologie : les principaux axes méthodologiques pour les enquêtes et la constitution de corpora expérimentaux*

COMITÉ CIENTÍFICO

- Jean-Claude Anscombe (Université Paris XIII - Francia)
 Harald Burger (Universität Zürich - Suiza)
 Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)
 Dmitrij Dobrovol'skij (Universidade Estatal de Moscova)
 Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
 Jean René Klein (Université Catholique de Louvain - Bélgica)
 Antonio Pamies Bertrán (Universidad de Granada)
 Herón Pérez Martínez (Colegio de Michoacán - México)
 Rosa Piñel López (Universidad Complutense de Madrid. Representante española de EUROPHRAS)
 Leonor Ruiz Gurillo (Universitat de Alacant)
 Julia Sevilla Muñoz (Universidad Complutense de Madrid)
 Jan Wirrer (Universität Bielefeld - Alemania)
 Gerd Wotjak (Universität Leipzig - Alemania)
 Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen - Alemania)

COMITÉ ORGANIZADOR

Coordinadores:

- Isabel González Rey (Dpto. de Filología Francesa e Italiana. USC)
 Germán Conde Tarrío (Dpto. de Filología Francesa e Italiana. USC)

Secretaría:

- María Álvarez de la Granja (Dpto. de Filología Galega / ILG. USC)
 Carmen Mellado Blanco (Dpto. de Filología Alemá. USC)

Outros colaboradores:

- Minia Bongiorno García (Dpto. de Filología Inglesa. USC)
 Pilar Río Corbacho (Dpto. de Didáctica da Língua e a Literatura e das Ciencias Sociais. USC)
 Patricia Buján Otero (Dpto. de Tradución e Lingüística. UVigo)
 Catuxa López Pato (tradutora)

Libros, separatas e revistas recibidas na redacción

- ADESOJI, Abimbola O. (2006): “Yoruba Proverbs as a Veritable Source of History”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 1-15.
- AGBAJE, Bode (2006): “Modernization as an Agent of Neo-Traditional Yorùbá Proverbs”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 17-30.
- AKINTUNDE ASIYANBOLA, Akinola (2006): “A Linguistic Study of Some English Translated Yoruba Proverbs Associated with the Child: Implication for National Development”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 69-87.
- AL JALLAD, Nader e ALIJO JIMÉNEZ, Isabel (2005): “Colocaciones en árabe y español” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 457-467.
- ALIJO JIMÉNEZ, Isabel e AL JALLAD, Nader (2005): “Colocaciones comparativas árabes” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 399-408.
- ÁLVAREZ DÍAZ, Juan José (2005): “El soldado en el refranero (I)”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 61-70.
- ARIMI, Sailal (2006): “Parody: A Memory Machine of Modernizing Proverbs”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 49-68.
- BÁRDOSI, Vilmos, ETTINGER, Stefan e STÖLTING, Cécile (2003): *Redewendungen Französisch / Deutsch. Thematisches Wörter – un Übungsbuch*. A. Francke Verlag Tübingen und Basel.
- BARTA, Péter (2005): “‘Au pays des proverbes les détournements sont rois’. Contribution à l’étude des proverbes détournés du français (I)”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 139-152.
- BÄSSLER, Andreas (2006): “Zur literarischen Funktion des Sprichworts in der barocken Poetik”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 89-106.
- BLASCO MATEO, Esther (2005): “Similitudes entre perífrasis verbales de infinitivo con enlace y locuciones verbales de infinitivo”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 197-210.
- BLUMENTHAL, Peter (2005): “Le Dictionnaire des collocations – un simple dictionnaire d’exemples?”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 265-282.
- BURGER, Harald (2005): “Aspectos de la ‘vitalidad’ de los fraseologismos” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.)

- (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 15-36.
- BUSTOS PLAZA, Alberto (2005): “Poner en movimiento / *in Bewegung setzen*: ¿verbos pseudocopulativos españoles frente a verbos funcionales alemanes?”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 185-195.
- CANTERA ORTIZ, Jesús (2005): “Fraseología bíblica comparada. Su reflejo en el refranero español”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 27-42.
- CARBONELL BASSET, Delfín (2006): *Diccionario de clichés. Manual-guía de la principal y actual fraseología tópica castellana*. Ediciones del Serbal, Madrid.
- ČERMAK, František (2005): “Los introductores textuales de proverbios y otras unidades fraseológicas” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 235-255.
- COLECTIVO MANUEL LEIRAS PULPEIRO. MARTÍNEZ SEIXO, RAMÓN (dir.). (2000): *Diccionario fraseológico galego. Unha achega desde o galego vivo. Dirección, ordenación e introdución Ramón Anxo Martínez Seixo*. Edicións A Nosa Terra, Vigo.
- CONDE TARRÍO, Germán (2001): *Diccionario de refráns. Correspondencias en castelán e francés*. Galaxia, Vigo.
- (2005): “Reflexiones paremiológicas sobre la temática de *Á lus do candil* (Ánxel Fole)”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 163-174.
- CONENNA, Mirella (2005): “Sobre la historia de los proverbios” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 219-234.
- CONGOSTO MARTÍN, Yolanda (2005) “La presencia de unidades fraseológicas en el léxico náutico”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 295- 312.
- CORBIN, François (2005): “Visite à quelques bonnes à tout faire (1) : remarques sur les légendes des iconographies du *Larousse des débutants* et leurs relations avec les images”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 343-357.
- CORBIN, Pierre (2005): “Des occurrences discursives aux contextualisations dictionnairiques. Éléments d'une recherche en cours sur l'expression en français d'expériences du football”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des*

- «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004). Niemeyer, Tübingen, 125-156.
- CORPAS, Gloria e LEIVA, Jorge Jesús (2005): “La oralidad del discurso escrito: la traducción de unidades fraseológicas en Während meine Schöne schläft” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 53-72.
- COUTIER, Martine (2005): “Les exemples et les citations dans un dictionnaire de langue thématique : le *Dictionnaire de la langue du vin*”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 247-263.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2006): “Actitudes psico-sociales de la sociedad española ante la mujer, transmitidas por los refranes”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 107-120.
- DE JAIME LORÉN, José María (2006): “El cerdo y la industria chacinera a través de la historia y de la literatura popular”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 211-242.
- DIMITROVA LÁLEVA, Tania (2006): “Las relaciones de pareja en el refranero búlgaro y en el español”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 327-342.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2001) “Idiome in der deutschen und russischen Presse – Aspekte der Variation” en JAKOBS, Eva-Maria e ROTHKEGEL, Annely (eds.): *Perspektiven auf Stil*. Niemeyer, Tübingen, 247-265.
- (2001) “Pragmatische Faktoren bei der syntaktischen Modifizierbarkeit von Idiomen” en LIEDTKE, Frank e HUNDSNURSCHER, Franz (eds.): *Pragmatische Syntax..* Niemeyer, Tübingen, 271-308.
- (2002) “Phraseologismen im *De Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*” en WIEGAND, Herbert Ernst (ed.): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen II*. Niemeyer, Tübingen, 363-374.
- (2002) “Polysemie aus kontrastiver Sicht” en BARZ, Irmhild, FIX, Ulla e LERCHNER, Gotthard (eds.): *Das Wort in Text und Wörterbuch*. Hirzel, Stuttgart, 49-61.
- (2005): “Acerca de la equivalencia translingüística de los fraseologismos” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 359-380.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e BREITENEDER, Evelyn (2005) “Specific Problems of Text Lexicography” en GOTTLIEB, Henrik, MOGENSEN, Jens Erik e ZETTERSTEN, Arne (eds.) *Proceedings of the Eleventh International Symposium on Lexicography, May 2-4, 2002 at the University of Copenhagen*. Niemeyer, Tübingen, 147-158.

- DOBROVOL'SKIJ, D. e PIIRAINEN, E. (2005): *Figurative Language. Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives. Current Research in the Semantics/Pragmatics Interface*, volume 13. Elsevier Ltd, 452 páginas.
- DOULAVERAS, Aristeides (2006): "Wine in the Proverbial Discourse of the Greek People", en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 121-133.
- DUO DE BROTTIER, Ofelia (2005): "Unidades lingüísticas complejas en el discurso de investigación científica", en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 211-225.
- FERRO, Xesús (2005): "La fraseología, espejo de la historia de un pueblo. Notas gallegas" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 257-282.
- FÖLDES, Csaba (ed.) (2004): *Res humanae proverbiorum et sententiarum. Ad honorem Wolfgangi Mieder*. Gunter Narr, Tübingen, 410 páginas.
- FOMINA, Sianida (2006): "'Der Vogel freut sich übre den Frühling und das Kind freut sich über seine Mutter': Die Familie im russischen Sprichwort", en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 135-168.
- FORKL, Yves (2005): "L'accès aux collocations dans le dictionnaire électronique : le cas du *Trésor de la langue française informatisé* (TLFi)", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 197-214.
- FOURMENT-BERNI CANANI, Michèle (2005): "L'exemple dans le DAF, *Dizionario di apprendimento della lingua francese*", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 331-342.
- FRANCARD, Michel e GERON, Geneviève (2005): "Sources écrites et orales de l'exemplification dans le *Dictionnaire du français en Belgique* (DFB)", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 115-124.
- GAILLARD, Bénédicte (2005): "La typographie de l'exemple", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 21-37.
- GARCÍA JOVE, M^a. ÁNGELES (2005): "Simbolismo de las paremias con el elemento animal en español y ucraniano", en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 193-202.

- GARCÍA YELO, Marina (2005): "Consideraciones sobre la didáctica de las expresiones idiomáticas a invidentes", en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 153-162.
- GARCÍA-PAGE, Mario (1989): "Sobre los procesos de deslexicalización en las expresiones fijas" en *E.A.* 52,1989,59-81.
- (1990): "Aspectos fónicos en la configuración de los refranes", en *Notas y Estudios Filológicos* 5,1990,77-121.
- (1990): "Frasas elativas" en *Actas del Congreso de la Sociedad Española de Lingüística XX Aniversario*. Tenerife abril 1990. vol 1., Gredos 1990; 485-496.
- (1990): "Léxico y sintaxis locucionales: Algunas consideraciones sobre las palabras 'idiomáticas'", en *Estudios Humanísticos, Filología*, Universidad de León 12, 1990, 279-290.
- (1990): "Modelos y variantes lingüísticas en el texto literario (Su Correlato en otras Expresiones Artísticas)", en J.A. HERNÁNDEZ GUERRERO (ed.) (1990): *Teoría del Arte y Teoría de la Literatura*. Cádiz; 133-147.
- (1990): "Propiedades lingüísticas del refrán (I)", en *EPOS. Revista de Filología*, U.N.E.D. Facultad de filología VI, 1990, 499-509.
- (1990): "Sobre implicaciones lingüísticas. Solidaridad léxica y expresión fija", en *Estudios Humanísticos. Filología*, Universidad de León 12, 1990, 215-227.
- (1991): "Locuciones adverbiales con palabras 'idiomáticas'", en *Revista Española de Lingüística*, Año 21, Fasc. 2, 1991, 233-264.
- (1991): "A propósito de la 'ruptura de un sistema formado por una frase hecha'", *Notas y Estudios Filológicos*, 6, 1991, 73-101.
- (1992): "La ruptura del 'discurso repetido' en poesía", en *Scripta Philologica. In Honorem Juan M. Lope Blanch*. Universidad Nacional Autónoma de México, III, 1992,231-244.
- (1992): "Lengua y estilo del refranero: repetición y (re)creación", en *Anuario de Letras*. Facultad de Filosofía y Letras. Centro de Lingüística Hispánica. Universidad Nacional Autónoma de México XXX, 1992, 89-131.
- (1993): "El 'modismo' en la enseñanza del español", en *Analecta Malacitana*, 16: 2, 1993, 347-363.
- (1994-1995): "Relaciones de 'solidaridad' en el adverbio en -'mente'", en *E.L.U.A.* 10, 1994-1995, 145-163.
- (1998): "Binomios fraseológicos antitéticos" en WOTJAK, Gerd (ed.) (1998): *Estudios de Fraseología y Fraseografía del Español Actual*. Vervuert Iberoamericana 1998; 195-201.
- (2000): "El numeral en las expresiones fijas", en *Las Lenguas de Europa: Estudios de Fraseología, Fraseografía y Traducción*, Corpas Pastor (ed.). Editorial Comares, 2000; 197-212
- (2000): "Empleos fraseológicos del sustantivo y adjetivo como palabras tabú" en WOTJAK, Gerd (ed.) (2000): *En torno al sustantivo y adjetivo en el español actual. Asopectos cognitivos, semánticos, (morfo(sintácticos) y lexocográficos* Vervuert Iberoamericana 2000; 215-224.

- (2005): “Colocaciones simples y complejas: diferencias estructurales”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 145- 167.
- (2005): “Vacilaciones fónicas y gráficas de las locuciones” en *Estudios Ofrecidos a Antonio Quilis*. Vol. I. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 749-764.
- GASIGLIA, Nathalie (2005): “Étude de faisabilité d’une conversion XML semi-automatique du texte du *Robert & Collins Junior bilingue* (I) : délimitation des éléments et calcul de portée des contextualisations phrastiques”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 157-196.
- GOGAZEY, Ziyad (2005): “Problemas culturales y lingüísticos en la traducción de refranes del árabe al español y viceversa”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 181-192.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2005): “La fraseología de la música: la productividad y mutabilidad de sus expresiones fijas” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 97-120.
- (2005): “La noción de ‘hápax’ en el sistema fraseológico francés y español”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 313-327.
- GRADY, Sandra (2006): “Hidden in Decorative Sight: Textile Lore as Proverbial Communication Among East African Women”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 169-189.
- GRECIANO, Gertrud (2005): “Europa bajo un mismo techo. La fraseología de los textos europeos” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 37-51.
- HAUSMANN, Franz Josef (2005): “Isotopie, scénario, collocation et exemple lexicographique”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 283-292.
- HEINZ, Michaela (2005): “L’exemple codé”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 293-314.
- HERAS SEVILLA, Ana (2005): “La labor paremiológica de Louis Combet (1927-2004)”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 53-60.

- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina (2006): “Bulgarische Antisprichwörter – Ergebnisse einer Internetrecherche”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 191-210.
- JOÃO MARÇALO, Maria (2005): “Metáfora y fraseología en portugués : cuando la lengua se pretende intraducible” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 351-358.
- JUSKA-BACHER, Britta (2006): “Zur Bekanntheit und Verwendung von Pieter Bruegels ‘Sprichwörtern’ in der Gegenwart – Ein Beitrag zur empirischen Phraseologie des Niederländischen”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 243-285.
- KANSU-YETKINER, Neslihan (2006): “Reflections of Gender Construction in Turkish: Female Devaluation in Gendered Proverbs”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 287-308.
- KAUL DE MARLANGEON, Silvia (2005): “Evaluación de clichés del discurso paraepimónico”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 227-240.
- KLEIBER, Georges. (2005): “Petite sémantique des proverbes avec une vue spéciale sur leur statut de dénomination”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 19-38.
- KOIKE, Kazumi (2005): “Colocaciones complejas en el español actual”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Murcia, 169-184.
- LABRADOR GUTIÉRREZ, Tomás e MARTÍNEZ CAMINO, Gonzalo (2005): “Módulos fraseológicos: de busilis a bluyines”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 111-144.
- LANZA, Francisco (2001³): *Falan os de Ribadeo. (Notas folklóricas e leiscográficas recollidas nesta vila)*. Ediciós do Castro, Sada. Orixinalmente publicado en Nós 114, 1933,146-154; 116, 1933,169-172; 118, 1933, 207-211, este traballo tivo sucesivas reedicións: *Falan os de Ribadeo / O ensino en Ribadeo dende o século XVI ó XIX / Ribadeo baixo o señorío dos seus condes, limiar e notas de Eduardo Gutiérrez Fernández*. Ediciós do Castro, Sada 1974, 11-85 (que se reedita no 2001) e tamén o editara Xuntanza, A Coruña, V, 1991.
- LAU, Kimberly J., TOKOFSKY, Peter e WINICK, Stephen (eds.) (2004): *What Goes Around Comes Around. The Circulation of Proverbs in Contemporary Life*. Utah State University Press, Logan, 196 páxinas.

- LEHMANN, A. (2005) "L'exemple dans le dictionnaire d'apprentissage monolingue : le cas du *Dictionnaire du français* (1999)", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 315-330.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada Lingvística, Granada.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios (2005): "Las colocaciones de cuantificación por comparación : tradición e innovación en las comparaciones proverbiales" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 409-456.
- LUQUE NADAL, Lucia (2005): "Las comparaciones proverbiales en inglés. Una aproximación tipológica y traductológica" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 381-397.
- MARGARITO, Mariagrazia (2005): "Les italianismes de la langue française illustrés par l'exemple lexicographique : notes pour une quête identitaire", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 359-368.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2005): "Aproximaciones genéticas a los fraseologismos", en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 71-82.
- MELLADO, Carmen (2005): "Convergencias idiomáticas en alemán y español desde una perspectiva cognitivista" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 73-96.
- MERCIER, Louis (2005): "Problèmes de décodage des exemples servant à illustrer les noms d'espèces naturelles dans les dictionnaires usuels du français", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 65-79.
- MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*. Greenwood Press. Westport, 304 páxinas.
- (2005): "'Dios ayuda a quines se ayudan a sí mismos'. Frases proverbiales en las cartas de Abigail Adams", en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 7-26.
- (2005): *Proverbs are the Best Policy. Folk Wisdom and American Politics*. Utah State University Press, Logan, 344 páxinas.
- (2006): "From 'Windmills in One's Head' to 'Tilting at Windmills': History and Meaning of a Proverbial Allusion to Cervantes' *Don Quixote*", en

- Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 343-418.
- (2006): *Andere Zeiten, andere Lehren. Sprichwörter zwischen Tradition und Innovation*. Schneider Verlag Hohengehren, Baltmannsweiler, 311 páxinas.
- MIEDER, Wolfgang (ed.) (2006): «Best of All Possible Friends». *Three Decades of Correspondence Between the Folklorists Alan Dundes and Wolfgang Mieder*. The University of Vermont, Vermont, 313 páxinas.
- MIRONESKO, Elena (2005): “Apotegmas rusos como medio de creación del titular periodístico” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 175-187.
- MOKIENKO, Valerij (2005): “Intertextemas y texto en las lenguas eslavas” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 149-174.
- MOKIENKO, Valerij (2005): “La parémiologie russe: Une partie de l’espace linguistique et culturel européen”, en *Revue des Études Slaves*, 76/2-3, 279-291.
- MONTEIRO, George (2006): “‘Good Fences Make Good Neighbors’ in the Nineteenth Century”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 419-422.
- MONTERO MARTÍNEZ, Silvia e GARCÍA DE QUESADA, Mercedes (2004): “Esquemas frasémicos y análisis terminológico para la traducción” en *Sendebarr. Revista de la Facultad de Traducción e Interpretación*. Granada 15,2004,115-139.
- MONTORO, Esteban T. (2005): “La relación de consecutividad en español desde la óptica fraseológica” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 303-315.
- MORANT, Ricardo e WESTALL, Debra (2005): “Lo que el cine nos dejó: la herencia fraseológica” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 283-301.
- OLUSOLA AJIBADE, George (2006): “Inscriptions of Ethics of Labor and Productivity in Yorùbá Proverbs”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 31-48.
- ORTEGA OJEDA, Gonzalo e GONZÁLEZ AGUIAR, Mª Isabel (2005): “En torno a la variación de las unidades fraseológicas”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 91-109.
- OULD MOHAMED-BABA, Ahmed-Salem (2005): “Los refranes relativos a la actividad artesanal y los oficios en la colección paremiológica de Abū Yahyà

- Azzajjālī alqurtubī (s. XIII)”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 175-180.
- PALMA, Silvia (2005): “La regla y la excepción en los refranes”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 97-104.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (2005): “Comparación estereotipada y colocación en español y en francés” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 469-482.
- PAMIES, Antonio e PAZOS, José Manuel (2005): “Extracción automática de colocaciones y modismos” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 317-329.
- PAMIES, Antonio e POTÁPOVA, Olena (2005): “Metaphoric Competence and the Recognition of Idioms: An Experimental Approach”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 259-281.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “El corpus del refranero ranchero de *Las tierras flacas* de Agustín Yáñez”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 43-52.
- PÉREZ VIGARAY, Juan Manuel e BATISTA RODRÍGUEZ, José Juan (2005): “Composición nominal y fraseología”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 81-89.
- PRUVOST, Jean (2005): “Le *Petit Larousse illustré* de juillet 1905. La richesse exploitable d’un dictionnaire richement exemplifié”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 39-64.
- RADERMACHER, Ruth (2005): “Les citations dans le *Trésor de la langue française*”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 215-229.
- REY-DEBOVE, Josette (2005): “Statut et fonction de l’exemple dans l’économie du dictionnaire”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004)*. Niemeyer, Tübingen, 15-20.
- RÉZEAU, Pierre (2005): “Exemples linguistiques vs exemples encyclopédiques dans les dictionnaires de régionalismes et le *Dictionnaire des noms de cépages de France*”, en HEINZ, Michaela (ed.): *L’exemple lexicographique dans les*

- dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires» (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004).* Niemeyer, Tübingen, 81-94.
- ROA ARANCIBIA, Marina Luz (2005): “Fraseología oral en Chile: una propuesta metodológica”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano.* Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 283-294.
- RÖDRICH, Lutz (2006): *Gebärde – Metapher – Parodie. Studien zur Sprache und Volksdichtung.* The University of Vermont, Vermont, 238 páxinas.
- RODRÍGUEZ VALLE, Nieves (2005): “Parecias en *El Quijote* de 1605 como estrategias literarias”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 105-116.
- RUÍZ GURILLO, Leonor (2001). *Las locuciones en español actual.* Cuadernos de lengua española 71. Arco Libros, Madrid 2001.
- (2005): “Las locuciones marcadores del español: análisis y aplicaciones”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano.* Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 241-257.
- SALÓ GALÁN, Mª Jesús (2005): “El tropo en la creación de unidades fraseológicas en español y francés”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 129-138.
- SÁNCHEZ PUIG, María (2005): “Fraseología fálica en el lenguaje marginal del ruso moderno” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 189-196.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2005): “Presupuestos paremiológicos de una propuesta metodológica para la enseñanza de los refranes a través de *El Quijote*”, en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 117-128.
- SEVILLA, Julia e BARBADILLO, Mª Teresa (2005): “El máximo y el mínimo paremiológicos y sus implicaciones didácticas” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 1-13.
- SIERRA SORIANO, Ascensión (2005): “Rôle du nom propre dans la traduction français – espagnol des expressions imagées », en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano.* Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 329-344.
- SOBIESKI, Janet e MIEDER, Wolfgang (eds.) (2005): “So Many Heads, So Many Wits”. *An Anthology of English Proverb Poetry*, Queen City Printers, Vermont.
- TABARES PLASENCIA, Encarnación e BATISTA RODRÍGUEZ, José Juan (2005): “Notas sobre fraseología jurídica comparada español-alemán”, en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con*

- ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 345-356.
- TARNOVSKA, Olga (2005): "El mínimo paremiológico en la lengua española" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 197-217.
- TETET, Christiane (2005): "Les citations dans le *Dictionnaire historique du sport au féminin* (DHSF)", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires»* (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004). Niemeyer, Tübingen, 231-245.
- THIBAUT, André (2005): "Exemples linguistiques vs exemples métalinguistiques dans le *Dictionnaire suisse romand* et le *Dictionnaire des régionalismes de France* ", en HEINZ, Michaela (ed.): *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains. Actes des «Premières Journées allemandes des dictionnaires»* (Klingenberg am Main, 25-27 juin 2004). Niemeyer, Tübingen, 95-113.
- VAN DER KUIP, Frits (2006): "The 17th Century Frisian Burmania-Proverbs: International of Home-made?", en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 23. University of Vermont, Vermont, 309-326.
- VELANDO CASANOVA, Mónica (2005): "'A más no poder' y sus variantes: estudio histórico", en *Paremia*, 14, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 83-96.
- WOTJAK, Barbara (2005): "Formas rutinarias en los diccionarios didácticos" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 331-349.
- WOTJAK, Gerd (2005): "¿Qué significado podemos atribuir a las unidades fraseológicas?" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, Granada Lingvística, Granada; 121-147.
- ZAMORA MUÑOZ, Pablo (2005): "Fraseología periférica e non solo", en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 65-80.
- ZURDO, Mª Teresa (2005): "Panorama de los estudios fraseológicos en Alemania", en ALMELA, R., RAMÓN, E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 39-63.

Cadernos de Fraseoloxía Galega

Notas para a presentación de colaboracións

1. O obxectivo dos *Cadernos de Fraseoloxía Galega* é difundir materiais fraseolóxicos galegos inéditos e reflexións teóricas sobre o feito fraseolóxico así como traballos aplicados á súa tradución e didáctica. Terán tamén cabida recensións de publicacións ou teses de doutoramento e tamén traducións de grandes contribucións fraseolóxicas que tiveron circulación restrinxida por razón da lingua orixinal ou porque nunca se reeditaron.
2. A lingua de publicación é a galega seguindo as normas da Real Academia Galega. A revista ofrecerá un servizo de tradución ó galego para aqueles traballos que solicite a investigadores que non poidan redactalos directamente en galego. A revista poñerá en contacto con tradutores competentes a aqueles investigadores que espontaneamente presenten traballos en lingua distinta da galega.
3. As seccións da revista son as seguintes: Estudos, Recadádivas, Recensións e Bibliografía. Os Estudos terán un peso cuantitativo maior cás Recadádivas e aquí inclúiranse todo tipo de traballos teóricos relacionados coa fraseoloxía. Nas Recensións presentarase e comentaranse brevemente as publicacións fraseolóxicas máis recentes, mentres que a bibliografía dará conta de traballos fraseolóxicos igualmente recentes, aínda que inéditos.
4. Os traballos serán inéditos e a extensión máxima desexable é de 15 páxinas, aínda que se aceptarán colaboracións de menor extensión (tipo nota).
5. Os editores poderán efectuar correccións ortográficas, de puntuación ou de estilo sempre que non afecten ó contido. Nese caso solicitarase a autorización do autor ou autora.
6. O autor entregará dúas copias en papel e unha copia electrónica, compatible cos procesadores de texto máis usuais para PC. Os gráficos, de os haber, estarán inseridos no lugar correspondente do texto.
7. No inicio do artigo deberá incluírse un resumo ou *abstract* en galego e inglés.
8. Nos artigos e notas aparecerá en primeiro lugar o título, seguido do nome do autor ou autora e do centro ou institución no que desenvolve o seu traballo. As recensións encabezarase coa ficha bibliográfica completa do traballo comentado. O nome do autor ou autora do traballo poñerase ó final do traballo.

9. Recoméndase que o texto teña, como máximo, tres niveis de encabezamentos, numerados correlativamente 1., 2...; 1.1., 1.2...; 1.1.1., 1.1.2., etc., segundo o seu nivel na xerarquía.
10. As notas a pé de páxina deben evitarse na medida do posible. As citas inclúiranse no texto indicando entre parénteses o primeiro apelido do autor ou autora, o ano de publicación da obra e, cando sexa conveniente, as páxinas; p.e., "... (Corpas 1996) ou (Álvarez 1999: 20)..." De seren necesarias, as notas ó pé deben aparecer indicadas cun número superescrito.
11. Ó final dos artigos deben aparecer recollidas tódalas referencias bibliográficas, co seguinte formato:
Referencias bibliográficas
 BRAZÃO, José Ruivinho (1994): *Os provérbios nos cancioneros medievais galego-portugueses: Estudo paremiológico e recolha de textos*. Universidade de Lisboa, Departamento de Literaturas Românicas.
 CONDE TARRÍO, Germán (1998): "La verdad en el refranero: los refranes meteorológicos gallegos" en *Paremia* 7,1998,61-68.
 SANJURJO, Luis (2000): "Le vent et la mer à travers la parémiologie et les expressions idiomatiques françaises, espagnoles, galiciennes et bretonnes" en LAGO GARABATOS, Xesús e SANCHEZ, Jean-Pierre (eds.): *Galice - Bretagne - Amérique latine: Mélanges offerts à Bernard Le Gonidec*. Université Rennes 2, Laboratoire Interdisciplinaire de Recherche sur les Amériques / Centre d'Études Galiciennes, Rennes, 151-160.
12. Os orixinais en papel remitiranse para a publicación a:
 Cadernos de Fraseoloxía Galega
 Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
 Estrada Santiago - Noia, Km. 3 - A Barcia
 15896 - Santiago de Compostela
 Galicia (España)
 A copia electrónica débese remitir por correo electrónico a
 paremias@cirp.es
13. Os traballos recibidos que se axusten a estas normas serán revisados por especialistas do Consello Científico e do Consello de Redacción.
14. Os autores dos traballos publicados recibirán un exemplar da revista e 20 separatas. Trinta dos máis acreditados fraseólogos do mundo recibirán un exemplar da revista, que manterá intercambio con outras publicacións similares.

PUBLICACIÓNS DO
CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES
1994-2006

RECURSOS	EN LIÑA
Lingüística	BILEGA: Bibliografía informatizada da lingua galega CODOLGA (Corpus Documentale Latinum Gallaeciae) CORGA (Corpus de Referencia do Galego Actual) ESGA (Tradutor automático español-galego) ARRECADA Servicio de Terminoloxía Galega (TERMIGAL) da Real Academia Galega (RAG) e do Centro Ramón Piñeiro (CIRP) COTOVÍA (Conversor texto-voz) <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i> 1,2,3,4,5,6,7 (formato PDF) <i>Fraseoloxía Eslava</i> <i>As imaxes da lingua rusa</i>
Literatura	MedDB: Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa Diccionario de termos literarios (na rede as letras A-D) Informes de literatura (anos 1995-2001, formato ZIP) <i>A gaita gallega</i> <i>A obra narrativa en galego de Manuel Lugrís Freire</i> <i>Galicia moderna</i> <i>Tapal</i> <i>Aires d'a miña terra</i> (Bos Aires, 1908-1909) <i>Eco de Galicia</i> (A Habana, 1917-1936) <i>Tierra Gallega</i> (Montevideo, 1917-1918)

PUBLICACIÓNS	EN LIBRO e / ou CD	
	Título	Nº publ.
LINGÜÍSTICA	<i>Repertorio bibliográfico da lingüística galega</i> . Francisco García Gondar (coord.)	11
	<i>Euromosaic. Producción e reprodución dos grupos lingüísticos minoritarios da UE</i> (edición en lingua galega). Peter Nelde, Miquel Strubell E Glyn Williams	22
	<i>Marco Europeo Común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación</i> .	114
Fraseoloxía	<i>Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía</i>	30
	<i>Refraneiro galego da vaca</i> . Pedro Benavente Jareño e Xesús Ferro Ruibal	6
	<i>As imaxes da lingua rusa. Ensaio histórico, etimolóxico e etnolingüístico sobre fraseoloxía</i> . Valerii Mokienko (trad. de Ekaterina Lossik)	52
	<i>Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas</i> . Valerii Mokienko (trad. de Ekaterina Guerbek)	53
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa</i> . Paco Rivas	54
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego</i> . Xesús Taboada Chivite	55
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 3. Achegas a un dicionario de refráns galegocastelán, castelán-galego</i> . Mª Do Rosario Soto Añas	84
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 4. Estudos e recadádivas</i> . Varios	85

	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 5. Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral.</i> Francisco Vázquez Saco	86
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 6</i>	107
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 7</i>	118
	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 8</i>	129
Terminoloxía (TERMIGAL: RAG / CIRP)	<i>Formulario notarial</i> (tamén en disquete). Victorino Gutiérrez Aller	40
	<i>Regulamentos municipais I</i> (tamén en disquete). Xoaquín Monteagudo Romero	41
	<i>Vocabulario multilingüe de organismos acuáticos.</i> Fernando Lahuerta Mourinho e Francisco X. Vázquez Álvarez	63
	<i>Vocabulario multilingüe de acuicultura.</i> Fernando Lahuerta Mourinho, Francisco X. Vázquez Álvarez e Xosé L. Rodríguez Villanueva	78
	<i>Dicionario galego da televisión.</i> Edith Pazó Fernández	117
Lexicografía	<i>Diccionario Italiano-Galego.</i> Isabel González (coord.)	64
	<i>O libro das palabras (obra xornalística completa).</i> CONSTANTINO GARCÍA. Teresa Monteagudo Cabaleiro e María Carme García Arias (eds.)	92
LITERATURA	<i>Lírica profana galego-portuguesa.</i> Mercedes Brea	19
	<i>Cantigas do mar de Vigo.</i> Antonio Fernández Guiadanes, Fernando Magna Abelleira, Ignacio Rodiño Caramés, María Rodríguez Castaño, Xosé Xabier Ron Fernández e María del Carmen Vázquez Pacho	35
Literatura	<i>As Cantigas de Loo de Santa María.</i> Milagros Muíña, Fernando Magna Abelleira e M ^a Xesús Botana Villar (equipo investigador).	106
e fontes	<i>Livro de Tristán e Livro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario.</i> Pilar Lorenzo Gradín e José António Souto Cabo (eds.)	72
medievais	<i>Tratado de Albeitaria.</i> José Luis Pensado Tomé (ed.)	105
	<i>Orixes da Materia de Bretaña (A Historia regum Britanniae e o pensamento europeo do século XII).</i> Santiago Gutiérrez García	75
	<i>Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani.</i> Elvira Fidalgo e Pilar Lorenzo Gradín (coord.)	4
	<i>Carolina Michaëlis e o Cancioneiro de Ajuda, boxe.</i> Mercedes Brea (coord.)	113
	<i>Cantigas de Santa María, proposta de explotación didáctica.</i> Elvira Fidalgo, Milagros Muíña.	116
	<i>Diccionario de termos literarios. A-D.</i> Equipo Glifo	38
	<i>Diccionario de termos literarios. E-H.</i> Equipo Glifo	81
	<i>Informe de literatura 1995.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	14
	<i>Informe de literatura 1996.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	25
	<i>Informe de literatura 1997</i> (tamén en CD-ROM, que contén este e os dous informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	37

	<i>Informe de literatura 1998</i> (tamén en CD-ROM, que contén este e mailos tres informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	48
	<i>Informe de literatura 1999</i> (tamén en CD-ROM, que contén este e mailos catro informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	62
	<i>Informe de literatura 1995-2000</i> (tamén en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	73
	<i>Informe de literatura 1995-2001</i> (tamén en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	79
	<i>Informe de literatura 1995-2002</i> (tamén en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	93
	<i>Informe de literatura 2003</i> (en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.)	109
	<i>Informe de literatura 2004</i> (en CD-ROM), Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) (en proceso de edición)	119
	<i>Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa</i> . Luís Alonso Girgado (coord.)	39
	<i>Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico</i> . M ^a de los Ángeles Rodríguez Fontela	18
	<i>Terra, mar e lume. Poesía de Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croacia, Eslovenia, Macedonia, Montenegro e Serbia</i> . Úrsula Heinze de Lorenzo (Introducción, selección e traducción)	15
	<i>Antoloxía do conto neozelandés</i> . María Fe González Fernández (ed.) [Véxanse tamén os Recursos en liña e mailo Caderno Ramón Piñeiro (VI)]	58
Facsímiles	<i>A gaita gallega (A Habana 1885-1889)</i> . Luís Alonso Girgado (ed.) / 2 ^a ed.: 2006	51, 122
	<i>A saudade nos poetas gallegos</i> . RAMÓN CABANILLAS ENRIQUEZ e ELADIO RODRÍGUEZ GONZÁLEZ. Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)	65
	<i>Aires d'a miña terra</i> (Bos Aires 1908-1909). Carmen Fariña Miranda (ed.)	97
	<i>Airiños d'a miña terra</i> (A Habana, 1909). María Cuquejo (ed.)	112
	<i>Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía</i> (A Coruña, 1948 - Vigo 1956). Luís Alonso Girgado (ed.)	8
	<i>Alma Gallega</i> (Montevideo, 1919-1967). Luís Alonso Girgado, María Vilarinho Suárez (eds.)	126
	<i>Arazua</i> (Montevideo, 1929-1930) / <i>Raza Celta</i> (Montevideo, 1934-1935). Luís Alonso Girgado, María Vilarinho Suárez (eds.)	125
	<i>Aturuxo. Revista de poesía e crítica</i> (Ferrol 1952-1960). Luís Alonso Girgado (ed.)	2

	<i>Aturuxos</i> . RAMÓN ARMADA TEIXEIRO. Luís Alonso Girgado (ed.)	77
	<i>Centro gallego</i> (Montevideo, anos 1917-1918, números 1-13). Luís Alonso Girgado, María Cuquejo (eds.)	109
	<i>Cristal</i> (Pontevedra 1932-1933). Luís Alonso Girgado (ed.)	29
	<i>Cultura Gallega</i> (A Habana 1936-1940). (Edición dos anos 1936-1937). Luís Alonso Girgado (ed.)	45
	<i>Doutrina e ritual da moi nobre orde galega do Sancto Graal</i> . VICENTE RISCO. Afonso Vázquez-Monxardín Fernández (ed.)	31
	<i>Eco de Galicia</i> . (A Habana 1917-1936). María Lojo Abcijón (ed.)	96
	<i>Eufonía</i> (Bos Aires 1958-1959). Luís Alonso, María Cuquejo, Manuel Quintáns (eds.)	111
	<i>Galicia</i> (Montevideo, número 151, 1929). María Cuquejo (ed.)	114
	<i>Galicia Moderna. Semanario de Intereses Generales</i> (A Habana 1885-1890). Luís Alonso Girgado (ed.)	76
	<i>Galicia Nueva</i> (Montevideo, 1918). Luís Alonso Girgado (ed.)	124
	<i>Galiza</i> . (Mondoñedo 1930-1933). Luís Alonso Girgado (ed.)	42
	<i>Gelmírez. Hojas de otoño a primavera</i> (Santiago de Compostela 1945-1946). Luís Alonso Girgado (ed.)	12
	<i>La Alborada</i> (A Habana 1912). Luís Alonso Girgado (ed.)	43
	<i>La Noche. Suplemento del Sábado</i> (Santiago de Compostela 1949-1950). Luís Alonso Girgado (ed.)	20
	<i>La Primera Luz</i> . MANUEL MARTÍNEZ MURGUÍA. Vicente Peña Saavedra e Manuel Fernández González (eds.)	60
	<i>La Tierra Gallega</i> (A Habana 1894-1896). Luís Alonso Girgado (ed.)	80
	<i>La Tierra Gallega</i> (A Habana 1915). Luís Alonso Girgado (ed.)	44
	<i>Nós. Páxinas gallegas do diario da Cruña 'El Noroeste'</i> . Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)	69
	<i>Plumas e Letras en 'La Noche'</i> (1946-1949). Luís Alonso Girgado (ed.)	13
	<i>Posío</i> (Ourense 1945-1946). Luís Alonso Girgado (ed.)	9
	<i>Posío, Arte y Letras</i> (Ourense 1951-1954). Luís Alonso Girgado (ed.)	17
	<i>Resol</i> (Galicia 1932-1936). Luís Alonso Girgado (ed.)	28
	<i>Tapal</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.)	88
	<i>Tierra Gallega: Seminario regional ilustrado</i> (Montevideo, 1917-1918). Carmen Fariña Miranda (ed.)	110
	<i>Universitarios. Revista de la F.U.E.</i> (Santiago de Compostela 1932-1933). Luís Alonso Girgado (ed.)	123
Narrativa e poesía recuperada	<i>A cruz de salgueiro</i> . XESÚS RODRÍGUEZ LÓPEZ. Manuel González e María González (eds.)	23
	<i>A obra narrativa en galego</i> . MANUEL LUGRÍS FREIRE. Modesto Hermida García e Xabier Campos Villar (eds.). / 2ª edic.: 2006	57, 121

	<i>Alira de Elfe, A Reina Loba e outros relatos.</i> MANUEL LOIS VÁZQUEZ. Manuel López Vázquez (ed.)	26
	<i>As noites no fogar e outros textos.</i> ÁNGEL VÁZQUEZ TABOADA. Anxo Tarrio Varela e Alexandra Cabaleiro Carro (eds.)	70
	<i>Baixo do alpendre e outros relatos.</i> M. P. AMORMEILÁN. M ^a Teresa Araujo García (ed.)	27
	<i>Escolma.</i> MANUEL MARTÍNEZ MURGUÍA. Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)	61
	<i>Escolma.</i> ELADIO RODRÍGUEZ GONZÁLEZ. Constantino García, Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.)	68
	<i>Folla Bricia. Poesía galega Completa.</i> XOSÉ CRECENTE VEGA. Ricardo Polín (ed.)	82
	<i>Gallegada e outros textos en prosa</i> de VALENTÍN LAMAS CARVAJAL. Rafael Adán Rodríguez (ed.)	102
	<i>Narradores ocasionais do século XIX (Relato breve).</i> Modesto Hermida (coord.)	101
	<i>O vento segrel.</i> AUGUSTO M ^a CASAS. Luís Alonso Girgado e Carmen Fariña Miranda (ed.)	83
	<i>Obra galega.</i> XULIO SIGÜENZA. Luís Alonso Girgado e Josefa Beloso Gómez (eds.)	59
	<i>Obra narrativa en galego.</i> AURELIO RIBALTA Y COPETE. M ^a Eulalia Agrelo Costas (ed.)	56
	<i>Obra narrativa en galego.</i> HERÁCLIO PÉREZ PLACER. Isabel Soto López (ed.)	34
	<i>Obra narrativa en galego.</i> UXÍO CARRÉ ALDAO. Modesto Hermida García e Mario Romero Triñanes (eds.)	66
	<i>Paja brava de El Viejo Pancho e outras obras.</i> JOSÉ A. Y TRELLES. Gustavo San Román (ed.)	32
	<i>Relatos e outras prosas.</i> ROQUE PESQUEIRA CRESPO. M ^a Teresa Araújo García (ed.)	71
	<i>Salayos e outros poemas.</i> MANUEL NÚÑEZ GONZÁLEZ. Amelia Rodríguez Esteves (ed.)	36
	<i>Sulco e vento.</i> Álvaro de las Casas	95
	<i>Obra galega.</i> XOSÉ OTERO ESPASANDÍN. María Cuquejo Enríquez (ed.)	128
Filosofía e ensaio	<i>A filosofía krausista en Galicia.</i> Ramón López Vázquez	3
	<i>Diálogos na néboa: Álvaro Cunqueiro e Ramón Piñeiro na xénese da literatura galega de posguerra.</i> Manuel Forcadela (Manuel Fernández Álvarez).	120
	<i>Ética xeral.</i> RAMÓN DEL PRADO. Ramón López Vázquez	49
	<i>Fundamentos antropolóxicos da obra de Castelao.</i> Anxo González Fernández	46

	<i>Castelao humorista</i> . Siro López	16
	<i>Hamlet e a realidade cunheirana</i> . Anxo González Fernández	10
	<i>Historia do pensamento antropolóxico en Galicia</i> . Alfredo Iglesias Diéguez	50
	<i>O Padre Feixoo, escolástico</i> . Ramón López Vázquez	7
	<i>O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André. Do europeísmo ó galeguismo</i> , Ramón López Vázquez	21
	<i>Sobre o humor de Cervantes no Quixote</i> . Siro López	127
	<i>Suma da lóxicca</i> . GUILLERME DE OCKHAM. Xosé Calviño Pueyo (trad.)	47
	<i>Ramón Piñeiro: sobre a saudade e outros temas</i> . Luís Rey Núñez	94
	<i>Roberto Nóvoa Santos. (Nova interpretación antropolóxicca)</i> . Ramón López Vázquez	99
Cine	<i>Filmografía galega. Longametraxes de ficción</i> . Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.)	33
	<i>Filmografía galega. Curtametraxes</i> . Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.)	74
Ramón Piñeiro e Cadernos Ramón Piñeiro	<i>Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos</i> . VV. AA.	1
	<i>Ramón Piñeiro</i> (video-libro). Carlos Casares Mouriño	24
	<i>Conversa con Ramón Piñeiro</i> . Manuel Rico Vereá	87
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (I). Ramón Piñeiro: dúas lecturas</i> . Anxo González Fernández e Ramón López Vázquez.	89
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (II). Ramón Piñeiro: cronobiografía e cartas</i> . Luis Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro	90
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (III). Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro: unha contribución</i> . Luis Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Teresa Monteagudo Cabaleiro	91
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IV). Ideas sobre a lingua galega na obra de Manuel Murguía</i> . José Ángel García López.	98
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (V). Cartas de Ramón Piñeiro a Ricardo Carballo Calero</i> . Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Carmen Fariña Miranda (eds.)	100
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VI). Idacio Lémico: Chronica (379 – 469)</i> . Xoán Bernárdez Villar (ed.)	103
	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VII). Antón e Ramón Villar Ponte. Unha irmandade alén do sangue</i> . Emilio Xosé Ínsua López.	104
	Véxase apartado de Filosofía e Ensaio.	
Outros	<i>Epistolario galego de Miguel de Unamuno</i> . Alexandre Rodríguez Guerra	67
	<i>Guía de alimentación</i> . Pedro Benavente Jareño	5